Sequitur tabula capitu/
lorum Sophologij:

Et primo capitula primi Libri. f.3

Capitulum primum quomodo sapien
tia facit felices. 3.
Secundum quomodo veteres sapi/
entiam amauerunt.
Tertium quomodo quondam femi/
ne artes inuenerunt.
Quartum.de studio sapientie a iuuen
tute.
Quintum quomodo sapientia est ne/
cessaria regibus.
Sextum quomodo sapiens omia pos
sidet:et fatuus nihil
Septimum de dispositione ad sapi/
entiam:et de quiete contemplantium
Octauum quomodo sapientia omnia
vincit.
Nonum quomodo est iugiter studen
dum. legere
Decimum quomodo non sufficit au-
dire:sed legere oportet. audire oportet
Undecimum de habitudine et modo
docendi.
Duodecimum de vera philosophia:
eiusq3 descriptione et vsu.
Tredecimum de dignitate et vtilitate
sapientie.
Quattuordecimum de famosis illu/
stribusq3 philosophis:qui sapientia3
amauerunt.
Decimumquintum de studijs ac se/
ctis philosophorum.
Decimumsextum quomodo magice
artes sunt inutiles:ac improbande.

Capitula secundi libri qui
est de inuentione scientia
rum. 19

Primum de inuentione grammatice
atq3 litterarum.
Secundum de inuentione logice.
Tertium de inuentione rhetorice.
Quartum de inuentione poetrie.
Quintum de poetis famosis:quomo
do poetria non est contemnenda.
Sextum de inuentione arithmetice
Septimum de inuentione geometrie
et eius vtilitatibus.
Octauum de vtilitatibus musice.
Nonum de inuentoribus musice.
Decimum de inuentoribz astrologie.
Undecimum de medicina et inuento
ribus eius
Duodecimum de legibus:et earu3 in
uentoribus.
Tredecimum de politica et regine ci
uitatis.
Decimumquartum de regimine prin/
cipis.
Decimumquintum de legibus diui/
nis et humanis.
Decimumsextum de economia: et re
gimine domus.
Decimumseptimum de regimine pa
trisfamilias.

Capitula tertij libri in quo
tractatur de amore virtu
tum. 30.

Primum quomodo virtutes natura
liter appetende sunt.

REG. CONSCAD. LVBLIOT.

¶ Secundum quomodo natura cupit virtutes.
¶ Tertium quomodo virtutes nō que runt mercedem temporalem.
¶ Quartum quomodo virtus consistit in medio.
¶ Quintū quomodo mens naturaliter respuit vitia.
¶ Sextum de bonestate vite intus et ō foris.
¶ Septimum de bona consuetudine.
¶ Octauus quomodo est vitanda mala vita: et mundi vanitas.
¶ Nonum quomodo mala est peccandi opportunitas.
¶ Decimum de cautela vitandi et cog/ noscendi peccata.
¶ Undecimum quomodo vitanda sunt peccata leuiora: ne grauiora contingāt
¶ Duodecimum de sinceritate vite anti quorum.
¶ Tredecimum de odio peccati.

¶ Capitula quarti libri i quo tractatur de virtutibus theologicis. 40

¶ Primum quomodo credendus est ar ticulis fidei.
¶ Secundum de cultu et veneratione dei.
¶ Tertium de ydolatria. et nominibus deorum et dearum.
¶ Quartum quomodo per fidem salua mur.
¶ Quintum de consolatione spei.
¶ Sextum de perpetuitate anime: et cō sequenter de spe vite future.
¶ Septimum de caritate et bona ami/ cicia.
¶ Octauus de vera amicicia et eius vti litate: atq; fidelitate.
¶ Nonum de correctione caritatiua.
¶ Decimum de pietate.
¶ Undecimum de pace et concordia.
¶ Duodecimum de vero et ficto amore
¶ Tredecimum de adulatione: que est ficta amicicia.
¶ Quartumdecimum de hospitalitate.

¶ Capitula libri quinti i quo agitur de quattuor virtu tibus cardinalibus. 58

¶ Capitulum primum de vera iustitia.
¶ Secundum de aduocatorum eloquen tia.
¶ Tertium de equitate iudicum.
¶ Quartum de misericordia iudicis.
¶ Quintum de virtute temperantie.
¶ Sextum de modestia lingue.
¶ Septimum de vitando mendatio et periurio.
¶ Octauum de regimine temperato cor poris.
¶ Nonum de prudentia acquirenda.
¶ Decimum de prouidentia circa fo:/ tuita.
¶ Undecimum de facili credulitate re/ probanda.
¶ Duodecimum de stultitia fugienda.
¶ Tredecimum de stulto amore cauen do.
¶ Quartumdecimum de habenda for/ titudine et constantia mentis.
¶ Quintumdecimum de perseuerantia

in bono habenda.
¶ Sedecimum de constantia qualiter nullus debet ab ea recedere.
¶ Decimumseptimum de manutenen/da constantia.

¶ Capitula libri sexti in quo agitur de septem peccatis mortalibus et de virtuti/bus eius contrarijs. 24

¶ Primum quomodo humilitas placet et exaltat. superbia vero deprimit.
¶ Secundum de humilitate.
¶ Tertium quomodo humilitas facit homines acceptos.
¶ Quartum de superbia qualiter fugi enda est.
¶ Quintum de vana gloria minime af fectanda.
¶ Sextum de patientia habenda.
¶ Septimum de ira vitanda.
¶ Octauum de odio et crudelitate.
¶ Nonum de contentione et procaci/tate.
¶ Decimum de abstinentia et sobrie/tate.
¶ Undecimum de ebrietate.
¶ Duodecimum de vitio gule.
¶ Tredecimum de penitentia non dif/ferenda.
¶ Decimumquartum de liberalitate.
¶ Decimumquintum de beneficijs cito et gratuite dandis.
¶ Decimumsextus de beneficijs cognoscendis.
¶ Decimumseptimum de sufficientia et paupertate voluntaria.
¶ Decimumoctauum de auaritia vitan da.
¶ Decimumnonum de rapina et frau/de.
¶ Uicesimum de fortuna et eius insta/bilitate.
¶ Uicesimumprimum de contemptu di uitiarum atqz seculi.
¶ Uicesimumsecundus de contemptu di uitiarum.
¶ Uicesimumtertium de negligentia.
¶ Uicesimumquartus de castitate et pu dicicia.
¶ Uicesimumquintum de luxuria vitan da.
¶ Uicesimumsextum de voluptate car nis.
¶ Uicesimumseptimum de inuidia.

¶ Capitula septimi libri in quo agitur de morte et cõ sideratione eius. 104

¶ Primum de miseria et breuitate hu/ius vite.
¶ Secundum quomodo vita presens é carcer anime mediante corpore.
¶ Tertium de contemptu mortis.
¶ Quartum de perpetuitate et conside ratione bone mortis.
¶ Quintum de pacientia mortis sub spe glorie future.
¶ Sextum de resurrectione mortuorus et immortalitate anime.
¶ Septimum de consideratione mor/tis.
¶ Octauum de prouidentia futurorum

Capitula octaui libri in quo tractatur de statu ecclesiasticorum. 111

Primum qualiter viri ecclesiastici debent habere curam de subditis in moribus et scientia.
Secundum de exemplaritate prelatorum.
Tertium de electione prelati.
Quartum quomodo non debet eligi fauorabiliter prelatus.
Quintum de moribus sacerdotum et virorum ecclesiasticorum.
Sextum de continentia virorum ecclesiasticorum.
Septimum de moribus prelatorum:
Octauum de oratione facienda: sic ut vnus oret pro alio.
Nonum de predicatoribus.
Decimum de scholasticis.

Capitula noni libri in quo tractatur de statu principum et nobilium. 119

Primum de clementia principum.
Secundum de bonis principibus
Tertiuz de misericordia et pietate principum.
Quartum quomodo principes debēt colere deum et ecclesiam.
Quintum de moribus principum.
Sextum de vitijs principum.
Septimum de pacientia et clementia principum.
Octauum de ludis principum.
Nonum de dominio principum quomodo debet esse virtuosum.
Decimum de tyrannis
Undecimum de iusticia principum.
Duodecimum. quomodo omnis victoria a deo est.
Tredecimum de humilitate principum.
Decimumquartum de castitate principum.
Decimumquintum de moribus principum.
Decimūsextum de liberalitatate principum.
Decimumseptimum de patientia principum.
Decimum octauum de legibus.
Decimumnonum de consilio principum.
Uicesimum de militibus.
Uicesimumprimum de fidelitate militum.
Uicesimumsecūdum de bellis.
Uicesimumtertium de regimine militum.

Capitula decimi libri in quo tractatur de diuersis statibus viuentium sub principe. 137

Primum de diuitibus et eorum statu.
Secundum de pauperibus et eorum statu.
Tertium de mercatoribus.
Quartum de seruis et laboratoribus
Quintum de peregrinatione.

Desde aquí hasta la nagina. en dos de Septiembre acabado

Sextum quomodo senes debent esse venerabiles et virtuosi.
Septimum de sapientia senum.
Octauum de iuuenibus et eorum statu.
Nonum quomodo coniuges debent conuiuere in amicicia.
Decimum de sidelitate coniugum.
Undecimum quomodo coniugia legitime sunt contrahenda.
Duodecimum de parentibus erga filios.
Tredecimum de filijs erga parentes
Decimumquartum de obedientia filiorum erga parentes.
Decimum quintum de mulieribus.
Decimumsextum de virginibus.
Decimumseptimum de viduis.

Finit tabula huius libri.

a.iiij.

Doctissimi atqz excellentissimi patris: sacrarum litterarum doctoris deuotissimi: fratris Jacobi magni religionis fratrum heremitarū: sancti Augustini sophologium incipit. Cuius principalis intentio est inducere legentis animum ad sapientie amorē

Serenissimi atqz christianissimi principis francorum regis confessori. D. michaeli: diuina prouidēte gratia episcopo antisiodorensi: sui precoris humilis capellanus frater Jacobꝰ magni: ordinis fratrum heremitarum sancti augustini perpetuum famulandi affectum. Antiquorum philosophorum atqz doctorum memoratu digna eligere: et electa in summam ordinatim redigere: q̄ sit vtile: q̄qz conducibile nostri temporis studiosis hominibus: dignissime pater: tuo relinquo iudicio. Quippe qui doctum experientia: tum longo rerum vsu didicisti. Ea propter presentem libellum ex antiquorum poetarum oratorum: atqz philosophorum grauibus sententijs precipue collegi. et tuo grauissimo iudicio castigandum dedicaui.

Diuiditur autem presens opus in decem libros partiales. quorum primus est de amore sapientie: continens sedecim capitula.

Capitulum primum. qualiter sapientia reddit homines felices.

Dicit Aristoteles decimo ethicorum: qꝫ homo sapiens maxime felix est. Et Seneca ad lucillum. Beatam inquit vitam sapientia perfecta efficit. Et sequitur. Scio neminem bene viuere sine sapiētie studio. Unde veteres philosophi acquisitis vite necessarijs incipiebant philosophari: inquit aristoteles probemio metha. Quo enim iure tam famosus Salomon habetur. Nempe sapientie munere obtinuit p̄cipatum ec honorem. Ipso dicente ô sapientia preposui inquit illam regnis et sedibus. Et sequitur. Infinitus enim est thesaurus hominibus. Et prouerbiorū scdo. Melior est inquit acquisitio eius acquisitione auri et argenti. Ipsa enim est preciosior cunctis opibus. Quid amplius? Naz philosophi veteres imaginem sapientie in foribus omnium templorum pingi faciebant. ibiqz scribi: vsus me genuit: peperit memoria: sophiā me vocant greci: latini sapientiam. Ecce q̄ amabilis grecis et latinis fuit. Hi autem sapientiam non amant: qui legibus ritis nutum preferunt corrupitum. quod fecisse gentiles quosdam narrat Policratus libro quarto capitulo sexto. Qui tamen gentiles se iactabant sapientie fore amatores. Attendat igitur lector: qꝫ ille sapientiaz amat qui vere scientie opera confirmat. De tali loquens sapiens Salomon sapientie octauo sic ait.

quis fuerit iste Jacobus magnus vide per Joannem marquez en su libro de la horden de s. agustin. c. 15. y. 3 ad medium ubi meminit cum valde honorifico elogio. et bibliotheca hyspana. 2 tho. capa. 5.

Notese que expurgar se deue el expurgatorio de Vod. sil Pedro fernandez

hãc amaui et exquisiui a iuuẽtute mã et quesiui eaz mihi sponsam accipere Et ibidem.viij.optaui et datus est mi hi sensus. Jnuocaui te:et venit in me spiritus sapientie Quo enim pacto philosophi ita vocati sunt? Nam phi losophia amor sapientie est. Quam/ obrem philosophus est nomen bo/ noris Unde Alphorabius libro suo de diffinitiõe sapientie. Philosophia inquit est diuinarum humanarumqz rerum cognitio:cum studio bene vi/ uendi. Hi igitur sapientes non sunt quorum studia patent criminosa. Nã vbi malitia:ibi aut non est: aut vacat vera sapientia. Kursus posco conspi/ ciamus q alexander toti dominans orbi:sapientiam sibi elegit amicaz.cu ius ope potius q viribus sublimatꝰ est .Habuit enim Aristotelem in do/ ctorem narrante A.ge.li.noctiuz acti carum. Unde pater Alexandri scilicet Philippus macedo Alexandro nato Aristoteli misit epistolam:talem scili cet. Philippus Aristoteli salutem. Filium inquit mihi genitum scio.qua propter dis gratias agere debeo:non quia natus est mihi: z quia tuis tem poribus ipsum nasci contigit.spero ei q tua eruditione fiet dignus regno Jnsuper Alexander nequam libro de naturis refert qualiter Aristoteles oc casione Alexandri logicaz scripsit. Et sedulus naturarum inquisitor extitit. Ecce q laudabile est principem ama torem sapientie fore. cuius occasione sapientes fiunt sapientiores. et suos principatus per sapientiam reddunt stabiliores. Adhuc inquiramus qua liter pro studio Alexander vitam ex/ posuit. Narrat enim Alexander neq vbi supra:quomodo Alexander in va se vitreo mare intrauit: vt piscium na turã deprehenderet. Ceterum inquit Plinius Alexander inflamatus cupi/ dine cognoscendi animalium naturas Aristoteli summo in omni doctrina multa millia hominuz conuocauit. Jta q totius asie atq greci animalia ve natu:et aues aucupio capi fecit.quouꝰ q de qualibz specie aliquod haberet vt nullius rei naturam ignorarct.cu/ ius occasione Aristoteles fere quinqua ginta volumina de animalibus scrip sit. Kursus Seneca epistola.xcij.A lexander inquit geometriam studuit. et cum sciuisset q terra tam modica erat:tunc ait:q Alexander magnus vocari nõ debebat:eo q pugillo ter re dominabatur. Jtaq geometrie stu dio:sui dominij quantitatez agnouit His igitur narrationibus concluꝺi tur:q qui fama et honore cupit dota ri:solicite debet sapientiam venerari.

Capitulum secundum quomo/ do veteres sapientiam amauerunt.

Ulixes vt tradit Ouidius ix.merhamor.contra Her culem militie gloriam ob tinuit:cum sapiens esset. ille autẽ for tissimꝰ leonisq3 depressor. Nam illu strioꝛẽ reddit sapia virũ q corpis vi res. Unꝺ Apuleius libro ō deo Secra tis. Si laudas inquiꝺ virum quia di/ ues:hoc fortune debetur. si quia for/

Deo de agni sepulcro quando fuerunt

tis:egritudine fatigabitur.si quia no
bilis:non ipsuz sed parentes eius lau
das.si quia pulcher:pulchritudo in se
nectute abiet.sed si laudas virum qz
sapiens et quantumlibet bonis mo/
ribus ornatus:tunc ipsum virum lau
das.quia hoc non est etate caducum
casu ve pendulum:nec a genitoribus
hereditarium. Hec in effectu Apuleiꝰ
Ceterum veterum studia commemo
remus. Narratur enim in prologo hi
storie tripartite qualiter Theodosius
in armis per diez exercitabatur.et no
cte libros sollicite intuebatur.quapro
pter maximus fuisse naturalis: ex di
ctis zozomei colligitur. Unde Boe/
ius primo de consola narrat Plato
nem dixisse:q̄ respu.felix esse incipe
ret:si eam studiosi sapientie regrent:
vel si eius rectores sapientie studere
contigisset. Idem ponit Ualeri.libro
viij.capi.prio. Idemqz Socratem di
xisse narrat Policraticus libro.iiij.ca
pi.vi.Qui tamen Socrates ab Apol
line sapientissimus vocatus ẽ. Quid
amplius? Nunquid Abrahaz qui fuit
pater multarum gentiuz peritus fuit
in omni sapientia egyptiorum?actuuz
vj. Nunquid dauid habuit sapientiaz
sicut angelus dei?ij.regum.xiiij. Nun
quid Salomon petiuit sapientiaz ad
regendum populum: et obtinuit.iij.
regum.iij. Nam regale opus est sape
re et diiudicare. vt ait Tulius libro
primo de diuinationibus. Unde ec/
clesia.x. Judex sapiens iudicabit po/
pulum suum. Rursus et alios legim⁹
principes:sapientie studium dilexisse
Nero enim quãq̄ crudelis esset ele/
git tamen Senecam sapientem in do
ctorem qui de clementia librum eius
occasione scripsit. Nunqnid traianus
habuit plutharcum?cuius occasione
factus est liber de instructione traia
ni.vt patet ex epistola quam scripsit.
in qua traianus plus laudabat sapien
tiam Plutharci q̄ suam fortunaz uel
potentiam. Ceterum de Julio cesare
legimus:q̄ studiosissimus extitit cur
sumqz solis inuestigans:dies per ho
ras et momenta diuisit.bisextum in/
uenit.multosqz libellos scripsit vt pa
tet libro de vita Cesaris parte prima
De cuius doctrina Solinus libro pri
mo capi.prio. Doctrina inquit Julij
recta ratione fundata est. Et eodem
libro parum ante finem:Cesare inqt
nullus celerius scripsit.nullus velociꝰ
legit.Unde.iiij.epistolas simul dictas
se perhibetur. His igitur principatus
debebatur.quia sapientiam dilexerũt
per quã reges regnãt et principes im
perant. Unde Seneca epistola.xciiij.
In illo seculo quod aureum vocaba/
tur:sapientes regnabant:quivtilia su
adebant:et inutilia dissuadebant. ca
uebant pericula.et augebant benefi/
cia. Dos ergo principum sapientia est
Unde narratur in ecclesiastica histo/
ria capi.v. qualiter Tholomeus sapi
entiam dilexit: non solum humanam
sed diuinam. Unde septuaginta inter
pretes conuocauit:vt noticiam diuine
legis haberet. et sapientibz regni sui
cõmunicaret. Idem tangit Aug.xviij.
de ci.dei ca.iiij. Rursus de Karolo ma
gno legimus:q̄ studiosissimꝰ fuit.et
in li.Aug.precipue legit Alcuynũ quẽ
doctorem elegit a quo dialeticaz:rhe
toricam: et astrologiam didicit.

V.

Vir igitur illustris fieri cupiés:si vo
ctus ñ sit:doctorē hēat:vt sapiés fiat
Nam dauid secuz habebat Natam ꝓ
phetam et Sadoch sacerdotez:vt sa
pientum consilio non egeret. His igi
tur narrationibus concluditur:ꝙ sa
pientia studiose querenda est:vt ho/
noris nomen adipisci possit.quod ob
tinuerunt hi qui sapientiam dilexe/
runt. Cuius amor artes scientiasqz sin
gulas ministrauit. Quis enim dedit
Moisi vt litteras inueniret? Unde
habuit Gorgias rhethoricam? Apol/
lo medicinam? Pithagoras arithme/
ticam? Julo geometriam? Abraham
astronomiam? Jubal musicam? Pho
roneus:Solon: aut Ligurgus leges
Hi enim hec omnia inuenerunt:eo ꝙ
sapientie studio adheserunt.

Capitulum tertiuz quomodo fe
mine quondam artes inuenerunt.

Plurimas artes atqz scien
tias:olim femine reperie/
runt.sua quoqz prudentia
plura regna duxerunt. et hec omnia
sapientie dono:cui adheserunt. Nam
isis regina egyptiorum litteras egyp
tias inuenit vt ponit Jsido.libro pri/
mo ethimologiarum. Et carmentis
nympha:alio nomīe dicta Nychostra
tes primas litteras tradidit italicis.z
norma soror Tubalcaym mechanicas
adinuenit artes. Erictrea quoqz:atqz
Tyburtina:alieqz sibylle:futura mul
tiplici carmine descripserūt:prout nar
rat Lactan.libro.x.Sibyllarum rur/
sus lybia:sua sapiēntia dirigente glo
riosissime regnauit. Itaqz meruit:vt
suo nomine regnum suum nuncupa/
ret. Abnathea quoqz alio nomine di
cta Deiphebes virgo fuit īclita.et an
nis longeua.et referentibz poetis sua
virginitate diuinitatem obtinuit.va/
ticiniaqz plurima scripsit in batone:
iuxta lacum vbi dicitur suum fuisse
oraculum.quod quidam oraculum vs
qz in hodiernum diem intuentibus in
ducit admirationem.De hac refertur
ꝙ plurima secula vixit. Et Turqui/
no prisco.ix.libros quos ediderat at
tulit.de quibus tres combussit.et sex
residuos romani cum magna diligen
tia seruauerunt. Ceteruz Semyramis
regina vetustissima:sua fortitudine z
sapientia regna plurima subiugauit.
armaqz viris intollerabilia portauit.
Opis quoqz alio nomine dicta Ops
femina fuit que sua prudentia Jouem
Neptunum:atqz Plutonem suos fi/
lios vna cum Saturno contra hostes
seuissimos a morte liberauit. Et ideo
fuit adepta tam grande nomen:vt ip
sa diceretur mater deorum. Unde pu
blica templa sibi consecrata fuerunt
Rursus Juno que fuit opis filiaz Jo
ui tandem nupta:olim regina celorum
arbitrata est. Et vt eius memoria nō
periret sibi templum grande fecerunt
veteres.z ex marmore vario eius ima
ginem sculpi fecerunt in temploqz p
posuerūt. Ceterum Minerua alio no
mine dicta Pallas: vt quidam refe/
runt numeros prima repperit:et in or
dinem reduxit: quibus vtimur vsqz
i hodiernū diē. De ipsa ferūt poete ꝙ
ex osse tibie vni⁹ auis fistulas pastoral

primitus inuenit. Dicunt tamen aliqui q̄ de calamo et non de osse fistulam primo composuit. hec minerua apud athenienses dea sapientie nūcupata ē

Kursus Marsepta sua sapientia et fortitudine regna obtinuit. mamillam q̄ dextraz abstulit ne a sagittationis exercitio impediretur. Aragne quoq; asiatica atq; pheboia femia fuit. que artem texture atq; lanificij reperisse fertur. His igitur narrationibus patet feminas sapientie adhesisse. eiusq; gratia nomen honoris adeptas fuisse

Nunquid insuper alias feminas sapientia viguisse legimus. Nunquid Rebecca suum filiuz Jacob instruxit vt benedictionem paternam obtineret: suoq; consilio a fratris persecutōne liberauit. vt patet in genesi. Nunquid Bersabe: suo prudenti sermone pro suo filio Salomone regnuz adepta est: vt tradit liber regum. Hester quoq; sua sapienti locutione: ab Assuero rege quod voluit obtinuit. Abigail etiam sua prudentia Nabal virū suum a morte eripuit. Et Judich ab Holoferne populum liberauit. Ergo mine igitur sapientie gratia viguerūt suiq; sexus impositam ebetudinem cooperuerunt.

Capitulum quartum de studio sapientie a iuuentute.

Apud hebreos mos olim erat iuuenes instruere in his scientijs q̄ secure erāt vt recitat Origenes super cantica in principio. Itaq; non sufficit iuuenes erudire. sed vlterius conspicere oportet: ne in malis actibus seu moribus instruantur. quia teste Aristote. primo ethico. In his delectari est nobis naturale: in quibus ab infantia delectari incepimus. Unde Anselmus libro de similitudinibz capitulo. iiij. Mollis cera imaginem sigilli faciliter recipit. sed cum indurata fuerit: retinet nec de facili dimittit. Adolescentes igitur ab exordio in sanctis et virtutibus instrui debent: prout faciendum tradit August. xij. de ciui. capi. lj. Infans inquit suam capacitatem non excedat: quasi diceret q̄ in sapientie studio temperamento regulari debet. Illorum iuuenum reprobanda est vita: quorum occupatio vanitas est. et senectus morū dissipatio erit: sceleratag; abissus. Cur enim artes liberales discuntur: nisi quia liberis signanter nobilium debentur: a quibus tamen cōmuniter deseruntur? Utinam hi attenderent cū to sapientie studio precedentes forez vacauerūt in senectute: pariter et iuuentute. Narrat enim. A. gellius libro vij. capitulo. x. Qualiter Euclides sapientie studium tantum dilexit vt periculo mortis se exponeret. quia non obstante decreto atheniensium: Socratis doctrinam audire disposuit

Insuper Hierony. epistola. xxxiij. Narrat qualiter aliqui philosophi p̄pter studium sapientie calcabant honores. Alij proijciebant diuitias. Alij acceptis iniurijs gaudebant. Alij penas spreuerunt. Alij heremum intrantes soli philosophie se dedicarunt.

Unde teste Ualerio li. viij. capi. vij. Charneades laboriosoz diuturn? sapiētie miles nonagita ānis studio sapie

vacauit ita vt studij causa nutrimen tum sepius accipere obliuisceretur.
¶Insuper Hugo in didascalicon par te secunda. Narrat qualiter philoso/ phi omnia relinquebant: vt sapientie studio vacarent. ¶Nam permenides xv. Annos in rupe egyptiaca sediſſe legitur studij causa. Et Prometheus meditandi causa: in mõte caucaso vul turi expositus memoratur. Themisto des quoq3 expletis centum et septem annis: mortem deflebat: dicens se do lere mori: cum sapere cepisset. Plato vno et octogesimo anno scribẽs mor tuus est. Socrates eum libru3 qui pa nathenaicꝯ conscribitur: nonagesimo quarto anno scripsisse dicitur. vixitq3 quinquennium postea. His igitur exẽ plis patet: qꝫ amandum sit sapientie studium. Cuius sunt due claues: quas expressit quidam senex carnotensis: narrante Policratico libro. vij. capi. xiij. Prima clauis est amor docentiu3 prout ait Quintilianus libro de insti tutione oratoria. Secunda clauis est sollicitudo studentium. quia tunc op tiẽ docet qui legit: si amat eos quib3 legit. et audientes optime proficiunt: si attente ꝛ sollicite audiũt. O q̃ enor me tardum pigrumq3 plurium reperi tur studium. Quot sunt patres filios permittentes sterilescere. Unde Tu lius in primo rhetorice veteris quid inquit agis? Cur perdis adolescentes Et sunt verba Terentij. Et idez Tu lius in primo officiorum. ¶Est igitur inquit adolescentis: maiores natu ve reri: ex hisq3 deligere optimos ac pro batissimos: quorum consilio atq3 au ctoritate nitatur. ¶Insuper Crisosto

mus super Matheum omelia. x. Si/ cut terra infructuosa sic iuuentus ne glecta. Nihil ergo laudabilius: iuue tute culta et studiosa. et nil e diuerso vituperabilius iuuentute stulta et in culta. ¶Unde Ualerius libro. vij. ca/ pitulo. v. Ciuitas nostra nobilium iu/ uenum ingenia ab insolertia reuocan do: magnos et vtiles ciues fecit ho/ noribusq3 meritos. Quamobrem hie ronymus libro de institutione filie. nihil discat audire: nihil loqui: nisi qõ pertinet ad timorem dei. turpia nõ in telligat mundi cantica ignoret. eiusq3 lingua psalmis dulcibus imbuatur.
¶Ecclesiastes. vij. Filie tibi sunt: serua corpus illarum. et non ostendas hyla rem faciem tuam ad eas. Ideo beatꝯ Gregorius in registro. peto inquit vt paruulos duos quos nutris precipue moribus instruere cures. vt scilicet ea loqui debeant: que mentes eorum in caritate postulant. Juxta illud eccle/ sia. x. Letare iuuenis ī adolescẽtia tua et in bonis sit cor tuum. Nunc autem sapientie studio relicto iuuenes vice doctorum sceleratores imitantur cor ruptores morum. Quapropter dicit ¶Augustinus epistola. lxxxix. Eligendus ẽ magister probe etatis: sancte vite et eruditionis vt felicz eius exemplo iu uenes imbuantur: qui mala diligunt in quibus nutriuntur. Sic enim de A lexandro legimus: qꝫ exemplo leoni/ dis magistri sui: multa vitia retinuit. quibus omĩno carere non potuit.
¶Unde Hieron. epistola. lxxxvij. In tenera etate facilꝭ sancte cõuersatõis vsus inolescit. aimusq3 iouratꝯ nõ ô facili ad arbitriũ volẽtis trahi potest

Joco Tul.li officiorum primo dicit: q̄ ineuntis etatis inscicia senum constituenda et regenda prudentia est. In/cunte enim adolescentia: tunc est maxima imbecillitas consilij. Ipsi enim sunt ad leuitates prompti. Unde vinum negandum esse pueris docet Seneca libro.ij de ira. Ipsosq̄ cibis non esse inflandos docuit Plato. Nam castrimargia sapientie studio nimis contradicit. eo q̄ nutrix est voluptatis: que maxime philosophie inimicatur. vt inquit August.libro.iiij.contra Julianum. Unde Hugo in didascalicō parte secunda. Narrat qualiter cuidā sapienti fuit petitum que erant necessaria studenti.qui respondit:mens humilis.vita quieta. scrutiniuz tacitū leta paupertas.terra aliena.non erubescere petendo et scientia adepta:neminem contemnere. Et concludit ibidem:q̄ quattuor portant lecticam philosophie scilicz.amor.labor.cura et vigilia. His ergo modis scientia acquiri potest:que tūc efficatiam sortitur:siue ita conscientie conformetur. Unde Hieron y.epistola.xxxiiij. Narrat qualiter Hypocrates discipulos adiurauit:anteq̄ eos doceret:q̄ mansuetudini et moribus insisterent. Socrates etiam vniuersam philosophiā ad mores corrigendos reduxit.vt ait Seneca ad lucillum epistola.lxxiiij. Et August.viij. de ciui.capi.iij. Idem ponit Tul.in tuscula.questionibus li. quiti prologo dicens. Socrates autē primus philosophiam deuocauit e celo.et in vrbibus collocauit.et in domos etiam introduxit.et coegit de vita et moribus:rebusq̄ bonis et malis querere. Rursus iuuenis attendat:ne paruam doctrinam discat. Unde apud lacedemones libri archilaci de ciuitate sua electi fuerunt.eo q̄ quedam turpia licet subtilia continebant narrante Valerio li.iij.capi.vi. Discat ergo iuuenis doctrinas sanas. Nam insane doctrine falsitatibus permixte sunt:atq̄ doctrine non merentur vocari. Unde Bern.super cantica omelia.xxxv. Est omnis scientia bona dū veritati subnixa sit. Sed quidam scire volunt:eo fine tantum vt sciant.sz turpis curiositas est. Sunt etiam qui scire volunt vt scire videantur. Sed turpis vanitas est. Et subdit:sicut cibus indigestus corpus corrumpit:sic sciētia igne caritatis scilicz bonis operibus non digesta anime corruptio ē. De tali sapientia loquitur sapiens ecclesia.primo. In multa sapientia:multa indignatio.

Capitulum quitum quō sapientia est necessaria regibus.

Ioseph cum a suis fratribus fuisset venditus: non diuitiarum multitudine:sz per sapientiam obtinuit:vt dominaretur in omni terra egypti.gen̄.xlij. Unde Vegetius libro primo de re milit. Nullus est cui sapientia magis cōgruat :q̄ principi.cuius doctrina omnibz debet prodesse subiectis. Ideo iuuenes nemo eligit in duces.quia non cōstat eos esse prudentes.vt dicitur.iij. thopi. Nam sapientia fecit romanos domīari.vt inquit Pollicra.libro.vij. et libro.iiij. Romani inquit viguerūt

archillaci ptm libri
alacrde mo[illegible]
V.

q̃ olim litterati fuerunt: sed ex quo virtus litterarum in eis languit: ex tunc manus armata infirmata est: et cecidit principatus. Quoniã sapientia ait per me reges regnant prouerbi. viij.

Cur ergo traianus olim hortabatur regem francorum: vt suos filios in artibus liberalibꝫ erudire iuberet. narrante Policrati libro vi. nisi quia rex illiteratus est asinus coronatus. Rex enim insipiens perdet populum suum ecclesia. x.

Unde Hieroboam ex sua imprudentia decem regna perdidit: q̃ sibi dimiserat pater suus. Sapiẽtia ergo regna stabilia facit.

Unde in morali dogmate philosophorum narratur qualiter Xerxes rex medorum innumerabilem habens exercitum: contra paucos grecos bellaturus accessit Cui quidam dictus damacetus. Ista inquit multitudo tibi placet domine mi rex: sed metuenda. quia dubium ẽ indoctam multitudinem regi prodesse posse. nec diu durare potest: quod regi nõ valet. Unõ Uegetius libro. iiij. dicebat se esse deceptum: eo q̃ multos habebat homines. sed nullos habebat discipline subiectos. Prudentia ergo principibus victoriam prebet: viteqꝫ honestatem. quia impossibile est prudentem non esse entẽ bonum. vi. ethi. Utinam ergo principes sapientiam diligerent. Sed fortassis superbia eleuauit corda eorum: ita ut negligant omnia que a prudentibus scrutari debent. Utinam reminiscerẽtur qualiter Dionysius licet tyrannus Platonem sapientem honorifice suscepit. narrante Pollicra. libro. vij. capitulo. xxxviij. Sed bi sapientes nõ amant: qui sapientes fieri non curant

Eorum ergo principatus ruine gerit timorem.

Capitulum sextum quomodo sapiens omnia possidet: et stultus nihil

Et de uera sapientia

Nihil possidet is qui sapientia caret: aut qui seipsum non habet. Stultus vero se non possidet: eo q̃ se regere nescit

Sapientis autẽ sunt omnia quia nullo eget. Unde Seneca epistola. ix. Allegat Crispinum dicentem: sapientem nulla re egere: et tamen multis illi rebus opus esse. Econtra stultum multis indigere. sed ei nulla re opus est nulla enim re vti scit. Nẽpe egere ille dicitur: qui desiderat quod ab eo nõ habetur. et exinde molestatur. quod sapiens non facit. quia ex sibi possibilibus contentatur. Unde idem Seneca libro. vij. de beneficijs. Dicitis o stoici omnia sapientis esse. quomodo ergo potest aliquis dare sapienti: si omnia eius sunt? Nihil enim prohibet bona Ciceronis esse et sapientis qui tamen ea non possidet. Sed quomodo sua erunt: si non est possessor eorum? Ideo enim sua esse dicuntur: q̃ suo subsũt imperio. Et quomodo subsunt ex quo ea nõ habet? Reuera nec habere petit: et si petat tunc ea habebit. Alias enim petere sapientis non est. Ecce ergo quomodo sapientis sũt omnia.

Studeat igitur homo sapiens fieri nec p̃studeat ditari. quia omnis sapiens diues. Multi enim sapientes creduntur: qui non sunt sapientes. Unde Lactan. li. de falsa sapiẽtia

naturam inquit hominis deus hanc esse voluit: vt ouarum rerum homo cupidus ac appetens esset: scilicet religionis ꝛ sapientie. Sed homines ideo falluntur: quoniam aut religionem sine sapientia suscipiunt: aut sapientie soli studeant religione omissa. Verum tamen altera sine altera esse non potest. Nomine autem religionis bonitas capitur ꝛ nomine sapientie vera philosophia qua mores astruuntur. Vñ plato dicit amatorem dei: philosophum esse. Teste Augustino octauo de ciuitate dei. nec tamen quis credat veram philosophiam esse illam: quaꝫ studio humano acquirimus: sed illam quam nemo mortalis est assecutus.

Unde. Tullius in libro de amicicia. negant inquit scilicet veteres quēq̄ esse bonum virum: nisi sapientem. ſꝫ ad illam sapientiam interpretantur: quaꝫ nemo adhuc mortalis est assecutus. Queres igitur fortasis: que sit illa vera sapientia. Reuera ipsa est qua deus cognoscitur. Unde lactan/tius libro de vero cultu: sicut in stine re celebrando nihil prodest viam nos se: nisi conatꝰ ac vires suppetant ambulandi: ita veri scientia nihil prodest si virtus propria deficiat. Scientia autem est deum noscere. Dices tamen philosophie plurimas esse partes. Suprema autem pars est: qua deus cognoscitur. Et alia quedam pars est: qua homo in agendis dirigitur. De qua Tullius in tusculanis questionibus. libro quinto. Sapientis proprium est nihil propter qđ penitere possit: facere nihil inuite: sed splēdide ꝛ constanter omnia peragere: nihil expectare ꝑ certo futurum. nihil cum acciderit admirari suisq; stare iudicijs. O q̄ desiderada est hec sapientia: qua bene viuitur: qua liber homo efficitur. Unde Tullius libro de paradoxis. sicut improbo et stulto homini bene esse non potest: sic vir sapiens ꝛ bonus miser esse non potest. Omnis sapiens liber omnis stultus seruus. Huic tamen sapientie stulti multi contradicunt. Illoſq; predicant stultos: qui studijs sapientie insistunt. Horum tamen teste Seneca epistola. xliij. nunc̄ intantum conualescet nequicia: nunc̄ sic contra virtutes confirmabuntur: vt nō philosophie nomen venerabile ꝛ sacrum maneat. quoniam vt ex prouerbijs sapientum colligitur rem maximam timbi sapientia promittit: vt te reducat tibi. Sed hanc paucissimi habent. Unde catho. Sermo datur cunctis animi sapientia paucis. Si tamen sapientia haberetur: diuicie que magno labore acquiruntur: velut inutiles pretermitterentur. Unde claudia. in maiori opere. Magnas ingenij copia vincit opes quia scilicet homo ingeniosus ꝛ sapiens vincit magnas opes. Nam opibus non fit sapiens homo: sed sapientia diues.

Capitulum septimum de di/spositione ad sapientiam: ꝛ de quiete contemplantium.

Nulla est via melior ad ve
ram ⁊ infallibilem sapien
tiam: q̄ vita virtuosa.

Unde augustinus in libro octuagin/
tatrium questionum allegat dictum
cuiusdam sapientis fontei nomine:
q̄ scripsit quidam paganus postmo
dum baptizatus. hoc inquit miseri a/
gite hoc agite: scilicet baptizemini: ne
vnq̄ polluat hoc domicilium spiritꝰ
malignus: ne sensibus immixtus infe
ctet anime sanctitatem: lucemq; men
tis obnubilet. Nam ipsis adheret
somnis latet in tra. impletq; omnes
meatus intelligentie: per quos lumen
rationis solet infundi. Itaq; apparet
q̄ sancte ac catholice viuere: medius
vere sapientie est. Sed quia in vir/
tutibus stulti reperierunt amarituoi/
nem: ⁊ in criminibus voluptatem: ide
o mala pro bonis amplectuntur. Un
de lactantius in libro de falsa religio
ne: quia inquit in virtutibus amari/
tudo permixta est: vitia vero volup/
tate condita sunt: ideo stulti illa ama
ritudine offensi ⁊ voluptate decepti:
mala pro bonis amplectuntur. Et idē
lactantius libro de vera religione et
sapientia Veritas inquit acerba est
omnibus his: qui vitam suam morti
feris voluptatibus dedicarunt. Sed
reuera menti virtuose nil pulchrius
studio sapientie est. Unde quin
tilianus libro octauo institutionum
oratoriarum. pulcherrimum opus est
vacare studio. quia mens non vicijs:
sed studio libera est. Illi igitur re
probandi sunt qui studio vacare pi/
gresc̄unt. Unde ex prouerbio sapi/
entum colligitur. vt auri aliquid ex/
trabamus: terras euertimus: vt autē
summum aucupemur pectus: scruta/
ri pigret. quia scilicet omnes labores
accipimus: vt aurum possideamus:
sed pro sapientia qua deus cognosci
tur: laborare pretermittimus. Arbi
tror enim peccata hoc facere. Un
de Seneca epistola. liij. vitia sua con
fiteri sanitatis indicium est. Qui sa/
piens igitur fieri cupit: delicta tol/
lat quibus studium offenditur. Un
de prudentius. O quotiens animam:
vitiorum peste repulsa: sensimus in/
caluisse deo. quotiens tepefactum ce
leste ingenium post gaudia candida:
retrocessisse in stomacho. Que ver/
ba nihil aliud sonant: nisi q̄ vicijs re
pulsis anima inheret studio sapien/
tie: sed per vitia retardatur. Unde
prosper in epigra. Cor mundum ⁊ sa
piens fructu virtutis alatur. Et chri
sti in nostro pectore regnet amor.

Nēpe amor studētēq; excitat. ⁊ moraꝫ
facere non permittit. Sollicitum er/
go erit studium in amore si fundetur
Unde ouidius secundo de arte. Est
mora tuta breuis. lentescunt tempo/
re cure. vanescitq; absens: ⁊ nouus
intrat amor. Vir ergo studiosus sa/
pientiam querat: qua mens perfici/
tur. Qua etiam in hoc crescit homo
in quo brutis dominatur. Rur
sus petunt quietem omnes. sed quie
tus eē non p̄ot qui sapiens non est.
Un̄ Seneca epistola. lvj. nil a placida
est quies: nisi quam ratio composuit
nullaq; res animi sapientis cuocat.
nullusq; auium concentus interrum

pit cogitationes bonas solidas quo/
q3 iam et certas. Itaq3 in bonis co/
gitationibus ⁊ studijs quies est.

¶Unde narrat A.gel.libro primo no
ctium acticarum:quomodo socrates
a solis ortu vsq3 ad occasum immo/
bilis studio vacabat: atq3 oculis in
eundem locum directis contempla/
tioni insistebat.De mundi enim solli
citudinibus minime curabat.totius/
q3 mundi incolam et ciuem arbitra
batur. Nihil autem se scire dicebat:
nisi in hoc ipsum q̄ nihil sciret. Un
de et carneades sapientie studio va
cans cibum sepius capere pretermi/
sit:vt alibi dictum est.narrante Va
lerio libro octauo capitulo septimo
Cur ergo mundani quietem non ha
bent quia non in diuinorum sed hu
manorum studio se occupant. ¶Un
de Seneca ad Lucillum epistola oc
taua.Mihi crede nam qui nihil age
re videntur maiora agunt. humana
diuinaq3 simul tractant.quasi diceret
q̄ mundano studio non ita insisten
dum est quinetiam diuino intenden
dum.Alias mentis quies haberi non
potest.Dicente beato augustino.Do
mine inquietum est cor nostrum: do
nec quiescat in te. Huius autem quie
tis via:est vita virtuosa.

Sapientia rerum et naturę causas docet Est pabulum animę Et via ad Deum

¶Capitulum octauum.quomo/
do sapientia omnia vincit.

Non bene conuenit Treulus

SApientia omnia comple/
titur.nihilq3 ignorare per
mittit.et singulorum noti
ciam prebet. q̄ igitur amanda est sa
pientia.quid em̄ iocundius aut felici
us tibi:q̄ cum humana cognoueris:
diuinas scias scientias. Reuera pre/
bet pabulū anime:studium sapientie
¶Attendamus igitur q̄ sit delectabile
naturalia perscrutari.Unde tul.in dia
logo ad hortensiu3. est inquit animo
rum ingeniorūq3 naturale: quasi pa
bulū quoddam:contemplatio nature
Et diximus ad alexandrum: nulla in
quit spectacula vel certamina tantu3
affectamus:sicut sapientie studium.
in qua sapientia videmus celum pul
chre formatum: signorum veritatem
stellarum fulgorem rutilare.videm9
q̄ pelagus purpureo colore venustū
germana3 terrā amplectit. cui9 pela
gi multiformes pisces per equoreas
vndas saltus exercent. campor̄ etia3
virentiū specie delectamur:ex quib9
odor gratissimus:flores suauitatis ex
alans:oculos hominū simul pascit et
animū.nemor̄ quoq3 aest opacitas
⁊ fontiū arridet amenitas.Assunt et
volucres dulce cōcinētes melos.Hec
inq3 sūt nate spectacula.quer imitari
difficile est:⁊ refutabile culpabile.
¶Sed nunquid hec omnia sapientia p̄
bet? Reuera sic.quia omniū naturas
docet. Unde seneca de naturalibus
quest.li.tiij.dicit sapientes debere na
turaliū inquisitioni vacare.dulce in/
quit spectaculū est singula scrutari.
¶Sed reuera pretermisso sapientie stu
dio plures manib9 occupationibus a
gitant.⁊ querunt extra studiū cam/
pum.extra nemora sapientie feras.
¶Itaq3 malunt rerū incorruptibilium
vsus q̄ noticiam ppetuo duraturam.
¶Unde fulgen. libro.ij. mitolo. narrat
q̄ cum diogenes dolore graui torque

retur: ꝛ vidisset homines ad amphi/
treatrũ currentes: aiebat. quanta hoim
stultitia. currunt vt videant homines
repugnare feris ꝛ me pretereunt cum
naturali dolore certantem. Hij etẽ
sapientes non erant. quia cursibus nõ
acquirit̃ sensus: sed opere bono sedu
loq3 studio. Unde virgi. in geor. j. Fe
lix qui potuit rer̃ cognoscere causas
Et tul. li. j. de diuinatione. Si quis
mortalis: colligationes omnium causa
rũ animo ꝓspicere posset: nil eum ꝓ
fecto falleret. Nam ex notitia morta
liũ cognitio ꝓpenditur conditoris.

Unde ꝓsper in epigra. En miris ope
rum signis ostendit̃ actor: auctorẽq3
sua cõdita quẽq3 canunt. Cũ igit̃ sapi
ens humana conspexerit: deũ inueni/
et. in cuius contemplatione quietabit̃
Audisti igitur sapientiam nature cau
sas edocere. Nunc autem ꝛ de diuinis
loquentem meditemur. Nã ipsa sapiẽ
tia infima ꝛ excelsa ꝑscrutatur. Si eã
ea possideris: quantum tibi suppetit
omnia cognosces. Unde lactan. in li.
de origine errorꝭ: nobis inquit ꝓprie
datum est celũ intueri: vt deum quẽ
oculo videre non possumus: mente
contemplemur quid tam ꝑspicuũ: cuz
natura celestia contemplamur quoruz
consideratione manuducimur ad con
templandũ: ita qualis sit natura deox

Unde tul. libro. ij. de natura deorum
nihil inquit difficilius q̃ꝫ a consuetu/
dine oculorum aciem mentis abduce
re Ecce quanta difficultas est deum
venari. cuius tamen cognitionem: ex
visibilibus sapientia prebet. Juxta il
lud apostoli. Inuisibilia dei per ea q̃
sunt a creatura mundi intellecta con
spiciuntur. Unde tul. in libro de crea/
tione mundi. parentem vniuersitatis
huiꝰ inuenire difficile est. quia soli sa
pientes deum cognoscere possunt.

Uulgus autem sapienti credit. Con/
spiciat ergo sapiens creaturas dei: vt
deum cognoscat ipse. Unde boe. li. v
de consolatione. Qui recto celum vul
tu petis: in sublime feras animũ quo
q3. Et iuuentus libro primo. Felices
puro qui celum corde tuentur. Uisibi
lis deus bijs per secula cuncta manc/
bit. Nam et deus homini vultum er e
ctum prebuit: vt celum conspiciendo:
deum cognosceret. Bruta vero terrã
cernunt. in quã resoluitur eorum vita

Unde ouidiꝰ libro ꝓmo methamor.

Pronaq3 cum spectant animalia cete
ra terras. Os homini sublime dedit
celumq3 videre iussit: ꝛ erectos ad sy
dera tollere vultus. Et bernardus sil
uester in microcosmo. Bruta pacien/
ter habent tardos animalia sensus.

Cornua deiectis vultibus ora ferunt
Sed maiestatem mentis testante fi/
gura. Tollit homo sanctum solus ad
astra caput. Ut celi leges inde flexoſ
q3 meatus Exemplum vite possit ha
bere sue. Unde cum quidam empedo
cli philosopho quereret: cur viueret:
respondit: vt astra inspiciam. celũ sub
trahe et nullus ero. Iste est empedo/
cles qui sic deum legitur descripsisse.
Deus est spera cuius centrum est vbi
q3: ꝛ circumferentia nusq̃. Alibi ta/
men legi democritum hoc dixisse.

Quicquid sit: tamen empedocles sa/
pientie studio mediante: deuz pro vi
ribus inuestigauit: et vt refert lactã
tius mortem sibi intulit: eo ꝙ animaſ

eternas suspicabatur. Ex predictis ergo patet: qualiter philosophia: naturalium et diuinorum noticiam pstat.

¶ Capitulum nonum quomodo est iugiter studendum.

AD hoc datus est homini intellectus: vt intelligat: ⁊ cognoscat. Via autem cognitionis studium contẽplatio est Sed quia teste hypocrate in amborismis vita breuis ars vero longa: cõgruit volenti sapiens fieri: studiosissime atqꝫ sollicite scientias contemplari. Nam et licet predicta verba de arte medicine dicta sint: nihilominus quelibet ars ⁊ scientia longa est. Et ad eius adeptionem vix humana vita sufficere potest. ¶ Nam teste tullio in dialogo ad hortensium: omnis cognitio multis est obstructa difficultatibus. est enim et in ipsis rebus obscuritas ⁊ in iudicijs nostris infirmitas ¶ Unde fertur qꝫ theofrastus aristotelis discipulꝰ: accusabat deum dicens. ¶ Cur inquit ceruis et cornicibus vitaꝫ diuturniorem prestas: cꝫ hominibus quorum si etas posset esse longior: omnibus perfectis artibus eorum vita eruditetur? Uita igitur breuis. ¶ Sint igitur studia sollicita. ¶ Quid enim dulcius ocio litterato: inquit tullius quinto libro de tusculanis quẽstionibus. Erubescant igitur inuoci / les ⁊ ydiote. quibus discere nulla cura est. aut quia scientiã spernunt quã ignorant: aut quia scientiam iactant se habere: quã non habent. Nam teste tullio de diuinatione libro primo. ¶ Omnis temeritas in rebus turpis est ¶ Unde socrates sapientissimus se nihil scire dicebat. nõ igit̃ tollat studiũ tuum desidia vl̃ superbia. Nam teste ouidio quarto de tristibus ingenium qꝫ meum longa rubigine lesum: Torpet ⁊ est mlto cꝫ fuit ante minus. ¶ Qõ verum est de hijs qui minime studeant. Nam studendo ⁊ contemplãdo gaudet natura varietate: vt ponit varro in suis sẽtencijs. Et aristoteles primo ethi. ex hesiodo refert: qꝫ iste quidem optimus: qui ex seipso omnia intellexerit. bonus autem rursus ⁊ ille qui bene diceti obediet. qui vero nec ipsemet intelligens est: nec alium audiens in animo ponet: hic prorsus inutilis vir dicetur. ¶ Quid enim inter humanas occupationes delectabilius cꝫ scientias meditari: veritates contemplari: ⁊ artibus illustrari: Nil em̃ melius inter humanas complacentias noui. Nam studio ⁊ contemplatione fit homo sapiens: et felix amabilis cunctis. Unde narrat valerius maxi. qꝫ marcellus captis syracusis archi / denio philosopho pepercit: eius visa prudentia qua floruit cuiusqꝫ studiuꝫ sapientie olim queuis beneficia impetrauit. ¶ Attendamus quoniam teste Seneca ad lucillum epistola. xlix. docilem natura nos condidit: ⁊ rationem dedit imperfectam: sed que perfici posset. Et epistola. lxxvj. cꝫdiu viuis: tam diu discas ¶ Et quintilianus libro secundo institutionum. ¶ Sicut

officium preceptorum est docere: sic discipulorum dociles se prebere. scientia namq; cõualescere nequit: nisi tradentis ⁊ accipientis concordia socia ta fuerit. Itaq; congruit sapientie studio se exhibere. aut saltem arte in aliqua se occupare. nihil tamen sapientie studio melius. Sed vt ait apuleio libro de deo socratis in quibusdaz mirandum est q̄ minime discere volũt: ⁊ causam eorum que vident negligũt Huiusmodi sunt hij qui sapientes fieri non amant qui ꝑ solo statu aut victu corporis laborant ¶ Utinam hij attenderent socratis studia. de quo refert valerius libro octauo. q̄ addiscere quotidie non desistebat. De pithagora etiam fertur q̄ doctrinis iugiter insistebat. Unde eunodius artiuz magister est instantia: nouerca eruditionis est negligentia. Ideo catho ¶ Instrue preceptis animum ne discere cesses. Nam sine doctrina vita est quasi mortis ymago. Ne pudeat que nesciens te velle doceri. Scire enim aliquid laus est: pudor est nil discere velle. Posco igitur vt attendat lector: superbiam: ignorantie matrem existere ¶ Plures namq; vano fastu seducti discere verentur a doctoribus eis ne detegatur eorum ignorantia. Malunt enim vt arbitrentur homines eos scire quõ nesciunt: q̄ interrogando scientiam acquirere quã adepti non sunt. ¶ Tales etenim in sua ignorãtia vitam deducunt parumq; proficiunt. quia docentem non libenter audiunt. maxime tamen desiderant sapientes fieri: vt famam habeant: nam eorum desiderium gloria est. eo tamen pacto quo scire petunt: vt honorentur: scire recusant ne humilientur ¶ Superbia itaq; scientiam postulat: quam accipere dependenter recusãt ¶ Ignarus tamen semper erit qui discere erubescit ¶ Si nempe felix fieri peroptas: vt omnes cupiunt viuentes quomodo ergo studium sapientie contemnis? cur renuis doceri. Nam teste ouidio quinto metham or. fas ẽ ⁊ ab hoste doceri. quia nullo casu debet io ꝓtermitti: qõ mentem perficit. Unde ouidius primo ō arte amandi ¶ Ingenium celeste suis velocius annis surgit ¶ Sed non nisi per doctrinam: que a scientibus postulanda est. ¶ Kursus queso animaduertamus: quanto zelo veteres sapie studio inbeserunt. Sepe nempe quosdam numeraui ⁊ numeraturus sum: sed non adest scribendi facultas eos quorum studia iure commemoranda sunt. plures namq; meditationem ita dilexerunt: vt relinquerent vrbes locupletissimas ⁊ vastam solitudinem eligerent, q; nihil porro studiose mentis tam congruum est: sicut solitudo.

¶ Nam qui cum multis est: secum non est. ⁊ qui sibi abest con tẽplari nescit.

¶ Unde tullius p̄mo de officijs multi tranquilitatem sperantes a negocijs publicis se remouerunt inter quos nobilissimi viri philosophi ⁊ homines graues fuerunt: qui nec populi nec p̄cipum mores ferre potuerunt. vixerũt q; nõnulli in agris. Uñ sene. libro. vij de naturalibus questionibus fac lucilli qõ facere cosueuisti ⁊ a turba quã tum potes te separa ¶ Et idem seneca

epistola secunda. primum argumen / tum composite mentis existimo: pos se consistere: ⁊ secum morari. Et idez epistola septima. Inimica est multo / rum conuersatio. ⁊ vtiqz quo maior est populus cui miscemur: hoc plus periculi est. Et epistola quindecima. Quicquid facias cito redi a corpore ad animum tuum. illumqz diebus ac noctibus exerce. Et epistola decima nona. Si potes subduc te istis occu / pationibus. hijs enim documentis clare deducitur: ꝙ contemplantibus bona est solitudo. Unde in ꝓuerbijs sapientum dicitur: rem maximam ti / bi sapientia promittit: vt reducat te ibi: solitudinez que vult cum innocen tibus viuere. Et ouidius tertio triste um. Viue tibi ⁊ longe nomina ma / gna fuge. Unde prosper libro epigra. Scutari legem possunt: si a strepitu mundi libera corda vacent. Itaqz cõ templationis locus solitudo est. Sed nunquit solitudo melancoliam gignit: quis autem melancolicus stu dere valet. Attende nempe ꝙ melan colia pro tristitia capitur sepe. Et ita studium impedire solet. Si autez me lancolia capiatur pro ista natura que melancolia dicitur: melancolicus fie ri ne dubites. quia ceteris complexio nibus melancolia est ingeniosior. et licet sit terrestrior: est tamen cogni / tione acutior: dicente tullio in tuscula nis questionibus libro primo aristo / teles inquit ait omnes ingeniosos me lancolicos esse. neqz tardiorez hijs es se: moleste non feram.

Capitulum decimum quomo / do non sufficit legere sed audire opor tet. Nec congruit arti bus quibus- cumque animum exhibere

Libros euoluere seu lege / re ꝓ studio: eiusqz vtilita te non sufficit: sed docto / res idoneos audire congruit. Nam au ditus via est ad disciplinam. Si vis er go doctus fieri: virum elige doctum cui obtemperes: cuius doctrine acqui escas. Nam discipulum proficere fa / cile non est: si proteruire: aut redar / guere suum presumat doctorem.

Unde in libro primo musice veteris fertur ꝙ cum pithagoras discipulos instrueret: nullus sibi contradicere au debat: nec rationem querere eorum que dicebat: sed erat eius ratio do / centis autoritas. Nam et in philoso / phia guil. de conchis quam duci no manorum ascripsit me legisse recolo ꝙ olim discipuli per septẽnium suos magistros audiebant: anteqz aliquid loquerentur. huius vero temporis scolares redarguere suos doctores non verentur. quinimo ⁊ de ea questi one de qua interrogant determinare presumunt. quod non est facere viam ad disciplinam. Fortassis etiam do ctorum insufficientia: viam discipli / ne claudit. et auditorum temeritatem propter ebetudinem refrenare non audent. Doctus ergo fieri si poscas ydoneum exquiras doctorem.

Unde varro in suis sentencijs. Illum quidem eruditorem elige: quẽ magis

miſreris in ſuis q̄ in alienis. ¶Nil e/
nim magnificum docebit:qui a ſeip̄o
nil didicerit. Abſit igitur a te: vt do/
ctorem imperitum eligas:ſed in limi/
tibus tui ingenij conſiſtas. tuncq3 capa
citati magiſtrum exquiras. ¶Et hoc
maxime dum iuuenis es: tenerioriſq3
etatis. tunc enim quicquid conceperis
facilius radicabitur: vt tangit quin
tilianus libro primo inſtitutionum.
¶Unde varro in ſententijs. ſapiunt va
ſa quicquid prius acceperunt. Sic in/
quit eſt de infantibus. Et Auguſtin9
libro primo de confeſſio. de ſeipſo la
mentabiliter fatetur:iuuentutem lu/
dis ꝛ non ſemper ſtudijs expoſuiſſe.
¶In ſcholas inquit datus ſum vt litte
ras diſcerem in quibus quid vtilita/
tis eſſet:ignorabam miſer:ſed ludere
delectabar. Cum igitur vir tante do/
ctrine vt narrare nequeamus:de mo
dico iuuentutis ludo lamentatur: hij
potiſſime erubeſcant: qui totaz iuuen
tutem laſciuie prebuerunt. ¶Nec ta/
men congruit artibus quibuſcumq3
animum exhibere: aut quorumlibet
ſcrutiniorum noticiam adipiſci. Nam
qui methas ſue capacitatis excedit:
cum putat ad ſcienciarum culmen per
ueniſſe:errorum tenebris nubilatur.
¶Ioco catho. Mitte archana dei ce/
lum inquirere quid ſit. Cum ſis mor
talis que ſūt mortalia cura. Et horatiꝰ
libro primo carminum. Tu ne queſie
ris ſcire:quem mihi:quem tibi finem
dij dederint. Nec babilonios tempta
ris numeros:vt melius quicquid erit
pati ſeu plures hyemes ſeu iupiter tri
buit vltimam. Deſiſtant igitur ſuſpi/

tioſi magice artis ſcrutatores falla/
cias inueſtigare: in quibus non niſi
fraus dyabolica continetur. Nempe
mirabile eſſet: ſi principes tenebra/
rum:et errorum demones ſcilicet ſa/
pientie collatores eſſent. Mirabile
ſi maleficia:ſi indebita ſacrificia: ſi ca
racteres vanecq3 cerimonie:ſapientiaz
prebere inueniantur. ¶Talibus enim
viis a deo fonte ſapientie receditur.
et ſicut a ſole elongatus eo minus vi
det quo magis diſtat:ſic etiam quic/
quid homines dicant: quicquid libri
ſortilegiorum ſcribant:hijs non ob/
ſtantibus:quis eo fit ſtultior: quo a
diuino cultu et fidei obedientia fit di
ſtantior. ¶Unde terentius. Ut quid
aliena cures:que ad te non pertinent
¶Aliena ſunt enim potiſſime ea ſcruti/
nia quorum dyabolus inuentor eſt.
¶Unde varro in ſententijs. Nuſq3 de
ueniet qui tot ſequitur calles. preter/
mittas igitur vana ſcrutinia artibuſ/
q3 veris intendas. ſolicite quoq3 do/
ctorem audias. frequenter legito.
¶Nempe continuatio diſcipulum facit
magiſtrum. ¶Unde plinius in epiſto
la ad vrſum. Sicut faces ignem aſſi/
dua concuſſione cuſtodiunt: dimiſ/
ſumq3 egerrime reparant:ſic et docē
tis calor et audientis intenta cōtinua
tione ſeruatur:ꝛ remiſſione langue/
ſcit.

¶Capitulum vndecimum de habi
tudine ꝛ modo docendi. nec studijs
uiues destruendum

aut Astrologos
professores de erbst
rē

Si in omnibus exigitur modus: in hoc precipue tamē qō docere est. quia teste Aristotele primo methā. Sapientis signum est posse docere. Si quis igitur se scire dicat: et docere nequeat: dubius est sermo eius. Ut autem quis bene doceat: expedit vt modum audienti vtilem exquirat. eiusq; capacitatem: etatez ꝛ sensum concernat: nec instruere incipiat artes: sed prius imbuat artes. Plures enim aliarum scientiarum documenta quedam audierunt: quia tamen artes ignorant: ideo vix ad plenum aliquid intelligunt. Docenti igitur assit instruendi forma. Unde palladius in libro primo de agricultura. Pars prima prudentie est vt consideres personam eius cui precepturus es: neq; enim informator aut instructor agricole: debet artibus et eloquentia artes imitari. Nam stultus est rusticos peritissimorum virorum alloqui stilo. Unde varro in sentencijs lucidissimum genus docendi est exemplorum subditio. Hijs ergo concluditur docendi oportere habere modum vt scilicet audientis considueretur qualitas. exemplorumq; conformitas non pretermittatur. Rursus etiā doctori congruit eloquentem esse. Verborum enim honesta abundantia: intentionem declarat loquentis. quia teste seneca ad lucillum epistola. xl. inopia verborum: ꝛ exilitas minus intentum auditorem facit. fortassis tamen quandoq; contingit vt verborum inopiam ignorantia causet. Nam teste Ouidio secundo tristium: qō minime nouerit dicere nemo potest. Ne quis igitur docere presumat qō nescit: attendat q̄s turpe sit propriam ignorantiam suo sermone attestari. Stupidi / cha tamen est et laudabile nimis: id erudire qō scitur. quia teste lactantio libro de vero cultu: nihil tam preclarum homini: conuenienſq; esse potest q̄s homines ad iustitiam erudire. Nā legere discentibus prodest. sed viua vox magis et opus maxime. De voce etenim symachus ait. apertius est negocijs intimandis viue vocis iudicium. Et ouidius libro primo de fastis. Prospera lux oritur: linguis animisq; fauere. nunc dicenda bono sunt bona verba die. Verumtamen sufficit minime vt verbo quis doceat: nisi opere instruat. Hec enim optima sapientie via est: opera sanis conformare doctrinis. Unde prosper libro epigram. Non satis est domini precepta euoluere lingua. Vijs me / minit legis q memor ē operis. O quot sunt doctores quorum opera doctrinis contradicunt: ideo sepe contemnitur qō docent. Sed vtinam tam multi bene facerent: q̄s bene loquuntur. Ut optat lactantius libro de vera religione. Et in prouerbijs sapiens tum dicitur q; doctor turpis est: qui in officio labitur cuius vult esse magister. Et Seneca epistola. xxxiij. ad lucillum. hoc turpissimum est qō nobis obiici solet: verba nos philosophie: nō opera tractare. Unde catho. Que culpare soles ea tu ne feceris ipe. Turpe est doctori cū culpa redarguit ipm.

Plurimi tamen doctrinis insanis intendunt qui vitam brutalem ducunt: vt tangit Aristoteles primo ethicorum quos odio habuisse fertur quidam dictus pacuuius: vt ponit A. gellius: et belinandus in chronicis. De quibus lactantius libro de falsa sapientia.

Quidam inquit sub obtentu philosophie vicia sua celantes: domi faciunt ea que in scolis arguunt. sicq3 docent tantum: nec faciunt. ipsi preceptis suis ponderibus detrahunt. Et ibidem turpe est ad philosophiam tendere: et sapientie opera non agere: talis enim vita non vera: sed palliata est. Quomodo enim putabis veteres suis profuisse doctrinis: nisi quia verbis tot operibus docuerunt. Legimus enim philosophum xenocratem suis doctrinis multos correxisse. Unde narrat Ualerius libro sexto: q3 cum polenius adolescens quidam: luxuria et voluptate infamis esset: necnō de tali infamia gaudiosus: accidit vt quodam mane predicti philosophi scholas ingrederetur. quem cum xenocrates vidisset: pretermisso sue lectionis proposito de modestia et temperantia: atq3 continentia loquit cepit. et predicti animum a dissollutione vite euocauit. qō facere nequiuisset nisi opera doctrine conformia exhibuisset. Nam teste Seneca ad lucilium epistola vicesimaquarta. turpe est aliud loqui: et aliud sentire. His igitur sermonibus discant viri prudentes docendi formam. suosq3 discipulos studiosos fieri suadeant: nō solum libros euoluendo: sed etiam mores componendo. Uerum quia vir deditus speculationi: et qui libros amat a criminum feditate facilime abstinet: et eam multoq3 maiorem in studio complacentiam inuenit q̄ voluptas exhibere possit: inconsulta verumtamen quorundam est doctrina et immodesta quorundam studia.

Omnia enim opera quantumcumq3 bona fuerint mensuram petunt: nec decet laboribus aut studijs vires suas destituere. qō faciunt hij qui sine requie docent: legunt vel studeant.

Nam teste Ouidio secundo de arte amandi habenda est requies. Da inquit requiem. requietus ager bene crescit. Et catho: Interpone tuis interdum gaudia curis. Unde Tibullius. Ite procul cure durum genus: ite labores. Et maximianus.

Intermissa minus sarcina pondus habet. Et magister scylo De grauat ille labor: sub cuius pondere labor.

Et Ouidius in epistolis. Quod caret alterna requie durabile non est Hec reparat vires: fessaq3 membra leuat.

Itaq3 labor inordinatus: studiumq3 non fastiditum vires ampliat.

Unde cassiodorus epistola vicesima tertia. Latet sub ocio laudabilis fortitudo: quia scilicet gaudium interpositum fortificat animum.

¶ Capitulum duodecimum de vera philosophia eiusq3 descriptione et vsu.

VEra philosophia sapientie amor est: sed illa non est sapientia que stulta fieri suadet.cuiusmõi est sapia aialis: ⁊ dy abolica cuius doctrina seductio est.cuius amor non philosophia:sed mortis via est.Queso igit vt cõspiciam9 gentiles vera phĩa floruisse .Erubescant igit xp̃iani qui sapiam p̃termittũt. et si phie studio intendant: solũ querũt apparatus verbales ⁊ instrructiones nõ exquirunt morales.Nã socrates ⁊ seneca sic studio sapie vacarũt: q9 difficultatib9 naturalium bonos mores premiserunt.Unde socrates ad corrigẽdos mores vniuersaz phĩam applicauit:vt testat aug.viij.de ci. dei ca. iij.⁊ biero.cõtra ioui.i suis eplis.Uñ biero.epla vj.Quid inquit dauid extorsit de manu bestie gladiũ ⁊ golie caput ꝓprio mucrone trũcauit vt dicitur.j.regũ:hoc si quidez phĩ ꝓprijs dictis egerunt:tanq̃ dicat q9 philosophi suis documentis malos mores sic suppẽserunt:sicut dauid goliã gigãtẽ suppẽsit.Dicam9 igitur phõz sanam esse doctrinã dũmodo quedã superflua abradant.¶ Uñ biero vbi supra. quid inqt mixt:si sapiam secularẽ : et ꝓpter venustatẽ eloquij ancillã israhelitica facere cupio.Nam gequid in ea mortuum est ydolatria vel voluptate:pscindo vel rado:⁊ tũc ex ea vxorem paganam genero dño deo sabaoth.Ibi q3 multa enumerat exempla de sacris doctoribus:qui vsi sunt phĩa ad ecclesie vtilitatez.Illi igitur sileant qui veram phĩam reprobãt: dicentes philosophoz dicta inutilia fore.¶ Si mihi enim non credũt:saltem biero.credãt Nullũ eñ inconueniens apparet cui9 cumq3 gentis dicta colligere ⁊ suo ꝓposito rationabiliter applicare.Unde seneca epistola.l. Non mireris inquit ex eadem materia suis studijs quemq3 apte colligere.¶ In eode enim prato bos herbam querit canis leporem ciconia lacertam .quasi diceret nulli9 doctrinam spernendam esse. quia sapiens in quolibet querit quod bonum est: et ita ꝓficit. ⁊ reprobat qõ malum est.et ita id tollit:qõ alios inficit

¶ Quamq3 igitur sacra eloquia quibuscumq3 philosophorum dictis stabiliora ⁊ merito laudabiliora sint:nullatenus tamen deprimenda. ¶ Unde ysa.xxiij.Erubesce sydon ait mare.super quo verbo Gregorius primo moralium.in sydone inquit figuratur stabilitas positorum in lege:in mari autem vita gentilium.¶ Erubesce igitur sydon ait mare.quia ex vita gentiliuz redarguitur vita sub lege positorum atq3 ex actione secularium: confunditur actio religiosorum.dum illi etiam promittendo non seruant qõ in preceptis audiunt.⁊ isti viuendo etiam ea custodiunt:in quibus nequaq̃ legalibus preceptis astringuntur.¶ Juxta illud rom.ij.gentes enim que legem non habent:que legis sunt faciũt Que omnia ideo allegta sunt:q9 dicta gentilium phõz non sunt contemnenda.quia ꝓdesse sepi9 inueniuntur.

Et si mala intentione:aut causa lau/dis:flagella tulerint:eorum exemplo redarguimur:si ꝑ eterna felicitate ea ferre contendimus:q̄ ꝑ terrena vo/luptate pertulerunt. In ipsis ergo eo rum malis instruimur non ꝙ imita/tionem mereantur:seo quia potiꝰ ea ꝓpter deum facienda sunt:q̄ ipsi ꝓp ter inanem gloriam ⁊ voluptatem ꝑ egerunt. Unde augustinus quinto d̄ ciuitate dei capitulo octauo.post̄ꝫ ro manorum acta magnifica narrauit:cō cluduit ꝙ si romani ꝑ ciuitatis ꝫrene gloria tanta fecerunt:nos potius pro eterna. Unde crisо.super mathe.ome lia septima ante finem.Excogitate in quit grecorum philosophorum acta: ⁊ tunc scietis quanto supplitio sumꝰ digni:eo ꝙ leges diuinas transgredi mur. Quibus omnibus attentis:pa/tet quoniam philosophica doctrina vtilis est. Ipsamq̄ reuelatam genti/libus philosophis referunt plures: vt tangit aug.xviij.de ciuitate dei ca pitulo.xlviij. Nempe gentiles infide les gentilium testimonijs alliciuntur quibus quā ꝫ scriptura sacra nō ege at:Illi.tamen egent qui cum sint gen tiles absq̄ testimonijs gentilium cō uerti recusant. Un̄ iulia.apostata vo lens subuertere ecclesiam dei:inter/dixit filijs galileorum poetaruꝫ:atq̄ philosophorum legere disciplinas.

Monerat in ipsis multa contineri le gis sacre testimonia. Concludimꝰ ita q̄ gentilium dicta in via vere sapien tie prodesse.

Capitulum tredecimū de digni tate ⁊ vtilitate sapientie.

Ut sepe dictū est: sapien/tia phī amor est. cui vere phī inheserunt. Eo ꝙ teste seneca ad lucil.epla.xciij.a sapientia inquit nunq̄ꝫ recedit religio:iustitia ⁊ pietas:q̄ nullum putat bonū nisi qō honestū est.q̄ nec fortune nec homi/nis deleri pōt muneribꝰ. cuius boc p cipuū est non posse p̄cio capi. O igitur quātus est sapie amor:cuiꝰ studio nil occurrit p̄ferendū. cuiꝰ adeptio nulli pōt p̄cio cōparari. Ioco ꝓuer.vij.dī quid ꝓdest stulto habere diuitias:cū sapiam emere nō possit: Scuera nil sapiētia melius. cuiꝰ verꝰ amor phīa est. De qua tul.li.ij.de officijs.ca.j.qd em̄ post deos optabiliꝰ:qd p̄stantiꝰ quid meliꝰ:quid homine digniꝰ sapi entia qua phī nominant̄. Non est in quit aliud phīa:p̄ter studiū sapientie cuiꝰ nomen adipisci non merent̄ hij quoꝝ stulta vita est. Unde olim non decebat aliquem phm̄ appellari nisi vita viueret honesta. Unde A.gel.li. xvij.abhominabile inquit fuit apud phōs nobiles:ꝙ vita ignobiles:siue degeneres appellarentur phī. nec im merito. quia phī nomen sanctum est de quo loquens tul.in tusculanis quc stionibus li.ij.ca.iij.phīa inquit me/detur animas:inanes sollicitudines detrabit. a cupiditatibus liberat. pel lit timores. Et seneca ad lucillum e/pistola sedecima. hec inquit quieta est ⁊ contemni non potest quinimo apud pessimos honori est. Et augu/stinus viceſimosecundo de ciuitate dei capitulo.xxij.phīa inquit vel sa/pientia: est donum dei: et auxilium contra miserias huius vite.

De qua loquens Apuleius in libro ō
deo socratis in fine: hac inquit comi/
tante: omnia horrenda vlixes subiit.
omnia aduersa superauit. ea quippe
adiutrice demeauit ad inferos: sed as
cendit. scylla naugauit: sed ereptus est
charybdim transiuit: nec detentus est
ad lothophagos accessit: nec remāsit
sirenes audiuit: nec accessit. Nec em̄ a
liud in eodem vlixe omerus docet: ni
q̄ semper ei comitem voluit esse pru
dentiam: quam poetico ritu mineruā
nuncupauit. ¶ Nunquid ergo sapiē
tia amabilis est: que aduersis succurre
re solet. Reuera sic. Ipsius autem a/
mor: vt sepe diximus philosophia est
De qua Tullius in tusculanis que/
stionibus libro quinto. Philosophia
inquit est vite dux: virtutum inuaga/
trix: inuentrix legum: magistra moruz
z disciplīe: Nam ipsa est lex vite vt
inquit sene. ad lucillum epistola. xcviij
Ipsius ergo studium commendabile
est: dūmodo licito terminetur fine. qz
nihil prodest philosophari: nisi finis
sit adeptio vite beate. ¶ Unde refert
augustinus tertio libro sermo. sermo
ne. lxxiiij. de quodam philosopho io
hanne: cui cum quereretur quare phi
losopharet: respondit propter vitam
beatam. z querenti quando haberet
illā: respondit. cum hoc corpus relin/
quo in terraz. Itaqz finis philosophie
vita honesta est per quam vita beata
potest adipisci. Ideo sene. epistola. xciij.
in fine epistole. scribe vt dum scribis
legas omnia ad mores z sedandam
rabiem effectuum. Et illi ergo philo
sophi nuncupari non merentur: quo/
rum finis non est correctio morum.
¶ Unde policratus libro tertio capitu/
lo nono. loquens de philosophis sic
ait. In ipsis inquit fuit ymago virtu
tis et vtinam inueniatur in nobis qui
virtutis ymaginem teneat. Quis vm
bras virtutum induit: quibus vide/
mus floruisse gentiles? Quis em̄ the
mistodis diligentiam: frontonis gra/
uitatem: continentiam socratis: fabri
cij fidem: pudiciciam scipionis: longa
nimitatem vlixis: catbonis puritatem
tyti pietatem imitatur? Hij enim lau/
dabiles viri quasi quedam seculorum
suorum sydera splenduerunt: illustrā
tes tēpora sua. Dee ille. quis ergo sa
pientiam amicam sibi non constituet
ex quo laudem et omnium bonorum
genera prestat?

¶ Capitulum decimumquartum de famosis illustribusqz philosophis qui sapientiam amauerunt.

Plurimi philosophi sapiē
tie studio floruerūt. Inter
quos septem precipui dic
ti sapientes extiterunt: vt tangit au/
gustinus. xviij. de ciuitate dei capitu/
lo. xx. quorum muneribus sublimata
est ciuitas athenicensium. quorum re/
sponsis tanq̄ celestibus oraculis tot9
orbis certificat9 est: z tanq̄ septem
planetis non erraticis illustratus.
¶ Philosophorum tamen nomina que
so z laudes specificemus. Refert em̄
A. gel. li. xxj. q̄ solō fuit vn9 ex septē
sapiētib9 q̄ p̄m9 athen̄. legē īstituit.

Solon.

Et vt refert pompeius libro secundo athenienses loco legum libitum habebant: sed fuit solon vir insignis electus: vt leges ciuitati propicias ederet. quod fecisse non dubitatur. Hic autem studiosissimus extitit: proxi/musq; morti sapientie indagini vacabat: vt refert Ualerius libro octauo capitulo septimo. Rursus veritatem dicere non timuit: quem prout refert Tullius libro de senectute. phi/sistratus tyrannus cum interrogauit qua spe fretus tam audacter sibi re/sponderet: respondit senectute. Quasi diceret pro dicenda veritate se pa/ratum mori.

Anaxagoras

Rursus anaxagoras sapientiam sic amauit: vt senatum ad eius contemplationem fateretur. qui etiam videns suas possessiones de/sertas minime curauit. vt inquit Ualerius libro octauo capitulo octauo. mortemq; contempsit. Unde sicut refert Tullius in tusculanis questionibus libro primo cuidam querenti ante mortem: an in patriã suã vellet deferri: respondit: non est necesse. vnoq; enim ad inferos tantundem viae est.

Diogenes.

Ceterum diogenis philoso/phi sapientiam legimus. qui ob eius amorem diuitias contempsit: vt refert hieronymus contra iouinianum omnibusq; venditis solum pallio luz pro veste reseruauit. et in dolio volubili pro domicilio morabatur: vt tangit iuuenalis libro primo satyra. ij.

Unde gloriabatur qꝫ fuerat ex diui/te factus pauper. Nilq; sibi deerat. quia nil desiderabat. iniurias quoq; non timuit. Unde cum quidam adolescens faciem eius cõspueret: iratus non fuit: vt refert Seneca libro ter/cio de ira ante finem. Cumq; etiam quidam dictus lentulus in faciẽ eius conspuisset: loco vindicte suam fa/ciem absterssit. Hic etiam mori non timuit. nec sepulture fastum quesiuit Quinimo vt refert Tullius in tuscu/lanis questionibus libro primo mo/riens iussit se proici inhumatum: seu insepultum.

Socrates

Rursus commemoremus socratis laudes qui princeps fuit philosophie et de celo eam euocauit: et in nubibus collocauit: vt inquit Tullius vbi supra. Huic autem socrati comes fuit spiritus ipsum in multis eruditus. sicut ait apuleius q prelibatum spiritum deum socratis credidit. et ob hoc librũ de deo so/cratis intitulauit. Hic autem socrates nil de se presumpsit: ymmo se nihil scire affirmauit: vt ponit commentator super primo libro ethimologiarum vite quoq; sobriissime extitit: vt refert A. gel. libro. xxj. Pacientissimus etiam fuit: vt refert Seneca epistola xvij. Exemplum inquit si desideratis accipite socratem senem per omnia aspera iactatum: inuictum. quia scilicet in aduersitatibus pacientissimus fuit omnesq; diuicias contempsit. vt inquit Tullius quinto de tusculanis q̃stionibus.

Unde et princeps philosophorum meruit fieri. ydolaq; venerari recusauit. Unde Tullius vbi supra. taceo inquit de philosophis socrate contentus qui in contumelia deorum quercum et canem diligebat Sz et ꝓpterea mortuus est socrates quia deos destruebat: vt refert boecius primo de consolatione.

Et Augustinus libro de vera religione capitulo primo ipsum commendat eo q̄ per deos iurare contempsit. Unde refert commentator boecij q̄ socrates vnicum deum professus est in cuius nomine venenum sumptum sibi non nocuit: sed in nomine plurium deor̄ venenū sumere coact9 mortu9 é. Q3 quis socratem docuit vnum deum profiteri: nisi vera sapientia cuius amator extitit: suisq3 doctrinis complures sui temporis hominis illustrauit. Nec tyrannorum minis territus est. Sed potius eodem vultu quo triginta tyrannos solus aliquando in ordinem redegerat: eodem vultu carcerem intrauit: nec enim poterat carcer viderī in quo socrates erat: vt refert Seneca ad helinandum. Et idem seneca libro de prouidentia post principium Socrates inquit illam potionem publice mixtam non aliud q̄ medicamentum immortalitatis obduxit & de morte disputauit, vsq3 ad ipsam suamq3 mortem presomptauit: vt refert Tullius libro primo de diuinatione. sepulture quoq3 culmen spreuit: vt tangit Tullius in tusculanis questionibus libro primo ante finem.

Plato. Ceterum platonis philosophi laudes quasi diuini non pretermittamus. quem multi referunt non aliter nisi de partu virginis editum: vt refert anaxalides libro tertio philosophie. Cuius narratio licet falsa sit: platonis tamen laudes ascribit. de quo etiam narrat Tullius libro primo de diuinationibus. q̄ cum in cunis paruulus dormiret: apes in suis labiolis considebat: sueq3 future facundie sig num fuisse responsum est. Cuius etiam partus matri eius ex quadam diuina reuelatione intimatus est: vt habet̄ in libro qui dicitur de iuda. Dic etiam plato egyptum partesq3 italie transcurrit: vt philosophie doctrinaz adipisceretur. Unde ad tantam eminentiaz philosophie suo ingenio atq3 studio peruenit: vt tam antecessoribus̄ etiam successoribus phīs impera/re visus sit: vt refert policratus libro septimo capitulo quinto. Unde cicero platonem vocauit deum philosophorum: vt refert augustinus contra iulia. libro p̄mo capitulo quarto ante finem. Dic etiam plato libidinum at/q3 concupiscentiarum sectas fugauit & ab vrbe recedens villam achade/mie pro studio philosophie elegit. et de morte cogitans nullam complacentiam in mundo constituit. Unde philosophiam meditationem mortis dixit: vt refert macrobius libro saturna/lium. Dunc etiam platonē ceteris philosophis aug. prefert octauo de ciuitate dei capitulo octauo. Et augustinus in libro confessionum fatetur se legisse in libris platonis principium euangelij jo. vbi habetur. in principio erat verbum & verbum erat apud deum. Dunc etiam platonem innumerabiles hystorie cōmendant: eiusq3 doctrina legitur laudibus digna. Naz meditationibus sapientie ita inhesit: vt cogitando: & meditando moreretur: & ipsum ad deos translatum esse ferē anno vite sue. lxxxj. De cuius obitu refert policratus libro sexto q̄ sol e celo visus ē cecidisse eo die quo phō rū p̄ceps plato reb' excessit hūanis

Aristotele.

Kursus aristotelis eius discipuli sū miqz philosophi laudes transcurra/ mus qui cum iuuenis esset doctrinaz eloquentie docebat: vt habetur in cō mentis omeri. et cum factus esset. xv ij. annorum philosophari athenis ac cessit: z cum socrate tribus annis mo ratus est. Et socrate mortuo: platoni viginti annis adhesit. Post mortem vero platonis vixit vigintitres ānos in quibus partim docuit Alexandrum z in parte libros composuit: cuius cō silio fuit Alexander doctus qui post moō toti orbi imperauit. De quo ari stotele: loquens Augustinus octauo de ciuitate dei capitulo secundo. Ari/ stoteles inquit platonis discipulus: vir excellentis ingenij sectam pipa/ teticam condidit. Et Tullius libro p mo de diuinatione capitulo secuudo. Aristoteles inquit singulari z pene di uino ingenio floruit. fuitqz vite mode rate et voluptates respuebat: respu/ endasqz docebat: vt inquit Ualerius libro septimo capitulo septimo. Dūc etiam egregium philosophum nuncu pat Auicenna libro tertio sue metha. capitulo quinto. z principem philoso phorum raby Moyses ipsum appel lat. Ceterum alij philosophi fa ma grandi z nomine floruerunt: sci/ licet xenocrates mundi contemptor: diuitiarumqz sprētor. Nam alexandri munera repulit. vt refert Tullius in tusculanis questionibus libro quinto. Floruit etiam phedron socraticus: qui librum de immortalitate edidit: vt refert A. gel. libro tertio. Floruerunt apuleius: pseusippus virtutibus inge nio quoqz grandi. Theofrastus quo qz Aristotelis discipulus plurimos scripsisse libros fertur. Pithagoras quoqz sapientie studio totam sollicitū dinem suam exhibuit. qui cum inter/ rogaretur an sapiens esset: respondit q non sapiens: sed sapientie amator extiterit. Itaqz hoc nomen philoso/ phus extunc manauit: vt ponit Tul. in tusculanis questionibus. libro quin to. Nam philosophus amator sapien tie interpretatur. Hic etiam pithago/ ras musicam adinuenisse fertur: vt po nit Macrobius libro secundo post principium. Kursus charneades fu it vehementissimi studij. vt ponit va/ lerius libro octauo capitulo septimo. Et demosthenes industriosus extitit z eloquētia prefloruit. Isocrates quo qz democritus z hypocrates sapien/ tie studio viguerunt. virtutibusqz sū me adheserunt: vt tangit A gel. libro secundo. Kursus xenon constan/ tia atqz moderantia: z taurus pacien tia: stoicusqz magnanimitate: philoso phi illustres floruerunt. Kursus lau/ des innumerabiles de marco Tullio de cblione de seneca: de plinio deseri bi possent. quorum laudibus breuita tis causa pretermissis: concludamus philosophos illustres dono sapientie quam dilexerunt extitisse.

Capitulum quindecimum de stu
diis atqz sectis philosophorum.

Philosophor varie secte di
uersaqz studia commemo
rantur. Un inter sectas fa
mosas quedam pipatetica dicta est.
quã aristoteles condidit. Alia au/
tem secta phõr dicta fuit stoicorum
cuius princeps fuit zeno z crisippus.
vt ait a.gel. z recitat Augustinus. ix. d
ciuitate dei capitulo quarto. Et Se/
neca ad elbiam dicit qꝫ a zenone ince
pit rigida z virilis stoicorum sapien/
tia. z apud istos dolor dicebatur indif
ferens: z non malum. Dicebant enim
qꝫ passiones non cadunt in sapientem
Et teste tul. libro. iij. de offi. ca. ij. hij
dicebant sapientes esse amicos sapiẽ
tibus z nihil esse amabilius virtute:
vt ponit tul. libro p̃mo de natura deo
rum. Dicebant etiam omnes insipien
tes insanire. vt ponit tul. in tuscu. q̃sti
li. iiij. Ceterum alia fuit secta achade/
micorum qui dicti sunt ab achademia
ciuitate quã plato ꝑ studio elegerat:
z ex qua oriundus erat: qui de singu
lis dubitabant. nilqz affirmabant cer
tum. quorum opinionem videtur con
firmasse eraclitus. Uerumtamen in
hoc defecerunt: quia nil certum credi
derunt. quia saltem apud eos certum
erat nil certum esse ꝑut arguit Au/
gustinus. In plurimis tamen scientijs
z virtutibus huius secte phĩ clarue/
runt: licet in predicta opinione defece
runt. Insuper alia fuit epicurior que
dicta fuit ab epicuro athenience: qui
posuit voluptatem esse summuz bo/
num. vt ponit a. gel. libro. xiij. Ponit
etiam duo esse bona. scz corꝑ sine dꝰ
lore: z animum sine perturbatione: vt
ponit Seneca epistola. lxvij. ad lucil
lum. Huiusmodi autem secta si felici/
tatem in voluptate carnis posuerat re
probanda est. si autẽ in voluptate mẽ
tis supportanda est. Et ita posuisse e
picurum Seneca arbitratur libro de
constantia sapientis. z libro quarto d
beneficijs capitulo secundo vbi decla
rat epicureoꝝ felicitatez in voluptate
mentis credidisse. Dijs igitur narra/
tionibus aperte ostenditur multipli/
cem fuisse phõr sectam. omnium ta
men finis fuit attingere sapientiam. z
licet ad diuinam non peruenerint: hu
mano tamen ingenio artibus: inuẽtio
nibusqz humanis intenderunt: appro
priantes grãmaticam lune: logicaz so
li: rhetoricam veneri: arithmeticã mar
ti musicam: ioui geometriam saturno
astronomiam: aliaqz scrutinia alijs cõ
scripserunt. Horꝝ insuper quedam fa
mosa studia commemorantur: que o/
lim a principibus studiosis exordium
acceperunt. Utinam ab indoctis prin
cipibus casum habere non incipiant.
Unde alexan. nequã de naturis rerum
commemoranda antiqua tẽpora sic
ait. O felicia antiquorum tempora. in
quibus ipsi imperatores mundum sub
stentantes: seipos phĩe dederunt. vt
alexander. iulius. tholomeus: qui fue
runt viri studiosi. Et subdit cuiuslibz
regni gloria creuit in immensum q̃ꝫ/
diu artium floruerunt studia. victoria
enim militie: z gloria phĩe quasi simul
concurrerunt. Nam ex quo greci ro/
maniqz studia perdiderunt: extunc sẽ
per deciderunt Unde regnantibus

ei

athenienſibus minerua: ſo eſt ſapien/
tia colebatur: vt refert aug. xviij. de
ci. dei. Numeremus ergo q̄ phō̄x fa/
moſa ſtudia fuerunt ꝛ cum hyſtoꝛio
graphis tria dicamus fuiſſe ceteris ſo
lemioꝛa ſtudia. quoꝝ primum athe/
nienſe: ſcōm romanum. ꝛ tercium pa/
riſienſe. De ſtudio antem athenienſi
refertur ꝙ ſolenniſſimum extitit. Uñ
ciuitas athenarum nutrix fuit libera
lium artium atq; phō̄x. Uñ hieroni/
mus prelibatā ciuitatem commendat
dicens ſtudio aptiſſimā fuiſſe. primo
q; leges tradidit alijſq; ciuitatibuſ iu
ra tranſmiſit. In qua fuit dyoniſius
xp̄iane religionis doctoꝛ eximi9. Hu
ius autem ſtudij ſcz athenienſis intro
itus ſolis patientibus p̄mittebatur.

Uñ ad portam ciuitatis ſedebat ſenex
ad obiurgandum volentes intrare. ꝛ
ſi videbat ſigna impacientie repelle/
bantur. ſi autem pacientie admittebā
tur. Aliud autem ſtudium ſolenne di
ctū̄ romanum: in quo floꝛuit ytalicum
genus phō̄x. Ibiq; refulſerunt iulius
ceſar. catho. virgilius. tullius. Nam ō
iulio ꝙ floꝛuit patet li. de vita ceſariſ
De cathone narrat ſolinus li. j. Ibiq;
docuit rhetoꝛicā aug. vt ip̄emet fateꝫ
li. v. confeſ. Ceterū̄ aliud ſtudium et
tertiū̄ dictum eſt pariſienſe. qō̄ floꝛe/
re cepit tempoꝛe haroli magni qō̄ qui
dem ſtudium alchuynus de roma per
tulit. Huiuſq; ſtudij quatuoꝛ fuerunt
fundatoꝛes. ſcz raban9. alcuynus. clau
dius. ꝛ iohannes ſcotus. Et put nar/
ratur in cronicis metropolitan. arela
tantium tempoꝛe haroli magni duo
monachi ſcoti cum mercatoꝛibus ad
franciam acceſſerunt: ꝛ interrogabāt

ſi quis ſapientiam emere vellet. Ob
hoc plurimi ſtultos ipſos putabant.

Nihilominus tamen hec verba ad re
gem peruenerunt. quibus adductis
interrogauit an ſapientiam haberent
quā vendere vellent. qui reſpondeꝛūt
ꝙ ſic. Quibus rex. quid ꝑ ea vultis?
Qui reſpondeꝛunt tria petim9. locuꝫ
opoꝛtunum. diſcipulos ingenioſos. et
victum cum veſtitu. Quibus conceſ/
ſis ſtudiū̄ pariſienſe inceptum: ꝛ ex
tunc dilatatū̄ eſt. Tunc vero tempo/
ris erat quoddam caſtrum dictū̄ iſcoſ
ſic dictū̄ a nomine cuiuſdam dee dic/
te iſis: que ibi colebatur qō̄ caſtrum
meldunū̄ nunc vocatur. et inde pariſi
us nomen accepit. qꝛ dr̄ pariſius quaſi
pariſeos. Nam in hoc par erat: qꝛ ſu/
p̄a ſecanam quemadmodū̄ meldunū̄
ſita eſt. De hac ciuitate pariſienſi loq
tur boctius p̄mo de diſci. ſchola. In
ciuitate inquit iulij que pariſius dice
bat multas artes mendicare ꝑſpexi
mus. Ubi ait expoſitoꝛ ꝙ iulius ceſar
ampliauit pariſius: ſed non fundauit

Capitulum ſedecimum quomo do magice artes ſint inutiles et re/ p̄hobande.

Magice artes non ſunt niſi
ſeductiones: ꝛ adinuentio
nes dyaboli. ꝛ ideo inter
numerum ſcienciarum non debent ſi
tuari: ſed potius reſecari debent tan/
q̄ herbe male nullatenus ſemināde in
agro vere ſapientie. Solent autem ar
tes magice nominari ſeptem. Quedā
enim dr̄ geomantia cuius diuinatio fit
in terra. geos enim idem eſt ꝙ terra:

hydromantia
aeromantia
pyromántia
chiromántia
armomántia
neromantia

¶ mantia diuinatio nuncupatur. Se/cunda dicit hydromantia ab hydros qđ est aqua. quia eius diuinatio in a/qua fieri solet. Tertia dicitur aero/mantia. cuius diuinatio in aere fit.

¶ Quarta dicitur pyromantia. quia fit in igne. Nam pyr idem est ꝙ ignis.

¶ Quinta dicitur chyromantia. cuius diuinatio solet fieri in manibus. Nam chyros idem est ꝙ manus. Sexta dr armomantia cuiꝰ diuinatio solet fieri in scapulis bestiaꝝ. Nam armus sca/pula est. Septima dicitur necroman/tia. cuius diuinatio solet fieri cum in uocationibus demonum: q nigri cõpa ratione dicuntur. ¶ Harum autem artium magicarum tanta est supersti tiositas vt non solum veritatem non contineant: quinimo solis mendaciis replete sunt. nec solum male sunt: qz prohibite: ymmo potius ideo prohi/bite: quia pessime ꝛ vsqzquaqz friuo le sunt. Uerum quia talium artium a/matores hec dicta voluntaria repu/tarent: nisi ratione allquali ostenderẽ tur. inquiramus ergo an aliqua in pre dictis artibus veritas contineatur et rationibus respondeamus eorum qui ita opinari videntur. Scrutando igit dubietatis huius veritatem catholice ꝓfiteri habemus predictas artes et quascumqz similes friuolas inutiles falsidicas omnino existere. ipsarum qz studium nulli sapienti congruere.. ¶ Unde leui. xix. precipiendo dicitur ne declinetis ad magos: nec ab ariolis a liquid scisciteminí. Unde saul abstu/lit magos et ariolos de terra et inter fecit eos qui phitones habebant in ventre vt dicitur primo regum. xviij.

¶ Postmodum tñ consilium a mulierẽ phitonissa accepit et non speranit in domino. ideo interfecit eum dominꝰ ꝛ trãstulit regnum eius: vt dicitur .j. paralip. x. Kursus ꝛ manasses a do/mino punitus fuit: eo ꝙ somnia ꝛ au guria obseruauit: magos quoqz ꝛ in cantatores habuit: vt patet. ij. palip. xxxiij. Unde ecclesiastici. xxxiij. dicit. ꝙ diuinatio erroris et auguria men/dacia ꝛ somnia malefacientium vani/tas est. Et zacharie. x. dicitur ꝙ diui/ni viderunt mendatium: ꝛ somniato res locuti sunt frustra. Sed restat vt rationibus obiicientium respondea/mus. Quis enim dicere posset: ꝙ cuꝫ demonibus loqui peccatum non essꝫ quia ꝛ hoc fecisse christum legimus: vt patet Mathei. v. vbi habetur ꝙ xp̃s demonem interrogauit dicens ei qđ est nomen tuum. qui respondit le gio: multi enim sumus. Si ergo necro mantia cum demonibus loqui doceat hoc ꝓhibendum non apparet. Huic autem ambiguitati fas est respondere. Dicendo ꝙ demonem interrogare necromantia non est. sed sortem aut spem constituere in demonibus superstitiosum est. qđ xp̃m fecisse: absit vt credamus. ait enim vade retro satha/na. Huic autem responsioni alludit be da Mathei. viij. Kursus diuinatio/nes quedam astruũt veridicas. Nam sauli interroganti de euẽtu futuri bel li a muliere habente spiritum phito/nicum: responsum fuit illud quod p9 modum accidit: vt patet p̃mo regum xviij. Uidentur ergo diuinationes ve ritatem continere. qđ absit. Nam de/mones quandoqz vera dixisse nõ du

cũ

bitamus. suosq; sectatores. sed subti/
lissimus ille mendax loco vera quan
doq; profert: vt suis mendaciis agre
get fautores. nam mentitus si semper
fuisset: quis ei crederet? nullus. Nimi
rum ergo si diuinatores quandoq; ve
rum dixisse legamus. hoc tamen ex se
non habet ars magica aliqua. sed dya
bolica astutia vera quandoq; propi/
nat: vt ad superstitiosam credulitatez
homines alliciat. Unde Augustinus
libro de do. christiana cõcludit: q; om
nes tales artes ordinantur ad malum
finem: vtputa ad deceptionem et ydo
latrie speciem. Sed quid dicemus de
ioseph: q auguriari solebat: cuz cipho
qui positus fuit in sacco beniamin?
vt patet genesis. xliij. Uidetur ergo
q; auguriari non sit illicitum. Hic dice
mus q; ioseph tantummodo se diui/
natorem fingebat: vt suis fratribus
terrorem induceret. omnes enim suos
fratres cognoscebat: z tamen per au
gurium ipsos se non cognoscere simu
labat. Rursus quid dicemus quoniaz
in auibus auguria quedam fieri cre/
duntur. Unde iere. vij. dicitur. q; mil
uus in celo cognouit tps suũ. Refert
etiam eutropius quomodo romulus
a vulturibus suum futurum imperiũ
didicit. z karolus mag. hoc idem aniũ
vociferatu accepit. Hiis vero non ob
stantibus auguria vana sunt. Auium
tamen nature multe sunt z temporum
varietatem quandoq; designant. nec
diuinatio est temporis qualitatem ab
auibus accipere. quinimo vera philo/
sophia est. sed superstitiosam vanita/
tem adhibere vanitas z superstitio ẽ
ministerio tamen diuino aut fortassis
dyabolico iuuamine multa miranda
cum auibus fieri potuerunt. Nulla est
tamen in augurijs adhibenda veritas
nisi quantum ex rerum naturis: tem/
poris communes passiones accipi pñt
Et hoc est quod credimus hieremiaz
de miluo dixisse velle. Rursus quid
dicemus quia narrat iosephus. ix. li/
bro antiquitatis iudaice. qualiter in ꝺ
structione ciuitatis hierusalem: quidã
exorcista iudeorum mediantibus her
bis quibusdam z aliquibus caracteri
bus quendam demoniacum a demo/
ne liberauit: z hoc factum fuisse coram
tyto et vespasiano refert. Potestas
etiam hoc faciendi erat exorcistarum
iudeorum: prout affirmabat: z in sig/
num expulsionis demonis ponebant
peluim aqua plenam: z demon exiens
subuertebat. talis autem subuersio su
um exitum designabat. Albertus etiã
de mirabilib9 multa mirabilia refert
facta in partibus germanie mediantĩ
bus caracteribus impressis in lapidi/
bus preciosis. Ex quibus narrationi/
bus videtur sortem merito posse po/
ni in hijs que per diuinationem fiunt
Nihilominus tamen oportet vt dica
mus: nullã in istis virtutem existere.
negare tamen non possumus mirabi
lia ꝯplurima mediantibus herbis et
lapidibus facta fuisse. talium autem
virtus non magica: sed naturalis est.
De caracteribus autẽ dicemus: nullã
virtutem ipsos habuisse. sed omnia q̃
facta sunt: aut ex virtute officij: aut
ex fraude demonis peracta fuisse cre
dere libet. Uirtus autem officij hec
potuit esse: quia exorciste etiam vete/
ris legis sue vocationis z dignitatis

ratione quedam agere potuerunt. ⁊ si cut de nostris acolitis dicimus: sic for tassis super demones aliqualem ⁊ for sitan magnam potestatem habuerunt

+ ¶ Ceterum b uid dicemus de arte noto ria que artem magicam sentire vide tur. Plures enim ipsam asserunt vali dam: veracem: ⁊ efficacem. Huius au tem artis libellos duos vidi mihi ali eno motu exhibitos. quorum vnus in cipit ego sum alpha et o. cuius compo sitor tholomeus creditur. Alius vero incipit: aue gratia plena. cuius inuen tor iohannes monachus carnotensis refertur. quorum librorum volumi na prima facie grata apparebant et diuinationibus ꝑplurimi fauere vi debantur pluribusq3 testimonijs pre dictorum compositorum quilibet su um intentum astruebat ¶ Quid ergo dicemus? Nunquid arti notorie pre bebimus fauorem etiam diuinationes aspernando? Hoc nequaꝯ. quia magi cis artibus atq3 diuinationibus ars notoria valde ⁊ nimis vicina est.

¶ Sed restat vt satisfaciamus predic tis testimonijs. Ipsis autem satisface re facile est: sibi enim mutuo contra dicentes: seipsos interimunt. Nam io hannes monachus carno. artem tho lomei repudiat. ⁊ omnino calumniari nititur. eo ꝙ verba quedam occulta in arte tholomei inseruntur. quibus vt affirmat dyaboli inuocantur. Sed mirum vt ipse ioban. hoc dicere non vereatur. viso ꝙ sue artis fabulosum compendium: eundem continere de fectum inuenitur. verbis quoq3 extra neis ⁊ occultis vtens potius decipe re ⁊ instruere videtur: ⁊ scientiarum

infusionem sub tali forma deposcit: vt narrare non nisi delusio sit. Huius ergo artis compositores sibi contra dicunt. ⁊ hoc ideo est: quia ex regno dyaboli sunt. omne autem regnum in se diuisum desolabitur. Nunquid etiam scientia dei donum est? dicente a postolo. j. ad corinth. xij. Hec omnia inquit operatur vnus at idem spiritꝰ scilicet sanctus diuidens singulis pro ut vult. Stultum est ergo arbitrari: scientias acquirere posse: diuinum de serendo cultum. Nam augustinus. x. de cinitate dei allegat porphirium fa tentem et dicentem ꝙ ab operationi bus demonum non consurgit purga tio anime. nec ydoneitas intellectus Nam soli deo conuenit scientias infu dere. Sic enim legimus Salomonis sapientiam a domino infusam fuisse. vt dicitur. iij. regum. ij. ⁊ ij. palipō. j.

¶ Similiter etiam fuit infusa in aposto lis. Unde luce. xxj. Ego inquit dabo vobis os ⁊ sapientiam: cui non pote rūt resistere aduersarij vestri. Adhuc restat vt dicamus cur demones non possint scientias infundere: cum pos sint corpora transmutare: vt inquit au gustinus libro p̄mo de trini. Hic dici mus demones multa reuelare posse deo permittente. quantum tamen in cis est semper decipere petunt. Ab ip sis ergo si aliquid bonum procedat: non ipsorum: sed dei donū est ¶ Quis ergo tam amens vt deo spreto ꝙ sci encijs dyabolū imploret. Omnia ere nim dei sunt. Unde aug. xxj. de ci. allici untur inquit demones per creaturas quas non ipsi sed deus condidit ¶ Si ergo deus condidit omnia: quis aliuꝫ

inuocabit. Fortassis dices: q̄ ars notoria dyabolū inuocare non precipit: ſz potius ieiunijs ⁊ orationibus vacare iubet. hec autem nunquid honesta et bona sunt. Dicemus quoniam ieiunare: ⁊ orare quantū ex se bona opera sunt: dūmodo finem bonum pretendant: sed finis ille non bonꝰ est: quādo quis suis operibus sortem adhibet: credens cerimonias huius virtutis existere vt scientias in momento acquirat. non sufficit ergo vt bona opera videant̄: sed congruit vt bono innitantur fini. Uñ aug. li. j. de doctrina christiana cerimonias magicas malas asserit quantumcumqz bone videantur: quia malo innituntur fini.

Eandem sententiam tangit crisо. sup matheum. Adhuc restat vt de somniis inquiram⁹: an scilicet reuelationē aliquam inuenire videantur. Plures em̄ dicunt omne somnium aliquid designare futurum vel ventur⁹ Et ad hoc roborandum: quedam possunt allegari. Nam gedeon: qui positus est in numero sanctor⁹: vt patet hebreo. xj. ipse credidit interpretationi somniorū vt patet iudich: vij. Joseph quoqz interp̄tat⁹ fuit somnium pharaonis: vt habetur gen̄. xl. Et daniel interp̄tat⁹ fuit sōniū regis babilonie: vt apparet dan̄. ij. ⁊. iiij. Auerrois etiā sup libro de somno ⁊ vigilia dicit somnia esse ab angelis. Nunquid igitur somnia quedam sunt futurorum signa: et fere quedā p̄sagia. Ex predictis sic apparet. Sed obstat illud deutro. xviij. non inuenietur in te qui obseruet somnia. Et catho ait. somnia ne cures. Huius autem controuersie enodatio talis est. Dicemus enim q̄ somnia quandoqz sunt signa futuror⁹ eo q̄ quandoqz causant̄ iuxta dispositiones corporis vel temporis. Unde alber. magnus sup li. de somno ⁊ vi. narrat qualiter quidam somniauit semel: q̄ pix nigra fundebatur super pectus suum ⁊ in crastinum colcram nigram emisit quāobrem idem albertus: cum aristotele concludit: q̄ medicis prodest de somnijs interrogare. quia qn̄qz sunt signa qualitatis corpis hoc aūt modo somnia interp̄tare superstitiosum: ſz rationabile est. Alio vero mō contingit interp̄tari somnia ex diuinam reuelationē. iuxta illud numeri. xij. si qs fuerit inter vos ꝓpheta dn̄i: apparebo ei: vel per somnia loquar ad illū. Hoc em̄ mō somnia interpretari magnū et laudabile est: sed non omnibus cōcessum. Hoc aūt mō ioseph ⁊ daniel: vt pie credit̄ somnia interpretati fuerunt

Si qs aūt somnia interp̄tet̄ ex̄ voluntariaz cōiecturā: aut superstitiosam adhesionem: seu demonis suggestionem talis interp̄tatio friuola ⁊ vana est: ⁊ a religione x̄piana recedit. His ergo rationibus concludamus somnia diuinationes: artesqz magicas nullius existere vtilitatis: quāobrem merito p̄hibent̄ in decreto. xxvj. q. ij. ⁊. v. Et deutro. xviij. dr̄. non sit qui phitones consulat neqz diuinos. Ex quibus omnibus concluditur predictum ꝓble/ma siue ꝓuerbiū.

Sophologij liber p̄mꝰ finit.

Sophologij liber secundus: qui est de inuentione scientiarum: feliciter incipit.

Capitulum primum de grammatica et eius inuentoribus.

Grammatice exordium: inuentoresq; narrare expedit. Ad cuius euidentiam aduertendum q̄ grammatica dicitur a grāma littera. & ics scientia: quia est scientia de litteris: & cōsequēter de idiomatibus. Unde aduertendum q̄ grāmatica dcet idioma congruum et artificiosum: commune nationibus multis: que diuise quantum ad linguagia propria olim fuerunt.

Unde autem processit linguarum diuisio satis patet ex libro gene. Isidorus etiam libro nono ethimo. narrat diuersitatem linguarum exortam fuisse in edificatione turris babilonice.

Nam quidam memroth dictus: superbia tumescens: vt populo dominare/tur: secretaq; dei audire posset: turrim altissimam construxit. & occasione superbie eius linguas diuisisse creditur deus: q̄us enim lingua vnica erat.

Idiomatum vero multitudo secundum aliquos numerata est numero filiorum qui processerunt a filijs noe.

Sciendum igitur q̄ a filijs noe processerunt gentes septuagintatres: vel secundum aliquos septuaginta due sc. ab ipso sem. xxvij. ab ipso cham. xxxj. & ab ipso iapbet. xv. et totidem lingue diuisi ceperunt.

Aduertendum tamen q̄ tres sunt lingue principaliores ceteriscq; excellentiores. scilicet bebrea. greca. et latina. Inter quas linguas prima fuit bebrea omnium linguarum mater nuncupata. Utuntur autē bebrei. xxij. litteris quas inuentor creditur moyses. Syrorum autem et caldeorum litere creduntur ab abraham inuente fuisse. Hebreorum autem et caldeorum & syrorum littere in numero et sono concordant. solis autem caracteribus et figuris discordant.

Egyptiorum vero litteras isis regina ynachi filia de grecia veniens in egyptum reperit. et egypcijs tradidit.

Uereq; egypcij differentes habent litteras quasdam scilicet pro vulgo: et quasdam pro sacerdotibus.

Secunda lingua principalis dicitur greca. Litterarum autem primarum grecarum vsum primum phenices reperierunt. vt tradit lucanus. Sed cadmus agenoris natus grecas primo in greciam attulit scilicet. xvij. et postmodum alie littere additē fuerunt.

Nam palamydes de bello troiano rediens tres addidit: et symonides postmodum tres adiunxit. et tandem pitagoras samius y. grecum prius forma/mauit. vt tradit persius. Habent autē greci litteras quinq; misticas. quarū vna dicitur thaf: que mortem designat. Nam habet per medium sui tellum seu lineam: que signum est mortis. Unde iudices olim illam litteram apponebant nominibus illorum quos affligi volebant. Secunda littera mistica dicitur y. grecum. q̄ designat vitam humanam. eo q̄ semper tē

dit ad tenuitatem:more vite huma/ne. Tertia littera mistica dicitur thau que figuram habet dominice crucis de qua dictum est in ezechiele ad an/gelum:transi per medium hierusalem et signa thau in frontibus virorum gementium et dolentium. Rursum alie due sunt mistice.scilicet prima que dicitur alpha et vltima que dicitur o.

Et istas duas sibi vendicat christus iuxta illud apocalip.ꝑmo Ego sum alpha ⁊ o.principium ⁊ finis.Omnes aũt littere apud grecos verba componunt ⁊ numeros faciunt. Nam alpha significat vnum vitha duo.gãma tria delta quatuor.et sic de alijs. Notandum etiam ꝙ omnes littere grece incipiunt nomina sua a ꝓpria voce quã habent:et desinunt in vocalem:vt delta vitha.⁊ sic de alijs.Aduertendum etiam ꝙ greci non habent litterã .b. quinimo:⁊ eius loco habent litteram que dicitur vitha.Uerum quia latini ꝓferunt b: ipsam vocant betha. sed greci talem litteram nunq̃ ꝓferunt . quia strictis labijs nil consueuerunt ꝓferre:sed laxis labijs ⁊ dentib⁹ omnia proferuut. ⁊ hoc modo littera b . non potest proferri . quinimo sonus littere.b.nisi stringantur labia : mutatur in sonum lre.u.consonantis. Ulterius notandum ꝙ alpha de se apud grecos est prima vocalis . et tantum valet quantum.a.sed si iungatur quibusdam vocalibus tunc mutat sonum suum.⁊ fit dyphthong9.⁊ similiter dicendum est de epẽthe littera: et de iotha ⁊ de omicrõ. que omnes tres mutant sonum suum:quando quibusdam vocalibus adiunguntur.u. vero quinta vocalis apud grecos dicitur pura dyphthongus. nec solet scribi nisi adiungatur sibi omicrõ ⁊ hypsylon .

Rursus sciendum ꝙ iste quatuor lre thsta.phi.chi.psi.non habentur apud latinos:sed loco ipsarum plures litteras scribimus Nam pro thi scribimus.th.pro.psi.scribimus.ps.pro.phi scribimus.ph.⁊ pro.chi.ch.Uerũ greci etiam carent aliquibus litteris latinis:quia non habent.c.nec..q.sed loco ipsarum scribunt litteram kappa . Notandum insuper ꝙ littera dicta epenthe hoc nomen apud grecos accepit:eo quintum locum tenet in alphabeto ipsorum:⁊ eundem locum in alphabeto nostro recepit. nam penthe grece idem est ꝙ quinq3 latine. Ulterius est notandũ ꝙ greci habent duo J.quoꝝ vnus dr̃ itha ⁊ aliud iotha.⁊ habent sonum satis conformem In hoc tamen differunt quia itha est dyphthongus.et iotha est pura vocalis ⁊ breuis.Habent etiam greci duplex o.quorum vnum dicitur omicrõ ⁊ aliud omega.⁊ habent eundem sonum Differunt tamen in hoc ꝙ omicrõ est pura vocalis:et omega est dyphthongus.Unde omicrõ id est parruum o. et omega idest magnum o. Rursus principaliter aduertemus:ꝙ tertia lingua principalis dicit latina.quã plures dicunt esse quadruplicem.q̃dã enim est prisca:quedam romana: quedam mixta:⁊ quedã pfecta.omnes tamen sunt vna lingua sed a modo pronunciandi talis differentia orta est.

Nam diuerse nationes diuersimode ꝓnunciant. esto etiam ꝙ eandem linguam habeant. Sic enim dicimus:ꝙ

gentes orientales communiter verba formant in gutture:sicut hebrei ⁊ syri.occidentales autem formant in dentibus:vt ytalici ⁊ hyspani.gentes autem mediterranee verba formant in palato:vt greci et asiani.Ex tali ergo varietate pronunciandi differentia predicta oriri potuit.Sed inquiramus ge litteras latinas inuenit?Refert yginorus.qui quo ad ista narratur maxim⁹ q̄ nimpha carmentis litteras latinas primo tradidit ytalicis.que carmentis alio nomine vocatur nicostrates.

¶Uerum.xvij.litteras solum exhibuit. postmodum vero alie littere addite sunt.Unde prime littere.xvij.fuerunt iste.a.b.c.d.e.f.g.i.l.m.n.o.p.r.s.t.u. postmodum autem h.littera pro nota aspirationis addita est.Unde proprie non est littera:sed aspirationis nota vocatur.Litteram etiam.q.latini in p cessu temporis inuenerunt.loco cuius veteres scribebant.c.Hanc autem litteram scilicet.q. non habent hebrei nec greci:sed soli latini.Rursus salustius lupi magister primus litteram.k adinuenit.loco cuius veteres scribebant.c.et.q. ⁊ superuacua a quibusdā nominatur.Insuper ex tempore augusti.x.littera adiuncta est. Et postremo tempore eiusdem aug.latini a grecis duas litteras mutuauerunt.scilicet y.grecum ⁊.z. propter nomina greca melius scribenda.prius autem loco.z. scribebant duas.ss.⁊ loco ipsi9.y.greci scribebant.i.latinum.Omnibusq3 computatis ex.xxij.litteris alphabetum latinorum constare dignoscitur. Rursus grammatice inuentores enarremus. Nuper enim legi in quadam chronica ⁊ martiniana: latinum fuisse inuentum a quodam rege romanorum qui nominabatur latinus:⁊ exinde latinum tale nomen accepit. Nostre vero grammatice plures fuerunt precipui scriptores.sicut donatus. prisci/anus ⁊ alij ꝯplurimi. Inter quos poteſt numerari ennius:qui metra com/posuit primus. cui succesſerūt anathon.sapho.archilocus.simonides.ca/lophonicus.asclepius.virgilius.ouidius.oratius omerus.phetides.vt tra/dit terren.Leterus refert Jsi.q̄ homines primitus scripserunt super foliis maluarum.⁊ hoc narrat catulius.

¶Postmodum autem greci cum stilo ferreo ī cera scribere ceperunt.⁊ exinde romani cum stilo osseo scripserūt.

¶Unde in satyra quadam romana dicitur vertamus vomerem in cera:nuc croneq3 aremus osseo.¶Postea vero ciues ciuitatis nemphitis chartas papireas inuenerunt.Unde lucanus.confingitur bibulo:nemphitis charta papiro. Et per temporum successum reges pgamenoz:vsum pgameni p̄mo docuerunt.Unde pgamenum ita vocatum est.Et postremo romani membranis politissimis primo vsi fuerunt

¶Leterum apud romanos emilius primus libros composuit.⁊ marcus varro grandem bibliotecam primitus cō dioit.Sed pollio bibliothecas rome prius publicauit.et deinde calterus et omerus greci scribere ceperunt.quibus marcus et terencius : et varro latini succesſerunt.

Capitulum secundum de logica et eius inuentoribus.

Teste ysidoro secundo ethi mo. Logica est rationalis scientia in qua disputatur quemadmodum in rerum causis: aut vite moribus veritas ipsa queratur. Et dicitur logica a logos qđ est ser/mo:eo q̄ circa sermonem ratiocinati/uum versatur. Alio nomine etiam dyaletica nominatur.eo q̄ disputatio ex duorum sermone conficitur: hanc autem scientiam primus inuenit pla/to: qui floruit cathegoriis. Postmo/dum eius discipulus porphirius flo/ruit hysagogis.z Boetius sophisma tibus argutisq3 enigmatibus. Aristo teles quoq3 libros q̄plurimos scrip sit de hac scientia videlicet librum pe ryarmenias in quo agit de terminis. librum predicamentorum in quo agit de ordine terminorum ad sua genera librum priorum in quo agit de syllo/gismis.librum topicorum in quo agit de locis.librum elencorum in quo a/git de fallacijs.librum posteriorum in quo agit de demonstrationibus. Au gustinus etiam logicam scripsit quaz incompletam vidi. Ulterius aduertendum q̄ dialetica dicitur ars artium: scientia scientiarum sine qua nulla scientia perfecte scitur. Un de ysidorus libro secundo .dialetica est disciplina ad differendas reruz cau sas inuenta. Et diuiditur secundum richardum in libro exscriptionum in grammaticam et rationem differendi sed hec diuisio communis non est.

Alio ergo modo potest dici.q̄ logi/ca tres habet partes:quia considerat de terminis: de propositionibus : et de argumentis. Unde argumen tatio est subiectum logice.eo q̄ omni a que in logica considerãtur:ad argu mentationem reducuntur. Argumen tationis duo sunt genera.quia quedaz est formalis:sicut syllogistica que te/net in omnibus terminis cõsimili for ma retenta.Forma autem tunc tene/tur quando qualitas et quantitas p positionum seruantur.Alia est argu/mentatio materialis que tenet solum modo gratia terminorum. Cuiusmo di sunt consequentie in locis. Rur sus in dialetica quedam sophistica di cuntur insolubilia:non quia solui non possunt:sed quia de difficili soluun/tur ratione implicationis eo q̄ falsi/ficant se ipsa. Ulterius in logica est quedam ars que dicitur obligationuz per quam docetur homo pertinenter respondere: et propter concessionem possibilis ab impossibili cauere. Hec autem omnia et similia : speciali tractatu indigent. Pro nunc autem scire sufficit:q̄ dialetica docet verum a falso discernere:licite arguere: falla cias euitare:et huiusmodi.

Capitulum tertium de rhe torica:et eius inuentoribus.

Teste ysidoro rhetorica est bene dicendi scientia.z sic noiat a copia locucõis. Nã rhesis apud grecos locutio dicitur.

Differt autem rhetorica a dialetica in duobus prout tangit Boetiꝰ ī thop. ¶ Primo quia dialetica cōsiderat orationes in se: sine circumstancijs: non curando de rebus. rhetorica vero cōsiderat cur: quis: quando: vbi: et buiusmodi. Secundo differunt quia dialetica vtitur propositionibus breuibꝰ ꝛ discontinuis. rhetborica vero continuo sermone perorat. ¶ Huius autem scientie inuentores apud grecos fuerunt gorgias: hermagoras. ꝛ apud latinos floruit tullius ¶ Finis autem rhetorice est pulchre loqui: verus sua dere: ꝛ huiusmodi. quibus orator in suo sermone placidus redditur. Continet autem rhetorica colores varios Nam quidam dicuntur colores verborum: quorum ornatus consurgit ex verbis et vocabulis. cuiusmodi sunt repeticio gradatio. ¶ Nam repeticio consurgit ex repetitione alicuius dictionis in pluribus orationibus conuenienter se habentibus. sicut dicerem⁹ superbia fecit cadere potentes: superbia renuit amicum: et parꝫ contemnit: superbia semper petit preesse: patiꝫ recusat. Alij autem sunt colores dicti sententiarum. quorum ornatus non ex terminis: sed ex rebus et sentencijs accipitur. cuiusmodi sunt colores qui dicuntur similitudo: contrarium. ¶ Sicut enim de superbo dicerem⁹: hic more lapidis durus intumescit. humilem terram ex qua pro / cessit non imitatur ¶ De bijs autem omnibus latius multo alibi scripsi.

¶ Rursus aduertendum ꝙ a rhetorica dicti sunt rhetores: alio nomine dicti oratores. Quorum institutio facta fuit pro defensione iuris reipublice. ¶ Unde quintilianus in libro de oratoria institutione dicit: ꝙ orator debet esse vir celebris: et in repu. debet tenere statum medium: nullūꝫ formidare: iuri assistere: decreta tenere. ¶ Unde ysidorus libro decimo. Orator inquit est vir bonus dicendi peritus: vitaqꝫ moribus ꝛ artibus imbutus. cui scilicet oratori memoria maxime congruit. quia teste tullio libro de oratore. memoria est thesaurus omnium rerum. qꝛ nisi rebus inuentis custodiatur: omnia in mente oratoris pereunt.

¶ Capitulum quartum de nomine poetrie: de actoribus eius ꝛ fine ꝓpter quam inuenta est.

Alphorabius in libro de diuisione scientiarum dicit poetriam esse vltimaꝫ partem logice. ¶ Unde dicit ꝙ poetria est scientia ordinandi metra secundum proportionem dictionum et pedum. ¶ Nihilominus tamen poetria proprie non habet pro obiecto metrificare: sed potius fingere: siue sit in prosa: siue in metro. ¶ Unde poetria dicitur a poyo qđ est fingere. Huius autem scientie multi fuerunt actores famosi. sicut omerus apud grecos. Vigilius apud latinos. Narrat tamen Lactantius libro secundo ca. xiiij. ꝙ poetria inuēta fuit a sapiētibꝰ romanoꝝ: eo ꝙ

Poetria definitio

Poetria a poyo dicitur est fingere

veritatem clare dicere non audebãt.
Ob hoc fictis sermonibus loqui di/
dicerunt. Unde ouidius ob hanc
causam librum de tristibus compe/
git. in quo poetico sermone ea descri
psit: que plano eloquio dicere non au
debat:: vt patet libr̃ cĩ intuenti.
Rursus sciendum q̃ poetria non est
inuenta propter mentiri: aut propter
turpia de dijs fingere. quinimo boca
tius nouellus poeta libro de genealo
gia deorum illos poetas redarguit:
qui suorum deorum canunt illecebras
finis ergo poetarum non est menti/
ri: vel irritare: sed ex similitudinibus
rerum vnum pro alio intelligere ⁊ ita
veritate semper intenta ficto sermo/
ne suum conceptum exprimere.
Quis enim crederet argum habuisse
oculos centum: aut byo in vaccam cõ
uersam fuisse: aut Lycaonem in lu/
pum. Dec enim omnes fictiones fue
runt: non tamen mendatia. quinimo
aliquas hystorias veras ad mentem
actoris referunt. et nos alias hysto/
rias per illas intelligim9. quia vt plu
rimum mentem poetarum ignoramus
Verbi gratia: si rome virgo aliqua vi
olata fuerit ab imperatore: cuius vir
ginis custos fuisset vir aliquis ocula
tissimus ⁊ sapientissimus: nunquid v̄
gilius rationabiliter fingere potuit:
byo a ioue violatam fuisse: ⁊ ideo in
vaccam cõuersam: ratione peccati car
nis: quod brutale est. Dijs enim si
militudinibus fictiones rationabliter
inuente fuerunt. ⁊ ex bona scientia p̃
cedunt ingenioq3 sano. Sunt au
tem poetarum septem genera: secun/
dum septem modos secundum quos
contingit facere poeses. Unde poe/
sis septem sunt species: scilicet come
dia. tragedia. inuectiua. satyra. fabu/
la. hystoria. argumentum. Est autem comedia
comedia: poesis habens principium
triste: finemq3 letum. Tragedia vero Tragedia
a leto principio incboat: et tristem fi/
nem habet. Inuectiua autem est car/ Inuectiua
men reprehensorium: mala intentio/
ne compositum. Satyra est carmen Satyra
reprehensorium bona intentione com
positum. Fabula est narratio que nec Fabula
vera est: nec verisimilis ad litteram.
Uerumtamen aliquam veritatem
semper intendit. alias non mereretur
dici poesis. Hystoria autem est rei Hystoria
geste narratio. Argumentum vero Argumen
est rei vilis voluntaria similitudo. tum
Sciendum insuper q̃ poete qui
dam dicti sunt lyrici: eo q̃ eorum car
mina cum lyra canebantur. Alij vero
dicti sunt tragedi: eo q̃ quando ca/
nebant sua carmina habebant hircũ
pro premio: qui apud grecos voca/
batur tragos. Alij autem appellati
sunt comedi: a commessatione: eo q̃
homines solebant post cibum: vtpu
ta post prandium ire ad audiendum
carmina eorum. Alij autem dicti sunt
satyrici vel satiri: a saturitate: eo q̃ de
pluribus rebus canebant ⁊ audien/
tium animos saturabant. Mo/
tandum insuper q̃ quedam sunt poe
ses in quibus solus poeta loquitur.
sicut virgilius in georgicis. ⁊ dicun/
tur caracteres. Alie sunt autem in qui
bus nunc̃ poeta loquitur: vt in buco
licis: ⁊ dicunt̃ carmina dragmatica ⁊.
+ hm̃oi sunt cõiter tragedie ⁊ comedie
Alie autem poeses sunt mixte. Quia

scilicet poeta aliquando loquitur : et aliquando non . et huiusmodi est li / ber eneidos . ¶ Ceterum aduer / tendus q̄ poesis multa sortitur nōia ¶ Nam q̄q̄ dī prosa.quando sc̄z non habet legem pedum:seu certos pedes Aliquando autem dicitur metrificatu ra:quando certis pedibus mensurat quandoq̄ etiam carmen rithmicum vocatur:quia fine simili terminatur . ⁊ si carmen contineat paucos versus a quibusdam vocatur ydalicō.Si au tem contineat duos versus vocatur dysticbon.Si autem vnum continē / at versum:vocatur monosticon . ⁊ si carmina multos contineāt versus: et de multis rebus:tunc vocantur cen / tones. si autem carmen loquatur de pastoribus vocatur bucolicum.⁊ dici tur a bobus.si loquatur de gestis bo hominum fortium:tunc dicitur heroi cum.Nam heroes grece dicuntur vi ri aerei et celi digni propter sapienti am et fortitudinem.Si autem carmē contineat miserias: tunc dicitur ele / giacum.Et si contineat lamentum: vo catur trenos. Si conueniat sepulchro vocat epitbaphiū.Si carmē sit alīqs tytul⁹ ℓ supscriptio:vocat epigrāma. Insuper fabule sunt duplices quedā enim dicuntur besopice vel ytopice:q̄ fingunt animalia bruta mutuo loqui. ¶ Alie sunt libistice que fingunt homi nes cum brutis loqui:⁊ econuerso .

Dic tamen dicendum videtur quo iure poetria debeat admitti.plures e nim eam inuadunt : eo q̄ vel ipsam nesciunt:vel quia turpia quedā ī poe tis legerunt q̄ turpia poetrie non per tinent:nisi fine bono terminent̄.

¶ Capitulum quintum quomodo poetria non est contemnenda:⁊ qua / liter poete claruerunt

Poete plures olim famosi fuerunt. Inter quos claru isse virgilius fertur.qui po etarum fuit preclarissimus ⁊ optimus vt inquit Augustinus.v.de ciui.dei ca pitulo.iij.qui virgilius dictus est a vir ga:eo q̄ mater eius somniauit se p e / perisse virgam quandam que vsq̄ ad celum pertingeret . quod nibil aliud fuit : nisi q̄ virgilium partura erat qui loquendo de altis celum tangerz vt ait Hugo ¶ Hic autem virgili / us in philosophia et necromantia pe ritissimus fuit. mirabiliaq̄ ipsum fe cisse refert Alexander nequam. libro de naturis rerum. ¶ Refert enim q̄ cum ciuitas neapolitana peste sanguis sugarum vexaretur liberata est ab co: proficiendo sanguissugam seu byrun dinem auream in fundo putei. euolu tisq̄ multis annis post modum predi cta byrundo de puteo extracta est. et mox tota ciuitas repleta est byrundi nibus infinitis : seu sanguissugis nec sedata est pestis antecq̄ sanguissuga aurea in puteum mitteretur ¶ Rursus de ipso refert idem.q̄ pōtem aureum constrvxit et rome palatium sollenne edificauit:nomen collisseum.in quo cu iuslibet regionis imago ligneam cam panam manu tenebat. ⁊ quotiens ali qua regio romanis rebellabat : mox campanam ymago regionis illius pul sabat.⁊ miles eneus in sūmitate p̄dic ti palacij stabat ⁊ bastā vibrabat ī illā

partem que regionem illam respicie/
bat. Hoc etiam idem narrat Hugo.
Unde licet arti necromancie laus nō
debeatur: operibus tamen virgilij ad
miratio debetur eiusq3 subtilitas hu
iusmodi narrationibus declaratur.
Rursus alij fuerunt famosi poete vt
ouidius: & qui p̄cessit omerus: quoruz
dicta quasi vaticinia vocati sunt. Flo
ruit etiam besopus cuius fabulas cō
mendat A. gel. li. ij. Sed mirum est si
fabule sint mendose an ipsis vti li/
ceat. quibusdam enim apparet: non li
cere. quoniam ars poetica inter sceni/
cas seu meretriculas numeratur. vt
ponit commentator boecij primo de
consolatione. ca. p̄mo. Unde plato iu
sit poetas a ciuitate expelli: eo q3 dicē
bat eos virtutibus inimicos. & in hoc
commendat eum tullius in tusculanis
questionibus li. ij. Quibusdam igitur
videtur poetriam detestandam fore
quorum imaginationi nō credo. quia
poetria vtilis est: si debito innititur
fini: si licito excerceatur vsu. Unde
Augustinus li. j. confessionum loquēs
de poetis sic ait. didici in eis multa v̄
ba vtilia. Unde & sacra scriptura fic/
tionibus vti quandoq3 inuenitur.
Nam in libro iudich fertur: q3 ligna
sibi regem fecerunt. sed quomodo re
gem fecerunt: si loqui nesciant. Neue
ra sic fictio fuit: q3 significatio intēta
verissima fuit. Itaq3 non fuit fictum
quod intenditur. sed fictum est quod
ex predictis verbis prima facie con/
cipitur. De vera autem poetria confor
miter fatebimur. cuius finis non est
mentiri: sed verbis fictis veritatem
describere. Uerum fictionum: que
dam sunt vane et inutiles: alie autem
vtiles. Unde macrobius libro p̄mo
super somnio scipionis. Quedam in/
quit sunt fabule voluptatis gratia: et
alie sunt exhortationis causa. p̄mas e
liminauit sapientia. & in alijs quando
q3 loquitur. Unde sicut dicitur in
libro de ortu scientiarum: sancti doc/
tores in libris suis quandoq3 fabulas
introduxerunt. sicut ambrosius. qui in
libro tertio de offi. recitat fabulam ō
illo qui inuenit anulum in equo eneo
sub terra. quē cum haberet in manu a
nulo videri posset. de qua fabula di
cit ambro: q3 et si vim veritatis n̄ habe
at: tamen rationem habet: vt iuxta e
am possit veritas manifestari. Eandē
etiam fabulam narrat tullius tertio ō
offi. Tales igitur fabule quibus ve/
ritas pretenditur: reprobande non
sunt. Unde idem Ambrosius su/
per lucam nono interserit fabulam ō
illo rege: qui cum aliquid tangeret au
rum fiebat: & sic fercula mortalia sibi
fiebant aurum. & cibus in ore non ali
menta sed vulnera dabat. potum quo
q3 deglutire nequibat. Talia inquit
ambrosius sunt beneficia voloz̄um
vt cum videntur prodesse: plus no/
ceāt: Ecce videmus fabulam documē
tum pretendisse. Rursus Augusti/
nus libro secundo sermonum: sermōe
vicesimoseptimo introducit fabulam
illius de quo fertur: q3 vires sue au/
gebantur quotiens terram tangebat.
Cumq3 ergo pugnaret: eo pacto quo
aduersarius eum p̄strabat ille virib⁹
prevalebat. quam fictionem christo cō
uenisse Augustinus tradidit. qui ceci
dit per mortē: vt gloriosus resurgeret

Ceterum hiero.episto.lxix.introdu/
cit fabulam hesopianam de cane tenē
te os in ore.qui cum vidisset maiorem
vmbram ossis in fonte:os qō tene/
bat dimisit ꝓpter vmbram. Ex hīs
ergo apparet ꝙ fabularum quoddam
est genus vtile: ⁊ in sacris eloquiis
quandoqꝫ honestum. Sed quid dice
mus ad ea que in contrarium obiicie
bantur? Dicebat enim a.gel.ꝙ poetri
a meretricula est.ratione cuius plato
poetas expulit a roma referente tul/
lio. Dicemus enim quoniam poetria
loco meretricula dī.qr ex principalibꝫ
sciencijs non est vna: sed inter minus
p̄ncipales numerat̄.alias cū sapiētie
non astitisset.cui tū assistebat vt etiā
inquit p̄allegatꝰ expositor boecij.

Rursus ad platonē dicemꝰ ꝙ illos
reprobauit poetas qbꝰ mentiri vsus
est.⁊ quox fictiones turpia sonant.

Alios aūt poetas repudiare non intē
dit: quox sc̄z fictiones vītatē preten
dunt. Alias enim doctores sancti ip/
sos exponendo xp̄o non applicassent

Insup ⁊ phōs fabulis vti nouimus.

Uñ apulei.li.de deo socratis fabulā
introduxit de coruo tenente carnē in
ore.cui cū dixisset vulpecula: ꝙ cignꝰ
melius cantabat illo. volens corꝰ ꝓ
bare contrarium aperuit os.⁊ sic ami
sit carnē ex ore: ⁊ volens cantare po/
tius crocitauit q̄ cantauit: suumqꝫ de
fectum publicauit Hec enim fabula
p̄tendit hanc veritatem. qr̄ sc̄z multi
se magnificare volentes vltra modū
ruinā patiunt̄. Insup titus li. ij. intro
ducit fabulam de conspiratione mem
brox contra stomachum. ex eo ꝙ oīa
consumebat: in quibus laborabant
membra. Et cum fuisset adiudicatum
ꝙ stomaco nihil daretur: mēbra om
nia languerunt. Unde oportuit stoma
co iterum dare necessaria vt membris
distribueretur. Hec siquidem fabula
hanc pretendit veritatem. quia scilicꝫ
multi aliorum bonis derogant: a qui
bus tamen sustentātur. ⁊ cum procu/
rauerunt illorum destructionem: ipsi
procurantes indigentiores fiunt. illius
qꝫ vel illorum procurant restitutionē
cui vel quibus subtrahendum fuasse/
runt. Hanc etiam eandem fabulam in
troducit policratus libro sexto capitu
lo secundo. Ex quibus omnibus cla
re patet poemata non esse repudian/
da eomodo quo aliqui poetriaꝫ igno
rantes repudiant. quia teste eodem po
licrato libro septimo capitulo nono
sicut omnia animantia fuerunt concef
sa homini: excepto ꝙ non debuit co/
medere carnem cum sanguine vt pa
tet genesis nono: sic omnes scripture
tam poetarum q̄ gentilium legi pos/
sent ad vtilitatem: exclusis tamen er
roribus: qui per sanguinem intelligun
tur

et scripta poetarum
et gentilium ad vti
litatem legi possu

Capitulum sextum de arithme tica secundum ysidorum.

Arithmetica est disciplina
numerorū. greci enim nu
merum rithmon vocant.
Quam scriptores secularium litteraꝫ
inter disciplinas mathematicas loco
primam esse voluerunt: quoniam ipa
vt sic nulla alia indiget disciplina.

Musica autem ⁊ geometria: ⁊ astro
nomia que sequitur: vt sint atq; sub
sistant: istius egeret auxilo. De auto/
ribus arithmetice. Numeri disciplinā
apud grecos primum pitagoram nun
cupant scripsisse. ac deinde a nicho/
maco diffusius esse depositam. Quā
apud latinos ꝑmus apuleius: deinde
boetius transtulerunt. Quid sit nume
rus. Numerus est multitudo ex vni
tatibus aggregata. Nam vnum semē
numeri non numex esse dicimus. Un̄
a numero num⁹ nomen dedit: ⁊ a sui
frequentatione vocabulum indidit.
Unus a greco nomen trahit. greci em̄
vnū enna dicūt sicut duo⁊ tres: quos
illi dia et tria appellāt. Quatuor vero
a figura q̄drata nomē sūpserūt. qnq;
vo nō scd̄; nat̄a; s; secundū placitu;
voluntatis vocabulum acceperunt ab
eo qui numeris nomina indidit. Sex
autem ⁊ septem a greco veniunt. In
multis enim nominibus que in gre/
co aspirationem habent: nos pro aspi
ratione. s. ponim⁹. Inde est q ꝑ hex
sex: ⁊ ꝑ hepta septem: sicut ꝑ herpil
lo herba serpillum. Octo vero per
translationem sicut illi ⁊ nos ita. Illi
nea nos nouem. Illi deca: nos decem
Dicti autem a decem greca ethimolo
gia: eo q ligant et coniungunt infra
iacentes numeros. Nam decimas con
iungere vel ligare apud eos dicitur.
Porro viginti sunt decem bis geniti
v. ꝑ. b. littera posita. Triginta q tri
nario denario gignantur: sic vsq; ad
nonaginta. Centum vero vocati a cen
tu quod est circulus: ducenti a duo et
centum. sic et reliqua vsq; ad mille.
Mille vero a multitudine: inde et mi
lia. Quid prestant numeri? Ratio nu
merorum non contemnenda est. In
multis enim scientiarum scripturaru;
locis quantum misterium habet elu/
cet. Non enim frustra in laudibus dei
dicitur: omnia in numero mensura et
pondere fecisti. Senarius namq; nu
merus qui partibus suis ꝑfectus est
perfectionem mundi quadam numeri
significatiōe declarat. Similiter ⁊. xl.
dies quibus moyses et helyas et ipe
dominus ieiunauerunt: sine numero
rum cognitione non intelliguntur. sic
et alij in scripturis sacris numeri exi/
stunt: quorum figura non nisi noti bu
ius artis scire soluere possunt. Datum
est nobis etiam ex alsqua ꝑte sub nu/
merorum consistere disciplina: quan/
do horas ꝑ eam discimus: quando mē
sium curricula: quando spacium anni
redeuntis cognoscimus. per numeru;
siquidem ne cōfundamur instruimur
tolle numex rebus omnibus: et om/
nia pereunt. adime seculo computum
et cuncta ignorantia complectitur. nec
differre possunt a ceteris animalibus
qui calculi nesciunt rationem.

Capitulum septimum de geometrie inuentoribus et de vocabulo eius.

Geometria disciplina primū
ab egyptijs reperta fuisse
dicitur. quia vndante nilo
et omnibus possessionibus eius limo
ōbductis: inicium terre diuidendo ꝑ
lineas et mensuras nomen arti dedit
que deinde latius acumine sapientum
cū ꝑfecta est: et maris et celi et aeris

ſpacia metiuntur. Nam ꝓuocati ſtudio ſic ceperunt poſt terre dimenſionez ⁊ celi ſpacia querere: quãto interual/lo luna a terris: a luna ſol ipſe diſtarz. et vſqz ad verticem celi quãta ſcz mẽſura diſcederent. ſicqz interualla ipſa celi: orbiſqz ambitũ ꝑ numerũ ſtadiorũ ratione ꝓbabili diſtinxerunt. Sed quia ex terre dimenſione hec diſciplina initium ſumpſit: ex inicio ſui ⁊ nomen ſeruauit. Nã geometria ỏ terra ⁊ de menſura nuncupata eſt. ge enim grece: terra vocatur latine. et metros menſura. ¶ Huius diſcipline ars continet in ſe lineamenta: interualla: magnitudines: figura: dimenſiones: ⁊ numeros. ¶ De diuiſione geometrie Geometrie quadripartita eſt diuiſio in planum: in magnitudinem rationalem: in figuras ſolidas: ⁊ magnitudinem numeralem. Plane figure ſunt. que ⁊ longitudine et latitudine continentur. que ſunt iuxta platonem numero quinqz. Numerabilis magnitudo eſt: q̃ numeris arithmetice diuidi poteſt. Magnitudines rationales ſũt quarum menſuram ſcire poſſumus. ¶ Irrationales vero quarum menſure quantitas cognita non habetur. ¶ De differentia geometrie: arithmetice.: et muſice. Inter eas hoc intereſt: vt medias inuenias. ¶ In arithmetica ꝓmo ſi queris medium aliquoꝝ numerorum coniungis extrema: et diuidis: ⁊ facis mediũ. vtputa fac extrema eſſe ſex et xij. ſimul iungis et faciunt. xviij. partiris media: et facis. ix. qỏ eſt analogicum arithmetice: vt mediuz. Nã quot monadibus ſuperat primum: tot ſuperatur ab extremo. ſuperat enim ſex tribus monadibus: et hiis ſuperatur a duodecim. Secundum geometriam vero ita queris: extrema multiplicata tantum faciunt quantum media multiplicata: vtputa. vj. ⁊. xij. ſint extrema illa multiplicata: faciunt. lxxij. media autem que ſunt octo et nouem multiplicata etiam tantundem faciunt. Secundum muſicam ita queris: in qua ꝓmi parte ſupatur medium a primo ex eadem extremi parte. ſuperatur medium ab extremo. vtputa octo duabus partibus ſuperant ſex: que due partes ſunt tertia ſenarij pars. ¶ Ideo media pars ſcz octo in quatuor partibus ab vltimo ſuperatur. que eſt. xij. cuius q̃dem numeri tertia pars eſt quatuor. ¶ Qỏ numeri infiniti exiſtunt. Numeꝝ autem eſſe infinitum certiſſimum eſt; quoniam in quocumqz numero finem faciendum putaueris idem ipſe vno addito: non dico augeri: ymmo quantumlibet ſit magnus: et quantumcumqz ingentem multitudinem contineat in ipſa ratione atqz ſcientia numeroꝝ non ſolum duplicari: verum etiaz multiplicari poteſt. ¶ Ita vero ſuis quiſqz numeris proprietatibus terminatur: vt nullus eorum par eſſe cuicumqz alteri poſſit ergo et diſpares inter ſe atqz diuerſi ſunt. et ſinguli quiqz finiti ſunt: et omẽs infiniti ſunt.

¶ Capitulum octauum ỏ muſica: et eius vtilitatibus.

ARtis muſice multe ſunt vtilitates. Ad cuius declarationem animaduertendũ ꝙ teſte ariſto. viij. poli. iuuenes debẽt

eruditi in musica. ¶ Nempe iuenes plus ceteris hominum statibus: in cō tinua mutabilitate deuoluuntur: ꝛ la/ scuijs infestantur. Ipsis igitur vtile est: si operibus de bonorum genere: complacenter adhereant. Alias enim iuuenis lasciuie deseruiet. Itaqꝫ cuꝫ se nuerit: impietatis amatoꝛ erit quoniā vt dicitur libro ethi. in hijs delectari est nobis vtile: in quibus ab infantia delectari incepimus. Si ergo iuuenis in musicalibus eam reperiet compla/ centiam: quam in vanitatibus quere/ re solet: sibi tunc facile apparebit que praua sunt relinquere et potioꝛ com/ placentie animum exhibere. Ex qui/ bus colligitur prima musice vtilitas q̄ est iuuenes a malis complacentijs re/ uocare. ¶ Alia vtilitas est: quia le tificat tristes: ꝛ letos magis ac magis letificat: vt poīt ari. in suis ꝓblemati bus parte nona ꝓblemate primo. Et soem ar isto. viij. poli. anima inquit na turaliter delectatur in musica: et facit animas sic intentas: vt nihil aliud co gitent: sicut dicit cassio. Rursus con/ stantinus in suo viatico refert orphe um dixisse: ꝙ per suam musicam mu tabat principum coꝛda de tristicia ad leticiam. Leterum musica excitat doꝛ mientes: ꝛ dormitare facit vigilantes sanat etiam a melancolia. Unde ari/ stote. in poli. dicit. ꝙ musica est amica omni etati. ꝛ signanter iuueníli. Unde musicam amant animalia bruta sicut boues. cerui. aues. ꝛ pisces. Nam aues incessanter cantant si audiant canen/ tes. et pisces ad melodiam congregan tur. Unde refert A. gel. libro. xviij. noctium acticaruꝫ: ꝙ cithrista arīō in mari proiectus: a delphinis saluatus ē eo ꝙ cithara dulcem sonum perege/ rat priusq̄ submergeretur. ¶ Et idem refert plinius. ¶ Fingit etiam ouidius ꝙ orpheus cithare carmine arboꝛes congregauit. Huius autem artis me/ lodiam non perpendēs rex mida: aut saltem male de musica iudicans: aures suas in aures asininas mutatas habu it. Unde ꝓsius. Auriculas asini rex mi da habet. Dixerat enim ꝙ deus pan dulcius harmonisabat cum' cannis se getalibus: q̄ appollo cum cithara. Et licet hec fictio sit: tamen designat sa no intellectui harmoniam placere de bere.

¶ Capitulum nonum de inuento/ ribus artis musice.

MUsice restat inuentoꝛes de signare. Ad cuius euiden/ tiam commemoꝛemus ea que legimus. Referunt enim greci pi tagoꝛam philosophum musice artem ex sonis malleoꝛum primum excogi/ tasse. Audiens enim ex malleis sono/ rum disparitatem: aut melodiam cau sari: concluſit merito harmoniam hu mana voce peramplius fieri posse. ¶ Huic etiam narrationi alludunt Boe tius et Macrobius. Alij autem tubal musice inuentoꝛē extitisse volunt. de quo tradunt hystoꝛie: ꝙ cum artem musice adinuenisset: in columna du/ plici eam scripsit. quarum vna mar/ morea: ꝛ altera laterития. Audierat e/ nim adam prophetasse duo futura mū di diluuia. vnum scilicet aqueum et a liud igneum. Ut igitur ars per eum in

uenta non deleretur: ipsam in marmo re scripsit: ne per aquam periret: et in lateribus ne per ignem accenderetur ¶Unde Josephus has duas columnas narrat in terra syrie hucusq; pmansisse. Huic autem narrationi alludit moises gen. v. Patrem enim musicorū ipsum appellat. Ceterum aliqui dicunt moisem musice inuentorez fuisse: aquarumq; sonitu harmonias penitus perpendisse. Rursus quidaz veteres philosophi harmonias dicunt a celorum motibus originem accepisse. affirmantes q; ex celorum motibus maxima consurgit melodia ratione confrigationis corporum celestium: in quibus creditur maxima amicicia seu concordia. vt docuit Empedocles. ¶Insuper affirmauerunt q; ab orbibus celestibz maxima causatur melodia: sed nō perpendimus. eo q; vt dicunt ab exordio natiuitatis sub orbibus nutriti sumꝰ et ita assiduitate audire non credimus Ad robur autem sue imaginatiōis inducunt exemplum de his qui a iuuentute nutriti inter fabros malleoz ictꝰ aut non audiunt aut saltem se audire non attendunt. Huic opinioni proximꝰ videtur fuisse Plato: qui super quemlibet orbem celestem vnam syrenē stare putauit. Horum autem opinionem reprobat Aristoteles libro de proprietatibus elementorum et secundo celi. Harum autem narrationuz cōtrouersia nec ratione nec experientia dissolui potest. ¶Non enim ratione: q; in facto historiaruz narratiōibz credere oportz: nec expientia: qa predicte narrationes nostra tempora precesserunt. Arbitrandum est tamen q; multi fuerunt inuentores iutra varietatez temporum et regionum ¶Si autem queramus: quis inter omnes inuentores primus extiterit: puto q; ipse tabul primus fuit. quia ceteros tempore precessit. sacra etiam scriptura ipsum inuentorem commemorat. alios autem nequaq;.

¶Capitulum decimum de astronomia: z eius inuentoribus.

Astronomia est astrorum lex que cursus syderum: z figuras z habitudines stellarum: circa se: z circa terram indagabili ratione percurrit. ¶Astronomiam primi egypcij inuenerunt. Astrologiam vero et natiuitatis obseruantiam caldei primi docuerunt. Abrabam autem instituisse egypcijs astronomiam iosephus auctor asserit. ¶Greci autem dicunt hanc artez ab atlante prius excogitatam. Joco dictus est sustinuisse celum. Quisquis autem ille fuerit: motu celi et ratione animi excitatus: per temporum vices: per astrorum ratos definitosq; cursus: per interuallorum spacia moderata: consideranit dimensiones quasdam numeros: que diffiniēdo ac secernendo ordine nectens: astrologiam repperit. ¶In vtraq; autem lingua: diuersorum sunt quedam de astronomia scripta volumina. Inter quos tholomeus rex

Alexandrie apud grecos precipuꝰ habetur. hic etiam ꝛ canones instituit q bus cursus astrorum inuenitur. Differentia astronomie et astrologie. Inter astronomiam enim et astrologiaꝫ aliud interest. Nam astronomia celi conuersione: ornatus: ortus: obitus: motusqꝫ syderum continet. vel qua ō causa ita vocentur. Astrologia vero partim naturalis: partim superstitiosa est. Naturalis dum exequitur solis ꝛ lune cursum: vel stellarum certas tēporum stationes. Superstitiosa vero illa est: quam mathematici sequuntur qui in stellis auguriantur: quiqꝫ etiaꝫ duodecim celi signa per singula anime vel corporis membra disponunt: syderumqꝫ cursum: natiuitates hominum: ꝛ mores predicare conantur.

De astronomie ratione. Astronomie ratio modis plurimis constat. diffinit enim quid sit mundus: quid celum quid sphere: situs et cursus: quid axes celi: ꝛ poli: quid sint climata: quid cursus solis ꝛ lune: atqꝫ astrorum.

Capitulum vndecimum de medicina ꝛ eius inuentoribus.

Medicina est que corpus constituetur vel restaurat salutem. Cuius materia versatur in morbis: ꝛ vulneribus. Ad hāc itaqꝫ pertinet non ea tantum: que arcorum exhibet qui proprie medici nominantur: sed etiam cibus et potus et regimen: defensio omnis: atqꝫ munitio qua nostrum corpus aduersus externos ictus casusqꝫ seruatur. De nomine eius. Nomen medicine a modo idest temperamento impositū existimatur: vt non statim: sed paulatim adhibeatur. Nam in multo contristatur natura mediocriter autem gaudet Unde ꝛ qui pigmenta et antidota satis vel assidue biberunt: vexantur immoderatio enim omnis non salutē sed periculum affert. De inuentoribꝰ eius. Medicine autem artis actor et repertor apud grecos perhibetur Apollo. Hanc filius eius esculapius laude et opere amplificauit. sed postquā fulminis ictu esculapius interiit: interdicta fertur medendi cura: ꝛ ars simul cum actore defecit. latuitqꝫ per annos quingentos: vsqꝫ ad tempus arthaxersis regis persarum: tunc eam reuocauit ī lucem hypocrates asclepeo patre genitus in insula choos.

Capitulum duodecimuꝫ de auctoribus legum.

Moyses gentis ebraice primus omnium diuinas leges sacris litteris explicauit. Phoroneus rex grecis primus leges iudiciaqꝫ constituit. Mercurius termegestus primus leges egyptijs tradidit. Solon primus leges athenensibus dedit. Licurgus primus lacedemonijs iura ex apollinis auctoritate confinxit. Numa pompilius qui romulo successit in regno primus leges romanis edidit. Deinde cum po-

pulus seditiosus magistratꝰ ferre nō posset: decem viros legibus scriben/ dis creauit: qui leges ex libris solo/ nis in latinum sermonem translatas duodecim tabulis exposuerunt. Fue runt autez hij appius. claudius. gemi cius. veterius. curatius. sextinus. iuliꝰ maulius. sulpicius. et omelius posthu mus. Hij decem viri legum conscribē darum electi sunt. Leges autem reci gere in libris primus consul pompeiꝰ instituere voluit: sed non pseuerauit ob decretorum metu. Deinde cesar ce pit id facere: sed arte interfectus est.

¶Paulatim autem antiqui leges vetu state atqꝫ incuria desinerunt: quarum et si iam nullus vsus est: noticia tamē videtur necessaria. Noue a constanti no cesare ceperunt: ꝛ reliquis succedē tibus. erantqꝫ permixte et inordinate Postea theodosius minor augustus ad similitudinem gregoriani ꝛ armo/ giniani codicem factum: constitutio/ nem a costantini temporibus: sub ꝓ prio cuiusqꝫ imperatoris tytuloꝫ dispo suit. quem a suo nomine theodosium vocauit.

¶Capitulum tredecimum de poli tica: ꝛ regimīe ciuitatis.

POlitica dicitur a polis qđ est ciuitas: et icos scientia quia finis politice est ciui tatem bene regi. Unde scientia politi ca est scientia qua vrbes reguntur: seu respublica dirigitur: vt pace respubli ca fruatur: sicut satis innuit augusti. libro. xix. de ciuitate dei. Politica igi tur concernit regimen ciuitatis. ¶Est autem ciuitas ciuium vnitas. Et secun dum ysidorum. xv. ethimolo. ciuitas est concors hominum multitudo: so/ cietatis vinculo adunata. que aliquan do vrbs vocata est. et aliquando res pu. nuncupatur. Quam diffiniens sci pio dicit eam esse rempopuli. Popu/ lus autem non dicitur quelibet multi tudo: sed solus illa multitudo que ha bet communionem et consensum ad communem vtilitatem. hoc narrat au gustinus libro secūdo de ciuitate dei ꝛ ysidorus libro. xix. ethimo. ¶Ad uertendū igitur ꝙ respu. est sicut qđ dam corpus qđ diuino numine anima tur: ꝛ regitur. vt tangit helinādus in chronicis libro secundo. Huius autem corporis caput dicitur princeps. ꝛ se/ natores locum cordis tenent. Judices autem et presides tenent locū oculoꝝ et aurium. ꝛ oratores locum lingue. ce terisqꝫ membris persone alique reipu. comparari possent ¶Dicuntur autem senatores a senio eo ꝙ antiquitus se/ nes in senatores eligebantur. quorum institutionem romulus inuenit. et no mina eorum presente populo in tabu las aureas contulit. Olimqꝫ filij sena torum illi dicebantur: qui nascebant tempore quo patres senatores erant. alij vero non. Et hoc scripsit vulpia nus suo libro vt patet in digestis li/ bro primo. ¶Rursus in politia e/ ligendus est princeps: nisi secundum genituram quis principatum obtineat qui princeps non cupidus: aut luxurio

dij

quid populus

sus inueniatur. Unde Tullius libro de paradoxis. quomodo inquit imperabit vrbi: qui non potest cupiditatibus imperare. Refrenet ergo princeps libidines: spernat voluptates: iracundiam caueat: auariciam coherceat: ceteras animi labes repellat.

Princeps etiam non debet eligi nimis pauper: aut nimis diues. Unde olim prout refert valerius libro sexto duo viri coram scipione a senatu vt ad hyspaniam mitterentur contendebãt quorum vnus ditissimus: alter pauperrimus erat. de quibus scipio ait. neuter mihi placet. eo q̃ alter nihil habet. alteri nihil satis est. Ceterum indignus est principatu aut gradu superiori: qui se non bene regit in inferiori: vt ponit pompeius libro. xij. Nec debet quis appetere regnum vt principatum. quia teste Seneca de beneficijs libro tertio. regnum est: nolle regnare cum possis. Unde galterus in p̃mo alexandreidos. Asperius nihil est humili cum surgit in altum. Et gaufredus: si vis bene duci: te certo commitde duci. Illud tamen oracij sepius accidit. In libro enim sermonum ait. populus quoq; stulto bonores sepe dat indignis. Et claudian⁹ in maiori. Jam non ad culmina rerum iniustos creuisse querat. Tolluntur in altum: vt lapsu grauiore ruant. Quibusdam tamen princeps nullus placet. omnibusq; detrahunt. Illudq; sydonij in epistolari suo libro quinto dicere videtur. si eligimus humilem: vocatur abiectus si erectum: superbus. si doctum infatus. si imperitum: irridebitur. si seuerum: crudelis erit. si indulgentem: facile culpabitur. si simplicem: despicietur. si diligentem: superstitiosus credetur. si quietum: ignarus vocabitur. si abstinentem: auarus. si bene pascentem: gulosus putabitur. Vijs ergo virtus nulla placet. Quicquid sit tamen virtuosis semper sunt eligendi in principes. Quorum conditiones et mores narrat helinandus vbi supra.

Princeps inquit constitutus non multiplicabit sibi equos. nec subditis erit onerosus. neq; multiplicabit seruos: nec canes aut bestias: sed qd̃ satis est tenebit. hystriones. mimos. lenones. meretrices repudiabit. inferiores non corrumpet exemplo. quia teste claudiano libro tertio. mobile mutatur spcum principe vulgus. vxoremq; non habebit plures. litteris intendet. et cũ iudicabit: ad alteram partem non declinabit. deum precipue colet. munera non acceptabit. suosq; officiales frequenter non mutabit. Unde tiberius prout refert iosephus procuratores suos vix aut nunq̃ mutabat. In hoc enim se dicebat parcere plebi. Nam procuratores scientes ad modicum tempus se habere procurationem: quicqd possunt rapiunt.

Capitulum decimumquartum quomodo principes subditos suos regere et defendere debent.

Princeps habeat milites bellicosos qui preliari debent: non pro iniuria inferenda: sed repellenda: patriaq3 defendenda. Nec debent timere viri bellicosi q9 deo non placeant. quia sanctus dauid bellis intendebat. 7 centurio pariter qui domino ait. Domine non sū dignus vt intres sub tectum. Dec augu. ad bonifacium. Et idem augusti. li. de verbis domini. militare inquit non est delictum: sed propter predam militare peccatum est. Nec rempu. gerere criminosu3 est: sed ideo gerere rē publi. vt diuicias augeas: videtur esse damnabile. Unde prelia non debent fieri cupiditate: ac crudelitate: sed pacis studio gerantur: vt mali coherceantur: 7 boni subleuentur. Unde gregorius vniuersis militibus neapolitanis scribens: sūma inquit militie laus inter alia bona merita hec est: obediētiam reipu. vtilitatibus exhibere. Leterum ysidorus ethimolo. libro nono iustum inquit bellum est quod ex dicto geritur de rebus repetendis: aut p pulsandorum hominum causa. Unde augustinus libro. lxxxiij. questionum: dominus inquit deus noster non ad hierusalem vane iubet: vt constituat sibi retrorsum insidias: scilicet insidiātes bellatores ad insidiandum hostibus. Et ibidem. iusta inquit bella gerebantur a filijs israhel contra amorreos: a quibus amorreis transitus negabatur: qui iure equissimo humane societatis parere debebant. Aduertāt autem bellatores: vt non prelientur iniuriam inferendo: sed ab iniuria se defendendo. Unde ambrosius libro. j. de officijs: non inferenda: sed repellēda iniuria lex virtutis est. Et anastasius papa: qui inquit potest obuiare: 7 perturbare peruersos: 7 non facit: nihil aliud est q3 fauere impietati eorum. Nec caret scrupulo societatis eorum occulte: qui manifesto facinori dēsinit obuiare. Eandem sententiam tangit ambro. li. de officijs 7 hiero. super sophoniam. Rursus belinand9 vbi supra dicit principem sic debere viuere: vt a subditis diligatur. Nam codrus athenien3iu3 rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit. Nam mutato habitu regio sarmenta colligens: castraq3 hostium ingressus a milite quem falce in iurgio percusserat interfectus est. Rex igitur aut pn ceps sic suos diligat: vt etiam pro ipsis mori non timeat. Unde iulius cesar dicere solitus erat: dux qui non laborat vt militibus carus sit militem nescit amare. Unde seneca. Si vis amari: ama. Nam iulius pistorem vinculauit: eo q9 sibi meliorem q3 ceteris militibus attulerat. Alexander quoq3 videns militem suum macedonem pnimia senectute frigore obstupefactū de sede sublimi descendit: et suis manibus dictum militem in sedem posuit. Nam princeps qui a suis militibus non diligitur tanq3 tyrannus dominatur. nec securitate vbi est fruitur. Unde cum dyonisius tyrannus iuberet suum corpus a multis militibus custodiri: plato ei dixit.

Quod inquit maluz feciſti: vt a tot militibus cuſtoviri habeas. Unde claudianus non ſic excubie: non circumſtãtia tela: quẽ tutatur amor. quaſi diceret: q̃ qui amatur non eget cuſtodia.

Capitulum decimumquintum de legibus diuinis: z humanis.

De inuentoribus legum dictum ſuperius capitulo duodecimo. Nunc igitur ſuperſedendum de eo. Sed aduertendum q̃ leges diuine preferende ſunt humanis. Unde gratianus conſtitutiones inquit principum: eccleſiaſticis inſtitutionibus non preeminent: ſed eccleſiaſticis legibus poſtponende ſunt. Unde helinandus in chronicis libro ſecundo. humane leges catenus valẽt quatenus a diuinis non diſcrepant. Alioquin falſum eſt qõ in lege ſcriptum eſt: qõ principi placet: ſcilicet deo legis habet vigorem. Ceterum ſciendum: q̃ ſicut lex eſt commune preceptum: ſic ex communi conſenſu confici debet: vt trabitur ex ſumma azonis. Unde papinianus libro decimo diffinitionum: lex inquit eſt preceptum cõmune virorum prudentium. que lex fieri non debet propter aliquem caſum particularem: ſed pro cobertione malorum: que vt communiter contingere poſſunt reipublice: vt ponit iulius celſus libro quinto. Unde legis effectus eſt imperare: vetare: punire inquit modeſtinus libro primo regularum.

Princeps igitur non ſolum armis: z etiam legibus rempu. debet defenſare. vt tangit iuſtinianus libro inſtitutionum. Rurſus aduertendum q̃ ius canonicum z ciuile quodammodo ſunt partes politice. Itaq; politica ſcientia eſt communis ad omnia iura. Unde ius nomen generale eſt. lex autem ſpecies eius. Unde ius dicitur quia iuſtum eſt: ſeu dicitur a iuſticia: vt ponit vulpianus libro primo inſtitutionum. Lex autem dicitur a ligando: quia ligat: aut ab eligendo: quia eligitur. Sunt autem multe ſpecies iuris. Quodam enim dicitur ius publicum: quod pertinet ſacerdotibꝰ z magiſtratibus. Aliud priuatum q̃ ad vniuſcuiuſq; vtilitatem pertinet. Quoddam etiam eſt ius q̃ vocatur gentium: q̃ concernit id quod debetur deo et parentibus: vt ponit pompeius. Alius eſt ius pretorium: q̃ pretores introduxerunt pro ſalute reipu. q̃ commemorat papinianꝰ li. j. diffinitionũ. Quoddaz eſt ius humanum q̃ dicitur poſitiuum q̃ poſitum eſt ab homine. Aliud eſt ciuile: quod pertinet ad populum vel ciuitatem: diuina: humanaq; cauſa inſtitutum. Aliud eſt ius quiritum: ideſt romanum. quia quirites z romani ipſum inuenerunt. Jus autem canonicum dicitur eccleſiaſtica inſtitutio. cuius plurimi fuerunt ſcriptores. p̃mus fuit yſidorus: q̃ primꝰ ſcripſit libꝝ apoſtolicũ decretoꝝ deinde yuo ep̃us carnotenſis regulas canonũ per capitula ordinauit: et ad numeꝝ decẽ librozꝝ redegit. multeq; abreuiationes poſtmodum facte ſunt. actores non occurrunt.

Uerumqꝫ gracianus decretū scripsit
Ceterum aduertendum ꝙ ius ciuile a
duabus ciuitatibus emanauit: scilicet
ab athenis et lacedemone. Unde reg
nante ioas in iuda: ligurgus lacedemo
nijs iura composuit, qui ligurgus que
cumqꝫ precepit prius ipemet obserua
uit: vt tangit iustinus libro tertio.
Primo enim statuit: vt auri et argen
ti vsus non haberetur. t erraſqꝫ ⁊ pa
trimonia per equalia diuisit. et conui
uari omnes publice iussit. iuuenesqꝫ
voluit vna sola veste pro anno vti: ṽ
gines etiam absqꝫ dote desponsari.
multaqꝫ alia decreuit narratione lon
ga. Rursus apud romanos postmo
dum creuit. Unde pompeius ii. singu
lari eucherio tradit romulum diuisi
se romam in tres partes quas curias
appellauit. quia ibi cause agebantur.
Leges quoqꝫ fiebant in predictis cu
rijs. que omnes conscripte fuerunt tē
pore sixti papirij. qui fuit tempore tar
quini superbi. liber autem illarum le
gum vocatus est liber papirianus: nō
quia papirius eas fecisset: sed quia or
dinate scripsit. Postmodum autem
romani decem viros constituerunt. q
leges a ciuitatibus grecorum college
runt: quas susceperunt scriptas in de
cem tabulis eburneis. datumqꝫ fuit
illis posse: vt illas leges corrigerent:
et ideo duas tabulas predictis tabu
lis adiunxerunt. Unde leges duode
cim tabularum ab omnibus vocaban
tur. quia duodecim tabule in omnib9
erant. Post hoc appius claudius le
ges reduxit ad librum vnum. ⁊ flauī
us scriba libertinus populo tradidit.
vnde senator fieri meruit. Deinde cor
nucanus primus scientiam iuris ciui
lis publice professus est. Uerum pa
pirius publius leges regias prius in
vnum volumen contulerat. Et appiꝰ
claudius duodecim tabulas ex legib9
scripsit. publius vero decem libros re
liquit iuris. Maculius totidem. bru
tus septem: ⁊ mitius publij filius iu
ris ciuilis scientiam ad libros .xvij. re
degit. qui digesti sunt ab ausidio. Mꝫ
tiqꝫ alij scripserunt: quorum fama ve
tustissima est. de nouellis autem me
moria publica est.

Capitulum decimumseptimum
de regimine domus: vxoris: filiorum:
seruorum: et generaliter de economia

Economia est ars vel scien
tia in qua domesticarum
rerum sapienter ordo di
sponitur: vt inquit Isidorus libro e
thimologiarum. Richardus autem li
bro descriptionum dicit ꝙ economia
est scientia que familiaris officij cu
ram mediocri dispositione compo
nens distribuit. Hac igitur scientia
indiget quicumqꝫ paterfamilias vt su
am domum sapienter regat: et diri
gat. quia domus ex domo honesta
tur: vt tangit Tullius libro primo de
officijs. Nam decorum est valde
pacem domus illustrium virorum ha
bere: vt tangit idem libro secundo de
officijs. Unde ipse Tullius con
tra salustium: reprobando ipsum di
cebat. Nec quicquid turpius domui
tue ꝙꝫ tu. Et valerius libro secundo.

Quid prodest foris esse strenuum: si domi male viuitur. Et ibidem quorum opera splendorem suum ꝓcul obtinuisse videtur: eorum dignitatē indignum est ⁊ deforme domi collabi. Unde tibullus. quid ꝓdesse potest graue pondus diuitis auri: auraq3 pinguia? quid si fundant munera boues? quid ve domus ꝓdest firmis innixa columnis: aurateq3 trabes: marmoreumq3 solum? quasi diceret ista nihil ꝓdesse nisi domus recte gubernetur. Hoc loco Sene. de quatuor virtutibus dicit. ꝙ sapiens non debet velle vocari dominus a domo. quia domꝰ a domino debet nuncupari. Circa igitur regimen domus maxime attendendum est ad regimen vxoris. quia nihil est crudelius infesta muliere: vt ponit fulgentius libro suarum mitologiarum. Si tamen mulier bona fuerit: domum optime disponit. Ut autem bona sit maximum remediū est: si vir bonus ipse fuerit. Uñ narrat hiero. contra iouinianū li. j. de quodaz ꝙ cum vxore pudicissime vixit. vnde cū eos sibi feteret: ipso tamen ignorante quidam ei improperauit. ⁊ tunc vxori sue dixit cur ei non intimauerat. que respondit: putabam inquit oībus viris sic os olere. Itaq3 sūma castitas in ambobus fuit. Unde tibullus libro. j. Casta precor coniunx maneas sanctiq3 pudoris. Assideatq3 custos fida semper anus. Qui versus pretendunt: vt fidelis custodia assit muliert. quia mulier de se fragilis est: faciliter q3 decipitur. Unde narrante valerio maximo: socrates cuidam querenti. an sibi expediret nubere vel non: respondit penitentiam se facturum qō cumq3 feciſſet. Si inquit non nupseris: solitudo te affliget. ⁊ si vxorem duxeris: sollicitudo te concitabit.

Fortassis autem ideo coniugia sunt onerosa: quia decenti non contrahunt amore sed cupiditate interueniente fiunt. Unde narrat valerius libro septimo de quodam: qui habens vnicam filiam consuluit themistodi vtrum bono viro pauperi: aut minus probato diuiti filiā collocaret. Ego ho ingt malo virum qui pecunia egeat: q̄ pecuniaz que viro. Narrat etiaz de martia filia catbonis minoris. ꝙ cum peteretur ab ea cur perdito viro denuo nō nuberet: respondit non se inuenire virum: qui se vellet magis q̄ sua. Non sunt igitur mulieres propter pecuniam assumende. alias enim coniugia male fiunt. Nam ⁊ philosophi plures timentes in coniugio fraudari: nubere distulerunt. Nam cicero rogatus ab hirtio: vt ꝙ repudiū terentie sorore eiꝰ duceret: oino facere supsedit: dicens nō posse se vxori ⁊ phīe pariter operam dare. Nā si pulchra erit: difficile est custodire qō plures amant. si autem turpis: molestum est possidere qō nemo habere dignetur. plures ergo nubere contempserunt. Coniugia tamen licita sunt: dummodo licite contrabantur. quia teste ouidio in libro de remedijs: turpe vir et mulier iuncti modo protinus hostes, quia sicet qō malo tytulo iunctum est malo terminatur fine. Plurimaq3 contingunt incommoda. Unde terentius. vno quoq3 animo omnes sorores oderunt suos. ecce odium.

Et oui.li.j.methamor.imminet exitio vir cõiugis illa marito. filio ante diẽ patrios inquirit in annos.ecce labo / res.Sed etiam plurima resurgũt cõ / moda.vtputa educacõ filioꝝ:corpisqꝫ ppꝛij custodia. Rursus aduertendum ꝙ economia exigit filios debite nutri ri.Uñ quinti.li.j.vtinã ingt liberorũ nr̃oꝝ mores nosipsi non perderemus Nã mollis educatio quã indulgentiã vocamus:neruos oẽs mentis ꝛ corpo ris frãgit. Itaqꝫ pueri sunt corrigẽdi. nõ tñ nimis aspere.qꝛ teste quintil.li. ij.ingenia puerorꝝ nimia emendatio / nis seueritate deficiũt. Nã ꝛ desperãt ꝛ dolẽt:et nouissime odiũt.ꝛ qõ maxi me nocet est.qꝛ dũ oĩa timent:nihil co nantur.moderate igit̃ sunt corrigendi. sed multi non attendũt. qꝛ tanꝯ vi / ros puerulos cõcuciũt:vt ponit vale. li.ij.Alij vero liberos suos nõ instru unt.cuiꝰ oppositũ augustꝰ cesar fecit se legit̃. Nã filiam suam ꝛ nepotes su os iussit lanificio insistere:vt pot̃ sue tonius li.ij.de.xij.cesaribus. Rursus paterfamilias suos debet discrete re / gere seruos non spernendo:sed ami / cabiliter alloquendo Unde seneca ad lucillũ epla.xlvij.illos inquit rideo:ꝙ turpe estimãt cũ suis suis cenare.hoc cñ supbia facit:vt cenante dño stan tiũ suoꝝ turba circũstet. Unde dioi / nꝰ rex bragmanoꝝ ad alexandꝝ ma gnũ:in boies uostri similes seruitutẽ nõ ponimꝰ.Alioquin seuitia est:in ob sequiũ cogere eos : quos nobis fra / tres eaõ natura ꝓgenuit. ꝛ qnibus a deo patre cõmuniũ bonoꝝ spondet̃ hereditas.Seruis ergo non sunt im / ponenda grauia onera. Uñ narrat va lerius li.iiij.ꝙ cum plato aduersus ser uũ suum ꝓpter delictuꝫ vehementer exarsisset:ne vindicte modũ haberet castigationem sui serui pseusippo ami co suo cõmisit. Uñ plautus.ve autem apud quos domini vigiliam multam in noctem ꝓtrahunt.tantum cñ ser / uis devita quantum de nocte aufe / runt

Capitulum decimumseptimum quomodo paterfamilias dꝫ sibi acq / rere amicos.

Paterfamilias amicos sibi vẽdicare debꝫ. Nã teste se ne.libro.iij.de benefi.ne / minem tam alte secula posuerunt vt ñ illi amicus eo magis dẽsit:quo nihil absit:seu abest. Et idem Seneca libro de remedijs fortuitorum. Quere ingt amicos inter honesta officia .quere in laboribus Ad mensam res ista non queritur. Nam modicus amicus est ꝙ dumtaxat est amicus mense. De tali a mico dicit sapiens. vinum nouum ami cus nouus. Expedit ergo sapienti ico nomico amicum vel amicos bonos cõ questare.nec de facili pretermittenda est incepta amicicia. Quia teste tul.li / bro de amicicia. veterrima amicicia si cut vinum vetus dicitur esse suauissi ma.maxima enim est vis vetustatis ꝛ consuetudinis. Eligat ergo sapiens a / micum quem semper custodiat : ꝛ cui sicut sibipsi credat. Alias enim non est amicus: vt inquit sene.epla.iij.ad luci luꝫ. Sed talem amicũ difficile est pos sidere nisi bonꝰ sit ꝙ amat ꝛ ꝙ amat̃.

¶Quamobrem amicicia deliberate cõ trahenda est: sed contracta cũ fuerit: manutenere debet. Unñ sueto. li. ij. de xij. cesaribus narrat: q augustus cesar amicicias non facile admisit: sed constantissime retinuit ¶Ideo plautꝰ in aulularia. in amiciciã inquit: ⁊ fidem stultum ne receperis. Nã insipientiusz atqz improbox facilius odiusz: qꝫ collegiũ. Qui ergo sapiens est: bonos insequitur: ⁊ amicum eligit prudentem quem multi non reperiũt: quia multos amicos habere volũt. ⁊ ignotos notis ꝓferunt. Quibꝰ contradicit theofrastus. expedit inquit amicos iaz ꝓbatos amare: non amatos ꝓbare.

¶Unñ catho. ignotũ tu tibi noli preponere notis. Et sequit. Cũ tibi vel socio vel fidum queris amicũ. Non tibi fortuna hominis: sed vita petenda est ¶Et cũ amicũ etiam bonũ sapiens inuenerit: cõmode diligat. Unñ catho. Dilige sic alios: vt sis tibi carꝰ amicus.

¶Sic bonus esto bonis: ne te mala dãna sequãt. Letex amico nõ sũt onera imponenda incongrua: ne forsan perdat Unñ macro. in li. saturnaliũ. Ita amicũ habeas: vt inimicũ posse fieri putes. Et salust. veros inqt amicos: neqz armis cogere: neqz auro parare queas sed officio: ⁊ fide parant. cũ quibus amicis breues rationes ⁊ longas amicicias habere oportet. Exordiũ autem amicicie est bñ loqui. ⁊ principiũ inimicicie maledictio est. Amicꝰ emñ cito amittit: ⁊ raro acquirit. Dec socrates. Letex economicꝰ bona que possidet prudenter distribuere debet. Unñ maior est in cõseruandis rebus: qꝫ in repiendis adhibenda cautela: vt po-

nit. cassio. epla. xxxiij. Unñ claudia. in maiori volumine. plus est inquit ser⁊ uasse repertum: qꝫ quesisse nouũ. Unñ phũs quidã dictus domas: amico inquit me roganti si dedero pecuniam mutuo: ⁊ ipsum et pecuniã pdo. qõ intelligendũ est apud auaros. Itaqz bona discrete sunt distribuẽda. Dextñ qui mutuo capit: gratis reddere debz Unñ ex ꝓuer. sapi. colligit. qꝺ fraus est accipere: qõ non possis reddere ¶Et ambro. in li. de thobia. pauptas inqt no habet crimen: sed debere verecundũ est: ⁊ non reddere verecundius. Et subdit. si diues es nullã paciaris petendi necessitatẽ. si pauper es solue di considera difficultatẽ. Unñ sene. li. ó bñfi. pmo docẽdi sũt: q libenẽ accipiũt libenẽ reddere. qz si bñficia gratis collata reddẽda sunt: mlto fortiꝰ mutua. Dis aũt ꝑmonibus mutuare non dissuadet: nisi nõ amicis: aut bis qui reddere nolunt. Unñ aug. li. de doctrl. christiana docet amicis succurrẽ dũ esse. cũ inquit omnibus ꝓesse nõ possis: bis potissime succurras: qui tibi tpe sue oportunitatis cõmuni quadam sorte iunguntur. quasz scz amicis bona ꝓpria mutuo vel dono sunt distribuenda.

¶Sophologij liber secundꝰ finit.

Liber tertius qui ē de amore virtutū feliciter incipit: cuius sunt. xiij. capla.

Capitulum primū quomodo virtutes sunt naturaliter appetende.

Virtus medicina ē corporis parit̄ et anime virtutesq; appetere vnicuiq; naturale ē. Cuiuslibet igit̄ studiū pro adipiscendis virtutibus debet applicari. Unde Boe. li. de conso. Omnis inquit mortalium cura q̄ multipliciuꝫ studioq; labor exercet: diuerso quidem calle procedit: sed ad vnum beatitudinis finē nitit̄ puenire: quo quis adēpto nihil vltra desiderari queat. est enim cuncta ītra se bona continens. Hoc enim bonum medio virtutis adipisci pōt: qō multi credētes obtinere itinera minus virtuosa sectati sunt. Unō Aug. xviij. de ciui. dei narrat qualiter philosophi q dam suum finē in voluptate ostitue/runt vt Aristippus. alij in virtute vt Antistenes. alij in sensibus corporis. Omēs tñ aut a sensu naturali defecerunt: aut bonū et virtutez appetierūt nam virtus sua dignitate animū tra/hit: sicut arbor diligitur propt̄ fructū vt ponit Tuli. in rhetorica prima. Nā omnia honesta concordant rationi inquit Aristo. in ethica noua et Quintilia. de oratoria institutione li. j. Nihil inquit pōt placere qō nō decet scz voluptati non corrupte. Bonuz enim appetere naturale est. Unō Seneca ad Lucillū epla. xlvij. Omne inquit honestum voluntarium ē. Non enim pōt honestum esse qō non est liberuz. Et li. de benefi. iij. Rerum honestarum preciū in ipis ē. Et in suo eoippo vbi inquit. Turpis ē medicina que sanari piget. Ex quibus aperte concluditur q; voluntas seu libertas humana virtutes z honesta petit naturaliter. Unñ Tuli. ij. de offi. Ipsum qō honestū decorūqz dicimus per se nobis placet animosqz omnium sua natura cōmouet. Idem ponit li. iij. quia scz natura id petit quod honestum est aut saltez videtur appetere. si aūt iudiciū fallit peccatum hoc agit. Unde Tuli. li. de paradox. Quid inquit honestum est: id solum esse bonū stoici testant̄. Unde Hecaton stoicus. Omne inquit honestum in arduo ē. qz scz mens ardescit vt qō honestum est habeat cuiusmodi est virtus. qz teste tuli. in li. de amicitia. Nihil est virtute amabili⁹: nihil quod magis allicíat ad diligendum. nam propter virtutem et probitatem et eos quos nunq; vidimus: diligim⁹ virtus igit̄ omnino amabilis est. Nē pe ipse tuli. in rheto. prima. Uirtus inquit est habitus anime iudicio rōnis consentaneus. Et ibidem. Uirtus est hītus a quo quis bonꝰ existit et opꝰ suum bonum reddit. Et tuli. li. de legibus. Uirtus est recta ratio. Unde Aristo. ij. ethi. Uirtus est q̄ habentez perficit et opus suum bonum reddit. Et li. de fine boni et mali tuli. inquit. Uirtus est habitus cōformis iudicio rōnis. libro quoqz de offi. primo. Uirtus est p quā laus in actione cōsistit. ipius tñ virtutis comes est inuidia: qz scz virtuosis multi inuident. Unñ Affricano virtus emulos comparauit

vt iquit Tul.in rbeto.ij. Nibilomin9 virtus omia vincit:qm̃ virtuti omnia parẽt.vt ponit Salusti.in catilinario. ¶Et p virtutem opus redditur facile: resq3 prius apparẽs impossibilis red ditur possibilis. vt fertur dixisse So crates in suis exbortatiõibus:narrãte Calcidio i ꝓbemio sup thimeũ ꝓla tonis.Sapiens igit̃ virtutes querat p quas obliuisci poterit dãnorum que gessit.Unde Señ.ad Lucillũ epla.xiiij. ¶Quãdiu inquit virt9 salua fuerit:nõ senties qõ abscesserit.nã ira cupiditas pericula p virtutem ptereunt. Et idẽ ¶Sene. Nulla inquit virtus latet: et si lateat non est ipius dãnum.venit enĩ dies qua publicabit̃.Unde idẽ Señ. li.de vera morte. Una inquit res est virtus que nos immortalitati donare põt:et pares facere dis.p virtutẽ enĩ hõ sapiens fieri põt.Unde Lactã.li.de falsa sapia.Uirtus inquit cũ sciẽtia cõ iuncta sapientia est.Nimiꝝ ergo si vir tus iuxta ꝓbleumata appetenda est.

¶La.ij. qualiter natura cupit vtutes.

Virtutes tãq̃ pfectissimas et cõueniẽtissimas pfectio nes natura inata est suscipere.Unde Aristo.li.ij.ethi.Neq3 iquit a natura neq3 ꝑter naturam fiunt virtutes:sꝫ inatũ est nobis p assuefactio nem recipe ipas. ex similibus enĩ acti bus fiunt simules bitus. Unde ꝓsp in li.epigrã.nos bortat̃ dicẽs. Ad patriam vite de noctis valle vocati.Uirtutũ gradibus scãdite lucis iter. Dis virtutuꝫ sp substantia salua est. Inuitus christi munera nemo capit.Rur9 sus Hauf.in sua poetria noua. Sectemur inquit honesta: et mala vitemus q: virtus optima rer̃:pessima res vitium:nibil eque pniciosum. Et Juue. li.iij.satyra.j. Nobilitas sola est:atq3 vnica virtus.Quis ergo virtuosus fi ert nõ desiderabit? Nam teste Maximiano fuluo. Uirtus ꝓciosior ẽ auro nec putrescit:sed ĩ aduersis crescit.vt inquit Lactan.li.iij. Si ergo virtutis amator eẽ cupis: attende qm̃ virtus nibil aliud ẽ nisi exemplar honesti.vt inquit Lactan.li.ix. Nempe virtus ridet in aduersis.Studeat ergo vnus/quisq3 in virtutibus abundare: vt in se habeat qõ in alijs amat.ꝓut ex p uer.sapientũ edoceꝫ .Uirtus enim ad beatã vitam producit.Unde Tul.li.j.ỗ legibus. Uirtus inquit ẽ pfecta ratio que certe in natura est. Itaq3 nibil p stabilius hac natura petit. q: constat nos ad iusticiã esse natos. Uirtus enĩ omĩum aĩos natura sui cõmouet inqt ¶Tul.ij.de offi.Reuera multomagis ẽ fm naturã cõmunitas iusticia et libertas:q̃ cupiditas aut voluptas.nibil.n tam fm naturã est q̃ humanitas.Dec ¶Tul.iij.de offi.Si ergo laudabile est naturã imitari:nũqd virtutes habere desiderandũ est? Idẽ Tul.li.de amicitia. Illos viros bonos appellandos putemus: qui assequunt̃ q̃tum homines possunt naturã optimam bene viuẽdi ducẽ. Quintili.li.j.de oratoria institutiõe.Dia que ars consummauerit:certum est a natura initia duxisse. Nobis igitur ad virtutes sunt quedã semina nature cõcessa etiã anteq̃ doceamur.Si enim ĩ virtutib9 foret anxietas: et criminibus solum insistere

delectabile esset: fortassis virtuose vi
uere penosum fieret: et bñ agendi ex/
cusatio ꝓberet. ſz in virtutib9 gaudiū
ꝑfectū haberet: et hō ex conditione sue
nature ad honesta ducit: nullatenus
ergo excusat. Sene ad Lucil. Dz hoc
optimū in se generosus animus: ꝙ cō
citat ad honesta magnaꝝ rerum spes
ad se vocat et attollit: docilesqz natu
ra nos edidit et rōnē dedit imꝑfectaz
que in virtutibus ꝑfici posset. Nec Se.
epla. lxxxviij. Rursus si vtuosuz fieri
coactionis opus cēt: laudabile bonuz
fortassis nō videret. nullus enī lauda
bilis ē i eo qō vitare nequit cū velit
Ideo ꝑculdubio opa virtutum libere
fiunt: nutuqz spontaneo coassumunt
vt ponit Diximus in epla ad Alexan.
Nullū ingt vtutis iudiciū ē qō vitari
nō possit. nā ad bñ viuendū libero in
citamur arbitrio. sed plurimi virtutes
opinant graues: qz bñ viuere nolunt.
Sed queso vt bi saltē dolcant: eo ꝙ
bona volūtate carent. si enī boni fieri
cuperēt: virtutibus faciliter insisterēt
Nulla enī tā facilis res: quin difficil
sit: quam inuitus facias inquit teren.
Utinā igit hmōi libenti aīo bona de
siderarēt. Utinā saltē mala que facere
nequeūt non appeterent. Juxta illud
Teren. pocte. Qñquidē id non potes
facere qō vis: id velis qō possis. Jta
qz mala que cupis explere si nō vales
bona tūc facias que pagere potes. Sz
alig dicunt ad plurima opa viciox se
cogi: qui si vex dicāt: stulti reputandi
sunt. qz teste Tul. de pdox. Soli sa
pienti cōuenit vt nihil faciat inuitus:
nihil dolens: nihil coactus. Uñ stoici
dixerūt ea sola voluntatē desiderare
que rationabilia sunt. Uñ et in solo sa
piente volūtatē esse dixerūt. vt refert
Tul. in tusc. questio. li. iij. Si ergo ē
in stultis libido initiata aut cupiditas
effrenata: nō voluntas est rōnalis sed
appetitus est brutalis. qz volūtas rōe
dirigit: et appetitus sensualitate deci
pitur. O vtinā ꝙ mali sunt: saltē boni
fieri cupiāt. nā magna ꝑs bonitatis ē
velle fieri bonū. vt ingt Sene. ad Lu.
epla. xxxiij. Si aūt dicas hoc velle nō
posse: audi Tul. li. de fato. Motus in
quit voluntarius eā naturā cōtinet in
se vt sit in nra ptāte: nobisqz ꝑeat. Nā
oē honestū voluntariū est. non enī bo
nestū cē pōt: qō non est libex inquit
Sen. ad Lu. epla. lxvj. Sz protbdolor
plures nec bñ agūt: nec qō magis do
lendū est emendari volunt. Uerumtñ
magna ꝑs ꝑfectus ē velle ꝑficere in
quit Sene. epla. ij. Nunquid ergo lau
dabile foret: si q̄ deo placent hō soluz
velit. Uñ Sene. ad Lucil. epla. lxxiij.
Placeat homī quicquid deo placet. sz
multis hoc graue ēt nec de facili possz
eox impietas reuocari. qz teste Quin
tili. li. iij. de oratoria institutiōe. Nihil
facile ꝑsuadet inuitis. si quis etiaz ali
quid inuitus agat: laudē non ꝑmeret
Unde narrāte Ualer. li. ij. Si quis oli
bona inuitus fundebat pro republica:
maior laus dabat exigenti q̄z prestāti.
Ex inuito enim opere laudē nullus re
portat. nec tñ bi laude priuant: q bonū
qō cupiunt facere nequeūt. Uñ Oui.
de ponto. Spōte sua ꝑbitas officiūqz
iuuat. Si desint vires tñ est laudāda
volūtas. Rursus t inter eos qui bene
agūt: bi laudabiliores qui bona faciūt
amore q̄z timore: q etiā mala ptermit

tūt caritate plusq̄ qui formidine. sin gulis tñ lz non equalis laus datur. De quib9 Dra. in eplis. Doerūt peccare boni virtutis amore. oderunt peccare mali formidine pene. q mali etiā qñq3 mala dimittunt: eo q̄ ipsa facere non possunt. Uñ Maxi. Amplecti mundū quorūdā vota laborant. Sz votis ob stat verbere trita caro. Nā nos a vi/ cijs mūdanis sepe retardat. Corporis anxietas. dāna. flagella. fames. De ta libus enī fatendūz apparet q̄ peccata non deserūt: sz potiꝰ a peēis deserunt q2 si sponte desereret: nulla mutatiōe facta q̄tuz ad labores ipor̄: eo pacto mererent quo demerētur. Discat ergo sapiens virtutes acquirere q̄s natura petit: quibus etiam totus pficitur bō

La. iij. quomō virtutes non querunt mercedem temporalem.

Virtus nō ita pficeret: si ex sua conditiōe fullē boiem redderet: aut si tpal' fru/ ctus mercedē dumtaxat conquestaret Sunt igitur virtutes ꝓpt̄ se diligēde sic tñ vt ꝓpt̄ aliud creatū nō q̄rātur sz increato bono soli referātur. Unde Sene. li j. de clemētia. Rōne factorum i. opum virtuosor̄ verꝰ fructꝰ ī ipis est: nec vllū pciuz virtutis dignuz illis extra ipas ē: qō de pcio creato accipi endum est. Joez Sene. iiij. de benefi. Rex honestar̄ preciuz in ipsis ē. Uñ Pli. ī epla ad Cautuliū. Magnitudo animi nihil ad ostentationē: sz oīa ad conscīam refert: refertq3 facti non ex populi sermone mercedē: sed ex facto petit. Illi igitur virtutes fortassis nō habēt: qui ex opibus mercedē tpales expectāt. Uñ Cul. in dialogo ad Dor tensium. Nulla quidē virtus esse pōt: nisi gratuita sit. nā si mercede aliqua ad officiū ipellit: nō ē virtus: sz fallax q̄dam imitatio ac simulatio virtutis. Tul. idē li. j. de legib9. Joipm quoq3 iustissimū ē iusticie mercedē nō q̄rere Et Claudia. in maiori. Perdurat non empta fides nec pectora merces. Alli gat ipsa quidem virtus precium sibi. Solaq3 late fortune secura nitet nec fastib9 vllis. Erigitur plausu nec vult clarescere vulgi. Non querit precium vitā qui dz amori. Gaudia ꝑmissi cu mulant inopīna dolores. Prothdolor igitur multor̄ opa suspitiōe nō carēt qui bñ agere secreto nō curāt: sz palaz ideo bonū faciunt: vt laude fruantur publica: fortunāq3 mundi ꝑferunt vir tuti. Uñ Oui. de ponto. Et cū fortuna statq3 caditq3 fidel. Nec facile iuenies multis in milib9 vnum. Uirtutē pciū qui putet eē sui. Ipse decor recti facti si premia desint Non mouet. et gratis penitet e sse probū. Nil nisi qō ꝓ dest car̄ est en detrahe menti. Spē fructꝰ auide nemo petendus erit. Et subdit. Sponte sua ꝓbitas officiumq3 iuuat Judice te mercede caret ꝑ seq3 peten da est. Exterius virtus incommitata bonis. Nunquid ergo detestabile est si quis ea faciat que virtuosa videre tur: et ex desiderio premij tpalis opuz suor̄ fructum ꝑdit? Dolendum ē enim q2 nullus virtutē cōplectitur premia si tollas. vt inquit Juue. li. iiij. Nihilomi nus tñ virtus dz fortune preesse: nec ē appetenda virtus vt fortune munera succedant. Tul. in rheto. ij. Sola ingt

virtus in sua potestate est:oiaq3 p̃ter eam sub fortune subiecta sunt oñatiõe nam virtutis diuine pediſſeque sunt.

¶ Illeq3 liber estimandus est: qui nulli turpitudini seruit. Si ergo omẽs cupiunt boĩes liberi fore:cur virtutibus abiectis diuitias seruiles p̃ferũt. Sic enim agere maxima insipientia est. q3 teste Tul. de paradox. Oĩs sapiẽs liber oĩs stultus seruus. Quid ẽ enim libertas nisi ptãs viuendi vt velis? Quis igitur viuit vt vult: nisi q recta sequitur: qui gaudet officio: cui viuẽdi via cõstituta atq3 ꝓuisa est: qui legibus quidẽ nõ ꝓpter metũ paret: s3 spõte eas sequit̃ atq3 colit qõ salutare maxime esse iudicat: qui nihil dicit: nihil facit: nihil deniq3 cogitat nisi libenter ac libere? Cuius oĩa cõsilia: resq3 oẽs quas gerit ab ipo ꝓficiscunt̃: eodẽq3 referunt̃. Soli igit̃ hoc cõtigit sapiẽti vt nihil faciat inuit9: nihil dolẽs: nihil coactus. Si enĩ seruitus sit sicut ẽ obediẽtia fracti animi atq3 abiecti ⁊ carentis suo arbitrio: quis neget omẽs leues boĩes: oẽs cupidos: oẽs deniq3 improbos seruos esse? An mihi ille liber videt̃: cui mulier ipat: cui leges imponit: cui prescribit iubet et vetat qõ ei videt̃: nec ille impanti aliqd negare potest: nihil audet recusare? Ego vero inquit Tul. istũ non mõ seruum s3 nequissimũ seruũ appellandũ puto etiã si in amplissima familia natus sit. Oĩs enĩ animi debilitas et humilis et fracta timiditas seruitus est. Hec ille.

¶ Que igit̃ restat gloria amasijs veneris: qui tunc maxime famulant̃ etiam fedissime turpitudini: qũ cor iudicio maxime gloriant̃. Itaq3 sensus eorum ita hebetatur: vt ignominiam gloriaz credant: et seruitutẽ principatum. hi et enĩ suomet vicio miseri fiũt. quia teste Sene. epla. lxxxvij. Nemo nisi suo vicio miser est. Si ig.t̃ cupis liber fieri vicia cuita. Nam liber et gulosus esse non potes inquit Marcialis cocus. Et subdit. Cõtẽtusq3 tua si potes cẽ toga Liberio vtiq3 rege viuere potes. Ue reant̃ ergo diuites seculi huius qui se putant liberos: et maxime subseruiũt nõ quidẽ deo nec boĩbus: s3 nũmis ⁊ pecudibus suorũq3 aratorũ ⁊ familiarũ curã gerũt tãta sollicitudine: vt getez pdant. nec tñ sana sollicitudo reprobanda est: s3 illa quã cupiditas infert que vtiq3 hoĩem seruilem reddit. Uñ Sene. in thieste. Nescitis quo regnuz cupidi iaceat loco. regẽ nõ faciũt opes non vestis tyrie color. nõ auro nytide trabes. Rex est quẽ ambitio vulgiq3 fauor nõ mouet: q est in tuto positus loco: ⁊ oĩa infra se videt. Et Claudi. in maiori. Si metuis: si praua cupis: si duceris ira: seruitij patiere iugũ: tolerabis iniquas iterius leges. Et subdit

¶ Tunc omĩa iure tenebis: cum poteris rex esse tui. Nã illi soli liberi sunt: qui sibiipsis oñantur. Quid ergo boĩbus ꝓdest molestiarũ cãs aceruare. hoc. n. faciunt: qui delictorũ occasiones laboribus querunt: nũc feminarũ imitãdo collegia: nunc pompaꝝ assumendo fastigia: nunc bonorũ cupiendo encenia. Hec enim omĩa ruinosa et labilia sũt libertatẽ auferũt. et criminũ morbos ampliant. seruitutẽ aggrauant. ⁊ ab oi bono retardãt ope. penã inferunt. Nã cernimus diuites eo fieri ad bonũ tepidiores quo fiũt ditiores. Uñ ꝓsp

in li.epigram.Quid iuuat ī longū cau
sas producere morbi? Cur non dubiū
expectat cras hodierna salus? Scim⁹
correctis veniam non esse negandam
Sed nulli nostrum est vltima nota
dies. Libertas nulla est maior: maior
ve potestas. Quam seruire deo: cui
bene seruit amor. Absq; iugo posita
est ditionis amica voluntas. Que vi/
get affectu non gemit imperio ¶ Et
gaufri.in poe.noua. liber est a vicijs
qui non inseruit.abundans cui satis ē
quod habet.pauper est qui plus cu/
pit. ¶ Ecce ergo patet virtutem serui
lem non esse.nec munoi sperare premi
a.que premia non nisi bonis deficiūt.
¶ Unde cunodius. Semper enim stuoi
is merces resecaī honestis. Qui vult
ergo fieri liber: virtutum querat o⁹/
natum: mūdanis a se abiectis.

¶ La.quartum quomodo virtus
consistit in medio.

Quoniam in medio tanq; in centro boni consistit v
tus effectus ergo virtutis est medium tenere: et ad extrema nō
verti. Unde horatius li.epistolarum.
¶ Uirtus est medium vitioꝝ vtrinq; redactum. quia sc; virtus recedit ab omnibus vicijs. Et sene.epla.lxvj.
¶ Omnis virtus in medio est. Illi igiī virtuosi non sunt qui extrema querūt
¶ Nam et bona quedam faciunt sed nō bene. quia quod nimiū est assumunt. Nempe ieiunare bonum. sed nimis ie
iunare virtus non est. Uirtus enim semper medium querit. In prouer. sa
pientū dicit: q; bonarū rerum nimia

consuetudo pessima est. Omne enim quod est nimium vertitur in vitium.
¶ Sed mirarīs quomodo in bonis posset esse nimietas. Nam si nimietas fuerit: iam res bona non est. Attende quefo quia res multe bone sunt ex fa
ma et ex se. sed fortassis in te bone nō sunt: eo q; a te bene non fiunt. Quis enim formidat penitentiam non esse bonam? si tamen indiscrete eam fece/
ris: in te bona non est ¶ Itaq; peniten
tia ex se hominem perficit: sed homo insipiens per eam non semper perfici
tur. Sic enim experimur: q; ventus suauis nutrit ignem: sed excessiuus ex
tinguit. Unde ouidius.ij.de reme.
¶ Uento nutritur: vento restringitur ig
nis. Leuis alit flāmas: grandior aura necat Ea propter oui.ij.metha. Me
dio tutissimꝰ ibis. Et maxi.maior em̄ medijs gratia rebus adest. Et gaufri.
in poetria noua. In omnibus vna est virtus seruare modū. Juxta illud pro
uer.cōmune. Omnibꝰ adde modum: modꝰ est pulcherrima virtus. Sapiēt igiī virtutes acquirat: vt mediū et mo
dū in omnibus teneat. q: teste ora. in li.sermo. est modꝰ in rebus. sunt certi deniq; fines: quos vltra citraq; nequit consistere rectū. Unde aristo.li.j.ethi.
ostendit q; virtꝰ tollit superfluum: et tenet medium ¶ Itaq; liberalitas est mediū inter auariciā: et prodigalitatē Sed fortassis queris: an inter vitia a liquid mediū sit. quod si fuerit: virtꝰ esse putabitur. Hic vtiq; dices omne peccatum fore extremū. licet alterum altero sit extremiꝰ. virtus autem me diat. q: peccata vndiq; repudiat. Nam omnia cupere vitiū est, omnia inodi

te erogare ſtulticia eſt. qō aūt congru it tenere: ⁊ qō licet hylariter diſtribue re: liberalitas eſt. mediū ergo in oīb9 ſapiens teneat. Uñ omer9 . ✠tutē im mitte furori: ⁊ furorē ✠tute erige.

¶ Uex plurimi mediū tenere neſciunt. vnūqz vitiū extremū vitare volentes ī aliud extremū incidūt. Nā plurimos vidi tāta temeritate ſupbos vt cete / ros aſpernerent̄. ⁊ rurſus deprehenſi aut ꝓpria imaginatōe ducti: ita ſe pro ſtituebāt vt potiꝰ abiecti q̄ humiles viderent̄. eorūqz huīliatio locū nō ha bebat. Alios vidi furioſos: vbi tñ oc / caſio nō mouebat . Et rurſ9 benīuoli ⁊ taciturni videbant̄: vbi tñ deꝑben / ſionis ſtīmul9 aderat . De talib9 ora . li. ſermo ait. Dū ſtulti vitāt vitia in cō traria currūt. oīb9 hoc vitiū eſt cāto rib9 inter amicos vt nūq̄ īducāt ani mū cātare rogati. Et idē ora. in epīis Alter in obſequiū pl9 equo pron9 : et alter rixat̄ de lana ſepe caprina.

¶ Si ergo queris ✠tutes habere: mediū q̄ras: qō plurib9 tenere difficile eſt : ſignant̄ qñ triſtia occurrunt. Uñ teſte ariſto. uij. ethico. mollicies īngt eſt fu gere laborioſa. Difficili9 tñ eſt triſtia ſufferre q̄ a delectationib9 retinere.

¶ Itaqz difficilīſ eſt qñz inuentio medii qñ ſcz gratis īminet anxietas ✠Rcpibi le tñ eſt mediuz: ſi aſſit bona volūtas

¶ Uerumqz ✠t9 eſt circa difficile. pecca re aūt facilimū eſt. Nec mirum: qr cāo re poſſunt q ſunt impotētes. reſurge / re aūt neq̄unt. peccare cm̄ deficere et cadere eſt: ſed ✠tuoſe viuere potencia eſt. Uñ ſene. de naturali q̄ſtio. li. vij.

¶ Difficilis inuentu eſt ✠t9. dux ducē re ctorem qz deſiderat. ſed ſine magiſtro vitia diſcuntur. Uñ ouī. de arte li. ij.

¶ Nulla niſi ardua virt9. Idē ouī. de pō to. tēdit in ardua ✠t9. Itaqz virt9 in arduis ⁊ neceſſarijs ꝓbat̄: in qb9 bō pficitur. Uñ ꝓſper in epigrā. Ampli us incedit ſpacijs terrena voluptas.

¶ Angusto virt9 limite celſa petit. qr ſcz vie oblique ſūt multe. ſed via recta eſt vna q̄ petit celſa ſcz diuina q̄ via ad te nendū difficilis eſt : niſi homo gratia dei roborēt̄. qr teſte petronio: nihil eſt tam arduū: qō improbitas nō extorq̄ at. Uirtutū ergo via difficilis eſt: ſed recta: atqz in oīb9 media.

¶ Capitulum quintum quomodo mens naturaliter reſpuit vitia.

Si peccare a lege diuīa aut hūana aut alia quauis pro hibituz nō eſſet: adhuc pec cata hūane diſplicerēt menti nō corru pte. p que ipſa mēs laceratur ⁊ cōcuti tur. Uñ quintilia. de oratoria inſtitutō ne li. vtij. nihil eſt īngt tā occupatū tā multiforme: tā varijs affectib9 cōciſū atqz laceratū: ſicut mala mēs. Nā ⁊ cū inſidiat̄ vt malū agat: labore cōſtringi tur. ⁊ cū ſceleríb9 intēdit: tūc ſollicitu dine penarūqz expectatōe torquetur .

¶ Igitur peccare ſi penoſum eſt nunc et inpoſtez : cur mēs hūana tāto deſide rio ſtudet ea facere quib9 anxiatur ?

¶ Reuera hec facit anim9 eger: qui cu / pere inceſſanter non deſinit vt onit tul. in tuſcu. queſti. li. iij. Sz pecca tor diceret q̄ rez occaſione peccat: vt fortaſſis qr diuitie animū ei9 allicīūt

¶ Reuera ſic dicēs friuole ſe excuſat.

¶ Uñ ſene. epīa. xvij. Nō eſt: inquit: in

rebus vitiū: sed in ipso animo. Et illꝰ qō pauptatē nobis grauē facit: diui tias etiā graues facere pōt. q̄si dicat ꝙ ab aīo ꝓcedit oē vitiū: ꝛ tedīū. Et sub dit: quēadmodō nihil differt vtrū egꝝ in lecto ligneo: aut aureo colloceſ: quo cūqꝫ em̄ trāſtuleris eū: morbū suum ſecū trāſfert: ſic nihil refert vtrū eger anim9 in diuiciis: aut in pauptate po nat̄ malū em̄ ſuū vbiqꝫ ſequit̄. Joem epi. xxvij. Si vis oīa tibi ſubicere: te ſubice rationi. multos em̄ reges: ſi te illa rexerit. ꝛ ab illa diſces: quēadmo dū ꝛ qd agere debeas. Dec ille. Fate atur igit̄ peccator nō a rebus peccatū ſuum ꝓcedere: ſꝫ a corrupto aīo ſuo. qui aī9 de peccato in peccatū cadit.

¶ In peccatis tm̄ nunqꝫ regeſcit. In ſola em̄ ꝟtute quies eſt. Unū tul. li. iij. ō natura deoꝝ. ꝟſutos eos appello quoꝝ celeriter mēs ꝟſatur. cuiuſmodi ſunt peccatores: quoꝝ mēs inquieta eſt. O q̄ꝫ turpe ſpectaculū anim9 eger. vt ponitur in ꝓuer. ſapientū. Et reuera ſpectaculū deforme eſt: quādo anim9 a quo vires ꝓcedere habēt: hoiēꝫ totum in ruinā ponit. De tali aīo ſeu mē te loquitur oui. li de triſtib9. Dēs perſuerſas poſſunt corrūpe mētes. Sunt tamē illa ſuis oīa tuta locis. Tanqꝫ diceret: ꝙ nō a reb9: ſꝫ ab ipo aīo corrupto pcēa diriuantur. O vtinam anim9 peccātis: ꝟtutes adamare diſponeret. Utinā ſi peccator deū diligere negligit: ſaltē ſe diligat: ſuāqꝫ pacem querat. Attendat em̄ pacē in peccatis nō haberi. Unde ꝓſper in li. epigrā.

¶ Fallaces curis ſemp torquētur amaris. ꝛ mala mēs nūqꝫ gaudia pacis habet. Et tibul. li. ij. ſollicitāt pectus fēa nefanda rex. Unde oui. ꝑmo ſine ty/ tulo multa miſer timeo q: feci multa ꝓteruc. Exempliqꝫ metu terreor ipſe mei. Et oratiꝰ li. ij. O q̄ꝫ ꝙ inania curit mēs ignara boni. Et pſius. O cur ue in terris aie: ꝛ celeſtiū inanes. q̄ſi diceret ꝙ aīe curue ſcꝫ male: ſunt inanes. ꝛ inaniter celeſtis ſedes ꝓmittit̄ eis. Sapiēs igitur peccata reſpuat que mētez affligunt: ꝛ ꝟtutibus intēdat: quibus pſtātibus requies hīc datur: ꝛ eterna pax ꝓcurat̄. Uale. li. ix. Quid vicijs fedius: quid etiā dānoſius: quibus ꝟtus atterit̄: victorie lāgueſcunt ſopita gloria in infamiā cōuertit̄: animiqꝫ pariter ꝛ corpis vires expugnantur. Unde boe. de cōſo. li. iiij. qui inquit. ꝟtute deſerta bō cē deſinit: cum in diuinā cōditōez trāſire nō poſſit: ꝟtit̄ in beluā ſcꝫ in beſtiā. Cum igitur quilibet dicat hoiēꝫ ſe velle fore: cur ꝙ delicta facit hō vt beſtie cōparetur Nā ꝛ yo luxuriata in vaccā conuerſa fingit̄ ab oui. li. j. metha. Abſcedāt igitur vitia inimica ꝟtuti: humaneqꝫ cōditioni. Sepius em̄ vitia videtur amicari: ſꝫ obſunt. caqꝫ imerito cōmendamus. Nā ſupbos ſepe honorabiles dicimus: iracundos aīoſos: auaros ꝓuidos. Itaqꝫ ſub pelle vulpina pcēa noſ inuadūt. ꝛ q̄ſi ꝟtutes eſſent: ita nobis ſuo apparatu applaudunt. Tul. in prima rheto. Unicuiqꝫ ꝟtuti vitiꝫ repitur vitinuꝫ ſcꝫ apparatu. ſꝫ eſt reuera cōtrarium. ſic em̄ ꝙ audacia famatur ꝓtinatia. ꝛ ꝙ religione ſupſtitio. Sed nihilominus virtuti vitium cōtraria tur: licet apud vulgos ꝙ vitio virtus capiatur. Dec tamen virtutis cōditio eſt vitia expellere. vicijs quoqꝫ repel

luntur virtutes. Uñ lactã.li.de vero cultu.porro si virtutes inferas: vitia spõte õcidẽt.si vitia exímas :virtutes vltro subibũt.sic eñ bonoꝝ z malorũ cõstituta est natura vt se semp expel lãt. Hoc tñ peccatoꝝ expulsioni maxi me obicit. qz scz plurimi peccata que dã etiã grauia nõ detestant .Nã suas libidines z crapulas dogmatisant.Ue rũtñ teste aug.iiij.de ci.illi phi qui ve ritati ꝓpio accesserũt: irã atqz libi nẽ vitiosas aĩ ptes esse cõfessi sunt.

¶ Cur ergo ñ scelerati qdẽ ex õlictis ve tur? Cur vitate audita nõ cõuertunt? ¶ Obscurata est eñ mẽs coꝝ veritatez qz si audiũt:eio tñ lumẽ nõ cõcipiunt ¶ Boe.ꝑmo de cõsola. ¶ Nubib⁹ atris: cõdita nullũ:fũdere pñt: sydera lumẽ ãsi diceret ꝙ quẽadmoõ nubes lumẽ nõ accipiũt: sic mẽtes vicijs obscura te vitatis luĩe se nõ corrigũt.O vtinã ij formidarẽt tpa mortis : vite casum geniture turpitudinẽ. His eñ consoe ratis vir sapiẽs reuocabit animũ suuz peccareqz timebit:z virtutibus inten det.Uñ ꝓsper li.epigrã. Scire volẽs in qua sis rex pte locãdo:Discute qd timeas:quid ve sit quid amas. Nã cũc ti gemino nascunt fomite motꝰ ¶ Re spõdentqz suis germĩa ꝓncipijs.q̃ver ba nil aliud sonãt: nisi ꝙ sapiẽs dispo nere volẽs quid sit facturꝰ: respicere habet:quid amat.z quid timet. Ex ijs duobꝰ fomitibus oẽ opus manat . o peraqz suis iungunt ꝓncipijs .qr q̃lis fuerit timor aut amor:tale opꝰ erit.

¶ Qui igit rẽe viuere cupit :timeat qõ timenõ est:z amet quod amandũ.

¶ Nã deus est qui ꝓe ceteris est aman dꝰ:pariter z timendꝰ . Nã timendus quia iudex.amandus vtiqz:quia bene ficiorum omnium collator est ipe qui prestitit animum vt ratione vtamur pfecta.O q̃ igit vile:si pecudibꝰ assi milemur:si oi virtute careamꝰ.Unde tul.li.ij.de padox.Tu cũ tibi siue deꝰ siue mater:vt ita dicã : rex olim natu ra dederit animũ:quo nihil est pstãti neqz diuiniꝰ:sic teipm abicies atqz ꝓ sternes: vt nihil inter te z q̃rupedẽ putes interesse. Joẽ tul.in philippicis ¶ Eo inquit quo maior est vis animi q̃ corpis:eo grauiora sunt mala que aĩa cõcipiunt: q̃ q̃ corpe ferunt. ¶ Miser est igit :q ptem cõcipit:qõ facere negt licet sit vterqz miser.Sz vñ eccitas tã ta:vt sit hõ ita enerꝰ: vt etiã sue cre ationis nõ reminiscat:seqz rõnalẽ ope nõ ostẽdat. Hec eñ facit dilectio ceca claudian.in maiori. Heu q̃ cecus inest vicijs amor.Qui amor scelera ꝓcreat z ꝓcreata cũ fuerit: ĩ maiora tanõ cõ mutat.ineptisqz desideriis corpꝰ z a nimã piter mortificat.Se.epi.liij. In ijs quoqz morbis qbꝰ afficiunt aĩ q̃n to qs peiꝰ hz:tãtominꝰ sentit. Nã qõ libet vitiũ suũ ꝑmiũ etiã placitũ affer re videtur. Nã auaritia pecuniã ꝓmit tit:luxuria voluptatẽ:ãbitio põpam. Itaqz vitia pcõrẽ sua mercede execãt vt tãgit iõ se.epi.lxix. His ergo ꝑsua sionibꝰ cõcluditur vitia fore deserẽda vñ mathe.li.õ thobia. Est grauis me ritũ pena q̃ pena necari. In cruce cre do minꝰ q̃ meruisse crucẽ. ¶ Quid er go dicturi sũt seculi amatores :qui de pcis puniri nõ timẽt:deũqz ipsos vi dere fortassis non putant. Seneca li. õ moribꝰ.nihil interest quo animo fa ciaſ quod vicõsũ est fecisse. ¶ Quini / mo et si deus atqz proximus malum

non viderent:minime tamen facien/
dum esset . vnde tul.li.iij.de offi.
Certe inquit:si omnes deos homines/
q3 celare possem⁹: nihil tñ iniuste vel
libidinose faciendū est.quinimo vir bo
nus nō solū nō facere: sz nec cogitare
quidē audebit:qō nō audeat ꝓicare.
Ex quib9 patet vitijs spretis ✠tutib⁹
esse insudādum:vt sana poscit natura.

Capitulum sextum de honesta/
te vite int9 z deforis.

Viri virtuosi:cū nō sint hy
pocrite interi9:exterius ✠
tuosi esse debēt. Interius
cū de9 videat.Exteri⁹: vt ꝓximuz in
struāt.Sene.epla.x. Sic viue cū hoi
b9 tanq̄ de9 videat .sic loquere cum
deo:tanq̄ hoies audiāt.z epi.xxix.
Multo magis tibi expedit nosse q̄lis
tibi videaris q̄ q̄lis alijs. Juxta illō
catbonis.⁊pl⁹ alijs de te q̄ tu tibi cre
dere noli. Illos igitur ✠tuosos esse du
bitam9:quibus bñ viuere tediū est :
nisi laudes ab hoīb9 impendātur eis
Utinā attēderēt illud sene.epi.xlj.
Sacer inquit spirit9 intra nos sedet :
malox bonorūqz nostrox obseruator
z custos hic ꝓut a nobis tractat9 est
ita nos tractat.Si em̄ bñ egeris :tibi
sufficiat cōscie tue testimoniū. q2 non
est bñ agendō vt de te loq̄ntur hoies:
sz vt ipe tecū loq̄ris:inquit sene.epi .
lxxviij. Nēpe miser es:si cōsciētie tue
cōtemnis testimoniuz.idez epi.xliij.
Sed multi coram hoīb9 parēt z solita
ri deum ꝑtermittunt.q2 ✠t9 in in e/
is nō est:cū tñ sene.vbi supra epla.lx
xxiij.dicat sic certe viuendō est : tanq̄

in cōspectu alicui9 viuam9.Quid em̄
obest ab hoīe aliquid esse secretum ?
Sufficit em̄ q ꝑ deo nihil clausum est :
coram ergo illo bñ agere sufficit.q2 co/
rā illo cū agim9:tunc sumus coram iu/
dice oīa cernēte.vt tāgit boeti9.v.de
cōsola.Sz plurimi famā : pauci vero
cōsciaz verent.vt habetur ex ꝓuer.sa
piētum.Unī tibul.li.j. Nec tibi celandi
spes sit peccare parāti.Est deus occ'
tos qui vetat esse dolos.Qui.ꝑmo d
arte. Innocue semp viuite numē adest
Hec aūt oīa adducta ideo sunt:q2 vir
✠tuos9 gloriā ex ope nō querit: sz de
um petit in iudicē z seipm in testē:nō
coram hoīb9:sz coram deo qui testimoni
a nouit.Erubescat ergo hō etiā solita
ri9 peccare ꝓsumēs.q2 z si deum nō ti
meat:saltem sue conscientie testimoni
o erubescat.Sene.li.de moribus .nul
lum pctō⁊ tuo⁊ cōscium magis timu
eris q̄ teipm.alium enim effugere po
tes:te autem nunq̄. Sed nun
quid virtus deforis testimonium pe/
tit.reuera testimonio non eget:sed de
foris in exemplum testes si habuerit
prodest. Nam sicut solis radius spar
s9 pluribus proficit rebus:sic vita be
ata videntibus prodest. Unde terrē.
in adel. Inspicere tanq̄ in speculo vi
tas hominum iubeo.Seneca epistola
vij.Cum ijs versare qui te meliorem
facturi sunt Illos admitte quos tu
potes facere meliores.Optimum qui
dem est maiorum vestigia sequi:si rec
te precesserunt .Catho.proximus esto
bonis:si non potes optimus esse.
Nam teste Ouidio.iij.de arte.tunc be
ne fortis equus reserato carcere cur/
rit:cū quos ꝑtereat:quosqz seq̄tur hz.

Nimirum ergo si dominus in euangelio dicat. luceat lumen vestrū coram hominib9. Tunc cū lumē lucere dicitur cū bonū op9 de foris in exemplū ostēdit: ppriaq3 piculo cauere assistēs instruit. Quāobrem tul. li. ij. Felix qcū q3 dolore alteri9 didicit posse cauere suū. Unde gaufri. in poe. Syrenes exēplar habe doccaris in illis. Lasib9 in letis semp peiora cauere. Nā syrenarū cātus letificat. sed submersio nauigātiū sequit frequēter. Quid est tandē q multi se virtuosos dicūt: sed nec exemplū exhibēt: nec inceptis bonis cōtinuāt. Hoc fortassis ideo est: q virtuosi nō sūt: sed tales putant.

Capitulum septimum de bona consuetudine.

Quod nona testa capit inueterata sapit. Ergo fiat virtuosa iuuēt9. Uerū licz in qua et mala consuetudo vitaq3 prava solita: animum retardat a bonis: teste galtero. vj. alexandreidos: cōsuetudo potēs est: sed natura fortior est ipsa. Itaq3 mala cōsuetudo allicit sz nō necessario vincit. Rursus et si mala consuetudo superare pōt: fac vt tua consuetudo bona fit. Unde euno. Tempore difficiles veniūt ad aratra iuuenci. Ipe lenta pati freno docent equi. Ferre9 assiduo cōsumit anulus vsu. Et subdit. Nihil assuetudine mai9. qđ male fers: assuesce: feres bene. Ex quib9 verbis cōcludit: q sicut equ9 per assuefactionē nō renuit frenū: anulus q3 ferreus ex frequēti vsu consumit sic et pampli9 homo docilis bona cōsuetudine mediāte virtuosus efficit.

Unde sene. li. de moribus. educatio ac disciplina mores facit. et io sapit qsq3 qđ didicit. Et idem li. j. de natural. qstio. quis non intelligat oīa cōsuetudi ne vim posse suā. Et ibidē li. iij. quā diu decurrūt solita: magnitudinē cōsuetudo subiciūt. Qui cupit ergo virtuosus fieri: cōsuetudinē sibi querat honestā. Unde aristo. j. metha. Illud q dē ad qđ assueti fuim9 magis animo est applicabile. Unde multi p assuefactionē audiēdi apologos et fabulas: animū a veritate diuerterūt. Quia teste iulio celso li. ij. omniū rerū magister ē vsus. Et salusti9 in iugurthi. Plura sunt: que licet grauia sint: tñ ex cōsuetudine p nihilo habent. Unde q: plures peccandi cōsuetudinē habēt: ideo peccata grauia nō vident eis. si tñ virtuti bo cōformiter adhesissent: facilisiatq3 bñ agēdi et eqliter et pampli9 iuenissent. Unde tul. in philippica vj. Dē malū nascēs facile opprimit: inueteratuq3 aūt plurimū fit robusti9. Mala igit anteq3 veterata sint extirpari debent. q: cōsuetudinis maxia vis ē. ingt tul. in tusc. qstio. li. ij. Et li. ij. de diuina. cōsimilē sniaz ponit. Unde ipse tul. i oratione pro cornelio vallo. Usq3 ingt assiduo vni rei dedit9 et ingeniū z artē vincit. Quāobrē scuarū rex cōsuetudo pessima: z grauissimū. q: ē mperiū cōsuetudis. Nā cōsuetudo ē altera natura vt ingt auerrois in plogo. iiij. phisi. Et oratio in epīs eanō tangit sniaz epīa ij. ad lolliū dicēs. Ira furor brevis est aīm rege: qui nisi paret. Imperat hūc frenis: hunc tu compesce catbena.

Fingit equum tenera docilem cervice magister: Ire viā quā mōstrat eques

venaticus ex quo: Tempore ceruinā pellē latrauit ī aula. Militat in siluis catulus. nūc adhibe puro pectore v ba puer:nūc te melioribus offer. Quo semel est ibuta recens seruabit odorē Testa diu. Hec oīa sapientē inducunt vt assuescat viuere sancte. prudenter loqui.q3 teste Quītilī.li.j. Cōsuetudo ē certissima loquēdi magistra. Discat igitur sapiēs virtutibus lucescere: vt moribꝰ et vita sibi ceterisq3 valeat ꝓficere. Ad qō faciendū ꝓest honesta societas: que virtutū exempla docet. Sene.epīa. vij. sic inquit. Transi cum Socrate. viue cum zenone. cum Crisippo. cum Possidonio. bi tibi tradēt humanor diuinorq3 noticiaz. iubebunt in ope expedire vt non tm̄ scias eloqui: et in oblectatione audientium verba iactare: sz̄ t aīm indurare: et aduersus iniurias te erigere. Merito ergo apīs. j. ad corith. vj. dicebat. Nolo vos cē socios demoniorꝝ. i. peccorꝝ. qm̄ cū puerso puerteris. iuxta ꝓphetam. Quicunq3 ergo in virtutibꝰ ꝓficere cupit: bonos et prudētes insequat viros Ambro. in li. de offi. Pulchra ē societas seniorꝝ et adolescentiū. alij testio: alij solatio fuit: alij magisterio: alij delectatione conuluūt. Si qs enī hoīem vicioſuz in sociū elegerit: ipe cum illo peribit. ꝓuer. xxij. Noli cē amicꝰ hoī iracundo: nec ambules cū hoīe furioso ne discas semitas eiꝰ. Sup quo ẏbo Greg. omet. ix. ait. Infirmi debēt declinare societatē prauorꝝ: ne mala que frequēter aspiciūt et corrigere nō valent eos āplius inficiāt. t si de ifirmis hoc caueāt: potiꝰ ergo de sanis hoc accipi debet: ne suam sanitatem. s. morꝝ honestatē aliorum exemplo peroant.

La. viij. quomō vitanda ē mala vita t mundi vanitas.

Unus pecm̄ aliud trahit. nā t scriptū est p ꝓphetam. Abissus abissum inuocat. Itaq3 nisi scelus corrigat: bō totus in abisso merget delictorꝝ. Sz̄ seculi vanitas pīmū correctionē impedit. Sen̄. epīa. lxix. Cogito mecū q̄tus ad spectaculuz lusorꝝ fiat concursus: q̄ta fit cōtra bonas artes sollicitudo: q̄ im becillī aīo sint: quoruz humeros lacertosq3 miramur. q. s. vanitas seculi: peccata consuetudinēq3 peccandi generat Sene. idē epīa. xlvj. Ubi cā sublata ē peccandi: adhuc locū peccati metuimꝰ cōsuetudinis cā. Nam illicita amantur vt ponit idē Sene. in Hercule. et idez Se. ī Agamēnone. Uis ponere mores seculū fuge. p scelera enī trāsire tutuz iter non ē: nec scelus vnicū erit. Unō Sen̄. li. v. de benef. Dicitis stoici oēs stulti mali sunt: et qui vnū viciū habz t oīa. qō si est: nōne vndiq3 humano generi cōuitiū est? Nōne publica q̄rela est bn̄ficia perisse t paucissimos cē: q de bn̄ merentibꝰ nō inuicem pessime mercant? Nescio īquit q nō ex phōrū domo clamat. Et subdit. Nō ē hospes ab hospite tutus: non socer a genero fratrꝝ quoq3 gra rara ē. Iminet exitio vir cōiugis: illa mariti. Beneficia ī scelus versa sūt: et sanguini corꝝ nō pcit p quibus sanguis fundendus ē. Hec ille. Ex qbus vbis cōcludit q mūdus totus in maligno positus est: omīsq3 vtus perijt: et peccata p̄sidēt vniuerse

gẽti:nec grauia ex cõſuetudine putant̃ vt tangit Salu.in iugur.Uñ Plaut9 in aululariã.Patiẽtia deſidie: acrimonia crudelitati aſſignat̃. ſic cuertũtur oĩa.itaq3 peccatis oẽs ſerniunt. Boe. liij.de conſo.Quãtas rex lubrica verſat fortuna vices.Et ſequit̃.At puerſi reſident celſo mores ſolio. Sanctaq3 calcãt iniuſta vice colla nocẽtes.Latet in obſcuris cõdita virtus clara tenebris. Itaq3 moribꝰ ſacris pferũtur crimina:q̃ non a rebus ſz a malis proueunt boĩbus.dicẽte Tul.de padox. Non aũt pccã rex cuẽtu: ſz viciis hominũ.Utinã aũt attẽderẽt boies quo pacto veteres ſublimati ſunt. nõ enim opibus ſitibus nr̃is.Uñ Salu.in catilina.Maiores ꝛ pdeceſſores plurima bona fecerũt:q̃ nobis nulla ſunt.naz apud eos nulla fuit domi induſtria.foris iuſticia.aĩmus in conſulẽdo liber. ĩmunitas a delicto. libidiis odiũ. pro his aũt mõ hẽmus luxuriã: atq3 auaritiam. Et ſubdit.Oĩa virtutis pmia ambitio poſſidet:et domi ẽ voluptas foris aũt non iuſticie ſz pecunie fuit̃. Nunqd ergo illud Ouidij de triſtib9 verificari põt cũ inquit.Alta labẽtur ab equore retro. Unda dabit flãmas ꝛ dabit ignis aquas. Terra feret ſtellas.celũ ſcindet̃ aratro.Oĩa nature p poſtera legib9 ibũt Oĩa iam fiẽt fieri q̃ poſſe negabã. q̃ verba nil aliud ſonant: niſi ꝙ mũdus vijs obligs ambulat:ꝛ oĩa lege verſa fuũt.Luca.li.v. Itur in oẽ nefas.iuuat eẽ nocẽtes.Joẽ facinus quos ingnat equat. Ouí.j.de arte.Cur ẽ ſua cuiq3 voluptas. Joẽ li. de triſtib9.Nubila ſunt nr̃is tpa nr̃a malis.Et ioẽ.j.methamor.Effodiunt̃ opes irritamẽta malox. Jãq3 nocens ferrũ:ferroq3 nocẽtius aux. Et ſeqt̃.

Filius añ diẽ patrios ĩquirit in ãnos

Uicta iacet pietas.Et ſbdit.Quo mare quo telluſ:conceptaq3 regia celi.Ardeat: ꝛ mũdi moles operoſa laboret.

Et ſequit̃.Signit̃ exceſſus.qꝛ dum caro clamat:eãq3 ſpũs exaudit cõſenſu culpa creat̃ Jnq3 creãdo nefas:caro fit vir:ſpũs vxor. Hec enĩ grãdis abuſio eſt ipm̃ carni ſubijci:qõ tñ peccatũ facit.Uitãda ergo ſunt peccata: ne p ipa diſſipet̃ hõ:ratioq3 pereat.

La.ix.quõ vitãda ẽ pccĩ oportunitas.

Dulcimi iõ peccãt:qꝛ cõtra dictores non hñt.itaq3 ſcelera cõmittunt: qꝛ peccãdi oportunitatẽ nõ habẽt. ſi aũt peccare ipſis ꝓhibercẽt: aut ſi mali agendi facilitatẽ nõ inuenirẽt:ſepi9 male agere deſiſterent.Unde Proſper in epigra. Luz dat̃ iniuſto peccãdi optata ptãs.

Ut mala mẽs prauũ qõ cupit efficiat.

Jra ẽ magna dei: q̃ multos ſic quoq3 punit:vt quibus exultant: criminib9 pereant.Et ſequit̃. Nunqd erit morbi qõ dñabitur illi.Cui ſupa auxiliũ iam medicina negat.Quicunq3 ergo filioſ aut familiares recturi ſunt: caueãt ne eis oportunitatẽ peccãdi exhibeãt. qꝛ nefas pmiſſũ vile fit ſepi⁹.iqt Maxi.

Peccare etiã nõ icipiẽtib9 cauta ꝓhibitio faciẽda ẽ:ne ꝓhibitiõis occaſiõe malũ cogitat̃ icipiãt:qõ p9 fcibile nõ perpẽderunt:aut ne ꝓhibitiõe aſpera imminẽte vetitũ experiri ſtudeãt. Ouí. li.iij.ſine titulo. Nitimur in vetitũ ſp: cupimuſq3 negata. Kurſus alij plures

licētiam peccandi se habere putāt: eo q̄ reprehēsores nō bñt. fortuna enim sic eos sublimauit: vt qō pauper ira cundia incitante faciunt: io supba au ctoritate p̄sumunt. Uñ Salu. in cati lina. Sepe alia alijs licētia est. q̄ ma / gno p̄otī impio qō volunt agunt: ꝛ q̄ apud alios iracūdia dicīt: hec in eis su pba crudelitas appellaī. in fortuna tñ etiā maxima peccādi nimia licētia est.

Tul. in philip. xiij. Jo licere dicimus: qō legib9 institutisq3 maiox cōcedit neq3 enī qō quisq3 pōt io licz eis. aut si nemo obstat: nec ꝓpterea p̄mittitur s. peccādi licentia. nam et ꝓla. dixisse fertur. Jlla ē verissima iusticia que ex ga inferiores seruat. nā triumphus in nocētie est nō peccare vbi liceat posse inq̄tū ergo plus potes peccare desine q̄. s. peccādi ptās legitimum opus nō reddit. Uñ Claudia. in maiori. ꝓcli uior vsus in peiora dat: suadetq3 licē tia luxū. Nō tibi q̄ possis: sed q̄ de cisse decebit Occurat: mētēq3 domet respectus honesti. Et ꝓsper vbi su pra. Qui se peccatis gaudet felicit̄ vti.

Infelix nimis est ꝓsperitate sua. ꝓplu rimi tñ licentie occasione a peccatis se excusant: nō q̄ nō faciant: sz dicūt ea impune facere posse. nullum tñ vicius licitam excusationez habet. tunc enim peccatū non esset. Unde in ꝓuerbijs sapientum dicitur. Omne peccatum ē volūtarium. omitte ergo excusationē nemo enim inuitus peccat. tales enim malunt sua vicia excusare: q̄ effugere vt ponit Senc. in declamationibus li. v. Alij vero mala faciūt: sperantes po stremo excusari. De quibus idē Señ. in eolippo. Malox prana spes est. Et

Tere. in eunucho. Si quis post factā iniuriā se purget: pax mihi ꝓdest. se plus tñ peccant aliqui venia obtinere non diffidentes. Itaq3 dicunt q̄ pec / casse nunq̄ placuisset: si remittendum peccatū suuz non putassent. vñ venia cultus amore a delictis tenebant deꝑ stere: crimībus apud eos vidēt excu / satione p̄bere. Contra quos loquitur Oui. li. de pōto. Ne factum defendas tuuz mala cā silenda ē. Nil nisi sollicite sint tua verba p̄ces. Ne tua si fictu sēi dant verba nocebit. Interdū lachry me pondera vocis habēt. Que verba nil aliud sonāt: nisi q̄ peccator pot9 lachrymis q̄ excusationibus intēdere dz: suūq3 delictū fateri. Uñ Marciaī coc9. Simp'r patcat vicīū fortasse pu sillū. Qō tegīt ma 9 credim9 cē nefas

Sz i boc aliqui pereūt. q̄ peccati sui qualitatē nō cognoscūt. curari ergo nō possunt: eo q̄ incognitū vulnus me / delam nō cepit. Maxi. Non intellecti nulla ē curatio morbi. Si gs ergo pec catū sentiat: fateaī ip̄m excusationūq3 venia nō querat. Uñ Fulgētius li. iij. mitologiax. Formidolosa suspitio ꝑ excusandi suffragia querit. Et subdit.

Ignorantiā iuris absoluat venia: que culpam scire nō consuevit. quasi dicat q̄ excusatio nulla ē: nisi vbi ignorātia etiā inuincibilis habetur.

Capitulus decimum de cautela vitādi et cognoscendi peccata.

Ulta sunt vitia que si co / gnoscerentur: vitarentur. In hoc vero decipiunt hō mines: q̄ multa sunt vitia que virtu

tis ſpē habēt a quibus cauere diffi
cile eſt:niſi caute quis atten dat. Quī
tilia. de oratoria inſtitu.li.ij.Eſt q̄daz
vitioꝝ virtutumqz vicinitas: qua te
merarius pro forti:et effuſus ſeu pro
digus pro copioſo accipitur.Et Señ.
epiſtola.xlv.Uitia nobis ſublatenter
virtutum nomine occurrunt.Nam te
meritas ſub titulo fortitudinis latet.
moderatio vocatur ignorantia.ꝑ cau
to timidꝰ accipitur. In his enim ma
gno periculo erramus.Et idem ep̄la
lvi. Omnia vitia ad modum morbi in
aperto leuiora ſunt. et tūc ſunt perni
cioſiſſima: qñ ſimulata ſanitate ſucce
dunt.Quecunqz ergo agimus: cū ma
gna deliberatione faciēda ſunt:ope
riſqz conſilium querendum congruit
vt mature fiat opus. ſicut tangit Sa
luſti.in catilina.dicens. ꝓiuſq̄ inci
pias conſulto: et vbi conſulueris ma
ture facto opus eſt.Uñ Tul.in catili
na.Habuit inquit catilina viros im
probos ſub vmbra virtutū:optimiſqz
viris ſe iunctum ſimulabat. nunq̄ in
quit tale monſtrū in terris vllū fuiſſe
puto.Et ſubdit.Quis eniz clariorib9
viris q̄qz iocūdior.Quis turpiorib9
coniunctior.Quis ciuis aliqñ melior.
Quis hoſti ciuitati deterior. Quis in
voluptatibus inquinatior.Quis in la
boribꝰ patientior.Quis in rapacitate
auarior. Quis in largitione effuſior.
Illud quoqz ī eo erat mirabile natu
ram ſuam verſare et regere ad tēpꝰ
atqz huc et illuc torquere. flere cū tri
ſtitibus.ſeruire cum remiſſis. cum lu
xurioſis luxurioſe viuere. Hec ille.
Que omnia deſignant peccatores et
peccata ſepius ꝺiſſimulari: nec facie
prima cognoſci. Sepe eteniz cū viris
optimis iunctus eſſe putabis:et cum
vitiorum amatoribus reſidebis. Inq
rat igitur ſapiens quod peccatum: vt
caueat quis peccator vt ſe non coniū
gat:qō faciebat Sidonius. vt patet ī
ſuo epiſtolari li.ii.ñ.De quodam eniz
ſic dicebat.Eſt hic ipſe loquax aut di
cax:ridiculus vel letus:arrogans aut
conſtans:curioſus vel perſpicax.talia
enim de eo querenda ſunt. ſi nō vbo
ſaltem mente cum quo viuere petis.
qr timidus quandoqz ſe vocat cautū
etiā ꝓdigus ꝓcuz.vt ex ꝓuer.ſapiētū
colligit. Nunqd enī ſepulchra deaura
ta ſepe vidimus:in qbus niſi putredo
latet.aſpectu qdem pollita ſunt:intus
ſordida. ſic et vitia q̄dam honeſtatis
ſpē gerunt:et tñ ab oī lege atqz iur̄
recedunt: que non obſtante ſuo appa
ratu vitanda ſunt. qm̄ teſte Ouidio
j.de reme.Et mala ſunt vicina bonis
errore ſub ipſo: ꝓ vitio virtus cri
mina ſepe tulit.Uñ Juuena.li.v.Fal
lit enim vitium ſpecie virtutis et vm
bra.Gaufri.in poetria. Fel modicum
totum mel amaricat. vnica menda to
talē faciē diffamat.Quā q̄ ergo vitia
honeſta videantur: quia tamen in ſe
maculata ſunt merito aſpernātur.quī
immo et bona accipi non debent: niſi
fine bono ſuſcipiant̄. Uñ.Lactan.li.
de vero cultu.Etiā ea q̄ bona ſunt fi
nes ſuos hñt:quos ſi exceſſerit ī vitia
labunt̄.nā cōſtantia niſi ꝓ virtute ac
cepta ſit:obſtinatio eſt.quia fortitudo
ī temeritatē cōuertit̄. His igit̄ attētis
crimina ſunt p̄cauenda: z bona q̄ fiūt
iuſto fine exequēda.alꝫ.n.vir efficiet̄
criminū amator. ſic̄ de Julio legim9.

Ūñ Tul. de offi. In iulio cesare tāta libido peccandi fuit: vt peccare ipsuz delectaret etiam si cā non esset. Idem etiam Tul. contra catilinam absentē dicebat. Sic enim iam tecum loquor non vt odio ꝓmotus esse videar quo debeo: sz misericordia que tibi nulla debetur. Neqz enim is es: vt te aut pudor a turpitudine: aut metus a pi/culo: aut ratio a furore reuocauerit. Ibi enim mala plurima commemorat Tul. contra Catilinam: que siue vera sint siue non: fallaciter t ñisn peccatis submergitur qui peccare non vereꝫ. Arbitror tñ Tulium in ꝓiectis satis ample locutuz fuisse. qz potius forsan vt Salustio suo contradictori cōtra diceret: q̄ vt veritatē modeste ferí/beret. Et de Salustio contra Tuliuz idem opinor. Unde Salu. cōtra Tul. Homo leuissimus. suplex inimicis. cō tumelioſus amicis: modo harum mō illarum partiū patronus. pronus mer cennarius: cuius nulla pars corporis a turpitudine vacat. lingua vana. ma nus rapacissime. gula immensa. pedes fugaces. que honeste nominari non possunt inhonestissima. His enī ver/bis parum adhereo. Sed ex predictis sit iste fructus: q̄ vitia sepe virtutes apparēt: et peccare qui assuescit: vitia vitare nequit. nec tamen credas oīa opera esse vitia. qz et si decipitur qui vitia virtutes credit: etiā deficit ille qui omnes malos iudicat actus. Ūñ multi dicunt illud Gaufredi ī poetria noua. Presens blādito. absens detra ctor. amicus apparens. hostis tectus possessor auarus. exactor dirus. predo grauis. ambitioſus institor. Itaqz de bonis et malis paria iudicia formāt: qō minime faciendum est: sed bonuz a malo discernendū: maloqz preter/misso bonum eligendum. Plures tñ sunt quibus sufficit si boni credant: boniqz fieri non curant. tales enī sūt homīes non re sed nomine. vt ponit Tul. li. j. de offi. Hi enim ambitionem pro mercede querunt. Sic enī de Ale xandro legimus: q tribus insolentie gradibus sua felicitas exultauit: nar rāte Ualerio li. ix. Caueat ergo vnuſ quisqz ne cōparetur ei de quo Sido nius in suo epistolari li. iij. Et hic im portunus petenoi derogator. negati emulator. accepti callidus. reformādi querulus. flagitati garrulus. restituti venditor. prestiti publicator. occulti in ficiator. soluti. sectator epularū. de bñ viuente nullam bonam proferens sen tentiam. hic auidus bibendi. auidior detrahendi. et huiusmodi: que omnia prothdolor de multis verificantur.

Ca. xj. quomodo sunt vitanda pecca ta leuiora ne cōtingant grauiora.

Ūitia q̄tūcunqz pua vitan da sunt. qz et si ī se magna non sunt: semina tamē sūt maiora. Unde Oui. ñ. de reme. Parua necat morsu spacioſum vipera tauruz Et cane non magno sepe tenetur aper. Sic etiam vitia que parua vident ho minem frequenter ad interitū ducunt multaqz peccata grāde gignunt ⁊ nu triunt. Unde Oui. ibidem. Collige de multis grādis aceruus erit. Quo tua nō possunt offendi pectora facto. Fo sitan hoc alio iudice crimen erit. Hā

via per multos glomerantur flumina riuos. ¶ Hij igitur attendant qui pec cata venialia minime ponderant: ꝙ a manti deum omne peccatum pondus est. Ouidius methamor. iij. minimū est qō amantibus obstat. Et tul. j. de offi Que quidem parua videntur esse de licta: si a multis intelligi non possunt bis vtiqꝫ sunt declaranda: quia pecca tum quantumcumqꝫ paruum: nocet. signanter ijs quorum fragil est animꝰ vitaqꝫ lesa. Unde ouidius. ij. de reme diis. Infirmis causa pusilla nocet. Et marcialis cocus. simpliciter pateat vi tium fortasse pusillum. quod tegitur magis creditur esse nefas vt alibi dic tum est. ¶ Quis tamen diceret pecca ta quecumqꝫ vitare non posse: cū ca / tho dicat. Nemo sine crimine viuit. ¶ Hic dicendum ꝙ omnia si vitare non possis: saltem sub spe venie etiam qui delicti peccare non presumas. Si autē ex lapsu leuiter te peccare contingat: tua etiam perdidisse merita non cre / das. quia peccata que venialia nuncu pantur sic obsunt: ꝙ diuine gratie mu nus: grandiaqꝫ merita non tollunt. ¶ Unde prosper in epigram. Nō merita obstruat grādia: culpa leuis ¶ Illi igit laudabiles q sine peccato viuūt: si qui fuerint tales. nec tamen illaudabiles quorum desiderium est peccare nolle quibus multum ꝓdest: si carnis subi ciant motus: a quibus lex membrorum tota dissoluitur. quos motus reprime re difficillimum videtur nisi amor cri sti preponatur menti. Unde prosper li. preallegato. Mens nullos poterit carnis compescere motus: nisi fuerit christi semper amore potens. Fideles ergo christum in exemplar accipiant: passionisqꝫ sue commemorent misteri um. vt caro mortificata fletibus vitia non germinet. Nam facilius est vitio rum initia ꝓhibere: q̄ impetum reg re. Ouidius. j. de reme. Terra salutife ras herbas eademqꝫ nocentes: nutrit t vrtice proxima sepe rosa est. vtile ꝓ positum est seuas extinguere flammas Et subdit. dum noua sint subito ma la semina morbi. Nam mora dat vires teneras mora percoquit vuas. qui nō est hodie: cras minus aptus erit. Ui di ergo ꝙ primuꝫ fuerat sanabile vul nus: dilatum longe damna tullisse mo re. Que verba nil aliud sonant nisi ꝙ absqꝫ dilatione motus carnis sunt de primendi: cupiditatesqꝫ subiciende. ¶ Unde ex prouer. sapientum colligitur ꝙ fortior est putandus qui cupidita / tes subicit: q̄ qui hostes. Ut aūt cupi dicates subiciantur: multum ꝓdest si oculꝰ t auris a perceptione munda / norum subtrabantur. Unde seneca ad lucillum epla. lxix. qui ponere vult de sideria rerum omnium: quarum cupi ditate flagrauit: t oculos t aures ab his auertat. nam cito affectus quocū qꝫ se vertit: rebellat. Et idem seneca epla. ij. proice quecumqꝫ cor tuū dila niant. que si aliter extrahi nequeant: cor ipsum cū illis euellas. Juxta illud euangelij. Si oculus tuus scandalizat te: erue eum t ꝓice abs te.

¶ La. xij. ō sinceritate vite ātiquoꝝ.

Este scriptura: nostri ante cessores bonū cupierunt. Cicero in tusc. q̄stio. li. v.

stoici finem bonoꝝ esse senserunt cõ gruũ nature: ⁊ cum eo cõuenienter vi uere. Nã teste apule. li. de deo socratis nihil est deo gratius: ⁊ similius: q̃ vir animo pfectus: ⁊ bonꝰ qui ceteris an tecellat. His igit testimonijs deducit veteres bonã vitam collaudasse. Un tul. in oratione p ligario. nihil tã po / pulare: q̃ bonitas. Et lactã. li. de falsa religione. benedicere quid ad paucos pinet: bene autem viuere ad oẽs. Nã qui male viuũt naturã offendunt. qui autem bene viuunt: naturam do / cant. Tul. li. de amicicia. illos bonos viros appellandos putemꝰ: qui asse quunt quantum homines possunt: na turã optimã bene viuẽdi ducẽ. Et in tuscu. q̃stio. li. iij. Amplissima oĩm ar tiũ est bene viuendi disciplina: quã vi ta magis q̃ lris quidã pscuti sunt.

Ad hoc em̃ natꝰ est hõ: vt ⁊tutibus pficiat. Unde varro in suis sentẽcijs viatores non essent: nisi vt eãt, sic ⁊ vi ta non sine causa fit: sed vt in ea ali / quid preclarũ fiat. Et epla. lxxvij. sene ca ad lucil. Uita nõ est impfecta si ho nesta est. ⁊ cõcludit ꝙ tã vita longa ẽ q̃ longa ⁊ diuturna sunt bona opa.

Antiquos em̃ nouimꝰ virtutibus in / tendisse: viteq; honestateꝫ pcommen dasse. Nos igit exemplo bene viuere xpiani discãt: quibꝰ ex iure maior ob ligatio cõpetit. Nã teste ora. in sermo. hõ factꝰ est ad bene viuere. qr sꝫ vi ta eius legibus pcisis circũuallata est Dices fortassis te bene viuere nõ pos se ꝓpter obloquaces quibus mos est iustorum deridere: simplices et de / uotos hypocritas nuncupare: cultum q; in derisum pro viribus subuertere

Quelo tamen: vt horum loquacitas a bono animum tuum non reuocet quo rum friuola sunt obloquia stulta ⁊ ir rita: nulloq; ponere digna. Unde ca tho. Cum recte viuas ne cures verba malorum. Arbitrij nostri non est quid qs q; loquat. Proximꝰ esto bonis si nõ potes optimus esse. Horatius in carmi nibus. nihil est ex omni pte beatum.

Tutũ est igit ꝓmorum exemplo doce ri. Attendat igit vir prudens: vt eius vita bona sit: ⁊ caueat ne ⁊tutes acq / rere cesset. Un petrus riga in biblia versificata. Te decet hic vt eas festi / no currere gressu: virtutuꝫ semper ad meliora celer. Unde teste ouid. iij. de ar te: magnũ opus est mores composuis se bonos. Sed reuera: teste claudiano in maiorĩ. inquinat egregios adiuncta superbia mores. quia sꝫ plurimorum vitam superbia deducit ad ruinã. aut quia sua p̃sumptio impedit eos ne de um timeant: aut quia sua temeritate vite acerbitatem attemptant: quã ma nutenere non valent. Omnis enim ⁊ tus bona. omniq; virtutum opera lici ta sunt: sed nullus omnia facere põt.

Un virgilius in bucco. Fraxinꝰ in sil / uis: pulcherrima pinus in ortis. Popu lus ĩ fluuijs: abies in montibus altis Et subdit. non oĩa possumus omnes. quia sꝫ sicut nullus arbores omnes attingere: vel secare potest: sic nemo viator virtutes omnes potest adipi / sci sic tñ vt omnium opera magister exerceat. Omnium tamen virtutum habitibus potest illustrare. Sed quis diebus istis bene viuere valebit Nam peccare pudor non est: sed potiꝰ viuere sancte irrisio videtur. Delicto

tant quoq3 innumerabilia currunt ex
empla. Quis ergo resistet? Reuera tūc
bene agere laus est: quando virtutes
deprimuntur. Nunquid laudatur cer
tamen militum: dum hostes irruuntur
Nunquid parui luminis sydus in noc
te candescit: et candele exigue suffra
gio: domus grandis illustratur: quem
lum in die p̄bent obsequiū? Sic enim
tua lucebunt opera: si in tenebris hui⁹
tpis fiant: si bonus tpibus malis inue
niaris. Juxta illud marcialis coci. tpi
busq3 malis ausus es esse bonus q̄
laudabile est. vt quanto asperior est
fortuna: viuendiq3 norma difficilior:
tanto quis fit melior. Bonitas vero
in moribus bonis consistit. de quibus
sene. li. de. iiij. Virtutibus. nō sis arrogāt
nō audax: admone libenter: reprehende
pacienter: contendenti cede: cunctis e
sto benign9 t hūoi. q̄ sene. ibiō exten
sio docet. Uñ idē sene. epla. v. Jo aga
mus vt meliorem vitam potius sequa
mur: q̄ vulgus. Et subdit. tempet vi
ta inter bonos mores t publicos quia
teste augu. turpis est omnis pars vni
uerso suo non congruens. Nec ta
men decet virum prudentem quorum
libet moribus se conformare. quot ei
capita: tot sensus: t gestus. sufficit em̄
voluntati dei sponte submittere.

Quis enim posset tot hominum volū
tatibus obedire? Nā teste plio. mille
hominum species: et rerum discolor
usus. velle suum cuiq3 est: nec voto vi
uitur vno. Et sedulius li. j. Hic loquit̄
nimis. ille tacet. hic ambulat: hic stat.
Alter amat fletus. alter risus querit.
Diuersisq3 modis pars est vesania cūctis. Itaq3 hominum non eadem est
voluntas. Ipsis ergo non oportet al
ludere vt bene viuatur. quia telle qui
dio. j. de arte. non eadem tellus parit
omnia. vitibus illa conuenit: hec oleis
hic bene farra virent. Pectoribus mo
res tot sunt quot in orbe figure. Qui
sapit innumeris moribus apt⁹ erit.
Sed difficile est vt quis omēs mores
sapiat. Sufficit enim ad bonam mora
litatem virtutibus intendere: t pacis
gratiam cum proximis obseruare: a
liencq3 compati angustie: t prosperita
ti applaudere. Juxta illud oratij in po
etria. vt ridentibus arridem: ita fle
tibus amnt humani vultus.

Capitulum tredecimum de odio peccati.

Si homines mortem odiūt
ergo nobis peccata odiosa
sint. exemplo ysbele dicē
tis: iniquitatem odio habui: et abho
minatus sum. legem autem tuam di
lexi. Unde hugo li. ij. de sacramentis
parte. xiij. ca. x. Uitia odiosa sunt.
Nam superbia aufert homini deum.
inuidia p̄rimū. ira seipsum. accidia spo
liat. auaricia flagellat. gula seducit. lux
uria subicit. Et subditur aīma ratiōa
lis in sanitate sua vas est solidum: t in
tegrum: nullam habens corruptionem
ipsa tamen vitia deturpant: t eorum
punt. Nam per superbiam inflatur. p
inuidiam arescit. p iram crepat. p acci
diam frangitur. per auariciam dispergitur. per gulam inficitur. per luxuriā
conculcatur: et in lutum conuertitur.
In iis ergo exercendis pudor t vere
cundia est. Cum enim luxurias p male

agis.nec tamen desistis:nunquid teip
sum iudicas? nunquid tu tibi contra
rius es?Si ergo erubescentia est pro
pria sententia condemnari:atq3 sibi cō
trariari: in omni ergo peccato pudor
est. Ideo dicitur ecclesi.xxj.quasi a fa
cie colubri fuge peccatum.Et sequit.
dentes leonis dentes illius interficiē
tis animas hominum:quasi rumphea
bisaccuta hominis iniquitas. Unde
ad roma.vj. per peccatum enim serui
estis cui obedistis:sc3 dyabolo.

Sed nunquid erubescentia est creatu
ram rationalem subici demoni obsti
nato? Nunquid turpe est vt tibi domi
netur qui suipsius dominus non est.
Hanc tamen seruitutem: atq3 confusi
onem crimina inducunt. Ideo sene.
epla.xlj.dicebat.desidero contra am
bitionem contumeliose agere. cupio
luxuriam obiurgari.z huiusmodi.

Consideret igitur peccator qua morte
moritur per peccatum. quia sicut ait
augu.de duabus animabus.tunc ani
ma moritur:quando a deo deseritur:
aut quando a dei cognitione se auer
tit. Idem ait ipsemet augu.xiij. de ci.
ca.j. Nempe detestabile est:vt te viuē
te:per culpam propriam moriaris:at
q3 in tuo sensu erubescas per pecca
tum.quando scilicet id non agis:qđ
te facturum nosti.

Sophologij liber tertius.
finit feliciter.

Sophologij liber ~~quartus~~ in quo a
gitur de quatuor virtutibus theologi
cis incipit. Cuius nouē sunt capitula.

Capitulum p̄mum quomodo cre
dendum est articulis fidei:etiam quo
dammodo in lumine naturali.

In lumine naturali
quedam articulorz
euidentia potest in
ueniri. Ad cuius de
clarationez p̄mo vi
dendum est: quid
sit lumen naturale.et dicunt aliqui qz
est vis aīe considerata secundū latitu
dinem eorum que ex puris naturali
bus ppendere potest. Hoc autem lu
men vocatur intellectus agens:qui se
habet ad intelligibilia:sicut lumen ad
visibilia. Et iste intellectus agens nō
est intellectus intelligēs.sz eius officiū
est species illustrare:z intellectū actu
are. Ulez aūt aliqui ponūt qz est quod
dā accidens innatū:et cōcreatū.sz cre
do melius:si dicamus qz est ipamet aīa
cōsiderata ꝑut sciꝑaz actuat. Uñ si o
culus esset in se luminosus :extrinseco
lumine nō egeret:sz mediāte seipso vi
sibilia videret. Et tamen alia ratione
diceretur oculus:et alia ratione lumē
vel luminosus. Sic suo modo de ani
ma imaginabitur:sc3 qz ipsa est lumē
z cum hoc potentia intellectiua secun
dum diuersos respectus. Hijs autem
premissis probatur predicta proposi
tio signāter quo ad quatuor articulos
fidei. Unde sic arguo. Articuli trinita
tis.incaruationis.creationis.z resur

rectionis in lumine naturali quodā/ modo perpenduntur. ergo ꝓpō ve ra. consequentia patet.quia isti sunt articuli:de quibus minus videtur.

¶Sed añs ꝓbatur ꝛ primo de articulo trinitatis. Nam in lumine naturali co gnoscitur ymago trinitatis in tribus potencijs anime que sunt vna essen tia.ergo. Unde aug.iiij. de trini.ca. xv.ꝛ.ix.de trini.ca.vj.ꝛ.xiiij.hoc mo do scꝫ per ymaginem venatur arti/ culum trini ¶Item in alijs rebus est vestigium trinitatis cognoscibile in lumine naturali. ¶Unde ali/ qui posuerunt vestigium consistere ī numero pondere et mensura.sicut sa pientie secundo.Aliqui posuerunt il lud principium medium ꝛ finem.si/ cut pitagoras.Alij modum speciem: ꝛ ordinem.sicut aug.iiij.super genī. Alij substantiam virtutem ꝛ opatio nem.iuxta ymaginationem aristo.j. celi.et mundi. Itaqꝫ in omnibus re/ bus est vestigium trinitatis. Res au tem sunt cognoscibiles im lumine na turali.ergo. Item dicimus in natu/ ralibus ꝙ effectus habent vestigiuꝫ superiorum causarum.sicut patet de niuibus cadentibus sub forma stella ri ab influxu stellarum. patet etiam de natis sub signis: que babent con ditiones signorum.ergo a prima e/ tiam causa res producte habent si/ militudinem prime cause scꝫ trinita/ tis. Item phī naturales in lumine na turali ad noticiam trinitatis perue/ nerunt. Unde commentator.xij. me tha.refert ātiquos phōs posuisse in diuinis ternarium. Et aristo.p̄mo ce li ꝛ mundi numerum ternarium di/ uinum vocat. Item August.ix.cōfes. ca.ix.refert ex libris platonis suade ri ꝙ in principio erat verbum vsqꝫ ad illud:ꝛ verbum caro factum est.

¶Et hermes de verbo eterno:monas monadem gignit:ꝛ in seipso suuꝫ re flectit ardorem. id est pater generat filium.ex quibus procedit ardor scꝫ gratia spiritussancti. ¶Item que libet scīa in lumine naturali possibi/ lis fore in ternario fundari videtur. Nam congruitas grāmaticalis:sup/ positum cum apposito triplici condi tione concordat.Logicus termino ꝙ positione atqꝫ figura formaliter con cludit.Rhetoricus et poeta triplici v tuntur stilo. Geometria a triangulo figuras rectilineas incepit.Astrolo/ gia a puncto meridie ꝛ planetarum motu inuestigat.Musicus in tribus primo armonizat. Arithmeticus nu merum ternarium primum comple/ tum tradit.vt etiam dicit aristo.j. ce li et mundi.quia primus numerus ē habens principium.medium.ꝛ finem. Phisicus tribus principijs naturam construi docet. Mirum ergo si scīe naturales in ternario fundentur:ꝛ in lumine naturali trinitas non perpen ditur.ergo. Item si creatum intelli/ gendo ꝛ volendo actū producit: cur deus etiam intelligendo non produ ceret filium ꝛ volendo spiritumsanc tum. Ulterius hoc idem probatur de articulo creationis mundi. Nam si/ cut inter res est naturalis ordo per fectionis ꝛ dependentie: sic debet es se durationis in se: signanter qm̄ pri ma causa non agit naturaliter sed li bere. Unde aristo.ordinez dicit esse

optimū bonū. vt patet. vij. politi. et regarguit aristipū negantē ordinem.

Et alacen scdo pspectiue dicit bonū vniuscuiusq3 rei ex ordine decorari

Jtē nulla est ciuitas cuiꝰ actor non inuenitaꝫ ergo. Jtē phī naturales quifioē nō habuerūt: ad noticiā huiꝰ articuli puenerūt. Unī hermes quē aristo. patrē phōx nūcupat libro suo ō v̄bo eterno. ij. c. Res inquit nō erant ante m̄di creationē: nisi in ipso deo: vñ nasci habuerūt. Jtē galienꝰ in sua alchimia narrat hermetē dixisse: qꝫ in tabula smaragdina in vetustissima lr̄a scriptū inuenerat mundū creatuꝫ fuisse. Jtem aug. vj. de ci. c. ix. refert platonē in suis libris fere de v̄bo ad verbū dixisse verba moysi. Jn principio creauit deꝰ celū ⁊ terrā. Ueruꝫ q3 aliqui dicūt platoneꝫ descendisse in egyptū: ⁊ vidisse libros ieremie Sed aug. ibidem ꝓbat ex intentōne hoc fieri nō potuisse ex vicissitudine tpox. Jtē arabes: ⁊ sacerdotes egypcij dicūt solem creatū in signo leois vt refert solinꝰ li. suo de mirabilib⁹ mundi. qō refert plato in thimeo.

Jtem tholomeꝰ in. ij. ꝓlogo almagesti post multas laudes aristo. cōcludit qꝫ in hoc sibi nō consentit: qꝫ mūdum creatū non dicit. Uerūq3 existimo aristo. nō putasse mundum eternū a pte ante. licet eiꝰ verba sonare videntur. q̄ sunt intelligenda sic qꝫ m̄dus quantū est ex natura potest ꝓpetuari. Unī aristo. deū creatorem nuncupat. li. suo de regimine principum quem coīoit ad petitionem alexandri narrante phō eius trāslatore. Et li. de secretis secretox pariter consentit deū esse creatorem. quem lib⁹ aristo. edidit. testante iohanne trāslatore eius licet multi obstant. Jtem hypocras li. suo ebdo madaruꝫ dicit planetas eodem modo moueri sicut ab exordio mouebant̄. ergo exordiū habuerunt. Jtem albumasar. j. li. de coniunctionibus differentia prima. dicit mundō ante diluuiū solū duraſſe ꝑ duo milia ānox: cū ducentis vigīti sex ānis: vno mēse: trib⁹ diebꝰ et quarta pte vniꝰ hore. Et dr̄a. viij.

creauit inqt deꝰ hoiem: ⁊ fecit ip̄m nobilissimum aialiū. Et. dr̄a. x. refert heraclitū cōcessisse mundū originē habuisse. Jtē referunt qꝫ quidā sacerdos egyptiꝰ solon phō dixit qualiter lapidē vidcrat ex delubris egypciox delatū: in quo scriptū erat qꝫ m̄ dꝰ nouē milibꝰ durauerat. Et eandē sententiā scripsit sacerdos quidā magistri alexandri. Egypciorum quo ⁊ q3 multi mundum centum milibus annorum duraturū putauerūt. vt refert aug. xviij. de ci. dei. Que oīa ⁊ si falsa tñ mundū exordiū habuisse cōsenciūt. Unī ouidius licet poeta. j. metha. ponit mundi exordiū ꝑ. iiij. etates atq3 diluuiū et cetera. Ulterius de incarnatione hoc idem patet quia viso qꝫ deus potest supplere qō libet genus cause: cur non poterit eque bene vnire sibi naturam humanam sicut suppositō creato vnit accidentalem. Quo facto eque bene denominabitur natura substantialis vt puta humanitas: deum esse hominez sicut albedo facit socratem denominari album. Plura et quasi innumerabilia sunt testimonia ⁊ primitꝰ veteris testamenti. Unde ysa. lxiiij. di-

cebat. vtinam diſrumperes celos :et deſcenderes. Et danie. vij. aſpiciebaꝫ inquit in viſione noctis et ecce cum nubibus celi quaſi filius hominis ve niebat . Nec tñ ſoli fideles chriſtum incarnandum ſperauerunt. quinimo ꝛ gentiles olim miranda de chriſto fu turo conſcripſerunt. Unde albuma / ſar in ſuo maiori introductorio dif / ferentia prima narrat ꝙ in celo ap / paruit virgo honeſta: et munda. pro lixa capillis. facie pulchra. in manu te nens duas ſpicas: ſedens ſuper ſtra / tum nutriebat puerum: cui exhibe / bat ſollicite ad comedendum. Hec vi ſio nil aliud deſignat : niſi ꝙ virgo incorrupta virtutibus :ac genere cla ra: duas ſpicas id eſt naturas in ſe cõ cepit. ꝛ ſedens ſuper ſtratum id eſt ſu per mundi machinam :quoniam lu / na ſub pedibus eius. Ipſa ſiquidem puerum ſcilicet chriſtum ex puriſſi / mis ſanguinibus ſpirituſancto coope rante nutriuit . Huius autem viſio / nis maiorem atteſtationem narrat o roſius: dicens. ꝙ cum octauianus ro me imperaret orbem totum ſua vir / tute fecit ſibi tributarium .quam ob rem populus romanus ſibi applau dare cupiens honores diuinos ſibi impendere diſpoſuit. quia tamen cog noſcebat ꝙ non in propria ſed in di uina virtute orbem ſubiecerat : ideo predictos honores ſuſcipere diſtulit ꝛ tyburtinam ſibillaꝫ quid ſuper hoc facturus eſſet interrogauit. que mul tiplici ratione ſuaſit: ne diuinos ſuſci peret honores . Unde hoc ipſa ſua dente celum illico apertum eſt ſplen dorꝙ nimius effulſit ſuper eum. vi ditqꝫ in celo virginem pulcherrimaꝫ ſtantem ſuper altare tenentem pue / rum in brachijs ſuis. Sed cum octa uianus admiraretur: vocẽ audiit di centem. Hec ara filij dei eſt. Quibus verbis auditis : Octauianus ſtatim ſe in terram proiecit :ꝛ virginem cuꝫ filio pariter adorauit. Hoc autem mi rabile rome accidit in camera Octa uiani in qua nunc eſt eccleſia minorũ

¶ Igitur propheta in perſona dei dice cebat: archus meus in columna nu bis. quia ſcilicet chriſtum futurum in celo patuit. ¶ Nec mirabile ſi vir ginem chriſtum peperiſſe fatemur . quia narrat plinius. viij. natura. abſ / qꝫ maſculis equas grauidari . Cui al ludens ſolinus libro tercio de mira bilibus mundi hoc dupliciter fieri e docet. Unomodo flatibus ventorum Alio modo ſolo maſculi odoratu .

¶ Et dat exemplum conforme de per dicibus europe. Inſuper virgi. in ge or. ſimilem ſententiam atteſtatur di / cens. Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum. Continuoqꝫ ani / dis vbi ſubdita flamma medullis : ¶ Uere magis: quia vere calor redit oſ ſibus ille . Ore omnes verſe in ze / phyrum ſtant rupibus altis. ¶ Excep tantqꝫ leues auras. ꝛ ſepe ſine vllis Coniugis vento grauide mirabile di ctu. Saxa paret ſcopulos: ꝛ depreſſas conualles diffugiunt. Ouidius ſecun do de vetula virginem parituram p dixit: que dyaphebes vocabatur . Dicebat enim naſci debere prophetã abſqꝫ maris cohitu: cuius erat con /

cris complexio prouia future. Et ibi dem notatur a quibusdam expositoribus q per sex annos cum modicis horis ante christi aduentum: glorio/sa fuit coniunctio iouis ⁊ saturni in principio arietis que dei ⁊ hominis coniunctionem insinuauit. et hoc vi/detur quasi prophetizasse Ouidius: vt aliqui dicunt. et cetera. Eodem eciam tempore decima reuolutio saturni completa fuerat. quare mundo diminui debebat renouari. quia principatuum varietas penes decem reuoluti nes saturni maxime attenditur. prout dicit albumasar libro. ij. de cō iunctionibus differentia. viij.

Uirginis etiam partum valeri. li. viij approbat referens virginem fusam oratione: cribrum aqua plenum de tybri ad templum dee tulisse. sic eciā maria rorem celi portauit. Insuper solinus de mirabilibus mūdi narrat puellam voto castitatis meruisse principatum pudicitie. Ouidius etiam li. iiij. de fastis cybelen virginem matrem deorum appellauit. Narrat insuper paulus diaconus: q cum romulus palacium rome construxisset: dictum pro tunc palacium pacis: statuā ibidem posuit dicens: non cadet hec statua: donec virgo pariet. die autem natiuitatis christi etiam a romanis perhibetur corruisse. Narrat etiam eutropius q circulus similis celesti qui dicitur yris eadem die apparuit circa solem: atq; in taberna meritoria fons de terra illa tota die emanauit. Et sic iuxta vaticinium ysaie ydola egypti corruerunt. quia nullū tem

plum fuit: quin saltem aliquod ydolum caderet ipsa die natiuitatis.

Quantum vero de articulo resurrectionis ex multis probatur rationibus etiam naturalibus. et primo ex perpetuitate anime. Nam anima dicenda est perpetua. vt patet tertio d̄ anima. ⁊ hoc quia reflectitur: ⁊ consequenter est spiritualis ⁊ immortalis. Unde plato eam circulo supra se conuersio assimulauit. Item algasel octauo phisice sue capitulo vltimo. dicit animam rationalem esse immortalem. Item hermes de verbo eterno capitulo tertio. idem dicit. et concludit animam bonam deo coniūgi. Item sentit aristo. libro de secretis: ⁊ libro de pomo. Et plato in thimeo futuram gloriam et infernum expresse fatetur. Item sixtus pithagoricus fatetur: futuram felicitatem adesse bonis. Item macrobius libro d̄ somnio scipionis circa exordium ait. beatos eterna gloria frui. Item varro ⁊ porphirius quosdam resurrexisse mortuos ferunt. vt august. narrat xxj. de ciuitate dei. capitulo septimo Unde plinius. vij. naturalium feminam exanimem refert ad vitam rediisse: ⁊ puerum quinquaginta annis post mortem vixisse. Item tul. li. de repu. vj. fingit q post mortem scipionis vidit cum scipio minor cum suis predecessoribus. quod somnium exponens macrobius concludit beatitudinem. Joez sentiunt tholomeꝰ in primo almagesti prologo: et albumasar in .vj. articulo introductorij differentia. xxvj. ⁊ auicenna. viij: me

ba. Item ouidius .flumina inferna lia sepe commemorat. cuius verba licet transumptiua: non tamen mendosa. Item de combustione corporis absq consumptione satis sunt exempla naturalia. vt ponit Augustinus .xxi. de ciuitate dei capitulo .iiij. de monstibus sicilie qui ab exordio creatōis comburuntur: z non minuuntur.

¶ Item de lapide locustos fit pannus incombustibilis. vt refert albertus magnus libro de mirabilibus.

¶ Ex quibus omnibus concluditur q articuli fidei sunt deducibiles in lumine naturali. z hoc circa demonstrationem. Hic tamen notandum q alii qui dicunt q huiusmodi autoritates vel nihil faciunt ad propositum articulorum: vel ipsas fuisse reuelatas.

¶ Nihilominus tamen existimo q z licet plures philosophi habuerint reuelationes: tamen in lumine naturali multa de articulis fidei excogitare potuerunt. Potest etiā dici q philosophi quo ad aliqua viderunt libros prophetarum. Sic enim refert aug. ij. de doctrina chri. c. ij. q plato vidit libros ieremie pphete.

¶ Capitulum secundum dē cultu z veneratione dei.

Quecumq laudabilia possidemus: a deo accepimus. Si igitur serui dominis obsequuntur: si bos possessorem noscat: peramplius fidelis deum colere debet. dicente cathone: si deus est animus nobis: vt carmina dicunt: Hic tibi precipue sit pura mente colendus. ¶ Unde mercurius termegistus ad asclepium. solum inquid animal homo duplex est. quia scilicet inter animalia homo solus ex duplici constat natura scilicet mortali et eterna. Et subdit mercurius. Illa pars simplex scilicet anima: diuine similitudinis formam habet. ergo humanitas semper memor nature: z originis sue in dei tatis imitatione perseuerat. ¶ Nos igitur agentes gratias adoremus deum. hec inquit sunt summe intentiones dei cum gratie aguntur a mortalibus hominum adorantibus: z laudātibus. Que verba clare innunt hominem debere deum colere tanto celebrius: quanto plura beneficia a deo suscepit: z quanto sublimior factus ē ceteris rebus per ymaginem dei: quā accepit. Unde sixtus pitagoricus in suis sententijs: deus libertatem arbitrij hominibus permisit. vt pure ac sine peccato viuentes similes fiāt deo. ¶ Nam templum dei est mens pura z altare optimum est ei cor mundus. ¶ Uir castus z sine peccato potestatem accepit a deo esse filius dei p adoptōnē. Dec ille. Ecce vides o tu hō qm templum dei es. Si ergo in templo cultus deo debeatur: numquid deum tua mēs colere debet? Nam in ꝓuerbijs sapientum dicitur .non aspiciat q̄ plenas: sz q̄ puras quis deo manus offerat .qr nō alter nisi optimus animus pulcherrimus dei cultus est. Ni

ergo refert si munera grandia offe
ras deo sed tua deuotio tue oratōni
valorem imponit.plus enim pauper
cula era duo exhibendo placuit deo
q̄ Cresus talentorum ex munere .
¶Illa siquidem magis placuit:non q̄
magis obtulerit: sed maiori conatu :
deuotioneq3 affectiori era vel obo
lum obtulit:q̄ cresus talenta.vt sa
tis refert hiero.in fine prologi biblie
·Placeat ergo homini quod deo pla
cet.vt monet Sene ad lucillum.epi.
lxxiiij.Tunc enim hoc placet homi
ni quod deo placet : quando cultum
exhibet qui debetur ei.Quod fecis
se philoso .leguntur .Nam sicut ait
plato phūs est amator dei vt narrat
¶Augustinus.viij.de ciuitate dei.
¶Amator autem dei phūs non esset :
si cultum dei sibi debitum subtra
heret.Unde prosper in li. epigram .
hac desiderij deus est pietate colen
dus : iusticie vt merces tota sit ipse
deus.Optima vota deo quorum est
dator ipe douentur.z subdit. Liber
tas nulla est melior :maior ve pote
stas q̄ seruire deo cui bene seruit a
mor.absq3 iugo posita est ditionis a
mica voluntas. Que viget affectu :
non viget imperio.Ecce clare innote
scit:q̄ qui deum amat : ipsum etiam
colit.prout iubet catholica fides.
¶Nam et pecudes suis balatibus: ele
phantesq3 suis flexionibus celsa ve
nerantur.arbores crescendo sursum
eleuantur:elementa celorum impressi
onibus obediunt.semperq3 leges su
as celorum orbes obseruant.
¶Quibus attentis mirum si fide
lis maioribus dotatus gracijs:obe
dientiam pariter et reuerentiam deo
exhibere pretermittat ¶Nec solum
hoc mirum:sed ingratitudinis signū
est. ¶Eos tamen non arbitror fore
dignos laude:qui deum dum colunt
plus cerimonijs q̄ affectibus in
tendunt. Et que putatur eorum de
uotio sepe superstitio est.de quibus
Cicero in oratione.Est etiam quida3
religionis modus.Et subdit.nimium
q3 superstitiosum esse non oportet.
¶Eos etiam commendandos non re
puto:qui diuino cultui licet assistant
sceleribus tamē vsq3quaq3 pleni sūt
Quale enim potest horum esse obse
quium ? Regi enim non placet ini
quus seruitor quomodo ergo deo pla
cebit iniquus peccator?tales enim p
fanatores videntur sanctuarij dei.
¶Unde ouidius libro epistolarum.po
ne deos:et que tangendo sacra pro
fanas:non bene celestes impia dex
tra colit. ¶Rursus redarguendi
bij apparent in diuinis sacrificijs :
qui se ingerunt:altaribusq3 sacris te
merarie se iungunt.contra quos ti
bullus libro secundo ¶Vos quoq3
abesse procul iubeo.di cedat ab aris
cui tulit hesterna gaudia nocte ve
nus. Itaq3 veteres deos suos cole
bant ¶Et q̄q̄ erroribus subiacerēt
apud omnes tamen famosum erat :
deos debere coli. Dicente philoso
pho.dijs non possumus aliud redde
re condignum ¶Illi ergo qui fidem
professi sunt :deum potissime vene
rari debent.Sed quereres:quis deus
colere scit:aut quō venerari dēat.Ar

tende queſo:qm̃ diuinus cultꝰ oratio ne perficitur. Unde porphirius de us omnium pater nullius indiget ſꝫ nobiſcum bene eſt:cum per iuſticiaꝫ ⁊ caſtitatem eum adoramus:ipam p̃ cem ad eum fundentes: per imitatio nem et inquiſitionem de ipſo. Inquiſitio enim purgat. Imitatio deificat: affectionem ad ipſum optando.

¶Unde didimus ad alexandrũ. verbo deus ꝓpiciaṫ orantibꝰ.qõqꝫ dei ſo/lũ eſt cũ homĩe ſuaqꝫ ſimilitudine delectatur. Dijs em̃ ſermonibꝰ apparꝫ qꝑ deũ colere:ipm orare eſt. Uñ te/ſte valerio li.vij.ſocrates humane ſapientie oraculũ cõgrue dixit.a diſqꝫ immortalibus nibil petendũ eſſe ar/bitrabaṫ:niſi vt bona tribuerent.coqꝑ ſciũt qd vtile nobis. Cuiꝰ cõtra/riũ faciunt bij qui certa munera deũ orando petunt ſeqꝫ non credunt ex/auditos:niſi habeant ſo numero qd̃ poſtulant.diuine em̃ ꝓuidentie remittere ſingula tenenṫ.ſperãdo id deuꝫ factuꝝ qd̃ melius erit ,iuxta p̃libatũ ſocratis documentũ. Rurſus plures ignorãtes aut voluptatibus excecati deo ſupplicant:vt eoꝝ impietati co/adiunet:vt etiam vires p̃ſtet:quibꝰ ſua mala exercere poſſint. O q̃ ſtul/ta dep̃catio:a iuſto iudice peetre ſcelus:deumqꝫ putare cõſciũ malorum

¶Uñ antenedorꝰ ſtoicus. Nihil inqt deũ roges:niſi qd̃ poſſis rogare pa/lã. Et iuuenalis.liij.ſatyra.j. Si conſiliũ vis:ꝓmittes ipſis expendere nu/minibus:quid cõueniat nobis: rebꝰ qꝫ ſit vtile noſtris. Nam prorocundis aptiſſima queqꝫ dabũt dj. Carior eſt illis hõ q̃ ſibi. Et ſubdit. Oran/dũ é vt ſit mens ſana in corpe ſano.

¶Fortem poſe animũ mortis terro/re carentẽ:Qui ſpaciũ vite extremũ inter munera ponat. Nature qui fer re queat quoſcũbꝫ laborꝫ. Neſciat iraſci:cupiat nihil:et potiorꝫ hercu lis erũnas crebat:ſaneſqꝫ laborꝫ.

¶Et venere:et cenis: et pluma ſarva napali. Nos igiṫ fideles deum colamus et deprecemur.qm̃ teſte ouidio primo de arte: flectitur iratus voce rogante deus. Et li.de ponto. Confugit interdum templi violator ad arã nec petere offenſi numinis horret opem:quia ſcilicet veteres offenſis numinibus veniam poſcebant. Deo igitur peramplius id faciendum eſt. qꝝ ipſius ineſtimabilis pietas et potes/tas. ¶Sed parum cultus et oratio proſunt niſi cor ſenciat:quod exprimunt voces. ¶Unde proſper libro epigram. Laus verace deo de/promitur ore peccantis. Si que falſa voce fluunt intima cordis habent

¶Qui dedit vt queras:addit vt inue/nias. ¶Sed deus effectum precibus non preſtat iniquis. ¶Quem bonum ſine fine bono perſiſte reperto.

¶Querere non habeant talia vota modum. Nam qui ſe uullo iam mune/re credit egere: Creſcere non cupiens perdit adepta tepens. ¶Que verba nil aliud ſonant:niſi qꝑ vir catholicꝰ iugiter deum orare debet:et non eſtimare:qꝑ nullo egeat. quia ſic opinari preſumptio eſt non oratio eſt.

¶Ut autem orationi fideles melius vacare poſſunt: ſacris diebus

cult⁹ precipitur exhiberi: vt q̄ ceteris
feriis homo pretermisit diebus sup/
pleat colendis. Unde seneca ad lucil
lum epistola. xviij. Festiuis maxime
diebus animo imperandum est: vt
a voluptatibus maxime abstineat.
Ouidius li. de fastis. prospera lux o
ritur linguis animisq3 fauete. lite va
cent aures insanaq3 protinus absint.
quia scilicet diebus sacris paci ⁊ ora
tioni est insistendum. Unde tibullus
li. ij. luce sacra requiescat bum9: rege
scat arator: ⁊ graue suspenso vomere
cessit opus. Et subdit omnia sunt o
perata deo. non audeat vlla lanifica
pensis imposuisse manū. Itaq3 nullus
operibus sacris diebus intendere de
bet. Absit tamē vt credat aliquis ab
operibus pietatis se fore excusatum.
Nam qui pietatem pretermittit ini/
quus est. nullo autem die inique age
re licet. Unde prosper in epigrā. non
recto seruat legalia sabbata cultu: q
pietatis opus credat in ijs vetitum.
Nulla dies actus hominum non dā
nat iniquos. Omnia conueniunt tem
pora iustitie. Ex quibus omnibus cō
cluditur: q̄ sacris diebus sic a labo/
re est desistendum: vt pietatum mu
nera non pretermittantur. Nam in
bonis operibus cultus dei maxime
seruatur.

Capitulum tercium de ydola/
tria: ⁊ de noībus deo⁊: ⁊ dearum.

Vlteres deuz inquirere ne
quiētes: in q̄plurima tur
pia delapsi sunt. Unde

quia deum verum non cognouerunt
loco finxerunt deos: symulachra de
pinxerunt. sic enim legimus hermetē
statuas posuisse. Egyptius quoq3 de
osq3 posuit ab hominib9 productos
Pompilius quoq3 deos fabricauit:
quos secum sepeliuit. Alij quāpluri
mi deum inquirendo errauerunt:
vt narrat Augustinus. xiiij. de ciuita
te dei. Horum igitur theologia
non est ipsa quam fides profitetur.
sed ipsa est fabula: quā sub specie do
ctrine falsissime colorare conantur.
vt tangit Augustinus. xiiij. de ciuita
te dei allegando Marcum varronez
Discant igitur cristiani horum asser
tiones detestari: quorum studium fu
it nouos excogitare deos: varijsq3
ornamentis figmentare sollicitati sūt
Nempe dixerunt barbatum iouem.
imberbem mercurium. saturnum se/
nem. et faustulus floribus preesse cre
diderunt. Innumerabilibus superstī
tionibus deos perscrutati sunt. quo
rum olim pater fuit ninꝰ rex assirio⁊
ydolatra primus. de quo refert pe/
trus comestor in hystoria scolastica.
Refert inq̄ꝫ q̄ cum fuisset mortuus
belus pater nini: tunc ninus ad sub/
leuamen doloris ymaginem patris fe
cit. Cui ymagini tanquā deo reueren
tiaz exhibebat: aliosq3 exhibere facie
bat. Quinimo ad se venientibus in
dulgebat: si quid mali egissent dum/
modo patris ymaginem reuereban
tur. Dicta autem fuit prefata statua
aut ymago bela nomine patris nini
qui belus vocabatur.

Cuius rei occasione alienatos sta tuas erexerunt: ⁊ iuxta sua idcomata nuncupauerunt. Unde apud aliquos fuit bel. apud alios baal. aliqui baan alij belphegor. alij belsebuch accepe runt: vt dicit ysidor. viij. ethimolo.

Kursus apud egyptios ysis, apō ce/ tam iupiter. apud mauros iuba. apud latinos faunus. apud romanos qui/ rinus. apud athenienses minerua. a/ pud samos iuno. apud paphos ve nus. apud lemnos vulcanus. apud na xos liber. apud delos appollo. Kur/ sus apud romanos esculapius: deus medicine nuncupatus. Babilonij quo q3 bel ydolum acceperunt: de quo su perius. Et greci complures: prepuciu3 deum ortorum nuncupauerunt. Belse buch quoq3 de quo supius fuit de⁹ in acharon ⁊ interpretatur deus musca rum. Nam sebuch mnsca est. Dij er go sunt dij de quibus propheta. qm̄ omnes dij gentium demonia. Kur sus q̄ legimus commemoremus. Le/ gimus enim q⁹ saturnus origo deoru3 a paganis designatur. Et ideo satur/ nus dictus est: a temporis longitudie seu a saturitate annorum quia ipsum antiquissimum ferūt. de quo etiā ferūt q⁹ filios suos deuorauit: pr̄isq3 celij ab scidisse genitalia fertur. Alij quoq3 di cunt q⁹ ex suis genitalibus in mari ꝓ tectis nata est venus. Leterū alij io/ uem a iuuando victum patrem deoꝝ appellant. ipsumq3 optimum referūt.

Et qñq3 fingunt taurum: eo q⁹ euro pam rapuit. taurus enim maxime li/ bidinosus est. quandoq3 etiaz ipsi fin gunt cum aquilam: modo serpentem modo agnum: secundum varietatem eorum q̄ fecisse creditur. Leterum alij dicunt ianum celi ianitorem seu ianu am. duasq3 facies ipsum habere ferūt ⁊ ex consequenti bifrontem ipsum ap pellant. Ecce qualis deus monstruo/ sus est. Alij quoq3 neptunum deum a quarum predicauerunt. Alij dicūt vul canum deum ignem. Unde vulcanus quasi volicanus. quia sua velocitate fertur volasse per aera more ignis.

De isto dicit omerus. q⁹ fuit precipita tus de aere in terram. Et exinde ful/ mina oriri putantur. Ipse etiam vul canus de femore iunonis fingitur na tus. Et fertur claudus more ignis qui nunquā recte: sed curuatim mouebat.

Leterum alij plutonem deum affirma uerunt: quem latini vocant diespitr̄e.

Alij vero orcum ipsum nuncupant.

Et fertur receptator mortuorum. deq3 inferni a poetis fingitur. Alij quo q3 liberum depinxerunt more mulie/ bri delicatum: et deum libidinis ipsuz descripserunt. Sed quidam dicunt q⁹ ipse non libidinis: sed potius deus vi ni nuncupatur: qui alio nomine bach⁹ dicitur. ferturq3 cornutus: ⁊ corona vitrea coronatus. Insuper alij fingūt mercurium pennas habere ferturq3 deus sermonis et eloquentie.

Unde mercurius sermo est. Pingitur q3 mercurius cum capite canino: et a las in capite et pedibus habuisse fer tur. Furtiq3 magister creditur. Insu per alij dixerunt martem deum belli

Appollinem deum medicine. qui etiā phebus: sol: vel titan appellatur.

Leterum vltra deos: alij deas elege runt. quidam em̄ dyanā quā dicūt bi nā atq3 v̄ginem susceperunt. et dicit

oyana quasi ouana.eo ꝙ die ⁊ nocte apparet.⁊ alio nomine lucina vocaꝫ. Alij autem cererem in deam elegerunt ꝙ quam terrã intellexerũt quam dixerũt magnã matrẽ: atqz vebi in curru cũ timpanis ⁊ cimbal. Alij aũt minerua:vt dictũ est;elegerũt.vt athenien. qui eã dixerũt multox ingeniozz inuentricẽ. Et dicũt eã de capite iouis natã:in cuius pectore fingunt caput gorgonis.Alij aũt elegerũt palladem que pallantẽ gigantem sic dictum interfecit. Alij elegerunt venerem vt supius dictũ est.Rursus gentilium aliqui cupidinem dixerunt deum licet vidꝫ atur nomen femineũ.⁊ hunc depinxerunt sub forma pueri. ⁊ dixerũt ipm deũ fornicationis.Unde ⁊ sagittam:⁊ facẽ tenere fingitur. qz lubricꝰ amor more sagitte vulnerat: ⁊ more facis inflãmat.Letex greci dixerũt pan deuz rusticoxz:quẽ latini vocant deũ siluax ⁊ hũc fingũt habere cornua ad similitudinẽ solis ⁊ lune.rubetqz eiꝰ facies ad similitudinẽ etheris.Et fert.vij.fistulas quibus armonisat, caprinasqz vngulas habere legiꝫ. Insup apud egyptios maximꝰ deꝰ fuit dictus serapis.qui cũ primo fuisset rex argiuorũ dicebaꝫ apis.sz postmodũ trãsuectus fuit in egyptũ.ibiqz mortuus serapis appellatus est. Letex apud paganos faunꝰ fuit deus. sic vocatus a fauco faucs.eo ꝙ fauebat eis ⁊ futura predicebat. Hijs igitur delusionibus gentiles adheserunt. fataqz sua dixerunt deos:⁊ fortunã deam dici non preter miserunt. deasqz aquarum nimphas appellarunt.⁊ deos quos in domo colebant dixerunt penates. deosqz mortuorum manes nuncupauerunt. Itaqz in suis erroribus persecuerantes viam veritatis ignorauerunt. Rursus posco vt errores delucidemus: nationibusqz diuisim ascribamus:a caldeis incipientes.de quibus refert nathor ꝙ caldei deum nescierunt: sed elementa ⁊ creaturas coluerunt.suosqz deos custodientes statuerunt: ne a confinibus raperentur. Heu quales dij qui custodia egent. Ipsorum autez caldeorum plurimi ignem posuerunt deum:eo ꝙ omnia deuorare videtur. Sed modica est ratio ymmo ridiculosa.quia saltem videre potuerunt ꝙ ignis ab aqua extinguitur. Leterum grecorum errorem narremus:qui dicentes se sapientes stulti facti sunt. Elegerunt enim in deum saturnum commestorem filiorum. iouem secundum eos adulterum. Herculem ebriosum.

Ecce quales dij.Leterum egyptij deteriores animalia bruta coluerunt. vt ouem.vitulum.hyrcum.⁊ porcum.corvum.accipitrem.vulturem.aquilam. cocodrillum.lupum.simiaz.draconem ⁊ aspidem. Itaqz brutis occasione cuiusdam vtilitatis:vel obsequij sacrificabant.vt tangit Tul.libro ꝑmo de natura deorum.de quibus ysaie .xlij. Facta sunt simulacra eorum bestijs. ⁊ iumentis similia. Leterum romani deos ineptos colebant:dicentes eoruz ope imperium suum dilatari.vt tangit augustinus.iij.de ciuitate dei. Cum tamen gothorum gens ipsos opprimeret ydolis iuuare nequientibꝰ solo christi nomine mediante euadere potuerunt. Nec mirum qui cum dij nõ essẽt iuuare non poterant.

Unde crisantus ad darium. quomodo inquit possunt vobis esse custodes: q cum non custoditi fuerint: nocte a canibus vel furibus rapiuntur. Un̄ aug li. j. cōfes. nonne ergo intelligo et tonā tem iouē: et adulterantem: et vtiqz non posset hec duo. verūtamen gentiles cor deorū testant illecebras in q bus confidūt. Dor autem fabulis socrates ꝛ plato non adherētes deū sū/mū et vnū cognouerunt.

Capitulum quartum quomodo p fidem saluamur.

Ajoces est fundamentum legis ꝛ cōsequenter via salutis. Un̄ fidem qr plures respuerūt: ideo celestis glorie plenitudinē non acceperūt. Nēpe fides xp̄iana nos facit heredes quā tn̄ multi respuerūt. sic romani quondā: qui infelices p fidē factos se putarūt. Alij vero fidē susceperūt: sed ab ea recesserūt. et alij fidē quā susceperūt retinēt: sz eis opa negligunt. Hec aūt oia faciūt vt liberi fiant serui. heredesqz per tpalia redduntur exules. qr ratio dn̄andi orta est p peccato ꝓut ait aug. li. x. de ci. ca. xv. Nec tn̄ illa vera est romanorū opinio: qui p fidē infelices se factos dicunt. Reminiscant̄ queso illis hystorie quā narrat salustius apud eos autentic9. quā etiā cōmemorat augu. iij. de ci. ca. xviij. Narrat em̄ ꝙ res romana seu ciuitas roma ante fidei susceptionē a hānibale sic opp̄ssa fuit: totqz milites romani exercitus corruerunt ꝙ hannibal inuasor ipsorū tres modios plenos misit romanis: in quibus tantummodo anuli erant qui de digitis militum romanorum extracti fuerant qui quidez milites omnes corruerant. Quis enim casum grauiorem legit: nec tamen fidei xp̄iane: quamnō dum nouerant: imputare possunt.

Potius ergo studeant imputare peccatis. qm̄ vt ait aug. in suo tractatu de exordio romane vrbis. deus permisit romanos flagellari. quia seruus sciēs voluntatem domini: ꝛ nō faciens: plagis vapulabit multis. luce. xij. Nam in ignem ponitur aurum: vt purificetur. et cum tribula triticum purgatur Sic etenim puniti fuerunt vt conuerterentur. Unde iosephus iudeos alloquens sic inquit. Si vobis obest longeua persecutio: quid dicam ignoro: nisi quia scio ꝙ illis bene est cuz quibus deus. quasi diceret ꝙ si eis male est: hoc ideo eis accidit: quia ipsos ꝓpter peccata deus deseruit. Quamobrem ipse iosephus egesippus li. vj. sic dicebat. Deus inquit vos deseruit quia pietatis cultum deseruistis. speratis enim dominum. sed qui vos defendebat: migrauit ad hostes. quem autem colebatis romani venerantur.

Uos autez offendistis. Hec enim verba diriguntur iudeis existentibus in captiuitate romanorum. vnde ibidem subditur. Non in multitudine sed in timore dn̄i abraham penetrauit egyptum. Dormiebat abraham et torquebatur pharao. Moises contra egypcios orabat. Josue: gedeon: ezechias non virtute sed oratione preualuerūt quoniam non in multitudine exercitus belli victoria: sed de celo est fortitudo eius. vt dicitur. j. machab. iij.

Et iuvt.viij.si deus nobiscum est:cur apprehenderunt nos hec omnia scili/cet mala: quasi diceret q malum non habent qui cum deo sunt per fidem. Quapropter aug. epla prima fidei cristiane impugnatores sic alloquitur. Qui enim ausi sunt fidem cristianam impugnare:dent precor sine.fide tales mites:tales ritus:tales iudices:aut reges:quales christiana lex commendat Exhibeant pro laboribus talem mercedem:sicut fides promittit. Nostra siquidem lex continenciam beniuolen/tiam iusticiam atq concordiam predicat. Nunquid enim hec omnia bone/sta sunt. Fortassis tamen ignara mens sit querula: cum illa audit ra/tionem quorum ignorat.illaq credere recusat:experimento que non vidz Dorum enim ignominiam redarguit aug.xxij.de ci.ca.iiij.dicens stultuz fore eorum que creduntur postulare rationem. quia in naturalibus plurima fatemur quorum rationem ignoramq Cur enim miraris si audis corpus igne cremari:nec tamen consumi. Nam sicilie montes vsqz nunc z deinceps flammis estuant:z integri perseuerāt Non ergo consumitur omne quod ardet. Non est ergo incredibile hominū corpora sempiterno supplitio in igne puniri sine detrimento. Unde ibidem aug. quis inquit nisi deus dedit carni pauonis:vt non putrefiat:quod tamē auditu incredibile videretur. Accidit vt apud cartaginem hec auis cocta nobis apponeretur:de cuius pectore seruare iussimus. Nec tamen aliqd putredinis inuenimus. Unde post dies plusq̄.xxx.nulla corruptio inuenta est:nisi q aliquantulum corpulētie sue cionis z contractionis fuit.quis inquit augu. dedit palee vt poma immatura maturet vel vt obrutas niues seruet quid est q ignis cum pulcherimus sit calore lignum denigrat: z lapides dealbat:quid est q aqua frigida que immicatur igni calcem feruere facit:oleū tamen quod magis est fomes ignis: nulla sui perfusione feruere facit?

Hoc enim mirabile:si de aliqua indie regione legeremus siue audiremus:et in nostrum experimentum venire nō posset.perfecte vel mendatium putaremus:vel granditer miraremur. Quid de magnete dicemus:qui ferruz rapit si tamen adamas ei iungatur: tūc ferrum quod rapuerat mox remittit.

Hec aug. Que omnia hic adduxi:quia non est quorundam experientia corum que creduntur. nec minus credenda sunt:experimento si carent. Un gen. xv.dicitur q abraham credidit deo: z reputatū est ei ad iusticiam.

Capitulum quintum de consolatione spei.

Spes consolatur mentem. vires eleuat.labores pacie ter ferre largitur. Unde seneca.in hypolito. O spes amantium credula. Et lucanus li.ij.liceat sperare timenti. Nam spes prebet operanti vires terminandi opus. Unde ouí.li.epistolarum. Spes bona dat vires: spes bona victa timore cadit. fallitur augurio spes bona sepe suo. ex qb⁹ verbis apparet: q spes bona consolidat operantem: qua deficiente tepescit. Unde

tibullus libro.iij.spes fouet:ꝛ melꝯ cras fore semper agit. Itaqꝫ per spē sperant omnes bonum eis affuturū Sed friuola spes est illorum qui bonum expectant:qō mereri non stu / dent. Salterus in gestis alexandri magni.Spes quā meritum proprius non preuenit a spe deuiat: ꝛ verum dat ei presumptio nomen. Cur enim in eo speras:qō tibi meritis acquire re non vis? Cur enim speras nisi desideres? Et si desideras:cur non queris? Reuera nō queris si habenti qō petis non subseruis. O q̄ vana spes multorum est. plures enim credunt deum propicium eis: cuius precepta contemnunt. Alij quoqꝫ iuuentutis pretereunt dies absqꝫ operibus bonis.ꝛ in diebus senectutis se bene facturos confidunt. Sed quis ō longe ua vita securus est. Stultus ergo est qui spem in vite sue diuturnitate ponit:ꝛ qui sub spe vite breuis alterꝯ successionem habere confidit. Stul / tus etiam qui suis somnijs spem adhibendo:credit bonum affuturum.

¶ Quos omnes redarguit catho. Somnia ne cures nam mens humana qō optat:dum vigilat sperat:per som / num cernit idipsum. Stulticia est in mortem alterius sperare salutem.

¶ Tempora longa tibi vite promittere noli. Quocumqꝫ ingredcris sequi / tur mors corporis vmbram. Non igitur hec spes habenda est: sed illa de qua propheta. Beati qui sperant in domino.spera in eo ꝛ ipse faciet.

¶ Plures autem in deo spem non ponunt:sed abiecta spe future glorie omne quod possunt hic gaudium: licet vanum accipiunt. Dicit enim quintili.causa prima.nihil esse difficilius q̄ differre gaudium.qō verum est ō bijs qui vita tantummodo credunt: ꝛ licite sperandis animos suos minime alliciunt. Dicunt enim illud Ouij. iij. de tristibus. Deniqꝫ non possum nullā sperare salutem ¶ Cum non sit pene causa cruenta mee. Hoc em̄ plurimi dicunt. dum enim affliguntur: se causam habere omnes negant. et qō prauius est de salute non sperant ¶ Utinam dicerent illud ouidij. li. de ponto. Quāuis sit semper meritis indebita nostris:magna tamē spes ē in bonitate dei. ¶ Nam teste sedulio in carmine paschali li.iiij. Nil difficile est conferre deo cui adest facultas: vt scilicet possit planare curua:mitiga / re dura: ꝛ quicquid natura negat se iudice prestat. Et in carmine de me / diatore. hic homo qui deus est spes est antiqua:prisorum spes in fine pijs hic homo qui deus est. quia scilicet christus spes fuit antiquorum patrū ¶ Est etiam spes finalis iustorum.

¶ Nam et ipse homo:et deus est. Deus autem spes omnium profitetur. Unde arator li.ij. Certe que humanum transcendunt gaudia votum: hoc facile est prestare deo;cui muneris vsq; fit potior que nemo putat ¶ Stulti ergo sunt qui se bona habituros diffidunt:ea si fecerint que debent. Sed fortassis loco confidentiam perdunt quia incessanter cupiunt:ꝛ qō possi /

gj

dent perdere metuunt. Contra quos seneca epistola. v. ad lucillum. Apud cathonem nostrum inueni: cupidita/ tum finem etiam ad timoris remedia proficere. ōsines inquit timere: si spe rare desieris. quia scilicet illi cum ti/more viuunt: qui semper sperant ea que secura non sunt. nec sperant in e o cuius est prouidere cunctis. Felices enim essent: si spe pretermissa vano rum: fiduciam totam in domino ap/ponerēt. Nam teste seneca epistola. xij. ille beatissimus est: ⁊ securus sui possessor: qui crastinum sine sollicitu dine expectat. dicente domino in euā gelio. nihil solliciti sitis. Ue igitur illis quorum spes posita est in mun/do. labilis ergo: ⁊ caduca. sed pauper tas expedita est ⁊ secura: vt ponit se ne. epistola. xvij. Omnes enim qui confidentiam mortalibus prebuerūt maiori sue necessitati succurrere non valuerunt. Unde narrat valerius li/bro. vij. q̄ cuz rex ganges vt secundō alios giges rex lydorum opulentissi/mus etiam ab apolline petijt: an ali/quis mortalium ipso felicior esset: vo cemq3 audiuit dicentem: agilaum so phidum eo feliciorem. qui tamen agi laus pauperimus erat: etateq3 se/nex: et tamen sui campi methas nun q̄ excesserat. Ratio vero cur felicior erat hec. est quia pauper iste securior rex autem prefatus in fortuna timidi or. Ideo lucanus libro quinto. O vita tuta facultas pauperis. Et iuue nalis libro. iiij. Cantabit vacuus coraz latrone viator. Ita in diuicijs spes nullatenus constituenda est: eo q̄ in ipsis nulla est securitas. Unde tibul. libro. j. diuitias alius fuluo sibi con/gregat auro: quem labor assiduus vi cino terreat hoste. Et subdit. Me mea paupertas vita traducat inerti dum meus exiguo luceat igne focus Et ibidem libro. ij. Non me regna iu uant: non lidius auriser amnis: nec quas terrarum sustinet orbis opes. Hoc alij cupiunt liceat mihi paupere cultu: securo vite munere posse frui. Que omnia concludunt: nullaz in ter renis fore securitatem. In quibus ta men fere omnes spem suam costitue runt: quāobrem in spe falluntur sua co q̄ in bonis eternis cosolationem sibi affuturam non prestituūt: in quo rum spe omnis consolatio solidatur

Capitulum sextum de perpetui tate anime: ⁊ de spe vite future.

Anima de nihilo creatur: ⁊ non educitur de poten cia materie: vt plures pu tauerunt heretici: dicentes animam cum corpore generari naturali semi/ne: corruptoq3 corpore corrumpi.

Itaq3 post hanc vitam nullam aliam sperantes: lubricitatem atq3 volupta tem summam felicitatem crediderūt Cuius opinionis fuit aristippus: vt in pluribus passibus narrat augusti. de ciuitate dei De talibus loquitur tul. li. ij. de tusculanis questio. vides

inquit nonnullos pecunie cupidos ⁊ glorie multos libidinum seruos.
Et pollicraticus libro .vij. capitulo primo mundum dimensi sunt nature varias scrutati sunt causas: ⁊ quasi mola gigantea intumuerunt: indoxe ruutq3 bellum gratie dei: sed dececti sunt dum alleuarentur. Unde ad romanos.j. deus illis manifestauit: et tamen euanuerunt in cogitationibus suis: et obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes se sapientes stulti facti sunt. Mirum enim si philosophi: post hanc vitam naturali discere teneantur animaz non perpetuari. Mirum insuper si post hanc vitam: alia non debeat sperari: quia legebam nuper aristo. libro de pomo dicentem: animam virtuosam suo deberi creatori coniũgi. homine q3 viuente affirmant animam incarcerari. Item plato in thimeo dicit: q9 anima ad hoc coniuncta est corpori: vt scientias ⁊ virtutes veneret Si autem venerit cum fenore magno a suo creatore benigne suscipiet si autem non: relegabitur ad inferna Ex hijs ergo concluditur q9 naturales philosophi dicere tenentur animam humanam creari: et de nihilo fieri, ⁊ ex consequenti ipsam perpetuari. Pro cuius ampliori declaratione quatuor occurrunt rationes. Prima ratio est: quia anima intellectiua est indiuisibilis: ergo est incorruptibilis: consequentia clara est: quia indiuisibile non potest alterari: vel attingi ab aliquo corporali: ⁊ antece

dens patet per aristo. iij. de anima dicentem: q9 intellectus est simplex immixtus ⁊ perpetuo. Jte patet alia ratione quia anima intellectiua est locus specierum: vt dicitur tertio de anima si ergo species locum non occupant. vt deducitur: sequitur q9 anima est indiuisibilis in qua recipiuntur: quia quicquid recipitur in aliquo: recipitur ad modum recipientis. Sed q9 species non recipiantur occupatiue satis patet. Quis enim tam ebes est vt dicat species seu conceptus humanos locum occupare? Nam tunc dicere oportet virum multum sapientem non posse sapientiorem fieri q3 sui conceptus totam eius animam occuparent. Itaq3 noui conceptus non possent superaddi: qđ dicere ridiculosum est. Joco dicebat actor sex p̃ncipiorum q9 anima nullum locum occupat. Secunda ratio est: quia anima libera est: eo q9 habet liberum arbitrium vt patet per boetium. v. de consola. ergo non subest influen/ cijs superioribꝰ: ⁊ per cõsequens nõ est corruptibilis. Nam si eis subesset tunc etiam tanq3 brutum secundum diuersitatem influentiarum necessitaretur: cuius oppositum experitur. Joco sene. in suis tragedijs li. iiij. narrat qualiter omnia entia naturalia in certis legibus stabilita sunt: quas nõ possunt relinquere: homo vero nullas habet leges quas infringere nõ possit. Concludamus ergo cum aristo. p̃mo de anima: q9 anima seu intellectus est quid diuinum ⁊ immortale

¶ Tertia ratio est. quia aīma seu intellectus reflectitur supra se. quia experimur q̄ anima cognoscit se cognoscere per actum reflexum. qō non potest facere aliqua virtus seu potentia organica vel corporalis. ergo anima est res spiritualis ⁊ consequenter incorruptibilis. ¶ Ideo dicit aristotiles secundo de anima: q̄ intellectus est separatus ab alijs potencijs sicut perpetuum a corruptibili.

¶ Quarta ratio est. Quia iusticia est virtutum preclarissima: vt dicitur. v. ethi. debet igitur maxime conuenire primo enti. Cum ergo experimur in vita presenti plures impios sublimari: ⁊ iustos calumniari: ⁊ opprimi: ponenda est vita post hanc vitam: in qua iusticia vnicuiq; fiet. ¶ Alias enim dicere oporteret vniuersus per iusticiam non regulari: atq; supremum iudicem iusticia non illustrari. quod incredibile apparet.

¶ Ex hijs ergo rationibus concludere possumus animam esse perpetuam: aliamq; vitam post istam debere sperari. Ex quo sequitur q̄ anima de potentia materie non educitur: sed potius de nihilo creatur: vt prius notabatur. Ideo dicebat themistius philosophus: q̄ inter omnia miranda in rebus naturalibus mirandum est de anima. hoc enim narrat commentator auerrois primo de anima. Hijs rationibus tamen non obstantibus: plures in speculis vanitatis mundum vt paradisum elegerūt qui similes sunt tygridi. de qua narrat plinius naturalis: q̄ a venatorib⁹ per specula frequenter ōcipitur ¶ Unde venatores catulum suum sibi volentes auferre: in via specula ponunt. cumq; venatores catulum suum deportant ipsa tygris venatores insequitur: sed in via specula inueniens: in eisq; suam similitudinem prospiciens: catulum suum putat se iuenisse. sicq; catulum suum perdit: ⁊ deportari permittit. Similiter faciūt mundi amatores: quia leticiam vanam cum habuerint: paradisum inuenisse credūt. ⁊ ita catulum scilicet animam eis collatam damnari permittunt. ¶ Unde venatores scilicet demones humanam fragilitatem cognoscentes: eorum oculis specula mundane ⁊ humane vanitatis proponunt. vt in eis delectari atq; quietari studeant celiamq; felicitatem acquirere pretermittant.

¶ Capitulum septimum de caritate ⁊ bona amicicia.

AMicicia omnis boni ex ordium est si bona fuerit tūc bona vero est: si inter bonos extiterit. Alias enim amicicia nuncupari non videt. qm̄ amicicia p̄ciosissimū genus est diuitiarū. Inimicor aūt fedus non p̄ciosum: sed vile est. Ergo amici fieri studeamus. amiciciaq; in xp̄o sit ¶ Tunc em̄ p̄speramur in spū: mutuis monitionibus ⁊ orationibus: ⁊ in corpore mutuis sub

siones atq3 adiutorijs tē eaō erat vo
lūtas:ioez desideriū.quid em̄ melius
aut optabilius hijs?quāobrē seneca
epistola.iij.dicit.q3 vbi est ioez velle
t idem nolle:ibi dulcissimū t bone/
stissimū manere est.qm̄ cōcursus sen
suū t vnitas voluntatū tanq3 riuuli
amicitie scaturizant. Unī ambro.iij.ō
offi.custos inquit pietatis est amici/
tia:q̄ facit vt supior inferiori se exhi
beat equalē: t inferior superiori. inter
eos dispares non pōt esse amicitia.
Plurimū tñ amicitia fallax est. t in
momento deficit.t ideo eccī.xij. dici
tur q3 non cognoscit amicq3 in bonis
nec inimicq3 in malis:sz lex amicitie h5
est:vt nō plus vel minq3 velit diligi
q3 diligat:vt inqt tul.li.j. Nēpe bea/
tus aug.li.iiij.cōfes.vex amicū se ha
buisse narrat. Unī ipso mortuo plan
gebat eū dicens: q3 poiderat dimidi
um vite. Et ibiō cōcludit q3 non est
vera amicitia nisi fuerit conglutinata
caritate. Huiq3 em̄ amicitie xps exem
plū dedit luce.xxij.dicens . non dico
vos seruos:sed amicos.Sene.epla.
ciij.quendā plangentē filiū redargu
it.dicēs.qd inquit faceres si amicum
poeres:ex quo piculū incerte spei sic
plāgis?q̄si diceret q3 filio p̄ferendq3
est amicq3:si verus fuerit. Sicut tñ
dicit tul.li.j de offi.in amicitia nulla
pestis maior est q3 adulatio: t vitio
sa simulatio:q̄ verū iudiciū tollit: et
amicitiā adulterat.Unī aug.x. cōfes.
dicit q3 amici adulātes amicitiaz per
uertunt:t inimici litigātes plurimuz
corrigunt. Nec tñ amici sunt quorum
bona diuidūntur. qm̄ sicut dicit. ix.
ethi.t cōmentator ibidem.amicis est
anima vna:t omnia communia. Nec
est amicq3:nisi amico cor suū p̄beat.
vt ponit tul.vbi supra.Et aug.ij.cō/
fessio.dicit q3 amicitia dulcis est p̄p
ter bonitatē aīox.Et qui amicq3 est:
amico oia cōmunicet. Prima tamen
lex amicitie est:vt ab amicis honesta
petamq3.inquit tul.vbi supra.Unī va
leriq3 li.iiij.ca.vj.de pluribus narrat
quox vnq3 p alio hostibq3 se obtu/
lit. Item narrat de duob9 qui dice/
bant damon: t pithas q̄liter cū dyo
nisius tyrānq3 voluit vnū occidere:
alius exposuit se morti:qō cū vidis/
set tyrānus:admiratus suppliciū re/
misit. Nam t aug.iiij. cōfes.de ami/
co loquēs dicebat.nescio inq3 an vel
lē p illo mori.Similiter em̄ legit de
horeste t pilade:q3 magis eligebāt si
mul mori q3 nō simul viuere. Et em̄
si attendamq3 : hō ex natura amicari
debet.qm̄ dicit sene.li.iiij.de benefi.
hoiem nō faciūt vngues:neq3 dētes
terribiles:sed nudq3 natus est:vt nul
li videat inimicq3.Et ibiō concludit.
q3 societas dedit homini oīum aīa
liū t impiū gentiū. His itaq3 p̄moni
bq3 pz q3 vtilis sit societas atq3 ami
citia quāplurimi veteres habuerunt.
Unī fert de duobq3 mercatoribꝰ qui
ita se dilexerūt vt vnq3 eox q egyp/
tius erat vxorē p̄priā pulcherrimam
alteri amico relinqueret:eo q3 ipsius
amore lāguebat:quā tñ vxorē ipse e
gyptiq3 nunq3 cognouerat. In p̄ces/
su vō tpis cōtingit egiptiū p̄pter ho
micidiū morti cōdemnari. qō sciens
amicq3 qui bñficiū susceperat:venit di
cens se homicidiū fecisse:t loco illiq3
se mortuox obtulit. malebat em̄ pro

amico mori: ꝙ amicū mori irremuneratū. Ideo sapiens dicebat: si inueneris amicū fidelez: sit tibi sicut anima tua. Sed reprobandi sunt hij: qui amicos querūt vt ab eis illicita obtineant. Uerumtñ teste tul. lex amicitie est vt nō rogemꝰ turpia: nec faciamus rogati. Sūt etiā redarguendi q omnes putāt amicos. Ideo sapiens multi inquit sint tibi pacifici: vt vnus sit consiliariꝰ ex mille sez amicus tuꝰ de quo attendas ꝙ bonus sit. Nam maximū genꝰ infortunij scias tibi cōtigisse: si de puerso amicū facias: aut si amicum te habere putes cum non habeas. Sz nunquid experimur malos frequentius ceteris amicari: ferventioriqz federe sibinuicez adherēt quāplurimi quoruz fama vitiosa ꝑmulgat. Uerumtñ teste tul. iij. de offi. in malis fictio est: in bonis vero amicitia. Uñ aristo. viij. ethi. describēs tres species amicitie ostēdit ipsas cōsistere in triplici genere boni. Omnis ergo amicitia in bonis est. Uñ aug. iiij. cōfes. statim post principiū dicit: ꝙ non est amicitia nisi inter habentes caritatē. Qui enim ex caritate sc amāt: sunt de numero eoꝝ de quibꝰ jere. ix. dicit omnis amicus fraudulēter incedit. Tales nō caritate sz vtilitate sepiꝰ federant. Juxta illud ouidij de ponto. vulgus amicitias vtilitate ꝑbat. Quāobrem talis amicitia minime durat aut saltem necessitatis tempore: vt communiter non persceuerat. Uerum naturalis amicitia bene ꝑdurat. Nā declarat aristo. viij. ethi. fratres se diligere mutuo debere. q̄ eandē naturā cōmunicāt. Et signāter illi qui in xp̄o fratres sunt: atqz legē xp̄ianam ꝑfessi sunt: illi potissime diligere debēt. qm̄ frater q iuuat a fratre: q̄si firma ciuitas vt inquit scripꝰtura. Narrat cm̄ vale. li. v. c. v. ꝙ cuz quidam miles in castris pompeij aliū quendā militē interfecit: ipsumqz tacentem spoliaret: statim vt suum fratrē germanū esse cognouit: deos de tanta impietate victorie criminari cepit. Uñ p̄ciosa veste fratrem suū operuit mortuū: ⁊ ꝑtinꝰ eōdē gladio suo quo illū interfecerat pectus suū penetrauit: ⁊ sup corpus fratris sui se prostrando flāmis seip̄m cremandum exhibuit. Idem etiam narrat aug. li. ij. de ci. c. xxvj. Insup Uale. vbi supra narrat de fabio qui triumphum victorie sibi oblatum respuit: quia frater suus in illo prelio ceciderat.

Si ergo christiani ex lege et natura fratres sint ꝑ seipsis merito certare debēt: nullaqz dissensio inter fratres debet oriri. Nam li. vij. ecclesiastice hystorie ca. xxix narratur de duobꝰ ꝙ ipsi stagnum vnum commune habebant: sed concordes esse non poterant. Unde bella mortalia quāplurima cōmiserunt. Ad quos diuina prouidente gratia greg. cesariensis pueuit: ⁊ vidēs fratrū furiam ꝑ modici stagni diuisione sic dicebat. Nolite o filij rationales animas vestras pro mutis animantibus videlicet pro piscibus violare. ne queso fraternam pacem cupiditas disoluat. Et subditur ibidem: ꝙ pro oratione fusa aque illius stagni euanuerunt: et vbi erat

ſtagnum vſq3 in hodiernum diem cā
pus habetur:ſic etiam ipſe poſtula/
bat ne fraterna pax diuueretur. Inſu
per narrat pompeius li. ij. q̄ xerxes
ſe debere regem eſſe affirmabat. ſed
cum frater ſuus obſiſteret:ipſi pari/
ter cauſam aſſerno patruo ſuo con/
miſerunt. qui cognita cauſa xerxen
prepoſuit:cuius frater contentus ex
titit. ¶Itaq3 omne litigium ſopitum
fuit:muneraq3 ſibinuicem dederunt

¶Merito igitur increpandi ſunt
chriſtiani qui p̄o ſimilibus tota die
pugnant:nec fratrem liberare ſed po
tius inuadere petunt.

¶Capitulum octauum de vera a
micitia:et de eius vtilitate atq3 fide
litate.

¶Este Tullio de amicitia.
Amicitia omnibus rebus
humanis preponenda eſt
nihilq3 eſt nature tam aptum tamq3
conueniens ad res proſperas vel ad
uerſas quanta ſit vis amicitie. Et ſub
dit. eſt autem amicitia nihil aliud ni/
ſi omnium diuinarum humanarum
q3 rerum cum beniuolentia et carita
te conſenſio. Idem Tullius in rheto
rica ſecunda. Amicitia eſt voluntas
erga aliquem bonarum rerum illius
ipſius cauſa quē diligit cum pari vo
luntate. Ex quo aperte apparet q̄
amicitia paritatem ſemper pretendit
Unde ſecundus philoſphus. quid ē
amicitia? equalitas animorum. Quid
amicus? deſiderabile nomen: homo
vix apparens: infelicitatis refugium:
indefinens felicitas ¶Nempe ami/
cus raro inuenitur:in penuria propi/
ciatur: et indefinenter amicatur. a/
lias enim amicus non eſt. ¶Aliqui
autem amicos ſe dicunt cuq3 bona de
derunt quedam: ſed amicus non es:
niſi teipſum animumq3 dederis.

¶Unde ſeneca libro ſexto de be/
neficijs. Neſcis quantum ſit amicitie
precium: ſi non intelligis te ei datu
rum quem diligis ¶Rem ſeculis ra/
ram que non alicubi magis deeſt: q̄
vbi creditur abundare. Quia ſepius
creditur amicitia magna: vbi nulla
eſt ¶Uerumtamen amicitie munus
omnium virtutum munera confert.
et que duo ſunt ad vnum redigit:mi
rabiliq3 paritate diſpares vnit.

¶Unde Calcidius in prohemio ſuper
thimeo platonis. ¶Tanta vt opinor
eſt vis amicitie: q̄ parificat res ex ſe
diuerſas. cum alter ex amicis alterī
voto complaciti operis adminiſtrat
effectum. Nam amicitia multos diſ/
pares coadunat. Nec tamen vera eſt
amicitia eorum: qui quoſdam ſtulte
diligunt:atq3 volendo amicitie do/
num exhibere ſeipſos damnificant:
et concuciunt. Quos redarguens ca/
tho ſic ait. Dilige ſic alios: vt ſis tibi
carus amicus. Sic bonus eſto bonis
ne te mala damna ſequant. Tal igit
abſit amicitia: ſz ꝛa ꝛ diſcreta non p̄

termittatur:quia teste eodem catho ne.vtilio regno est meritis acquirere amicos.Et hecaton stoicus.quicquid profeci hoc est q̄ amicus esse cepi.

Nihil igitur amicitia vtilius. nihil in rebus humanis desiderabilius.

Ūñ quintili.causa.viij.nō repio in re bus humanis aliquid p̄stantio amici tia.Et subdit.qd eñ foret hūano ge neri felicio:q̄ si oēs possent esse a/ mici:Omnia eñ mala discederent.

Ūñ in ꝓuer.sapientū dr̄.qd dulcius q̄ hr̄e amicū cum quo omia audeas. quē sic credas vt te. cui sic loquaris vt tecū. multi tales amicos habere voluerūt:ꝛ ipsi tales esse nō possunt

Ūñ tul.li. de amicitia p̄allegato cōst milē ponit sniam. Rursus pax ami cicia p̄dest: nisi amicoꝝ cōstans ꝛ fi delis adhesio fuerit.Ū sene.in thie ste.quos verus amor tenuit tenebit.

Ūñ augustus cesar amicicīā non fa/ cile admisit:ꝛ cōstantissime retinuit vt refert suetonio li.ij. Nā amico nō est qui cito descrit amicū: nec amico qui de amico cito male iudicat.tulli. li.de amicitia.boniviri ꝛ sapientis est hec duo tenere in amicitia. primū est ne quid fictū:aut simulatū sit. nā ap te odisse magis laudabile est:q̄ de/ cultare sententiā. deinde suspitiosus nō debet esse:nec existimare aliquid ab amico esse violatū. Nempe cū su/ spicaī iam amicū habere nō arbitraī Heu quot sunt verbales amici: qui tpe necessitatis recedunt.qui nullum diligūt: nisi quantū beneficia susci/ piūt. Cū valerius libro.iiij. dicat sin cere fidei amici precipue in aduersis rebus cognoscūtur In quibus quic quid prestatur a constanti beniuolē/ tia proficiscitur. Nam gratum benefi cium est: quod mercedis suspitione caret. Absit tamen vt aliquis cre dat amicoꝝ occasione se peccare pos se:aut obsequēdo ea debere agere q̄ prohibentur. Nam teste Tullio li/ bro de amicitia Nulla est excusatio peccati:si amici causa peccaueris: nō debet ergo in malis amicus obedire amico. Unde valerius libro sexto ca p.tulo quarto narrat q̄ cum rutilius amico indigna petenti non obediret tunc amicus dixit:quid mihi est op9 amicitia tua:si quod rogo non facis Cui rutilius immo quid mihi tua: si propter te aliquid inhoneste factur9 sum. Ioco catho dicit.Quod iustum est petito:vel quod vocatur hone/ stum. Nam stultum est petere quod possit iure negari. Non ergo exigit a micitia crimina pro se mutuo commit ti. Nihilominus teste claudiano i ma iori:multis delicta fuere nexus ami citie.quia scilicet multi:amicorum oc casione peccaucrunt.hoc tamen ab/ sit. quia teste Tulio de officijs a/ micis non tribuere quod recte pos/ sis:ꝛ tribuere quod non sit equum: contra amicitie officium est Itaq; saluo conscientie iure amicus amico succurrere debet:ea postponendo q̄ possessio continet terrena. Unde sydonius libro secundo. Non magis cordi esse debet aut voluptati ager cum reddit ibus amplis: q̄ amicus aut vicinus sibiipsi equalis Omnis enim amicitia paritatem pretendit.

Si ergo par est amicus tibi: quomodo preponas amico tuas opes: si te sibi parem plus opibus diligas?

Hoc enim si feceris: nec paritas: nec amicicia est. cū Halterus in alexā. li. octauo dicat: ꝙ inter eq̄les et inq̄les ē nodus amoris. Diligamus ergo animo equo: amicumq3 moribus sanum eligamus: ne vitiorum eminente turpitudine: amicitiam iure deserere oporteat. Nam quod honestum est: amare natura postulat. qō autem obliquum: diu diligere rationi molestū est. Unde tullius libro secundo ō officijs: quia inquit ipsuz quod honestum decorumq3 dicimus per se nobis placeī: idcirco illos in quibus hoc esse arbitramur naturaliter diligere cogimur. Et libro de amicicia nihil est tam aptuz nature: tamq3 cōueniens: sicut amicicia. sed hāc scio debere in solis bonis esse. Sed precor vereantur qui vere amicicie fedus seruare recusant. Nam minime attendunt quomodo diligant: dum modo eius quem diligunt sub titulo proficiant nec attendunt: si bonus sz si diues: et in obsequijs prodigus.

Ea autem que possident: ipsorum ita sunt vt communicare non audeant: nisi communicando sua bona ampliari videant. amicorum tamen omnia debent fore communia. Teren. in adelphis: vetus verbum hoc est: communia esse amicorum inter se omnia Et salustius in catilina. idem velle: et idem nolle ea demum vera amicicia est. Itaq3 etiam si quis a culpa vacuus in amicitiam prauorum incideret: quotidiano vsu atq3 illecebris facilitier similis ceteris efficitur.

Caueat ergo qui amat: vt quē diligit bonus sit. in malo enim amicicia non est. Unde idem salustius in iugurtino: omnes eadem cupere: eadēq3 odisse inter bonos amicicia: et inter malos fictio est: et non amicicia.

Quomodo enim amicicia esset: ex quo peccatum eos copulat. Nempe vnum vitium aliud trahit: et si auarus fuerit amicus: forte superbus erit. si autem superbus ira superueniet. ecce qualis amicicia. nulla enim est ex quo peccato maculatur. Quis eī diuisit angelos amicos? superbia. Quis fratres primos? auaritia Sic et plures qui putantur amici similibus ex causis dissoluuntur. Nam inter amicos debet fore caritas sine temeritate: communitas sine cupiditate. Unde seneca epistola. xlviij.

Consortium rerum omnium inter nos facit amicicia. Et subdit. omnia cum amico communia amicus habebit. Nam pithagoricorum opinio fuit: amicorum omnia esse communia: et amicum esse alterum seipsū vt refert hieronimus contra rufinum. Unde ouidius. iiij. de tristib9. bi duo corporibus mentibus vnus erant.

Et loquitur ō amicis. Et arator libro secundō repellitur in diuersa trahens cum spiritus efficit vnum. que vanitas ex concordia venit. Concordia vero in bonis est. Unde prosper libro epigram. Moribus

inlusti pulchra est concordia pacis.

¶ Igitur posco inquiramus quo pacto queat vera amicicia vendicari.

¶ Audiamꝰ ouidium libro tertio de arte ita dicentem: vt ameris amabilis esto: dulcibus est verbis alliciendus amor. Unde matheus libro de thobia. est brauio dignus amoris amor.

¶ Et hecaton stoicus: si vis amari ama. Ex quibus apparet ꝙ nullo laqꝫ amor tam cito capitur: sicut amore q̄ obsequiorum dulcedine conseruatur

¶ Uñ catho. vincere cum possis interdum cede sodali. Obsequio quoniaꝫ dulces retinentur amici. Ira odium generat: concordia nutrit amorem. sunt quedam que ferred ecet pacienter amicum. Itaqꝫ mutuis patienciis amicabilis conuictus seruatur: verbisqꝫ beniuolis: exhortationibus: et iustis increpatōibꝰ inter sapientes amor solidatur. Uñ tul. li. j. de offi. vita victus consilia sermones exhortationes interdum: ꝛ obiurgationes maxime in amicicijs vigent. illaqꝫ est iocundissima amicicia quā similitudo coniugauit: nec mireris si libeat redarguere te amicum: quia redargutio amore prolata sapienti placet.

¶ Ceterum suscitemur: cur inter homines amicicie non parent. ¶ Aut enim homines sunt quales non fuerunt: aut veteres sicut nec presentes se mutuo dilexerunt: qō abśit. ¶ Quod igit dicendum libeat: non occurrit: nisi ꝙ imparitas voluntatum: ꝛ distinctio desideriorum amicicie detrabit. Nam teste oratio in suis epistolis odcrunt bylarem tristes: tristemqꝫ iocosi. Sedatum celeres: agilem gnauumqꝫ remissi. Potores bibuli media de nocte falerni. Odcrunt porrecta negant m pocula. Itaqꝫ gulosi abscenos non amant. nec lubrici castos. Quamobrem appetituum varietate confunditur amor. Impijs ergo non est fedus amoris exhibendū eo ꝙ contrarium amori impedimentum habent. ¶ Unde plautus in aulularia: conuentus bachorum: ꝛ ioca friuola non quero vt amorem pariant: vtinam nihil odiosum darent.

¶ Talibus igitur ineptis desideriſs vere delectationi contradicitur sepe.

¶ Rursus animaduerti frequēter quosdam fore amicos non hominum: sed munerum. Hij sunt sodales: non amicicie: sed fortune de quorum amicicia inquit sene. epla. ix. Qui vtilitatis causa assumptus est: tam diu placebit q̄diu vtilis fuerit. ¶ Nam circa diuites amicorum turba circumsedet sed circa euersos solitudo est: quia tales fugiunt amici vbi probantur.

¶ Unde varro in sententijs suis. si vis amicum experiri: calamitosus fias.

¶ Et quintilia. causa. xv. nescis, inquit an diligat: cuius experimenta non habet nisi felicitas. Plures enim in felicitate diligunt: sed aduenience infortunio disparent: quia deest fortuna: gratia cuius amabant. ¶ Boetius tertio de consolatione quemcumqꝫ felicitas amicum fecit: infelicitas faciet esse inimicum. nulla pestis efficacior ad nocendō: q̄ familiaris inimicꝰ

¶ Nam causa deficiente amoris: nimi/rum si deficit zelus antiquus. Nam tarquinus exilio datus: tunc primo cognouit quos fidos habuit amicos

¶ In prosperitate enim non cognouerat vt narrat tul. li. de amicicia.

¶ De talibus ouidius li. de ponto. vulgus amicicias vtilitate probat. Reuera tamen prout dicit idem ouidius: turpe sequi casum et fortune cedere amicum. Et nisi sit felix: esse negare suum. Unde ipse ouidius in exilio positus li. de tristibus suis amicis dicebat. Uix duo tres ve mihi de tot superestis amici. Cetera fortune non mea turba fuit. Illud amicicie sanctū z venerabile nomen. Re tibi pro vili sub pedibus iacet. Donec eris felix: multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila: solus eris.

¶ Et petronius. Cum fortuna manet vultum seruatis amici. Cum cecidit turpi vertitis ora fuga. O qualis amicicia. Reuera ficta est. nulliusq3 precij. nullaq3 sollicitudine queren/da est. Nam teste catbone vna dies qualis fuerit monstrabit amicus.

¶ Prothdolor tamen vt dicit matheꝰ in libro de thobia. Fluctuat ad sen/sum venalis amicus egenum, nec verus refouet: nec fabricatus amor.

¶ Marcialis cocus. hic quem mensa tibi: quem cena parauit amicum.

¶ Aprum amat z pullos: z sumē: z o/strea: non te. Tā bene si tener est noster amicꝰ erit. Tales enim amici sūt empticij: sermonibusq3 tantummo/do coniunguntur. mente vero: vel factis minime adherent. Unde tibullꝰ libro. ij. Ne vos decipiant pendentis brachia collo. Ne capiat blanda sor/dida lingua prece. quia sez a talibus cauendum est. Unde sedulius in carmine pascal. li. v. traditor immittis: ferus proditor impie latro. Quid sa/num simulas: z amicum fraude salutas? Heu quales q3 ficti amici.

¶ Nam presentibus fauent: z post tergum insidiantur. Horatius in libro sermo. absentem qui rodit amicum: qui non defendit alio culpante sodales: fingere qui non visa potest: commissa tacere qui nequit: hic niger est: hūc tu romane caueto. Nam cauendi sūt q nec secretū tenere sciunt. nec assiste re laudibꝰ nisi pñtibꝰ eis. Cōsimiliuz itaq3 discedat amicicia: quoz finis interitus est. Uñ tul. libro de amicicia precipiendum est bonis: vt si in prauorum amicicias ignoranter ceciderint: ne existiment ita se allígatos vt ab amicis in republica peccantibus non discedant. quia nulla tenenda est amicicia: que recto non coniungitur fini. Omnium autem finis deus est: gratia cuius cetera debent amari.

¶ Capitulum nonum de correctione caritatiua.

Non est amicus: qui peccā tem amicum non corrigit Amicicia enim in christo esse debet: sed non est in christo: si peccata libenter permittit. Unde ca/ tho. Cumqz mones aliquem: nec se velit ipse moneri. Si tibi sit carus: noli desistere ceptis. Quod nosti fac tum non recte: noli silere. Ne videa re malos imitari velle tacendo. Vul nera dum sanas: dolor est medicina doloris. quia teste oratio in epistolis Et neglecta solent incendia sumere vires. quia scilicet peccata non correc ta de facili crescunt. Joco tul. li. de a micicia: monendi inquit sunt sepe a/ mici ⁊ obiurgandi: sic tamen vt mo/ nitio acerbitate: ⁊ obiurgatio contu melia careat: ⁊ tūc beniuole fiunt

Uerumtamen mos est hodie plurīū corrigi nolle. Ipsis enim veritas est odio. Juxta illud terrentij. in andri a. obsequium amicos: veritas odium parit. maxima autem in eo est culpa: qui fraudem querit: et qui scilicet ve ritatem spernit. Salustius in iugur/ thino. odium querere extreme demē tie est. Illi vero odium querunt: qui veritate audita correctionis caritati ue sub pretextu impatienter audiūt: nec reputant amorem: nisi eorum fa ueatur etiam illicite voluptati.

Uerumtamen qui fidelis amicus est a correctione caritatiua non desistat.

Juxta illud senece. ij. de clementia. malo inquit verbis offendere veris q̄z adulando placere. Uerumtamen correctio caritatiua frequenter ab a/ micis pretermittitur: atqz curam de aliis minime habent. Dicunt enim in cordibus suis, quid mihi quid alij a gant. Juxta illud terrencij: vt quid aliena cures que ad te non pertinēt.

Alij vero corrigere pretermittunt: q̄ ipsorum amici suscipere correctionē recusant. sed minime recusare debent omni enim tempore correctio beni/ uola bona est. Tunc enim beniuola dicitur: quando asperitati aliqua dul cedo miscetur. Unde in proverbijs sapientum dicitur. obiurgationi sem per aliquid admisceas blandicie: ze/ lumqz dei commemores. ⁊ in te pec/ cantibus misereris. Sed plurimorū aures clause sunt: ⁊ veritatem ab a micis audire nequeunt. Utinam at/ tenderent illud senece epistola. xxv. ad lucillum. mutua inquit emenden/ da sunt vitia: nec amo illum: si profi cere non curo: malo enim mihi suc/ cessum ꝛc. q̄ fidem deesse. Joco tul. in oratione pro celio: admoneo enim te vt a rerum turpitudine cauas: et ne in alterum dicas: que cum dixeris dixisse erubescas. Sed quis au debit amicum aut alium redarguere

Nam mundi tanta superbia est: vt nul lus redargui velit. non solum priua/ tim aut personaliter: quinimo ea que publice dicuntur in obprobrium de/ lictorūz plures male accipiunt: ⁊ pro seipsis dici palogizant. Contra quos plaut⁹ in aululania: nemo inquit sibi met arbitretur dici: q̄ nos dicimus populo: neqz sibimet causaz constitu et cōmunez ex ioco. Aduertant autez

alios qui corrigere petunt: ne corri/
gendo ea tangant: que nouerunt cor
rigi non posse: obstinatis enim pre/
dicare non prodest. Fortassis
eorum peccata crescunt eo pacto quo
commemorantur: et peccandi volun
tas ex reprehensione frequenter il/
lis accrescit. Juxta illud Ouidij libro
de ponto. Uulneris id genus est. q̄
cum sanabile non sit: non contracta/
ri tucius esse puto. Curādo fieri que
dam maiora videmus vulnera: que
melius non tetigisse fuit. Unde idē
libro secundo de tristibus. Eripit in
terdum modo dat medicina dolo/
rem. Itaq; correctio non omni tem/
pore prodest: sed persona et mensu/
ra consideranda est. Ubi tamen q̄s
amicū sentit corrigere n̄ desistat: eciā
si moleste capiat quod ei dicitur. Du
rus enim animus assiduis correctio
nibus ad lachrimam quandoq; indu
citur. Ipsiusq; furia correctionis a/
cerbitate moderanda est. Juxta illud
Ouidij primo de remedijs. dum fu/
ror in cursu est: currenti cede furo/
ri. difficiles aditus impetus omnis
habet. Et subdit. Impaciens animus
nec adhuc tractabilis arte respuit: at
q; odio verba monentis habet. Et
ideo sequitur. aggrediar melius tunc
cum sua vulnera tangi iam sinet: et
veris vocibus aptus erit. Cum dede
rit lachrimas: animumq; impleuerit
egrum: Ille dolor verbis et moderā
dus erit. Temporibus medicina va
let: data tempore prosunt: et data nō
apto tempore vina nocent. Itaq; ali
um corrigere cupiens: presertim ami
cum temporis oportunitatem que/
rat: et mediocrem acerbitatem obser
uet: ne superbie signaculum aut ran
coris maneriem continere videatur:
seo potius caritatiua z amicabilis p/
pendatur.

Capitulum decimū de pietate.

Pietatem humanam sua/
det natura. Omnes enim
homines vnius nature su
mus quāobrem penes omnes pieta/
tis opera sunt exhibenda. Seneca in
thieste. nulla vis maior pietate vera
est quoscumq; enim verus amor te/
nuit: hos pietas tenebit: quasi dicat
q̄ hij alios non amant: nisi pietatis
officia eos confoueant. Attendamus
enim quoniam qui pius est: alijs pie
tatem pro seipso impetrat. Ualerius
libro quinto capitulo quarto et quin
to humanitatis dulcedo et infrenata
barbarorum ingenia penetrat: et ho
stium oculos mollit: et inter distric/
tos mucrones placidum iter reperit:
nulla inquit acerbitate fortune: nullis
sordibus precium care pietatis euile
scit. Unde ibidem narrat de muliere
quadam ingenui sanguinis: que apud
tribunal capitali crimine damnata: tri
umuiro in carcere necāda tradita fuit

sed carceris custos misericordia motus: non eam protinus strangulauit: prefateq; mulieris filiam ipsam adire permisit: sic tamen vt nullus cibus ei exhiberetur: existimans futurum: vt inedia consumeretur. Transactis ergo pluribus diebus mirabatur carceris custos cur mulier nō moreret: sq; curiosius obseruata filia animaduertit q; filia suo vbere excerpto famem matris lactis sui subsidio leniebat. que pietas iudicibus innotuit: et prefate mulieri veniam impetrauit. Similisq; hystoria de quadaq; alia filia ibideq; narratur que patrem suuq; Limona consimili fortuna affectum: pariq; custodie traditum atq; senissimum pariter gubernauit: veniamq; ei sua pietas conformiter impetrauit. Nil ergo magis propicium vt delictorum obtineatur venia: q̄ pietatis exercere opera: prout caritas petit. Rursus idem Ualerius ibidem refert: q; cum rex darius contra scythas impetum faceret: interrogauit eos per legatos quem finem fugiendi aut quod initium pugnandi facturi essent. Responderūt nec vrbes vllas nec agros cultos habere pro quibus dimicarent: sed cum ad parentum suorum monumenta veniissent: scituruq; quemadmodum scythe preliari solerent. Quo dicto immanis et barbara gens ab omni feritatis discrimine se redemit. Prima ergo et optima rerum natura pietatis magistra est: que nullo vocis ministerio: nullo vsu litterarum indigens: propriis viribq; caritatem parentum liberorum pectoribus infundit. Si enim quis etiam loqui nesciat: nihilominus a natura amare pietatem docetur. Unde valerius vbi supra. Quis enim plaustris vagos et siluarum latebris corpora sua tegentes: in modumq; ferarum laniati pecudum viuentes: sic dario respondere docuit: quasi diceret q; natura que docet pietatem inuenire: et si non verbis: operibus tamē. Que quidam natura filium cresi loquendi vsu defectum ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Nempe inter omnes pietas esse debet. et signanter si consanguineitas aut parentela habeatur Unde statius tebaidos libro decimo prolis amor crudelia vincit pectora. Et Tullius rhetorica prima. pietas ē per quam sanguine coniunctis: patrieq; beniuolis officium: et diligens cultus tribuitur. Unde petronius. O maxima rerum pietas hominum tutissima virtus. que pietas in hoste p batur: vt inquit Ouidi? tercio de tristibus. His ergo attentis: erubescant fideles in quibus modica: vel nulla pietas est. fortassis enim gentilium prelibatam pietatem non imitātur. quia non solum pietatem negāt hijsquibus inimicantur: sed etiam q bus se amicari iactant. quod fecisse veteres tyranni leguntur. Ualerius enim vbi supra capitulo primo narrat q; cum quidam adolescens accen

ſus eſſet amore filie piſiſtrati: atheni
enſium tyranni: in publico obuiaꝫ ſi
bi factam oſculatus fuit. prefati er /
go tyranni ſuadebat vxor vt capita
li ſupplicio puniretur. Cui tyrannus:
ſi eos inquit qui nos amant interfi /
cimus: quid hijs faciemus quibus o
dio ſumus? Hec enim vox ex ore ty /
ranni de humanitate manauit. ¶ In
hunc itaqꝫ modum filie tulit iniuriaꝫ
ac multo laudabilius ſuam. Rurſus
de eodem tyranno refert Ualerius
vbi ſupra: ꝙ cum traſippus eius ami
cus inter cenaꝫ ſine fine conuicio eū
laceraſſet ꝛ inſuper concitate temu /
lentie impetu euectus: os eius ſputo
reſperſiſſet: nec tamen in vindictam
ſui valuit cum accendere. ¶ Quinimo
ſuos filios violate patris maieſtati
ſubuenire cupientes: retraxit. poſtero
qꝫ die traſippo ſe humiliante in pri /
ſtinum fedus amoris eum ſibi recon
ciliauit. Leterum idem Ualerius de
¶ Pirrho rege refert: ꝙ cum audi /
uiſſet quoſdaꝫ in conuiuio tarentino
rum turpia de ipſo loquentes perco
tari cepit a quodam qui conuiuio in
terfuerat: an talia de ipſo dixiſſet: q
reſpondit. niſi inquit vinum nobis ꝺ
feciſſet: iſta que tibi relata ſunt p̄ his
que de te locuturi eramus: luſus ac
iocus fuiſſent. Quo dicto tam vrba /
na crapule excuſatio: veritatiſqꝫ ſim
plex confeſſio: iram regis conuer /
tit in riſum: prefatiqꝫ regis clemẽtia
obtinuit: vt ꝛ tarentini ſobrij gratiaſ
ſibi agerent: et ebrij bene precarent̄.

¶ Audiamus ergo pietatem id adeptā
fuiſſe quod crudelitas obtinere non
ſolita eſt. ¶ Illi ergo ſe homines nō
dicant: qui pietatem humanitati de /
bitam non habent. nec debet putari
magnitudo animi virtus: ſed crude /
litas: ſi comes non fuerit pietas. Un̄
¶ Tullius li. j. de offi. Porro magnitu
do animi: remota pietate et coniunc
tione humana: feritas quedam ꝛ in /
humanitas eſt. Et idem libro tertio.
¶ Sicut quedam membra amputant̄:
ſi languere: ꝛ ſpiritu carere ceperint:
ne noceant reliquis partibus corpo /
ris: ſic iſta in figura hominis feritas
ꝛ immanitas belue a communi tan /
q̄ humanitate ſegreganda eſt. Nam
pietate conditio humana obſeruatur
ꝛ indignatus homo mitigatur. Nam
teſte oratio in epiſtolis: nemo adeo fe
rus eſt: vt non miteſcere poſſit. Hijs
ergo concludatur ſermonibus: carita
tis opus pietatem eſſe: naturamqꝫ pi
etatem querere.

¶ Capitulum vndecimuꝫ de pace
et concordia.

Ꝟritatis filia pax est. Nec mutuo hari sunt: qui con corditer non viuunt. Un de Tullius philippica secunda .nul/ la armatorum presidium est: nisi be niuolentia: ⁊ caritate sit susceptum Nomen certe pacis est dulce: ⁊ ipsa res salutaris: nec est aliud q̄ trangl/ la libertas. Illa tamen non est repu tanda pax: que vicijs consentit. Un/ de seneca libro de moribus pacē ha beto cum hominibus: cum vicijs bel lum Et fulgen. libro mitologiarum se cundo sapientes viri maiorem cū vi cijs q̄ cum inimicis pugnam gerunt. Nunquid ergo lamentandum occur rit: si vt plurimum pacem se habere dicant: hij quorum voluntates cōsen tance sunt in malum? Quomodo cū pax erit: vbi princeps discordie dya bolus regnat? Quomodo etiam pax est tecum: si tua voluntas tue rationi contradicat: si aliud vis ⁊ aliud te de bere velle iudicas? In nullo enim sce lere pax est. Rursus pacem ha beant qui rempu. prospere regere pe tunt. Nam teste salustio in iugurthi no. concordia parue res crescunt dis cordia maxime dilabuntnr. Et varro in suis sententijs. Alit autem concor dia mores: ⁊ cohabitantium animos format. Sapienter igitur rempu. non regunt: qui non nisi prelia querunt. non sunt enim querenda prelia: nisi vt pax melior habeatur. Qui autem bellant vt paceꝫ habeant: non disco/ diam: sed pacem querunt. quia si pa/ cem haberent: vtiqꝫ non pugnarent. corum autem pugna via pacis est.

Qui vero pugnant pace non intenta dissipatores cōmunitatum sunt. Un de Tullius libro primo de officijs. quare inquit suscipienda quidem sūt bella? ob eam causam vt sine iniuria in pace viuatur. Itaqꝫ bellum susci/ piatur: vt nihil aliud nisi pax haberi videatur. Unde vidimus ad alexan/ drum. Nos bella non gerimus: sed pacem moribus: non viribus confir mam?. sola fortuna est aduersus quā sepe pugnamus: ⁊ semper vincimus. Itaqꝫ non contra pacem: sed contra fortunam pugnabant. sic enim pug/ nantium scilicet contra pacem prava intentio est. Unde merito a veteri/ bus mos vsqꝫ ad presentia tempora habetur: vt nullis pugnare liceat: ni si tractatus pacis precedat. Unde tē pus ante pugnam prefigitur: in quo pars vna alteram alloquitur. si autez pax inde haberi non possit prelium consequitur. Si qui autem ad huius/ modi tractatum se flectere noluerit: arbitrando se omnia obtinere posse nimirum si casus contingat illis. Un de iulius celsus in libro de bello gal lico ipsius cesaris libro tertio. Inter duos inquit bellantes hoc vnum tē pus agendi de pace est: dum sibi vter qꝫ confidit. q̄ si alteri paululum for/ tuna tribuerit: vix vtetur conditioni bus pacis qui superior videtur. nec e qua parte contentus erit qui omnia credit se habiturum. Sed proculdu

bio qui pacem abnegat: iure mere / tur ruinam. Ille tamen pacem non abnegat: qui suo renunciare iure recu sat. Aliquando tamen vtiqꝫ melius est iuris partem relinquere: q̄ꝫ sui oc casione animas perdere. quia pace nil melius est. Unde prosper in epigram Moribus in sanctis pulchra est con cordia pacis. Spernuntur mundi p̄ / lia pace dei. Et lucanus libro primo heu qui bella gerunt. Et subdit. Im pia ⁊ eternam ruperunt secula pacꝫ Et idem lucanus libro secundo. mini ma rerum discordia pacem turbat.

Et li. x. Nulla fides pietasqꝫ viris: q castra sequuntur. Uenalesqꝫ manus ibi: fas vbi maxima merces. quia sci licet plures armigeri: omne illud re / putant eis licitum qō est lucribun / dum. Absit igitur discordia que cumqꝫ a nobis. quia teste catbone. Ira odium generat. concordia nutrit amorem. Et prudentius: pax plenum virtutis opus: pax summa laborum pax belli exacti preciumqꝫ pericli. Nil placituꝫ est sine pace deo. nec mu nus ad aram. Et subdit. Omnia per petitur paciens atqꝫ omnia credit. Nunq̄ꝫ lesa volet: cuncta offensacula donat. Ex quibus apparet: q̄ vir paciens est pacificus. Uiri autem pa cifici munera deo placent: litigatoruꝫ nunq̄ꝫ.

cem haberent: vtiqꝫ non pugnarent. corum autem pugna via pacis est.

Capitulum duodecimum de ve ro: et ficto amore.

Dilectio ficta vel decipere querit: vel saltem obsequi nō intendit. quicumqꝫ ta men fuerit fictus amor: proditōnem suspectus est. Absit ergo talis: sed ve rus amor assistat. quia singula verus amor iungit. offensas mutuas cauet. obsequia quoqꝫ impendere facit. Ur gilius in bucco. Omnia vincit amor ⁊ nos cedamus amori. Et virgilius de amore loquens ait. quid non mor talia pectora cogis improbe amor. Ouidius in epistolis. Res est solli / citi plena timoris amor. Credula res amor est. auribus interdum voces ca ptamus. Nempe qui amat sollicite placet: ⁊ nocere timet: protegere que rit. Unde Ouidius libro sine tytulo. Felix qui quod amat defendere for titer audet. Quid non amor improbꝰ audet vt ponit idem Ouidius libro de fastis. Pauci verumtamen bene a mare sciunt. Karoqꝫ verus reperit amor: quoniam amare ⁊ sapere vix a deo conceditur: vt ex prouer. sapien tū colligitur. Plures etenim ideo a / mant: quia precium ex amore sperant tales autem non hominem: sed eius munus diligunt. quia vt ponit Oui / dius libro preallegato de fastis. non querit precium vitaꝫ qui debet ama re. Et prosper in epigram. Ancipitis vite qui vis superare labores: dilige

quod semper verus amor habet. quia scilicet homo debet contentari de eo quod amicus habet. Nec debet pretermitti amor: si munerum copia desit. ¶ Unde teste sydonio in suis epistolis libro quinto perfecta dilectio non tam debet recolere qđ officiorum soluerit: q̄ meminisse quod debeat. scilicet perfecta dilectio beneficiorum quantitatem non cernit: sed voluntate contentatur. ¶ Nam teste ¶ Matheo in thobia gratia dum nubit tūc nature fruct⁹ amoris plenior est. Nullus enim amor melior: q̄ ille cuius radix non est cupiditas: sed gratia que vtinam in christo terminetur. ¶ Unde Sedulius. Fortia vincla vedit peccati fera potestas. Dulcis amor christi fortia vincla vedit.

¶ Sed proculdubio: quamq̄ teste philosopho omnia bonum appetunt plurimorum tamen inest non christo: sed vicijs amor. ¶ Nam in quibus nutriti sunt: hec diligunt omnes ¶ Si habeant ergo mali qđ diligunt: abutuntur amato. Si autem careant tunc vitiorum flamma grandiori estuat amore. ¶ Unde et qui pauperes quandoq̄ sunt: absentia bona auidius cupiunt. Et qui venereis actibus inposterum coinquinari expectant: feruentiori amore licet prauo anhelant. Ouidius tertio de arte. mora semper amantes incitat. Et libro quarto metha ¶ Tempore crescit amor magis. quo magis tegitur tanto estuat ignis etcetera. ¶ Et idem libro sexto. Nec capiunt inclusas pectore flammas. Iste est mundanorum amor: qui non claresscere: sed pallere facit ¶ Juxta illud Ouidij primo de arte. Palleat omnis amans. hic est color aptus amanti. O vtinam a coribus iste recedat amor. Non solum allicit: sed inficit. Primo placet: tandem displicet. magno labore venoi catur. et cum gaudio exiguo possidetur. talis enim est omnium terrenoꝝ amor. ¶ Discat ergo fidelis bona spiritualia vere adamare. In quibus dum sperantur: et non habentur est plenitudo desideriorum. et cum possidentur: est amplitudo gaudiorum.

¶ Rursus discant homines mutuo se amare in christo. Alius enim amor cito deperit. Experimur enim tot in seculo se predicare amicos inter quos sola fictio est. quia eorum amor non in christo: sed vanitate est. Amor autem vanus semper est fictus. et amor vanitatis mox decidere solet ¶ Hoc enim amore liberi plures suos diligunt parentes: quorum mortem fictis lachrimis plangunt. sed vitam eorum non diuturniorem cupiunt. de quibus Seneca epistola. lxiij. Quis autem ferat hos: qui negligentissime cum amicos habeant miserrime lugent: nec amant quempiam nisi per

dicerint. Joco tunc effusius merent: quia verentur ne dubium sit: an amauerint. De ipsorum lachrimis inquit Tullius nihil lachryma cicius arescit. Et iuuenalis libro quinto in satyra prima. Et maiore domus gemitu: maiore tumultu planguntur nuptiq; funera. Nemo dolorem fugit. in hoc casu vestem diducere summas contentus: vexare oculos humore coacto. Ploratur lachrymis amissa peccunia veris. Itaq; tales amici nō diligunt: sed diligere fingunt. nec lugent pro amico: sed pro damno flere videntur: & dolere. Sed hoc faciunt voluntario more. Unde Ouidius secundo de remedijs: vt flerent oculos crudire suos. Et Salterus Alexandreidos sexto. Leue tibi lachryme veniunt: leuiusq; recedunt. Et subdit Impędunt lachrymas miseris: arcentibus illis. quia scilicet tales seipsos arcent et cogunt vt fleant. Utinam tales seipsos primitus flerent eo q̄ fingunt quod minime habent. Ouidius in poetria. Si me vis flere: dolendum est primum ipsi tibi. Tristia mestum vultum verba docent.

Nam huiusmodi ploratores stultis feminabus comparantur. Unde catho. Femina dum plorat: homines superare laborat. Audiuimus ergo reprobandum amorem: quorum fletus pro amicis ficti sunt: et apparentes sed eorum etiam reprobandus est amor: quorum ficta sunt gaudia. De quibus Tibullus. Heu q̄ difficile est imitari gaudia falsa. Difficile est triste fingere mente iocum. Non bene mendaci risus componitur ore / Non bene sollicitis ebria verba sonant. Unde sydonius in epistolis libro quinto. quasi inquit quida barbarismus est morum sermo iocundus: et animus afflictus. Et Tullius primo de officijs. Turpe est: valdeq; vitiosum: in re seuera conuiuio digna verba aut delicatum alicuius inferre sermonem: que omnia faciunt ficti amici in quibus nulla veritas est. Ualerius narrat de rutilio qui nolebat facere: quod eum amicus suus facturum rogabat. quia non erat iustum: quapropter amicus hoc videns: Rutilio dixit: quid mihi ergo opus est tua amicitia: quando quidem id non facis quod te peto? cui rutilius. Sed quid queso mihi valet amicitia tua si propter te aliquid inhoneste facturus sum?

Unde narrat Alfunsi?: qualiter vnus philosophus de arabia petijt a filio suo quot amicos haberet. Cui filius respondit multos se habere. et tunc pater. Miror inquit: quia iam senex sum: et in tota vita mea non potui mihi acquirere nisi vnum solum.

Petens a filio an ipse non magnum reputaret multos habere. et dicens

ei ꝙ bonum est amicos habere pro/
batos:sed ante est probare ꝙ̄ ama/
re.et ad probandum amicos prece/
pit filio suo porcum occidere:ꝛ occi/
so in saccum ponere fingereq3 homi
nem esse quem occidisset et cetera.

¶Idem Alfunsius narrat de duobus mercatoribus vno de baldach ꝛ al/tero de egypto simul manentibus in egypto. quorum egyptius volebat vxorem ducere: quam tamen ille de baldach adamabat.vbi vero hoc sen sit egyptius: vxorem ei dimisit cum dote sua:malens vxorem perdere ꝙ̄ amicum. ¶Paulopost ille de baldach repatriauit secum ducens vxorem su am:et diues maxime effectus est.

¶Alter vero in tantam paupertatem ꝺ̄ uenit:vt hostiatim panem quereret: ꝛ panem querendo:peruenit vsq3 ad illum locum vbi ille de baldach ma/nebat.ibiq3 intrauit ecclesiam. Et eo dormiente ante ostium ecclesie ho/mo quidam interfectus fuit: ꝛ dum homicida non inueniretur:ille per su spitionem captus:confessus est ho/micidium:malens mortem obire: ꝙ̄ diu tantam sustinere miseriam.Ue/rum ipsum amicus suus de baldach cognouit dum ante iudicem adduce batur ad condemnandum: alta voce exclamando ꝙ ipse interfecerat ho/minem.alter autem ex opposito insta bat se fecisse.quam pijssimam altri/cationem videns ille qui homicidiuꝫ veraciter commiserat:compunctione tactus:ꝛ videns innocentes condem nari velle:narrauit veritatem: ꝛ su/dex vbi factum scire comperit prop/ter amicorum necessitudinem: homi cide indulsit.

¶Capitulum tredecimum de adu latione que est ficta amicitia.

¶Adulatio veritati inimica est:ꝛ omnis adulator ver bo:vel nutu mentitur:ide o veteres sapientes non solum adu lari:sed etiam adulatores nuncupa/ri timuerunt.Tullius in rhetorica se cundo. Nolo esse laudator:ne videar esse adulator:ꝛ socrates.¶Presentem minime laudare decet. Nam adula/tor est dyabolus blandus ꝛ syreni mortifere comparatur. Nam blandi tur auribus et interitum querit. ¶Un de Seneca libro octauo naturalibus questionibus:adulatoribus latus nō prebeas sunt enim artifices ad cap/tandos superiores. Hoc enim habēt adulationum blanditie ꝙ etiam cum reꝑciuntur placent:ꝛ ad id iam demē tie venimus:vqui parce adulatur: ꝙ maligno sit. Ipse tamen seneca adula ri respuebat:ipso dicente.ij. de cle/mentia:malo inquit veris offendere ꝙ̄ malis adulando placere. ¶Raro enim hec simul contingunt vt eadem vox sit dulcis ꝛ solida.teste ipō sene.

in declamationibus libro tertio.

Qui ergo sapiens est: adulatoribus minime credat. fictis enim sermoni/bus adulantur homines: sicut pretex tu pabuli hamo capiuntur pisces.

Unde petronius adulatores ficti cuz cenas diuitum captant; nihil prius vt posterius meditantur: qꝫ id qđ gra/uissimum adulatoribus putant fore.

Sidon. in epistolis libro tertio. Sec tator epularum laudabilem profert sententiam: non de bene viuente: sed de bene pascente. tales enim cum ali quid volunt prius laudant: postmo/dum postulant. Unde varro in su is sententijs. Adulationis species est: cum laus postulationem precedit.

O vtinam tales ficti adulatores non essent. Nam errores in principibus generant: suoqz veneno suaui aspidis more: mori dormitando cogunt per suum venenum scilicet orationem blandam. quo veneno pasci dyoge/nes recusauit. Unde narrat Ualeriꝫ maximus. qꝫ diogeni olera lauanti a ristippus dixit, si dionysio adulare velles: ista non esses. Cui diogenes: si tu ita esse velles: dionysio adulari nō curares. Rursus philosophus qui dam dictus pseusipp⁹: qui fuit nepos platonis ex sorore adulatores con/tempsisse legitur. Unde cuidam adu lanti sic dicebat: nihil inquit proficis cum te intelligam. z merito quoniam teste prudentio. latitat lupus ore cru ento: lacteolam mentitus ouem sub vellere molli. Nempe quicquid adu/latores dicant: decipere nihilominus semper intendunt. quorum impia ver bositas in peccatis detinet multos.

Unde prosper in libro epigram. lin/gua assentatrix vitium peccantis acer uat. z delectatum crimine laude ligat

Mirum igitur cur sapiens talibus mendaciqus credat. Sed mirabi/lius: si quis ex laude sue turpitudinis gloriaz accipiat. quod hij faciunt qui ex peccatis gloriantur. De quibus prophetaQuid gloriaris in malicia qui potens es iniquitate. Dorum em̄ gloria nimis vana est. Bonus igitur si fueris: ne pro mercede adulatorum mendatia suscipias. Si autem pecca/ueris ve tibi: si adulatori crediderís.

Absit enim vt alieno sermoni plusqꝫ tue conscie credas: dicente cathone. Plus alijs de te qꝫ tu tibi credere no li. Cuiuscumqz ergo gradus exti/teris: adulatorem respuas. Unde se/neca libro de quatuor virtutibus. tā tibi triste sit laudari a turpibus: qꝫ vt laudéris ob turpia. Difficilimum ta men opus continentie assentationes adulatorum repellere: quorum sermo nes animum quadam voluptate re/soluunt: nulliusqz per assentationem amicitiam merearis: nec alium tuum obtinere finas. Et subdit. non acerba sed blanda verba timeas. Hijs ta men diebus adulatores promouen/tur. licet Policraticus libro tercio ca. primo dicat: qꝫ omnis adulator vir tutis inimicus est. sequelam hz: z tm̄ fraudem z petitionem semp intendit.

Cur igitur diliguntur tales: ⁊ vera/ ces odio habentur? vtinam adulato/ rum consortia tanꝯ venenosa vita/ rētur. Exemplo vlixis de quo refert Seneca epistola. liij. ꝙ claudebat au res syrenibus: quibus adulatores in telliguntur. Joco idem Seneca epi/ stola. lxvj. Uenit ad me ꝙ amico blā dus inimicus: scilicet adulator. adu/ latio autem cui fit: ipsum infatuat: vt dicit idem Seneca epistola. lxij. Quo igitur abijt magnatum sapientia?

Uocibus enim adulatorum infatuati sunt. si autem sapientes existerent: a dulatorum oleo non impinguarentur

Unde propheta. oleus peccatoris nō impinguet caput meum. Super quo verbo dicit Augustinus lingua adu latoris alligat homines in peccatis.

Quamobrez Policra. libro tertio ca pitulo. xiij. loquens Augusto: dicebat si deceptores istos desit adulatores istos exterminaueris: deos te precel lere non putabis. Nam adulatores suis mendacijs homines mortales de ificant. bij enim sunt scorpiones: fa/ cie blandientes: cauda percucientes: vt inquit hieronimus epistola. lxxxii ij. Absit igitur illud ezech. iiij. tibi me rito posse dici. cum scorpionibus ha bitas semper. super quo verbo Gre/ gorius libro primo omelia. ix. Adu/ lator tanꝯ scorpio palpando incedit sed cauda ferit: ⁊ sicut apis mel in o re gerit: sed pungere querit. Et idem Gregorius moralium quarto adula/ tores inquit lactant illos quos lau/ dant. Sed attende quid sapiens pro uerbiorum primo dicat. si te lactaue/ rint peccatores: ne acquiescas eis.

Unde ysaie tertio. populc meus qui te beatum dicunt: te seducunt. Su/ per quo Hieronimus. adulatores sūt hostes: ⁊ scintille dyaboli: propinant autem pocula mortis. Quapropter alexander nequā libro de naturis re rum adulationem vocat venenū mel le mixtum. Hij tamē hominibus pla cent: quia blandicias licet mendosas exhibent.

Capitulum quartumdecimum de hospitalitate.

Caritas exigit: vt fratres ⁊ proximus in hospitio su scipiamus. Nam abrahas hospitalitatis amator extitit. Unde tres angelos: quos credebat homi/ nes benigne suscipiens refecit: quam obrem meritis quāplurimis apud ō um claruit. Attendamus enim quo/ niam ⁊ animalia irrationalia hospi/ talitatem habent: prout ait ambrosi us in suo exameron omelia quīta.

Discant ergo homines hospitalia ser uare iura. ⁊ ex quibus cognoscāt qd hospitibus sit deferēdus: q̄ obsequia deputanda: quibus scilicet hospiti/ bus cornices pericula sua negare nō solcant. Uñ ibiō narrat: q̄liter corni ces ciconias sibi inimicas in hospitio recipiūt: ⁊ iō xp̄ianis loq̄ns ābro. dic

ferunt. Insuper narrat Pollicra. li. viij.capitulo tredecimo. q̄ infideles etiaz propzios hostes consueuerūt in hospitio suscipere. Unde apud cōs lex habebatur: q̄ qui hospiti negabat hospitium: etiam vsqz ad quartum diem infamis erat. esto etiam q̄ esset hostis regionis vel ciuitatis. si tamen vltra quatuoz dies hospitem quis detinebat: crimen incurrebat.

Leterum libro septimo ecclesiastice hystozie capitulo. xxviij. narrat quomodo sacerdos qui erat custos ydolozum: z inimicus religionis christiane: nihilominus Gregoziuz episcopū gratis suscepit. Cum tamen Grego. ab eo recessit: tunc sacerdos ille more solito ad suum ydolum ibat vt responsa ab eo haberet: sed cum nihil responderet: sacerdos multiplicabat victimas nec tamen ei proderat quia ydolum semper tacebat. Accidit tamen vt de nocte demon sibi reuelaret: qualiter gregozius episcopus ipsum de templo proiecerat: nec ingredi audebat nisi gregozius eum licenciaret: sed tunc ille sacerdos ad episcopum accessit supplicans vt propter hospitalitatem damnum non incurrat. petebat igitur vt ydolum suū loqueretur vt prius: z tunc gregoziꝰ epistolam in hec verba scripsit apollini scilicet dyabolo. permitto tibi ad locum tuuz redire et agere que cōsuesisti. quam epistolam detulit sacerdos ille: z tunc ydolum mediante demone sicut prius loquebatur. qō videns sacerdos: cogitauit quoniam gregozius ydolo suo fortioz erat: at q̄z ei imperabat. Relictis ergo ydolis ad gregozium cucurrit: z baptizatus in fide tantum profecit: q̄ in episcopatu sibi succedere meruit. Ecce q̄z bona hospitalitas que hospiti salutem ministrauit. Quapropter Tullius secundo de beneficijs. recte inquit laudanda est hospitalitas: quia valde est decorum domum hominuz patere hominibus. Unde narrat ibidem de quodam qui symon dicebatur: q̄ hospitalitatem summe amauit z suis subditis imperauit: vt hospitibus de omnibus prouiderent. Et gregozius libro secundo omelia tertia dicit: q̄ hospites non solum sunt inuitandi: sed trahendi. Unde cassianus libro secundo collatio. narrat de quodam qui si per quinqz dies hospites non habuisset: tunc refectionez suam deferebat: et in sabbato ad ecclesiam pergens: an essent aliqui peregrini diligenter inquirebat: z pietate motus humana hospiti prouidebat.

Ioco prima petri quarto dicitur hospitales inuicem sine murmuratione Sene. iiij. de benefi. ca. xxviij. de quodam milite narrat: qui cum benigne fuit susceptus in hospitio cuiusdam fere tribus diebus: tunc recessit dicens. faciam tibi gratiam si me contingat videre dñm meū. Cū ergo quem nisz ad phīlippū regē macedonum petijt sibi dari p̄dia sui hospitis: q̄ sibi placuerāt: z suū hospitem expulit.

Cum tamen regi narrata fuisset mi/
litis ingratitudo: previa iussit restitui
priori possessori scilicet hospiti. Amā
da est igit hospitalitas que tanta be
nefitia confert. Unde Augustinus epi
stola. lxxvij. omnes inquit sunt recipi
endi: ne boni excludantur.

Sophologij liber quartus feliciter
finit. Incipit quintus: in quo agitur
de quatuor virtutibus cardinalibus z
continet decem et septem capitula.

Capitulum primum de vera iu
stitia.

Justiciam sibi qui in suo iure:ãt causa ꝑ pria fieri petit: iu/stície debz amatoz es se.ut szvnicuiqz qõ suum est reddat. Juxta illud ambro. Justicia est que vnicuiqz suũ reddit: alienum non vendicat: vtilitatez pro priam non negligit: vt equitatẽ custo diat cõmunez. que scilicet iustia rectis sime cardinalis dicitur. quia circa illã oẽs alie versantur. Nec tamen iustici a valet in eo qui timet ratione cuius timoris iusticiam facere non audet. Tul. li. ij. de offi. Nemo iustus esse po test: qui mortem: qui dolorem: qui ex lium: qui egestatem timet. aut qui ea q̃ sũt contraria his equitati antepoĩt Nempe iustícia est vna omnium dña reginaqz virtutuz. vt ponit idem tul. li. iij. Fortasis iusticiam multi facere recusant: quia minas vel munera sen tiunt. Ji etenim instinctuz natur: sub uertunt. quia teste tul. li. j. de legibus nihil prestantius q̃ intelligi nos ad iusticiam esse natos. Non enim opi/nione: sed natura ius est constitutum vnde Sene. li. de quatuor virtutib9 Justicia est nature tacita conuentio i adiutoriuz multorum inuenta. Illi er go vereantur in quorum manibus iu stícia posita est. eodem tamen pacto quo iusticiam deserunt: naturam pro priam et alienam offendunt. eo ꝙ ius ꝓximis non impendunt. Justinia. li. j institutionum. Justicia est constans ꝑ ppetua animi voluntas ius suum vni cuiqz tribuens. Hugo. iusticie opus est motus mentis rõnalis: qui secun dum deum incedit a cordis conceptõ ne surgens: et foras vsqz ad actio/nem corporalem procedens. Absit igitur vt quis iusticiam pro munere subuertat. quia teste tul. li. prealega/to de legibus. iusticia est obtempera tio legibus scriptis: institutisqz popu lorum Et subdit. idipsum aũt iustissi mum est: iusticie mercedem non que rere. Qui enim pro iusticia mercedez querit iustus nõ ẽ. eo ꝙ stateram suis muneribz ex altera parte trahere fa cit omnes tamen quo ad iusticiaz eq̃ les sumus. Absit igitur vt propria cõ moditate quis seductus iniusticiam alteri faciat. Unde mercurius terme gistus. iusticia inquit nihil ẽ aliud q̃ dei vocatio. Et subdit. deus qui ho/minem generat et inspirat omnes pa res esse voluit eandemqz viuendi cõ ditionem omĩbus proposuit: immor talitatez omĩbusqz spopondit. nemo apud eum seruus est. nemo dominus nemo pauper ẽ: nisi qui iusticia indi/get. nemo diues: nisi qui virtutibus plenus ẽ. Eapropter lactã. li. de vero cultu. Primum iusticie officium ẽ cõ iungi cum deo. Secundum est coniũ gi cum homine. sed illud primum reli gio dicitur. secundum vero humani tas nomiatur. Itaqz tam deo q̃ pro ximo iusticia debetur. Judex sic ergo iudicet: vt deum non offendat. et pro ximum non iniurietur. Non ẽ enim iusticia: vbi crudelitas exercetur. Nẽ pe Cãbises taz seuerus fuit: vt iniu stum iudicem excoriari fecerit: et su per iudiciariam cellam pellẽ eius ius sit extendi. filiumqz eius ꝓ iudice se dere mandauit: vt iniuste iudicare ti meret: ne simile iudiciuz pateretur ꝓ

ut narrat elinandus libro xv. Hec si quidem magna seueritas fuit q; quã quã iusticiam debuit iubere conser/uari:asperitas verũtamen fuit fortas sis iubere excoriari.sua igit sententia quo ad zelum iusticie sancta fuit:sed executione nimis aspera: vt quidam affirmant.quibusdam tamẽ alijs placet nimio rigore iusticiam seruari nõ posse.Unde valerius li.vj.ca.vj.narrat de zelanco q; cum filius eius propter adulterium vtroq; oculo priuari deberet:ne lex quã ediderat ipsius occasione violaretur:sibi vnũ & filio alterum oculos erui fecit.Et ita vi/dendi vsum vtriq; relinquẽs debitũ supplicij modũ legi reddidit:equitatis admirabili temperamẽto se inter misericordem patrem et iustum legislatorem ptitus. Ecce q; stricte iusticiam seruauerunt. Unde arbitror quãtum ex me: impium iudicem quasi aspere nimis puniri non posse.quia teste Ouidio.j.de arte:nec enim lex ego vlla:q; necis artifices arte perire sua. Nam iudex damnatur cum nocẽs absoluitur.nimirus igitur:si iudex lege pereat sua. Cur enim condite sũt leges:nisi ut obseruentur. Nam lege irrita:qui peccat puniendus est:ille signanter qui leges quas condidit violauit.Unde narrat Ualerius li.viij. ca.vj.q; cum licinius legem sanxisset ne quis amplius q; quinquaginta agri iugera possideret:ipse mille compauit.vt tñ crien simularet:filio dimidiam partem emancipauit.Ob hoc a Marco pompilio accusatus:primus lege sua cecidit. docuitq; nihil aliud debere principi:nisi quod prius impetrauit quisq; sibi.Nam teste tullio in apologetico suo: suspecta ẽ lex que probari non vult.aut que probata si fuerit:non dominatur.tanq; dicat:q; lex si bona est obseruanda est signanter ab eo qui eam constituit.
Unde Catho.Patere legem quã tu/ipse tuleris.Judicis auxilium sub ini qua lege rogato.quoniã et lex si bona non fuerit:adhuc timenda ẽ.Mala lex tamẽ non meretur lex nominari.quia teste Tul.li.j.de legibus.lex ẽ ratio sũma insita in natura que iubet ea que facienda sunt prohibetq; contraria.Et ibidem.lex ẽ recta ratio imperandi:ac prohibendi quã qui ignorat iniustus est. Et subdit:iusticia est obtẽperatio legibus scriptis institutisq; populorũ. Ipse tamẽ idẽ Tul. leges proprie non putauit humanas. sed bone si fuerint quasi quasi a deo sunt.Unde li.ij.de legibus hanc inquit: video sapientissimoz virorum esse sententiam:legem nec hominum ingenijs excogitatam:nec aliquid esse populorum:sed eternum quoddaz qõ vniuersum mundum regeret imperandi prohibendiq; sapientia.Uñ idem Tul.philippica.ij.lex nihil aliud ẽ q; recta ratio a lumine deorum tracta imperans honesta:et prohibẽs cõtraria.Legum ergo seruanda ẽ fides:vt dixit Uirgilius in geor.li.iiij.
Aliqui tamen stulti iudices voluntatem pro lege sumunt.Uñ iuuena.li.ij sic volo:sic iubeo:sit pro ratione voluntas.In his aũt nulla iusticia est.

Capitulum secundum de eloquẽtia aduocatorum.

Pro iusticia exequenda: ãt saltem dirigenda: cum nõ omnes clerici queant esse oratores et aduocati constituti sunt. quorum eloquentia non nisi iuri faue re debet. Ue igitur horum eloquen / tie: que non nisi fallere petit. Unde didimus ad Alexandrum artem bene loquendi non discimus: neqꝫ facun / die rhetorumqꝫ operam damus: quo rum officium est phaleratis sermoni bus figmentare mendatia: innocen / tie fidem conferre criminibus parri cidij ꝙ reos assignare piissimos qui dum putant aliene laudis fructum p inicꝫ victoriam rapuisse: nesciunt se munimentum sue conscientie perdi / disse. Nempe huiusmodi ꝓres aduo cati reperiuntur. sed vtinam multi tã bene viuerent: cꝫ bene loquuntur. ut supplicat Lactantius de vera religio ne et sapientia. Sed probdolor mul tis mortifera est sua facundia. vt iu / quit iuuenalis li. iiij. Unde prosper in epigrã. non prodest cuicꝫ solis bona dicere verbis Impia mens habeat quod bene lingua sonat. Nam fari re cte miserum est et viuere prauo. Pa rum igitur prodest facundiã habere et fauori delictorum ipsam applicare Parum insuper prodest elegantiam verbi obtinere: et sapientia nõ polle re. Unde Tul. in prologo rhetorice prime. Sapiẽtia quidem sine eloquẽ tia parum prodest. Eloquentia vero sine prudentia nuncꝫ prodest: sed plu rimum nimiumqꝫ obest. Studeant igitur oratores et fari facunde in sub sidium iuris. Nam grata elegãtia ve ritatem detegit: et ipsius ad amorem auditores allicit. Unde qui oratorum funguntur officio: vt elegantes fiant studiosissime laborare debent. Unde narrat Ualerius li. viij. ca. vij. ꝙ cum demosthenes primam litteram artis rhetorice proferre nõ posset. oris sui vitium tanto studio expugnauit: vt nullus expressius quod volebat pro ferret. suamqꝫ vocem gracilez nimis exercitatione continua ad maturum et gratum auribus sonum produxit Attendat igitur lector: vt in codez li. ca. x. Ualerius dicit: ꝙ eloquentia ornamenta in pronunciatione apta et conueniente corporis motu consistũt Nec debz orator magnas querere mo ras. quia teste Seneca in epippo: qd verba queris? veritas odit moras. nõ debet etiam in singulis propositis in sistere multum. alias enim quod prin cipaliter intendit pretermitteret. Un de varro in suis sententiis: nusqꝫ de ueniet: qui quot videt sequitur cal les nec debet orator detrabere veri tati: nutibz aut verbis. Nam sepe va rietas offenditur ex modo narrandi Teren. in phormio. nihil est tam be ne dictum quin male narrando possit deprauari. Et Tul. li. de parado. nihil est tam incredibile: quod non dicen do fit probabile. nihil tam horridum atqꝫ incultum quod non splendescat oratione Sꝫ orator attendat: ne sua eloquentia sic abutatur. debet enim plano vti sermone. quia teste Quinti liano li. j. Orator debz vti publica for ma. usitatis enim tutius vtimur no uaqꝫ verba non sine periculo fingi / mus. Rursus debet fore breuis. quia teste Tul. rhetorica prima. breuitas e

cum nullum nisi certū assumitur ver bum:quod oratori facere congruit. nec licet abuti ea re qua ceteris be/ stijs preponimur scilicet eloquentia Unde Tul.in prologo rhetorice pri/ me.cum homīes multis in rebus sint meliores bestijs:hac in re maxime vi dentur preesse bestijs ꝙ loqui pos/ sunt.quare mihi quoddam preclarus videtur adeptus qui in ea re homini bus antecellit:qua in re homines be stijs presunt. Si ergo eloquentia sit dos oratorum.erubescant si abutan tur illa:sceleratorum adherendo im pietati.quod fortassis plurimi faci/ unt. Unde plautus in aulula. da mi hi aduocati gratiam.ꝛ subdit.vende vocem vende linguam . Nec tamen quibusdam eis sufficit vt suum ven dant eloquium:sed etiam vendunt si lentium.Unde refert Helinandus li. ij.ꝙ cum demosthenes aristodiuꝫ au ctorem fabularum interrogasset q̄s tam mercedem pro suis fabulis acce pisset:respondit talentum accepi.Cui ōmostenes.plus inquit recepi:vt tace rem.Unde cum demosthenes a sena tu athenienssium in patrocinium ꝛ ad uocatum peteretur contra philippuꝫ regem macedonum:respondit se gra ui infirmitate detentum.Itaqꝫ nō so lum eloquijs:sed etiam silentijs mu nera sibi vendicant: causasqꝫ confes sas etiam protegunt. De quibꝰ Qui tilianus.c.xij.qui vero confessum de fendit:nō absolutionem scelerum pe tit:sed licentiam. Unde Ouidius li. de ponto.non est confessi causa tuen da rei:scilicet peccantis . Unde sima chus li.cp̄arum pro optimis viris si quis interuenit:nō magis illorum de bet iuuare comodum q̄ suū commen dare iudiciū.Cuius contrarium plu/ rimi faciunt non erubescendo impia rum causarum se fore defensores nū cupari.

Capitulum tertium de equitate iudicum.

Iudex equus debet cē:sic vt ad nullam partium se flectat. nulloqꝫ pacto ita misericors debet esse.aut ita indulge re:vt equitatem offendat.Nam teste Tul.ij.de offi.iudicis est semper in causis verum sequi. Et li.iij. Judex bonus neqꝫ contra rempu.neqꝫ con tra iusiurandum:seu contra fidem fa ciet.etiam si iudex fuerit de ipso ami co.sed tantum dabit amicitie: vt ami ci causam malit esse veram q̄ oppo sitam. nō tamen ꝙ falsam defendat et pro moderanda lite tempus quod leges permittunt accomodare pote rit.sed iudicet recte cuꝫ meminerit se deum testem habere. Que verba nil aliud sonant nisi ꝙ iudex amicicie sic fauere non debet:vt equitatem pre/ termittat. Nec debet prius affligere q̄ sententiare.Unde Tul.in oratio/ ne sua pridie q̄ iret in exiliuꝫ. Nemo inquit tam facinorosus inuentus ē vi ta:vt non tamen iudicum prius sen/ tentijs conuinceretur:q̄ suplicijs ad iiceretur.Itaqꝫ iudex repente penas infligere non debet: nec fauere mu/ neribus. Unde Galterus in alexan/ dreī.li.j.si lis inciderit te iudice :diri ge libraꝫ iudicij.nec flectat amor:nec

munera palpēt. Nec moueat ſtabilez perſone acceptio mētez. Muneris arguitur accepti cenſor iniquus munus enim a norma recti diſtorquet accumē Judicis: et tetram inuoluit caligine mentem. Cum ſemel intonuit vitiorum mater in aula. Peſtis auaritie que ſola incarcerat omēs: Uirtutūm ſpecies: ſpreto moderamīe iuris. Curritur ī facinus: nec leges curia curat Ligatur iuſtus. curat et iniuſtos. abſoluit curia mendax. Et idem galterꝰ libro. vij. Cēſor iniquus auertit ſurdas a cauſa pauperis aures. Etiaz fouet iniuſtam corruptus munere cauſam. Unde petronius. quid faciunt leges: vbi ſola pecuia regnat? Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt? Jam nūc iudiciuz nihil eſt niſi publica mercēs. Tutius eſt paruo ere rem perdita recuperare: ꝙ̄ ius ambigue prebere liti. Uenalis populus. venaliſ curia primum. Jpſaqz maieſtaſ auro corrupta latebit. Merito ergo ait Tul. li. j. de legibus. Joipſuz quoqz iuſtiſſimum eſt iuſticie mercedem nō querere. Animaduertāt ergo iudices: ne fauore munerum ſeducātur. ſed equitate preſideant. Nam ſicut colligitur ex codice Theodoſiano li. j. Equitas eſt rerum cōuenientia: qua cuncta coequiparat: et in paribus cauſis paria iura deſiderat. Sed quid dicemus quia teſte Quintili. li. j. de oratoria inſtitutiōe naturale eſt iudicibus vt his quos libentius audiunt facilius etiā credant. quomodo igitur iudex ſuam naturam poterit deſerere? quaz ſi nō deſerat: quomodo eque iudicabit? Attendat iudex: vt a limitibus iuris nō recedat: vt prauam cauſam nō defendat. ſi autem veritati melius proba/te facilius credat: peccatuz nō eſt: aut ſi amicoruz iuſtas cauſas ſedulius fouet: naturale eſt. Si autem omnibus paribus cauſis eque beneficia impendat: hoc ceteris melius et commendabilius eſſet. Rurſus caueat iudex iracūdiam. Unde claudia. Ne cūctoſ paucoruz crimine damnes: quī fruitur pena ferus eſt: legumqz vindex vindictam preſtare ſibi: cum viſcera felle caruerūt dis proximus ille: quē ratio non ira mouet. Nam quattuor ſunt a bono iudice vitāda. ſcilicet ira munus timor ꝛ fauor. quorum occaſione vel iudicia ſubuertuntur: vel ad tempus indebitum prętermittuntur periuria quoqz ſepius fiunt: et prędictoruz occaſione aggregantur. Unde nota iſtos verſus. Quattuor iſta timor: odium: dilectio: cenſus. Sepe ſolent hominum rectos peruertere ſenſus. Contra que omnia loquēs Ouidius li. j. ſine tytulo ait. Non bene conducti vendunt periuria teſtes: nec bñ ſelecti iudicis arca patet. Nō obeſt tamen ſi iudex ſit quādoqz tardus quātum leges permittunt: vt veritas clarius innoteſcat. quia teſte eodem Ouidi. li. ij. vbi ſupra Culpa nec ex facili quāuis manifeſta probatur.

Capitulum quartum de miſericordia iudicis.

Iuſticia ſine miſericordia iuſticia non eſt: ſed crudelitatis ſpeciem gerit: vbi peccatoruz non habetur ſpes cōuer

sionis.sed diffidentia. Itaqꝫ iusticia vera terminos habet:qui misericor/ diā subintrare permittunt. Uerum sub iusticie pretextu iudices quandoqꝫ exercent suas crudelitates. nec se timent casuros aut alijs indigere posse. Unde in prouer.sapientum dici/ tur.bona presidia comparat miseri/ cordia.ab alio enim expectes: quod alteri feceris. habet in aduersis auxilia qui in secundis idest prosperis cō modat. Quintil.causa quinta.in aliena fame sui quisqꝫ miseretur. Nam q libet timere habet: ne fames sibi cō tingere possit.hominum enim est:miseros fieri posse.Se igitur hominem abnegat:qui alteri nō compatitur. Unde Sene.in hercule furente.quemcūqꝫ miserum videris: hominem scias Ioco Lassio.epla.xxxviij. procliuior semper ad misericordiam via bonis mētibus patet. Lactan.li.de vero cultu.nullius opera indigere se putat:q suam alteri denegat.qui perituro succurrere potest:et non succurit: occi/ dit. Unde Ouidius de ponto. Regia crede mihi res est succurrere lapsis Animaduertant igitur iudices vt reos misericorditer puniant.ne sint ō numero eorum de quibus Walter.in alexādre.Desperare solent alios in tē pore duro.quod multi faciunt despe rationis occasionem criminosis tribu entes.Attendant enim illud Tul.in oratione sua pro quinto ligario.nulla de virtutibus plurimis administra/ bilior: nec gratior misericordia. Ho/ mines enim ad deos nulla re propius accedunt qꝫ dando misericordiā hoī bꝫ.nihil bēt fortuna melio:qꝫ ut pos/ sis:nec natura melius:qꝫ vt velis ser uare qꝫplurimos. Itaqꝫ bona natura nemini nocere petit. Sed queres qd sit misericordia.Ad ḥ respōdit Tul. in tuscu questio.li.iij. Misericordia est egritudo cordis ex miseria alterius iniuria laborantis.Itaqꝫ ille misere/ tur qui alieno compatitur anxietati. Unde Quinti. causa quinta. voluit nos ille immortalitatis artifex deus in communem succurrere et per mu/ tuas auxiliorum vices quemqꝫ in alterum conferre. O igitur iudices clementiaꝫ vestris iudicijs astitricem facite.his indulgere acquiescatis:quorum conditio vestra est:quibus etiā similes fieri potestis. Si vos subli/ mauit fortuna:naturā queso propri/ am nō negligatis.mementote vos cupere deum propicium iudicem habere. Sed quo pacto meremini:si nulli misereminī?Attendite illud Ouidij de ponto.parcendum est animo miserabile vulnus habenti. Queres forsitasis:cur iudices aliqui indulgere cō temnunt. Miror inqꝫ:et non miror. Miror:quia legi nature obuiant:sed non miror:quia sibiipsis non indul/ gent:seqꝫ peccatis onustos non at/ tendunt:penarūqꝫ infernalium flagel la non redimunt. Unde Balte. in alexan.li.viij. non verisimile est alieno parcere cuiqꝫ:qui sibi nō parcit. Uerumtamen vbi sibi non parcunt: alij adhuc misereri tenentur. Juxta illud Sene.de moribus. Alteri semper ignoscito: tibi ipsi nunqꝫ. quia scilicet vnusquisqꝫ se puntre debet secundū ea que commisit delicta. Utinam igitur ij qui multos concussisse glorian

tur multis peperciſſe letarentur.quia teſte Sene.li.de quattuor virtutibus ſcito honeſtatum:et magnum eſſe vi dicte genus ignoſcere.Ouidius.li.de arte.dextera precipue capit indulgen tia mentes aſperitas:odium ſeuaq; bella mouet. Et tertio de triſtibus. Quãto quis maior tanto placabi/ lis ire. Et faciles motus mens gene roſa capit. Idem.iij.ſine tytulo Si ſapis:indulge domine vultuſq; ſeue ro exue:nec rigidi ima tuere viri. Ex his tamen arbitretur nullus ita mi/ fereri oportere:vt iuſtitia pretermi/ ttatur. Unde Sene.li.j.de clementia tam omnibns ignoſcere q̃ nulli cru/ delitas eſt. Modum tenere debemuſ ſed quia difficile temperamentum ẽ: ideo quicquid in partem humaniorez preponderat:magni animi proprium eſt:iniurias atq; offenſiones deſpice re viri eſt.muliebre autem litigare et morem ire ſue gerere. Ex quibz aper te apparet q̃ cum miſericordia iuſti/ cia facienda eſt.potius tamen miſerã dum:vbi iuſticia non contradicit. Nã ex prouer.ſapientum colligitur opti/ mum eſt ſemper ignoſcere tanq̃ ſi ip ſe quotidie pecces. Ses inquit mag/ ne clementie eſt indulgendo peccata potiꝰ q̃ iudicãdo corrigere. Et Ho ratius in li.ſermonum.equum eſt pec catis veniam poſcenti reddere Rur ſus et abſit regula:peccatis que pe/ nas irroget equas. Itaq; ſit indulgen dum:vt etiam corrigendum. His au/ tem precipue indulgendum eſt:quibz ade ſt ſincera veniam petendo hu/ militas.quam habere ñ debent indul gentiam obtinere qui petunt. Exem plo Ouidij.ij.de triſtibus dicentis. His preco: exemplis tua nunc fortiſ ſime Ceſar. Fiat ab ingenio mollior ira meo. Illa quidem iuſta eſt:nec me meruiſſe negabo. Sed niſi peccaſſem quid tu concedere poſſes? Materiaz venie ſors tibi noſtra dedit. Si quo tiens peccant homines ſua fulmina mittat Jupiter:exiguo tempore iner mis erit.

Capitulum quintum de virtute temperantie habenda.

Intemperantia corpus exterminat.vitia congregat hominem deſidem facit. hominum intellectum depravat. ſen ſum ebetat:et totum hominem igno minia ſtultitie deturpat. nec meretur quis ratione dotatus cenſeri: qui a/ genda moderamine libratо non tem perat. Nam teſte Tul.temperantia ẽ in animo continens moderatio cupi ditarum. Et idem Tul.rhetorica.j.tẽ perantia eſt rationis in libidinem et in alios non rectos impetus aĩmi mo derata et firma dominatio. Et idem in tuſcula.queſtio li.iiij. omnium per turbationum fons eſt intemperantia que eſt a recta ratione defectio. Am bro.autem dicit: q̃ temperantia eſt virtus que modum et ordinem eorũ que dicenda vel agenda ſunt ſeruat Hac igitur virtute eget ſapiẽs om nis.eo q̃ ſine ipſa recte viuere nõ cõ tingit. Unde Sene.ad lucillum epi/ ſtola.xxxiiij.omnia dicta et facta tua inter ſe congruant et ſibi reſpondeãt quia nõ eſt animus rectus:cuius acta

discordant. quod intemperatis con/
tingit eo q̄ immoderata opera mu/
tuo discrepant. Si enim qui sapien/
tes sunt temperantie valorem atten
derent: eius regulas nunc̄ infringe
rent. Unde. A. gelius li. j. refert So
cratem tante temperantie extitisse: ut
omnia tempora vite sue valide obti
nuit. qui Socrates dicebat mltos ho
mines propterea velle viuere vt ede
rent et biberent. sed docet eos com/
medere et bibere vt viuant. quia nec
potationes: nec commessationes: nec
copule feminarum: nec copia piscium
vitam faciunt. sed moderata sobria
q3 nutritio. multe enim ex deliciarus
epulis molestie generantur. Unde
Baufridus in poetria noua inquit. in
omnibus vna est virtus seruare mo
dum: et habitus. Modus enim ma
xime est seruandus erga tres crimi/
num insultus. scilicet erga libidinem:
cupiditatem: et iram. Lactan. teste de
vero cultu. poete tres furias esse di
xerunt: que mentes hominū exagitāt
Nam ira vltionem desiderat. cupidi/
tas opes. libido voluptates. sed deus
limites statuit: quos transcendere
non licet. in remedium ire data est iu
stitia. In remedium libidinis coniu/
gium pro sobole propaganda. In re
medium cupiditatis data sunt nobis
necessaria. Sapiens igitur modeste
viuat: per quam modestiā virtuosus
effici poterit. Tul. rheto. prima. mo/
destia est per quam pudor honestus
claram et stabilem comparat aucto/
ritatē eius quod habere instituit. Idē
Tul. j. de offi. Non nimis ornanda ē
domus. non nimis corporalis forma
sufficit enim vt fugiat inhumanā ne
gligentiam. In vestibus autem me/
diocritas optima est. Lauendum ita
q3 est: ne in ingressu tarditatib9 mol
lioribus vtamur: ne pomparum fer
culis similes videamur. ne nimiam ce
leritatem in festinatione suscipiamus
in quibus est significatio inconstan/
tie. Et subdit. sit vox loquentis dul
cis: et non contentiosa: nec languens:
neq3 canora. vidcatq3 in primis de q
bus rebus loquatur. si de seriosisse/
ueritatem adhibeat. si de iocosis le/
porem. In omnibus itaq3 modestia
seruanda est. Unde Sene. de. iiij. vir
tu. car. de continentia. Si continen/
tie studes: habita: non amene: sed sa
lubriter. nec dominum velis esse no
tum a domo: sed domum a domino.
hoc magis obserua: ne qua pauper/
tas tibi immūda sit nec parcimonia
sordida: nec simplicitas neglecta: nec
leuitas languida. Si autē res exigue
tibi sint: non sint tamen angustie nec
tua deficas: aut aliena mireris. sermo
nes vtiles magis q̄ facetos: et affa/
biles ama. rectos potius q̄ ob secun
dantes miscebis interdum serijs io/
cos. sed temperatos: ac sine detrimen
to dignitatis ac verecundie. Nam re
prehensibilis est risus: si est immodi
cus: si puerliter effusus: si mulebris
fractus. odibilem quoq3 facit homi/
nem risus si superb9: et elatus: si ma
lignus: et furtiuus: si malis . enis c
nocat9. Et subdit. sit vox sine amo
re. incessus sine tumultu. quies sine ō
sidia. et dum ab alijs luditur: tu ali/
quo sancti: honestiq3 tracta. non sis
arrogans. non audax admone liben

ter.reprehende paciẽter.dicenti esto tacitus auditor.requirenti facile re/ sponde.contendenti facile cede. Nec ille.Claudia.in maiori.non tibi quod liceat: sed quod fecisse decebit.Oc/ currat. mentemq3 domet respectus honesti.hec omnia vanitatum ama/ tores si conspicerent: ebrietatibus et castrimargijs non vacarent. sed legi bus ritis vitam suam moderarent.A puleius li.de deo Socratis.solet apꝫ prudentes viros esse in operibus ela boratis iudicatio. In rebus autem su bitaneis venia prolixior.nulla inquit res potest eadem esse festinata et ex aminata. Nec est quisq3:qui simul ha bere possit laudem diligentie:et gra tiam celeritatis. Itaq3 cum modera mine omnia sunt facienda. Nam quic quid bene fit:satis cito fit.vt dice/ bat Augustus cesar:narrante Sueto nio li.de.xij.cesaribus.Et in prouer. sapi.dicitur q9 mora omnis odio est: sed facit sapientiam. Unde Socra/ tes velox consilium sequitur peniten tia:maximeq3 consilio contraria sunt festinatio et ira.Et Uarro i suis sen ten. Imperitie signum est:exigere dif ficilimum fieri cito.Que omnia de/ signant:cum moderamine et maturi tate singula esse peragenda . Unde Gaufridus in poetria. si quis habet fundare domum:non currat ad actū impetuosa manus:intrinseca cordis li nea premeditetur opus seriemq3 sub ordine certo. Interior prescribit ho/ mo:totumq3 figurat. Que verba nil aliud sonant nisi q9 sicut artifex sa/ piens mature precogitat quid factu/ rus sit:sic in moribus moderate pro cedendum est. Ouidius in epistolis ba nimtū properas:et adhuc tua mes sis i herba est.Et tibullus.quid frau dare iuuat vitem crescentibus vuis Et modo nata mala vellere poma manu.Unde petroniꝰ.nolo quod cu pio statiz tenere:nec victoria mihi pla cet parata.quia teste claudia.Scpius incaute nocuit victoria turbe. Absit tamen vt hi temperatos se credant: in quibus vita temperantie negligen tia est.quia et si nocet festinatio ni/ mia et immoderata:minime etiam p desse creditur pigra et somnolenta operatio.sepius tamen pigri maturi creduntur:humanaq3 iudicia in hoc falluntur. Nam omnis virtus in me dio consistit:vt alibi deductum est. Ille ergo temperatus existit: qui nec festinatiõe seducitur:nec tempore seu desidia detinetur. Unde Lucanus li. j.Semper nocuit differre paratis.Et in prouerbijs sapientum.Et iam ce/ leritas in desiderio norma est.Plini us ad cornelium tacitum.est gratior multis actio breuis.Et Simachus in epistolis: In re aperta piget esse pro lixum. In arduis autem causis et re bus multum. Itaq3 vera temperan/ tia medium in agendis tenere debet Ualeriꝰ li.iiij.ca.ij. Nil tam preclarus aut tam magnificum est: quod non moderatione temperari desideret. Il la ergo potentia tuta est que viribus suis modum imponit. Unde pitha/ cus moderatione pectus suum instru ctum habuit sic: q9 poetam alterum contra se pertinacissimum cum posset affligere nõ curauit: sed tantūmodo

quid in oprimendo posset admonuit.
Unde statius in thebaidos li.x. Da spacium teneq3 morã:male cũcta ministrat impetus. Et idem li.xi. Hic miseris furor ẽ instare periclo.quod facilunt intemperati:in agendisq3 subiti.

Capitulum sextum de modestia linguc.

Lingua iniqua pacem perturbat.vicinum scandalizat.secreta reuelat. infamiam procurat.germinat lites. incendit q3 iras. Ob hoc preceteris membris temperamento maxime indiget Unde Quintili.li.de causis.nihil difficilio9 credo q̃ silentij virtutem habere.Facilit̃er enim sermone promptissimo delinquimus.sed tacendi cõstantiam ferre nõ possumus q̃ obrẽ in prouer.sapientum dicitur. Nemi nem cito accusaueris:vel laudaueris Nullum sine teste loci esse putaueris Quod tacitum esse vis nulli dixeris quia non poteris ab alio silentium exigere:si tibiipsi nõ prestas. libentius ergo audias q̃ loquaris. Nam tacere qui nescit: loqui nescit. Hec tamen dissolutio mundum occupat:ita vt iuuenes sicut senes:femine prout viri loqui audeant.nulloq3 verecũdie freno lingue trahitur habena. Eapropter Ambrosius li.de offi. Sicut in senibus grauitas:et in iuuenibus alacritas:sic in adolescentibus verecundia:velut quadam nature dote commendatur.hoc in ipso corporis motu gestu et incessu tenenda est. Nam verecundia est verba superflua reprime re vel respuere.Sed hec verecundia abcessit:qua tamen nihil gratius est ad conciliandum animos. vt inquit Quintilia.li.viij.de oratoria institutione. Heu heu quid dicam:quia sones quibus pre aliis loqui competit: ea turpia enormiaq3 proferre non audent que absq3 metu verecundi vtriusq3 sexus iuuenes quasi effrontes proferunt.Utinam pudorem gererẽt quo mediante lingua temperatur.Sene.epistola.x.ad lucil. Uerecundia in adolescente bonum est signum . Et epistola.xxvij. Nutriendus est pudor qui q̃diu in animo durauerit :aliquis bone spei locus erit.sed peccantium copiosa multitudo tollit pudorem.ut ait Tul.li.de beneficijs.Pudor inqt tollit multitudinem peccantium. Et desinunt esse probra maledicta sed indubie negare nõ possum huius temporis linguas tam maleficas fore:vt quasi non nisi turpia placeant:seriosaq3 proferentes vel odio habentur vt silere mox artantur.nullumq3 hominum genus enormibus assistere vere tur:eloquijs etiam continuis.Et vtinam audire sufficeret:et non proferre:quorum omnium occasio defectus verecundie est. que si haberetur huiusmodi nefanda vitarentur.quia teste Uale.li.iiij.ca.v. Uerecũdia parẽs est oĩs honesti consilij:tutela omniũ solennium officiorum.magistra innocentie.cara proximis.accepta alienis oĩ loco: oĩ tp̃e fauorabilem pre se ferens vultũ Simachus in suo cp̃ari. quorum mens honesta est imbecilla frons est. Sed effrontes inueniũtur

quorum memoria pretacta est quibus sitiere si mos esset: honesta conuersatio vigeret.que turpiloquio exinanita est.Merito ergo Catho dicebat. ¶Pauca in conuiuio loquere.Et idem in metro.Uirtutem primam puto cõpescere linguam.Proximus ille deo qui scit ratione tacere. Et subdit.Inter conuiuas fac sis sermone modestus.Alexander in epistola ad aristotelem:solet turrim equitatis custodire:et partius omnia que gesta sũt loqui: quia scilicet optima custodia est linguam scire refrenare. Unde Socrates.sepulto apõ te sit sermo:quẽ solus audieris.Unde olim pitagoricorum disciplina erat:discipulos tacere per quinquẽnium:et postea crudditos loqui.vt refert Hierony.super ecclesiasticum ¶Idem commemorat Guillermus de conchis i exordio sue philosophie:quam duci normanorum ascripsit.Unde Gaufri.in poetria nõ manus ad calamum preceps:non lingua sit ardens ad verbum. ¶Quorundam tamen silentia laude indigna sunt.corum scilicet qui loqui nesciunt.aut qui tacent:vbi loqui congrueret. Que enim gratia tibi: si taceas:loqui cum nescias? Nam maius non est dixisse quod nouerís:q̃ silisse quod nescieris.vt ponit Sidonius in suis epistolis li.v. Rursus nec laudandi sunt quorum taciturnitas nocet.Expedit enim casibus congruis loqui.Ouidius.ij.de arte.Qui sermone placet nocitura silentia vitet. Qui canit:arte canat.qui bibit:arte bibat.Exigua virtus prestare silentia rebus.At contra grauis est culpa tacenda loqui. Itaq; tacere quando q; loqui est. Sepe enim taciturnitas interroganti consensum innuit.Temperet ergo sic quisq; linguam: et sit mutus:vt nec tacendo nec verbizando superflua annuere vidcatur. Ouidius li.ij.sine titulo.quis minor ẽ vnquam q̃ tacuisse labor.

¶Capitulum septimum de vitando mendatio et periurio.

Mendatium linguam reddit infamem:et periurium infidelitatis crimen videtur.Ut plurimum tamen homines ut filij diaboli in vaniloquijs et mendacijs gloriantur.nec curant quid dicant:solum vt loquantur.De quibus ¶Sene.ad lucillum. epistola.lxxxvij. ¶Jamquidem etiam vbi causa sublata est:mentiuntur causa consuetudinis.Uerumtamen omne mendatium fraus est.quia teste Hugone.mendacium est falsa vocis significatio cum voluntate fallendi.Omne igitur mẽdatium proditionis speciem obtinet ¶Unde redarguendi sũt qui vtilitatis aut venditionis causa mentiri non erubescunt.Tul.j.de offi. Illiberales et sordidi sunt questus mercenariorum omnium.quorum opera:nõ quorum artes emuntur: quidum mercatur:nihil se proficere putant: nisi admodum mentiantur. Idem Tul.li.iij ¶Tollendũ ẽ ex rebus cõtrahendis oẽ mẽdaciũ.Simachus i suo epari mihi nus ẽ alienam sententiam spernere: q̃ a propria discrepare.quod faciunt mendaces:qui aliud dicunt aliud sen

tiunt: verbisq3 proprijs menti sue cõ
trahicunt. Attendant igitur menda
ces mendatium sic peccatum censeri
vt non solum vitiũ sit apud amicum
sed etiam apud inimicum. Lactan. li.
de vero cultu. vir iustus non solum
homini amico et familiari: sed inimi
co et ignoto existimabit mentiri non
esse suum. nec aliquãdo permittet vt
lingua a suo sensu discordet. Huius
autez ratio est. quia vt pretactum fuit
omne mendatium vitium est quia sci
enter committitur. alias mendatium
non est. si autem iocose mentiaris: et
si peccatum mortiferum non est: sal
tem habituz preparat mortis. Absint
ergo a quocunqz fideli mendacia. qa
princeps mendatiorum diabolus est:
cui subseruiunt eius filij mendaces.

Inter quos potiori correctõe indigẽt
qui sua mendacia iuramentis affir
mant. Nam teste Quintilia. li. xviij.
iurare nisi vbi necesse est graui viro
parum conuenit. si tamen quis ita iu
ret: hesitabit lector an iuramento as
sistere teneatur. Cui dubietati sane
respondendum apparet: iuramento
absqz necessitate minime vtendum.

Expedire si tamen iuramentum inter
ueniat: non semper congruit sibi obe
dire. vtputa illicitum si fuerit. Unde
Tul. j. de offi. Est ius bellicum fidesq3
iusiurandi et cum hoste sepe ser
uanda: sed nõ semper. quod enim ita
iuratum est: vt mens fieri oportere
conceperit: io seruandum est. quod
autem aliter: si non feceris: nullũ per
iurium est: vt si predonibus vel pi
ratis pactum pro redimendo capite
non tenueris: nulla inquit fraus est
etiam si iuraueris: quod non feceris
Nam cum pirata sit communis om
nium hostis: nec iuramentum: nec si
bi fides debet esse communis. Idem
ij. de offici. si promiseris alicui te da
turum beneficium: et postea scias eẽ
malum: aut dabis aut non. Si des
sciens peccas. si non das: etiam pec
cas. promisisti enim. Cui dubietati
respondet: q3 sapientes nunq3 peni
tent: de eo quod promiserunt. vt di
cunt stoici. hoc tamen verbum super
bum est. Non est inquit turpe muta
re consilium. Idem Philippica. xij.
Optimus est portus pereunti muta
tio consilij. Nihilominus tamen pre
missa obedientia iustície astare iura
mentis vir quilibet bonus tenetur.
Unde alexander narrante valerio iu
ramenta sua violare noluit. Unde cũ
iret ad dissipandum ciuitatem nomi
ne lapsatum: obuium habuit anaxi
menem preceptorem suum. Scicns
igitur alexander q3 pro ciuitate inter
pellaret: iuramento preuenit: dicens
se non facturum quod petijsset. tunc
anaximenes postulauit vt prelibataz
ciuitatem destrueret. quod audiens
alexander ciuitatem sue paci reliquit
Nunc autem principes sua iuramen
ta sic non seruant. nec solum frangũt
ea que ex voluntate personali fece
runt: sed etiam ea que ex iure regni
vel dominij predecessorum more fa
ciunt. Nimirum igitur si proditorum
aut infidelium seruitorum comitiuã
habent. suis enim periurijs talem pro
merentur. Dicunt enim illud Ouidij
Amplector sanctas que dãt bona se
mina fraudes. quia sez pravas socie

tates amplectantur. Sed tãdẽ fraus repellitur fraude. Juxta illud Ouidij libro. iij. de arte. Judice me fraus est concessa repellere fraudem. Armaqꝫ in armatos sumere iura sinunt. Rursus lector attendat ne mentiri presumat: etiam si vera fuerit mens ipsius quia non sistit mendatium in eo qõ cogitat: aut in eo quod significãt verba que profert: sed tunc mentiris quãdo fallere intendis auditorem. Tunc autem fallere tendis: quando id scis non fore verum: quod credis auditorem ex verbis capere tuis. Verbis autem Tul. j. de offi. non obstantibꝫ nullo pacto iuuare habes: quod tenere nolis. Sed caue quid iurabis Male eniꝫ si iuraueris: vt si iuraueris male te viuiturum: male iurasti. iuramentumqꝫ tenere non debes. iurando tamen te obligasti ad faciendum quod non debes. Justicia autem te obligat vt bene viuas et te iniusticia tua male viuiturum obligauit. Itaqꝫ contradicentibus obligationibus subiaces quarum vna irritanda est: nec obedire iure teneris. sed ex opere tuo quãtum in te est obligaris que obligatio friuola est. de iuramento tamen: et mala obligatione penitere habes.

¶ Capitulum octauum de regimine temperato totius corporis.

EX temperie corporis fit homo sanus: sapiens atqꝫ modestus: tam in sermone qꝫ in affectu. Itaqꝫ redditur homo bonus: et a dissolutione vite fit immunis. Nam teste Horatio li. ser/monum homo factus est ad vnguem quia scilicet sub terminis precisis vita eius cõstituta é. ob hoc viuat sub lege precisa: vt moribus compositus inueniatur. Nam magnum opus est mores composuisse bonos. Sepius autem vita fit immodesta temeritate superbie insurgente. Unde claudia. in maiori inquinat egregios adiuncta superbia mores. Ueteres autez non ita vixere. Nam superbie fastu delicto: commessationumqꝫ et ebrietatum õ glutione spreta: moderamine vitam duxerunt. Unde hiero. contra iouinianum: allegat stoicum narrantem: qualiter sacerdotes egiptij mundi negocijs postpositis in templo semper deum coluerunt: rerumqꝫ naturas studiosissime contemplati sunt nunqꝫ mulieribus se miscuerunt. nunqꝫ cognatos et propinquos seu liberos viderunt ex eo tempore quo diuino cultui se manciparunt carnibus et vino se semper abstinuerũt propter castitatem. et pane raro vescebantur: ne onerarent stomacum. oleum tamẽ in pulmentis nouerant: et hoc parum propter nauseam. cubile eis erat de foliis palmarum contextum. Utinaꝫ enim temporibus huius viri sapientes precipue sacerdotes vitam suam pariter moderarent: tunc perirent excessus aut saltem minuerentur: quibus humana vita maculatur. Unde ¶ Lucanus li. ij. innata creationis secta fuit tenere modum. quia ab exordio rebus singulis vite moderamen indutum est. ¶ Unde philosophi veteres humanam vitam tripartitam distinxerunt. vt refert Fulgentius

li.ij.mitologiarum.primam vitam di
xerunt contemplatiuam.et illam ap/
plicauerũt minerue:que grece immor
talis virgo dicitur.quia sapientia est
immortalis. Ipsa autem minerua dea
sapientie athenis vocabatur. In cu/
ius memoriam veteres sapientes no
ctem elegerunt. eo ꝙ sapientia in te
nebris maxime lucet:scilicet in anxie
tatibus occurrentibus. Rursus alias
vitam dixerunt actiuam. quam attri
buerũt Junoni:que quasi a iuuando
dicta est.que Juno regnis preesse di
citur.cum sceptro depingitur:et diui/
tiarum creditur mater.in cuius me/
moriam pauonem acceperut;que di/
uitijs cõparatur eo ꝙ posteriora nu/
dat vt anteriora ornet.sic diuitie ad
tempus vitam ornant: sed postrema
hominis nuda deserunt. Rursus ter
tiam vitam voluptariam dixerunt.
quam veneri ascripserunt:eo ꝙ dea
voluptatis creditur. et alio nomine
dicta enfrodis quasi spuma.fertur ci
nata ex virilibus saturni proiectis in
mari. Hanc veteres nudam depinxe
runt;eo ꝙ suos amatores denudare
solet. In cuius memoriã rosas acce/
perunt.quia sicut rosa delectat et ci
to marcescit:sic libido. Aliqui tamen
in eius memoriam columbas depin/
xerunt:cum sint in coitu feruide. Alij
vero conchaꝫ marinam eo ꝙ libidi
ni tota immixta est.hec Hieronymꝰ.

Audistis ergo triplicem vitam phi
losophos descripsisse.quarum prima
sapientum est et temperatissima. Se
cunda vero est in mundo viuentium
ip qua modestia competẽs potest ob
seruari. Tertia autem vita que volu
ptuosa dicitur.ipsa est quam mãni/
ducunt vanitatis amatores ebricta/
tem sectantes: omnemqꝫ vite regu/
lam respuentes.in qua vita fama per
ditur:diuitie consumũtur:corpus cor
rumpitur: vita breuiatur: visus mi
nuitur:senectus celeratur:sensus dis
soluuntur:studium periclitatur et fe
re innumerabilium vitiorum genera
huius vite occasione aggregantur.

Hec enim vita solum de corpore cu/
rat:et tamen curando ipsum extermi
nat. O ꝙꝫ laudabilis cura fedum nu
trire corpus:et saccum stercorum tan
ta munire custodia. Sene.epla.xiiij.
multis seruiet:qui corpori seruit:qui
pro eo nimium timet:qui ad illud om
nia refert quasi dicat.ꝙ magna serui
tus est regere corpus. Expedit ta/
men sic ipsum regere:vt vite hone/
stati non derogetur:quod intempe/
rati non faciunt. Unde idem Sene.
vbi supra subdit.sic gerere nos debe
mus:tanꝙꝫ non possimus sine corpo
re scilicet in vita presenti. Et subdit
agatur cura eius diligentissime:ita ta
men:vt cum exigeret ratio vel fides
etiam in ignem mittendum sit. Idem
epistola.xxiij.corpusculum rem neces
sariam magis credo:ꝙꝫ magnam.ni/
hil:inquit sine illo fieri potest. Itaqꝫ
nutriendum est corpus: non ad vo/
luptatem: sed ad necessitatem. eo ꝙ
corpus non est domus voluptatis a
nime:sed potius commodatum ho/
spitiũ. Idem epistola.xvij.vis aduer
sus hoc corpꝰ liber esse:tanꝙꝫ migra
turus illud inhabita. Expedit igi/
tur corpus temperate regere:ne su/
a intemperies scelera germinet.

Si eni impetus primos refrenare ñ
possis: saltem occurrenti rationi ac/
quiesca3. Sapiens est tamẽ qui pec/
catorum exordijs obstat. Sene. epla
lxxxv. facilius vitiorum initia probi
bere q̃ impetum regere. Sed dice
ret aliquis. quia si corpus domari po
test: animus tamen videtur superari
non posse. quomõ igitur quis tempe
rate viuet? Cicero. nulla inquit est tã
ta vis corporis: que frangi non pos/
sit. Animum aũt vincere: aut irracun
diam prohibere nemo potest. qui eñ
hoc fecerit: non summis viris sz deo
similimus est. Que verba innuere
videntur animum temperari nõ pos
se. Hoc tamẽ non ita credas: nec ex
verbis predictis intelliges impossibi
litatem. sed difficultatem. quia scz a/
nimi passiones difficulter reprimun
tur: ab eo signanter cuius vita disso
luta: et intemperata ẽ. omnes tamen
animi motus sedula corporis castiga
tione discretoqz consilio reprimi pos
sunt. sic saltem vt ad peccatum mor
tale non ducant.

La. nonũ de prudentia acqrẽda

Prudentia dirigit hominẽ
in cunctis agendis et qua
si virtutum dicitur oculus
quidumqz hominem reddit: quo ad
ea sine quibus nullos prosperos ter
minos vite attingere potest. hec enz
prudentia nõ solum presentia: sed eti
am preterita: et futura concernit. Un
de Terentius in adelphis. Istuc est
sape: non modo qõ ante pedes situz
ẽ videre: sed etiaz illa que futura sũt
prospicere. Unde hiero. cõtra rufinũ
narrat pithagoram dixisse duo tem/
pora maxime prospicienda esse. Intu
tuenda enim sunt illa que acturi su/
mus: et que gessimus. quia scz prudẽs
preterita debet meditari: vt eorũ exẽ
plo deliberare queat in posteruz: que
sit facturus: et quo fine opus futurũ
terminare valebit. Boetius. ij. de con
solatione non quod ante oculos fitũ
est sufficit intueri: sed rerum exitus
prudentia metitur. Quintilia. li. viij.
institu. prudentis est: vt sui operis pri
cipiũ intelligat. et cur id bonum sit:
sciat. non vtiqz perniciosum est vires
fiducia preuenirí. quia scilicet stulti/
tia est sic in viribus propijs confi/
dere: vt nõ meditetur quid possit ac
cidere. Unde gaufridus in poetria.
gressum precurrant oculi preconsule
mentem. Et vires metire tuas. si for
tis es: aude grandia. si fragilis: hume
ris impone minora: quia scilicet vnus
quisqz prudens opus debet assume/
re iuxta quantitatem viriũ q̃ suppe/
tunt ei. si tamen virtus debilis fue/
rit: spe atqz fiducia debz animari. Nã
sepe fragiles spei gratia viriles fiunt
Et ideo subdit gaufridus vbi supra.
si posse sit artum: dilates animum. si
corpus sit debile mens sit fortis z exi
guas supplere memento. scz per spẽ
grandem vires suppleri debent. hoc
enim agere magna ars atqz prudẽ/
tia est. Unde Ouidius primo de arte
Arte cite naues remis dirigũtur. In
omĩbus enim ars et prudentia pro/
dest. Sed plures prudentie stulti/
tiam preponunt. nec attendunt id no
cere posse quod sepius

dicunt. quos redarguit Ouidius pri
mo de pōto. tu mō fac timeas et que
tibi leta videntur: dum loqueris: fie
ri tristia posse puta. Nam teste Vir
gi. i. enetdos. res aimos incognita tur
bat. Prudentes igitur studeant pre
cognoscere quid sint facturi. Rursus
prudens fieri cupiens: veteres cōspi
ciat dies: et antiquorum exēpla suis o
culis preponat. prout faciendum in
struit Seneca. vij. de naturalibz que
stio. hec enim via prudentie summa
est: veterum exemplis doceri: propri
isqz periculis corrigi nō oportere. qō
minime faciunt seculi sapientes: quo
rum sapientia stultitia ē. preferūt enī
virtutibus inutiles diuitias. cum ta
men diuitie virtutibus seruire habe
ant. Unde Sene. epla. lxxxj. ad lucil
lum. Seruiant deteriora melioribus.
scilicet virtutibus fortuita que nihil
habent magnificum: nisi quia illa mi
rari consuevimus. si enim diuitie ex
se bone essent: suum perficerent pos
sessorem. sicut virtutes hominez red
dunt virtuosum. sed proculdubio di
uitie et opes sepius pravis assunt: qz
virtuosis. Unde Sene. epla. lxxxvij.
illud inquit quod contemptissimo at
qz pessimo cōtingere potest ex se bo
num non est. huiusmodi autem sunt
opes. Ignonibus enim contingit sepe
diuitijs. ob hoc enim non est preinten
dendum. Naz teste tul. li. de paradox
ea non sunt optima extimāda: q̄ nau
fragio aut incendio amitti possunt.
sed virtutes precium grande ē quod
nec eripi nec subripi potest neqz incē
dio aut naufragio amittitur. Jaceat
ergo vtilitatis species: et valeat ho
nestas. vt inquit tul. iij. de offi. Absit
ergo vt prudens animum figat in ijs
transituris: que non sunt nisi forinse
ca ornamenta: hominemqz interi⁹ nō
perficiunt. Unō apuleius li. dōco so
cratis Nō eque diuites spectare sole
mus vt equos quos mercamur. neqz
enim in equis emendis phaleras cō
sideramus: sed ipsum equum nudum
et solum vt sit ad speciem honestus:
ad cursum leuis: ad vecturam valiō⁹
sed homīm stultitia hec ē: illos pru
dentes virtuososqz putare quibus ri
det fortuna. Unde Sene. ad lucillum
quemadmodum stultus ē: qui equz
empturus non ipsum inspicit: sed stra
tum eius et frena: sic insipiens ē qui
hominez ex veste āt fortuna extimat
Et idem Seneca epla. lxxvj. loquēs
de diuitibus ait. cum presente popu
lo elati incesserunt: nemo tamen eoz
quos diuitie extollunt magnō ē. qua
si diceret q̄ sole virtutes a prudē
tibus magne existimantur. z ideo epi
stola. lxxxj. inquit. abstrahamus a re
ctitudie: diuitias: honores zc. que opi
nione nra cara sunt: tunc enim vilia
precio fient.

Capitulum decimum de prouí
dentia circa fortuita.

Vir prouidus cōsiderare ō
bet presentia preterita et
futura: et bonis prestitis
non abuti. Nam ex preteritis homo
docetur cauere futura: et regulare p
sentia. Stulti autem ista non cōside
rant. sed de presentibus solum sollici
tantur. Joco in processu temporis cō

muniter deficiunt. Vir autem pru/
dens qui rebus bene vtitur tempo/
re oportuno non indigebit. Prudens
ergo intueatur quid sibi contingere
potest: et casibus prouideat fortuitis
Tul.li.j.de offi. illud magni ingenij
est cogitatione percipere: et ante con
siderare quid euenire possit: et quid
agendum sit cum euenerit. Seneca
epistola.iiij.aduersus omnia que acci
dere possunt: te adhortare: et iura.
Et subdit. noli huic tranquillitati con
fidere. momento enim mare concuti
tur. Lamentandum igitur est: quia
rerum possessores abuntur eis: tem
poreq3 necessitatis succurrer sibi neq
unt eo q3 prouisoi non sunt. Alij vero
p̃uisoi fieri credentes: que habent ita
custodiunt et parcimonizãt: q3 vti eis
etiam vbi congruit non audẽt. Itaq3
laboribus assiduis: et forsam crimi
bus interuenientibus plurimi opes
aggregant: quibus minime prosperã
tur. Horum autem nulli prouisoi sunt:
sed amboꝝ mentes stultitia occupat
Unus enim stollida dispensatione: a
lius tenacissima bonorum detentione
insipiens comprobatur. vnus peccat
quia se nunq̃3 egere formidat. alius
deficit: eo q3 indigere sic timeret: q3
nil sibi sufficit. Horatius li.car. Non
possidentem multa vocabis recte be
atum. rectus enim occupat nomẽ be
ati: qui scit deoꝝ muneribz sapienter
vti: duraq3 pauperiem pati. Hocoq3
beatior est qui scit pati angustiam: q̃3
qui bonoꝝ amplaz possidet copiã. nec
etiã felix aut prudens esse dicitur: qui
bonoꝝ prodigus dispensator inueni
tur. Unde Cicero reꝝ ingt mobiliuz
facultas non stat in copia extendẽda
sed i bene vtendo illa. Et dicimꝫ ad
Alexandrũ. Beatus enĩ rex conditor
varias species formauit i mũdo. qua
rum vsum humano arbitrio permisit
discernendum. Nam hominem deus
constituit principẽ rex: vt eis p̃uide
et prudenter vtatur. et licet omia bo
na sint: sepius tamẽ nocẽt homini bo
na non ex se: sz ex humano abusu. Uñ
Oui.ij.de tristibus. nil p̃oest qõ non
ledere possit. Hoc et p̃sper in epigrã
et bona que prauis nature dono sup
sunt: augent peccati pondera. Lũcta
bonis prosunt. quos et mors ipsa be
atos efficit: vt sumant premia. vñ am
bro. in ome. Diuitie sicut iprobis sunt
nocumẽta: ita p̃bis sunt adiuuamẽta
virtutũ. Et sic patet q3 mala nõ p̃ce/
dunt nec p̃ueniunt ex rebus ipsis: sed
ex male vtentibus. Et maximianus.
Nõ res in vitio: sed male facta cadũt
Quelibet nil aliud sonãt: nisi q3 p̃ui
de rebus est vtendum. alias in reb9
pecat homo que tñ in se bone sũt. A
nimaduertat igitur prudẽs quid tp̃us
exigit. Nam teste Socrate: melius est
cauere q̃3 pauere: Et in p̃uer. sapiẽtũ
dicitur. q3 bonũ ẽ in alieno malo fu/
gienda aspicere. nec debet prospici so
lum fortuna presens: sz p̃spera. vnde
Teren. in phormione. Dũ maxie hoiz
p̃spere sũt res: tũc maxie cũ meditа
ri oportet quo pacto aduersus erũnã
fecerit. qõ iprouidi nõ faciũt. ideo cõ
cutiente eos fortuna desperant: qñ
futura non p̃cogitant. Uñ Sene. ad
lucil. epla. lxxxvj. p̃cogitati mali mol
lis est ictus. sed stultis et fortune cre
dentibus oĩs videtur noua rex faci

es inopia.magnaqꝫ pars est apud im peritos:mali nouitas. Unde Grego in omelia sup illo ẋbo.cum audieri/tis prelia ⁊c̄. Minus enim ait iacu/la feriūt que p̄uidentur:et nos tolle rabilius mundi mala suscipimus:si contra hec p̄ uidentie clipeū munia mur. Joco sapiens assuescit se malis futuris:vt que alteri diu patiendo fi unt leuia:huic leuia fiant diu cogitan do. Quot enī huiꝰi ip̄rouisos vidi? Jaculis enī iminentibꝫ fere insensa ti fiebant.sed prospera manente for tuna tanto applausu titillabāt:vt to ta cox facies gaudio mirabili:sed in consulto dedita esset.Si ergo p̄uidꝰ es:p̄cogita te cadere posse. et si cāꝰ euenerit tibi:ne putes inopinatū tibi accidisse.Catho.Cuꝫ fueris felix que sunt aduersa caueto.Prospice qui ve niunt hos casus esse ferendos.Nam leuius ledit quidquid p̄uidimus an te.Quod tibi suspectū est confestim discute quid sit. Namque solent pri/mo que sunt neglecta nocere. Transi quillis rebus que sunt aduersa caue to.Rebus in aduersis melius spera/re memento.Ex quibꝰ apparet for/tune aspe amicos sibi debere proui/dere p̄meditando casus possibiles eis vt leuius ledant quox p̄meditatio a lieno experimento optīe concitatur. Tibullus.felix quicūqꝫ: Dolore alte rius didicit posse cauere suū.Et Oui dius.iij.de arte.Discite ab alijs vīs mederi querelis.ga vt idem ii.de re medijs.Que nimis apparent retia vi sat auis. Sed forsam congruit vt ex cogitemus causam sapie hoīum huiꝰ seculi.plures enī prouide nō viuūt:q tēpus nō discernūt a tempore. nec a genda congruis distribuūt horis.Ue rūtamē teste sapiente.Dia tp̄us hn̄t oiqꝫ negocio tēpus est.et magna ps prudentie ē:tp̄is oportunitatē obser uare.Unī Oui.de remedijs.Tempori bus aptis medicamina adhibita pro sunt.Et data nō apto tēpore iure no cent.Principijs obsta.sero medicina paratur:Cū mala per longas cōualue re moras.Que verba nil aliud sonāt: nisi q̄ p̄uidus sui operis oportunita tem querit. tēporeqꝫ congruo agere disponit.unī Catho. Temporibꝫ mo res sapiens sine crimine mutat.Insi piens esto cum tp̄us postulat aut ref Stultitiaꝫ similare loco sūma prudē tia est.Itaqꝫ dia tempus habēt.Oui dius de pōto.Leta quidem letus ceci ni.cano tristia tristis. Cōueniens ope ri tempꝰ vtriqꝫ suū.O vtinā hi saltē qui se doctos putāt:p̄uide viuerent tēporibꝫqꝫ cōgruis singula distribue rent.Dices fortasse:q̄ sapiens nō es tu ergo cōsiliū quere.vt si p̄prio sen su te regere nescis:alieno saltem con silio te dirigi ne recuses.Unī Salusti us in catilinario.Priusq̄ incipias cō sulto:ac vbi cōsulueris mature faci to opus est. Tulius de senectute Nō viribus aut velocitate corporis res magne gerūtur:sed consilio:auctorita te:et snīa.Nam cōsilio qui nō vtitur nimiū si operis sui bonū finē nō for titur.Tulio in philippi.xj.maiorꝫ cō silij est p̄uidere ne quid triste accidat sꝫ aī ē fortiter ferre si euenerit.Itaqꝫ laudabile ē:⁊ consilio p̄uidere tristia ⁊ patiēter ferre oīa.Nā teste Quīti.li ij.plurimū in consilijs valet auctori/

tas. Nam et optimus et prudentissimus consul haberi debet: cui de viritutibus atqz honestis credere omes velint. Sed plurimi incõsulte viuunt stultorũqz consilia: que ita dici ñ merentur: querunt. Sapientũ enī cōsilia recusant: eo ꝙ consentire sapientibus non intendunt. Nemo tamen tã prudens ex proprio sensu quin alieno egere possit. Sidonius in suo epistolari. li. iij. plurimum laudes sic viuentes: ꝙ suis moribus applicant: quotiens aliquid negociaturi sunt: cõsilia peritorum. Catho. Consilium archanum tacito committe sodali. Utile cõsilium domini nec despice serui. Nullius sensum si prodest spreueris vnqꝫ Gaufridus ī poetria. Si bene vis duci re certo cõmitte ducī. Nec tñ hi cõsilio vti videntur: qui ꝓprie voluntati maxīe innitũtur. nec vota querunt aliena: vt cõsentiant: aut vt se dirigãt sed vt tẽptent: aut vt prudentũ morem habere vocantur. De quibꝫ Apuleius li. de deo Socratis. Quidã p angiportũ reptãtes: cõsilia nõ ex suo corde: sed ex alienis vocibꝫ colligunt Et vt ita dixerim: nõ aio sed auribꝫ cogitant. Itaqz aīmum suũ consilijs acceptãdũ nõ applicant. cũ tamẽ Quintili. li. viij. dicat. nouerit quisqz qd facturus sit. nõ tantũ ex preceptis: ymo ex sui natura expedit vt consiliũ capiat formande actionis. Gene. epla xxiij. boni viri auiditas tuta est: que se subdit ex bona conscientia: et honestis consilijs. Pauci enī sũt: qui cõsilio se suaqz regant. Ob hoc ꝙ more eoꝝ qui in fluminibꝰ natant nõ eunt sed ferũtur. Sed turpe est nõ ire sed ferri. et subito in medio turbine restupere: et querere: quõ huc veni. vt inquit Sene. epli. xxxvij. Prudentes ergo consilia querant: nõ precise ut audiant: sed etiam vt aquiescant vt veniente prosperitate letitia subita et incognita non sit. vt etiaz aduersis imminentibus terreri non oporteat. Tul. j. de offi. fortis animi et constantis ē non perturbari in rebus asperis: sed consilio vti et ratione: nec a ratione discedere. Unde boni ingenij est fortunã percipere et ante cõstituere qd euenire possit: et quid agendũ sit dũ euenerit. Si quis enim hoc fecerit ꝓsperitate non seducetur: et asperitate non desperabitur. Ideo in ꝓuer. sapientũ dicitur. ꝙ diu deliberandũ est quid statuendum est semel. nec tñ sufficit consiliũ capere: nisi maturũ fuerit. consilia enim leuia quãdoqz nõ dirigunt: sed potius deuiant. Unī Socrates. velox consilium sequitur penitentia. maximeqz consilio contraria sunt festinatio et ira.

Capitulum vndecimum de facili credulitate reprobanda.

Prudentis est vt de facili nõ credat: cũ nõ petat maturitas leuitatem congruens prudentibus. Petronius nunqꝫ recte faciet: qui cito credit. Nam qui cito credit: cito fertur incõsultus. Itaqz sapienter nõ vinit. Prudentis igitur credulitas nec suspitionis modũ bẽat sicut opĩo: nec certitudinẽ mox accipiat: sz more medio se gerat. quia teste Varrone in suis snijs fides est

media et opinionis et scientie: neutrū attingens. Prudens igitur de facili non credat:etiam famosum quod audit si extiterit. Nam plurima sunt famosa:que tamen sunt mēdosa. Joco Tul.in rheto.secunda. facta: non famam spectari oportet.Et terculianus in apologetico.Fame non credit:nisi sit inconsideratus sapiens.quia sapiens non credit incerto: ne forte illuos mendacis seminauerit quod sepe fit:aut ingenio emulationis:aut arbitrio suspitionis:aut assueta quibusdam mentiendi voluptate.Unde Alexander Didimo:et Didimus Alexandro scripserunt:fame non fore credēdum.Sene.in hypolito.contēne famā. Joē ō.iiij.virtutibꝫ.Prudētis ꝓprium est examinare consilia:et nō cito facili credulitate ad falsa prolabi. Sed inquiramus:cur tam facilis est plurium credulitas. Multi enī facilime credunt:etiam si falsum sit quod fieri cupiunt. De quibꝰ Sene.in hercule furente.Quod fieri miseri volūt hoc facile credunt.bi enī laudādi nō sunt. quia eorum stultitia credulitatē gignit. Sed nec sunt cōmendabiles qui nullis credere volunt:nisi videant quod audiunt. Nam teste Sene. epla ad lucillum.iij. Utrūq; vitium est:et oībus credere:ꝛ nulli.Et Quintili.cā.xv.Faciuns est illud tantū credere:quod est de rebus huānis actū Prudentes tamen citius bona ꝙ mala cedere debent:iporūq; auris ad crimina difficilis esse debet. vt ī ꝓuer. sapientū docetur. Uerūtn̄ bonis potius credendoū ē.plurimi tn̄ potiꝰ malis ꝙ bonis credunt.Uñ Ouī.li.iij. de fastis.Sed nos in vicium credula turba sumus. Joco.Latho.nil teme re credo. Unde ꝓsper in epigrā.non pateant faciles seuis rumoribus aures. que nescire iuuat credere non libeat.Nam certior aure arbiter ē oculus.inquit Saufri.in poetria.Sz illō Ouidij de reme.li.j. verificatur.Dū sibi quisq; placet credula turba sumus. Joco idem Ouidius.iiij.de arte.Non cito credideris ꝙtuz cito credere ledat. Exemplum nobis non leue ꝓris erit.Et idē in epistolis Tarda solet magnis rebus inesse fides. Quia ergo plurimoꝝ stultoruz credulitas leuis est: ideo plurima falsa pro veris habentur: errores gignuntur ꝛ pro tenendis ꝓmulgātur.a quibus discedere facile nō est: si credulitatem exibueris. Sene.li.iij.de benefi.non ē leuitas a cognito et damnato errore discedere. Nā superbe stultitie perseuerātia est dicere:quod semel dixi qualecūq; sit: fixum ratūq; sit. tales enim suos verentur reuocare errores.nō est tn̄ turpe cū remutare cōsilium.Sene.epla.j.Leci ducē querunt.nos autez sine duce erram⁹ et ideo difficulter ad sanitatem puenimus.quia nos egrotare nescimus. hec enim omnia mala faciunt errores qui ex leui credulitate sustinent. Nec tamen dico aliquem hominem fore errare qui non possit: saltem ꝙtum ex humana imperfectione contingit.nec inde tamen laudandus.sed illaudabilior ē. Et vt verū dicā detestabilis ī errore qui pseuerat. Tul.phil.xij.cuiuslibz hominis est errare:nullius autem nisi insipientis perseuerare in er

re posteriores enim cogitationes vt aiunt solent esse sapientiores. Idem Tul.li.de legibus.non est boni erra re et diligere quod per se non est di ligendum. Utinam igitur erroribus nullus se implicet: quibus prudentia offenditur et perditur:ad quam etiã obtinendam homo per errores indi spoit.q; teste Ualerio li.ix.ca.ix. Te meritati proximus est error:quemad modum ad ledendum par: ita cui fa cilius quis ignorauerit. quia non sua sponte:sed vanis concitatus imagi/ nibus culpe se implicat. In hoc qui/ dam etiam decipiuntur: quia errorũ vice veritati credere putãt. Itaq; fal sitas veritatis imaginem sepius mon strat. Nunquid enim enunciatio veri dica videretur: que iuramentis affir matur:que nutibus et signis solida/ tur.que testibus firmatur? Hec enim omnia quandoq; falsitati suppetunt Itaq; falsum pro vero sepius accipi tur. Nec de facili vnum ab altero dis cernitur:quando referens mendosus non creditur:aut quando auctoritate proficitur:aut si coloribus verisimili bus ab ipso prolatũ deducitur. Quid igitur prudens facturus erit? Aut fal so credet:quod non libet.aut discre/ det:cum tamen discredendi color sibi non assit. Reuera si prudẽs fuerit:nõ de facili credet:sed deliberatione pre libita:si discredendi causa non inter uenerit: sub quadam temperie absq; temeritate falso sibi non cognito con sentire:aut saltem non dissentire po/ terit. Sapientẽ autem quãdoq; errasse nullus formidet: vbi precipue falsi tas veritatis speciem detulit. Quidi. li.j.de remediis. Et mala sunt vicina bonis.errore sub ipso: Pro vitio vir tus crimina sepe tulit. Et arator li.ij. Repellitur error in diuersa trahens: cum spiritus efficit vnum.

Capitulum duodecimus de stul titia fugienda.

Stultitia hominem bestijs equat:et ab angelorum ce tu elongat. stultia rursus hominem titubare cogit:et criminuz pondera nõ sentire facit. Generat va niloquium:nutus incompositos:t dis solutos risus.et omniũ maleficiorum genera de facili stulto cõtingunt. Un Lactan.li.de ve vera iustitia. Stulti tia est in factis dictisq; per ignorãtiã boni atq; recti erratio. Tul.de sene. tanta inest stultie inconstantia atq; peruersitas:q; eam omnes adepti ex optant:et eandẽ adepti accusent. Idẽ Tul.li.j.de natura deorum. Sulti nec vitare venientia: nec ferre presentia possunt. Discernamus tñ stultorũ va rietatem. Quidam enim stulti sũt:eo q; naturalibus donis ab exordio gẽi ture carent. Horum siquidem stultitia excusabilis est:nec peccata gerit:si etiam post genituram quis a casu nõ ꝓ curato in eam inciderit. Aliorum aũt stultitia est voluntaria:ex vsibus pra uis contracta: quorum desiderium ẽ hystriones habere:et cachinationibz quoscũq; irritare:in plateis dissolu/ tiões ostendere. atq; tãto magis glo riari:q̃to ab eis turpius fit:vel nar/ ratur. quibus etiam nulla adest com placentia:nisi in turpibus et operib9

ab omni ratione diſcrepātib9.hi enī miſeri et ſerui ſunt. Unde Tul.li.de paradoxis.Sultorum ſententia fuit: ſcilicet taliter ſententiati ſunt ꝙ omnes inſaniunt:et ſerui ſunt. Hi enim alioꝝ crimina detegunt: et ſuorum p̄ nimia multitudine obliuiſcuntur. Unde Tul.in tuſcu.queſtio li.iij.Stultorum proprium eſt aliorum vitia cernere:et ſuorū obliuiſci. Et ſetlo.Stultus ſi qua refert:a falſo nil puto refert. Ipſius verba nullo ſunt pondere digna. Abſit tamen vt eos ſtultos putemus:quorum cautela eſt ſtultitiam loco ſimulare:vt peius euitare queāt.plures enim ſtultis nocere nō dedignantur:qui tamen ſapientibus emulantur. Catho. Inſipiens eſto:cū tempus poſtulat aut res. Stulticiā ſimulare loco prudentia ſumma eſt. Ouidius.iiij.de triſtibus.forſitā hoc ſtudium poſſit furor eſſe videri. Sed furor h̄ aliquid vtilitatis hēt. Hi ergo non ſtulti ſed ſapientes ſunt:coꝝ qꝫ ſtultitia prudentia eſt. ſed ij ſtulti ſunt quorum finis ineptus: quorum deſideria prana:et mores inhoneſtatis ſpeciem geruut. Exceſſus quoqꝫ continue ſectantur:et omni prudentie temperamēto contrariantur. cum tamē Sene.dicat epiſto.xxxix.ad lucillum. Magni animi eſt mediocria malle q̄ nimia. Neceſſe eſt enim vt excecet cupiditas:que naturalem modum tranſilit.quia ſcilicet ſtultorum appetitus euaneſcent:eo ꝙ nature limitibus non refrenantur. Ideo ſtulti nuncupati ſunt quorum letitia improba et triſtitia amētie maneriem oſtēdit. Unde Simachus in li.epiſtolaꝝ

Letitia res loquax eſt:atqꝫ oſtentatrix ſui.quod de letitia ſtultoꝝ intelligendum eſt. Nam improborum letitia cito ad perniciem cadit:eorumqꝫ laus et laſciuia nunq̄ habent concordiam. vt ex prouer.ſapientum colligitur., Nempe ſtulti in ſingulis extremizant:et in ſuis letitijs indigeſtis ꝛ ſinconſultis ita gloriantur: vt ſe poſſe cadere non timeant. Sed teſte euodio Nulla fides letis integra nec dubijs. Et Gaufrido in poetria. Exē plar ſyrenis habere docearis in illis Caſibus in letis ſemper peiora cauere O igitur ſtulti attendite. quoniā veſtra letitia triſtitia ē. exultatio:caſus. riſus:plāctus. laus:dedecus. munera quoqꝫ vobis facta vias perditionis vobis miniſtrant. veſtriſqꝫ nutibus ſtultis hominum tempora vane detinetis. criminibus quoqꝫ in vobis et ceteris fomentum miniſtratis. Ouidius primo de arte. Mens erit apta capi tunc cum letiſſima rerum: Et ſeges in pingui luxuriatur humo Pectora tunc gaudent:nec ſunt attrita dolore. Ipſa patent blanda tūc ſubit arte venus. Deu lamentabilis letitia illa que veneri famulatur: que ſtultorum letitia nuncupatur. Attende enim illud Ouidij libro de ponto Tu modo fac timeas:et que tibi leta videntur:Dum loqueris fieri triſtia poſſe puta.quod ſtulti minime conſiderant.

Capitulum triceſimum de ſtulto amore cauendo.

Actuus amor iudicium impedit rationis. Et propter amorem ad seipsum in ꝓpria causa frequenter vnusquisq; seducitur. Amor enim excecat: et vera iudicare non permittit. Prudens igitur si fieri cupis: medio interposito tuam discerne causam: et alterum tibi prestituas. & ō illo ꝙ iudicaueris: de teipso arbitrare iudicandum. Nosti enim teste aristo. ij. de anima visum causari sine medio non posse: et obiectum sensui supraapositum sensationem impedit. Si ergo tu tibi propinquior sis et immediatior ꝙ res quecūq; visui supposita: quomodo ergo de te vere iudicare poteris? Tu ergo medium queras: et in alio considera: quod de te iudicare cupis. quia plurimos propius excecat amor. Nam vt ex puer. sapiē. colligitur. Amare et sapere vix a deo conceditur. quia scilicet raro accidit ꝙ homo sapienter iudicet: de eo quod amat. Unde varro in suis sen. Nullus taꝫ modeste sua iudicat sicut aliena. hoc autem ex eo accidit: ꝙ nemo sibi inuidet. Nam olim Thobares magno alexandrō dicebat. natura inquit mortalium hoc modo praua & sinistra dici potest: eo ꝙ in suo quisq; negocio ebetior est: ꝙ in alieno. Et Teren. in adelphis. homine imperito nil iniustius: qui nihil rectū putat: nisi quod ipse fecerit. omniū quoq; hominum fere natura est: vt aliena melius iudicent ꝙ sua. Unō Ber. in suis meditationib9. Uitam inquit tuam cothidiana discutione examina nihil in te remaneat indisciplinatum Et subdit idem. Statue te coram te: sicut alium. Uir igitur prudēs vt de propriis bene iudicet: aliena consideret. Sed Reuera teste Plinio i epi. ad cornelium tantum sue quisq; intētioni fauet. Et Quintilia. li. ij. Aliena quoq; vitia magis vult quisq; reprehendi ꝙ sua. Unde Lactan. li. de falsa sapientia. Nemo potest de se recte iudicare. sed aliena iudicat melius ꝙ sua. Et Tul. j. de offi.. Nescio quo modo fit vt magis in alijs ꝙ in nobismetipsis cernamus: si quid delinquitur. hec enim omnia propius facit amor. Sene. ad lucillum epi. xxvj. Una est cathena que nos alligatos tenet: scilicet amor. Unde aliqui sunt q nil rectum: nisi quod placet dicunt: ut inquit Oratius in epi. et Ouidius. li. de pōto Illud quod fecit quisq; tuetur opus. Marcialis cocus. Quis dinat sua vota libenter? quasi diceret. nullus. Unde Ausanus. Sic mos est hominum quicquid sibi fecerit ipse. Uile licet maneat: approbat ipse tamen. Ecce audiuimus quomodo omnes homines in factis propriis male iudicant: et ideo suorum delictorum correctionem non assequūtur. quia teste Quintili. maximo. Non intellecti nulla est curatio morbi. Nec solum tamē homines peccata propria intelligunt: sed etiam bona quedā si fecerint sublimare valde contendunt. Juxta illō petronij. Omnes apertis oculis bona sua computant. Plurimi etiam alios putant velle quicquid volunt: et ī alijs esse quod in seipsis sentiūt. Jtaq; imprudentissimum ipsorum iudicium est: non tantum quo ad ea que de seipsis iudicant: sed etiam quo ad

illa que de aliis ex seipsis arbitrãtur
¶ Unde Julius celsus li.ij. Que volu
mus libenter credimus:et q̃ nos sen
timus alios quoq3 sentire speramus.
¶ Horum autem iudicium fallibile est
nimis:et sepius erroneum. Nec tamẽ
reprobo:alteri si facias quod tibi fie
ri petas.alium tamen tuis desideriis
cõformem non semper estimabis At
tendant igitur sapientes vt recte iu
dicent:vt proprio amore non decipi
antur:nec etiam vitia virtuti prefe/
rant. Juue.li.iij. Summum crede ne
fas facinus preferre pudori.quod fa
ciunt plures naturalibus desideriis:
sua crimina imponentes.eodẽq3 pa/
cto quo de seipsis male iudicant: fri
uole se excusant. Heuq̃ cecus inest
vitiis amor.inquit claudia.in maiori
Prefata verũtamen desideria nature
nullus imponat:sed malitie. Nam vi
tiuz omne nature metas excedit. Un̄
pruden. Summa quies velle nil plus
q̃ postulat vsus. Sit victus simplex
alimonia:vestis et vna. Expletumq3
modum nature nõ trabat vltra. Que
verba nil aliud sonant:nisi q̃ natura
le desiderium contentatur habere vi
ctum et vestitum. Et si quid vltra de
sideramus:nature transcendimus me
tas. Absint ergo huiusmodi desideria va/
na.absit amor inutilis rerum. Unde
¶ Theodolus. Mortales cuncti quod
contendunt adipisci. Nec si perficiãt
vite discrimina curant. quia sciliez sic
res debent desiderari:vt eorum ob/
tentu delicta cõmitti non habeant.

¶ Capitulum.xiiij.de habẽda for
titudine:et constantia mentis.

Fortitudo est virtus qua
cetere solidant̃:z sine qua
in bono nõ perseueratur
Expedit ergo volentibus spiritualiẽ
proficere:hac non carere virtute. vt
sint animo fortes.quia fortitudo est
qua omnia roborantur et moderan/
tur. Unde aristo.ij.ethi. Fortitudo in
quit tenet mediuz inter timores z au
dacias. Et Tul.in rhetorica pria. For
titudo est conceptio considerata pe/
riculorum:laborumq3 perpessio. Et
alibi.fortitudo est rerum magnarum
et humilium conceptio laboriscq3 cuz
vtilitatis ratione perpessio. Et idem
li.iiij.rhetorice. Fortitudo est concep/
tio laboris et periculi: cũ vtilitatis
ratione:et cõmodorum compensatio
ne. Et idez Tulius in tuscula.questi.
li.iiij. Fortitudo est affectio animi le
ge summe perpetiendis rebus obtẽ/
perans.vel conseruatio stabilis iudi
cij in eis rebus q̃ formidolose viden
tur subeũdis et repellendis.vel scien
tia rerum formidolosarum cõtrariaq3
aut oio negligendarum:conseruãs
carum rerum stabile iudicium. Ex q
bus omnibus clare apparet: q̃ forti
tudo habet in arduis locum:et i grã
dibus probatur. Hanc siquidem vir
tutem si quis habuerit:minas non ti
mebit:immo nec mortem pauebit:q̃
teste Tul.li.inuectiuarũ. Nequaq̃ vi
ro forti turpis mors accidere potest
¶ Et quintus curtius de gestis alexan
dri li.iiij. Fortium virorum est magis
mortem contẽnere q̃ odisse vitaz. Et
Cassiodrus epi.xxiij. Latet sub ocio
laudabilis fortitudo.et dũ se proban
di non habet spacium:occulta est lux

tota meritorum. Nec enim virtus in aduersis maxime patet. Unde Vale. li.iiij. Fortiter se in aduersis gerere: quid aliud est q̄ fortunā seuiētem in adiutorium sui: pudore victam verte re? Tunc enim vir est animo fortis: quādo aduēiētibꝫ malis: in bono ro buste perseuerat. Nec tñ optanda sūt pericula: vt fortem quis se ostendat sufficit enim pericula si contīgant: va lide tollerare. Unde Sene. epi. xlviij. Non sum inquit tam demēs vt egro tare cupiam. sed si egrotandum fuerit sufficit vt nil effeminate faciam. Nō enim pati tormenta optabile est: sed pati fortiter. Idem Sene. iij. li. de na turalibꝫ questio.. Huāno aīo a bonis artibus robur venit: et a consideratione nature. Quid est enim cur ergo boiem: aut feram: aut sagittaꝫ: aut lā ceam timeaꝫ maiora pericula ve spectam. Unde Lactan. de vero cultu timidi et imbecillis est animi: aut dolorem metuere: aut egestatē: aut mortem. que oia si quis non exhorruerit: fortissimus iudicatur. qui aūt deum metuit: illa oia non metuit. Valte. li. v. Alexādreidos. Nulla rei nouitas pauertere fortia debet pectora. quasi diceret: q̄ nullus ꝓpē īfortuniuꝫ dꝫ desistere: aut ex fortuna decidere. Illos tamen fortes non dicimus: qui suoꝝ delictorum existunt deffensores: qui nō verentur: cū male fecerint se valide nūcupare. quia teste Ouidio. ij. si ne titulo. Felix qui q̄d amat: defendere fortiter audet. quasi diceret. illi sunt felices: qui illa amant: que palā et iure defendere possunt. O igitur milites precipue christiani: adsit aīmis vestris fortitudo: ne subeat demoniū versutia. viribꝫ si caretis animos erigite. quia vincere vos nullus potest: nisi propria libertate succūbatis. Uñ sicut in ꝓuer. sapien. dicitur nūq̄ periculam sine periculo vincitur. nihil est magnum in rebus humanis: nisi animꝰ fortis. Quid enim prodest tua sapientia: in periculo si non prosit? Quid temperantia si cadere te permittat? Omnes enī virtutes sine virtute sunt: si fortitudo non fuerit comes quinimo virtutis nomen fortitudini maxīe conuenit. Nam a viribus virtus: et in viribus fortitudo ē. Nil miruꝫ igitur: si fortitudo virtutis nomen pre ceteris habet. Unde Valterus in alexādreidos li. vj. nihil est q̄ fortis et ardua virtus linquat inexpertum: mouet omnia: et omnia tentat. Et Ouidius libro de ponto. omnia deficiunt: animus tamē omnia vincit. ille etiam vires corpus habere facit. Et idem Ouidius. x. methamor. audentes deus ipse iuuat. Et ꝓsper li. epigrā. Qui valet in aduersis onerata ducere vitam: hic magni est animi. Unde Horatius libro carmi. Rebus in angustis animosus atq̄ fortis appare. Utinam ergo commemoremus predecessoꝝ fortitudinem: animorūq̄ validitatem. Refert enim iustinianus in abeio pompeij li. iij. quō ī mātuano plio gdā adolescēs aīo fluruit valde cuius nomē themistocles. Refert enī q̄ hostes p9 plij īnuēras cedes fugaꝫ accepūt. quos cernēs pfatus adolescēs ad naues hostiū fugit. et cū mānu dextra naue tenuit. nec pus dimisit: q̄ dextraꝫ amitteret qua amissa

sinistra quoqz manu nauem tenuit.q̄ rursus amissa:morsu nauem detinuit Itaqz nec ceteris fatigatus:nec manibus amputatis victus est.Unō ad vltimum velut rabida fera dentibus dimicauit ducentaqz milia persarum eo prelio ceciderunt.Ecce q̄ laudabilis victoria que fortitudine vendicata est.Sene.epi.xiij. Non potest magnos spiritꝰ athleta habere:nisi sanguinem suum viderit.tunc enim prostratus:animum non proiicit: sed cum magna spe ad pugnam descendit. O vtinam tanta inbereret nobis fortitudo exercendo militiam christianam quantam plurimi pro temporali protectione habuerunt. Hi enim sūt laudabiles. sed illi multo laudabiliores Nec tamen putemus omnes pugnatores fortes debere nuncupari.Uirtutem habent fortitudinis:si licito titulo pugnant. et si lucrum non sperent.Unde Tul.li.j.de offi. Fortes quoqz et magnanimi sunt habendi:nō qui faciunt pugnam.sed qui propulsant iniuriam. Uix tamen inuenitur qui laboribus susceptis periculisqz aditis:non querat mercedem aut gloriam. Animaduertant igitur seculi amatores:qui lucrum:et fastum ex suis laboribus expectant.in ipsis enim nulla virtus est.Nam virtus mercedem terrenam non querit. Non dico tamē si vincas quin gaudere nō possis:aut damna tua que inimicorum occasione tulisti:recuparare non valeas borum tamen adeptio finis tuꝰ esse non debuit.quia preter ista vir armiger rempu.tueri tenetur.Sed procul dubio illud Tullj verificatur ī tuscu. questio.li.j.Nemo sine magna spe se ꝑ patria offert ad mortem.Que spes immortalis est quandoqz re.et tunc bona est et diuina. aliquando vero ī mortalis opinione pugnātiuz.quia scilicet loco plurimi pugnant:quia se famādos in posterum perpetuis diebꝰ sperant:hec autez spes vana est.Utinam autem spes fiat non sub spe superbie :sed eterne glorie:vt fortitudo que virtus est tali spe mediāte habeatur.

Capitulum.xv.de perseverantia in bono habenda.

Gene agere parum ꝑdest si mēs labilis existat. Nō enim ex actibꝰ generatur habitꝰ:nisi affuerit boni operis perseverantia: Unde in prouer.sapientum.nil prodest didicisse benefacere si cesses. Nā turpe ē bona opa cepta deserere.Quinti.iiij.de oratoria institutione.Perseverādū est saltez:quia sepius et si vires deficiunt: animo tamen perseueramus.Nam teste Tul. in rhetorica.prima perseuerantia ē in ratione bene considerata stabilis permanensque permansio. Illi igitur perseuerant:qui bona incepta continuant. Dicis forsitan te perseuerare nō posse.quia teste Sene.in thieste leue quidem est iniurias ferre:sed ferēdo cōtinue perseuerare graue est. Joez Sene. in hercu.furente.per multa opera virtus laxari solet.quibus attentis:mirū ē si qs pseuerare possit.Huic dubietati respondeo:oibus agendis modū debere ꝑberi.vt enī pseueres

non oportet vt laboribus incessanter assistas. sufficit enim vt mala cuites et bonis opportunis: bonis intendas. & si frequēter bona facere nequeas: saltem dum feceris: diu persevereſ. Juxta illud Sene. i epippo: quod sepe fieri non potest: fiat diu. Sed quid dicemus de his: qui nō gloriātur: nisi excogitando meritorum varietatem nullamq; obseruant stabilitatem? Una etenim die vota ieiuniorum celebrant altera studio tempus dispensant. ora re nunc promittunt: et cōtinere in posterum preordinant. et postmodum his omnibus contraria faciunt. Rursus vno tempore velut heremite viuunt. et in atrio publico conuictui assistunt. tales enim vna die videbis tā tristes: & mestos: tam marcidos: & pallidos: vt semimortui credantur. innumerabilesq; penas pro regno celorū pati extimantur. Eosq; quoq; postmodum videbis risibus deditos: in iocis primos: ebrietatibus dissolutos mulierum tactibus infectos. et quicquid a sua voluptate subtraxerit hoc postmodum incepte superaddunt. In ipsis enim nulla est perseuerantia. eo q̄ ab eis non desideratur: nisi fastus et apparentia. Talibus enim prodesset si potius studerent in bonis ceptis continuare: q̄ sic nouitatem meritorum: et vt melius dicam apparatuum excogitare sollicitentur. Sene. epistro. xvj. plus operis est vt proposita custodias: q̄ ut honesta proponas. perseuerandum est enim et assiduo studio attendendum quousq; bona mens fiat bona voluntas. Et idē epi. xxij. Turpe est credere animum luctari cum officio quod semel recepisti. quia vir non est fortis ac strēnnus qui laborem fugit. Et Horatius li. carmi. ij. oda. iij. equam memento in rebus arduis seruare mentem. nō secus in bonis ab insolleriti temperata letitia. Nempe qui vult fortis et perseuerās fieri: potius in bonis crescere q̄ ruere habet. nec cum fortuna debet mutari. quod tamen instabiles faciunt. Unde Ouidi. li. de tristibus. Rara quidem virtus quam non fortuna gubernat. Que maneat stabilis cum fugit illa pedes. Item boetius primo de cōsola. metro primo. Qui cecidit stabili non erat ille gradu. Ouidius li. episto. Episti melius q̄ desinis. vltima primis cedunt. dissimiles hic vir: et ille puer. ga videlicet vnus constans qui melius desinit: et alius inconstans qui fallit decidit. Sed plurimi se viros appellant: qui femineis moribus titubant: minimeq; perseuerant. De quibus Hora. in episto. quos petijt: spernit. repetit qō nuper omissit estuat: et vite disconuenit ordine toto. Quod faciunt inconstantes. qa sue instabilitatis calumniā locis imponunt. Itaq; loca incessanter mutant. nec tamen peramplius ob hoc in bonis continuant. Unde Socrates cuidam querenti: cur mutatio locorum nil sibi prodesset ad depositō nem vitiorum. respondit. quid miraris nihil tibi peregrinari prodesse: cū te circūferas? quasi diceret q̄ vitio sus melioratur: nō ex mutatione loci sed mētis. Uñ Sene. epi. xxviij. aīmū ō best mutare: nō celū. lz enī vastū trā fieris mare: squūt te vitia quocūq; p

ueneris. Queris enim quare fuga ista te non adiuuet: quia tecum fugit viti um. Et epistola lxxix. Frequēs de lo co ad locum migratio instabilitas a nimi est. Hec enim omnia dicta sunt: ideo quia viri instabiles locum: sta / tusq; permutant: credentes de foris mederi: cum sit tamen interior morbꝫ mentem: non enim intrinseca mutare oportet. Unde Horatius libro episto larum epistola prima. Impiger extre mos curris mercator ad indos. Per mare pauperiem fugiens: per saxa: p ignes. Ne cures ea que stulte miraris et optas. Discere: et audire: et melio ri credere non vis. Utilꝫ argentum est auro: virtutibus aurum. O ciues ciues: queręda pecunia primum Est virtus post nūmos. hec ianus sum / mus ab imo: prodocet et ceťa. Et epi stola. xj. Tu quancunqꝫ deus tibi for tunauerit horam. Grata sume manu nec dulcia differ in annum. Ut quo / cunqꝫ loco fueris vixisse libenter: Te dicas. nam si ratio et prudentia curas Non locus effusi late maris arbiter aufert: Celum non animum mutant qui transmare currunt. Nunquid plu res iuuenes conspeximus quibus pa terna doctrina dicebat: Discurrite p orbem vt sapientes sitis. Heu discur sus iste sapientes homines non facit sed instabiles animo talem medicinā querunt. tales etenim vbicunqꝫ sunt nusq̄ habitantur. quia vbiqꝫ ambu lant. et nullibi residēt. Unde marcia lis in libro epigrammatum. dic mihi quo veniam. dic qua te parte requi / ram. quisquis vbiqꝫ habitat maxime nusq̄ bītat. Quid ergo prodest hoi laboranti: vt congrue viuat: si non p seuerat? Aut quid prodest inimicos homines vincere et vitia non doma re? Qui enim peccatis subiicitur: et si moles immensas possit deferre nihil omin⁹ fragilis est. Unde Sene. vij. de natura. questio. querit. quid est in rebus humāis precipuum. et respon / det. animo omnia vicisse. Nulla enim victoria maior est: q̄ꝫ vitia domasse.

Innumerabiles siquidem sūt qui po pulos et vrbes habuerunt in sua po testate. pauciſſimi vero seipsos habu erunt. Et subdit. quid maius q̄ eri / gere animum supra miserias et pre / missa fortitudine: quid maius q̄ con tra calamitates esse fortes? Et con / cludit. Quid igitur insanio. quid an helo. quid sudo. quid terram forum verso. multo opus est magis vt a for tibus discedamus: et a corpore ani / mum seducamus: et tandem in occul tis subtilitatibus veritatem inqui / ramus. Dicet autem peccator et vir i stabilis quomodo permanebo aduer sus fortunam: dum videbo fortune premissa grandia munera: que non ō facili animus refugit. Queso attende fortunam mutabilem et animum sta bilez fieri debere. Teste Seneca epi stola. viij. cogitate nihil esse immuta bile preter animum. omnia enim for / tuita lapsu intereunt. animus autem bonus perseuerat. Sene. epi. lxxi. Ea dem virtute et mala fortuna vinci / tur: et bona ornatur. Uirtutem intel ligo animosaz et excelsam vim: que om ne id irritat quicquid infestat. non in quit mirum est in tranquilitate non concuti. sed illud mirare: vbi omnes

actunt aliquem stare. Dices forsan q̄ me stabilez faciet: aut qua virtute p̄ manere valebo. Nunc enim paupertas me affligit. nunc timeo exilium. nunc incarcerorz. nunc infirmorz. quo/modo igitur subsistam. Cui querele respondet Sene. epla. xxiiij. Paup fiam. et postea respondet inter plures ero. exul fiam: vbiq3 viuam. alligaborz: ad hoc enim3 natura me genuit vt corpore graui astringar. infirma/borz cessabit langor sanitate vel morte. moriar: vt melius viuam. In omnibus ergo animus superstat sapientis et cōstantis. simus igitur fortes ad/uersus fortuita. q̄ teste Sene. epla. xxxvj. in mores fortuna ius non habet. animus ad tranquillum terminū venit/qui in eodem habitu est: scilicz qui persecuerat.

Capitulū. xvj. qualiter a constātia nullus debet recedere.

Este tul. de natura deorus inconstantia non debet cadere in sapientem virum cui nil nocere potest. Uerum est tamen q̄ multi tanq̄ epicuri nulla volunt stabilitate formari. Sene. li. de constantia sapientis narrat q̄ epycurí corpori multum pepercerunt: dicentes non licere sapiētem ferre molestiam. qua propter voluptatem tanq̄ felicitatem summam elegerunt. non decet tamē hominem mobilitate: seu fragilitate sic agitari. vt pro quacunq3 tribulatione immutetur. immo licet in tribulationib3 constituatur: nihilominus constanter debet tolierare. Narrat enim Aug. ix. de ci. dei capitulū. q̄ licet Eneas multas tribulationes haberet in parte sensitiua: vsum rationis tamen in mente non perdidit. Joco de ipso Uirgi. iquit mens immota manet lachryme voluuntur inanes. Quapropter. iij. de nugis philosophorum narratur Socratem dixisse sapientem offendi non posse. immo aduersus omnem fortunam constans et imobilis manet. Ualerius li. ij. de morte Socratis refert q̄ forti animo constatiq3 vultu potionem venenosam licet mortiferā accepit. Et cum eius vxor lamentaretur dicens vir meus innocens moritur: Socrates dicebat. male inquit conqueris. Nam si me diligis: debes cupere vt innocens moriar. turpe est enim morte dignū mori. Ipse enim3 Socrates omnes mundo seruientes miseros vocauit. Nam cum ab eo. peteretur quis miser esset: ipse respondit. miser est: inquit qui nunq̄3 miser fuit. quasi diceret q̄ ille miser ē qui miserias mūdi nunq̄3 sustulit. Nam veteres legimus in magnis angustijs persecerasse. et licet onerosa fortuna ipsos persequeretur: nihilominus animo constantes permāserunt. Narrat enī Uale. li. v. ca. x. q̄ anaxagoras philosophus audita morte filij sui quē magnie diligebat imutatq̄ pmāsit. Uñ sibi ānūcianti rñdit ita vt fertur rē nouam seu īexpectatā non ānūtias. scie bas enim q̄ omne natum ex me esset mortale. Sciebam insuper q̄ sicut nullus moritur nisi qui prius vixerit ita nullq̄ viuit q nō moriturq̄ sit. Ibi dē etiā recitat ya. q̄ xenophō audita

morte sui primogēiti filij: minime cō motus fuit. Uñ cum sacrificaret: ꝛ coronā in capite haberet statim vt mortem filij audiuit coronam pro lamentatione tantūmō de capite deposuit cum tamē interrogaret qualiter mortuus fuisset: sibi relatum est ꝙ in bello pugnando mortuus fuisset. quo audito xenophon statim coronam repposuit. Et sub iuramento sacrficij affirmabat: ꝙ plus gaudebat de virtute filij quā bellando habuerat: ꝙ de ipsius morte tristarꝛtur. Ex his ergo patet ꝙ predictorum virorum animos fortuna perturbare non potuit. Valerius li. vij. ca. ij. De quodam alio philosopho scilicet Biante narrat: ꝙ cū patriam eius prienē hostes inuasissēt omnibus quos modo seuitia belli incolumes abire passa fuerat: preciosarum rerum pondere onustis fugientibus: interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: ego vero inquit bona mea mecum porto. pectore cni illa gestabat: nō humeris: nec oculis visenda: sed estimanda aīmo: que domicilio mentis inclusa: nec mortalium: nec deorum manibus labefactari queunt. et vt manentibus presto sunt: ita fugientes non deserunt. Nec tamen in solo virili sexu talem mētis constantiam legimus immo etiam in muliebri fragilitate perseuerātiam cō memoratam reperimus. Narrat enim Ambro. li. iij. de virginitate seu ō virginibus: ꝙ mater quedam: eiusꝙ filia intantū amauerunt castitatem: ꝙ maluerunt in fluuium precipitari: ꝙ lubricitatis ōccore contaminari. Uñ cum violari timerēt se mutuo amplexantes: et quasi choreas letas ducentes in fluuium se proiecerūt. Insuper Aug. j. de ci. dei de Lucrecia narrat ꝙ cum a tarquino violata fuisset: parē tes statim conuocauit. et pre grandi animi constantia presentibus parētibꝫ se interfecit: lugens sue castitatis integritatem violatam fuisse. si igitur muliebris animus morti nō pepercit: vir igitur fortis et iuuenis perseuerāter in bonis operibus permanere debet: atqꝫ vitia constanter debet detestari Sene. li. ij. nūquid cum vitijs satis litigamꝰ. Ea igitur persequere sine modo sine fine. Nā in vicijs ñ ē modus neqꝫ finis. quia mentē sine venia laniant. Si igitur extrahi non possunt cum illis potius est cor euellendū. Ex his igitur concludamus constantiam maxime habendam ad mala compescenda. Huius autem temporis nulla est constantia virorum. sed fragilitate imminente: modiciqꝫ timoris occasione decidunt. Queso tamē: vt veterum constantiā commemoremus.

Narrat enim Valeriꝰ li. ij. ꝙ vir quidam dictus codrus morti se exposuit etiam vltra vires vt sui victores effi cerentur. Item Augu. v. de ci. dei ca. xviij. Narrat de quodaꝫ qui se in foueam precipitauit: eo ꝙ audiuit a dis fuisse dictum: ꝙ romani perderēt id quod optimuꝫ habebant. Narrat etiam de Bruto qui filios suos occidit quia fuerant contra rempu. Unde poeta. natosqꝫ pater noua bella molientes: ad penam pulchra ꝓ libertate necauit. Item narrat de alio qui filium occidit: eo ꝙ contra voluntatem imperij fecerat: licet pro pa/

tria pugnasset atq3 vicisset. Nam esti mabat peius iperium contemnere: q3 absq3 voluntate iperij etiã ꝓ patria gloriose vincere. His ergo exemplis colligimus antiquos constãtes: ideo q3 famosos fuisse: atq3 ratione sue aĩ mositatis nomẽ accepisse.

¶ La. xxvij. de cõstãtia manutenenda.

Nullum redditur opus laudabile aut inter coronata merita numerandũ: si constantia desit. Ubi autem quis permanet constans: sui operis pciuz adipisci meretur. Nempe constantia veritatem predicat. iudices prauos redarguit: et omnium virtutum genera ad salubrem portum deducit. Nũq3 Diogenes veritatem dicere singulis formidabat. Narrat enĩ Uale. li. iiij. ca. lij. qualiter Aristippus diogeni olera lauãti dicebat. O diogenes si dionysio adulari velles: talia nõ ederes Cui dio. si tu iquit ista edere velles: dionysio adulari nõ curares. Ecce q3 ta viri constantia: qui maluit pauper fieri pro veritate dicenda: q3 adulari et exinde ditari. Sed nec in solis viris cõstantiã reperimus: sed etiam feminas animo fortes extitisse legimꝰ

¶ Narrat enim Uale. li. vj. ca. ij. Qualiter mulier quedam absq3 demeritis a philippo rege tumulento condemnata: constanter prouocarem ad philippum inquit sed sobriũ. Excussit ita q3 crapulam oscitãti. ac presentis animi ebrium respicere. causaq3 diligentius inspecta: iustiorem sententiã ferre coegit. Igitur equitatez3 quã impetrare non potuerat: extorsit: potius ꝑ silentium a libertate: q3 ab innocentia mutuata. Insuper narrat qualiter cũ dionysius tyrannus propter nimiam crudelitatẽ deberet succumbere: mulier quedam vltime senectutis quotidie matutino tempore sola orabat ut dionysius incolumis esset. quod cum audisset dionysius: eam interrogauit cur hoc diceret. ipsa autem respondit cum inquit essem puella crudelem tyrannum habuimus: cui crudelior successit. tu autem tertio aduenies eteris crudelior fuisti. peto igitur vt maneas: timens ne peiorem post te habeamus. Ecce quanta mulieris cõstantia: que veritatem dicere nõ erubuerat. Laudanda igitur est virtus constantie seu fortitudinis. quam siquidem virtutem macrobius li. j. sic describit. Fortitudo: seu constantia est animum supra periculum erigere nihilq3 nisi turpia metuere: fortiter tollerare aduersa: et humiliter ꝓspera. Qui enim hac virtute caret: nullã in suis operibus prosperitatem obtinebit. Nam per ipsaz constantiã martyres prevaluerunt. confessores vsq3 ad obitum perseueraverunt. et principes dominari meruerunt. Narrat enim Uale. vbi supra. qualiter Pompeius cuidam viro antiquo suam etatem imporperabat dicens. ipsum mortuum fuisse in senectute. ⁊ exinde resuscitatum. Cui Senex respondit. nõ mentiris inquit Pompei. quia cum mortuꝰ essem iui ad inferos. ibiq3 vidi multos de te conquerentes: eo ꝙ iniuste per te condemnati fuerunt: atq3 perditionis eorum causa fuisti.

Itaq; eo tempore:et fortissimū erat cum pompeio maledicere ⁊ tutissimū Uiri ergo christiani in via dñi constanter ambulare debent:non timendo eos qui occidūt corpus.sed in domino fiduciam constituere.Uñ Tul. In.ij. rhetorica li.ij.confidentiam sic describit.Confidentia est virtus per quam magnis et honestis rebus animus cum spe certitudinis fiduciam collocauit.Hanc fiduciaz plurimi nō habent.quia nec in deo nec in hominibus confidunt.Cuius oppositum legimus de alexandro secundum Valerium li.iiij.ca.viij.qui narrat qualiter cum Alexander infirmaretur:et suus medicus nomine philippus potionem ei dare vellet:tunc quidaz dictus parmenion Alexandro scripsit: vt caueret ab insidijs philippi:perinde ac pecunia corrupti a dario.Cuius litteras cum legisset: potionem indolate sumpsit:et philippo litteras legendas tradidit.Itaq; prius sumpsit potionem q̄z medico nunciaret suspitionem.Narrat etiam idem Vale.li. iiij.ca.j.q̄ plato Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit:vt cum audisset eum de se multa ipie locutum sine vlla cunctatiōe criminatorem respuit. Et cū instaret toruo vultu iudex causam querens cur sibi fides non haberetur: Adiecit nō esse credibile: vt quē tantopere amaret ab eo inuicem non diligeretur.

Postremo cum ad iusiurandum inimicicias serentis malignitas confugisset:ne de periurio eius disputaret:affirmauit nunq̄z Xenocratem illa dicturum fuisse:nisi ea dici sibi expedire iudicasset. Confidenter igitur eramus ñ de deo nō de proximo diffidentes.Nam Jacob claudicabat et tamē preualuit:quia dominꝰ cum illo erat Narrat Valeriꝰ li.iij.ca.vij.qualiter cum cuidam sphartano claudo in aciem descendenti vnus improperaret dicens:quid ibidem faceret:ille respondit.propono pugnare:non fugere licet ergo claudus esset:tamen confidebat.Narrat etiam de quodam cui cum diceretur q̄ sagite aduersarioꝝ rum scilicet persarum propter multitudinez obscurabant solem:ipse respondit:bene narras. in vmbra enim melius preliabimur.hoc enim ex magna confidentia dicebat.Insuper ibidem narrat Vale.de quodam eusdē vrbis:atq; amici viro qui hospiti suo patrie sue muros excelsos:latosq; ostendenti dixit:si mulieribus istos cō parastis:recte.si viris turpiter .Constanter ergo et confidenter speremꝰ in domīo.quia teste ꝓpheta:qui sperant in domino: non confundentur.

Finit liber quintus Sophologij feliciter.

Incipit liber sextus qui est de septem peccatis mortalibz:et de virtutibus contrarijs eisdem.

Capitalum primum est de humilitate.quomodo exaltat:et superbia deprimit.

Uri gloriosi humilitatis gratia deo placuerunt. Unde narrat Gregoriꝰ

in dialogo li.j.ca.xv.qualiter constā
tinus humilimus fuit. Nam cum qui
dam ipsius constantini audiuisset fa
mam:accessit vt ipsum videret.quem
cum vidisset:ait.Ego inquit credebā
istum hoiem grandem esse: sed nihil
habet de homie. qō cum audisset cō
stantinꝰ gratias agebat dicens.tu so
lus es qui in me oculos apertos ha/
buisti.Ecce magis amauit despicientē
q̄ laudantem.Unde Aug.supra Jo/
hannem omelia prima. Uera in/
quit humilitas est in nullo superbire
in uullo murmurare:in nullo ingra/
tum esse:vel querulum:sed in omibꝫ
deo gratias agere.Et idem Aug.epi.
xiij.Non est inquit alia via ad obti/
nendam veritatem:nisi humilitas q̄
per eā vnusquisqꝫ se cognoscit.Et ibi
deꝫ narrat deosthenes ō oratore qui
cum interrogaretur quid nā esset in
dicendo efficacissimum:respondit q̄
pronuntiatio.Et cum secundo et ter/
tio ab eodem idem peteretur:pariter
idem respondit.Sic inquid Aug.quo
tiens de preceptis humane legis me
interrogas: quid magis obseruādū
nihil aliud respondere licet:nisi ser/
ua humilitatem.que quidem humili/
tas non errorem sed scientiam gignit
si vera fuerit. Unde Anselmus li.de
similitudinibꝫ ca.xxvij. Septem in/
quit sunt gradus humilitatis.primus
est:cognitio sui. Secundus dolor de
culpis perpetratis.tertius sui peccati
confessio.quartus voluntaria persua
sio scilicet q̄ fateatur se peccatorem.
quintus contemptus sui.sextus tolle
rantia iniuriarum.septimus gaudiuꝫ
sue humilitatis. Quoꝺā tamē sci
entia non humiliat :sed inflat.quo ad
hoc tamē nō est scientia sꝫ ignorātia
est.Qm̄ teste Grego. moraliuꝫ.xxiij.
Uera scientia non extollit: sed lamen
tare facit. Dicitur enim ecclesiastici.j.
qui addit scientiam: addit dolorem.
Unde Bernardus de gradibus hu
militatis:sic humilitatem describit.Humi
litas est virtus qua verissima sui cog
nitione sibiipsi quisqꝫ vilescit. Joco
humilitatē Augu.suadꝫ sup Johannꝫ
omelia.xv.Dicens.vt inquit omnium
virtutum turpitudinem curaret: des
cendit filius dei: et humilis factus est
Si ergo te pudeat imitari humilem
hominem seruum:imitare saltem hu
milem deum.Unde math.xi.discite a
me quia mitis sum et humilis corde
Et Grego.morali.xxxiiij.Quanta in
quit humilitatis virtus est per quaꝫ
deus sine estimatione viuebat homo
licet magnus factus esset paruulus.
Item Hieron y.epistola.lxxxvij. illam
inquit sequamur humilitatem quam
deus docuit.quia multi eius vmbraꝫ
pauci vero eius veritatem attingunt
Auferantur igitur oia figmenta ver
borum.cessent simulati gestus. Quo
niam nō cerimonia:sed iniurie patien
tia humilem probat.Attendamus au
tem quoniā per humilitatem virgo sub
limata est:et omnis superbia postulat
casum.Nam phaeton cecidit superbus
vt dicitur.ij.methamor.et dedali fili
us aera scandere volens p̄cipitatus
est.Romani quoqꝫ sua superbia sub
iecti sunt. quoniā superbis deus resi
stit:teste prophetа.Nam et humilita
tis exemplum a christo suscepimus.
omnesqꝫ superbos deiectos legimus

Nūquid aman ꝑpter superbiam suā ab omnib9 adorari voluit: sed in patibulo suspensus fuit qō parari fecerat. Hester. vj. Nūquid superbia babylonis linguas diuisit: et superbia volentium turrim edificare ad celuz vsqz: per linguarum confusionez humiliata ē destructa? vt habetur genē. xj. Nam propter superbiam balthasar filius nabuchodonosor rex babylonis interfectus: z nabuchodonosor de solio deiectus est. vt habetur Judich. ij. et Daniel. iiij. Nichanoris superbia debellata fuit. ij. mach. xv. Et Anthiocus ꝑpter superbiam insanabili plaga a dño percussus est. vt dicitur ij. macha. ix. Nempe sicut fecit superbia casum: sic humilitas exaltat. Nam dauid fuit minimus inter fratres suos: super quos tamē fuerat exaltatus vt patet. j. regum. xvj. Rursus manasses ꝓcessit effraim. qui tamen effraim habuit benedictionez. vt patet i genē. xxviij. Nunquid Adonias natus est ante Salomonem? et tamē Salomō obtinuit regnū ut dicit. iiij. reg xxiij.

Illi ergo maiores fuerunt qui tempore posteriores: et corpore minores fuerunt. scz humiles. qui autem ambitōnem ꝓamauerunt: mox per ruinam cōsūpti sūt. Nā Chore et sui cōplices periert: qz dñm ābiebāt z moysi ōtrahebāt. Jtē Absalon detrabēs ꝓi ambiebat regnum. ideo deiectus est. ij. regum. xv. Abimelech ꝓcurabat dominum. sed postmodum in crimina maxīa incidit: quoniā filios proprios interfecit. Et Roboam ambitiosus pessime regnauit. iij. regū. xij. Quō enim fieri potest: vt sistat firmo gradu superbus? Naz si vanus: qualiter fixus erit. Si violenter scandere aliū qz transcendere ꝓsumit: nūquid precipitio lugebit cum nullum violentū perpetuū natura testatur? Fastus nā qz superborum fundamento caret cū nō ratione roboretur. alias superbia non esset. qui enim ratione erigūtur: superbi non sunt. Sed nūquid difficile est illuo permanere qō in altum eminet: si fundamento nō sollidetur Ecce vides superbis dei iudicio congruere casū. iij. reg. xvij. Jabin occidit dominum suum vt regnaret. sed non regnauit nisi septē diebus. Tholomeus etiam propter ambitionem suam falso occupauit regnum alexandri: sed mortuus est tertia die. j. machabeoꝝ. xv. Adonias dicebat regnabo post patrē meum: sed contrarium accidit. sicut patet. iij. regū. j. ca.

Capitulū. secūdum de humilitate

DE humiliare exaltare est. ideo apls. ij. ad corin. vlt. ad humilitatem nos hortatur dicens. Ipsi vos probate an cognoscatis vosmetipsos. quqsi dicat ꝙ homo seipsum cognoscens de facili humiliatur. Joco beatus Augu. li. soliloquioꝝ orando dicebat. vtinaz nouerim te: et nouerīs me. Nam qui se cognoscit: videt quia putredo: et cinis est. Unde genē. xviij. dicitur quadam ter Abraham loquens cum deo dicebat: loquar inquit ad dominū meum cum sim pnluis: et cinis. de hac cognitione loquitur Bernardus sup cātica omel. xxxvi. Volo inquit ꝓuide

re animam.primo scire seipsam quod postulat ratio ordinis.quoniaz apud nos sumus primū nobis.Talis enim scientia nō inflat:sed humiliat.Unde Macrob.li.j.narrat qualiter in fronte templi Appolinis scriptū erat.hec est via ad beatitudiem:si teipsū cognoueris.Undevox de celo descendit se creditur: dicens:scito teipsum:vt tradit Policratus li.iij.ca.ij.Cui concordat iuuenalis dicēs q illa vox de celo descendit dicens gnotisolitos id est scito teipsum. Unde Augu.iiij.de trinitate ca.j. Scientiam inquid celestium atqz terrestrium magnā existimat humanuz genus.sed pfecto meliores sunt qui scientijs huiusmodi seipsos nosse preponūt.quia laudabilior est animus cui nota est sua infirmitas:q̄ qui ea nō respecta vias syderū scruta tur.Insuper Bernardus super cantica omel.xxxvj. Superbia est inquit ignorantia cui cum melior q̄ sis tua deceptrix cognitio esse mentitur. Nā vitia sepe se virtutes fore simulāt:vt ait Grego.moraliū.xxx. Ponens exē pla et dicēs q̄ dissoluta misericordia pietas habetur:et pertinatia constantia creditur.timor incōpetens dicitur humilitas.et vocis iactantia liberalitas vocatur.pigritia maturitas.inquietudo sollicitudo noīatur.et sic de aliis.Multi ergo sibiipsis mentiuntur. quia sua vitia virtutes putant: et se ignorantes crimina multiplicant. Homo igitur suam debet examinare conscientiam.vt quod malū ē corrigat:t quod bonum est teneat. Nam de sanctis aīalibus in ezech.legitur:q̄ corpus eoz erat plenum oculis.t de vi

ris iustis Grego.exponit super ezech li.j.omel.vij.t.xxj. Leterum hugo ō claustro anime.Sicut inquit conuentus hora statuta ad capituluz cōfluit vt mala corrigat: sic ratio ad secreta cordis debet conuenire:et quod ne/fas ē corrigere.Juxta illud ysaie.xlvj Preuaricatores redite ad cor. Et ibidem ysa.lxiiij.Reduc me ad memoriam:vt iudicemur simul. quoniā cogitatiōes istorum iudicia puer.xij. Nō quidem iudicia ad iudicandū alios: sed ad iudicandum seipsos. Juxta illud eccles.xxxj.Precurre prius ī domū tuaz et illuc aduoca te.Et eze.xl. labia eorum reflexa intrinsecus p circuituz.Quod quidē Grego.li.ij.omeliarum.ix. exponit de vera cognitiōe sui:ex qua sequitur humilitas.Unde Sene.li.iij.de ira.narrat qualiter sextius oīm die seipsū interrogabat qualiter vixisset.sicut alias tactū est. Pariter etiam quisqz facere debet.Uerū tamē sicut ait Grego.sup ezech li.j.omeliarū.xi. Sicut aqua concussa seu mota:non representat imaginem intuētis: sic anima inquieta seipsaz cognoscere nō potest.tūc aūt aīa est īquieta:quādo mūdanis sollicitudinibus occupatur.et de diuinis muneribz nō contētatur.Si vis igitur teipsuz cognoscere:intra cubiculum domus tue et exclude omnia preter deum.vt docet Augu.in suis meditationibus.Si quis enim ad hoc perueniat:vt sua cognita fragilitate clarissime concludat se mortis expectatorem:assiduum peccatorem se cernat: se cinerem vilem: immundum:ignarum: immemorē beneficiorum dei:bis nempe cognitis ij

erigitur in altum.non iactantijs aut laudibus berebit.sed bumili planctu fatebitur eos tantūmodo laudibus dignos:quorum mens tendit ad sup̄ ma preuio sincero contemptu sui. O vir perite quid tibi peritie aut lectu re prosunt:si te tibi propinquū:tibiq3 intuitum non agnoscas?Syderū for san percūctaris motus:et propriosne gligis actus. Plaētarū situs forsitā vsq3 ad minuta queris et peccata tua grauissima non cernis.scis tamē quia nihil tibi facilius:nil vtilius:q̄ si ve ra tui cognitione conuertaris.Obstat fortasis vanum seculi lumen:cuius in tuitu mens excecata veritatem nō p pendit:aut eius decore tracta: se su / pra se non reflectit.

Capitulum tertium quō bumilli tas facit bomines acceptos.

HUmilitas reddit boiez ac ceptum:amabilem:et sub limen quādo precipue bui litas nō est coacta.Unde aristo.v.me tha.qui humiliat̄ sponte:melior ē q̄ qui humiliatur vi. Si enim humilie ris te renuente: que gratia tibi de / betur?tunc enim mereris:quando in medio voluptatum et bonorum teip sum corde vilipendis.Unde Biuio. Humilitas est virtus qua homo verissima sui cognitione vilescit.Ioco Se ne.ad lucillum epi.vij.Redige te ad parua:ex quibus cadere non possis. vnde Uale.maximus li.vj.ca.ix. Nar rat q̄ cum Cneus valerius flaccus se cundi belli punici temporibz luxu p ditam adolescentiam inchoasset:quo facilius a vitijs recederet:ad curam sacrorum et cerimoniax conuerso ani mo:vsus duce frugalitatis.religione quantū prius luxurie fuerat exemplū tm̄ postea modestie et sanctitatis spe cimē euasit. Unde Prudentius li.de conflictu vitiox.Humilitas intendit gressum mediocriter:os quoq3 parce erigit.Et Ouidius.iij.ō tristi.tu quo q3 formidas nimium sublimia semp. propositi q3 frui contrabe vela precor Nam teste Horatio li.episto.Paruum parua decent. omnis autem homo p uus.quare versificator ait.Spernere mūdum:spernere nullum:spernere se se:spernere se spni. quattuor bec bo na sunt. O quāta eorum stultitia qui in seipsis gloriantur.nō aduertūt enī omnes superbos corruisse.sed potius presidia vbiq3 petunt.nullum reuerē tur.nulli obediunt luciferiq3 videtur vestigia sequi.eo q̄ de bonis si quid habuerint deo gratias nō impendūt et cum fortuna ditauit eos:tunc deuz negligunt:et postponunt: et seipsos deificos putant. Legimus tamen q̄ cum xenophon sacrificaret:deum re uereri non pretermisit: licet maior fi liorum suorum in prelio cecidisse:ipso sacrificāte audiuerit: vt refert Uale. li.v.ca.x. Hoc enim superbia mundi fieri non permittit.tanta est enim:ut si quis nedum filium immo etiaz no ciuum aliquid acceperit:statim insur git:blasphemat:deum irreueretur:et ceruices contra deum omnipotentez erigere non formidat. Heu q̄ stul / ta superbia:que deo submitti recusat Nam teste Virgi.in bucolicis a ioue principium:sed a deo est omne bo /

num.ad cuius obedientiam homo cõ
ditus est. sed trasgressionis primam
preuaricationem superbia causauit.

¶Utinam ergo illi obediremus:cu
ius imperium vitare non possumus;
cuius dominium toti presidet orbi.

¶Illi ergo obediem⁹:cui obedire serui
re est: et cui seruire regnare est. De
qua obedientia Hugo. Uera inquit
obedientia est pro amore dei seruare
mandatum. Plurimi tamen non dei
mandatum:sed ꝓprium arbitrium se
ctantur.Unde Cassiodo.episto.lxxiij
Animus dolosus non sequitur dei ar
bitrium:sed suas expleat voluntates
Unde Terentius in adelphis. Quid
tu illic agis?nemo obtemperat.pau/
ci enim obediunt deo.cum tamen au
gustus cesar in exclamatione quaꝫ fe
cit contra vltimum virgilij iussum de
abolitione encidis:dicat.Est leguꝫ ser
uanda fides.suprema voluntas quod
mandat fieriqꝫ iubet parere necesse ẽ
Uerumtamen nullus leges diuinas i
fringere timet.tantaqꝫ hominum te/
meritas est:vt suum nutum diuine p
ferant legi. minoraqꝫ legum statuta
contemnant.minime ergo maioribus
obediunt. Juxta illud Salustij in ca/
tilinario.quomodo poteris in mino/
ri negocio legem timere:si ea nego/
cio maiora neglexeris. Nam leges sũt
sicut tele aranearum quibus infirmi
ora animalia capiuntur: et validiora
non. sic leges obseruare pauperes co
guntur:et a superbis leges contem/
nuntur.vt ponit Ualerius libro.vij.

¶Unde Horatius in epistolarum.li.ij.
episto.j. Clamant perijsse pudorem.

¶Cuncti pene patres:ea cum reprehen
dere couer.Que grauius eſopus:que
doctus rostius egit.vel quia nil rectũ
nisi quod placuit sibi dicunt:vel quia
turpe putant parere minoribus. Et
que imberbes didicere:senis perdeꝛ
da fateri. hoc enim superbia facit:q̃
bonis moribus obedire non permit
tit. Rursus superbia homines reddit
ingratos.dei hominumqꝫ beneficia
cognoscere dissuadet.Quot sunt enim
qui superbie timore seducti parentes
fugiunt pauperes a quibus bona pri
mitus susceperant? Alij quoqꝫ suos
magistros reuereri verentur: a qui/
bus eorum doctrina exordium cepit.
Superbia tu facis vt homo seipsum
negligat: beneficijsqꝫ accepti imme/
mor fiat:et ingratum cum reddis:cui
maxime congruit beneficij cognosce
re suscepta.eo ꝙ ieſt sibi ratio et mẽs
qua singula talia cognosci possunt.

¶Unde de ingratitudine loquens Se
neca libro primo de beneficijs. Inter
vitia inquit maxima nihil est frequẽ
tius:q̃ ingratitudo animi. Et ibidem
libro secundo. Quidam inquit furti/
ue gratias agunt: et in angulo et ad
aures. Et subdit. Ingratus est qui re
motis arbitrijs agit gratias. Et idem
Sene.ad lucillum epistola.lxxxj. Ni
hil carius existimamus q̃ beneficiuꝫ
quo diu petimus. nihil vilius cum ac
cepimus:quod est verum apud super
bos.sed humiles bona susceptа cog/
noscunt.suaqꝫ gratitudine vendicant
amicos. Saul pascebat asinas:et da/
uid oues:et tamen reges effecti sunt
Constantinus ex pauperrimo postq̃
duxit Helenam in vxorem factus im
perator:Quo abijt piscatio Neronis

qui piscabatur cum retibus aureis? Ubi est potentia Pharaonis? Ubi ciuitas troie? Ubi babilonia que tam famosa et eleuata fuit? Quorsum abierunt Agrippa et Julianus: quos fortuna ita alte erexerat: Stultus est igitur qui in talibus confidens superbit. Quid superbis o homo? An propter sapientiam? Salomon nonne sapiens? sed tamen idolatrauit. Athi/thephus consiliarius dauid tandem laqueo se suspendit. Nonne sapiens Catho se occidit: et Democritus? Si propter pulchritudinem: pulcher fuit Absalon. et tamen suspensus ad arborem fuit. Et Elephas propter pulchritudinem dentium sepe morti datur. Hamalion pulcherrimus in vita: sed turpissimus in morte. Istud considerabat Xerxes: qui videns magnã multitudinem: dixit. Heu cito hec in cineres redigetur. Jouinianus ingentem diligentiam adhibuit: et multus laborauit: vt regnaret. sz die illo quo rex esse debuit: interiit.

Capitulum quartum de superbia qualiter fugienda est.

Superbia est eleuatio indebita mẽtis que iure meretur casum. hominem infatuat. amicitiam separat. generat iurgia. patientiam tollit. excessus suadet correctionem respuit. eloquiuz tumescere facit. mores elatos reddit. deprecari dissuadet. se flectere non permittit. nullumqz vitium magis proprie homonibus boiem equat. Unde Plautus in aulula. Res nimium singularis est homo superbus non patiens. Nam superbi minores despiciunt maioribus inuident: et equalibus dissentiunt. Unde sicut in proverbijs sapientum dicitur cito fit ignominia superbi gloria. Nec tamen illos estimo superbos: qui famulationem hominum sic accipiunt: q cos non contemnunt Unde Sene. ad lucillum epistola. xlvij In homines inquit similes nobis superbiam nõ agimus: minimaqz seruitutem exigimus. Uerum q corpus famulari permittimus; sed nonnihil appciamur. Ipsos enim fratres nob natura eadem progenuit. Proh dolor tamen superbia de die in diem crescit. Illi quoqz qui superbiores sunt: nobiliores volunt nuncupari. Juxta illud Salust. in iugurtino. Superbie commune nobilitatis malum est. bi enim ceteros rusticos vocant contionisqz seruilis. eo tamen parte quo ceteris iniuriantur se ignobiles esse ostendunt. Nobilium enim non est nisi ea facere opera que nobilia sunt si enim adest fortuna prosperatur superbiunt: scientes q solida non est. Unde Tulius libro. j. de offi. In rebus autem prosperis fugienda est et arrogantia. Nam aduersas res et prosperas immoderate ferre: leuitatis ẽ scilicet insipientie. Utinã superbi verisificatoris documentum mente conspicerent. ait enim. Unde superbit homo: cuius conceptio culpa Nasci pena: labor vita: necesse mori: Uana salus hominis: vanus labor: omnia vana Inter vana nil vanius homine. post hominem vermis. post vermem fit cinis. Heu heu sic cadit in cinerem

gloria nostra suum. Unde primal. Si tibi copia: si sapientia: formaqz detur Sola superbia destruit omnia si com mittetur. Et ꝓsper libro epigrã. So la est innumeris armata superbia te lis. quia scilicet sola superbia infini/ tas sagittas gignit peccatorum. Un/ de yronice iuuenalis libro. iiij. Su/ perbos ita alloquitur. quia tu galline filius albe. nos vilis populus nati in felicibus ouis. que verba pretenduñt: vt nullus presumat de semine vel ma tre iactare seipsum. omnes enim eiu/ dem nature sumus. nec pulchritudo debet gignere fastum. Uerumtamen teste Ouidio li. j. de fastis. Fastus in est pulchris: sequiturqz superbia for mam. Si tamen attenderent pulchri se turpes futuros: clare cernerent co rum gloriam existere vanam. Inqui ramus ergo vnde oritur in homine fastus: aut presumptio. Si enim ex ma lo: tunc superbie occasio non est. si ex bono cur superbit cum non ab ipso: sed ex deo sit? Stultus enim est qui de non suo iactantiam facit. Unde Halterus li. ij. alexandre. Parcite mo rales animas extollere fastu. parcite victores ingrati viuere summo victo ri. vires sceptrum: dyadema: trium/ phos: diuitias dare qui potuit: aufer re valebit. Itaqz omnia bona ex deo sunt. Si quis etiam ex bonis super/ biam accipiat: bonis iam caret. Un/ de prosper libro epigram. Qui quod non cecidit propriis sibi viribus ap/ tat. Hoc ipso quo se stare putat ceci/ dit. Ecce vides omnem superbiam postulare casum: licitaqz ratione care re. Nam fastus omnis non ex ratione sed ex mera stultitia derivatur. Itaqz stultiores illi sunt qui de sua fortuna aut sapientia superbiunt: qui ceteris sapientiores existere credunt: qui do ctiores eis se posse instruere presu/ munt. dicente Uarrone in suis sentẽ tijs. Contra inquit omnes sapere de fipere est: et non sapere. Et Tuli. li. de achademicis. Incipe quis miner uam docet. Et Silvester. Pudeat do cuisse mineruam. Euanescant ergo mũdi sapientes: quorum superbia me ra insipientia est. Ambiunt enim prin cipatqz dominia: plateas: familiam: t seipsos non possident: seipsos igno/ rant. coqz pacto quo superbiũt: fa tuizant. Unde Seneca libro de quat tuor virtutibus Ne in re altiori te po nas: in qua stanti tremendum: descẽ denti cadendum est. Et idem Sene. episto. lxxiij. Ambitiosis non tam io/ cundum est multos videre subiectos ꝯ graue aliquem ante se habere pa rem. hec enim ambitiosorum stultitia est sibi parem pati non posse. alijsqz preesse peroptant. sibi autem si preef sent: non tumescerent superbia. Un/ de in proverbijs sapientum dicitur. Uis habere honorem? Do tibi impe rium magnum: impera tibi. nullũ eni imperium vtilius ꝯ sibiipsi impera/ rañ. Unde Socrates. Stultum est vt imperare quis velit alijs: cum ipse si bi imperare non possit. Et Fulgen/ tius libro secundo mitologiarum: qui plus querit esse ꝯ licet: minus erit ꝯ vellet. Si quis igitur ascenderit sic stare studeat: vt cadere non oporte/ at. Unde Macrobius libro saturna/ lium. Ad summum inquid gradũ cla

ritatis cum veneris egre consistes: et citius q̄ ascenderis cades. Ue autem regibus et principibus: qui gloriam mundi quasi perpetuam arbitrantur casus enim non habent timorem. ga fortasis non cognoscunt deum maiorem. De quibus Sidonius in suo epistolari libro secūdo. Sicut inquit hominibus reges imperant: ita dominā di desideria regibus dominātur. Cur igitur superbiunt reges? his cui sub seruiunt: quibus preesse se iactāt. Nā si rex bonꝰ es: tunc solliciteris quid seruus faciat: vt malum corrigatur: bonumq; premiatur, studeas cui q̄ imperabis: quomodo rempu. defendas: quas leges facies: quibus officia committes: quo pacto emulos cō tentabis: quo tramite amicis placebis. In his enim omnibus tibi famulantibus subseruis. Cur igitur subseruis? Dices enim q̄ hec omia alijs cōmittes. Quomodo igitur regis? Nec vera rex non es: nisi populum regas quem si reperis vt preferī famularis

¶ Absit ergo vt superbiam ex omnio suscipias: quod fecisse legitur alexāder. Unde valeri. li. viij. capi. xv.

¶ Alexandri inquit pectus insaciabile laudis qui anaxartho comiti suo ex auctoritate democryti preceptoris innumerabiles mundos esse referenti: Heu me inquit miserum: q̄ vno q̄dem adhuc sum potitus. Et idem Alexandro refert Quintus curtius li. vj. scythos dixisse. Si di habitum corporis tui: auiditatis animo parem cē voluissent orbis te non caperet. Altera manu orientem: altera occidentem contingeres. Deinde si humanus genus omne superaueris: cum feris bestijsq; gesturus es bellum. vide nedum ad cacumen peruenire conteris: cum ipsis ramis quas comprehēderis decidas. Leo aliquando nimiarum auium pabulum fuit. At tu qui te gloriaris ad latrones persequendos venire: omniū gentium quas adijsti latro es. Si deus es: tribuere mortalibus beneficia debes: non sua cripere. si autem homo es: id quod es semper esse te cogita.

¶ Ex his ergo princeps omnis documentum accipiat: et superbiam si quam gerat deserat. quia teste Galtero in libro alexādreidos q̄ friuola gloria mūdi: q̄ rerum fugitiuus honor: q̄ nomen inane. Et Plautus. Qui preesse cupit: p desse recusat: magnus in exemplo est cui non sufficit orbis: excisso de fossa marmore petra: quinq; pedum fabricata domus: qua nobile corpus exigua requiescit humo. Et loquitur de Alexandro: que omnia concludunt superbie fastum vitari debere.

¶ Nota exempla sacre scripture de Lucifero de Adam: de Agar: de Nemroth: de Pharaon: de Aman de abimelech de Baltazar: Nabuchodonosor: et Nichanor: Absalon: de Dauid: et Hero de.

¶ Nota etiam de Icaro, quare cui ille Icarus qui filius fuit dedali submersus fuit: nisi quia propter superbiam suam voluit nimis alte volare et precepta non tenere patris sui Dedali? Quid aliud q̄ superbia fecit cadere Phetonē: nisi quia voluit currum patris sui phebi regere contra consilium ipsius patris, ideo decidit turpissime.

Capitulum quintum de vana gloria minime affectanda.

Vanis gloria loco si vocata est: quia inutilis est: et vana. Et sicut stulti hi merito arbitrantur: qui vmbris se putant diuites fieri: sic stulti videntur hi: quorum desiderium et sollicitudo vanitas est. De quibus Horatius li. sermonum. Gaudent prenomine molles auricule. Et Auianus. hic quicunq; noua sublatus laude tumescit: dat merito penas dum meliora cupit. Et Marcialis cocus. Cum voco te domi num noli tibi capere fastum. Sepe etiam seruum sic resaluto meum. Nā plurimi in solis vocibus gloriantur: et ex honore vano in seipsis tumescunt: proprioq; ore laudibus se extollunt. quos redarguit Catho dicens. Nec te collaudes: nec te culpaueris ipse. Hoc faciunt stulti: quos gloria vexat inanis. Quid dicemus tamē quia singuli ex operibus gloriam expectant? Unde narrat Ualerius li. ix. capi. xij. q cum sophocles vltime iaz senectutis cum in certamine tragediā dixisset: ancipiti sententiarum euentu diu sollicitus: aliquando tamē vna sententia victor: causam mortis gaudium habuit. Et Plinius in epistola ad Auianum necesse est vt laudis sue spacio: et curriculi et peregrinatione qs qz letetur. Eandem sententiam tangit Tul. in tuscul. questionibus li. j. Bonos inquit alit ars: omnesq; incendunt ad studia gloria. Quibus omnibus attentis quibusdam apparet ex operibus posse gloriam capere congrue. Huic autem dubitationi respondendum sic apparet. Nam si benefeceris: nimirum si te benefecisse leteris non vana gloria immo vtilis est. sed obest: si de tuo suscipias opere gloriam quam deo non referas: ō qua deo gratias humillime non repēdas. talis enim gloria non tui est: nisi quia dei est. Si enim ex bono opere sic leteris: q tamen deo regratieris: tua tunc letitia nō est inanis: quia bono limitatur fine. sed illa gloria vana est et inanis quam in te et ex te accipis. qua mediante proximum despicis: inflarisq; et iactantijs tumescis. Absit hec a iustis gloria ypocritarum: quorum opera ficta: quorum etiam merces vanitas est. De quibz Tullius libro primo de officijs. totius inquit iusticie nulla capitatalioz cōz quī quod agunt simulant: vt boni viri videantur. Et idem Tullius libro secundo. Omnia ficta sceleriter tanq; flosculi ocidunt. nec simulatū quic̄ potest esse diuturnum. Et libro tertio. Omnes inquit aliud agentes: et aliud simulantes perfidi sunt: improbiq; malitiosi. Nullum eorum factū vtile esse potest: cum tot sit vitijs inquinatum. Nam teste eodem Tulio libro de amicitia omnium rerum simulatio vitōsa est. tollit enim iudiciū veri. Nec tamen reprobandi sunt: qui peccata sua tegunt: ne peccandi occasionem alijs prebeant. sic enim agere ypocrisis non est. Sed vana eorum gloria qui non ob aliud bonos se ostendunt: nisi vt glorientur vt laudes habeant: vt promoueantur: ac domi nentur. Itaq; hi mali non sunt: eo q malaz mentē eor tegunt: sz qz bonū

simulant:quod non intendunt homi
numqz iudicia sub spe glorie subuer/
tunt. Hi enim vulpibus similes ap/
parent:atqz lupis. Unde persius sa/
tyra quinta. Es modicus voti:presso
lare:dultius amicis: Jam nunc astrin
gis:iam nũc granaria laxas. Hec meã
sunt teneo:cum vere dixeris. Liber/
qz ac sapiens:pretoribus:ac ioue dex
tro. Sin tu cum fueris nostre paulo
ante farine. pelliculam veterem reti/
nes:et fronte politus. Astutam rapi
do seruas sub pectore vulpem. Que
dederam supra repeto:funemqz re/
duco. Et prudentius. latitat lupus ore
cruento lacteolam mentitus ouez sub
vellere molli. Unde Horatius in poe
tria. Si carmina condes:nunc̃z te fal
lant animi sub vulpe latentes cuiusz/
modi sunt ypocrite. Ipsi enim se ostẽ
tant vt deo famulari credantur. de
monisqz sunt filij:sed lucez gerere vi
dentur. Si enim opera ipsorum ve/
ra existerent:mercedem vanitatis ex
operibus non expectarent. Unde pli
nius ad catulium. Magnitudo ani/
mi nihil ad ostentationem:sed omnia
ad conscientiam refert:recte facti nõ
ex populi sermone mercedem:sed ex
facto petit. Nam sicut opera sunt:sic
premia conformia querunt. In quo
rum persona Boetius loquens se/
cũdo de consola. Nos inquit nisi ad
populares aures: inanesqz rumores
recte facere nescimus. et relicta con/
scientia:virtutisqz prestantia:de alie
nis sermunculis laudem captamus.
Horum etenim vita fictio est. et mo
res sunt imagines absqz vita. mox iõo

delentur:et decidunt. quia teste Se/
neca de clementia libro primo. Nemo
potest diu personam ferre fictam. ci/
to enim in naturam suam recidunt:q
bus veritas non subest. qui autem ex
solido nascuntur tempore in melius
proficiunt. Nempe vani et ypocri/
te sic cognoscuntur. raro enim perse
uerant:et viuendi maneriem mutant
laudes amãt:iactantiaqz facilter ꝓ
ducunt. adulari gloriantur. a quolibet
reuereri expectant. quicquid agũt ar
bitrantur bonum. de alijs praue iu/
dicant. corrigi nolunt, corrigendi ve/
ro occasionem querunt. que autez fa
ciunt aut facturi sunt sibi precipi do
lent. Arbitrantur enim proprio sensu
se regere posse. in alijs enim obedien
tiam petunt. Uiuendiqz normam nõ
habent vnicam. et in agendis semper
extremisant. in omnibus singulariter
studeant. et quod facere soliti sunt:ml̃
tos si facere videant:mox viuẽdi no
uum modum excogitant. gestibus et
signis pluribus cerimonijs se ostem/
tant. facilterqz incuruant. et humi/
litatem quam minime habent fingũt
dum loquuntur:ab omnibus audiri
cupiunt. sed neminis sermonez benig
ne audiunt. inuite salutant:nisi signis
vel nutu:vt meditationi:vel orationi
vacare arbitrentur. ad iracundiam fa
cile mouentur. et turbati cum fuerit
mordenter irritant:sueqz superbieve
neno tumescunt. studioseqz mendi/
cant. quod malum est de alijs licet co
operte dicere possint:quod in seipsis
br̃e ñ credant̃:ut exĩde gl̃iaz accipiãt
non libenter laudant. nec laudantes

ascultant. frequenter murmurant. et sub nebula detrahere non cessant. si vero sui status plurimos vocāt: hos palam sequuntur: vt ex eorum consortio famam vendicent. recusant tamen parem quenq̄ eis forte. sed maiores eis ypocritas sectantur: vt laudis participes fiant: minores cupiunt sequaces: vt eorum doctores videantur. cum paribus vero vocē: vel mente contendunt. His enim signis ypocrite cognoscuntur: et in consimilibus premiantur. eorum enim opera: atq; premia vana sunt. Rursus eorum tanta est temeritas: vt omnia p̄sumant. nilq; difficile arbitrantur eis intolerabilesq; penitentias inchoant sed tandem fatigantur. et de corporis debilitate se excusant. sub tali enī pretexta balneis dum placet vtuntur quia dum volunt infirmantur. eo enī pacto fingunt virtutem non habitā pariter infirmitatem fingere sciunt. Et cum infirmitas speciem acceperit plus quibuscunq; alijs volunt plangi. nec potest eis sufficiēt seruiri. Pruritus enim atq; linimenta: lectus mollem: lintea odorifera: et cucuis oblectamenta carnis sub nube ficte infirmitatis postulant. Rursus cum ypocrisi diutissime vacauerint: si expe non obtineant: si secularibus vacantes desiderijs videantur ipsis preferri: si conspiciant suum deprimi statuz et odio a cunctis haberi: tunc mores prehabitos deserunt: et secularibus se cōformant. postremoq; ceteris dissolutiores fiunt. Et solum hoc plangunt: q̄ se voluptatibus non dedere runt tempore quo ypocrisi seruierūt

Horum igitur inutilis labor: ieiunia friuola: fructum non capiunt ex operibus suis. vane glorie deditos secuit laus ab adulatoribus oblata. quae quantum in eis est eos interficiunt quos suis laudibus inficiciunt. Nam teste Ouidi. libro. xiij. Methamo. et obest sua gloria multis. Ioco Mathetheus in thobia. Non credo titulis fame te consule credeq; menti. Et marcia. cocus. Hunc volo laudari qui si ne morte potest. Absit tamen ut eos laudari prohibeam: in quibus virtus est. quia teste Ouidi. libro de ponto. Excitat auditor studium: laudataq; virtus crescit: et immensum gloria calcar habet. Et idem Ouidius. iiij. de tristibus. Non paruas animo deniq; dat gloria vires. et facunda facit proctora laudis amor. Absit ergo vt hos virtuosos dicamus laudari non debere. periculum est tamen quoscunq; laudare. nescis enī qui virtuosus sit. credis enim virtutem augere laudibus et virtuosum forsan suis spoliabis virtutibus. Sint ergo parce laudes tue: nisi cum cognoscas virtuosum quem laudaueris. quo cognito laudare non desistas temporibus opportunis: vt sibi virtus accrescat. Dicente Sene. de. iiij. virtu. Lauda parce vitupera parcius. Queso tamen vt quorundam laudes commemorem. Plures enim alios laudāt quia principibus placent. sed hec laus modica est. dicente Orator in epi. Principibz placuisse viris nō vltima laus ē Alij vero bonos laudāt nō i eo q̄ boni sūt. sz vitia cor q̄ ex fama boni sūt

cõmendant. hec enim laus stulta est.
Unde Uarro in sententijs. qui in magnis excellit: et inuitus laudabitur.
Nouimus enim temporibꝫ istis quosdam ex fama bonos: quibus turpia quinimo turpissima contigerunt. sed omnia prosunt in laudem eis. nescit enim vulgus a fama recedere solita
Bonos igitur laudemus in eo qꝙ boni sunt. de peccatis vero taceamus.
Unde Cassiodorus episto. iiij. Debemus inquit omnibus bene gerentibꝫ impendere laudes. non quidem veras: sed falsas. quia teste sidonio i suo epistolari libro secundo. Sicut vera laus hortatur: ita falsa corrumpit. Et
Uale. li. iij. ca. ij. Publica religione cõsecrata virtus: nulla priuata laudatione indiget. Et Plinius in epistola ad corneliũ tyrãnũ. Hoc ipꝫ amantis est amatum non honorare laudibus. Ueruntamen virtus laudãda est. Unde idem Plinius in eadem epistola. prauuꝫ ac malignum nõ est admirari hominem admiratione dignissimum. Ex quibus oĩbꝰ colligitur: qꝙ lꝫ virtutes laudibꝫ nõ egeãt: virtuosos tamẽ laudare discrete et parce congruit. dummodo laus virtuti non credatur obesse: sed saluti prodesse. Redarguendi sunt igitur et qui pre inuidia laudare recusant: et qui more adulatorum falsis sermonibus applaudũt. Unde eu nodius, laudatio inquit tantum glorie tollit quantum falsitatis immiscet. Et
Terentius in adelphis. Loram inquit alio laudare verecundia est: ne adulationis causa facere videatur. in hoc tamen positus est mundus: qꝙ omnes etiam mendaciter laudari cupiunt. et qui non laudant aduersarij putantur vir tamen circunspectus potius laudibus egere qꝫ habundare cupere debet. Nescis enim quãta demonis astutia. de laudibus enim tibi propinatis mucronem sue temptationis efficit.
Absit igitur vt laudes appetas. si tamen acceperis: ipsas deo referas.
Unde Sene. ad lucillum episto. lxxij.
Quid inquit letaris ab omnibus laudari? Scuera minime prodest nisi forsan stabilis extiteris: virtusqꝫ laudibꝫ crescat quod raro contingere videtur. Queso enim si laueris: vt teipm cognoscas. nec alijs de teipso plusqꝫ tu tibi credas dicente Cathone. Cum te aliquis laudat iudex tuus esse memento. Plus alijs de te qꝫ tu tibi credere noli. Et Horatius in episto. epi. ij. Quid de quo qꝫviro: et cui etiam dicas sepe videto. Percontatorem fugito. nam garrulus idem est. Nec retinẽt patule commissa fideliter aures. Et semel emissum volat irreuocabile verbum. Et subdit qualem cõmendes etiaꝫ atqꝫ etiã aspice: ne mox incutiunt aliena tibi peccata pudorẽ
Utinaꝫ ergo laudes quas audis cadere te non faciant. Si enim ministrãtur vt virtutes tibi accrescãt: heu qualis conuersio: si tibi noceant. Attende quia tibi non nocebunt: si teipsuꝫ cognoueris. Joco enim laudibus aliqui decipiuntur. quia sui immemores fiunt: et laudum pre copia se cognoscere pretermittunt. Unde Halterus in alexan. li. vij. Dum sequimur profugi bona momentanea mundi: allicit ille celebris aiaꝫ caro. nec sinit eẽ pncipij memorẽ uel cuius imagis istar facta.

sit.aut quorum resoluta carne reuer/
ti debeat. inde boni subit ignoran/
tia veri. Bona enim mundi laudes
quandoqz arbitrantur:quibus occur
rentibus sepe homo nõ reminiscitur
sue facture ⁊ seipsum ex toto ignorat
Quicquid tamen audieris:veritatem
proferas aïo tuo. quia teste Lactan.
li.de falsa religiõe.nullus suauior aïe
cibus:q̃ cognitio veritatis. veritatẽ
autem illi odio habẽt:qui verbis lau
dantium magis intendunt q̃ proprie
facture quã in seipsis nouere.Uerũ/
tamen qui seipsuz non nouit faciliter
errat: verbo seducitur: resurgereqz
nescit. In quorũ persona loquens Se
ne.episto.v. Duci inquit ducem que/
runt.nos autem sine duce erramus.
et ideo ad sanitatem difficulter per/
nenimus.quia nos egrotare nescimꝰ
Illi enim egrotari se nesciũt:qui sue
mentis delicta non nouerunt. Nil me
lius tamen q̃ seipsuz cognoscere. Nã
cognitio tui te superbiam vitare dis/
cet:et laudibus non decipi prestabit
nec paruum donum est seipsum cog
noscere.De celis enim processisse le/
gitur. Unde macrobius libro primo
de somno scipionis.de celo inquit ꝺs
tendit gnotyselithos.i.scito teipsum.
Unde fertur ꝙ cuidam querẽti quo
itinere ad beatitudinem perueniret
vox delphici oraculi respondit.Si te
inquit agnoueris:beatus eris. Unde
in fronte templi hec sententia scrip/
ta fuit.homini bona est cognitio sui.
His autem omnibus attentis:nec lau
des: nec opes: nec fama superbiam
in te gñabit:si teip̃z cognoueris.Con
spicies enim ex vili materia te proge
nitum.mẽstruis enim te nutritum in
vtero.turpitudinibus videbis tuam
infantiam maculatam fuisse. Juuen/
tutis quoqz tue tempora fuere plurí
mis exposita periculis.senectus te ꝙ
sequitur.et mors petit occasum.pec/
catisqz forsan inuolutus es. nulla est
tua prosperitas secura. Ecce quanta
humilitatis incitamenta. Ergo te
cognosce superbiam vitare si velis.
Seo diceres nũquid laudibus audi/
tis:desistere poteris a fastu? Nunqꝺ
ex eis gloria vana tibi consurget? Ne
quaq̃ enim:si te bene conspexeris.
Unde marcialis cocꝯ. Ardua res hec
est opibus non trahere mores. quia
scilicet propter diuitias cor exaltari
non debꝫ. Unde Galterus in alexan.
li.viij.quid tibi diuitijs opus est:que
semper auaro esurie pariunt? q̃to ti
bi plura parasti:tanto plura petis. et
habendis acrius ardes. Sicqz famaz
rursus defecta copia nutrit. Prudẽs
ergo in pecuniis non glorietur: nec
ex laudibus tumorẽ accipiat:sese cog
noscere discat. Unde Tullius in ora/
tione sua ꝙ milone:esse volo vt qua
lis es te cognoscas:talemqz qualem
te homines existiment. Quid enim ꝙ
deest laudibus vanis extolli? Nam te
ste eodem Tul.in tusculanis questio
li.iij.qui summa in vanitate versatur
nullam effigiem eminentem virtuti/
bus:sed vmbram imaginis glorie se/
ctatur.quasi diceret ꝙ vir vanitatibꝫ
superbie deditus more imaginis de/
bilis est. Unde Ualerius maximus
narrat Socratem dixisse.conscientiã
inquit plusq̃ famam attende.per fa/
mam eni fall. poteris:ꝙ cõsciam nũq̃

Unde Sene.epiſto.xxvi.Remoue exiſtimatiõnem hominum. dubia ſẽ per eſt:et in partem vtramqz diui/ ditur tanq̃ diceret.de laudibus pa/ rum fore curandum. Unde narrat Uale.li.vij.ca.ij.q̃ ariſtoteles de ſe/ metipſo in neutram partem loqui de bere predicabat. quoniam laudare ſe vani:vituperare ſtulti eſſet. Unde ſi macus in ſuo epiſtolari.omis oſtenta tio non caret ſuſpitione mendatij.qa quicquit aſſumitur ꝓpriũ nõ putatur Et Quitili.de oratoria inſti.li.iiij.Ue recũdus dicere eſt ſua q̃ aliena lau/ dare.Et Ouidius ſine titulo.quis fu ror eſt que nocte latent in luce fateri Et que clam facias facta referre palã Unde Latho. Ne ſis ventoſus dum vis bonus eſſe videri. Nempe qui ſe laudat:ſe ſuperbũ et vitioſum eſſe õ monſtrat.Unde Quintilia.li.viij.de oratoria inſtitutione. Uitioſa res eſt iactantia.paritqz faſtidiũ:et plurimũ odium.Et ſubdit.qui enĩ ſupra mo/ dum ſe extulerit: alios deſpicere cre ditur.Ob hoc prudentius.li.de cõflictu vitioꝝ:et virtutum.deſine grãde loqui:frangit deus omne ſuperbum. magna cadunt:inflata crepant: tume facta premũtur:ſcandunt celſa humi les:traduũtur ad ima feroces.Et Bau fri.in poe.noua.Uincit opus verbuz minuit iactantia famam.

Capitulum ſextum de habenda patientia.

Patientia vincit malitiam vir quoqz patiens ſupe/ rat emulos.nec caz prebe re vindicta põt victoriam:quã patie tia donat. Ipſa enĩ mala tollerare fa cit benigne. Itaqz pati qui nouit:fe/ re impaſſibilis eſt. eiqz nemo nocere poteſt:eo q̃ nociuum nil ſibi apparet Unde Lactan.li.de vera iuſticia.Pa tientia eſt inquit maloruz que ãt affe runtur aut accidunt cũ equanimitate tollerãtia.Unde Plato.totus inquit phĩe robur eſt patientia.Et Tulio in rhetorica.j.Patientia eſt honeſtatis ſiue vtilitatis cauſa:rerum arduaruz ac difficilium voluntaria et diuturna perpeſſio.Hanc ſiquidem patientiaz habent ſapientes.vt ex ꝓuer.ſapien. colligitur . Sapientes enim dolores merito ferre debent. quia doloribus caſtigatur corpus: et anime ſubiici/ tur. Dicente Sene.epiſto.lxxviij.ad lucillum. In remedium cedant hone ſta ſolatia.et quicquid animum erexe rit:etiam corpori prodeſt:ſcz ad cor/ rectionem.Et ſubdit . Noli mala tua tibi facere grauiora:z te querelis one rare. Nam leuis eſt dolor ſi nihil illi opinio adiecerit. Et idem Sene.epi. vj.ad paulum.Feramus equo animo et vtamur foro quod ſors conceſſit: donec felicitas finez malis imponat Nam apud athenienſes ſolon patien tiſſimus fuiſſe legitur.vt tangit Va lerius li.vij.Et Terculianus in apo/ logetico.Epicurus inquit omnem cru ciatum:doloremqz damnat . Reuera noui plurimos eſſe impatientes po/ tius opinione propria:q̃ vexatiõe ex trinſeca. quia teſte Quintilia.cã. vj. ſubit libens pietas penam . Et idem Quitili.cã.x.Nulla pena ẽ niſi inuito nullũ hẽmus niſi ab impatiẽtia dolo

rem et vt aliquid crudele fit metus facit. Ueruntamen multi suis simulationibus viros etiam virtuosos ad impatientiã redigunt. Dicente Sene. l.j. de clemẽtia. Temeritas hominum et contumatia sepe a tranquillissimis pectoribus patientiam extorsit

O vtinam in hac vita mortali in qua pro certamine constituti sumus: patiendiscamus. Dolent enim milites: fame siti: ipsis etiam nõ recusantibꝫ vexari. Milites ergo christiani ea libenter ferant: que aduersa fortuna ꝓ certamine mistrat nocumẽta. Tunc enim fortuna victa est: virum patientem si inuenerit. qm̃ teste prudẽtio li. de cõflictu viciox et virtutum. ecce modesta grauis stabat patientia vultu: per medias ĩmota acies: variosqꝫ tumultus spectabat fixis oculis ꝛ leta manebat Inde quieta manet patiẽtia: fortis ad omnes oĩbus vna quies virtutibꝫ associatur. Nam viroua est virtus quaꝫ nõ patientia firmat. Unde teste Lucano li. iij. Gaudet patientia duris. Et Ouidius. li. ij. de arte amatoria. Cede repugnanti: cedendo victor abibis.

Et idem Ouidius li. ij. de remedio amoris. Posse pati facile est tibi ni patientia desit. Flumine perpetuo torrens solet altius ire. Sed tamẽ hec breuis est: illa perbennis aqua. Que verba nil aliud sonant: nisi ꝙ sicut a qua torrentis qñqꝫ intrat flumẽ qõ est altius: eiusqꝫ aquã perpetuat: sic patientia omnia vincit. Et vir patiẽs fortiores se supat. Joco marcialis cocus. Qui sua metitur pondera ferre potest. Et Sene. ad lucillum epi. vij.

Bonus quicquit accidit ei equo aio sustinebit. sciet enim ita accidisse lege diuĩa qua vniuersa procedunt. Hec siquidem ratio magnaꝫ patientiã sua/det. Nam si consideres a deo singula fieri cui nulla vis resistere potest: cur molestũ tibi est ea sustinere: que deo placent. Dicente Sene. epi. lxxiiij. ad lucillum. Placeat homini quicquid deo placet. Et idem Sene. in hercule furente. nullo premetur onere patiens qui tulit. Nam virtutis est domare. Et subdit qõ duruꝫ fuit patimeminisse dulce est. Unde Valeri. li. iij. Non parua gloria contemptu dolo/ris acquiritur. quia titulus sapientie datur. Teren. in hecyra. ex quo tibi fuerunt cõmoda: equum est te ferre icommoda. Unde Macrobius li. saturnalium. qui suos dolores: anxietatesqꝫ dissimulant: patientie beneficio ad maxiãm voluptatem peruenient. Et ibidem refert: quomodo admiranda fuit patientia Augusti. innumerabiles enim iniurias tulit libenter. Ut autem patientiam quis obtineat: consideret an mali aliquid gesserit: et si culpabilem se reperiat: penas occurrẽtes suo crimini imponat quas tunc libenter ferat: ex quo propria facta illas meruerunt. Dicente Latho/ne. Quod merito pateris patienter ferre memento. Cumqꝫ reus tibi sis ipse te iudice damna. Unde Uale. li. iiij.

Refert ꝙ cũ siracusanus dion a dionysio tyranno patria pulsus esset: nec gară petierat. vbi cum theodorũ pricipẽ eius vxbis domi cõuenire vellet neqꝫ admitteret: multũ: diuqꝫ añ fores retẽtus: comiti suo patiẽt ꝟ ferẽ dũ est ait. forsitan eni ꝛ nos cũ ĩ gra

ci ꝙ malo iniuriam vincere. Unde Sene. ad lucillum epistola. lxxvj. Et/ quo animo audienda sunt imperito/ rum conuitia. et ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus. Quid enim tibi cura est: si ab imperi tis contemnaris: cum ab eis laudari non est honor? Eorum igitur irritatio nes tanꝙ frtuolas asperne: et benig ne patere. Si enim aduertamus vete rum tollerantiam exemplo dotabi/ mur eorum singulaqz pati discemus. Unde Lassianus in li. collationū re/ fert. ꝙ Socrates iniuriāti nocere no luit. quando cum quidam corruptorē puerorum vocasset: tunc discipuli eiꝰ irruere volebant in eum. sed Socra tes ait. consodales quiescite: corrup/ tor enim sum ſz me contineo. De ipso etiam Socrate refert bieronymus cō tra Jouinianū li. j. ꝙ patientissimus fuit. Nam vxores duas cum haberet ipsas sepius irridebat eo ꝙ ꝓpter ip sum disceptarent: Cur inquit pro me disceptatis? Nam fedissimus homo sum: naribus simus: fronte recalua/ tus: facie pilosus. Nouissime tamen prefate vxores impetum mutuū ver terunt in eum. aquaqz fedissima eum deturpauerunt: qui nihil respondit: nisi sciebam inquit futuruz vt ista to nitrua bymber sequeretur. ipse etiaz Socrates teste Sene. ad lucillum di xisse fertur: ꝙ nihil patitur qui secuz patientiam habet. quasi dicat ꝙ vir patiens patiendo non patitur. quia ex pena non molestatur. Itaqz impatiēs maxime patitur: quia maxime angu/ stiatur. Si autem patientiam habe/ ret: que virtus est: tunc patiendo non pateretur.

Capitulum septimum de ira vi tanda.

Ira perturbat animuz. sen sum non permittit discer nere verum. et illum plus afligit cui inheret: ꝙ eum contra quē ipsa mouetur. Nam semper inest an/ gustia iratis. Tibi igitur parcas alijs si non parcis. Unde de ira loquens Tul. in sua oratione pro marcello. ira cundia inquit consilio est inimica: et victoria insolens atqz superba. Un/ de Epicurus. Ira immoderata insa/ niam gignit. Et Eunodius. Ira iuste suum plusꝙ alios lacescit auctorem. Unde Tul. in tusculanis questioni/ bus libro. iiij. Ira inquit est libido pu niendi eum qui tulliſſe videtur iniu/ riam. sed patientia vt prefertur ha/ benda ē. Ira igitur compescenda cre ditur. Unde Horatius in epistol' epi. ij. Ira furor breuis est: animum rege qui nisi paret: imperat hunc frenis: hunc tu compesce cathenis. quoniam teste Cathone. Ira odiuz generat cō cordia nutrit amorem. Impedit ira a nimum: ne possit cernere verum. Eandem tangit sententiam prouden tius li. de conflictu vitiorum. Et Vir gilius li. ij. Eneidos. furor inquit mē tem totam precipitat. Et Lucanus li. iij. inuenit arma furor. Unde Ouidi. iiij. de arte. Ora tumēt ira: nigrescūt sanguine vene. Quelibet extinctos in furia suscitat ignes. Et li. Methamor. Sepe suum feruēs oculis fert ira fu rorem. Et idem Ouidius li. de ponto

Quem non obtueret taciti quoqʒ Cesaris ira. Addita sunt penis aspa verba meis. Que omnia nil aliud designant nisi q̄ ira maxime affligit iratos Sicut igitur stulti putantur qui seipsos affligunt: sic et magna insipientia est eorum qui faciliter irascũtur. Nã ira grauissimus dolor est; et quanto vir probior: tanto grauior. Unde in prouer. sapientum dicitur q̄ bonus animus lesus multo grauius irascitur Nam probi hominis iracundia grauissima est. Si ergo probꝰ es: tanto magis irasci timeas. Eodem enim pacto quo te afliges: sensum confundes: et cũ ꝑ peccabis. itaqʒ salutis viã postergabis. Discas igitur discas benigne pati: vt tuus in pace quiescat animus Unde Galter. alexan. li. primo. Blandicijs indignꝰ erit; molliqʒ potiri fortuna: qui dura pati vel amara recusat quasi dicat q̄ nõ est dignus bonis potiri: qui aduersa ferre non valet. Si enim prudens cogitaret bona que ex patientia sibi affutura sũt fortasis bene vitaret iras. Sed teste Quintili. causa. v. Humãe infirmitatis ista natura est: vt ex omnibus actionibus grauissimum putet quisqʒ quod patitur. Uerumtamẽ teste eodem Quintili. causa. xij. Nulla pena est nisi iniuria; nullum habemus nisi ab impatientia dolorem. Et vt aliquid crudele sit metus facit. Unde Jullius celsus li. primo. animi est illa mollicies: nõ virtus: pauliſp ferre non posse. facilius enim reperiuntur qui se vltro morti offerant: q̄ qui diu dolorem faciliter ferant. quia teste salusti. in catili. Nulli mortalium iniurie sue parue visen tur. Utinam tamen hec recederet ꝯ ditio a nobis. Utinam tram refrenaremus: qua corpus extirpamꝰ. animũ debilitamus. sensum eneruamus. omnisqʒ boni speciem ira destituimus. Queso dic mihi si sapiens es cur iraceris: esto etiam q̄ praue voluntatis extiteris. iniuriam si accepisti: et pacientia tibi pro christi nomine astiterit tunc ira cessabit. Et si tua virtus tanta non fuerit: et te vindicare queras: aut hoc potes: ãt nõ. si potes: cur iraceris ex quo emendare potes. si non potes cur iraceris. Nosti enim q̄ ira tua te non vindicat. solum ex ea hoc importabis: q̄ fatigaberis tu ipse et exinde letabitur inimicus tuus. Juxta illud psalmiste. exultabunt inimici mei: si motꝰ fuero. Itaqʒ dum iraceris: vindictam quam in alio desideras: in teipso facis. Queso igitur iterum queso vt tui miserearis. O ira effrenata quot perdidisti viros? quot prelia seminasti: quot fratres diuisisti: quot necasti: teqʒ feriente quot subito et improuise decesserunt? Multos enim in stultitiam deduxisti: tuisqʒ stimulis plurimis exasperare feci sti. et te molestante quidam suspendio alij submersione: alij proprio mucrone se ipsos necauerũt. Omnia enĩ fere delicta suuʒ auctorem ad tempꝰ delectant aut delectare credũtur. Nã delectatur superbus in fastu, lubricus in luxu. edax in gustu. piger in requie auarus in desiderio. Sed tu ira nihil nisi flagella confers. Mirum igitur cur te homines non fugiant: ex quo nihil delectatiõis apparentis vel existentis in te inueniunt. Tu enim ira

ou dignitatis nostre essemus:aliquo tale fecimus. Qua tranquilitate con silij:ipse sibi condicionem exilij placi dioꝛem reddidit.Et idem Ouidius li ij.sine titulo.equo animo penam quã meruere ferunt. Attendamus enĩ ve re patientie commoditates. Nam pa/ tientia excitat animum:et coꝛpꝰ labo ribus exercitat. Unde Galterus in a lexan.li.iij.excitat interouꝫ vires do loꝛ et patientis sepe reatum:vis illa ta leuat:minuitqꝫ coactio culpam.om nia descendunt a summo culmine re/ rum . Que verba designant duas pa tientie cõmoditates.dat enim patien tia exercitium:et contra culpam reme dium.Unde idem Galte.li.vj.Aspe/ rioꝛ sanat grauiores potio moꝛbos. Et Matheus in li.de Thobia.nomi ne passa dei redolet patientia:parcit passio:delectat lesio.pena sapit.Re/ uera patiẽtia merita auget deuotiõis confert crementa.et in aduersitatibꝰ crescit . Unde Aratoꝛ li.ij.mittissima soꝛs est penaruꝫ quas vota gerunt:re gniqꝫ facultas perpetuo ꝑ rege pati mensuraqꝫ virtus crescit in aduersis Et si enim quis ꝑ nomine dei penam sufferat: banc libenter sufferat quia ꝓ illo certat qui superbabũdanter omnibus rebus recompensat. Rur/ sus consideremus egros ꝓ sanitate plurima flagella pati:que licet sint as/ pera.libenter tamẽ ferunt sub spe fu ture sanitatis. Nunquid igitur ꝓ sa lute mentis penas si occurrant liben ti animo ferre congruit? Unde Oui/ dius li.j.ð remc.Sepe tibi succos q̃/ uis inuitis amaros eger:et oranti mẽ sa negata mibi,vt coꝛpꝰ redimas:fer rum patiẽ/ is et ignes.ariua nec sitiẽ/ dia lauabis aqua.quia scilicꝫ pene sũt tollerande ꝓ coꝛporis medela . Ue rũqꝫ ꝑ corpoꝛe homines multa ferũt sed ꝓ mẽte rara.eo qꝫ coꝛporis mo lestiam sentiunt.animẽ vero calum/ niam multi ebetati non conspici/ unt.Ueteres tamen plurimi penas fe re innumerabiles tolleraſſe feruntur Ipso dicente Ouidio li.de tristibus. Tot mala sum passus:quot iu ethe/ re syderа lucent.paruaqꝫ quot siccus coꝛpoꝛa puluis habet.Et codẽ li.fert sapiens aĩmꝰ casus patienter amaros frena nec indomiti moꝛe recusant eq quia scilicet sapientes ferunt libẽter que tollerandа sunt.Animaduertant igitur mundi amatoꝛes quanta dul/ cedine vitam deducunt sepius scele/ ratam.cuius mollities asperitatẽ gi gnit penarum succedentium ꝑ delitijs in quibus delectantur.Eoꝛum tamen arboꝛ spinosa est.sed rosas conspici/ unt dulces:et arboꝛis spinas non attẽ dunt quia extrinseca delectamenta ð gustant.et delicta intrinseca nõ incre pant.Hi similantur arboꝛi spinose ꝑ ducenti rosas.Dicente Oui. li.j.de re Sepe creat molles aspera spina ro/ sas. Jupiter in multos temeraria ful mina toꝛquet. Qui penam culpa nõ meruere pati. Peramplius igitur illi penam ferre patienter debent:qui ꝑ prijs delictis cã meruerunt.quinimmo letari debent qui deliquerunt si penis in hac moꝛtali vita afficiantur. qnan ꝙ enim cũ peccatoꝛibꝫ dissimulet ðs nil tamen inultum manebit.sed pena grauioꝛ multo patebit post obitum. Unde prosper li.epigrã. Multa diu

ſumma differt patientia regis. ſuſpendens equi ponderа iudicij. Et ſubdit Et curat medicus vulnera vulneri/bus. Ad veniaz tendunt iuſti pia verba regis. Ira breuis rectis gaudia lõgua dabit. quia ſcilicet poſt vitaz preſentem deus ſceleratos puniet. z iuſtos premiabit. Illos per penaz: iſtos per gloriam eternam. Abſit igitur ut quis impatiens fiat ex vite preſentis modico verbere. ſed potius medico/rum conſilio adiuuemur. Conſuluit enim membra languida truncari: vt reſidua corporis pars valida maneat huius etiam vite ſolatia poſtponam² carniſqz macerationem non recuſe/mus: vt ſalus futura preſtetur nobiſ Unde Claudianus. truncentur et ar/tus: vt liceat reliqs ſecure viuere membris. Et in ꝓuer. ſapientũ dicitur. Feras quod leuit: vt qõ ꝓdeſt feras. qz teſte ouidio. li. j. ſine titulo leue fit qõ bene fertur. Recolo etenim impatientes plurimos viros vidiſſe quibz omnia nocebant. Alios autem conſpexi patientes: quibus omia proſpera vi/debantur. Nam q̃to quis minus nouit pati: tanto ſeuius et frequentius afligitur. Quãta enim pena eis adeſt qui de omnibus vindictam querunt verbiſqz importunis contra ſingulos contendunt. Et ſi ſuperandi ſpes aſſurerit: nunq̃z indulgent vel parcũt Utinam attenderẽt illud Cathonis. Quẽ ſuperare poteſt: interdum vince ferẽdo. Maxima etenim morum eſt patientia virtus. Cum recte viuas: ne cures verba maloꝝ. Arbitri noſtri non eſt ꝙ quiſqz loquatur. Dices forſitan pati moleſtum fore tibi eo ꝙ pacem cum omnibus quers. ſed hominum impietas te anxiat. Ut enĩ attendas illud ꝓſperi in li. epigrã. Impia pars mundi parti eſt infeſta pioꝝ. Et ſubdit. Pulſant exterius diuerſis moti/bus hoſtes. Intus ciuile eſt: et ſocii/ale malum. quaſi diceret ꝙ anxietas a malis de foris impulſa viro non nocet: ſi eius mens abintus ſana: quieta qz eſſet. Sed fortaſis ſuperbia men/tem occupat. ob hoc leuis infeſtatio iram concitat. beneficiorũqz collata poſſeſſio rigidiores ſepe animos facit. Itaqz gratia de ſurſum collata fomentum frequenter impatientie mi/niſtrat. Ob hoc magiſter ſcilo ſic ait De gratia vitam noli corrũpere vita ne vita merita õmerearis ita. Heuvñ hoc accidit: ꝙ munera dei patiẽtie cõtrariantur. non quidem hoc eſt ex ſe ſed ipſa qui habent impatientes eorum occaſione fiunt. quod eſt ꝙ nul/lus verba tollerare poteſt: ſed ex modica iniuria quiſqz mouetur. Atten/damus enim verba vento comparari et tunc minime nocent: quando de ipſis nulla cura prebetur. aut quãdo obliuioni traduntur. turpe eſt enim illiꝰ reminiſci quo afligaris. Unde in prouer. ſapientũ dicitur. Iniuriarum re/medium eſt oblíuio. Miſerrima eſt enim fortuna que inimico caret. Si enim nullos inimicos tibi boni faci/at iniuria: multos tamen facit inuidia Unde viri boni eſt pati: neſcireqz facere iniuriam. Nam iniuria eſt infa/mia eius qui facit. Ioco teſte Uarrone in ſuis ſententijs condẽnandi ſũt in eruditorum contemptus. Et ſaluſtius in iugur. bono more ſanctiꝰ eſt vi

machinas: enses:gladios:arma repe
risti:et omnium crudelitatum gene/
ra te docente processerunt. Unde Ti
bullus. q̄ fuit horrēdus primus qui
protulit enses. q̄ ferus et vere ferre
us ille fuit. Sed teste Ouidio primo
de arte. Nec enim lex equior vlla est:
q̄ necis artifices arte perire sua.

Uobis igitur parcite: vobis indulge
atis:o vos irati. quia teste Baltero in
alexan. vij. Non verisimile est alieno
cuiq̄ parcere: qui sibi non parcit. Sa
piēs igitur discat mitigari: suosq; sen
sus consulat sibi. Nemo est enim a
deo ferus qui non mitescere possit:
inquit Horatius in epistolis.

Capitulum octauum de odio: z
crudelitate.

Si ipse odio habeas quem
q̄: tuipse odiosus eris. mu
neraq; tua deo non place
bunt. peccatorumq; veniam non im/
petrabis. quia misericordiam nō me
retur: qui ꝓximo misereri contemnit
Discas igitur eum diligere: quem pre
cepto diligere teneris: iureq; nature.
Nam amicicia bona spiritualia: atq;
temporalia congregat et mentiū vni
tatem conseruat. Unde Ualerius li.
ix. ca. iij. Ire et odii affectus in pe/
ctoribus humānis magnos fluctus ex
citant ille pro cursu celerior: nocen/
di cupidine hoc pertinacius. Et sub/
dit. q̄ vehemens est contra rempu/
blicam odium. nihil enim est qō bono
communi tantum obsit. Et q̄q̄ om/
nia sint odia mala: vt communiter ta
men nequiora sunt illa que latent o/
dia. Unde in prouerbio sapientum
dicitur. Multorum odia sub occulto
latent. et sequitur: peiora sunt tecta
q̄ aperta. In hoc tamen positus est
mundus ꝙ semper iurgia erunt. ve ta
men iurgiosis. Nam princeps odiorū
est diabolus: qui ꝓ magna parte im
perat mūdo. difficulter ergo pax vni
uersalis erit. Unō Ouidius in ibim.
Desinet esse primus contrarius igni/
bus humor: et tepidus gelido flabit
ab axe notbus. etver autūno brume:
miscebitur etas: atq; eadez regio ve
sper et ortus erit. et cetera. antecq̄ sit
vera pax mundo. Nam mundus in
maligno positus est: paceq; nūq̄ frue
tur veraci et vtili. Sed sapienti suffi
ciat propria pace quietari. odia fugi/
at. rancores euitet. et cum pace men/
tis uirtutibus intendat. Nam odium
hominem reddit crudelem: et propria
a natura discedere facit. Nam fertur
a Ualerio libro. ix. capi. ij. ꝙ Ochus
qui postea dictus ē darius crudelissi
mus extitit: viroſq; optimos inter/
fici morte communi non contentaba
tur: sed crudelissimum mortis torme
tum excogitauit. sicut autem crude/
lis erat crudelitatem postmodum re
perire meruit. Nam sicut dicitur in ꝓ
uerbijs sapientum. Multos timere
debet: quem multi timent. Itaq; res
pue crudelitatem: et matrem crudeli
tatis iram. Unde Seneca in agame/
none. Dignus est tyrannus morte qui
penam exigit. Et in declamationibus
libro tertio. zelus est occidere tyran
num. Et libro primo de clementia. Fe
rina enim ista rabies est: sanguīe gau
dere: atq; vulneribus. tale enim gau

pium facit hominem in siluestre ani/
mal transire. Unde Lactan. li. de ve/
ro cultu. Qui hominem cuius ob me
rita damnatum in conspectu suo iu/
gulari pro voluptate petit: conscien/
tiam polluit: tanq̃ si homicidiũ quod
fit occultus spectator et princeps fi/
at. Absit igitur ab homine crudelitas
que nature proprie contradicit. Un
de Tul. li. j. de offi. Magnitudo in/
quit animi remota conditione huma
na feritas quidem est. Et idem li. iij.
Hominum nature quam maxime de
bemus sequi inimica est crudelitas
Unde Uale. capi. ij. li. ix. Crudelitas
horridus est habitus: truculenta spe
cies: violentus spiritus: vox terribi/
lis. Unde ibidem refert de crudelita
te Phalaridis tyranni qui nouum
genus cruciatus excogitauit. Naz tau
rum eneum fecit in quo cruciandi in
cludebantur. sue tamen inuẽtionis ex
perientiã primus merito gessit: bãni/
bale illud idem iudicante. qui banni/
bal tam crudelis extitit: vt in flumi/
ne gello de corporibus romanis: pon
te facto: exercitum transduxit. Sed
recedat queso ab animo tuo crudeli
tas quecunqz. crudelis enim si fueris
male peribis.

Capitulum nonum de conten/
tione: et procacitate.

EX contentione enim im/
modesta excitantur iurgia
et exinde secreta sepius re
uelantur. Unde contendere nulli sa/
pienti cõgruit: neqz rei perfecte. Po
tius enim experimur res quanto im/
perfectiores: tanto ad contentionem
promptiores esse. Nam videbis inter
feminas frequentius lites: inter ca/
nes latratus: inter pauperes strepitus
et in omni re contentio eo citius ori/
tur: quo imperfectior est mẽs: seu sta
tus eorum qui contendere sollicitan
tur. Joco sapiens est ille qui conten/
dentibus respondere non curat. Di/
cente Cathone: Rumores fuge ne in
cipias nouus autor haberi. Nam nul
li tacuisse nocet: nocet esse locutum.
Et Juuenalis libro. iiij. satyra. j. Tor
rens dicendi copia multis: et sua mor
tifera est facundia. Nam in multilo/
quio non deest peccatum. Unde in ꝓ
uer. sapientum dicitur. Turpia ne di
xeris. paulatim enim pudor per ver/
ba excutitur. quia scilicet contentio
si de facilli inuerecundi efficiũtur: bo
nosqz mores corrumpũt. Juxta illud
menãdri comici. corrumpunt bonos
mores confabulationes pessime. Ni
mirum est tamen. cum tacere sit fac
lius q̃ loqui: cur tam difficile est plu
ribus contentiones euitare: ex quibz
iurgia sequuntur? Dicente Ouidio se
cundo de arte. Exigua est virtus pre
stare silentia rebus. At contra grauis
est culpa tacenda loqui. Nempe ex lo
cutione superflua ira incenditur: et
frequenter tristicia gignitur: atqz plu
rima eloquia lete inchoantur: que tri
sti terminantur fine. Unde Ouidius
libro de ponto. Tu modo fac timeas
et que tibi leta videntur. Dum loque
ris fieri tristia posse puta. Sed proh
dolor humana ebetudo nil tollerare
potest. sed verbis et contentionibus
exterminiũ procacissimuz iugiter que

rit.et quod indecentius est illi frequē
ter magis contendunt:quibus loquē
di minor facultas competit:aut natu
re maleficio:aut fortūe casu.Unde si
macus in epistolis.Letitia inquit lo/
quax res est atqʒ ostentatrix sui.Et
suboit ad propositum.natura rerum
est:vt qui balbutiunt plus loquantur
affectant enim copiam sermonis pu/
dore defectus.Rursus verborum pro
cacitas:et turpitudo ex malavita se/
pius causatur.Nam qui male viuit ra
ro bene loqui potest.Unō Tulius in
inuectiua contra Salustiū. Neqʒ enī
qui ita viuit vt tu: aliter ac tu loqui
potest.Nec qui tam illoto sermōe vti
tur vita honestior est:quasi dicat.pra
uum eloquium prauam iudicare vitā
facit.mala enim vita prauos sermo/
nes generat. Hec tamen omnia ideo
dicta sunt: vt caueat sapiens verbo
sitatem et contentionem: quibus li/
tes oriuntur:et impatiētia generatur
Nempe contentio veritati et conse/
quenter omni disciplīe inimicatur.
Dicente Seneca in prouer.nimium al
tercando veritas amittitur.Et Quin
tilia.li.ij.de oratoria institutione.nō
est inquit conscientia sed victoria liti
gantis premium. Ideo stultitia est cū
verbosis contendere.quia non bene
loqui:sed solū vincere possunt.Quā
obrem idem Quintili.causa.xvij.Lō
tentiosi inquit quod probare nō pos
sunt:affirmationis temeritate astru
unt.De quibus Lactan.libro de vita
beata. qui contradicendi studio insa
niunt:dum sua falsa defendunt:alio
rum etiam vera subuertūt. Ideo La
ctho.Contra verbosos noli contende
re verbis. Sermo datur cunctis:ani
mi sapiētia paucis.His minimis ver
bis interdum maxima crescit.Litis p
terite noli male dicta referre. Sunt
quedam que ferre decet patienter a
micum. Sapiens igitur non sit pro/
cax:nec ad lites promptus.Nam via
sapientie veritas est: cui cōtentio cō
tradicit.Juxta illud Ambrosij. Con/
tentio est impugnatio veritatis per
confidentiam clamoris. Queso enim
vt qui contendis quid agis attendas
aut enim obscurum est id pro quo cō
tēdis. Expecta igitur quousqʒ id cla
rum fiat anteqʒ clamore verbum tu
um confirmes. Si vero id clarum ē
quod dicis:cur contendis. Nam stul
tum est in meridie sole lucente cande
lam accensam deferre.Unde Quinti
li.v.de oratoria institutione. In re/
bus inquit apertis tam stultum ē ar
gumentari:qʒ stultuʒ in clarissimo so
le mortale lumen afferre. Hominum
tamen hec est procacitas: q vbi ius
nesciunt maxime clamitant.et vbi ve
ritatis clarum habent testimonium:
minime contentantur nisi impetuosus
interueniat clamor.Utinam attende
rent illud xenophontis philosophi.
Ego inquit conscientia teste didici
maledicta contemnere.Reuera con/
tentio omne malum aggrauat et si p
bono fiat:ipsum tamen bonuʒ in ma
lum commutare.Unde seneca episto
la prima ad lucillum. Cum fatuo in/
quit delectari volo. non enim longe
mihi querendus est. me enim ipsuʒ ri
deo. Et ideo plures contentiosi sunt
quia singulos reprehensibiles putant
et omnes defendendos estimant:eaqʒ

solum benedicta arbitrantur que ꝓ ferunt ipsi.si tamē suos defectus cog noscerent:et conspicerent: obiurgari non contenderent seu quererent. Un de Juuenalis libro primo satyra.ij. Loripedem rectus deridcat:ethiopez albus.Quis tulerit gracchos de se/ ditione querentes? Quis celum ter/ ris non misceat et mare celo: Si fur displiceat verri: et homicida milo/ ni?et cetera.quasi dicat ꝙ alium de/ ridere non habet: qui sibi gerit vi/ tia. Leterum non sufficit multis con tentiosis et derisoribus pacem macu lare:quinimmo anathemate:maledi/ ctionibusqꝫ plurimis alios infestant quorum tanta est procacitas:ꝙ nō nisi malum alijs affectant.Dicunt enim illud Ouidij li.primo sine titulo.di ti bi dent nullos lares: inopemqꝫ se/ nectā:et lonugas byemes: perpetuā qꝫ sitim.Et illud Ouidij in ibim.Ter ra tibi fruges:amnis tibi deneget vn das.Deneget afflatus ventus:et au/ ra suos.Nec tibi sol calidus: nec tibi sit lucida phebe.Destituant oculos sy dera clara tuos. Nec tibi vulcanus: nec se tibi prebeat aer.Nec tibi det tel lus:nec tibi pontus iter. Exul inops erres alienaqꝫ limina lustres.Exigu/ umqꝫ petas ore tremente cibum Nec corpus querulo nec mens vacet egra dolore.Noxqꝫ die grauior sit tibi:no cte dies. Sisqꝫ miser nec sis miserabi lis vlli.Sauceat aduersis femina vir qꝫ tuis.Que mala cum tuleris pluri/ ma plura feras. Lausaqꝫ non desit ti bi semper copia mortis.optatam fugi at vita coacta necem.Dis etenī verbis maledictōibusqꝫ cōuitijs stulti litigā/ tes

fram concitant:et quietem mētis sub uertunt. quorum contemnendus est sermo:rixaqꝫ spernenda. Juxta illud Uarronis in suis sententijs.Contem nendi sunt ineruditorum contemptus si vis ad summa progredi.

Capitulum decimum de abstinē tia et sobrietate.

Bjctus modestus honesta tem corporis sanitatē quo qꝫ atqꝫ mentis prosperita tem conseruat. Unde Seneca libro ō liij. virtutibus. Ede citra saturitatem bibe citra ebrietatem. obserua ne in conuiuio nec in qualibet communita te:quos imitaberis damnare videa/ ris. Nec presentibus delicijs inhere/ bis:nec desiderabis absentes .victus tibi sit ex facili.nec ad voluptatem:sꝫ ad cibum accede.palatuꝫ tuum fames excitet:non sapores.desideria tua par uo redime. quia hoc tantū curare de bes vt desinet atqꝫ ita quasi ad diui num exemplar compositus a corpo/ re ad spiritum quantum potes abdu cere festina. Joco Teren.in andria a ctu primo et scena prima. id arbitror apprime in vita vtile esse: ne quid ni mis. Et Hieron y.contra Jouinianuꝫ Galienus inquit doctissimus inter/ pres hypocratis athletas quorum vi ta et ars sagina est dicit in exborta/ tione medicine nec viuere posse diu nec sanos esse:animasqꝫ eorum ita ni mio sanguine et adipibus inuolutas vt nihil tenue:nihil celeste curent: sꝫ semper de carnibus et victu:et ven/ tris ingluuie.cogitare solicitentur.

Abſit igitur a viro ſapiente crapula Nam veteres cum parſimonia vixiſ ſe leguntur. Unde Socrates. ſole oc cidente conuiuium cogitato. Ipſe enī Socrates temperatiſſimus extitit: et vnica refectione ſerotina contentaba tur. Ipſius temperantiam commen/ dat A. gel. li. primo. Plurimorum ta/ men exorbitant iudicia. ſuaz enim gu lam pretextu vite excuſant. Dicūt enī viuere oportere quod verum eſt. ſz caſtrimargie voluptas nō eſt via ad vitam: ſed diſſipatio nature eſt. Unō Boetius. ij. de conſola. Paucis mini/ miſqz natura contenta eſt: cuius facie tatem ſi ſuperfluis replere velis: aut in iniocundum: aut in noxium voluē tur. Itaqz nil congruentius viro iu/ ſto et prudenti: q̄z ſobrietas. Dicente Ouidio in epiſtolis. Eſt virtus placi dis abſtinuiſſe bonis. Nec conquera ris ſi te faciat abſtinentia fragilem. Nam fragilitas moderata ſepius eſt nutrix virtutum. Juxta illud Uale/ rij li. ij. capi. primo. Bone quoqz vali tudinis quaſi quedam mater eſt fra/ gilitas: inimica luxuriosis epulis: et a liena: minime vini abundantie: et ab immoderato veneris vſu auerſa. Ne ergo timeas per abſtinentiam fragi/ lis fieri: ſi moderata fuerit. tunc enīz vitijs alimenta tollis: quando immo derata fercula atqz pocula renuis. Ioco Sene. li. de moribus. Abſtinen tia inquit ē ſumma medicina. Et Ua lerius li. ij. ca. j. Fuit inquit antiquo/ rum illa ſimplicitas in cibo capiendo humanitatis ſimul et continentie uī dex certiſſima. Itaqz p cibi ſimplici/ tatem obtinuerunt: vt eorum huma nitas continentia eſſet. Et ſubdit. ma ximis viris prādere et cenare in ppa tulo non erat verecūdie. quia nec epu las hēbant quas oculis populi ſubij cere erubeſcerent. Uini etiam vſus olim romanis feminis ignotus fuit: ne in aliqō decorus prolaberentur. q: proximus a libero patre intemperan tie gradus: ad inconceſſam venerem eſſe conſueuit. Et A. gelli. li. j. Parſi/ monia inquit apud veteres romanoſ et victus atqz cenarum temeritas nō ſolum domeſtica obſeruatione ac diſ ciplina: ſed etiam publica animaduer ſione legum cuſtodita eſt. Unde didi mus ad alexandrū. Sens inquit bra/ gmanorum pura et ſimplici vita viuit nullis rerum capitur illecebris. nihil appetit amplius q̄z ratio nature flagi tat. facilis inquit nobis alimonia lu/ xurie ſagittas non perquirit. ſed quā tellus ferro laborata nobis profert alimoniaz: hanc noſtris menſis oppo nimꝰ. Et hinc ē q̄ nulla genera mor borum ſcimus: ſed diuturna ſalute p fruimur. medicine enim remediuz no bis parſimonia eſt: que non ſolum il lapſas pōt curare dolores ſed etiam procurare ne veniant. His igitur ver bis: atqz exemplis clare apparet ma xime vtilitatis fore ſobrietatem qua corporis et mentis ꝓſperitas robo/ ratur. qua mediante: veteres ſanitate atqz virtutibus floruerunt. Illos ta men ſobrios: aut abſtinētes nō credi mus: quibus mos eſt aquam bibere: panem groſſum edere: niſi ex his cō tententur Nam tunc vere abſtines quando in parſimonia vite non mo leſtaris: ſed delectaris. nullum enim

coactum virtus est. Seneca ad lucil. Non est inquit iocūda res aqua et polenta:aut frustum ordeacei panis:sed summa voluptas est posse capere etiam ex his voluptatem:et ad id se duxisse:quod eripere nulla fortune inigtas possit.tanq̄ dicat q̄ virtus abstinentie tunc summa ē:quādo quis abstinet:et abstinendo delectatur. Jōo Baufri.in poetria.Quando te reficis dapibus non sis ita plenus vt nihil apponi queat.Et subdit. non quātus possis sed q̄tum prosit. Et magister scilo.vis ne inquit conuiuari? vis de litijs saturari? Jstud tibi presto dictum breue:sobrius esto. Nam qui sobrius non est:sed potius edax:brutis comparatur et corpore:nō mente pascitur. Unde Ouidius li.primo de arte.Certa tibi datur a nobis mensura bibendi.officium prestet mensq̄ suum. Reuera sobrietatem in se amare habet:in alijs qui querit. petunt enī omnes patres filios sobrios: ac vxores abstinentes. Nunquid ergo vita tenui contentari debent.ex quo eam desiderant in his quos amant? Nam priamides helenam rapuit speciosissimam.sed eam odio habuisset:si auide comedentem ꝓspexisset. quia scilicet omnes sobrietatem in suis vxoribus petunt.Uñ Oui.iij.de arte. Carpere cibos digitis:est quidam gestus edēdi.Priamides helenā auide si spectet edentē: Oderit et dicat stulta rapina mea est.Uerūtñ vt frequentius gula imperat multis. ebrietatiq̄ plurimi intendūt:quibus nulla dies leta videtur in qua non crapulentur.Utinam attenderent illud Tibulli li.ij.

Dixtaq̄ sit bacho sobria lympha meo.Et Lucanus.Discite q̄ paruo liceat producere vitam. et q̄tum natura petat. quia scilicet coendum est citra saturitatē.et signanter si quis egerit:si vitijs aliquibus deditus.quin immo viris etiam studiosis sobria vita competit.Unde Eunodius.Sobrietas semper studijs referatur honestis,nulla fides letis integra nec dubijs.amplector: sanas que dant bona semina frondes .post culpas anime sunt holocausta dei.

Capitulum vndecimum de ebrietate.

Ebrietas mentem cbetat. secreta reuelat:gestus deturpat:eloquium scandalisat:nunc leticiam inceptam:nunc lites generat:corporis vires extermināt.cadere iubet:bene agere ꝓhibet requiē impedit:sensum:aliēat obliuiones inducit:libidinem mouet:nauseam ꝓuocat:visum minuit:membrorū tremorem causat:et ab omni virtute hominem destituit. si precipue continuata fuerit.Unde Galterus in alexan.libro tertio.Rationis vile sepulchrum ebrietas.Ob hoc est Oui. de arte. Uina parant animos:faciūtq̄ coloribus aptos. Nunc veniunt risus:nunc pauper cornua sumit:Tunc dolor et cure:rugaq̄ frōtis abit.q̄ sc̄z ebrietas sepius colorem;et venustatē extrinsecam ostendit: et lubricitatis deuia querit. Et ideo subdit. Jurgia precipue vino causata caueto. et

et mẽsum facies ad fera bella man
Joco idem.ij.de remedijs. Uina pa
rant animos veneri:si plurima sumas
vt stupeãt multo corda sepulta mero
His eteniz verbis patent vãna que p
ebrietatem generantur. Unde Sene.
ad lucil.epi.lxxxij. Nihil aliud ẽ ebrie
tas q̃ voluntaria insania.omne vitiũ
incendit:et detegit:verecũdiam remo
uet:verba dubia:oculos icertos:gres
sum errantem:vertiginem capitis: et
cetera huioi causat. Nam ebrij sero
omnia queuis ꝓmittunt ꝙ mane ob
liuioni tradunt. Unde Mar.cocus.
Omnia promittis cum tota nocte bi
bisti. Nõ faciẽt quẽq̃ pocula nr̃a reũ
Si ei p ebrietatẽ cõmoditas resulta
ret:si vini repletio corporis validita
tem augeret:ebrietas fortasis excusa
tionem haberet. Ipsa tamen omnia i
cõmoda infert: nulliusq̃ honestatis
speciem habet. Unde Sene.de natu
ralibus questi. Jubes me inquit cum
luxuria litigare.quotidianum istud:t
sine effectu iurgium est: litigemus ta
men. Et subdit. Ubi inquit est ebrie
tas continua:ibi corpus incalescit:nec
ebriosus sitim extinguit. eius enim si
tis non naturalis: sed febrilis est: et
cor eius luxuria coquit. Ubi etenim
q̃to plus satiari putant:tanto magis
pocula poptant. quia effrenatus ẽ ap
petitus eorum ꝛ seclusus ab omni iu
go rõnis. cum quibus etiam litigare
turpiloquiũ est:ex quo minime ratio
dominatur eis. Uñ in prouer.sapien
tum dicitur. ꝙ absentẽ ledit:qui cum
ebrio litigat. Unde qui ebrius est:licz
sit corpore presens:nõ tamẽ adest mẽ
te.quia vsu ratõis caret:eiusq̃ mens
absens est:nec litiganti adest. Si igi
tur stultum est litigare cum absente:
quid igitur ebrioso petis? Ipsius enĩ
sunt sermones quos profert.sed cra
pula suo veneno fauces et linguã de
turpans: inexecrabilia verba sepius
promit.et leticiam quandam stultam
vanam et loquacem gignit. Unde si
machus in episto. Leticia res loquax
est atq̃ ostentatrix sui. Nam ebrioſi
cum crapulis suis letificati fuerint:ia
ctantias emittunt. laudibus propr̃is
intendunt:et quicquid proferunt stul
titia innuit.plurimosq̃ sapiẽtes ad ig
nominiam ebrietas deduxit.

Capitulum duodecimum de vi
tio gule.

Ula superfluitas est.om
ne aũt superfluum resecã
dum est.alias enim corpo
ri nocet. Gula etenim sua
voluptate aĩmum allicit ad praua. et
more serpentino occulta sua venena
diffundit. Juxta illud Uirgi.in buco
li. Trahit sua quemq̃ voluptas. Et
sequitur. Qui legitis flores:et humi
nascentia fraga: Frigidus o pueri fu
gite hinc. latet anguis in herba.quia
scilicet in vita delicata:et gulosa vi
tia venenosa latitant. Nempe in grã
di comessatõe scelera crescunt:et ca
ro rebellionis sumit audaciam. Unde
Petrus de riga. Spiritus ad corpus
victus ab hoste redit. Uirtutes a
nime sic princeps destruit armis.
Et subdit ad propositum. Cui parat
ipse cocus dans renouansq̃ cibos.
Naz neq̃ quis poterit virtutum tan

gere culmen. Si dominetur eis ventris iniquus amor. Uerumtamen mũ di sequaces gule studio tantũmodo vacant: et conuiuiorum adinuentiones excogitant varietatiq; ciborum studentes in ferculoꝝ abundantijs gloriantur. Hec autem omnia diogenes philosophus spreuisse legitur narrante Ualerio li.iiij.capi.iij.vt supra dictum est. Heu quid tibi prodest si ventre repleto pigritare incipias. Si enĩ comedere gloria tua est: cur ergo tantum comedisti: vt tibi desit gloria tua: cum edere amplius nõ possis? Sed uera cõmessatio turpis gloria est. verumtamen qui in ea gloriãtur sua gulositate ea priuantur. Si enim sobrietatem nõ diligis: eo ꝙ virtus sit: saltem sis sobrius: vt comedere petas et edendo delecteris. Nam absq; desiderio manducare nulla complacentia ẽ. Discant igitur comessatores cuitare gulam: vt eorum gloria licet inepta non perdatur. Utinam tamẽ abstinerent: non comessandi: sed penitẽdi causa propter deum. Jo enim qõ sine merito facerent in deum referẽdo sibi proficeret. et fortasis illud omnus abstinendo non inuenirent quod comessando reportant. Unde Tulius in rhetorica secunda. Comedere ingt oportet vt viuas. non tamen viuere vt comedas. Sz probdolor teste Sene. libro. vij. de naturli. questi. Homines non sunt ad pompinam dentibus et ventre et ore contẽti: sed etiaz oculis gulosi sunt. Ideo Sene. ad lucil. epistola. vj. Taurus inquit pauciss morum iugerum pascua impletur. et vna silua pluribus elephantibus sufficit. homo vero ex terra pascitur et mari. Uerũtamen nõ fames hoc ventris facit: sed ambitio. Si enim regularet quis vitam suam: delectabiliter modico cibo contentaretur. Ciborum enim varietas: et delicacitas sepius opinione potius ꝙ re placere credi/tur. Naz plurimi cibos magnis sumptibus sibi iubent deportari. quibus tamen accidit vt eos postponãt ferculis quotidianis quibꝫ vti soliti fuerunt. Unde Quintili. li. viij. In grãdibus cenis hoc sepe nobis accidit: vt cum optimis saciati sumus: varietas tamen ex vilioribz quandoq; nobis grata est. Itaq; edacitas non necessitate aut bonitate: sed potius voluptate fertur. Unde Lucanus. O ꝙ diga rerũ luxuries: nunc̃ paruo contenta paratu: ambitiosa fames: et laute gloria mẽse. discite ꝙ paruo liceat producere vitam. Et Eunodius. Tubera: poices. grus: turtur: et huiꝫ nõ explent vterũ corpora mille tuũ. quasi dicat ꝙ gulosi satiari non possunt cum tamen venter huãnus modicus existat. Joco Mar. cocus. Liber non potes et gulosus esse. liber eris cenaꝝ foris si maxie nolis: vegẽtana tuã sidomet vua sitiz. Que verba nil aliud sonãt: nisi ꝙ vir gulosus seruꝫ est et subiectꝫ castrimargie: et auiditati: q̃ sepius ꝓcit ex cõuiuijs forinsecis qbz hois regula violatur. Ob hãc enĩ cãm legimus Augustinũ extra domũ ꝓpriã cõuiuari noluisse. Nã teste petronio. ingeniosa gula ẽ. Oz ergo cõtentari hõ io sumere qõ ꝙ vita satis est Unde Bernardus siluester in microcosmo. effluit occipo corpore totꝫ ho

mo.Sic sibi deficiens peregrinis in
diget escis. Suoat in hoc vitam:oe
nichilatqz dies.quia scilicz transit ho
mo vitam:diesqz suos cum cibo mo
tali:quo vti habet. Magna igitur in
eptituo est:cum epicuris in commes
satione gloziam constituere: qua om
ne bonum coxpozis:et anime retarda
tur.

Capitulum trevecimum de pe/
nitentia non differenoa.

Oenitentia medicina est a/
nime; in remeoium pecca
toruz.Quam graue est igi
tur infirmo medicinam expectare:tã
oneroſum magis est sapienti aut esse
debet:penitentiam delictis propiciaz
differri.Seneca li.de moribus.Mul
tos inquit vitam differentes moꝛs in
certa preuenit. Omnis itaqz dies ve
lut vltimus oꝛdinandus est.itaqz nul
la dilatio facienda est. Idem Seneca
epistola prima ad lucillum.Quicquid
inquit etatis est:moꝛs tenet.Stultuz
est igitur differre io quod te postmo
dum posse facere nescis . Et epistola
lxxj. Io agamus vt omne tempus no
strum lit.quod non erit:nisi prius no
strum esse reparemus. Et li.v.de be
nefi.Quis extremo die audeat dice/
re:vixi:et quem debebat cursum foꝛ
tuna peregi.Hoc enim dicere nõ pos
sunt qui penitere differunt. qui bene
agere procraſtinant. tales enim non
viuunt.seo languent.quia teste Oui.
de ponto. Nam genus est moꝛtis ma
le viuere.O igitur q̃ repꝛimenda eo
rum stulticia:qui de die in diem se vi
cturos putant;insipientibusqz dilatõ
nibus totam vitaz absqz meritis ter
minant.De quibus Marcialis cocus
Cras te victurum cras dicis postu/
me semper.Dic mihi cras istuo postu
me quando venit. Et subdit. Quam
longe cras istuo:vbi est:aut vnde pe
tendum? Nungo apuo partos arme/
nosqz latet.Hoc cras: cras istuo q̃ti
dic mihi possit emi.Et concludit.Cre
de mihi non est sapientis dicere viuã
Hec tamen insipientia hominum est;
q̃ in spe transeunt dies:et vsqz ad se
nectutem absqz bonis moꝛibus per/
ueniunt.Sene.episto.xiij.ad lucillum
Quid turpius q̃z senex viuere incipi/
ens.Et episto.xxiij. Quidam tunc vi
uere incipiunt:cum desinendum est.

Et epistola.vj.Ante senectutem cu/
raui vt bñ viuerez:vt ĩ illa bene mo
riar. Reuera pꝛudentes hoc faciunt.
quia diem absqz bono opere:aut pe
nitentia abire non permittunt. quod
facere stulti negligunt . Unde Possi
donius.Unus inquit dies hominum
eruditoꝛum plus placet q̃z imperiti lõ
gissima tempoꝛa. Sz vñ pluriũ gigni
tur stultitia: ita etiam vt in nõ certo
tempoꝛe confidant. Hoc enim ideo ac
cidit vel quia tanq̃ bꝛuta sine consi
deratõe moꝛtis viuunt:aut vitã futu
ram nõ sperant: aut deũ iudicem nõ
credunt: vel peccata sua grauioꝛa nõ
putant:vel pꝛopter spem misericoꝛ/
die diuine penitere non curant:qõ tñ
gentiles plurimi fecisse legũtur . Uñ
Sene.ad lucillum episto.xxviij. Ini
tium inquit salutis est notitia peccati
Nã qui peccãre se nescit coꝛrigi ñ vult
Ideo q̃tum potes teipsum argue.sci
licet per penitentiam. quia teste eode

Seneca in agamenone. quem penitet peccasse pene innocens est. Unde libro de moribus. Alteri semper ignosce to: tibiipsi nunq̄. quia scilicet vnusquisq; pro delicto semper penitere habet. Ille autem penitet: cui verecundia delicti adest. Unde Socrates. peccatum geminat quod non est pudibundum. Unde Ouidius in epistolis. Erubui gremioq; pudor deiecit ocellos. Nec sacris in tacita signa fatētis erāt Et secundo de tristibus. Heu mihi cur vidi: cur noxia lumina flexi. His verbis manifeste apparet gentiles ꝑ suis delictis penituisse. Peramplius ergo gens christiana pro criminibus penitere tenetur: cū sit ex gratia obligatior: in lege celsior: in spe potior: in vocatione specialior. Adsit igitur pro sceleribus penitentia: vt sine dilatione euanescant. Unde Sedulius li. j. Culpa fugit: cedunt lachrimis delicta refusis. Et prosper libro epigra. Conuerti namq; ad dominum certissima vita est. Et pacem offensi quere solo salus. Qui terret parcit: qui percutit ipse medetur. scilicet per penitentiam.

Capitulum quartumdecimum de liberalitate.

Liberalitas vendicat amorem: et homines ad magnos promouet honores. Unde liberalitatem describit diui mus ad Alexan Liberalitas est rei communicatio: nesciens pati dispendium: cum in alterius participata trāsfunditur. Et sicut ex vna face: si lumina plurima fuscendis: nullum damnum sequitur: sic nec liberalitatis beneficium incommodum affert. Dicente Boetio secūdo de cōsolatione. Diuitie inquit magis effundendo ꝙ congeruando nitent. tunc enim precio/sa ē pecunia: cum trāslata in alios largiendi vsu desinit possideri. Auaricia semper odiosos: claros largitas facit. Unde Cassiodorus episto. iiij. Libenter inquit omnibus prebeam9 assensum: quotiens iusta est vox postulantium. nec decet esse difficile beneficium: quod non patitur largitate detrimentum. Di tamen liberales putandi non sunt: quorum largitas: et ut melius dicam expensa immoderata ē sub prodigalitate: aut cum reciproca vtilitate. Unde Seneca li. j. de benefi. Commendat beneficiū non ex quātitate muneris: sed ex voluntate. beneficium inquit est beniuola actio spontanea atq; gaudiosa. nec refert quid detur: sed qua mente. Et subdit Magis inquit nos obligat qui parua dedit magnifice ⁊ libenter: ꝙ quidando se accepturum putauit muneris sui occasiōe. Unde Uarro ex sententijs. ex animo dantis censetur munus magnum Et in prouer. sapientus dicitur ꝙ bis gratum est: quod opus est. quia scilicet muneris circunstantia bona est: quando qui dat indigentia respicit accipiētis. His etenī documentis clare apparet bñficia co fieri laudabiliora: quo fiūt discretio aīoq; meliori. Unī matheus ī ii. de Thobia. Affectus preit effectū non aspice ꝓtus: sz fluat ex quāta scedulitate data tū Et subdit, verus amicus dantis in

affectu: ñ vatõe patz. Da cito va gratis gratuz: ne gr̃a fiat venalis. grato munere gratus eris. ꝓigus mẽsurã excedit: largus honoꝛi seruit fructificat ꝓcus. auarus eget. Est ancilla dei simplex elemosina: mortis antidotuz: veie porta: salutis iter. Liberat a mortis laqueis elemosina: sordes abluit: actoꝛi dulce ꝓrat opus. vitam perpetuat: vẽturũ ꝓstat honoꝛẽ. Uñ mar. cocus. grãve sui preciũ muneris actoꝛ hẽt. Quas dederis solas semꝑ bẽbis opes. Erubescãt igitur auari: sua largiri timẽtes. Nã terrena possessio solũ cõmodata est: quã distribuere recusant ipante dño cuius ẽ. Ualt enĩ deus vt paup nõ egeat bis q̃ in tua ptã te posita sũt. Uerũ distributio sapiẽter et caute facienda est. Naz iuste et merito iusto largiẽda ẽ: facultas sue necessitati succurrẽs. Itaq; cõsidera re oportet psonã: tp̃s: facultatẽ: obsequia ipensa et huiꝰi: q̃ liberalitatem concernũt. Tul. li. j. de offi. Liberalitate ingt et bñficentia nihil est nature homis accomodatius. Sz hz multas cautiones. Uidẽdũ ẽ enĩ primum ne obsit benignitas et hisipsis qbus benigne videtur fieri: et ceteris. Sunt enĩ multi equidẽ cupidi splẽdoꝛis: et gloꝛie qui alijs eripiũt qõ alijs largiãtur. et sic alijs nocent: vt in alios liberales existant. Nos autẽ ea liberalitate vtamur que aĩcis ꝓsit: et nemini nocz Deinde attendam9 ne maioꝛ sit liberalitas q̃ facultas. et tandẽ vt ꝓ dignitate cuiq; tribuatur: qõ est fundamentũ iusticie. nihil enim libarale est quod nõ est iustum. Deinde spectandi sunt moꝛes eius in quẽ benficium confertur et animus eius erga nos: et cõmunitas: ac societas vite: et ad nostras vtilitates officia ꝓius collata. Hec Tul. Cõmemoꝛemus tamẽ temꝑis huius largitiones. Capiũt enĩ principantes a laboꝛãtibus: vt distribuãt pigritantibus. nec cernunt personę qualitatem: sed propꝛiam voluntatem. eaq; sepius prebent que dare illicitum est. non tamen liberalitas ẽ iniustum munus conferre. Sene. li. de benefi. nocua inquit non dare impetrantibz: sed negare beneficiuz existimamus. Nam turpissimi damni genus est inconsulta dominatio grauandi usq; est beneficiũ male dedisse. Ideo Catho. Cui des videto. Et Macrobius libro saturnalium. Beneficium dando accepit: qui digno dedit. Itaq; consulte et prouide largienda sunt bona collata nobis. nunc tamen hoc cõtingere videmus: ꝙ solis diuitibz munera dantur. nec dãt diuites egẽtibz: sz egẽtes diuitibz ꝓbẽt. Juxta illõ Teren. in phoꝛmione. q̃ inique cõpatũ ẽ: vt hi q min9 hẽnt semꝑ aliquid ditioꝛibz addãt. Et mar. cocus. Dantur opes nullis nũc nisi diuitibz.

Capitulum quindecimum de beneficijs cito: et gratuite dandis.

Beneficiuz eo gratius: quo citius: et sine spe mercedis tribuitur. Unde Sene. ij. de benefi. Ingratum est beneficium: quod diu inter manus dantis hesit. grauissimis inquit viris nulla res cariꝰ cõstat: q̃ que precibz empta est. Molestum est verbum: et o-

nerosum:demisso vultu dicere: rogo
Itaq; maioris gratie munus est:quo
minus diu pepēdit.Ab antigono enī
cynicus petijt talentum.et respondit
Antigonus:plus esse ꝫ cynicus pete
re deberet.Repulsus ergo petijt de/
narium. et respondit Antigonus. mi
nus esse ꝫ regē decereet dare.Turpis
sima certe huius cauillatio:quā inue
nit quomodo neutrum daret.in dena
rio regem:in talento cynicum respe/
xit.cum posset denarium tanꝫ cyni/
co dare: et talentum tanꝫ rex.nihil
enim tam exiguum est q̄ non hone/
ste regis humanitas tribuat. Ex qui
bus apparet q̄ vir liberalis dilatio
nis occasionem querere non debet sz
presto io cōmunicare quod decēs cō
cernit.Nec tamen dandi tanta debet
esse volocitas: vt inconsulta fiat do
natio.sed deliberatiōe prebabita. Si
munus hoc exigat:munus dandus et
to et hilariter debet impendi. Unde
Gene.libro primo de benefi. Eos re
prehendit qui difficulter et displicen
ter dant:aut qui fatigati distribuunt
aut qui inconsulte impendunt. Un/
de Antigonus inquit aut donum di/
stulit aut timide negault:aut promi/
sit.sed difficulter et superductis sup
cilijs:aut superbia abiecit:aut fatiga
tus dedit. His enim modis munera
libere non impenduntur.nec tamē de
liberatio reprobanda ē quia qui stul
te aliquid prebet:laudem non mere/
tur.et qui inuite prebet: gratias ha/
bere non debet. Unde Uarro in su
is sententijs ficte refert quis gratiaz
inuite danti.quod vix datum est:ne
putes beneficium sed predam. semel
dedit qui rogatus bis non acquieuit
extorquere autem est plusq̄ semel ro
gare. Unde Eunodius argumentum
est non merentis rogare diu.Et in p
uer.sapientum.Beneficium vere bis
dat:qui celeriter dat.Et Latho. Qō
prestare potes ne bis promiseris vti
Plurimos tamen nouimus quibus
mos est plurima promittere:et modi
ca dare.et si quid dederint:hoc dant
fastidio:aut pre pudore:aut p̄ sperato
seruitio:vel mercede:in quibus nul/
la liberalitas est,quia nil dant sponte
absqz reciproco munere.et si quid de
derint adimproperant: et homines
ipsis seruos fieri suadent. Uerumta
men teste Gene.ij.de benefi. Taceat
qui beneficiū dedit.narret qui acce/
pit.Et li.iij.qui dat beneficia deū imi
tatur.qui aūt repetit:fenerator est.et
Teren.in andria.Frequens cōmemo
ratio bñficij exp̄bratio eius ē.Unde
Tul.li.de amicitia.meminisse ingt dz
bñficioz ipse i quē collata sūt non cō
mēorare aūt q cōtulit.Et i puer.sa.
Bñficiū q se dedisse dicit petit.Unō
stoici a collatore dixerūt bñficiū nō d
bere p̄dicari.put narrat Gene.li.vij
de bñfi.Et Mar.cocus.Que mihi p
stiteris i euū sempqz tenebo.Et sub
dit.credo mihi q̄uis īgentia postume
dones:Actoris peūt garrulitate sui.
Quot sūt enī q distribuere nil vellēt
nisi famā vl cōmoditatē exide se ha
bituros sperarēt? Jactātijs quoqz tu
mescūt.et i ol cōuiuio q̄ dderet q̄ nō
referūt.et si qd dederīt: hoc ioco fa
ciunt:vt cultibz et reuerētijs venerē
tur. Horum enī munera bñficia ñ sūt
qr nō alteri sed sibi prodesse querūt

Uerumtamen beneficium gratuitum esse debet et sine spe reciproce vtilitatis. Unō Sene. ij. de benefi. hec beneficij inter duos lex est. alter cui obliuisci statim debet: et alter memor esse accepti. Et subdit. detrabēda est inanis iactatio: reliqz loquantur nobis tacentibus. Nam teste varrone in suis senten. Turpissimum est in datis sperare. Et in prouer. sapien. dicitur. q pulcherrimum est omnia prestare nihil exigendo. Attēdere nihilominus habent beneficia qui prebent non solum vt cōmodum ex dato nō sperent: sed etiā vt bonus sit ipse cui beneficium impendunt. quia teste Sen. v. de benefi. nullus malo benefitium dare potest. quia quicquid ad illum peruenit prauo vsu corrumpitur et quicquid illi commiseris: id onus suum: et miseriam facit. quecunqz cū illis contingunt in suam miseriā vertunt. Joco Tul. li. ij. de officijs in beneficijs inquit collaudādis: mores hominum non fortunam sequi honesta ratio est. Attendat ergo beneficij collator: persone qualitatez: nullamqz exigat commoditatem.

¶ Capitulum decimumsextum de beneficijs cognoscendis.

Sicut illiberalis ē: qui subspe mercedis munera prebet: sic ingratus: nulloqz beneficio dignus est: qui susceptum non recognoscit beneficium. Plurimum enim ingratitudo munera dari prohibet: et hominum liberalitatem executione carere iubet. Unde in p uer. sapientum dicit. q ingratus vno miseris omnibus nocet. Reuera beneficiorum memoria fragilis est. Sene. ad lucilium. Nullum inquit maius malum habet cupiditas: cū q ingrata est propter obliuionem acceptorū Uerum multi munera prebentes ingratos eos faciūt quibus dant. eo q de ipsis diffidunt et se perdidisse qō dederunt dicunt. Juxta illud Sence primo de benefi. Multos quidem ingratos experimur. sed plures facimus. ipse enim perdit beneficia qui se perdidisse cito credit. Nihilominus tamen turpissimum est ingratitudinis vitium mentemqz molestat ingratam Juxta illud Sene. episto. xvj. ad lucillum. Torquet se inquit ingratus: et marcet. odit q accepit: quia redditurus est beneficia: faciem exterminat: et iniurias dilatat et auget. Uerum tamen sapiens beneficium commendat: et qui gratus est assidua commemoratione delectatur: qui etiam beneficium dedit: ex ingratitudine prudens si fuerit non anxiatur. ingratitudinemqz nulli imputat: nisi fortune. et benigne interpretando suffert: nec mutat animum suū aduersus bene meritos. Sed proh dolor plurium ingratitudo hoc patrauit excidium: vt bene facere proximo vidcatur pluribus periculum. Nam beneficia qui susceperūt frequenter solent eos fugere a quibus susceperunt pre pudore quem gignit superbia ingratitudinis mater. Alij vero suscepto vno beneficio ad aliud mox absqz rubore currunt: et beneficentiam munificiorum in fastidium vertunt. Alij vero

beneficium cum ſuſceperint:ſuperbie conferentium aſcribunt.illoſqz infa/mant a quibus acceperunt: affirman tes ex muneribus non niſi gloziam q̄ rere:et faſtum.Alij vero qui benefi/cia ſuſcipiunt:indigentie conferentiū attribuūt.Nam penes ſe dicunt:ideo is dedit:quia me eget vel indigebit. Nouit enim aut aliquo ſibi proficere poſſe:aut mee familie ſperat obſequi um.Dicunt etiam plures beneficia cō ferri fraudis ſub pretextu.Dicunt enī dona ipſis ideo fieri; vt ſurripiatur vxor:cum pulchra ſit.vel vt filia rapi at̄:aut ut ancilla ſeducat̄:famul9 ſub ſtrabatur:vel vt familiaritate ſecre/tum aliquod eliciatur.His eteniz mo diſ plurimi beneficia que etiaz gratis dantur:in venenum et opzobriuz mu tant.Itaqz munificentiā plurium re/tardant.Rurſus alij dona cum acce/perint mīme recognoſcunt:ſed quod mutuo ſuſceperunt ſibi dari conten/dūt:reſtituereqz r̄cuſant.Ideo Sene. p̄mo de benefi.Docendi ſūt inquit q libenter accipiunt libenter reddere.z eos quibus obligati ſunt:re animoqz non tantum equare ſed etiam vince/re.Unde codez teſte Sene.iiij. de be ne.Quidam inquit cum aliquid ſuſce perint nihil ſe debere teſtantur. Alij vero mutuum ſuſceptum mox remit tunt:ne videantur debitores fieri.ſz nimis cito ſoluere cupit: inuitus de/bet.et qui inuitus debet:ingratus eſt quod ita intelligas: quia inuite debe re:ſepius quedam ſuperbia eſt.humi lis autem bonis obligari non debet vereri.et quedam ingratitudo eſt mu tuo aliquid capere abſqz vſu illius:ni ſi cā non indigentie appareat qua cō parante mutuum fieri non debeat.ſi cut enim qui concedit vult ſibi mutu um reddi:ſic etiam ex vſu capto be/niuolentiaz ſperat. Ingratus eſt igi/tur qui non reddit quod accepit. In/gratus etiam qui mutuare rei vſuz cō temnit. vterqz enim fraudat largito rem.Unde methodorus.beneficia in quit creſcunt mora. et tanto plus ſol uendum eſt quāto tardius.Et ſubdit ad propoſitum. ingratus eſt inquit q beneficium reddit abſqzvſu.Nam ſe pe quod datur exiguum eſt. quod au tem ſequitur ex eo magnum.pulcher rimum eſt tamen cum feruore mode rato data reddi:vt inquit Uarro in ſuis ſententijs. Sz quomodo iſta cō uenire poſſunt?Unuſ enim docet mu tuate rei vſum capere.alius ſuadet ci to reddere.Reuera vſum mutui ſper nere ingratitudo :et ſuperbia.et cito non reddere: facultate habita etiam ingratitudo eſt.ille autem reddit:qui vſucapto conuentionis tempore op/portuno reſtituit.qui vero dedigna/tur vſum accipere:conuentioniſqz te nere formam:non dico q̄ cito:ſed ni mis cito reddit.Nam qui mutuat:nō ſolum id ſperat quod largitur ſibi re ſtitui:ſed beniuolentiam: fidem:et a morem exinde captare licite intendit. Abſit tamē q̄ munus reciprocum ex pectet .abſit etiam qui recepit vt ſol uere contendat.Dices fortaſis te acce piſſe quod reddere non potes.aut ei te poſſe dum accepiſti ſperaſti:aut nō ſi hoc ſperaſti:fortuna improuiſa eſt te non poſſe. Spera igitur q̄ tue for tune miſerebitur ipſe aquo accepiſti.

qui si recuſet: fortunam patienter pa
tere. cuius mos eſt inſtabilem eſſe. Si
vero te reddere non poſſe preſciuiſti
cur ergo accepiſti? Nam fraudaſti tu
um largitorem. Unde in prouer. ſapi
entus dicitur. q fraus eſt accipere qđ
non poſſis reddere. Et ſubditur. plu
rima beneficia accipit qui ſcit reddeꝛ
Ioco Latho. Beneficij accepti me
mor eſto. Unde refert Seneca q rex
archelaus frequenter Socratem in
uitauit: vt eum honorare poſſet. ſed
Socrates renuebat: dicēs ſe nolle ab
eo beneficia accipere: cui non poſſet
paria reddere. His ergo documentis
colligitur: q gratus eſt et qui bene
ficium reddit: et qui ſuſcepti benefi
cij vſum non reſpuit. Aliud tamē eſt
beneficium petere. aliud eſt benefici
um datum capere. Non decet enim
vt diues pauperi petat. Decens eſt ta
men vt munus a paupere datum gra
tanter accipiatur. Juxta illud Latho
nis. Exiguū munus cum dat tibi pau
per amicus. Accipito placide plene et
laudare memento.

Capitulum. xvij. de ſufficientia
et paupertate.

Justissimus eſt: ſufficientiā
qui habet. nec eſt indigen
tia: niſi ex immodeſto ap
petitu. Nam ſtultum eſt appetere: qđ
habere non poſſis. Si autem habere
potes: tibi hoc poſſe ſufficiat. Nil enī
aliud petunt homines: etiā ſepius am
bitioſi. Si enim ex inſufficientia: aut
moleſta paupertate bonum aliquod
contingeret tunc fortaſſis irrepreben
ſibiles eſſent hi qui diuitias fugiter
deſiderant: aut qui rerum modicita
tem habent. ſed hec non niſi anguſti
am prebent. homoq3 contentus per
ſufficientiam: rebus ex modicis fit le
tior: et hylarior diuitibus continuis
deſideriis vacantibꝫ: quorum mens
inquieta: triſtis et ſollicita eſt. rebuſ
q3 ſuis p̄ cupiditate vti nō audent. ſꝫ
his aggregant quibus poſtremo ſunt
in deriſum. Contentare igitur exigua
domo tua. et in pace viuas: his yten
silia que tibi ſufficere debent. Unde
Quintili. cauſa. xij. Humile inquit tu
gurium cum ſufficientia regnum facit
Et Uarro in ſuis ſententijs. Non eſ
ſemus pauperes ſi neſciremus quid
eſſet paupertas. Illi autem quid ſit
paupertas neſciunt: qui ſuam modi
citatem mediante ſufficientia pauper
tatem nō arbitrantur. quia teſte Va
lerio li. iiij. capi. iiij. Omnia nimirum
habet qui nihil concupiſcit eo quidē
certius quo cuncta poſſidet. quia do
minium rerum collabi ſolet. bone mē
tis vſurpatio nullum triſtioris fortūe
recipit incurſum. Et Seneca epiſtola
prima ad lucil. Non puto paupere
cui quantulūcumq3 ſatis eſt. Et idem
epiſtola. ij. pauper eſt: nō qui parū ha
bet: ſed qui multum cupit. quid enim
refert q̄ſtum in horreis iaceat. et ceꝛa
Et ſubdit. Optimus inquit diuitiaꝝ
modus eſt habere quod neceſſe eſt.
et proximus habere quod ſatis eſt.
Idem epiſtola. iiij. Magne inquit di
uitie ſunt compoſita paupertas lege
nature. Nam lex nature ſcit quo egea
mus. petit enim non eſurire: non ſiti
re: non algere. ſꝫ nō eſt neceſſe maria

transire: castra sequi: aut ex fortuna pendere. Joco ꝓ Plautus in aululari a Sibimet esse sufficientem primuꝫ bo num est. ꝓ Posco enim vt attendamus veterum sufficientiã: paupertatemqꝫ placitam. Nam de diogene refert. Se neca. qꝫ potentior erat alexendro om nia possidente. quia plus erat qꝫ iste nollet accipere q̃ꝫ qꝫ ille posset dare. De isto diogene Ualerius. iiij. ca. iij. narrat. qꝫ alexander qui cognomen inuicti assecutus est: continentiaꝫ dio genis cynici vincere non potuit. et ibi dem refertꝫ cum siracusis diogenes olera lauaret aristippus ei dixit. si in quit Dionysium adulare velles: non ista esses. cui diogenes. ꝛ si ista vellet esse: dionysium non adulares. Unde ꝓ Hieron y. contra iouinia. de diogene refert. qꝫ duplici palio vsus fuit ꝓ/ pter frigus. perã pro cellario habuit et clauam ob fragilitatem et senectu tem ad membra sustentanda ferebat in dolio volubili se habere domum iocabatur. et in uestibulis portarũ mo rabatur: tẽporeqꝫ frgoris os doliꝫ ver tebat in meridiem. et iuxta motuꝫ so lis voluebatur. et cum quẽdam pue rum manu bibentes vidisset: tũc vas culum suum ad terram proiecit: dicẽs nesciebam inquit qꝫ natura poculum haberet. Ecce q̃ꝫta sufficiẽtia et q̃ꝫ le ta paupertas. Unde tulius in libro de amicitia. Honesta inquit res est leta paupertas. Illa vero non est pauper tas: si leta non est: sed miseria. Si enĩ alicui sua non videntur amplissima li cet etiam totius mundi dominus sit: tamen miser est. Et idem Tulius in paradoxis contentum esse rebus suis optime certissimeqꝫ sũt diuitie. Que so enim vt ad naturam viuas nunq̃ꝫ porro pauper eris. sed ad opinionem si vixeris: nunq̃ꝫ eris diues. Nam exi guum desiderat natura: opinio immẽ sum: multisqꝫ parasse diuitias miseria fuit. ꝓ Reuera penes me consimiles sen tentias sepe reuoluens: dixici qꝫ tan to quis est infelitior: pauperior et mi serior: quãto de opibus continendis curiosior. Quosdam etenim noui quo rum totũ studium ditari fuit. nõ qui dem per insufficientiam: sed per abũ dantiam. quibus etiam cura non fuit quo pacto: vel qua fraude facultates sibi aggregarent. eorumqꝫ somnia de solis nũmis erant: turpiqꝫ conquestu etiã notorio repleri non erubescebãt qui tamen in plenitudine desideriorꝫ suorum decesserunt: et ad mortẽ duꝫ agonizarent sollicitudo eorum tota ꝺ suis facultatibꝫ erat et fraudis timo re lectum fieri petebant in loco pleni tudinis bonorumꝫ suorum. pluribusqꝫ monentibus de salute vt cogitarent audire contemnebant. Itaqꝫ in suis i felicissimis desideriꝭ vitã vt deꝙ scit terminabant. vtinam feliciter O ma la cupiditas o desiderium insatiabile: cur hominem ita inuoluis? Non po/ test enim corpus nisi vestes modicas ferre: paucisqꝫ cibis pascitur venter Abscedat ergo infesta cupiditas: et le ta paupertate vitaꝫ maũducemus di cente Lathone. Infantem nudum cũ te natura creauit. ꝓ Paupertatis onus patienter ferre memento. Quod nimi um est fugito. paruo gaudere memen to Lõmoda nature nullo tibi tempo re deerunt. Si contentus eo fueris

quod postulat vsus. Et Haufri. ī poe. liber is est: vitijs qui non inseruit. abundans cui satis est quod habet: satis illum constat habere. pauper autē est qui plus cupit. Unde Halte li. iiij. in alexan. animum nullius egentem nō res efficiunt: sed sufficientia. cuius sit modicum si sufficiat nullius egebit. Et matheus de Thobia. Non rerum cumulus: sed sufficientia ditat. Si tibi sufficiant paucula diues eris.

Capitulum decimumoctauum de auaritia vitanda.

Auaritia abisso comparatur insaciabilis. sicut autē aquas sine fine deglutit: sic auaro nihil sufficit. Nam teste Salustio in catilinario. auaritia: fidem et probitatez: ceteraſqz bonas artes subuertit: et pro his superbiam: crudelitatem: deum negligere: omniaqz venalia habere docuit. auaritia pecunie studium habet: quam nemo sapiens cupiuit. hec virilem effeminat insatiabilis est. nec copia vel iopia minuitur Unde Sene. declamationibus li. ij. Muliebrium vitiorꝝ fundamentū est auaritia. Et idem Sene. ad lucil epi. lxxiij. Stulta inquit auaritia mortalium ꝓprietatem discernit. nec quicqꝫ suum esse credit: quia semper diffidit Quamobrem Quintili. li. vij. Eque deest auaro quod habet: sicut quod non habet. quia teste Boetio. ij. de cō sola. Auaritie nihil est satis. Uñ Tuli. li. ij. de offi. Nullum vitiū deterius est auaritia. Et li. de senectute. Quid inquit auaritia senilis sibi velit: nō intelligo. Quid enim absurdius esse potest: ꝙ quo minus restet vie: eo plus viatici querere quod faciunt aliqui senes: qui ꝙto sunt seniores ꝙto minꝰ sunt victuri: tanto fiunt cupidiores.

Cesset igitur cessat auaritia in animo tuo. quia teste Tul. rhetorica. ij. Auaritia omnem hominez ad quodvis maleficium impellit. Unde Uale. li. ix. capi. iiij. Auaritia inquit est latentiuz invagatrix lucrorum manifeste prede auidissima vorago. neqz habendi fructu felix: et cupiditate querendi miserima. hec enim plurimos occidi sua / sit: et ad desperationem plurimos induxit. Unde refert ꝙ cum Septimulus ꝓpter multitudinem auri et argēti in mari se piturum videret: maluit mergi: ꝙ suas opes in mare proiici. Hic enim diuitias non possedit: sed ab eis possessus est. Tytulo: rex insule: animo pecunie miserabile mancipium. Auarus namqz plusqꝫ in deo: in suis opibus confidit. nulliqz proficere curat ex his que habet. pauperes odit: et diuitibus etiam non amicatur Unde in prouer. sapi. Auarus nisi cuz moritur nihil recte facit. nec potest auaro fere peius optari: ꝙ vt diu viuat. Nulli enim auarus bonus est: sz inopi pessimus. negandi causa nunqꝫ auaro deficit. sapienti tamē congruit pecunie imperare non seruire Nam pecunia non satiat: sed irritat. Unde Horatius in primo epistolarum: epi. ij. Semper auarus eget certuz voto pete finez. Ob hoc versificator. Cur homo qui cinis es per auaritiam sepelis aes. Eri cur heres eris q non eris heres. Quando sepultus eris: possessor

non eris heres aeris. Dici sepe putes tu qui sub marmore putes. Non ho/die quod heri. nouus heres imperat aeri. Sed ad hoc homies non atten/dunt nec considerant diem extremuz in quo omnia deserentur. Unde Hal terus. viij. in alexan. Quid tibi diui/cijs opus est. Et subdit. q̄to tibi plu ra parasti: tanto plura petis: et haben dis acrius arces. Et Ouidius primo methamor. Effodiuntur opes irrita/menta malorum. Jamqz nocens fer/rum: ferroqz nocentius aurū. Et li. iij. inopem me copia fecit. Et li. ij. Auaro vix opes ipse suas aīmo capit. Et ma ximianus. parcis pena est incumbere rebus: quas cum possideas est viola re nefas. efficior custos rerum magis ipse mearum. conseruans alijs que pe riere mihi. et semper retinens nil ti/muisse puto. auari cecus amor natiuū vincit amorem. Et Ouidius. ij. sine ti tulo. Querit auarus opes et qui lassa uit cundo: equora periuro naufragus ore bibit. quia scilicet mare sepius ab sorbet: qđ auari magnis laboribz co aceruant. Di etenim bona quedam tanta auiditate: quandoqz tamdiu cu stodiunt: q̄ pereuntur consumuntur aut saltem deteriorantur. pauperibūs dare nolunt ea: quibus vti nō possūt De quibus Juuenalis li. v. satyra. ij. dicit. Diuites bona plurima custodi/re: qui pretermittunt pauperibus er/rogare. Joco sic ait. sed quo diuitias hec per tormenta coactas? Cum furor haud dubius: cum sit manifesta fre/nesis. Ut locuples moriaris: egenti vi uere fato. Interea pleno cum turget sacculus ore. Crescit amor nūmi: q̄tū ipsa pecunia crescit. Et minus hāc op tat qui non habet. Tantis parata ma lis: cura maiore metuqz seruantur.

Misera est magni custodia sensus.

Tul. rhetorica prima. cupiditas est ge nus omnium libidinuz. Et in prouer. sapientum. Cupiditates fugere regnū est vincere. Uale. vij. Inutiliter aliqd cupere: et in eo perseueranter morari hec dulcedo vicina est exitio. Joco Sene. ad lucillum epi. xxviij. Nemo inquit nostruz idem est quod fuit pri die. Nam quicquid vides currit cū tē pore nihilqz stabile: vel solidum est: nos tamen ea cupimus tanq̄z sint sem per prospera nobis: aut tanq̄z simus ea semper habituri. Reuera hec aua/ritie conditio est in egestate cupere et bonis aduenientibus per amplius de siderare. Tul. li. de paradox. parado/xo primo. neqz expletur vnq̄: neqz sa tiatur cupiditatis sitis. nec soluz augē di ea que habent libidine cruciantur homines: sed etiam amittendi metu Unde dicimus ad Alexandrū. Est in quit ferocissima pestis cupiditas: q̄ solet homines egenos quos capit effi cere. Omnis enim cupidus egen9 est quia et si bona habet: ipsis non audet vti. Unde refert helinandus q̄ in ob sidione hānibalis: trecenti prenestini recluſi fuerunt: victualibusqz carebāt cumqz tñ inf̄ eos auarus quidam mu rem recepisset: maluit alteri cuidaz .p. ducentis denarijs vendere: q̄ suc fa mi prouidere. Itaqz ipse auarus cum ducentis denarijs fame mortuus est. sed emptor dei prouidentia vixit. Ec ce quanta cupiditas: que homiem ita detinuit: vt potius seruiret cupiditati

ꝯ proprie saluti. Unde Lucanus li. iij. Ferum mortemqꝫ timere auri nescit amor. Et Virgilius. iij. Eneidos. Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames. Joco Latho. Dilige denarium: sed parce dilige formam. Illi enim parce denariorũ formã diligunt qui pro sola necessitate querunt. Sed formam illi desiderant: qui denarios vendicant: non pro necessitate sed pro superflua auiditate quod faciunt diuites. Juxta illud Petronij. Hoc magis sitiens erit omnia cernẽs Qui tenet et sicco decoquit ore famẽ Et Marcialis cocus. Fortuna multis dat nimis: nulli vero satis. signanter auaris. Prosper in epigrã. Nec pax solicitis: nec modus est cupidis. Et magister scilo. Non bene dignus equo: cui carior est equus equo. quod tamẽ accidit auaris qui res vltra equuꝫ: id est iustum diligunt.

Capitulum decimumnonum de rapina et fraude.

Raptor nil licite suo rapta conquestat. quicquid enim pretextu fraudis acquiritur: male possidetur. Tul. iij. de offi. detrabere aliquid alteri: et hominem hois incõmodo: suum commoduꝫ augere: magis est cõtra naturã: ꝯ mors ꝯ paupertas: ꝯ dolor: ꝯ cetera que possunt aut corpori accidere: aut rebꝫ externis. Et philippica. ij. Male inquit parta male dilabuntur. Nempe difficile est vt quis ex rapina prospere tur. si quis enim suis diebus gaudere videatur bis que rapuit: eius tamẽ prosperitas aut non erit diuturna: aũt in successoribus non durabit. Juxta illud Sene. ad lucilium. Nulli inquit cui rapina feliciter cessit gaudiuꝫ rapti durat in posteris. Nec mirum quia nullum violentum perpetuum. Sursuꝫ apparet: atqꝫ displicibile nimis eos videre maiores raptores: quibus bonorum plenitudo maior collata est et qui possessionibus amplioribus feruntur: rapere pauperibus sollicitantur. quinimmo et raptores a raptoribus rapiunt. Unde Plautus in aulula. Sepe condita luporũ fiunt rapine vulpium. Itaqꝫ vulpes quandoqꝫ lupis rapiunt ea que lupi rapuerũt. hoc enim merito contingit: vt arte praua artifex pereat sua. deforme est tamẽ virtutis gloriam magnitudĩe prede minuere. Sed probdolor diebus istis rapere multis nõ apparet pudibũdũ quoniã magni latrones latronũ sunt iudices: eosqꝫ non castigant quorum preda affertur eis: sed solum illos: et iudicant: et rigorose sententiant: quoruꝫ rapine eis nõ suffragantur. Quot enim regibus: et principibꝫ seruiũt raptores: qui pauperum bona: nunc propria auctoritate: nunc stolida temeritate tollunt? quandoqꝫ etenim debita negant. et negare si nequeãt: ad satisfationem cogi non formidant: quia fauorem iudicum sentiunt: minas inferunt: et verbera sepe omisqꝫ extorsionis vias excogitant. et hoc fortasis: quia suos dominos paria vel maiora facere vident. Unde illud Ouidij primo methamor. accidisse videtur. viuitur ex rapto. non hospes ab hospite tutus. Et idem Ouidius li. j

sine titulo. fit cito per multas preda petita manus. Utinam qui rapiunt illud attenderēt:quod arator li.primo Auri cesset amor qui pectora semper adurit. Quo rapitur mortale genus quo pullulat omne.De radice malum cum vis violentius ardet. Ambitio crescit:stimulantq3 rapinis addita lucra famem.Cogitur raptores attendite seculi diuitias transitorias fore.

Cur ergo in perditione animarum rapitis?quid enim prodest habere quod alterius est:perpetuo obligari:aut restituere?aliias enim morte mala moritur raptor. Uerum cupiditas mundi homines fere singulos predomat. superbia quoq3 ad rapinam plures inducit: quia plurimi ex fastu assueto: statum quē nequeunt tenere cupientes:cum ex se non habeant alijs rapiunt.et malunt ex raptu pompam ostēdere q̄ in simplicitate absq3 fraude manere.Seneca ad lucillum episto.v.

Magnus est ille inquit qui fictilibus sic vtitur:quomodo argēto. Illos tamen non reprobo:in quibus honestas maior q̄ ex fictilibus apparet: si concedens facultas prestet. Et ideo subdit idem Sene.nec ille quidem minor qui sic argento sicut fictilibus vtitur infirmi animi est diuitias non posse pati. Lamentandum tamē pompas nimias adinuentas fore.quibus rapine occasio datur:eo q̄ infelicez se putat:qui statibus vitiorum non equatur.sed teste Ouidio primo de remedijs.Decipimur cultu gemmis auroq3 teguntur omnia.Et Marcialis cocus

Non nisi delicijs conuenit hic babitus. Nec enim verba de vestibus pre-

sentis seculi merito intelligi possunt in quibus non nisi vanitas et curiositas est. Pro qua curiositate imitanda raptores fuerunt plurimi vanitate seducti. Si enim regibus sufficeret honestas absq3 pompositate:tunc nō exigerent a populo questus eorum. Et ei exactiones eorum rapine sunt:q3 hoc solum petere habent quod licita iura concedunt:aut quod necessitati: cogq3 honestati congruit curiositate sublata. Commemoremus enim antiqua quedam tempora:detestanda tamen: que redijsse videntur. Narrat enī Valerī.li.ix.capi.ij.q̄ Anthiocus rex syrie seductus superbia clauos aureos in equis:vasaq3 argentea ad vsuz culine comparauit innumerabilibusq3 pompis suum apparatum figmentauit.auaro potius hosti preda optabilis:q̄ vlla ad vincendū strenuo victoria. Rursus plinius li.xxxiij.de historia naturali refert de pompeia contuge Neronis que solcas ex auro: suisq3 iumentis ferramenta fieri iubebat et quarrucas ex argento. aliaq3 plurima vana potius q̄ sana:et que absq3 rapina rarissime fiunt. Nunquid principi sufficere habet:vt honeste et g;ā diter viuat:familiares quoq3 prospe ros habeat? Nunquid dissolutio corporis esset:si caput alijs membris victum auferret. Mox enim illa membra mortificarentur:que alimento carerent.sic et in policia mos est: quādo principum rapina subditos in pace viuere non permittit Non sic et enim didimus fecit:licet bragmanorū rex esset. Nempe domorum curiositatem non requirebat .sed speluncis et

cauernis cõtentabatur. Unde ipse di
cimus ad Alexandrum.in construen
dis inquit domibꝫ igne saxa non vo
luimus.nec admixtione pulueris ce/
menta cõponimus. sed in telluris spe
luncis:montiũqꝫ latebris habitamus
nullos ibi ventorum fremitus:nullꝫ
turbinis tempestatem formidamus.
Nam tutius nos defendit ab ymbre
spelunca q̃ tegula:cuius geminus no
bis est vsus.mansionis:dum viuimus
et sepulture dum morimur. Si enim
similibus principes contenti essent:ra
pine studia non quererent.sed pom/
parum fastigium prorsus relinquerẽt
diebusqꝫ suis non permitterent. Naꝫ
diebus istis omnibus scorta placent:
et laxi crines.habꝫ innumerabilia no
mina noua vestis vt inquit petro. Ue
rumtamen dicimus vbi supra. Nul/
lus inquit nobis precios⁹ est ami/
ctus femineqꝫ nostre non ornantur
vt placeant:sed velantur pudore.nec
sciunt in augenda pulchritudine plus
affectare q̃ nate sunt. Nam quis po
test opus nature corrigere?quod cum
fuerit:aut infructuosum est: aut cri/
nosum. Sed diebus istis viri:preci/
pue femine vestimentorum nouitatẽ
excogitant.et ornatuũ pro magnitu/
dine:atqꝫ sumptuositate rapinose fi/
unt:aut enormibus delictis se expo/
nunt:et scelerum suorum ex pretextu
pompas manutenent. quicquid tamẽ
mali occasione accipiunt:et si nõ rap
tum:saltem indebite vendicatum est
Merito igitur sapientes veteres ta
les fastus prohibuerunt. Unde sima
chus in epistolis.Odi in paruo corpo
re longua velamina. Illa enim vestis

decenter induitur:que non trahit pul
uerem:nec in humum demissa calca/
tur. Unde valerius li.ix.capi.primo
Sed quid ego de feminis vlterius lo
quor:quas et imbecillitas mentis et
grauiorum operum negata affectatio
omne studium ad curiosiorem sui cul
tum hortatur conferre cum tempor
superiorum et nominis et animi excel
lentes viros in hoc prisce continentie
ignotum diuerticulum prolapsos vi
deam:idqꝫ iurgio ipsorum pateatur?
Hec autem omnia ideo presentibus i
serui:quia pomparum curiositas plu
rimos:plurimasqꝫ facit rapaces.

Capitulus.xx.de fortuna et eiꝰ
instabilitate.

Fortuna instabilis est. Jõ
stultus est qui in ea confi
dit.quia si elephas arbo/
ris fraudatur in casu:frequentius so
lent fortune amatores in ea decipi.
Unde in prouerbijs sapientum dicit
q̃ fortuna vitrea est:et cum splendet
frangitur.male igitur geritur quicqd
fortune fide confidit.Stulti ergo di
uites et auari sunt qui spem suam cõ
miserunt fortune. Nam teste Seneca
epistola.viij.ad lucillum. Non est tuus
quod fortuna fecit tuum: quasi dicat
q̃ omnia fortune munera dubia sunt
Et Tul.in rhetorica secũda. Sola in
quit virtus in sua potestate est.omia
preter eam fortune subsunt domina
tioni. Errant igitur qui in rebus pro
speris omnes impetus fortune sub/

Nota.

egisse putant. Sapientes autem sunt qui cogitant in temporibus prospe/ris casus aduersos formidare. tanq̃ dicat:omnia fortune beneficia ruino sa fore.Omnia enim fortune munera insidie sunt:inquit Seneca vbi supra O si fortuna immutabilis esset q̃ infelices miseri:et q̃ felices locupletes essent.deo enim seruire non oporte/ret.vnus namq; suo infortunio despe ratus:et alius sua ꝓsperitate fere beatus esset.Sed voluit deus vt fortu na mutationi subiaccat. vt sicut diei nox:et nocti dies succedit:ita prospere aduersa:et aduerse prospera fortune succedat. nec calamitosus diffidat et locuples inaniter glorietur. Iulius celsus libro quarto . Fortuna inquit plurimos quos beneficijs ornauit:ad duriorem casum reseruat. Unde chil debertus de exilio suo.nuper craz locuples:multisq; beatꝰ amicis.Et subdit. Heu mihi nulla fides:nulla est cõstantia rebus.Res ipse quid sint mobilitate docent.Et venit a summo sũma ruina gradu.Cũctaq; ancipiti pẽdent mortalia casu. Et spondent propria mobilitate fugam.quicquid habes hodie cras te fortasse relinquet. Aut modo dum loqueris desinet esse tuum.Has ludit fortuna vices regesq; superbos.Aut seruos humiles nõ sinit esse diu. Illa mihi quondam vultu blandita sereno:Mutauit vultus nubila facta suos . His enim verbis fortune mutabilitas perpenditur Ouidius.iij.tristium.Passibus ambiguis fortuna volubilis errat. Et manet in nullo certa tenaxq; loco. Sed modo leta manet: modo vultꝰ sumit acerbos. Et solum constans mobilitate sua est. Idem Ouidius libro ō ponto. Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.Et subito casu que valuere ruunt.Ludit in humanis diuina potentia rebus. Et certaz presens non habet hora fidem.Et Gaufridꝰ in poetria noua.Nulla fides rerum reliquit ꝓ mella venenũ.et claudit nox astra diem:nebuleq; serenum.Turbida fata diem ducuntq; crepuscula noctem. O igitur auari his testimonijs vestram perpendite spem mutabilez posco ne domum vento expositaz cõstruatis.cadet enim in tempore quo fortassis recdificare non valebitis.

Hec enim domus fortuna est:que lui solet deprimi casu.Boetius primo de consolatione . Cur tantas lubrica versat fortuna vices?.Premit insontes debita sceleri noxia pena. Ac peruersi residunt celso more solio. Sanctaq; calcans iniusta vice colla nocentes. Nam impios sublimatos sepe videmus bonosq; depressos.Unde idẽ Boetius secundo de consolatione.Ostendit fortunam aduersam meliorez prospera. illa inquit scilicet prospera semper speciez felicitatis blande mentitur. hec autem scilicet aduersa semper vera est.illa fallit:hec instruit.

Nempe videmus plures pre inopia fieri sapientes. Illos autem stultos ãt ignaros experimur: quibus ignota ẽ fortune aduersitas. Ideo pluribus opportunum fuit quandoq; penuriam pati:vt fortune discatur mutabilitas:ex cuius stulta confidentia plu/

rimi seducti sunt.et qui prosperrima prius floruere fortuna:infelicissime corruerunt. Dicente Boctio.ij.de consolatione. Omnis subita rerum mutatio non sine quodam conflictu contingit animorum Et subdit.infelicissimus infortunij genus est recordari fuisse felicem. Valeri.vi.capi.ix.narrat quomodo Alchibiades duplicem habuit fortunam. quarum vna nobiltatē ei eximiam:habundantes diuitias:formam prestātissimam:fauorem ciuium propensum:summa imperia:precipuas potentie vires:et flagrantissimum ingenium assignaret. Alteraq3 damnationem exilium:venditionem bonorū inopiam:odium patrie: violentā mortem infligeret. Refert insuper de Dionysio syracusano qui cum pene totius cecilie tirānydem accepisset:opibusq3 et exercitibus sublimatus fuisset:tandem nihilominus propter inopiam puerulos corinthiorum litteras docuit. Unde idem Valeri.li.ix. capi.xij.concludit dicens.humane vite conditionem precipue primo et vltimus dies continet. medij temporis cursus:prout fortuna gubernaculum rexit:modo aspero: modo tranquillo motu peragitur.spe semper minor: dum et cupide votis extenditur:et fere sine ratione consumitur.Et Sene. li.vij.de naturali.questio. Nescit fortuna quiescere.nunc leta: nunc tristia defert. Itaq3 in prosperis nemo confidat.et in aduersis nemo deficiat.alterne sunt enim vices rerū. Ideo Salustius in catilinario. Fortūa simul cū moribus mutatur. O igitur quā magna insipientia:in fortuna tam volubili cor suum figere:et spem constituere. Erubescant igitur hi qui sapientes se estimant:et pro talibus volunt haberi. Erubescant inq3:eo q9 cū plurimos diuites experti fuerint corruisse fortunecq3 munera instabilia fore:nihilominus toto conatu pecunias ineptasq3 diuitias congregare sollicitantur quibus ita adherent:vt deum et seipsos earum occasione deserant:malunt q3 innumerabilibus periurijs fraudibus:et mendatijs suam maculare vitam:q3 suis priuari denarijs: aut facultatibus vanis. Utinam attenderēt illud Senec.in declamatio li.iij. Ludit de suis fortuna muneribus. que dedit aufert.que abstulit reddit. nec vnq3 tutius est illam experiri:q3 cum locum iniurie non habet.Et idcirco Seneca in thieste. Res deus nostras celeritatis turbine versat.Et in prouer. sapientum.Lucis est fortuna.cito repposcit quod dedit.Ouidius secundo tristium.Largitur quecunq3 licet fortuna rapit.fit gracilis subito: qui modo grossus erat.Et Catho.Labī exiguo quod partum est tempore longo Indulget fortūa malis:vt ledere possit.

Capitulum.xxi.de contēptu diuitiarum:atq3 seculi.

Quicquid in seculo est: aut est aduersum:et tunc iure spernit:aut prosperum: et tunc casu facili deperditur. Sapiens est igitur ipse a quo fortuna seculi cōtemnitur. Itaq3 vtraq3 fortuna aliquid displicibilitatis hab3. Una etei

fatigat. altera vero casum expectat
Tutior tamen est aduersa: q̄ ꝓspera
eo q̄ in ipsa vitia facilius cuitantur
Unde Quintus cur. li. v. Facilius est
aduersam q̄ prosperam regere fortu
nam. Et Seneca in hercule furente.
Fortuna peior amorez inflammat ma
gis. Et Ouidi. de ponto. Fortuna mi
serrima tuta est. Nam timoris cuent9
deterioris abest. Unde ipsemet Oui
dius infinita mala se passum fuisse re
fert. Unde. j. tristium. Tot mala sum
passus: quot in ethere sydera lucent.
Et. iiij. littora quot concas: quot ame
na rosaria flores: quotq̄ soporiferū
grana papauer habz: silua feras quot
alit: quot pisces nutrit et equor: tot p̄
mor aduersis. Et Uirgi. vi. Eneidos
Non mihi si lingue centum sint oraq̄
centum. Ferrea vox: omnes sceleruz
comprehendere formas. Comprehen
dere voces omnia penarum percur
re nomina possum. Audisti ergo viro
rum predictorum fortunaz aduersam
Illa namq̄ fortasis ipsos facit sapiē
tes. Nam et fere omnes qui sapien
tia floruerunt: aut aduersitati p̄o tem
pore succubuerunt: aut gratia diuina
speciali illustrati fuerunt. Nunquit a
fricanus tanta prosperitate floruit: ꝙ
postmodum corruit? vt ponit Tul. de
offi. et ideo concludit. In rebus inq̄t
proseris superbia fugienda est. Te
rētius in phormione. Dum inquit ho
mini maxime res assunt: tunc medi
tari oportet: quo pacto aduersus erū
nam ferat: ne aliquid in posterum sit
ei nociuum. Gaufridus in poetria no
ua. Insidias ponit semper fors aspe
ra blande. Anticipatq̄ fugam melior
fortuna repente. Ex quibus clare in
notescit q̄ falsa ē vanitas huius secu
li. Boeci. ij. de consola. q̄ multis ama
ritudinibus humane felicitatis dulce
do respersa est. que et si fruenti iocū
da videatur: eam tamen cum tenere
velit non potest. heu qualis est hec fe
licitas. Teste enim Uarrone in suis
sententijs. non est felicitas que secuz
recipit miseriam: cuiusmodi est fortu
na seculi. Unde Tul. li. de paradox. pa
radoxo. ij. cui spes omnis: et ratio et
cogitatio pēdet ex fortuna: huic nihil
potest esse certi. nihil enim explora
tum habet: permansurum sibi vnum
diem. Et subdit. Te miserie: te erūne
premunt omnes: qui te beatum qui te
florentez putas. Te tue libidines tor
quēt. tu die noctuq̄ cruciaris: cui nec
satis est quod est: et id ipsuz q̄d hēs
ne ñ diuturnū sit futuꝝ times. Te cō
scientie stimulant maleficiorum tuoꝝ
Te metus examinat iudiciorum atq̄
legum. Quia vt inquit prosper in epi
grā. Qui se peccatis gaudet feliciter
vti: infelix nimis est prosperitate sua
Si ergo diues es et peccator sis: infe
lix es. si autem peccatum recusaueris
tunc felix es: sed diues nō eris: eo sal
tem modo quo diuites solent dici cō
muniter. quibus mos est incessanter
appetere. et vltra suam necessitatem
que possident cum metu nulli cōmit
tenda custodire. Attende illud Catho
nis. Cum fueris felix que sunt aduer
sa caueto. Non eodem cursu respon
dent vltima primis. O igitur q̄sta di
uitū huius seculi stultitia est q̄ de fu
turis ñ cogitāt: q̄si dies oēs pes cēnt
hi cī poti? ceci sē q̄ illi q̄ oculis carēt

Unde Tul. in orõne de responsis aruspicum. Miserior es: cum in omnẽ fraudem oculis caperis q̃ si oio oculos nõ habueris. Nempe illi fraudãt et fraudantur: et qui male conquestant vt diuites fiant: et qui suis diuitijs in quibus sperant ex toto priuãtur. Consideremus igitur diuites seculi quo abierunt. In terram enim redacti sunt: eorũ decessit memoria. nec suis potuerũt diuitijs redimere vitã Contẽptibilis est igitur hec facultas que maiori necessitati succurrere nequit. Reuera diuitie potius nocent: q̃ prosunt: sed hoc non perpendunt: qui secalum amant. Unde narrat Valeri. li. viij. capi. vij. q̃ cum anaxagoras post longuam peregrinationẽ studij ad patriam suam redijsset: possessiones suas desertas cum vidisset: dixit. ego saluus inquit non essem: nisi iste pijssent. Et Cretes philosphus natiõe thebanus: suas diuitias in mare proiecit dicens: abite pessime diuitie. ego vos mergam: ne ego mergar a vobis. Rursus bias philosoph9 cũ omnia bona sua incendio perdidisset cuidam interroganti an doleret: quia omnia perdidisset. Omnia inquit bona mea mecum porto. pectore enim illa gestabat non humeris. Unde didimus ad Alexandrũ. Nos inqt non sumus incole huius mũdi: sed aduene. Juxta illud apostoli. non habemus hic ciuitatem manentem. Sapiens est igitur qui seculum contemnit et ea que in eo sũt. Uarro in suis sententijs. Nunc in sagetibus: nũc in herbis: et frumentis bona sunt: sed nolite ibi spem nimiam ponere. Nam sepe audiui: inter os et offam multa interuenire posse. Seneca episto. xv. ad lucilluz. Discedunt aliquando ista bona insidiosa: in quibus si aliquid solidi esset: aliquando iplerent. sed siti concitant Et episto. xvij. Nemo tam timidus est: quin malit semper pendere: q̃ semel cadere. Illos autem pendere dicit: quibus vanitas seculi non placet: sed in ea viuunt ad tempus. Illi vero cadunt: qui a felicitate mundi in qua sperabant decidunt Et ideo episto. lxij. Cõtemnere inquit aliquis omnia potest. sed habere omnia nemo potest. Itaq; breuissima quedam via est ad diuitias contemptus diuitiarum. Et episto. lxxxiiij. Relinque diuitias relique voluptates. qa molliunt et eneruant. Unde empedocles tria dicit esse precipua. scilicet mobilis affluentie contemptus. future felicitatis appetitus. et mentis illustratõ quorum primo nil honestius. secundo nil felici9. tertio nil ad amboz adeptionem efficatius. hoc enim empedoclem dixisse refert Aristo. libro de vegetabilibz. Magne igitur est honestatis seculum contemnere. Nam honestatis est de vilibus curam nõ habere. Omia aũt bona mundi vilia sunt et caduca. Unde Tul. in oratione p̃ domo sua. caduca sunt inquit et mobilia temporuz munera Et idez Tul. in oratõe prius q̃ iret in exilium. presentes inquit fructus negligamus: et posteriori glorie seruiamus. Utinam de his essemus de quibus prosper in li. epigrã. Est et i hac vita requies mortis data felix. quoz aios mundus nõ tenet occiduus. quos desiderijs nullis

peritura fatigant ex quibus omne bo
num est christus et omnis bonor.

Et subdit qui rerum nil cupiunt per
dere nil metuunt.tanq̃ dicat:q̃ bi fe
lices sunt in mundo:qui non sperant
aut qui mundo mortui sunt.Unō ma
gister seil.Si mūdo morieris morien
do non morieris.mundus clamat a/
ue:sed aue conuertit in ha ve. Eius
cerne vices o flos modo:fex modo di
ces.Si mundum sequeris post cē fu
isse quereris. Hic status absq3 statu.
locus hīc locat in cruciatu. Hec tria
verba fidem non dent tibi.post mo/
do pridem.post pendet.cecidit pridez
modo non tibi fidit. Unde versifica
tor.Spnere mundū:spernere nullum
spnere sese. Spernere se sperni:q̃ttu
or hec bona sunt.Sed fortasis mun/
dum spernere mundana blandities
non permittit:sed allicit:et inficit mī
randaq3 mendaciter promittit.et ita
seducit vt beati se credant qui fortu
ta possident.Unde tamen narrat Va
lerius li.vij.capi.ij.Anaxagoras cui/
dam interroganti quisnam esset bea
tus.nemo inquit ex his quos tu feli/
ces existimas beatus est. sed cum in
illo numero reperies:qui a te ex mise
ris constare creditur. Non erit ille di
uitijs:et honoribus abundans:sed āt
exigui ruris aut non ambitiose do/
ctrine fidelis: ac petinax cultor in se
cessu q̃ in fronte beatior. Non enim
diuitie quēq̃ faciunt beatum.potius
enim spiritu pauperes beati sunt. Di
cente Seneca epistola.iij.ad lucillum
Ille beatissimus est:et secur9 sui pos
sessor:qui crastinum sine sollicitudīe
expectat. Hoc tamen de beatitudine
aut felicitate proprie accepta intelligi
non debet. Nullus enim in vita pre/
senti proprie beatus est:aut felix. Nā
teste prospero in epigrā. Felices non
faciunt opes:aut beatos. Nam mun
di ex opibus:breuis ac peritura vo/
luptas:edita perpetue semina mortis
habet.Latho.Felices obeunt:quorū
sine crimine vita est. Itaq3 beatitudo
nō ī diuitijs cōsistit:nec vita:sed post
bonam vitam plane habetur.Ouidi.
iij.methamor. Ultima semper expe/
ctanda dies homini est dicitq3 beatus
ante obitum nemo supremaq3 funera
debet.quia scilicet post mortem bea/
ti boni erunt.Sapiens igitur mundū
contemnat: vt post mortem domino
viuat.

Capitulum.xxij.de contemptu diuitiarum.

Diuitie nullius certitudinis
sunt: maloriq3 necessitati
succurrere nequeunt.Un
de Uarro in suis senten. Eodem ani
mo dimittende sunt diuitie:quo acci
piende.Et Lactan.li.de falsa sapien/
tia.Laudatur Democrit9 eo q̃ agros
suos reliquerit:eosq3 psacua publica
passus sit fieri. Latho Despice diui/
tias si vis animo esse beatus.Quas q̃
suscipiunt mendicant semper auari.
Et Terculianus in appologetico:cō
temptorem diuitiarum diogenē com
mendat.vt superius audisti. Nempe
diuitie nō competunt homini ut p̃
prium bonum: sed vt valde forinse/
cum.quia teste Sene.ad lucillum.nō
est tuum quod fortuna fecit tuum.

Varro in sen. Nemo suū putet quod extra ipsum est. Et in prouer. sapientū dicitur. nihil proprīū dicas quod mutari potest. sed diuites huius seculi q̄ habent: ꝓpria dicunt. nec attendunt quibus meleficijs diuitiarum occasione subiacent. Prosper in epigrā. terrenis opibus cum diues gaudet inique: uis: veris se miseruz nescit egere bonis. Et sequitur. at bona iustoruz nullis obnoxia dānis: hostes: furta: ignes et mare non metuūt. omnis virtutuz semper substantia salua est. tanq̄ dicat q̄ sapiens non diuitias mutabiles sed virtutes acquirere debz. quia non pecunijs: sed virtutibus perficitur vita. Salterus alexandrei. j. auferre pecunia mores: non afferre solet.

Quem vero morum non rerum copia ditat: Quem virtus extollit habet quod preferat auro. Non eget exterius qui moribus intus abundat. Nobilitas sola est aīmū que moribus ornat. Oratius in episto. Impat aut seruit collecta pecunia cuiq̄. stultitia pascuntur opes. veruz si stulti diuites fuerint: sapientes reputantur. sed proculdubio stulti arbitrandi sunt. q̄ nil insipientius q̄ suam felicitatem labili fortune prebere. Inquiramus tamen cur homīes ita diuitijs intendūt earūq̄ occasione cur se felices putāt Ideo hoc fortasis est. quia teste Horatio in episto. l. j. epi. vj. scilicet vxorem cum dote: fidemq̄ et amicos: et genus: et formam regiam pecunia donat. Et Petronius. Quisquis habet nūmos secura nauigat aura. Fortunamq̄ suo temperat arbitrio. Carmina cōponit. declamat. increpat omnes. Iuuena. li. j. Quantum quisq̄ sua nūmoruz seruat in arca: tantum habz fidei. quia scilicet tantum sibi subseruiunt boies et credunt: quātū pecuīe habet. His itaq̄ verbis et consimilibus diuites huius seculi suaz fortunā autorisant: et felicitatem similibus ex causis ea constituunt. sed proculdubio modica sunt illa que prebent diuitie bona. Nam diues secure non nauigat: aut itinerat. quia q̄to quis ditior: tanto timidior. si gaudet carmīe in luctum conuertetur carmen eius. si imperat: tandem obediet morti si increpat: tandem etiam increpabitur iudice deo. Attendamus igitur nō fortune ꝓspere cōmoda: q̄ labilia sūt sed incommoda mentibus nostris renouemus. Nam vt ait Plautus in aulula. pecunia rerum atq̄ sollicitudinū causa et caput est. Et A. gel. noctium actica. sapientes inquit dixerunt cum multis indigere: qui multa habet. magnam indigentiaz nasci nō ex magna inopia. sed ex magna copia. Seneca xiiij. ad lucillum. Terrena inquit bona libertatem nobis extorquent. nostri enim essemus si ista nostra non essent. Ioco Seneca libro de moribus

Facilius est pauperi contemptuz effugere: q̄ diuiti inuidiā. Hec igitur posco damna commemoremus: et preletis cōmodis comparemus. Nunqd audimus q̄ diuitie prebent sollicitudinem. causant indigentiam inuidiam gignunt. libertatem tollunt. Nunqd hec incōmoda grauia sunt? Nam teste Socrate. Damnum non nisi ex habundantia raro venit. Et Sidonius. Diuitias dicit esse causam malorum.

cur igitur in eis sperem9:ex quo tot incõmoda ferũt.nullaq3 stabilitate si stunt. Unde Uale.li.vi.nullo in lo/co:nulla in persona diuitie radicibus stabilibus consistunt. sed fiatu incertissimo fo:tunc:huc et illuc deuoluũtur. Marcialis cocus.callidus afflatã nũmis fur auferet arcam. Prosternit patrios impia flamma lares. Debito: vsuram pariter cum sorte negabit.

Non reddet sterilis semina iacta fruges. Dispensato:em falax spoliabit amicus. quia scilicet diuites talibus pe culis subiacent. eo:umq3 diuitias nũc fur tollit:nunc ignis comburit:nunc vsura rapit:nunc terra non germinat fructum:nunc familiares fraudant:et fraudantur. Ecce q3 incerte sunt diuitie quamob:em sapientes sunt a quibus spernuntur. Sed dicunt aliqui q9 paupertas est eis grauis:fortassis enĩ loco grauis:non quia in se grauitatẽ habeat: sed q: cupiditas animi cã mo leste supporta:. Nil tamen letius aut tutius ẽ vera paupertate. Unde scõs phũs quid est paupertas. odibile bonum sanitatis mater. curarum remotio. sapientie reparatrix. negotium sine damno. possessio absq3 calumnia. sine solicitudine felicitas. Sene. ad lucil.xvij. multis ad philosophandum obsistere diuitie. paupertas autez expedita:et secura est. nõ circũstat illaz turba seruo:um ad quos pascendos transmarinarũ regionu3 est optanda fertilitas. Et subdit. Si vis vacare animo:oporte: vt pauper sis:aut pauperi similis. Quintili. causa. vij. Paupertatis ꝓpriũ est exercere libertatẽ Lucan9 li.v. Dat vires fo:tuna mio:

o vite tute facultas:et fortuãtus pauper in augusto regnat habendo deu3 Uerumtamen teste Lucano li.j. Fecũda virorum paupertas fugitur. Sed hoc immerito. quia vt inquit Juuenalis li.j. Felices humiles pauper quos spiritus ambit. Illos nam celi regnũ sublime receptat. Unde legimus q9 a risto. paupertatem grauem non habebat: sed pauperibus non posse succurrere dolebat. Sed nunquid in deri/sum pauperes habentur? grauis ẽ ergo paupertas. Reuera deridori ratione tollerari potest. qa ex natura pauperes oms sumus. ut si fo:tuna quoddam sublimauerit:in derisum sublimitas vertetur co:s Juuenalis li.j. Nil habet infelix paupertas durius in se:q3 q9 ridiculos homies facit. cõmune hoc vitium est: iã viuimus ambitiosa paupertate omnes. quia scilicet omnes ex natura pauperes sumus et fortuna vertetur in ruinam. et qui in diuitijs gloriati sunt:aliquãdo dicẽt illud iere.j. peccauimus vanitate seducti sumus. Utinam igitur attenderet vnusq3q3 illõ sapiẽtis eccl'.v. dicentis. Noli attendere ad possessiões iniquas quia non proderunt in tempo:e vindicte:et tribulationis. Unde Aug.v. de ci.ca.xxiiij Imperato:es felices non dicimus:vel quia diutius imperauerũt:vel quia imperato:es filios suos reliquerunt: aut quia hostes domuerunt:aut quia diuitias obtinuerunt. Hec enim omnia huius vite munera sũt. qbus similia etiã cultores õmonũ accipe meruerũt:q̃ ñ ptinẽt ad dei regnũ. Quib3 vbis appet bõa tpalia boie3 nõ facere felicem. Joco

Augu. ibidem subdit. imperatores n quid felices dicimus: si iusta imperát si per obsequia humiliter salutantiuz non extolluntur. sed se homines esse meminerit. si suã potestatẽ ad dei cul tum dilatandum applicant. si plus a/ment futuri regni habere consortes: q̃ vaĩtatis huiꝰ cohortes. Itaqz om nia huius mundi munera vana sunt Unde Aristo. ad alexandrum epi. q̃ ō O Alexander noli appetere transito riuz: et quod oportet cito te relinque re. sed pete diuitias incorruptibiles. Unde hermogenes fertur dixisse ꝙ plenitudo pfectionis in principe: est abstinẽtia a pecunijs. Unde mathei. v Multos perdidit aurum: et argentũ Et ecclesiastici. viij. Qui aurum dili/git: non iustificabitur.

Capitulum vicesimumtertium de negligentia.

Ujr piger indignus est bo nis. et qui sollicitudinem non habet: nullo meretur beneficio dotari Ad hoc enim natus est homo: vt laboret corpore ꝙ victu et mente pro virtutibus adipiscen/dis: sed pigricia multos desides facit eo ꝙ plurimi laborare formidant. Nã teste Tulio in tusc. questio. li. iiij. Pi gritia est metus consequentis laboris quidam autem sunt ita molles ꝙ nõ nisi pigrescere querunt. Nam teste A risto. quarto ethicoꝝ mollicies est fu gere laboriosa. Sed quid est ꝙ qui/daz vanitatis sollicíti sunt: et pro bo no pigrescunt. hos enĩz excitat persiꝰ satyricus satyra. v. Mane piger ster tis: surge inquit auaritia. eya surge: ne gas: instat: surge inquit. nõ queo. sur ge. En quid agam? rogitas? ensa par/dam aduehe ponto castoreum: stupas bebenũ: tus: lubrica choa. Tolle re/cens primus piper. et siciente came/lo verte aliqd. iura. quasi diceret. sur ge piger surge: quia instat surgendi ratio. Uñ Saufridus in poetria. quid facimus torpemꝰ imagine pigri. Scis ne morã pigri? si mane vocetur obau dit. si citetur adhuc iterata voce: so/nora nare vigil stertit. tandem clamo re coactus: ore tamen lento linguam mouet. et mihi quid vis inquit? surge veni. nox est: permitte quiescam. im/mo dies est surge. deus meus. en ego surgo. vade: sequar. nec cum se quitur quem negligit. et tu non veni es? duomm veniss̃z: sed mihi vestes quero: nec inuenio. Nihil est: te byrria noui Surge cito. domine en sum p̃ sto. nec tamen. immo vel caput huc il lud vertit: vel brachia scalpit. vel mẽ bra in longum distendit. sic sibi quas/dam vñlibet morulas querit, semper venit ore: non pede. sic veniens nũq̃ venit ille coactus forte mouens gres sum: trahit a testitudine motum. bu/ius imago sumus: ad gaudia vera vo cati. delitijs varijs capti: vel pectoris aurem obstruimus: vel si patet auris ad illa ventre: differimus semper. vel si fortasse venimus: nolentes tracti: motu testitudinis imus et cetera. Ita qz vanis excusationibus pigri suum torpozem defendere nituntur. Que/so enim attendas quo tramite bono res: virtutes: scientie: diuitie: solent a dipisci. Dis etenĩ demptis quos deꝰ

ſpeciali gratia illuſtrat:omnes ſua ſol
licitudine:et diligentia talia ſibi con/
queſtarũt. Nam teſte Tul.in tuſcu.q̃
ſtio.li.iiij.Tardis mentibus non faci
le virtus cõmittitur.Virgilio in buc
colicis.Tarde venere ſubulci.omnis
enim tardus brauio carebit. Latho.
Plus vigila ſemper.ne ſomno dedi/
tus eſto. Nam diuturna quies vitijs
alimenta miniſtrat.Ouidius.ij.fine ti
tulo.Infelix tota quicũq; quieſcere
nocte:ſuſtines et ſomnos premia ma
gna vocas.Stulte quid eſt ſomnus.
gelide niſi mortis imago.longa quieſ
cendi tempora fata dabunt.Vñ phi/
loſophus ſecõs.Quid eſt ſomnus:ni
ſi mortis imago:laborum quies:infir
mantium votum: miſerorum deſide
rium.quia miſeri pigreſcere ſemper
optant.ſed vir prudens ſic debet eſſe
deditus ſomno:vt vigilie intendat.
Unde arator. Corpore ſomnus erat
huic:ſed vigilabat in illo. Qui neſcit
dormire.fides hec cantica clamant.q;
ſcilicet viri fideles pro ſuis amicis vi
gilant ſemper. Quamobrem pigros
redarguit Ouidius li.preallegato. O
male preſto quies:o ſemp dedita ſom
no: pectora nuda bono quantis pa/
tes ipſe ruinis. quem nox ſola tenet
neſcit vigilare periculo. Nec tamẽ re
prehendenda eſt debita quies nature
quia teſte Oratio in poetria. Et quã
doq; bonus dormitat omerus. Itaq;
pigritia mala ſed ſomnus moderat9
bonus eſt. Nempe ſe pigri ſuaq; ne/
gligunt.et velut bruta in fecibus ſuo
rum delictoꝝ deuoluũtur.et ocioſita
te deſides fiunt:omneq; licitum exer
citium fugiũt. Uerũtamen fomentuꝫ
vitioꝝ ociuꝫ eſt.Sene.ad lucil.lxviij.
Gloriari ocio moris eſt.Ouidius prio
de remedijs.Ocia ſi tollas periere cu
pidinis artes. Contempteq; iacent et
ſine luce faces.Quã platan⁹ riuo gau
det:q̃ populus vnda:et q̃ limoſa cã
na paluſtris humo: tam venus ocia a
mat.Que verba hoc ſonant:q; ociuꝫ
eſt fomentum libidinis et vitiorum.
Quintili.cauſa.xiij. Ad omne votum
fluẽte fortuna laſciuit ocium:Et cau.
iiij. neceſſe eſt vt infacinus ardor oci
oſus erumpat. quia ſcilicet homo oci
oſus de facili in malum prorumpit.
Et ideo prouerbium grecorum olim
fuit iſtud. quã quiſq; norit artem in
hac ſe exerceat.vt refert Tulio in tuſ
culanis queſtio.primo.Unde didimuſ
ad Alexandrum.Auaritiam non exer
cemus.ocium turpe deuitamus. Nec
tamen omnis requies ocium vocatur
ſaltem reprehenſibile.Anima enim ſe
pendo fit prudens.teſte Ariſto. Uiri
quoq; ſtudioſi apud vulgus ocioſi di
cũtur:quia manibus nõ laborãt.nõ ta
men pigreſcunt:quia mente contem/
plantur Horum autez ocium ſi ita vo
cari debeat laudabile eſt. Tulius in
tuſculaniſ queſtio.libro quinto.Quid
eſt dulcius ocio litterato.Ocium au/
tem litteratum ſtudium eſt:ſed agri/
cole aliiq; opifices qui litteras neſci
unt: corpore niſi laborent:in vitia fa
ciliter cadunt.Seneca ad lucil.lxxxiij.
Ocium ſine litteris mors eſt:et homi
nis viui ſepultura.

Capitulum viceſimumquartum
de caſtitate et pudicicia.

CAstitas hominem facit angelicum in mente: viuatiorem in apparatu: pulchriorem in vita: diuturniorem in fama ⁊ gestu honestiorem. Et castitatem non obseruanti difficile est alicui studio: aut virtuti intendere. Nam libido totam mentem occupat: totum corpus extenuat: et tandem vires singulas ꝺ stituit. Joco dicimus ad alexandrum Nos bragmani membra libidini non damus. Nec reprobandi sunt: qui copulati coniugio propter bonum prolis et non propter libidinem conueniunt. quia teste sexto pithagorico ī suis senten. Adulter est in suam vxorem amator ardentior. quia scilicet speciē adulterij sapere videtur: qui sua vxore ex ardore nimio abutitur. hic tamē adulterium large acceptum est. Caueant tamen coniugati: ne pretextu coniugij libidine feruere presument. Nā veteres omnem libidinem feruenter respuerunt vxoresq3 ad lubricitatem incitantes aspreueruut. Vale. li. vj. capitulo. iiij. Narrat ꝙ sulpicius gallus vxorem suam dimisit: eo ꝙ ipsam capite aperto foris versatam cognouerat. lex inquit tibi mos prefiniuit oculos quibus formam tuam approbes. His decoris instrumenta cōpara: his esto preciosa. horumq3 certiori crede notitie. vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus: in suspitione et crimine hereat necesse ē Jꝺo tibullus. Casta precor coniunx maneas: sanctiq3 pudoris. nec sis casta quesso metu sed mente fideli. Sed lamentandum est pudicitiam iam fere ex toto perijsse. et femine in quibus pudor existere habet: vt plurimum viros ꝓuocant: coniugij fidem deserunt: virgineq3 suum querunt violatorem: et vidue amasium. veteres quoq3 a lubricitate vt sepius non cessant. Tales etenim vt frequenter temporis huiꝰ sunt mulieres. et si factis talia non exerceant: mente verumtamē vt frequē tius corrupte inueniūtur. et metu potius q̄ᵱ proprio motu continent. Unꝺ Ouidius. iij. sine titulo. Si qua metu dempto casta est: ea deniq3 casta est. que qꝛ non licet nō facit: illa facit. et q̄ᵱuis serues bene corpus: adultera mens est: nec custodiri ni velit illa potest nec mentem seruare potes: licet omnia claudas. omnibus exclusis intus adulter eris. quasi dicat ꝙ mulier continens metu: casta non est. Sed nunquid turpe est scandalosū: si carnis luxus rationi supereminеat? Quis enim vellet ancille fedissime ancillari cuiusmodi caro luxuriosa ē? Ob hoc enim olim sapientes: loca solitaria: et deserta elegerunt ne impetibus libidinis fatigarentur. Unde refert Hieronymus contra Jouinianum ꝙ cum plato esset diues: elegit sibi vnam villam achademie procul ab vrbe vt libidinem cuitaret. Terculia refert ꝙ democritus oculos sibi erut: eo ꝙ mulieres sine concupiscentia aspicere nō valebat. O q̄ᵱ periculosus est feminarum intuitus. Nam teste Hieron. Ubi supra inutile est crebro videre q̄ que aliquando captus es. et eorum te experimento committe: qui hoc perpenderunt. Nam pithagorici: solitudinem et deserta ob hoc inhabitare elegerunt. A. Hel. libro noctium

acticarū refert: ꝙ demetrius sibi oculos eruit ne a bonorum studio impe/diretur. Juxta illuo euangelij. si oculus tuus scandalisat te: erue eum: et proijce a te. Heu attendamꝰ qualiter oculis plures offendantur. Nam teste Quintil. causa prima hominis libertas est oculos perdidisse. oculi sūt per quos paupertatem ferre non possumus. oculi tota nostra luxuria. hi nos in omnia quotidiana vitia precipitant. Sene. libro de remedijs infortuitorum. Intelligendum est partem esse innocentie cecitatem. oculi enim sunt irritamenta vitiorum: duces scelerum. O vtinam oculos vanitati sic non exiberemus. quia impudicus oculus impudici cordis est nūcius. Joco Ouidius secundo tristiuꝫ. Heu mihi cur vidi: cur noxia lumina flexi. peccatumqꝫ oculos est habuisse meum. Nam plurimi non peccarent: si peccādi occasionem non viderent. et marime libidinem incitat oculus. Ob hoc debꝫ modeste regi: in vanis non fixari. Nam sicut piscis capitur hamo: sic oculo capitur vir lubricꝰ. Nec solum tamen cauere quis habet ut vana nō intueatur. sed etiam qui pulchritudinem habet libidinis incitatiuam: cauere tenetur: ne quis occasione eius peccet. Narrat Valerius li. iiij. ꝙ quidam adolescens spueruma nomine: cum pulcherrimus esset femineqꝫ illius sollicitarēt oculos: ne peccandi alterī occasio esset: pulchritudinem suā fedauit: et oris decorem vulneribus abstulit. maluit enim turpis fore: qꝫ aliene libidinis irritamentum. Rursus Augustinus primo de ciui. dei. refert ꝙ cum Marcus marcellus vrbem ornatissimam syracusanorū cepisset: suis commilitonibus precepit: vt castitatē seruarent. edictum fecit ne quis corpꝰ liberum violaret. His igitur exemplis patet viros illustres pudicos fuisse: alienumqꝫ thorum violare cum potuissent noluisse. Unde Boetius. iij. de consolatione. approbat sententiaꝫ Euripidis qui dixit. carentem libidine esse felicem. Valeri. li. iiij. capitu. iij. Refert ꝙ cum Scipio esset. xxiiij. annoꝝ in hyspania cartagine oppressa: maioris cartaginis capiende sumpsisset auspicia: multosqꝫ obsides quos in ea vrbe peni clausos habuerant in suaꝫ potestatē redegisset: eximie inter eos forme virginem: etatis adulte et iuuenis: et celebs: et victor postq̄ comperit illustri loco inter celtiberos nataꝫ nobilissimoqꝫ gentis eius indibili desponsatam: accersitis parentibus: et sponso inuiolatam tradidit. aurum quoqꝫ quod pro redemptione puelle allatum erat summe dotis adiecit. qua continentia ac munificētia indibilis obligatus: celtiberorum animos romanis applicādo: meritis eius debitam gratiam detulit. Quot sunt similia facientes? Timeo ꝙ pauci. Potius enim vnde lugendū est viri delicti nobiles lasciuie studēt: veneri subseruiunt: puellas: virgines desponsare iugiter querunt. et tūc credunt magnam militiam exercuisse: quando iuuenculam ignominie tradiderunt. O quale duellum. o qualis triumphus puellam fragilem: et innocentem vicere: et vitam contaminare: suisqꝫ sepius garciferis prostituendam exhi/

bere. Hi enim satellites lenonesq3 suos habent:quos nutriunt:et stipendiant vt virgines filias pauperum rapiant eorumq3 nutui subdicant. Ecce quales scutiferi. tales enim sunt: quales domini quibus subseruiunt. omnes enim venerem colunt. Rursus claustra monachar um et religiosaru3 violant:coniugia discriminant:suaq3 fedissima luxuria omnes si possent coinquinare feminas vellent. Si castra vel vrbes ceperint:hoc primum é qđ cogitant: vt libidini vacent. Horũ si quidem vita non nobilis: sed ignobilis est:vilissima quoq3. Ouidius libro epistolarũ. nulla repabl'is arte lesa pudicitia est. Hi tamen satiffecisse credunt: si virginem corruptam suis donis munificent. facultatibus si quidẽ tribuere possunt:sed virginitatis decorem prebere nunq̃. Fortasis aũt voluptatum occasiones mulieres producunt. in quibus alia sollicitudo nõ est ornatus namq3 excogitant: vt se pulchriores ostendãt impudicissimisq3 nutibz viros inficiunt: suisq3 crinibus:risibus et vestibus viros ad libidinem concitare meditantur. Vtinam lucrecie exemplum acciperent.

De qua refert Ualerius libro. vj. ca. primo. Dux inquit romane pudicitie lucrecia cuius virilis animus maligno errore fortune:muliebre corp9 sortitus est a Tarquino regis superbi filio per vim stuprata:cum suam iniuriaz grauissimis verbis inconsilio necessariorum deploraffet: ferro quod clam secuz attulerat se interemit. Nõ tamen approbanda. cum nullus mortem sibi inferre debeat. sua autem castitate laudez promeruit. quia nõ spõte sed vi succubuit. Unde prosper in epigrã. Mens illesa nihil violato in corpore perdit. inuitam carnem vulnera non maculãt. nec crimẽ facti recipit. non mixta voluntas. velle magis facinus: q̃ tollerare nocet. Que verba nil aliud sonant:nisi q9 ille peccant femine que sua volũtate libidini consentiunt. violate vero culpam nõ habent. Sed restat questio grandis que sit violata mulier. Plures enim se violatas dicunt: que modicis verbis obedierunt. Uerũ mulier fragilis est et facili occasione seducitur vt plurimum. Uerũtamen violari ñ creditur nisi q̃tum in ea est etiam vsq3 ad atrocissima vba restitisse vsq3 ad mortem reperiatur. aut nisi obprobrij maioris pre timore ignomiam suam permisisse contestetur. quod fecisse lucretiam legimus. Plus enim stupruz q̃ mortem timuit nec violatorem formidauit dicentem ei:te interficiam. sed tunc tremor irruit in eam:cum subiũxit:vnum enim ex garciferis tuis te interfecta iuxta te interfectum in lectulo ponam et dicam pre dolore tui stupri hanc necem me peregisse. Quibus auditis nimirum si femina fragilis pauit. obprobrium enim plus morte timuit. quia postmodum restituto honore mortẽ vita preelegit. Huius autem valitudinis nescio si femine reperientur hoc tempore. scio tamen impudicissimum genus earũ vniuersas fere plateas occupare. et que impudice sunt alias pudicas sibi similari pertractant:vt multitudine et cõformitate: erubescentiam sue libidis

effugiant.et tractare si nequeāt:saltē verbis eas scandalisant et similes eis omnes alias predicant que nō similā tur eis.De quibꝫ narrat Ualerius li. ꝑallegato ca.j.Refert eni ꝙ cōiuges teutonicoꝝ orauerunt mariū victorez vt ab eo virginibus vestalibus dona mitterentur.ꝓmittebant et affirma/ bant illas virilis concubitus futuras expertes.quia scilicet se iactabāt ꝙ il las peruerterēt.seo qō petebant non obtinuerūt.et ideo ipsa nocte se laqīs suspenderūt.Huius aūt maleficij plu rime sunt.q̄ non cessant puellas adve nerem concitare: libidinem suadere et criminis pondus falsis peroratori bus alleuiare.tales maculant politias et earum sub vmbra inumerabilia cri mina fiunt.eoqꝫ quia in eis sexus sus pitione caret:ideo talibus tractatibꝫ indubie et probdolor impune se ex/ ponunt. Quedaz monialis virgo fuit cuius dulci aspectu cor regis captum est ita vt rex ipse vi:et violentia eaz rapere conclusisset.quod vbi prefata virgo resciuit:oculos ꝓprios ipsa eru it sibi:et ꝙ munere ad regem misit.

Augustinus de ci.dei narrat: quomo do Marcus marcellus anteq̄ syracu sim cepisset:fleuit: et proclamari fecit sub pena mortis:ꝙ nulla mulier vio laretur.

Capitulum viceſiimumquintuz de luxuria vitanda.

LUxuria omni virtuti ē in imica. Ipsa via perditiōis obprobrium iter:facultatū desertatio:studiorū licitorum impedi mentum:sanitatis excidiuz. Ipsa vitā breuiat:mortem festinat: iuuentutis minuit decorem. infirmitates ꝓgnit. corpus sordidat.mētem obdurat. sen sum obnubilat.visuz precipue minuit Ipsa fons et origo omium calamita/ tum anime et corporis.De quo loq̄ns Uale.li.ix.ca.j.Blandus malū inquit est luxuria quā accusare aliquādo fa/ cilius ē:q̄z vitare Et li.iiij.ca.iij. Idez Ualerius refert.ꝙ cum sophocles iā senex esset et quidam ab eo quereret an etiam nunc venereis rebus vteret di meliora inquit.libenter enim istine tanq̄z ex aliqua furiosa profugi domi natione. Et merito.quia teste Tul.j. de offi..Luxuriosa cū omni etati tur pis sit:senibus maxime fedissima est Et li.de senectute.O preclarum mu/ nus etatis senectutis scilicet si quidez id aufert nobis quod est in adolescen tia vitiosissimum. scilicet libidinē cor poris. Seneca in declama.li.ij.adoles cens luxuriosus peccat.senex luxurio sus insanit.Et subdit.que malam faci em habent sepe impudice sunt.nō eni deest animꝰ.sz corruptor.His eni do cumentis apparet luxuriam maxime vitari debere.Salustius in catilina/ rio.Multos pessima luxuria:atqz a/ uaritia vexant. Fulgentius secundo mittologiarum. q̄uis enim in omni/ bus libidinis amor turpis sit:turpi/ or est tamen in honestis. Nam luxu/ ria maiestatis est contraria Sz hoc habet luxuria:ꝙ execat:nec perpen/ dit homo luxuriosꝰ quid faciat. Ido Fulgentius vbi supra li.iij. Amor cū periculo sepe concordat. et dum ad il lud solum ꝙ vocat quod diligit: nunq̄

n.iij.

viuet.qō expedit. quia luxurie amor cecus est.quamobrem veteres libidi nem spreuerunt tanq̄ bonoris inimi cam. Nam referente August.li.de ci. dei. Scipio nasica prohibuit theatra seu loca meretricia. que licet possint absq; fraude permitti:nullo pacto ta men debēt suaderi.plurimi tamē om nem delectationem in suis libidinib; credunt.quibus teste Helinando.om ne delectamentum in libidine est. et quicquid extra libidinem occurrit:of fensio est. Accusent ergo nō tempo/ ra:sed theatra:in quibus ad aram lu xurie virtutum victime trucidantur. O q̄ vile spectalum.q̄ fedum colle/ gium feminarum: pro solo vitio con gregatarū.ppriam etenim carnez vē ditioni exponūt: et pretextu vite sue fornicatione victum sibi acquirunt. quas non excusat carnis temptatio: aut fragilitas sexus:aut violētia. Nul lo enim feruntur amore etiam cor/ rupto.Si enim amarent:humane fra gilitatis excusatione participarent. sz nec amant:nec amare querunt.sed ex fedori luxurie parte:sue execrabili cu piditati subseruiunt. Harum nempe fedus est corpus cadauere putri do: cuius fetorez terra resoluit.sed illaz horror luxurie turpitudinibus fugiter crescit.De consimilibus ait Theodo lus.Mens robusta viri leuitate ca/ dit muliebri.quia scilicet femina impu dica laqueus est viri. Et ideo subdit Defient assirij q̄ crediderunt mulieri. Nunc tamen illud Juuenalis.ij.ve/ rificatur.est eadez summis pariter mi misq; libido.quia plurimi diebus no stris veneri vacant. Sed queso vt fe minarum discant amatores:que sit eo rum delectatio et vita. Nempe ex a/ more femineo non nisi fere dolores generantur.nec est amor quietus: sed anxius.non ampliatiuus: sed corrosi uus.Ouidius.ij.de arte.Quot lepo/ res in atho.quot apes nascūtur in hy bla:cerula quot baccas pallidis arbor habet:littora quot conce:tot sunt in amore dolores. quod iuuat exiguum est:plus est quod ledit amantes.Ec/ te q̄tum lucrum feminaz amatores reportant.suo tamen infelicissimo a/ more se putant felices.et ea cōsumūt in voluptatib9 que sepius grandi la bore acquisierunt. Attendant enim exemplum demosthenis de quo fer/ tur:q̄ Laidis meretricis māmas io co palpitans quesiuit quanti hoc est? que ait mille denarijs.Cui demosthe nes. Ego precio tanto:dolorem non emo.et merito. Nam stultum est mag no precio id emere:cui dolor succedit Nunquit enim tales veneris amato res vt plurimum lugent consumma/ tis voluptatibus suis facultatibusq; consumptis.lugent nempe:z vite pre terite lachrimose scelera recolunt.cō sumpta affectant se deceptos lamen/ tantur.et laboribus necesse est:vt bo na conquestent que voluptuose con sumpserunt.Animaduertant igitur il lud Ouidij.vj.methamor. Nihil est quod non effreno captus amore au/ sit.nec capiunt mentes inclusas pec/ tore flammas.Unde versificator:Fe mina corpus:opes:animam:vim:lu/ mina vocem:polluit anihilat:necat: cripit:orbat:accerbat.Et alibi. Cor/ pus;opes;animam;consortia; federa

famam. Debilitat :perdit:necat:odit destruit:aufert. Ecce quãta incõmo/da:que amatores feminarum studio sissime perquirunt. Unde Hiero. contra Jouinianũ ex dictis Aristo. et plutharci:et Sene. hec uerba colligit. Amor inquit forme scilicet mulieris rationis obliuio est:et insanie proximus est etiam fedus:minime conueniẽs animo sapientum. turbat consilia:altos et generosos spiritus frangit. a magnis cogitationibus ad humillimas ẽ trahit. hominesq; querulosos:iracundos:temerarios facit. pluraq; tempora suspitionibus lachrymis: et questionibus perdit odium facit sui et ipse nouissime odium est. Sene. declamationũ. li. j. Nihil est tam mortiferũ ingenijs vt luxuria. Et li. vij. Luxuria blanda pestis: vltrix orbis: immensas opes auaris abstulit. Claudianus in maiori. luxuries pre dulce malũ:et hebetat caligine sensus. Et in minori idẽ Claudia. Dissuasor honesti luxus:et huãnas obliuiscit copia mẽtes. fuera i enarrabilia sũt damna:que libidinem imitantur. Galterus alexan. Te nõ emolliat intus prodiga luxuries. nec fortia pectora frangat. mentis morbus amor. Si bacco veneriq; vacas que cetera subdis:sub iuga venisti:perijt de lira vacãtis libertas animi:veneris flagrante camino mens habet intersus rixaq;:et bella moueri. imperat:et suadet rationis vile sepulchrum. si caro ebrietas rigidos enervant hec duo mores. parca voluptatis sit eis explere voluntas:que legesq; hominum:et mundi moderantur habenas. scilicet baccus:et venus. Et li. vi. Nil finit intactus nullis cõtenta libido.

Capitulum. xxvi. de voluptate carnis.

Oluptas carnis generat incontinentiam. Incontinentia vero dãna infert:q; superius enumerata sunt. et sicut virtus deperit:nisi actibꝰ roboretur:sic voluptate pretermissa carnisq; delectamentis infrigidatur. Joco Tul. i ẽ senectute. voluptas inquit impedit cõsilium: rationi inimica:ac mentis vt ita dicam prestringit oculos:nec habet ullum cum virtute commertium

Et Seneca epistola xxiij. ad lucillus Ipse inquit voluptates in tormenta vertuntur:epule credulitatem generant:neruorumq; torporem:libidinẽq; et articulorum deprauationem.

Valeriꝰ. vij. capi. ij. Aristo. inquit vtilissimum preceptum est vt voluptates abeuntes consideremus. si enim cõsiderate fuerint:pretermittent. proh dolor tamen teste Lactantio li. de falsa sapientia. voluptas a cunctis appetitur. sed honesti vim non habet.

Et libro de vero cultu idem Lactantius. Illecebre inquit voluptatum arma sunt illius cuius opus est expugnare virtutem scilicet diaboli. scit eĩ quia mortis fabricatrix est voluptas.

Unde vt refert Tulius in li. de senectu. archita tarentinus magnus in primis:et preclarus vir:nullam capitalio/rem pestem ꝙ voluptatem corporis hominꝫ dicebat a natura datam Cuius voluptatis auide libidines:te

mere:et effrenate ad pottendum inci
tarentur.hinc patrie ꝓditiones: hinc
rerum publicarum subuersiões: hinc
cum hostibus clandestina colloquia
nasci. ¶ Nullum denigz scelus: nul
lum facinus malum esse: ad quod su
scipiendum non libido voluptatis im
pellat. Et Virgilius in buccolicis.tra
hit sua quemqz voluptas. Ouidius
primo de arte.cure est sua cuiqz vo/
luptas.Latho pauca voluptati debẽ
tur plura saluti.Morbi causa mali ẽ
sua nempe cuiqz voluptas. Prosper
in epigram.non semper vere est felix
impleta voluptas.His itaqz testimo/
nijs clare deducitur ꝙ voluptas:nu/
trix est libidinis:omniumqz scelerum
carnis.merito ergo vitanda.Di tamẽ
voluptatez amant:qui delicate viuũt
et escarum varietate replentur:et ex
inde luxuria infestantur. ¶ Ioco re/
fert Tul.li.de senectute. Platonem
dixisse escam esse voluptates malo
ꝙ ea videlicet hoiesꝫ capiantur vt ha
mo pisces.quia scilicz in gula vitia nu
triuntur.Ouidius li.primo sine titu/
lo.Nox:et amor:vinumqz nihil mo/
derabile suadent.illa pudore caret:li
ber amorqz metu. Impia sub dulci:
melle venena latent. Hec enim tria q̃
runt voluptuosi scilicet noctez vt eui
tent pudorem.et libertatem ameris
vt neminem timeant.vinaqz postulãt
vt luxurie fomenta nutriant. ¶ Itaqz
voluptatibus carnem et spiritum in
ficiunt:et q̃sto voluptas maior est:eo
magis aĩm a sede sua:et statu dimo
uẽt.Sz teste Quinti.li.iiij. Fallit vo
luptas. Et Boetius de consola.Vo/
luptatum appetentia plena est anxie
tatis: sacietas vero penitentie. ¶ Si
igitur viuere continenter cupis: vo/
luptati non intendas:ne delitijs va/
ces quod faciunt seculi amatores:qui
nihil aliud ꝓter carnis edia somniãt.
melos et carmina querunt.corcas: et
locos et quicquid voluptati subser/
uit.sed teste Ouidio.iij.de arte. ¶ Res
est blanda canor:scilicet voluptuosis
sed eodem Ouidio teste.ij.de reme.
¶ Eneruant animos cithare cantusqz li
reqz ¶ Nam cantibus vanis:harmo/
nijs libido sepius mendicatur: et a
voluptate nutritur.Si enim sobrie ui
ueres:et delicate corpus non foueres
periret rebellio carnis:lubricitas disce
deret: et innumerabilium temptatio
num genera sub iugo rationis tene/
res.vite delicacitas:commessationum
superfluitas luxum incessanter procu
rat.Macrobius li.saturnalium.ea q̃
ex tactu :atqz ex gestu voluptas :est
omnium rerum fedissima.cosqz ma/
xime qui se his duabus dedere vo/
luptatibus incontinentes:et intempe
ratos dicimus. ¶ Tul.li.de finibus bo
norum:et malorum.vna voluptas mul
tis obscuratur voluptatibus in vita
voluptaria. ¶ Abscedant igitur hi q
voluptates virtutibus pretulerunt.si
cut aristipiani aliqui stoici. Ut tangit
¶ Augusti.v.de ciuita.dei. Horum etiam
sequaces sunt adulteri:ceteriqz libi/
dinose viuentes. voluptas enim non
solum eam libidinem prouocat: quaz
natura non prohibet:sed etiam vsqz
ad abusus indicibiles concitat. Nam
voluptuose viuens brutis bestialior
fit:atqz immoderatior. bruta nempe
indicibile sodomiticum crimen respu

unt.quod tamen voluptas in quibus dam peruersissimis hominibus quã / doq3 plantauit. Bruta tamen sue natu re leges non ita infringunt. Teste Ouidio.ix methamor. Non vaccam vace:nec equas amor vrit equarum. vrit oues aries sequitur sua femina ceruum. Unde igitur hoc enorme vi / tium processit vt ceteris animalibus perfectius:et celsius scilicet homo or dinem nature quandoq3 peruertere presumpserit? Heu in limitibus natu re tot sunt peccãdi genera.magna igi tur illius est iniquitas: q3 hec omnia transcendit. Nescio quis peccatum h̃ adinuenire potuit.Arbitror enim nul lum primo ipsum excogitare potuis / se.sed demones delictorum inuento res:q3 feminis se copulasse feruntur virisq3 a quibus gigantes processis se leguntur.non quidem eorum ex se mine q3 ñ habẽt.sz ex trãslato virorũ semine consimilia fecisse narrantur. Hi igitur demones qui nature sue le ges subuertunt:homines quosdaz ut estimo ad hanc enormitatem deduxe runt: vt sodomite fierent.et pro femi nis masculos acciperent:quod fecisse legitur nero. vt narrat Eunodius.lu dit inquit in ancipiti constans fallatia sexus.femina cum patitur:peragit cũ turpia mas est. Joco Ouidius li.epi stolarum.sint procul a nobis iuuenes vt femina compti. Reuera miror sa / tisq3 mirari nequeo:que libido aut cõ placentia in pari sexu existat. nulla cũ ratione aut rationis colore hoc vitiũ excusari potest: seu quouismodo alle uiari.De ipso igitur tanq3 de indici / bili silcamus. et eam lubricitatem re probemus:in quã frequenter prohor lor deciduũ homines quã voluptas nu trit:nũc adulteria.nunc raptus: et stu pra:hominum societati inserẽdo. Nã q3 tanto vsu huiusmodi fornicatio / nes exercentur: vt pro erubescentia non habeantur.immo certe pro ho / nore:et gloria.vix enim veretur mu / lier adultera nũcupari.viri quoq3 iu giter adulterari minime timent. Re / fert tamen Ualerius li.vi.capi.v. vt supra narratum est q3 filius fallenci propter adulterium vtroq3 oculo pri uari condemnatus fuit. Itaq3 adulte ria olim sic impunita sicut nunc non permittebantur. Nam teste Teren.in andria.ingentium hominum procliue est ad libidinem. Ouidius de ponto veneris damnosa libido non solet in mestos sepe venire thoros.sed potius quieta conIugia rumpit. Joco consu / lit Tibullus li.iij. Ne vos decipiant pendẽtia brachia collo.nec capiat blã da sordida lingua prece. Nempe clo quia ficta que blanda vocentur: vtri usq3 sexus homines sepe decipiunt.or natibus quoq3 atq3 muneribus alli / ciunt. Juxta illud Ouidij primo de re mediis.Decipiunt cultu:auro: gem / misq3 teguntur.Omnia pars minima est ipsa puella sui. quia scilicet puelle plurime plus ferunt in ornatu q̃ in ꝓprio corpore toto. suis ergo appati bz ducũt hoĩes ad viã poitõis ibiq3 felicitatẽ q̃rũt: vbi ñ nisi fedital ꝛ cor ruptõ ẽ. Attẽdat igit sapiẽs qbz cõiũ git cõsortis. Nã ut q tãgit picẽ ingna bit ab ea:sic vir ifct? felaꝫ cõiuiis ꝺ difficili cõtinẽs ẽ. vñ oui.ñ.ꝺ re.. Nõ facile ẽ tauꝫ visa ftier iuuẽca.vt pene extictũ cinerẽ si sulphur tangat.vinst

et ex modico maximus ignis erit. Ita q3 modica occasione libido totum ho minem vrit. S3 quid sapiens factur9 erit vt caste viuat? sibi nãq3 expedit: vt feminarũ visum et tactum fugiat. sobrie viuat: vitaq3 voluptuosa non viuat. Nam teste Quidio vbi supra diuitijs alitur luxuriosus amor. Non habet vnde suum paupertas pascat a morem. Et subdit ad propositum. vi na parant aĩmos venerí: si plurima su mas. ídò Latho. Cũ te ỏticat ueueris damnosa voluptas: Indulgere gule noli: que ventris amica est. Nempe si sobrie vixeris: faciliter castus eris.

Si autem per castrimargiam castita tem neglexeris: ad omnium vitiorũ precipitationem faciliter declinabis.

Capitulum vicesimũseptimum de inuidia.

Inter vitia minus excusa/ bile est ĩuidia. occasione cĩ non solum vera: sed etiaz apparente caret. Quid enim tibi: si be ne proximo fuerit? aut cur inde anxia ris? Si quis autem lugeat quale tibi gaudium assurgit? Dices enim quod te offendit: sed tunc non inuidia: sed ira: et vindicta tuum odiũ est. Rursus dices. bonum alienum tibi obesse: aut malefactũ ꝓdesse. eo q9 prosperitas ꝓximo collata tui esset: si non foret ipse: aut si casu: vel obitu decederet sed tunc peccatum tuũ nõ ꝓprie in uidia: sed potius ambitio vel auari/ tia est. Tunc autem inuides quando ex propria malitia alterius bonũ vide re nequis: aut malum cernere letaris

Si enim exinde nec bonum decrescat nec malũ contingat: inexcusabilis vti q3 malitia tua est. Unde inuidus qua si nõ vidẽs dictus est. quia q inuidet alterius prosperitatem libenter nõ vi det. De consimili vitio loquitur Oui. de ponto. Ledere viuos liuor: et iniu ste carpere dente solet. quia scilicz in uidi iustis semper inuident. quorum malitia liuor merito nũcupatur. Clau dianus in maio. Rabiem liuoris acer bi nulla quies placare potest. Oratio in epistolis. Inuidus alterius rebus marcescit opimis. inuidia seculi non ĩ uenere tyrãni maius tormentũ. Mar cialis cocus. Rumpatur quisquis rũ/ pitur inuidia. Nullum enim maius fla gellum mentis q3 sit inuidia. corpus namq3 deficcat. faciem pallidat. suspi ria gemebunda infert. cor triste facit dentium rugitus concitat detrahere petit. ignominia alterius libẽter enar rat. sed honorem ꝓferre renuit. que/ rit inuidia nõ quid: aut quomodo di cat. penes se murmurat. seipsum affli git nec de foris uenit. sed ex interio rí malitia manat. Hoc enim vituz de mones habent humane inuidentes proli: quorum filij perditionis sũt ho mines inuidi alterius bonum profer ri volentes. quibus mos est omẽ qõ proximoꝝ est appetere etiam si me lius possidcant. Dicunt enim illud O uidij primo de arte. Felitior seges ẽ alienis semper in agris. Uicinumq3 pecus grandius vber habet. O im/ pia. turpis nequissimaq3 inuidia. quot viros perdidisti? quot degradasti bonos: et prudentes? Letera enim

enim vitia occasionem licet nõ sufficientem: aliquatenus tamen apparentem exiberi possũt. sed tu inuidia tue malitie causam ignoras. Est enim qs superbus: quia diues. quis iracundꝰ quia lesus. quis gulosus: quia eoacibus iunctus. quis lubricus: quia mulier infestat. quis piger: quia pinguis: aut senex. quis auarꝰ: quia deficere timet. Sed nõ apparet cur inuidus qs existat: nisi ex propria malitia: qua qs se ipsum prouocat. et de bono alieno dolorem sibi aggregat. Unde in prouerbijs sapientum dicitur. Inuidia ẽ animi dolor ex alienis cõmodis. nulli enim inuidet vir bonus: et prudens. Et subditur. Scias enim multis abũdare virtutibꝰ in se: qui alienas amat Tulius in oratione pro cornelio balbo. est hec seculi malitia quedam: atqꝫ labes: virtuti velle inuidere: ipsuqꝫ florem dignitatis infringere. Erubescant igitur inuidi qui sui criminis occasionem nesciunt. Dicente Tulio in tusculanis quostionibus li. iiij. Inuidia est egritudo suscepta ꝓpter alterius res ꝓsperas: cum nihil nocebant inuidenti. Ioco Socrates ait. malum alienum tuum ne feceris gaudiũ

Nẽpe magnis tristitijs affligitur qui semper dolet: vbi proximus prosperatur. Nam alterius molestia ex cõpassione quadam naturali animum molestat: etiam inuidi recusantis. saltem ad tps quã cqꝫ ñ ꝑpendat: nisi cũ totꝰ imanis fuerit. Et si rursus ꝺ bono alterius dolet: in quo igitur gaudebit

Hec enim inuidia miserorꝫ est: qꝫ se ipsos affligunt nõ soluꝫ aduersitatis occasione: quod faciunt frati: sꝫ etiaꝫ ꝓpria malitia et imaginatiõe. Quid enim obfuisset fabio: si regi Anthioco naues elargitus fuisset: quas seca uit: et interitui dedit? Narrat enĩ Ua le. li. vij. qꝫ cum Fabius regem Anthiocũ superasset: dimidiamqꝫ partẽ suarum nauium ex pacto recipere deberet: tunc Fabius naues singulas ꝑ medium iussit diuidi: vt regem Anthiocum classibus priuaret. Sꝫ quid sibi profuit? Nunquid melius ei fuisset ex quo victor erat si pactum prosperè tenuisset? Hoc tamen fieri inuidia non permisit: que nullius bonum permittere potest. Deu noui. quoniaꝫ inuidia fera pessima est. suoqꝫ veneno eo citius inficit: et pungit: quo aliquem meliorem: et virtuosiorem sentit. quoniam teste Tulio in rhetorica secunda. virtutis comes est inuidia. Africano siquidẽ dedit industria virtutem: virtus gloriam: et gloria emulos comparauit. Salustius i iugurthino. post gloriã memineris inuidiã sequi. Jãqꝫ inter mortales difficilimuꝫ gloriã inuidiã vincere. Nam diabolꝰ illius fator ẽ. Consideret igit prudẽs cqꝫ graue peccatũ sit inuidia q̃ sponte et ex ꝓpria malitia in aĩmo cõcipitur

Unde Tul. i philippica. ij. Hec in gt grauiora sunt mala que animo cõcipiũt cqꝫ que corpore feruntur. Miserior igitur est qui in se suscipit scelus: cqꝫ qui alterius facinus suscipere cogitur.

Finit liber sextus Incipit septimus qui est de morte: et consideratione eius. Et primo premittitur prologus in eum.

Tatus omnis humanus ruinosꝯ est: nulloqꝫ iure status debet vocari: nisi rebꝫ declinationibus comparetur. Omnes enim diuites: et potentes olim qui floruerūt: modico terre angulo concluſi ſunt. Itaqꝫ mors cunctis pompis honoribus terminuꝫ impoſuit. Quamobrem huic: vij. ſſ. plogum de morte ꝓmitto. Arbitror enī mortem fore ſpeculum quorumlibet ſtatuum mundi. Nam qui ſe mortuorum conſiderat: ſi celſus eſt: minime gloriatur: cernens ſuo principatui ignotum finem preberi. ſi pauper quis eſt: tollerantie remedium mors ipſa preſtat. eo ꝙ facilius dolorem animꝯ gerit: quem nouit breui curſu conſumari. Fiet igitur proceſſus vt in precedentibus per problcumata.

¶ Capitulum primum de miſeria et breuitate huius vite.

Ite huius breuis curſꝯ anxietatibus fatigatur. Itaqꝫ vita preſens nihil aliud videtur niſi miſeria breuis. Unde iob Homo natus de muliere: breui viuēs tempore: repletur multis miſeriis. Et ex prouerbiis ſapientum colligitur. ꝙ homo vite commodatus eſt: non donatus. Lex enim vniuerſalis eſt: que iubꝫ t naſci t mori. Itaqꝫ male viuūt qui ſe ſemper victuros putant. Nempe non ex debito: ſed ex mutuo viuimus. Queſo igitur ne quis dicat tot vel tot ānos habeo. quia anni tui nō ſunt: ex quo mutuo accepiſti. Unde cuidam dicenti xiiij. annos habeo reſponſum eſt. xiiij. annos commemoras quos nō habes. quia preterierūt et ſi eſſent: eos non haberes: quia nō poſſideres. hec tangit Seneca li. de naturalibus queſtio. Igitur ſileant q pre grandi iuuentute de futuris ānis gloriantur. ſileant et hi qui ſua vetuſtate laudem ſibi aſcribunt. miranda ſe vidiſſe iactant. Nam iſti gloriantur de eo quod oīo preterijt iuuenes autem in eo qō ſperant cuius ſecuritatē ignorant. Ouidius ſine titulo li. primo Labit occulte fallitqꝫ volubilis etas Et celer amiſſis labitur annis equis Et ibidem. iij. de arte. Ludite formoſe: tenere cantate puelle. Nam de fluunt animi more fluentis aque. Nec q̄ preterijt iterꝫ reuocabit ūda Nec que preterijt hora redire poteſt. O quomodo putas eos faſtibus eleuari qui ſolia mundi obtinent: eo ꝙ ſui tranſitus proximitatem negligunt. q̄ſta enī eſſet temeritas eorum: ſi abſqꝫ fine viuerent. ex quo modica vite morula extollit cornua ipſorum. ¶ Attendant enim illud Ouidij. xv. methamor. Cūcta fluunt nihil eſt quod toto preſtet in orbe. Ipſa quoqꝫ aſſiduo voluuntur tempore motu. Ouidius libro. vj. de faſtis. Tempora labuntur tacitiſqꝫ ſeneſcimus anniſ. Petronius. Deus nos miſeros q̄ſ totus homuncio nil ē Nil erimus cuncti poſtq̄ nos aufert ortus. Nūquid ergo laudabile foret: ſi noſipſos conſpiceremus: dierū qꝫ breuitatē oculis aīponeremꝯ: tūc eī ſupbia piret: diuitie ſufficerēt pauce: diuinoqꝫ cultui ſinguli vacarent. ¶ Porro nullus tam effrons: tam im-

penitens inueniri posset: quin tremo re mortis reconciliari deo disponeret ¶ Nouimus tamen q̄ mori oportet:sed non attendimus.et si occurrat memo ria⁹quedam:tunc procrastinamus:mũ di q3 vanitatibus nos occupantes fa ciliter desistimus. Utinam attendere mus illud maximiani. Cuncta trahit secum vertitq3 volubile temp9. Nec patitur certa currere queq3 via. Jam nihil est totum quod vximus omnia secũ tempus:preteriens: horaq3 sum ma trahit. Rursus si breuitas vitam spernere non docet:saltem hoc faci / at ipsius breuitatis miseria. Nam te ste Apuleio li.de deo Socratis.fortu na caduca sigilatim mortales voluto tempore vocat.anxijsq3 mentibus:et obnoxijs corporibus viuũt.Unde se cundus philosophus.quid est inquit homo:et respondet mens incarcera / ta:fantasma temporis: speculator vi te:mancipium mortis: transiens via tor:loci hospes: anima laborioſa:par ui temporis habitaculum. ¶ His igi / tur attentis: quis sapiens ō vita pre senti sollicitabitur in qua non nisi mi seria reperitur? Et licet bruta vite mi seriam habeant:angustior tamen est vita humana:cui natura miníme pro uidit:bestijs autem necessaria dedit ¶ Unde ꝓlinius in historia naturali li. vij.Ceteris inquit animantibus va / ria tegimenta natura tribuit.vt cor / nua:spinas:pennas:squamas.vngues arboribusq3 cortices.hominem vero nudum natura produxit. Dicente La thone. Jnfantem nudum cum te na / tura creauit:ꝓpaupertatis onus patiẽ ter ferre memento. Sidonius in suo epłari li.v. O necessitas abiecta nas cendi:miseria viuendi:dura moriendi ¶ Ualeri.li.ix.capi.xij. Humãe vite cur sus prout fortuna gubernaculum re xerit:modo aspero:modo tranquillo motu peragitur.spe semp minor dux et cupide votis extenditur:et fere si / ne ratione consumitur . Mirum est igitur cur sapientes qui se reputãt:tã tis criminibus misere vite fométa cõ questant. Nullus enim in corpore vi uens felix esse potest si qua tamen fe licitas fuerit:ideo est quia vita men / te abutitur presens: futuraq3 bonis operibus expectatur. Naz dicit ꝓplau tus in aulu.timor:cupiditas: auaritia felicem esse non sinunt hominem:sci licet in presenti vita . Boetius.iij.de consola.Dignitatibus fulgere vis: et preire ceteros honore cupis.sed tan / dem obnoxius periculis patebis.glo riam petis:sed securus esse desistes. ¶ Nempe et inconsideranti quid mors sit gaudeo:et lugeo. gaudeo inquam vite future visa magnitudine.cuius a ditus bona mors est:sed lugeo: quia corpus formidat mortez.langores ha bere timescit: et in cinerem redigi re cusat. Reuera tamen sapiens si fuero plus adest mihi gaudij q̄ luctus. Nã si mors me molestat:spes futuri secu li magis me deletat. Noui ei q̄ mors transitus breuis est. Unde Hilocber tus de exilio suo. mos est inquit hic hominis semper cum tempore labi: et semper quadam conditione mori.ẽ hominis nudum nasci:nudumq3 reuer ti.est hominis putrere solo:limumq3 fateri.et miseris gravibus in cinerez redigi.res:z opes prestant ei fam'an

tur ad horam.est locuples mane: vesp̃e pauper erit. Marcialis cocus. Gaudia non remanent: sed fugitiua volant scilicet post mortem. Vñ Maximianus. O q̃ dura premit miseros conditio vite. Nec mors humano subiacet arbitrio. Dulce mori miserim. sed mors optata recedit. At cum tristis erit: p̃cipitata veit. Mortemori melio q̃ mortis ducere vitam. Pena minor certam subito proferre ruinam: q̃ q̃ pertimeas sustinuisse diu. Et subdit. Quot bona tũc habui: tot modo dãna fleo. Nonne placet melius certis confidere rebus? Euentus varios res noua semper habet. Felix qui potuit tranquillaq̃ ducere vitam. et letos stabili claudere fine dies. Ex quibus cõcludit͂ breuitas miseriaq̃ vite presentis.

¶ Capitulum secundum quomodo vita presens est carcer anime.

ANima rationalis deiformis est: immortalisq̃. sibi ergo carcer est corpori iungi mortali. carnisq̃ pronitas spiritum ad scelera trahit. et velut mãcipata carceri: sic anima fenestrulis angustis res de foris conspicere potest. vt tangit Hildebertus de exilio suo. Vñ de loquendo in persona anime sic ait egrediar: sed nescio quo: q̃ nescio q̃n et fortasse dies iste suprem9 erit. Est ergo ponenda domus: qua libera tristi: carcere perpetuo iure carere quam. Itaq̃ anima petit vt extra corpus sit: carcereq̃ careat. sibi igitur tedium est corpus. Unde et sapientes plures corporis tedia vitare volentes seipsos interfecerunt. Unde narrante Eusebio in cronicis anno imperij augusti. xl. primo. Marcus portius Latho latinus declamator: tedio duplicis quartane seipsum interfecit. In hoc autem attestari mime debet. quia se necare nullus iure potest: ipsumq̃ atq̃ lucreciam hac de causa redargu it Augu. in li. de ciui. dei. Sufficiat autem q̃ prelibata historia in hoc seruit nobis: q̃ vita presens tediosa est ipsius anime carcer. Nam corpus sordibus constringit animam. Unde prudentius. Estuat et sordes: atq̃ arta vincla recusat. scilicet anima. Salterus alexan. vij. Allicit illecebris animaq̃ caro. nec sinit esse principij memorẽ q̃ eius imaginis instar: facta sit. ꝛc̃. quia scilicet carne inclinante: anima sepius obliuiscitur: q̃ sit imago dei. quando scilicet operibus rationis se non conformat. Eandem sententiam tangit Bernardus in microcosmo. Sed lector querere potest: an mori appetere liceat visa miseria vite. Cui respondẽdum occurrit: q̃ vir sapiens ad mortem currere non tenetur. sed vitam exire vt domin9 disponit libenti aio. Vñ Sene. ad lucil. epi. xxiiij. Quotidie morimur. quotidie enim demit͂ aliq̃ps vite. Et subdit. Ridiculus currere ad mortẽ tedio vite. Vir inq̃t fortis saptẽs nõ debz e vita fugere: sz exire. Idẽ Sene. epi. lxxvij. nec vita sit tedio: nec mors timori. Et subdit. Quicquid enim expectatum est diu leuius accedit. Itaq̃ si mortẽ absq̃ timore expectaueris eam nõ ita formidabis. Unde Quintus curtius li. iiij. For-

tium virorum est magis mortem con
temnere: q̄ vitam odisse. Ualerius
maxi. li. ix. Ratio vitam diligere: mor
tem non timere precipit. Epicurus. ri
diculum est currere ad mortem tedio
vite. vt superius Seneca. Et subdit
Epicurus quid inquit tam ridiculum
q̄ appetere mortem. cum vitam in
quietam tibi feceris metu mortis. Nā
scuitia est velle mori: vt inquit Luca
canus li. v. Nempe aliud est vitam cō
temnere: aliud est non timendo mor
tem vitam odisse. Nulli enim fas est
vitam odio habere. ipsam autem con
temnere sapientis. Galterus alexan.
vi. Fortis animi est contemnere vitā
non tamen odisse. Aliqui tamē vitaz
non ex virtute: sed ex miseria contem
nunt quibus laus debetur. Marcia
lis cocus. Rebz in angustis facille est
contemnere vitam. fortiter ille facit
qui miser esse potest. Ex predictis er
go colligamus: q̄ nec ad mortem cur
rendum nec vitam presens amanda ē
Qui enim mortem querit: dies breui
at inquibus proficere habet. qui autē
vitam diligit: animam incarcerari nō
metuit. vitam ergo potes non odisse
sed contemnere libet. vt non leteris a
nimam immortalem corruptibili cor
pori applicari.

¶ Capitulum tertium de contem
ptu mortis.

INsipientie est formidare: quod vitari nō potest. qō cū accidit ipsi sapienti vti q̄z melius ē. Sed nūquid mortē for
midare natura petit? Quis igitur q̄
tūcunq̄z sapiens nō timebit? Nempe
mortem absq̄z delicto formidare po
tes: si eā naturali quodam desiderio
refutes. sed sapienter si deliberauerit
eam nō timendam concludes. Aliud
enim est primis motibus impellenti
bus timere mortem. aliud deliberatō
ne prehabita nō contēnere mortem.
quod faciunt insipientes. Uñ Sene.
li. de remediis fortuitorum: Stultum
est timere qō vitare non potes. Joez
li. vj. de naturalibus questio. Contem
ne mortem: et omnia que ad mortem
ducunt: siue bella fuerint siue naufra
gia: siue grauia pondera. Nūquid am
plius facere possūt: q̄ vt corpus ab a
nima resoluant? quod nulla diligen
tia: nulla potentia euitare potest. Nā
separatio corporis: et anime hominis
vtranq̄z partem sue nature restituit.
Nam terre debetur corpus cum ex il
la plasmatum fuerit. celis autem im
mortabilibus immortalis anima de
betur. Sapiens igitur cōtemnat mor
tem. Ualc. li. jx. Corporis et anime so
cietas non firmo vinculo coheret. fa
cile dirimitur. Nam stultum est in eo
confidere: quod leui peroitur casu.
Uarro in suis sententijs. Is cum na
tura litigat: qui mori graue fert. du
plexq̄z malum est: cum moleste feri
mus. quod necesse est. Sene. de natu
rali. q̄stio. Pusilla res ē hois vita. sz
ingens res cōtēptus vite. hāc q cōtēp
serit: securus videbit maria turbari:
secur q aspiciet horridā faciē fulmīan
tis celi. quid ingt ad me q̄ magna sint
qbus pereo. Ex qbus cōcludit q vita
cōtēnēda ē: ex cuiq cōtēptu sequit cō
temptus mortis. Et idem Seneca in

croade. Optãda res ẽ sine metu mor
tis mori. Idem in thieste. Abeãt que
stus discedat timor. Idem in hercule
etheo. nusq̃ ille miter est cui facile ẽ
mori. ⁊ O vtinam diuites mundi ista
respicerent: mortemq3 non ita time/
rent: quam loco formidant: quia sua
possessa diligunt nimis. quia timent
his priuari in quibus confidunt. Si
enim in bonis post mortem futuris
confiderent: mortem vtiq3 contemne
rent. Utinam attenderent illuo Se
ne. ad lucillum. xxvj. Quc querela est
aut incõmodum: si quicquid debeãt
desinere: deficit? Et quis exitus me/
lior: q̃ in finem suum natura soluen/
te dilabi? Nempe mors precessit: et
mors secutura est. vt ponit idem Se
ne. episto. liiij. Et idem Sene. episto.
lxxvij. Nemo inquit tam imperitus
est: vt nesciat se quandoq3 moriturũ
esse. et tamẽ cum prope accesserit: re
mit: et plorat. Nunquid ille inquit ri/
bi videtur stultissimus: qui fleuerit
eo ꝙ ante milie annos non vixerit?
Eque stultus est ille qui flet eo ꝙ p9
annos mille nõ viuet. Hec inquit pa
ria sunt: non eris: non fuisti. vtrumq3
tempus alienum est. Quid enim fles
ad banc legem cum sis natus: Idem
episto. lxxxij. Non autez est mors glo
riosa: sed fortiter mori est glorioſum
que dementia est fugere: cum retro
ire nõ possis. Tul. in philippica. viij.
Turpis fuga mortis. omniq3 morte
peior est. qui ergo sapiens est: mortez
non metuit. Idem. Tul. ij de tuscula.
questio. quia mori necesse est: et quia
mors nihil habet quod sit horrendũ
mortem ideo non timeo. Unde refert

Uale. li. vi. capi. ij. ꝙ cum Theodo3
cyreneus regem lisimacum increpas/
set: eo ꝙ quidam nimis indigesta fe/
cerat: ob hoc lisimacus iussit theodo
rum cruci affigi. et tunc Theodorus
ait: mea si quidem nihil interest humi
aut sublimi putrescam. Latbo. Fac ti
bi preponas mortem non esse timen
dam. Que bona si nõ est: finis tamen
illa malorum est. Non metuit mortez
qui scit contemnere vitam. Unde Lu
canus li. viij. Mors vltima pena est:
nec metuenda viris. Si enim aliquo
pacto mors effugi posset: aut si post
morte nulla vita esset: vtiq3 formidã
da foret. sed a nullo euadi poterit. san
cteq3 moriens vita post mortem fru
etur potiori. Nulli igitur sapienti re/
stat pauor mortis. Unde secundus
philosophus. quid inquit est mors? et
respondit extremus somnus: diuitum
pauor: pauperum desiderium: incerta
bilis euentus: lacus hominis: fuga vi
te: resolutio omnium. Horatius Debe
mus morti nos nostraq3. Et subdit.
Mortalia facta peribunt. Ouidius in
epi Occurrũt animo pereuntia mille fi
gure. Morsq3 minus pene q̃ mora
mortis habet. Et Ora. in odis. Omñs
una manet mors: et calcanda via se/
mel leti. Et Sene. in tragediis. Fatis
agimur. credite fatis. non sollicite nõ
possunt cure mutare rati stamina fati
serius: aut ocius sedem properamus
ad vnam. Ecce igitur aperte conspici
mus mortẽ vitare nõ posse. Nimirũ
igit̃ si cõtinenda consulit̃. Antẽ am9
ni q̃m teste Claudi. in mori omnia
mors capit. Uñ morti loquẽdo sic de
cebat: quiego liquidus cõplectit̃ aer

quicquid alit tellus: quicquid marīs equora: ventus: qō fluuij volunt qō nutriuere paludes: cuncta tuis pariter cedunt animalia regnis: lunari subiecta globo: qō septimus auras ambit: ⁊ eternis mortalia separat astris. sub tua purpurei veniunt vestigia reges: deposito luxu turba cum paupere mixta tim: omnia mors equans. Ouidius. iij. fine tytulo. omne sacrum: ⁊ mors importuna prophanat. omnibus obscuras iniecit illa manus: viue pius: morere pius: cole sacra colentē: mors tamen a templis in canabusta trahit. que verba nil aliud sonant tam clauiani: q̄ Ouidij: nisi q̄ omia que sūt sub concauo lune peribunt omnisq; homo pius vel impius: suos morte terminabit dies. Nempe mori naturale est. ⁊ omnia post mortem in io petuut resolui: ex quo processerunt. Unde maximianus. Ortus cuncta suos repetunt matremq; requirunt. Et redit in nihilum qō fuit ante nihil. Et Lucanus. capit omnia tellus que genuit celo. Statius in thebaidos. mille modis letī miseros mors vna fatigat prosper in epigram. Ferro. peste. fame. vinclis. ardore. calore. Mille modis miseros morte rapit vna homines Quibus attentis: mors contemnenda est. quam euitare nullus etiam sapiēs valet. Innumerabiles enim laqueos hominibus tendit ⁊ insperate venit. Unde eunodius. mors non expectatis ordinibus venit. Ipsa est enim omnium mortalium finis. sed ipsa finem non habet: q̄ diu seculum presens manebit. quinimo ⁊ mors peccatorum sē per mors erit. est ergo sine fine finis.

Unde scilo. Mors omne durum: presens graue: triste futurum. Fine carens finis: ⁊ plena ruina ruinis. Omnia mors cadere facit. sed post illam viuentibus pie celsus iudex deus miranda promittit. Uir ergo sapiens est qui mortem contemnit.

Capitulum quartum de preparatione: ⁊ desiderio bone mortis.

Mors bona in eternam cō mutat vitam mortalem. neq; bñ morientib9 mors vere contingit. sed vita multo celebri or assignat. Unde mercurius termegistus ad asclepium nos quidam pñsſimis votis optamus: si diuine placerz pietati: vt nos mundana custodia absolutos superiori parti nature restituat. Et hec est merces pie sub deo diligenter: et cum deo viuentibus. Ouidius. iij methamor. vltima semper expectanda dies homini est. dicigz beatus ante obitum nemo supremum ferat. Nam vita presens: beatitudine frui non potest. mors ideo bona qua vir pius deo coniungitur. Gaufridus in poetria noua. quandoquidem mortem non posse vitare necesse est: transeat in formam virtutis. quasi dicat q̄ facienda est de necessitate virtus. Nam tunc virtus est: si bene appetis qō bene habere potes. tunc cū mortem bene habes: quando vt bene moriaris prouides. Unde macrobius li. primo de somnio scipionis dicit mortem philozophantibus esse appetendā: ipsamq; phiam esse meditationez moriendi. Unde plato duas mortes

of

hominis nouit:quarum vnam natu/
ra ⁊ alteram virtutes prestant.homo
enim moritur : cum anima relinquit
corpus solutum lege nature. Mori e
tiam dicitur:cum ⁊ ipsa anima adhuc
in corpore constituta:corporeas illece
bras philosophia docente contemnit
⁊ cupiditatum dulces insidias reli/
quasq; omnes passiones exuit. Et
hanc mortem dicit plato sapientibus
esse appetendā.Sic ei mori nihil alīd
est:nisi voluptates contemnere: ⁊ fu
turam vitam desiderare: Marcia.co
cus.Dulcia defecta moderatrix carmi
na līgua:Cantator cignus funeris ip
se sui. Itaq; cignus cantat dum est
moriturus:sic etiam sapiens letari de
bet dum moritur:melius viuiturus.
Sed mors a plurimis formidatur:eo
q; pauci ad bene mori preparantur.
Quomodo enim bene mori poteris
si tue mortis casum non preuides: si
vt bene moriaris opera bona non p
ficis.Nempe si scires te bene moritu
rum: morti forsan non ita contradice
res.Vis autem scire que mors tua e/
rit:viuere sic studocas: vt bene mori
queas.qualis enim vita fuit:talis ipa
mors erit.Vnde Tullius in li.de se/
nectu.hoc premeditatum ab adolescē
tia debet esse. mortem vt negligamq
sine qua meditatione tranquillo ani/
mo nemo potest esse.Morienduz cm̄
certū est.⁊ id incertum:an eoipso die
Mortem igitur omnibus horis im/
pendentem timens:quis poterit ani/
mo tuto consistere? Sapiens igitur
quisq; equo animo moritur.⁊ ab hac
vita discedit:tanq̄ ex hospitio Cur
igitur multis mors est sic onerosa?

Idcoq; est:quia inopinate morientur
nec de futuris bonis post mortem ha
bendis sollicitantur.Tullius de pa/
rado.mors terribils est his: quorum
cum vita omnia extinguntur : non
his quorum laus emori non potest.
Idem Tullius in tusc.questionibus
li.primo tota inquit philosophorum
vita:vt ait Plato cōmendatio mortis
est. Nam quid aliud agimus cuz a vo
luptatibus idest a corpore: cum a re
familiari que est ministra ⁊ famula
corporis:cum a repu. cum a negotio
omni seuocamus animum:quod inq̄n
tum agimus:nisi animum adseipsum
aduocamus:secum esse cogimq;:maxi
meq; a corpore abducimus. Secer/
nere autem a corpore animum: nec q̄
q̄ aliud est:q̄ mori discere.quare hoc
cōmentemur mihi crede disiūgamus
nos a corporibus:idest consuescamq
mori. Ille ergo viuens moritur : qui
carnis desideria non sequitur. Nam
quid est mors nisi separatio anime a
corpore:que tunc sepatur:qn̄ volup/
tates ipsius non imitat̄.Sene.in aga
mēnone.O q̄ miser est nescire mori
Illi enim mori nesciunt: qui se tanq̄
morituros non disponunt. Nullum e
nim bonum adiuuat habentem : nisi
ad cuius amissionem preparatus est a
nimus:vt Sene.inquit ad lucillū epi
stola.iiij.q̄si dicat q; ad mortem sic se
debet preparare homo:vt que possi/
det sic diligat:q; perdere non timeat.
Sene.ad lucil.epla.xxvj.qui mori di
dicit nature seruire didicit. supra om
nem potentiā mors est:⁊ certe extra
omnem. Quid ad illum:scilicet mori
turum carcer ⁊ claustra et custodia?

Mors enim liberum ostium habet.
Illũ igitur lauda: ⁊ mirare: quem non piget mori: cum amet viuere. Que cũ est virtus cum eiiciaris exire? Sapiẽs enim nil inuitus facit. necessitatem ⁱ ef/fugit. Hec Sene. ad lucil. li. iiij. O vos igiť seculi sapientes discite preuenire mortem: viã ꝑparate vobis: nec dif/feratis. Nescitis cũ die neqs horam qua mors ventura sit. Uersificator.
Ne sis securus hodie: vel cras mori/turus: intus: siue foris est plurima cã timoris. Cunctis sis horis hois me/mor interioris. Sed immemores illi inueniuntur: q corpis desideria cõple re tantũmõ nituntť. Utinam animad uerterent corpis edia futuris aĩc sola eiꝰ cõparari non posse. Salu. in cati linario mors crũarum requies est: non cruciatus nec mors mala est: quia nullũ malũ glorioſum. mors aũt glo/riosa est. vñ ⁊ zenomanus sibi morte intulit: vt feliciter post mortem viue ret: narrante lactan. ⁊ licet bene fecis se non credatur: vite tñ future celsitu dinẽ attestatur. Unusquisqs igitur ita se preparet: vt morte glorioſa finiat vitã. Sene. iij. de naturalibus q̃stio.
Mors est lex tributũ: officiũqs mor/taliũ. malorũqs oĩm remediũ est. Et subdit. mortis igiť nomen non formi des. effice illam cogitatione multa ti/bi familiarẽ: vt illi obuiam exire pos sis. Uñ in ꝓuer. sapientũ cõlligitur q̃ cum vita est gratia: conditio mortis ẽ optima. Et boc. j. de consola. mors ho minũ felix: que se nec dulcib⁹ annis in serit: et mestis sepe vocata venit. hec etcť sepiꝰ cõsiderãs: clare cõspitio be ne viuere oportere: bene cupienti mo ri. bonaqs mors prebebit q̃ vita non potest exhibere presens. Sene. ad lu cil. xxiiij. multũ fuit cartaginẽ vince/re: ſz amplius mortẽ non timere; cuiꝰ beneficio nil anteferendũ. Licet tñ mors: vt ꝓlibatũ est bona sit: nulli tñ mortẽ licet inferre. Sene. in agamen/none ruois itaqs tyrannus est: morte q̃ penã exigit. vita igiť q̃ntũ deo pla cet vnicuiqs ꝓmittẽda ẽ: nisi scelerib⁹ mors ꝓmereať. Ex ꝓlibatis igiť hoc suscipiat documentũ lector: vt scilicet bene viuendo mortis vendicet ꝓpi/ciũ die: legẽqs molestẽ nõ ferat om/nib⁹ equã. Boe. testãte. ij. de cõsola. mors inuoluit hoĩem pariter: ⁊ cesus caput. equatqs summis infima. Ora li. carminũ. pallida mors equo pulsat pede pauperum tabernas: regumqs turres. vite summa breuis spem nos vetat inchoare longã. Claudia. in mi nori loquendo morti ait. Omĩa mors equas tu dãnatura nocentes: Tu re/quiẽ datura piis te iudice fontes. Im pia cogenť: iure cõmissa fateri. Unde hildebert⁹ ceno manensis. Mors do minũ seruo: mors sceptra ligonib⁹eq̃t Dissimiles simili cõditione trahens.
Sene. iij. de naturalibus q̃stionibus nihil inquit interest: vtrũ me lapis v nus elidat: aut totus mons ꝓmat. Nã hoc habet natura precipuũ: q̃ cũ ad exitũ venimus: equales omnes sum⁹
Quibus attentis: mors benigne suf/ferenda est. animoqs sollicite vnus quisqs ita se disponere habet: vt mor te veniente obitu sacro decedat: et pa cienter angustias illius suscipiat.

Capitulum quintum de pacien/tia mortis sub spe glorie future.

Multes grandibus periculis se exponunt: etiam sub spe temporalis honoris: & glorie. Nunqd igitur mors sapienti spiritualiterqz militanti exiguum generat fastidiū: si spes immense: incogitabilisqz glorie habeatur? Nempe veteres phī huiꝰ vite scz future sub confidētia: vsqz ad mortem letabūdi triumpharūt. Unde vt etiam commemorat Tul. in li. de senectute. xenophon in li. de ciro. narrat qualiter cirus maior moriens dixit. nolite arbitrari o filij mei carissimi: me cum a vobis discessero: nusqz: aut nullum forte. nec enim dū eram vobiscum: aīm meū videbatis: sz eū scz animum esse in hoc corpore: ex eis rebꝰ quas gerebam intelligebatis. Eundem igit in celis esse creditote: etiā si nullum esse videbatis. Pereat igitur stultissima eoz assertio: qui vitam futuram abnegant: animamqz putant mortalem. Reuera plato eam immortalem credidit: vt patet in suo phedrone: quem transtulit cicero. in quo valentissimis argumentis anime immortalitas asseritur. put narrat macrobius super somnio scipionis. Unde vt refert tulli. in primo tuscu. questio. cū librum predictū platonis quidam legisset: dictus theobrotus ambrochiota: animeqz immortalitatem dilexisset: e muro se precipitē dedit: pre desiderio melioris vite. Unde tul. de senectute. non est ingt lugenda mors quā immortalitas consequitur. Idem. j. de tuscu. qstio. ne/mo vnqz sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortem. Et subdit. sed nescio quomodo inhe ret mentibus quasi seculorum quoddam augurium futurorum. Idqz in maximis ingenijs & altissimis animis & existit maxime: & apparet facilime. quo quidem dempto: scz augurio futurorum: quis esset tam amens: q semper in laboribus: & periculis viueret? q̄ si diceret nullus. Si igitur innumerabiles gentiles olim morti sponte subiacuerunt: si p republica tuenda corpori ꝓprio nō pepercerūt: aut fuerūt amentes: qō absit: aut future glorie iocunditatem expectauerunt. O igitur q̄z infelices qui post mortem animam cum corpore euanescere credunt. Contra quos oui. v. methamor. morte carent anime. Statiꝰ in thebaidos li. vij. ite alacres. nostri nunqz morientē honores. Si enim omnia sapientum scripta legeremus: omnes scire vitam eternam speraſſe inuenire/mus. Arator li. ij. O q̄z per inania curit mens ignara boni. Certeqz humanum transcendunt gaudia votum.

Tul. in de senectute. O p̄clarū illum diem: cū ad illud diuinū animoz concilium: cetūqz ꝓficiscar. Cumqz ex hac turba: & colluuione discedam. Tulliꝰ in philipp. xiij. grauis a natura nobis data est vita sed in morte datur vita sempiterna. que si non esset longior q̄z hec vita: quis tunc esset tam amens q maximis laboribus et periculis ad summam laudem gloriamqz contendere? quasi dicat nullus. ꝓut tangit supra idem Tullius licet alio loco. Idē Tullius tuscu. questionibus li. primo

cum corporis facibus ad omnes fere cupiditates inflāmare solcamus:co/ q3 magis incendi: q̄ his emulemur que ea habeāt q̄ nos habere cupiam⁹ pfecto beati erimus: cū corpib9 re lictis:t cupiditatum: t emulationum erimus expertes. Quodq3 nunc faci/ mus:cum laxati curis sumus:vt spec tare aliquid velimus t visere:id mul torum faciemus liberius:totoq3 nos in contemplandis rebus pspiciendis q3 ponemus. ppterea q̄ natura inest mentibus nostris insaciabilis q̄dam cupiditas veri videndi.sc3 ipm deum qui sol⁹ ē veritas. Quid ampli9? Nū quid mercurius termegistus asclepio dicebat post mortem vitā eternā bo nis deum daturum. Et quintil.li.iiij. si quis sciat quis est finis hor̄: que vera felicitas:nunq̄ sibi videbitur p matura morte periturus. quia sc3 illi per mortem se perire non credūt: qui de vita eterna confidūt. Quam vitaz commemorat Sene.ad lucil.epla.xx. O quando ille veniet dies: qui in ho norem tuum mentiatur.t loquit̄ lucil lo. Idem ad lucil.epla.lxxj. Miraris hoies ad deos ire:t deus ad homi/ nē venit:ymmo in homines Nulla enim bona mens sine deo est Idem epistola.vj.ad paulum.feramus equo animo:t vtamur foro q̄diu sors concef sit:donec inuicta felicitas finem ma/ lis imponat. Ecce quantis testimonijs etiam gentilium vita futura predicat̄ et speratur Unde pasper li. epigram. Semper erunt q̄ erant eterna gau/ dia vite. Gaudendi qm̄ causa erit ipe deus. Nec varios pariet motus diuer sa voluntas. Unum erit in cunctis lu men t vnus amor. Inq3 bonis sum / mis posita experientia felix:nec valz augeri:nec metuit minui. Ad patriam vite de noctis valle vocati: Uirtutuz gradibus scandite lucis iter. Gratior est fructus q̄s spes productior erit.

Exulta agnoscens te verbi in carne renatum tc̄. Ex quibus patet quanto ōsiderio vita futura sperāda sit:morz q3 presens ferenda.

Capitulum sextum de resurrec/ tione mortuorum: t immortalitate anime.

Nihil prodest sepulturaruz vanitas:aut sepulchrorum fastigium. Quid post mor tem tibi poterit cum mortuus fueris tumuli curiositas? Reuera nil. quini/ mo testimonium fortassis est illius ia ctantie:quā in seculo vilexisti. O igit̄ q̄s detestanda illa hominum curiosi/ tas: q̄ cum diem extremum claudere petant:natura quasi ex toto ruente: exequiarum tm̄ atq3 sepulturaruz de siderant pompas. Nec his suffecit in anis cura:in qua vixerunt corpalib9 appetentes desideriis satisfacere:at/ q3 iactantijs:sed etiam absq3 dilatio ne cum sint morituri vana quadam superstitiositate famam inutilem sibi aggregant. caro quiescere petit suc re solutionis postulans aditum:spiritus q3 quietam felicitatem repetit. homo tamen qui ex his duobus constat v triusq3 postulationi contradicit. quia licet etiam repente se videat recessurū

ipſe tamen laborioſo ſenſu mundanā
querit gloriam edere. Sed nunc̄ p̄ mortem: viri ſancti exequijs atq; ſepulturis gloriati fuerunt. Nequac̄ p̄ ut ait Auguſtinus. li. de cura p̄ mortuis agenda vbi narrat corpora quedaz ſanctorum igni concremata. Alia vero in fluminibus proiecta: ne qualiscumq; memoria de ipſis in poſterum haberetur. Hoc autem diuina permiſſione factum eſt: vt diſcant chriſtiani p̄ tunc chriſtum maxime fatentur: quando vanitatis huius quecumq; munera contemnunt. Nam li. ij. de vita patrum narratur p̄ vir quidam impius honorifice ſepultus erat. iuſtus autem a beſtijs comedebatur.. Cuidā igitur admiranti angelus reſpondit ille inquit ſcilicet impius bonum parum egerat in hoc ſeculo: temporalez igitur accipit mercedem. ille vero iuſtus paucum peccauit. temporalem igitur in remedium accipit penam. Rationabiliter igitur concluſit Auguſti. p̄mo de ciui. dei ca. xiiij. p̄ curatio funeris: conductio ſepulture: pompa exequiarum magis ſunt viuorum ſolatia: c̄ſ ſubſidia mortuorum. t ideo ā tiqui philoſophi de talibus parum curauerunt. Seneca de remedijs fortuitorum ſic dicebat. in ſepultus iacebis ſupple diceret aliquis. cui ille reſpondit. facilis eſt iactura ſepulchri. Si cū non ſentio: quid ad me attinet corporis ſepultura? ſi vero ſentio: omnis tunc ſepultura eſt pena. Dic tamen poſſet moraliter queri: an p̄ſint anima b̄ corpora ſepeliri in locis ſanctis ſeu conſecratis. Ad hoc reſpondit Auguſtinus libro de cura pro mortuis agen da: dicens: p̄ ſi pro defunctis ſuppli/cationes non fiant recta fide: ac pietate: tunc ſpiritibus non prodeſt loci ſanctitas. quia tamen loca ſancta orationibus dedicata ſunt: conſequenter in locis ſanctis ſepeliri animabus prodeſt. Unde narrat ibidem Auguſtinus de quadam muliere que filium ſuum defunctum in baſilica martyris petiuit ſepeliri: ſperans precibus ſancti martyris filium adiuuari. hec autem ſpes inquit Auguſtinus ſana fuit. quia martyris oratio ob hanc cauſam filio profuit. locus tamen in ſe vt p̄ficeret nō habuit. Attendamus igitur. q; nec tumuli prodeſt altitudo: nec ſepultu/rarum eminentia: ſed ſola merita cum ſuffragijs proſunt. Cur enim ſi impius: tui memoriam relinquere cupis? aut que tibi gloria: ſi tua impietas p̄ orbem memoretur? Si vero iuſtus es nunquid lapis te faciet ſanctiorez? abſit. quia nec ſanctus eſt: nec quem c̄ſ ſanctificare valet. Tuo igitur ſuffici/at animo deum fore memorem tui. nec ſic mundi gloriam queras: vt propter ſepulture faſtum ſedem glorie p̄ das. Narrat enim Seneca libro de trā quillitate anime capitulo. xviij. p̄ cum tyrannus quidam philoſopho theodoro minaretur dicens. morieris: et ſine ſepultura corpus tuum erit. ipſe theodorus reſpondit. an inquit me ſic ineptum putas: vt mihi cura ſit: an ſupra terram: aut in terra putreſcam Nam vtrumq; mihi eque facile eſt. Vir igitur in etate ſenili conſtitutus mente quieſcat: nec in talibus ſuperſtitioſitatibus ſollicitetur. atq; conſideret: p̄ repente moriturus ſit. Nun/

quid tradit Tulli. li.j. de tusculanis questionibus. ꝙ diogenes proiici se iussit inhumatum. ¶Tunc vero amici dixerunt: volucribus: ne ꝛ feris? Minime vero inquit: sed baculum prope me: quo eas abigam ponitote. ¶Tum illi qui poteris? non enim senties. tūc diogenes. quid igitur mihi feraruꝫ laniatus oberit nil sencienti. Et ibidem narrat preclarum anaxagore dictum qui cum lapsaci moꝛeretur: quereti / bus amicis: vellet ne clazomenas in patriam si quid accidisset: conferri: nihil necesse est inquit. vndiqꝫ enim ad inferos tantundem vie est. Nunquid ligurgus rex: corpus suum iussit i mari proici: ne ipsius tytulo leges in / fringerentur: vt tradit pompeius li. lij. Dij igitur caruerunt sepultura. nō tamen periit eoꝛum memoꝛia: quia merita remanserunt. Unde hieronymus contra iouinianum. narrat ꝙ populꝫ massagetarum cognatos: et propin / quos deuoꝛant. Dicunt enim ꝙ decē tius est: vt ab amicis potius ꝯ a vermibus consumantur: ꝛ quanꝯ ritus insanus esset: inducimur tamen ꝑ hoc sepulturarum spernere pompas.

¶Capitulum septimum de consi / deratiōe moꝛtis.

Utilis est moꝛtis consideratio. Nam dicitur ecclesiastici. xxxviij. Memento nouissimoꝛum: et noli obliuisci. Et a / libi. memoꝛare nouissima tua: et inceternum non peccabis. Tullius primo de tusculanis questionibus. narrat socratem dixisse: ꝙ tota philosopboꝛum vita est commendatio moꝛtis. Alpho rabiꝫ libro de diuisione sapientie narrat platonem dixisse. ꝙ philosophia est sollicitudo moꝛtis: et per moꝛtem intelligit moꝛtificationem prauoꝛum desideꝛioꝛum. Seneca ad lucillium. ꝛ vij. meditare moꝛtem. Eam enim meditari libertas est. quia per eius scili / cet meditationem: vitia que sunt seruilia euitantur. Nam in vita iobannis elemosinarij legitur ꝙ olim quando imperatoꝛes coꝛonabantur: eis monumenta moꝛtuoꝛum ostendebantur. ac qꝫ interrogabantur: quale sibi monumentum fieri vellent: ne sui solij celsitudo eos in superbiam eleuaret.

¶Quamobrem Grego. libꝛo. ix. moꝛalium. cum culpa animum temptat: necesse est vt bꝛeuitatem vite sue aspiciat: ne innocentem moꝛtem cunctis imminentem iniquitas rapiat. Idem moꝛalium. xxj. dicit. imminente tempestate: et fluctibus tumentibus: nulla nauigantibus temporalium rerum cura: nulla carnis delectatio ad mentem reducitur. omnesqꝫ res in despectum veniunt: si cesset amoꝛ viuendi si timoꝛ precogitetur moꝛtis. Hanc siquidem recogitabat iob dicens: nudus egressus sum et cetera iob p̄mo

¶Nec tamen ex moꝛtis consideratione debꝫ animus desperare aut irasci: sed potius in virtutibus prosperari. Seneca tertio de naturalibus questionibus circa finem sic ait. cur enim iraris scꝛis? sustine paululum. ecce moꝛs veniet: que nos pares faciet. Et idem epistola. xcv. ad lucillum. moꝛs omnes equat: et omnes pares moꝛimur. Et ecclesiastes. j. sicut quis egressus est

nuous de vtero matris: sic reuertet.

O vtinam mortis memoria nobis ad esset. Tunc enim indesinenter be/ ne agere sollicitaremur: Et in no/ stre vite diuturnitate minime confi/ dentes: tanquam nunc morituri esse mus: sic ad vite future adeptionez ꝑ peraremus. Joco sapiens ecclesiastes. ix. dicebat: qōcumqz potest manus tua instanter operare. Et ibidem secū mane semina semen tuum scilicet duz viuis: vt verificet illud prophete: ve nient cum exultatione portantes ma/ nipulos suos. Unde apostol9 ad gal. vltimo. dum tempus habemus: ope/ remur bonum. quoniam ista vita est mors viuentium: et vita morientium. vt inquit Augustinus. ix. confessionuz

Joco iob. xiiij. dicebat. breues dies hominis sunt. Et ibidez. vij. dies mei consumpti sunt absqz vlla spe. Unde Augustinus de verbis domini sermo ne. xvj. breuis inquit est vita: et bre/ uitas semper incerta. Et ibidem ser/ mone. vij. quid est diu vluere nisi diu torqueri: Et sermone. iiij. diu viuere quid est: nisi ad finem currere? Nam vita ista similis est morti: vt ponit eci am Sene. ad lucil. lxxxiiij. quia qō vi uim' ꝑximū est nihilo. Si igitur vi ta breuis: et mors ineuitabilis: cur igi tur de sepultura felici non consideramus: quis est enim qui viuet: et non vi debit mortem: inquit propheta. Om/ nes enim morimur: et quasi aqua dila bimur in terram: vt dicitur tertio re/ gum. xiiij.

Unde in quodam veteri libello narratur hystoria de quodam iuuene: qui timore mortis ductus: re/ ligionem ingressus est. cuius pater do lens eum accessit: et ipso inuito de re ligione eum retrahere voluit. cum ta men hoc iuuenis vidisset dixit patri suo ꝙ faceret quicquid vellet: dūmo do sue patrie vnam constitutionē tol leret. Cumqz pater interrogasset que esset illa constitutio: filius respondit ꝙ hec constitutio erat: ꝙ iuuenes quē admodum et senes moriebantur. Quo audito: pater in religione suum filium permauere dimisit. Unde mathei. iiij. vigilate itaqz. quia nescitis diem neqz horam. Et apocalip. iij. si non vigila/ ueris: veniam tanqz fur: et nescies qua hora veniam. Meditanda igitur est dies mortis: vt per vite merita obitū sanctum mereamur. Unde luce. xiiij. quis rex iturus committere prelium non prius sedens cogitat. Nam cogi/ tare debemus: vt bene moriamur. Et mathei. vj. thesaurisate vobis thesau ros in celo. Nam mundus est sicut il la ciuitas de q̄ narrat barlaaz: ꝙ in il la ciuitate talis erat mos vt principez omni anno mutarent. et in fine āni da bant pro premio sibi vnum ouum: ip sumqz spoliabant: et exulem faciebant Accidit tamen ꝙ quidam sapiens ibi dem principaretur: qui audita lege: su a bona: atqz diuitias in alienam patri am misit. Itaqz in exilio positus se lo cupletem inuenit. Sic enim non in īm do: sed in celo proficisci debemus. Il li enim in celestibus proficiscuntur: q non de presenti vita: sed de requie post mortem meditantur. quoniam si cut dicit Seneca libro secundo de na tura rerum capitulo vltimo. Undiqz

tela in nos iacſ̃ tur: z om̃es reſerua mur ad mortem.

Capitulum octauum de prouidẽtia futuro rum.

Sic viuere congruit: vt de futuris diebus cogitemus vitamq3 preſentez ſic trãſ ire fas eſt: vt de futura precogitem9 Sed amatores huius ſeculi: ſolum p nunc viuere curant nec de futura vita prouident. Joco fame z ſiti in ieben / na inferni cruciantur. quoniam ſicut dicitur iob. xxvij. diues cũ dormierit nihil ſecum affert: apperiet oculos ſu os: z nihil inueniet. Super quo Gre / gorius moralium. xviij. dat exẽpla de diuite epulone qui ſepultus eſt in infernum: vt dicitur luce. xvij. Et de ſtulto proponente dilatare horrea ſu a. cui dictum eſt: ſtulte hac nocte repe tent dyaboli a te animam tuam. quia ſcilicet illa nocte moriturus es: vt di / citur luce. xij. Quid igitur nobis pro / deſt ſuperbia ſapientie quinto: quaſi diceret q̃ nihil. Nam ſubito morie / mur z media nocte vt dicitur. Job. xx xiij. Super quo Gregorius moralium xxv. ſubitum eſt inquit q̃d ante non cogitatur. qui ergo dum viuunt: de morte: ſeu futura vita non cogitant: ſubito moriuntur. quoniam mors pec catorum peſſima. iuxta prophetam. O igitur mors q̃ amara eſt memoria tua homini iniuſto, eccleſiaſtici. xli. et licet amara ſit: eius tamen memoria v tilis eſt: vt peccator conuertatur.

Unde venerabilis Beda libro de ge ſtis anglorum narrat qualiter deus multis oſtendit penas infernales: et gloriam celi: vt conuerterentur. Ali / qui tamen correctionem: et alij deſpe rationem exinde ſuſceperunt. Un de narrat de quodam fabro: qui vi / dit infernum ſathanam: et demones infernales: et exinde deſperatus ſine penitentia defunctus eſt. Abſit tamẽ vt illam futuram iehennam ſic formi demus: vt etiam futuram gloriam ꝺ ſperemus. Exemplo beati ſtephani: qui mortuus eſt intendens in celum vidit q3 celos apertos: et gloriam dei vt patet actuu3 .vij. Nam qui ſic mo riuntur: licet ſecundum carnem mori antur: nihilominus vitam amabilio / rem ſibi acquirunt. quoniam mors car nis non eſt: niſi vmbra mortis: vt ait Gregorius moralium decimo. Sed mors illa terribilis eſt: qua moritur a nima per peccatum. Nam tunc mo / ritur corpus: quando anima ipſum de ſerit. Sed tunc moritur anima: quan do a deo deſerta eſt: vt inquit Augu / ſtinus tredecimo de ciuitate dei capi / tulo primo. Quanto igitur melior eſt deus anima: tanto mors anime ma / gis formidanda eſt q̃ mors corporis Nam et ſuſanna mortem anime po / tius q̃ corporis timuit. Unde da nielis tredecimo ipſa dicebat. melius eſt inquit me abſq3 opere incidere in manus veſtras: q̃ peccare in conſpe / ctu dei. Inſuper Auguſtinus duode / cimo de ciui. duplicẽ mortẽ deſignat.

scilicet illam primam que est corpo/ris:et secundam que ē anime:dicens prima mors animam volentem pellit

Secunda animam volentem in corpore tenet.sed tempus veniet ꝙ anima viuere non poterit deum non habendo:nec doloribus corporis carere moriendo.quia in inferno mors est sine vita.mors etiam sine morte. quia est sine fine.De tali morte dicitur apocalipsi.xxj.ꝙ dyabolus missus fuit in stag/num ignis:et sulpburis. vbi a bestijs et pseudo propbete cruciabantur die ac nocte in secula.nec tamen sole pe/ne erunt in flagellum demoniorum: quinimo pena maxima erit a visione dei beatifica priuari.Unde crisosto. super Mathe.omelia.xxj.multi iebē nam abborrent:ego autem casum il/lius glorie multo amariorem puto.

Qm̄ melius est sustinere decem milia fulmina: q̄ faciem illam mansuetam viderc a nobis aduersam:ac dicentes illud Mathe.xv. Jte maledicti in ig nem eternum.Sic igitur viuamus:vt postmodum mortem huiusmodi non incurramus:sed potius illam super/ norum vitam conquestemus:quam ō sidcrans paulus apostolus ad phili/ penses primo dicebat.cupio dissolui: et esse cum christo.Uir cm̄ iustus spe rat in morte sua ꝙuer.xiiij.Et ideo q̄ daz ꝙpheta numeri.xxiij.dicebat.mo riatur anima mea morte iustorum.tūc enim liberabitur de exilio: et intrabit hereditatē iuxta psal.dicentem.cū de derit dilectis suis somnū:ecce here/ditas domini.Et Job.xi.Cum te con sumptū putaueris orieris vt lucifer Nam teste seneca epistola centesima

Mors viri virtuosi est dies natalis eius.

Finit liber septimus.

Incipit octauus qui est de statu ecclesiasticorum. Cu ius primum capitulum est qualiter viri ecclesiastici de bent habere curaz de sub ditis in moribꝰ:et scientia.

Viri ecclesiastici tan q̄ ecclesie vigiles atqz custodes pro ei9 munitione certare debent. Un/de ysaie.lxj. Super muros tuos posui custodes tota die et nocte perpetuo non tacebunt. Un/de bernardus super cantica omelia. xlvij. viris ecclesiasticis suadz:vt sint vigiles ꝙ dormiētibꝰ:et pro animabꝰ pro quibus rationem sunt reddituri. boni inquit custodes vigilant:atqz in sidias explorant consilia malignanti um anticipant:laqueos deprehendūt et tendiculas emulatorum dissipant. Hij sunt fratrum amatores et populi christiani:qui multum orant pro po/pulo et cetera. Itaqz de ipsis verifica ri poterit illud prime ad corinthcos tertio dei agricultura estis: dei edifi/catio estis:et sequitur vt sapiens ar/chitectus fundamentuz posui. Nunc tamen qō lamentandum est cum bea to Bernardo ibidem omelia.lxxv.di cere possumus: quoniam pauci sunt qui non querāt que sua sunt:ex oīb9 caris suis scz ecc̄ie,diligūt ei munera

Nec possunt pariter diligere christus qui manus dederunt mãmone. Unde enim estimas talibus rerum affluen/ tiam superare: vtputa vestium splen/ dorem: mensarum plenitudinem: va/ sorum argenteorum: ⁊ aureorum con geriem: nisi de bonis sponse. Et inde est: q̃ ecclesia inops: ⁊ nuda relinqui tur: nec student ornare sponsam: sed spoliare: non custodire: sed ꝓdere. non instituere: sed ꝓstituere. non pascere gregem: sed mactare ⁊ deuorare. Dicẽ te domino p̃ ꝓphetam. qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Joe o hiero. epla. xciij. obsecro te iterum atq; iterum: ne officium clericatus ge nus antique militie inuanum assumas ⁊ ne lucra seculi in christi militia que ras: ne plus habeas q̃ quando cleri/ cus esse cepisti. Et sequitur: ꝓcurato res atq; dispensatores domorum a/ lienaru; quomodo possunt esse clerici qui ꝓprias iubentur contemnere fa/ cultates? Nunquid enim ecclesiã frau dare sacrilegium est? aut accepisse q̃ pauperibus ⁊ esurientibus erogandũ est? Etẽ optimus dispensator est q̃ nihil sibi reseruat. Unde in decreto di. xvj. dr̃. q̃ clericus debet eẽ imunis a cupiditate. Lamentandum tamen ẽ q̃ viri ecclesiastici suis cupiditatibus populum innocentem affligunt infe/ stant ⁊ corrumpunt. Et licet clericos se dicant: in uanis tamen occupationi bus laicis preferuntur. Quamobrem diuine sententie iaculum timendum est: ne cum peccatoribus intereant.

Nihilominus tamen aduertendum ẽ quomodo apud gentiles sacerdotes ministriq; templorum viuebãt: atq; populum moralibus exhortationib9 nstruebant. Unde plato in thimeo li i ro. j. ait: q̃ q̃ apud athenienses sacer docijs p̃oiti erant: a populo sepatim conuiuebant ne aliqua ꝓphana con/ tagione eorum castitas: seu vita pollu eretur. Unde Sene. in declama. reci/ tat: quomodo apud gentiles nullus obtinere poterat sacerdotium: si ho/ micidium vel fornicationem commi/ sisset. Sed nunquid ille est homicida qui malo exemplo innocentem seduci/ cit? Nunquid ille pollutus est: qui car nales libidines sequitur: atq; delecta tiones sectatur? Aut igitur apud gẽ tiles sacerdotes digniores erant: aut tempore moderno sacerdotium pau/ ci merentur. Attendamus igitur hiero nymum contra iouinianum dicentem stoicus inquit vir eloquentissimus de vita antiquorum sacerdotum loquẽs ait: q̃ omnibus postpositis negocijs semper in templo fuerunt: ⁊ rerum naturas atq; causas syderumq; mo/ tus studiosissime contemplabantur: ⁊ nunq̃ se mulieribus miscuerunt. nũ q̃ cognatos ꝓpinquos vel liberos vi derunt ab eo tempore quo diuino cul tui fuire ceperunt: a carnibus ⁊ vino semper abstinuerũt: ꝓpter tenuitatẽ sensus ⁊ vertiginem capitis: ⁊ libidi/ nis refrenationẽ: pane raro vesceban tur: ne onerarent stomachũ. cubile de foliis palmaꝝ habebãt: ⁊ ocio nunq̃ torpebãt. Et subdit iõ hiero. quõ eu ripides refert q̃ ꝓphete iouis in cre/ ta regione non solum a carnibus: sed etiam a coctis cibis quibuscumq; ab stinebant. Insuper hiero. ibidem re/ fert verba iosephi li. ij. c. xvtij. dicẽtis

ꝙ saducei: ⁊ pharisei: atqꝫ esel ab vxo
ribus ⁊ vino semp abstinebāt: ⁊ quo
tidianū ieiuniuꝫ in naturaꝫ vertabant
Et noiant ibidem quidam alij vete /
res corundem imitatores: scꝫ cautes
⁊ asclepiodes. Jtē pigmalion narrat ꝙ
in oriente eius carniū non habebaṫ.
Et ambobꝰ narrat: quō apud plas
viri doctissimi farina: ⁊ oleribus tan
tummō vtebantur. Hijs ergo exem /
plis dictis apparet: vt sacerdotes cri
stiani potius ꝙꝫ gentiles virtutibus
floreant: quoniam duplici honore di /
gni sunt qui bene presunt presbiteri
vt dicitur prime ad thi. v. Nempe hie
ro. epla. xcviij. recitat: ꝙ sacerdotes
olim castissimi erant: virgineſqꝫ ve /
ste ⁊ appolini seruientes in perpetua
sacerdocij virginitate viuebant. Ab /
sit igitur viros ecclesiasticos libido
seducat: et innocens vulnus sacerdo
tum exemplo inquinetur.

Capitulum secundum: de exem
plaritate prelatorum.

Viri ecclesiastici: ⁊ potissi /
me prelati: si malam vitaꝫ
duxerint: subditorum mo
res corrumpunt. Debent igitur vite
sanctitati orationi quoqꝫ: ⁊ bonis opi
bꝰ iugiter intendere. quia teste ber /
nardo: viri ecclesiastici pascere debēt
populū dei oꝛonum fructibꝰ: ⁊ ꝓ po
pulo dei debent intercedere. ipsum
quoqꝫ populū deo debēt reconciliari
exemplo moysi: de quo exodi. xxxij.
qui deo dicebat, aut dele me de libro
tuo: aut dimitte eis hanc noxam. Nūc
tñ plati vxorem ancille postponunt: ⁊
ancillā ꝓponunt. quia suis derelictis
ecclesijs: absqꝫ magna necessitate: se
cularibus occupationibꝰ pretendūt
⁊ in suis ecclesijs si fuerint: de ipsius
ꝓtectione non sollicitant: ſqꝫ qualiter
sua crimina liberius exercere possint
iugiter meditant. Deberet aūt episco
pus sui nominis attendere interpreta
cōeꝫ. Scops cñ interpretaṫ intentio.
⁊ ideo episcopꝰ dicitur quasi superin
tendens. Necesse est autem eum qui
preficiṫ: supintendere: vt inquit aug.
ix. de ci. dei. ca. xix. Episcopus ergo no
men habet potius operis: ꝙꝫ honoris
Unde Bernardus ad eugenium libro
ij. nomen inquit episcopi nō sonat do
minium: seo seruitium. Joco prelatis
actuum. ij. dicitur: attendite vobis: et
vniuerso gregi: in quo posuit vos de
us episcopos regere ecclesiam dei.
Idem Bernardus ad pontificem se /
nonensem inquit: secundum ethimo /
logiam nominis ille pontifex dicitur:
qui seipsum facit pontem inter deum
⁊ proximum. Iste enim pons per
tingit vsqꝫ ad deum: quando non pro
priam sed dei gloriam querit. et vsqꝫ
ad proximum venit: quando per pie /
tatem non sibi: sed proximo desidе /
rat prodesse. Bonus inquit pontifex
seu mediator: deo offert preces popu
lorum: benedictionem: ⁊ gloriam deo
imputat: ⁊ pro excessibus delinquen
tium maiestatem eius inuocat: atqꝫ
peccatores pro diuina iniuria punit:
nec de suis operibus lucrum: sed dei
gloriā expectat. Insup hiero. episto /
la. c. Loquens ad cpm noīe generali:

domus tue conuersatio constituta est in gratia publice disciplinę.quicquid feceris:omnes faciendum esse putãt Caue igit̃ ne malũ cõmittas. qm̃ qui reꝓhendere volunt:repudiant̃:si de/ linquentes fore vindicantur. Et subdit subuenire paupib9: visitare languen tes:gaudere cũ gaudentib9 debet:scz ꝓlat9.etiã sit cecoꝝ baculus:studen/ tium cibus:spes miseroꝝ:solatium lugentiñ.Ex hijs igitur patet quali/ ter prelatus etiam ab interꝓtatione nois:de sua sponsa ecclesia curã ha/ bere debet.Sed nunc illud apoca.iij verificat̃:nomẽ habes qꝝ viuas:ꝛ mor tuus es.quia scz nomen sanctitatis ha bent ꝓlati:ꝛ mortis opa in se:ꝛ in su/ os subditos exercẽt.Et licet oĩa vitia in ꝓlato turpia sint:illa tñ magis sunt cauenda:in quib9 ancilla scz caro do minatur:videlicet gula:ꝛ luxuria . qꝛ inẽ vitia magis infamia sunt.ꝛ ꝓ talia ꝓlati ecclesie maiestatẽ magis offen/ dunt. Joco apls dicebat: qꝝ nõ opor tet eꝑm esse vinolentũ ioest vino ple nũ.Sup quo verbo hiero.epla.xliij. vinolenta inquit cõmessatoꝝũqꝫ exces sus in ꝓlatis nõ sint:qm̃ venter mero estuans de facili dispumat in libidinẽ Nam in vino est luxuria. qui autem luxuriatur mortuꝰ est viuẽs.qui autẽ inebriatur:mortuus ꝛ sepultus est. Nunquid noe ad vnius hore ebrieta/ tem femora nudauit: qui ꝓ sexcentos annos sobrietatem ꝓtexerat.genñ.x. Nunquid lot nesciens quid faceret li bidini.se miscuit: ꝛ incestum cõmisit quem sodoma non viderat:vina sube gerunt:vt dicitur genñ.xviij.quapro ter sacerdotibus legalibus bibere vi num ꝓhibitum erat:vt patet leui.x. Ad designandũ qꝫ ꝓlati:ꝛ sacerdotes noue legis:sobriꝫ cẽ debẽt.vñ luce.xxi.ne grauentur corpora vestra crapu la:ꝛ ebrietate.Unde Ere. moralitũ.j. cum inquit maiores voluptati deser/ uiunt non mirum si minoribus in lasci uie frena laxantur.dum inquit vos scz prelatos letos aspiciunt scilicet subdi ti:ipsi tunc ad illicita resoluuntur. Unde li.ij.de vitis patrum parte.x.le gitur:qꝫ abbas quidam dictus vatita postꝙ fuit factus episcopus vitam as periorem ꝙ prius ducere cepit . ꝛ cur hoc faceret cum interrogaretur:respon dit.dum inquit essem in heremo:cor/ pusculum meum gubernare volebaz ne infirmaretur:nunc autem quia in seculo sum posit9:assunt excessuũ oc casiones plurime.ideo est maxime ab abstinendũ. Nam etsi infirmari ce/ pero:aderunt succurrentes Simile etiam legitur eodem li.parte.j.de ab bate opi qui episcopus factus:vitam quã in heremo prius duxerat:non ꝑ termisit.deo tñ reuelante:vite sue as peritates quodãmodo mitigauit. Hec igitur omnia designant qualiter prelati ancillam scz opera carnalia:seu quecũqꝫ secularia:suis ecclesijs post ponere debent:vt bonis exemplis sꝫ bi subditum populum dirigant Jux ta illud nume.xviij.excubate in custo dia sanctuarij:ꝛ in ministerio altaris: ne oriatur indignatio supra filios ir rabel.

¶ Capitulum tertium: de electio/ ne prelatorum.

¶ Prelatus vices dei] gerit. quãobrem vocatione dei sublimari debet. Ũ apostolus ad hebre.v. nemo sibi sumat honorem: nisi qui vocatur a deo tan q̃ aaron. Quid tamen dicem9 quia apostol9.j.ad thimo.v. dicit: q̃ si quis episcopatum desiderat: bonum opus desiderat. Attendamus cm̃ qualiter apostolus episcopatũ bonũ opus vo/ cat: quasi dicat: q̃ qui vult episcopari debet bene operari. Sed plurimi volunt episcopi vocari: q tm̃ non curant veridice episcopari. ¶ Nam sicut dicit Aug.li.v.de ciui.dei.ca.xix. ille non ẽ bonus prelat9: nec cp̃s qui non p̃fi/ cere: sed preferri querit. Insuper hieronim9 epl'a.xliij.episcopatũ d̃siderat qui non dignitatem sed laborem querit. non delitias: sed opus. sic q̃ humilitas non decrescat: nec per fastigium dignitatis ipse intumescat. Unde ecclesiastici.vij. Noli querere fieri iudex nisi valeas virtutibus irrumpere iniquitates. Unde Grego.xxj.moraliu3 sancti inquit viri cum presunt: nõ i se potestatem ordinis: sed equalitatem conditionis attendũt. nec preesse gaudent hominibus sed prodesse sciũt enim q̃ antiqui patres: non solum reges hominum: sed etiam pastores pecorum fuisse commeorãtur. Cur enim de tua dignitate audes superbire? ¶ Nunquid non in vtero te fecit qui et illum operatus est? iob. xxxj. omnes enim nature vnius sumus. Nam Gregorius vbi supra concludit: manu inquit humilime considerationis: dep̃ mendus est tumor elationis. ¶ Unde Job.xiij.eleuasti me: et quasi supravẽ tum ponens elisisti me valide: scio tm̃ quia morti trades me. O quam bumilis consideratio: in prelato si fuerit ¶ Ideo propheta dicebat. neq3 ambulauit in magnis neq3 in mirabilibus super me. Nam teste Gregorio moraliũ xx. munoana felicitas tanq̃ aura subleuat: vt repentine deteri9 et infimius sternat. Et idem Grego. moralium. xxij. Quanto inquit altius quis erigitur tanto curis grauioribus oneratur. illisq3 populis mente et cogitatione supponitur: quibus dignitate supraponitur. Homo inquit in sublime eleuat9 tantos super se sustinet: quantos supositos regit. Et ibidem concludit: ipsa inquit occupatio secularium dignitatum: tanto felicioribus vitijs premitur: quanto maioribus curis grauatur. Quapropter anselmus libro de similitudinibus capitulo.xxv. prelatos ambitiosos comparat pueris venantibus papiliones: qui dum sequũtur illos: in foueam cadunt. Ex quib' concluditur: q̃ quilibet prelatus in nomine scilicet et in fama virtutum: crescere debet. ¶ Quapropter concludit Hugo: q̃ canones rationabiliter diffiniunt: nullum esse in episcopum eligendum nisi prius in sacris ordinibus fuerit religiose cõuersatus. ¶ Plures tamen insipientes sunt viri: qui vita maculati: ad presidium sublimantur. et qd̃ detestandum nimis est: ad prelationem tanq̃ ad patrimonium curritur: veterumq3 exempla negliguntur.

Animaduertamus eñ quomodo ambrosius in ep̃m electus omnino recusauit. Nunquid mulieres publicas in suam domũ ingredi fecit: vt illis vilis electio reuocaretur? Nunquid fugam accepit: sed ꝓcitus a leuntio: reuerti coactus est? vt in ipsius vita legitur. Nunquid Gre. fugit electus: sed colũna fulgida sup̃ ipm descendente cognitus est? Nunquid beatus marcus pollicẽ sibi abscidit: vt indignus sacerdotio haberet̃: vt dr̃ li.ij. qui dr̃ paoi sus? Nunquid beat9 ammoni9 cum fuisset electus in ep̃m: z ad benedi / ctionem duceretur: cuadã req3 nõ posset: aurem suam sinistram ferro rese / cauit dicens: nunc inquit ꝓbatur non posse qõ cupitis compleri: quia null9 aure precisa debet ordinari. Cui dorotheus ep̃s respondit. lex inqt ista iudeorũ est. sz ego inqt vix aurib9 truncatũ: moribꝰ ꝓbum non dubito facere ep̃m. Cum ergo vim inferrent: beat9 ammoni9 rñdit si me inquit vltra coegeritis: etiam linguam meam propter quã mihi molesti estis abscindã. z tũc ipsum dimiserũt. Insup̃ li.iij. hystorie triptite: de quodã monacho leg t̃: ꝙ electus in ep̃m recusabat: sz theophilus sibi suadebat. videns igitur mo / nachus ꝙ euadere non posset: ad se venientibus respondit. eras inquit determinabit̃ quid sit faciendum. Unde in crastinum fusa oratione: migrauit. Si igitur viri sancti prelationem recusarunt: cur igitur peccatores etiam publici prelationem quesitant? Nam teste grego. in suo pastorali ca. ix. vir / tutibus etiam pollens: ad regimen coactus accedere debet. Et idez grego. in quadam epistola ad senonensem archiepiscopum. Multi inquit non tã ta fiducia: z alacritate currerent ad honores: si sentirent onera grauia: si metuerent periculum dignitatis. sed ambitio insaciabilis est. z de gradu i gradum scandere petit. Ue tamen qui coniungitis domum ad domum. Absit igit̃ vt fiant prelati: nisi qui meliores sunt.: vt debitos suscipiant a subditis honores:

Capitulum quartum quomodo non debet eligi fauorabiliter ꝑlatus.

Prelatus curam gerit animarum: aut gerere debet Quamobrem ipsius electio non fauore: sed sola caritate fieri debet sic vt eligatur non qui dilectior: sed qui melior: aut commodior videtur. Nam hec est voluntas dei: vt ille presideat: qui melior: publiceq3 vtilitati commodior est. Unde hieronimus epistola. xliij. electio inquit facienda est: non ob aliquam commoditatem temporalem eligentium: vel emolumenti spem: nec ob humanaz intercessionem: vel suasionem: vel commendationem: nec ob inordinatam affectionem ad personam eligibilem: siue carnalem affectionem: sed sunt eligendi ob diuini honoris cumulationem ob ecclesie dei vtilitatem. ob profectus: siue vtilitatis animarum spem. et ob morum ipsius eligendi ac q3 virtutum perfectionem.

Hoc etiam satis notatur in decreto. xxv.q.vj.di.Quamobrem Gregorius moralium.xxiij. curam inquit animarum suscipere non presumant: nisi q bella temptationũ subegerint. Unde dominus ad moysem leui.vj.ait. congrega omnem cetum ad ostium tabernaculi in electionem aaron: & filiorum eius: vt sciant omnes q̃ qui p̃stantior est ex omni populo: qui dotior: sanctior: & virtutibus eminentior: ille eligatur ad sacerdotium. Sup quo ait origenes. Illi inquit qui eligũt aliis modis q̃s predictis: timeant dei iudicium: atq; sibi imputent damnus siue perditionem animarum: & ruinas ecclesie dei: que destruitur per institutionem mali prelati. Unde grego. in dyalogo li.iij.ca.xxix. narrat de pascasio qualiter erat in loco penarum. Et cum interrogaretur cur hoc esset: respondit q̃ nulla alia causa erat: nisi quia consenserat in partem laurentij ꝺ symachũ ipsum eligendo in prelatus Quapropter Grego. in registro li.j. ait. necesse est vt omnes culpas: & negligentias sibi imputet: q ministeriũ virtutis infirmo comisit. Sicut igit prelatus eligendus est vt bene agat: sic pariter electionem acceptare non debet: nisi vt in deo proficiat: et hoc cum humilitate & tremore. Unde augustinus.ix.de ciui.dei ca.xix. Non est inquit in acceptatione amandus honor in hac vita: sed opus quod per eundem honorem fit: vel potentiam. Ioco apostolus dicebat: qui episcopatum desiderat: bonum opus desiderat. quia episcopatus nomen ẽ operis: & non honoris: vt supra dicitum est. Quapropter Grego. in suo registro li.vij.ait: q̃ sicut locus regiminis desiderantibus est neganous: sic fugientibus est danous: ne quis sumat sibi honorem. Et ibidem li.ix.q ambit aut se ingerit: procul dubio repellendus est: ideo q̃ nititur ad altiora ascendere. Congruit igitur vt in crescendo decrescat: & in ascendendo descendat. Qui igitur eligitur: discat q̃ doceat: & informet q̃ teneat. Nam casum appetit: qui ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta querit ascensum. Hec ille. Ioco ysaie. vj. dicitur: ecce ego mitto me. q̃ si dicat: q̃ nullus debet ex se presumere. Ioco grego. in suo pastorali li. ij.ca.vij. nullus inquit se extollat ex electione: sed magis se humiliet. Et bernardus in epistola ad episcopum senonensem. Noli inquit altum sapere. quia altum sapere difficile est: & omnino inusitatum. & quanto inusitatius: tanto periculosius. Non ergo felicem se putet: qui aliis preest. Unde Augustinus epistola.lxvj. pete inquit vt cogites nihil esse hominibus in hac vita: & hoc tempore felicius: letius & acceptabili⁹ episcopi: aut presbiteri: aut dyaconi officio: si tamen non presumptuose: aut adulatorie res agitur. sed nihil apud deum miserius tristius: et damnabilius: si male fiant.

Capitulum quintum de moribꝰ sacerdotum: & aliox ecclesiasticox.

Sacerdotes dicti sunt quasi sacra dantes. ideo sacrã debent ducere vitã. Juxta

illud ysaie.lj.mūdamini qui fertis va sa domini. Quia tamen prelbiteri a sā ctitate eis debita recedunt: ideo iugo indebito deprimuntur. Nam leui.xxj dicitur ꝙ sacerdotes sancti: ⁊ imma/ culati esse debent. ⁊ qui habeat macu lam: non debeat offerre panes: vt si cecus: vel claudus esset. ¶Super quo Brego. in suo pastorali libro. ij. capitu lo. xi. Cecus est inquit qui diuine con templationis lumen ignorat. claudus autem ē: qui viaz vite non valet tene re. Ideo apostolus ad roma. xiij. mo/ net abicere opera tenebrarum: ⁊ in/ duere arma lucis. Illi enim sacerdo/ tes arma lucis induunt: qui in virtu/ tibus proficiunt. Nam teste Piero. epistola. xxxij. clericus dicitur a cle/ ros grece: qō est sors latine. et propte rea vocantur clerici: quia de sorte do mini sunt: aut quia dominus est sors eorum. scilicet possessio. Clericus igi/ tur talem se debet exhibere: vt possi deat dominum: et ipse possideatur a domino. Dec ille. Unde hugo. libro ij. parte. iij. ca. iiij. Signaculum inquit clericoruz est corona qua signatur cle ricus deputatus ad officium dei: seu ministerium: cui seruire regnare est. Nam corona regale decus est: qō nō immerito datur. Juxta illud p̄me pe/ tri. ij. regale sacerdotium ⁊ cetera. Et ibidem subdit hugo. ꝙ capitis coma clerico in modum corone tondetur ⁊ sūmitas capitis desuper denudatur: vt per hoc detur intelligi ꝙ ad regiā potestatem assumitur: ⁊ vt reuelata facie gloriam domini dei contemplet Dec ille. Quapropter clerici comam nutrire prohibentur: vt patet decre/ to dis. xxiij. clerici comati. A sollicitu/ dinibus igitur temporalibus eximun tur: ne vanitatibus mentes eorū im/ pediantur. Unde Piero. epistola. xxx iij. negotiatorem inquit clericum tan ꝙ pestem fuge. quia nemo militans deo implicat se negotijs secularibus. ¶Et ideo de ipsomet Pieron. refert Policratus libro. viij. capitulo. xiij. ¶Qualiter a mensa sua tres clericos ex clusit. quia incompositi erant. Dice/ bat enim viro honesto et graui non licere in eius consortio aliquem incō positum habere. ¶Inhonestum igitur est aliquem se clericum profiteri: ⁊ va nis occupationibus detineri: ne de cle ricis verificetur illud treno. iiij. qui nutriebantur in croceis amplexati sūt stercora. ¶Nunquid olim sacerdotes nazareorum ob vite continentiam ca put radebant: et capillos in igne sa/ crificij ponebant? vt dicitur nume. vj. Illi enim moraliter capillos radūt qui temporalia mente deserunt ⁊ tūc sacrificant: quando deo famulari dis/ ponunt. Dec enim omnia corona cleri calis designat. ¶Nunc tamen cleri ci suam vocationem pretermittunt. ⁊ ideo in subiectiones plurimas incidūt ¶Sed apud egyptios sacerdotes omnia reliquerunt. ⁊ ideo eximi sicut dictum est apud pharaonem merue/ runt. Unde Piero. ad eustochium e/ pistola. lxxxiiij. narrat: ꝙ ī egypto tria fuerunt genera monachorum: scz ce/ nobitarum: qui in communi viuebāt. anachoritaꝝ: qui soli in desertis habi tabant: ⁊ aliorum quorum genus di/ cebaī in lingua egyptia enuch: q̄ bini vel trini habitabant simul. Et de pri

mis scilicet cenobitis loquens Hiero nymus dicit: q nullo in cibo erat stre pitus: sed panc ꝛ leguminibus pasce/ bantur. soliq3 senes vino vtebantur. ¶ Aliaq3 plurima laudabilia narrat philo. prout allegat Hieronymo. De alijs vero scilicet anachoritis narrat iosephus: q accerbissimā vitam duxe runt. Clericorum igitur ꝛ signanter re ligiosorum vocatio est ad diuinū cul tum: ꝛ non ad mundanum occupamē tum. Unde āselmus libro secundo de similitudinibus narrat in somnis se vidisse angelum dei describentem si bi quis esset verus monachus. ꝛ con cludit ibidem: q verus monachus ē qui locum sue habitationis perpetu/ um eligit: in quo perpetuo habitare disponit. Sed nunquid lamentandu3 est q viri ecclesiastici atq3 religiosi īm do se renunciasse dicunt: ꝛ tamen cu/ ris temporalium maxime intendunt: non attendentes verba beati bernar dini quodam sermone dicentis: q na tus filius dei elegit pauperem domū et tenuit paupertatis formam. Aut igitur mundus vel deus fallitur ꝛ er rat: sed diuinam impossibile est falli sapientiam. melior est igitur status il le quem elegit. Et idem Bernardo in sermone de vigilia natalis domini. qd inquit paupertate ditius? quid precio sius: qua regnum celorum emitur: et gratia acquiritur. Unde Hieronymo epistola. cxvj. apostoli inquit gloriantur q omnia dimiserunt: ꝛ secuti sunt saluatorem. Nunc autem viri ecclesiastici christum sequuntur: vt munus ac cipiant: aut vt liberius sua desideria impia adimpleant. Uerumtamen ma thc. v. dicitur. beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est reguum celorum ¶ Et Mathe. xix. dicitur. si vis perfec/ tus esse: vade ꝛ vende omnia que ha bes: ꝛ da pauperibus: ꝛ sequere me. ¶ Mundo igitur spreto debet vir reli giosus tanq̄ agricola suam aiam ex colere scilicet vitia extirpare: ꝛ virtu tes inserere. ¶ Unde Apuleius libro de deo socratis dicit: q sicut volens acute videre purgat oculum: sic desi/ derans in virtutibus proficere: deb3 colere animum. Quapropter augusti. de verbis domini sermone. xij. quid inquit prodest plena bonis arcba: ina nis conscientia: bona vis habere ꝛ bo nus esse non vis. Erubescere igitur ō bes de bonis tuis: si domus tua plena est bonis: ꝛ te malum habet. Et ibidē concludit: bona exteriora si possent: contra peccatorem ad dominum cla/ marent. Juxta illud abachut. ij. lapis de pariete clamabit. Quid ei prodest stulto habere diuitias: cum sapientiā emere non possit: ecclesiastici quinto ¶ Non igitur diuitias: sed sapientiam ꝛ virtutes acquiramus: vt eximi prome reamur: ꝛ improperijs hominum nō exponamur. ¶ Juxta prophetam dicen tem: nolite tangere christos meos: et in prophetis meis nolite malignari.

Capitulum sextum de continentia vi/ rorum ecclesiasticorum.

Uri ecclesiastici ad hoc deputati sunt: vt in castitate deo famulentur. Quale enim erit obsequium tuum: si mens tua polluta fuerit? aut quomodo sacrificium offeres deo: si tua vita maculata extiterit:. sit ergo vita tua continens & immaculata vt deo pro te et pro aliis placere possis. Sed vide est q ecclesia tantis luxuriis inquinatur. Quis concubinagia ita semina uit. Reuera estimo q consortia conuiuia colloquia cum mulieribus solita: viros ecclesiasticos a contemplatione ne retardantes: voluptate & lasciuia corruptissima inficiunt. Attendamus enim quid dicat Hieronymus in quit igneus species mulieris. Nam q tangit picem: coinquinabitur ab ea.

Unde Augustinus dicit q asper sermo atq; rigidus & breuis: semp cum mulieribus est habendus. quia mulier si audiat amicabilia: tunc surgit vt hostis. demollitur hominem: deprauatur mentem: inclinat animum: atq; mentis statum effeminat: corpus enervat: bursam euacuat: rationem cõmaculat: proximum scandalisat: et deum negligit. Unde Bernardus libro primo de contemptu mundi sic inquit: colloquium mulierum: non nisi virus amarum. prebens sub mellis dulcedine: pocula fellis. Nam decor illarum laqueus fallax animarum. Illaqueant stultos: ducunt ad tartara multos.

Unde Chrisostomus in sermone de chananea dicit: q mulier est caput peccati: arma dyaboli: expulsio paradisi corruptio legis a qua si cauere cupis fuge illam. quia vt serpens inficit: et venenat. Unde in vitis patrum libro secundo parte. iiij. legitur: qualiter sancta mulier monacho cuidam moniales intuenti dicebat: si inquit monachus perfectus esses: nos ita nõ respexisses. Item ibidem parte secunda. de arcenio abbate legitur: q cum mulier sibi postularet vt in oratione haberet memoriam eius: ipse respondit. rogo inquit deum vt ipse auferat memoriam tuam de corde meo. Item ibidem parte quarta legitur de muliere sancta in monasterio egrotante: que non permisit vt frater suus eam visitaret: ne ipsius occasione inter feminas staret. Unde dixit ei: vade frater: ora pro me. quia christo annuente videbo te in regno celorum. Augustinus libro de cura pro mortuis agenda narrat de iohanne nobili monacho: qui habuit spiritum prophetie. qui cum videret mulieres quasdã infestas esse vt ipsum viderent: tunc dixit camus vbi non est mulier. Ex his ergo patet qualiter fugienda est libidinis occasio. Ioco apostolus ad roma. viij. dicebat. non estis in carne sed in spiritu.

Capitulum septimum de moribus prelatorum.

Prelati vices christi gerunt. Dececus ergo magnum est si contradicant domino: a quo constituti sunt: non vt in terris insistant: sed vt bonis moribus populum dei construant. Unde Hugo libro primo parte octaua capitulo. xviij. dicit q episcopi vtuntur

pij

sandaliis:que sunt calciamenta prelatorum:ne terrenis polluantur.baculo vtuntur:vt rebelles corrigant.qui recuruus est: vt mites retrahant consolabiliter.ornantur anulo:vt ecclesiam sanctam sponsam profiteantur ¶Et ibidem concludit Hugo :q̄ vestimenta sacerdotum ꝛ prelatorum virtutes eis debitas designant.tunica mundi/tiam.zona continentiam.stola pacientiam.casula caritatem ꝛ huiusmodi.

¶Sed prothdolor multi nunc nec virtutes habent nec de subditis sollicitantur. Juxta illud zacharie.xj.o pastor ꝛ ydolum derelinquēs gregem.

¶Unde in tractatu de.xij.abusionibus prelatus negligens numeratur. ¶O quanta abusio:quia se dicunt rectores nec tamen regunt:sed de temporalibus tantum curam accipiunt contra exhortationem Bernardi li.iiij.ad eugenium dicentis:memento inquit saluatorem iudam economum habuisse.

¶Quid episcopo turpius q̄ incumbere supellectili:ꝛ substantiole sue:omnia scrutari de singulis:morderi de suspitionibus:moueri ad queq; deperdita Attendet enim prelatꝰ qualiter pbutiphar omnibus traditis ioseph:quid haberet in domo sua nesciuit:vt dicit̄ gen̄.xxxix. Alius igitur temporalia dispenset:ꝛ tu de disciplina prouide.illō nemini tradas:sed super moribus manum vlciscentem adhibe.Ut quid enī diuino cultui viri deputantur:si preceteris deo non famulantur.Unde exodi.xviij.prouide tibi viros de omni plebe potentes:ꝛ timentes deum.exēplo pharaonis:qui noluit committere peccora nisi viris doctis:vt patet genī

xlvij ¶Nunc tamen verificatur illud ysa.iij Dabo pueros principes eorum ¶Nam prelati pueri sunt.quia nescij et inexperti comperiuntur.Attendat enī prelatus q̄ architector fundamentuz prospicit:grandesq; lapides in fundamento ponere solet.sicut fecit salomō tertio regum quinto ¶Lapides enim grandes:viros virtuosos religiosos designant.super quibus ecclesia fundata est. Juxta illud ad ephe. ij.super edificati estis super fundamentum apostolorum:ꝛ prophetarum. Dij q̄ columne erant:vt dicitur ad galatas secundo. Nunc tamen ecclesie dici potest illud ysaie.xlix.venerunt seruitores tui destruentes te.Merito igitur ¶Bernardus miratur libro quarto ad eugenium: cur prelati tot inueniunt: quibus curam animarum committāt et tamen inuenire nolunt quibus suas facultates in curam exhibeant.

¶Uerumtamen ars artium est regimē animarum:vt ponit Gregorius in suo pastorali libro p̄mo capitulo primo.

¶Ad huius ergo regimen exercendum sapientiam et virtutem habere q̄ / maxime necesse est . Fortassis autem aliqui pretermisso sapientie studio solis facultatibus intendunt. Uerumtamen teste apostolo ad thimotheum : oportet episcopum non esse auarum .

¶Capitulum octauum de oratione facienda:sic vt vnus oret pro alio.

Quid oratione efficatius ? Reuera nihil . Unde lucę vndecimo dicitur .si quis pseuerauerit pulsans:ꝛ subditur: surget ꝛ dabit illi.Et ad thimotheum secundo.volo inquit vos orare in omni loco:leuantes puras manus.Tunc enim manus sunt pure:quando conscientia munda: et tunc oratio magne est efficatie.Unde prime Johānis tertio.si cor nostrum non reprehenderit nos:fiduciā habemus ꝙ quicquid petierimus:accipiemus.Et iohā.xvj. si quid petieritis patrem in nomine meo:dabit vobis.Unde trenorum tertio leuemus corda cū manib9.Sup quo Gregorius dicit:ꝙ ille cum corde manus leuat:qui orationem suam operibus roborat.quoniam virtus orationis est celsitudo caritatis :vt dicit Gregorius libro secundo super euangelium:omelia septima. Nempe christiani tamē fratres orationibus ꝛ alijs munimentis spiritualibus se debent iuuare:ne ab hoste dissipentur . quoniam debemus animas ponere ꝓ fratribus:vt dicitur ioban.tertio.Si enim vnus pro alio intercesserit:tunc congregatio christianorum erit terribilis vt castrorum acies ordinata . cantico.sexto.Super quo Gregorius libro secundo super ezechielem omelia septima.Tunc inquit acies est ordinata:quando in nullo est interrupta oratio:ꝛ quando per inimicicias locus non vacuatur:locus non dissipatur.Nam si per caritatem fideles vniantur:tunc malign9 hostis ingredi non valet. Cur enim voluit deus vt ex vno homine totum genus humanum diffunderetur: nisi quia vult ꝙ omnes homines sibi adinuicem adhereant.ꝛ vniantur:inquit Augustinus duodecimo de ciuitate dei capi.xxj.

Nam caritas multos animos:vnum ꝛ multa corda:vnum facit :vt inquit idem Augustinus super iohannem omelia.lxxxiij. Nunc tamen hominū corda diuisa sunt: nec vnus alteri succurrere curat: nec in temporalibus : nec in spiritualibus subsidijs.quibus prima io.iij.dicitur qui habuerit substantiam huius mundi:ꝛ viderit fratrem suum necessitatē habere ꝛ clauserit viscera sua ab eo:quomodo caritas dei manet cum illo:quasi dicat ꝙ non.Unde ad ephe.iiij.supportantes inuicem in caritate.Illi enim in caritate se supportant:qui corporis necessaria sibi inuicem exhibent:ꝛ deuotis orationibus pro alienis delictis quantum in eis est:deum mitigant. Legimus enim apud antiquos: tantam fuisse erga proximos dilectionem:ꝙ ꝓ salute proximorum non solum orare : ymmo etiam quecumq3 flagella tollerare disponebant.Unde in li.qui dicitur paradisus:legitur de scipione: qui alio nomine dicitur scipionius:ꝙ se vendidit paganis precio.xx.solidorum:ꝛ eis seruiuit:donec ipsos ad legem christianam conuertit. Cumq3 igitur ab eis recederet: pecuniam restituit. Illi autem suadebant:vt pauperibus eam daret. sed ipse renuit dicens:date eam vos:quia non mea:sꝫ vestra est.De eodem etiam legitur ꝙ manicheo cuidam se vendidit:cui seruiuit.ꝛ tandem eum conuertit. Si igitur proprium corpus pro salute ꝓxi /

mozum veteres exposuerũt:nos meri
to ꝛ peramplius orationes impende/
re debemus. Unde apostolus.ij.co.vl
timo dicebat:ego libentissime impen
dam:ꝛ superimpendar pro animabus
vestris. Nempe fas est vt aduertam⁹
quoniam abraham semper sollicitus
fuit altare domino edificare: eiusq3
nomen inuocare: sic etiam vir chri/
stianus preces domino effundere sol
licitus esse debet quoniam teste Au/
gustino epistola. xlvij. oratio vitam
beatam facit:quã omnes appetunt.
¶Quid enim aliud oportet orare: nisi
qõ cupiunt omnes. Et subdit: oratio
plus gemitibus:q3 sermonibus agit.
plus fletu:q3 affatu. Absit in oratio/
ne multa locutio:sed non desit feruẽs
intentio. Unde iob.xxxj.dicebat: qs
mihi tribuat adiutorem:vt desiderii
meum omnipotens audiat. Super
quo Gregorius.xxij.moralium. Ue/
ra postulatio non est in oris vocibus
sed in cordis cogitationibus. apud au
res dei non faciunt verba:sed deside
ria. Ioco ō moyse exodi.decimoqrto
dicitur:quid clamas ad me:quasi di/
cat q clamor nil prodest. Et de anna
primi regum primo dicitur: q ora/
bat:ꝛ nõ loquebatur. vnd matbei.vj
intra cubiculũ tuum: ꝛ clauso ostio
ora patrem tuum. Nam in vitis pa/
trum parte vltima legitur:q iulianus
apostata misit quendam demonez vt
portaret ei quoddam responsum. qui
demon transiens per locum vbi erat
probus monachus vlterius transire
non potuit: eo q dictus monachus
orabat. qõ cum audisset iulianus: dic
to monacho comminabatur. sed ipse
iulianus cito interemptus est. Oratio
igitur demonem vicit:atq3 superat.
¶Debemus ergo sine intermissione o/
rare:ꝛ non deficere vt inquit aposto
lus p̃mo ad thimotheũ.v. Et.j.petri
iij.dicitur. vigilate in oratione:ꝛ hoc
in spiritu ꝛ veritate.

¶Capitulum nonum de predicatoribus.

¶Predicatorum vocatio ve
ritas sit:ꝛ non propria cõ
moditas. Si enim predi/
cans regnum dei:propriam commodi
tatem veritati preponat: sua predica
tione parum proficere valebit. Ueris
autem verbi diuini exclamatoribus:
ait dominus per prophetam:prepara
bitur veritas mea in eis. ¶Nempe li/
bro.iij.hystorie tripartite capitulo se
cundo.dicitur q cum plurimi pro di
sputationis delectatione traberentur
ad negotium fidei: vnus quidem ex
confessoribus laicis simplicem habẽs
sensum:dialeticis obuiauit dicens:au
dite fratres quoniam artem dialeticã
non tradiderunt nobis christus ꝛ a/
postoli: non vanam verborum falla
ciam:sed puram scientiam fide ꝛ bo/
nis operibus obseruandam. ipsos igi
tur imitando veritas est predicanda
¶Insuper etiam ibidem narratur qua
liter senex quidam veritatem sic bo:
tabatur cuidam philosopho dicens o
phẽ audi dogmata veritatis. ¶Unus
est creator omnium: ꝛ verbum eius
quo creauit omnia:filius eius est. Hoc
ergo si credis:noli inuestigare studio
ad cuius verba phũs mirabili qua/

dam virtute conuersus est. vnde psal
mo. lxvij. dabit enim dominus ver/
bum euangelisantibus virtute multa
Nam in vita sancti casarij legitur: q̄
spiritussanctus sermonem suum dis/
ponebat: vt hominum conscientias
sua predicatione conuerteret. Ex quo
potest colligi: q̄ nō ex nobis: sz ex spi
ritusancto in predicatione loquendz
est. Insuper Augustinus .vj. confes.
de ipso narrat q̄ ipso predicante: alip
pius intrauit. quo intrante: August. p̄
dicare cepit valde mordaciter contra
luvos quosdam: quibus alippius in/
tentus erat. De ipso tamē alippio nul
lomodo cogitabat. z tamen alippius
omnia propter se dici credebat. Et
subditur. q̄ alippius conuersus est. e/
iusq; correctio Augustino fuit attri/
buta Et ideo subdit augustinus q̄
me inquit licet me nesciente: bene o/
peratus es domine. Similiter etiam ō
eodem augu. in eius vita narratur:
quomodo ipso non cogitante: deo ta
men ministrante: contra errorem ma
nicheorum in mensa sedendo loque/
batur. ibiq; interfuit quidam qui ma
nichey erat: qui p9 biduū venit ad eū
flens et confitens se fuisse maniche/
um: quousq; audiuit eum loqui. pa
tet igitur qualiter predicatio a spirī
tusancto ministratur et per ipsum ro
boratur. Nunc autem plures predi
cantes potius in proprio ingenio q̄
in diuina inspiratione confidunt. nec
veritatem curant promulgare: sed po
tius auditoribus complacere volen/
tes: dulcia quedam proponunt. itaq;
non docent: cum tamen docere tene/
antur. Quibus oze. iiij. dicitur. quia
tu repulisti scientiam: ego te repellam
ne fungaris mihi sacerdotio. Illi enim
scientiam a se repellunt: qui veritatem
predicare negligunt. Quibus Grego
rius. xxj. moralium sic ait: absq; iure
fructus ecclesie comedunt: qui eccle/
siastica commoda ad vsum corporis
accipiunt: z exhortationis ministeriū
populo non impendunt. Nos inquit
pastores officium preconis suscepim⁹
z ecclesiastica alimenta corpori debi/
ta suscipimus z qō subditorū est: non
eis impendimus. qō est contra illud
ezech. iij. audies verbum ex ore meo
z annunciabis eis. Ceterum Grego:
li. j. omelia. ij. prepositus inquit sine
culpa non est: quando verba vite sibi
subiectus populus non audiens ex su
a culpa moritur. Ille enim occidit: q̄
tacendo morti consentit. Qui igitur
preest: si tacuerit reus mortis tot vici
bus inuenitur: quot permittit homi
nes tacendo duci ad mortem. Et ideo
ibidem omelia. xviij. pensemus inqt
cuius damnationis sit: sine labore: la
boris mercedem pcipere: q̄si dicat: q̄
viuentes ex bonis ecclesie: ad verita
tis p̄dicationem debent insudare.
Nam doctrina a sacerdotibus expec
tatur vt sonant p̄cepta veteris legis:
vt inquit hiero⁹. epta. xliij. Et apo/
stolus ad titum: oportet inquit cp̄m
in doctrina esse fidelem vt potens sit
exhortari sana doctrina. Ille enim po
tens est: qui non solum verbis: sed e/
tiam bone vite exemplo p̄dicat. quo
niam peccatori dixit deus: quare tu e
narras iusticias meas: z assumis te/
stamentum meum per os tuum: quia
fez p̄dicantes: sermonem efficacez nō
pitij

habent:si operibus verbis contradi/
cant. Quapropter Grego. moralium
xxx. Tunc inquit est sermo viuus: et
efficax:cum predicator in vita pura sa
cta atq3 perfecta est. sicut fuit stepha
nus.de quo actuum.ix.dicitur: q̄ nō
poterant resistere sapientie ꝛ spiritui
qui loquebatur. Item li.x.ecclesiasti/
ce hystorie ca.xxx.legitur: q̄ cum sanc
ti patres olim conuenissent ad consili
um nicenum:ibi philosophi disputa/
tiones:ꝛ dubia mouebant: intantum
q̄ maximum fuit spectaculum maxi/
maq3 congregatio audientium:nec po
terat quidam phūs ibi existens ab a
liquo concludi.sed vt ostenderet deꝝ
quia non in sermone regnum dei: sed
in virtute consistit:quidam ex confes
soribus simplicissime nature vir:et nī
hil aliud sciēs nisi christum ihesum ꝛ
hūc crucifixū:inter ceteros auditores
epūs aderat.qui cum vidisset phm̄ in
sultantem nostris:et callida se disputa/
tiones arte iactantem:poscit ab om
nibus locum: velle se paucis cuꝫ phō
sermocinari. Tuꝫ vero nostri qui sim
plicitatem viri et imperitiam in ser/
mone dumtaxat nouerant: ceperunt
pauere ꝛ velut pudorem quenoam pa
ti:ne forte apud callidos homines ri
sui efficeretur sancta simplicitas. Per
stitit tamen senior:ꝛ hinc mouit ser/
monis exordium:in nomine inquit ie
su christi phē audi que vera sunt. De
us vnus est qui fecit celum:et terraꝫ
quiq3 homini quem de terre limo for
mauerat spiritum dedit:ꝛ vniuersa q̄
videntur ꝛ que non videntur virtu/
te verbi sui creauit:ꝛ spiritus sui san
ctificatione firmauit hoc verbum ac
sapientia quem nos filium dicimꝰ hu
manos miseratus errores: ex virgine
nascitur. ꝛ per passionem mortis a p
petua nos morte liberauit.ac resur/
rectione sua eternam nobis contulit
vitam. quem ꝛ expectamus iudicem
omnium que gerimus esse venturum
Credis hec ita esse phē. At ille velut
si nunq̄ vllum sermonem contradi/
cendi didicisset ita obstupefactus vir
tute dictorum mutus: ad omnia hoc
solum potuit respondere:ita sibi vide
ri: nec aliud verum esse q̄ dixerat.
Itaq3 ille qui a nullo constringi po
terat per humanam scientiam: a sim
plicissimo viro conclusus est. Ex quo
patet q̄ vite sanctitas:ꝛ non intelle/
ctus ingeniositas:verbum predictāis
efficax reddit. Ceterum eodem libro
capitulo secundo legitur: q̄ mulier q̄
dam captiua fuit apud gentem hiber
norum:que in sua captiuitate sanctis
simam vitam ducebat. Accidit tamē
vt adolescens quidam egrotaret:cuiꝰ
mater p̄ singulas domos ibat: reme
dium petens. Ad illā igitur captiuam
cum venisset:interrogauit an remedi
um pro suo filio sciret. que respondit
q̄ aliud remedium nesciebat: nisi q̄
christus in quem credebat: ipsum sa
nare poterat. Oratione igitur fusa:in
fantem sanum reddidit. cuius mater
miraculum per totum regnum pro/
mulgauit. Regina igitur hoc audiens
cum infirma esset:ad predictam cap/
tiuam accessit:ꝛ fusa oratione sanita/
tem accepit in nomine ihesu christi.
Quapropter regina christum verum
deum esse suo marito:omnibusq3 nū
ciauit. Cumq3 rex conuerti differret:ꝛ

accidit vt in venatione in tenebris maximis esset. christum igitur inuocauit dicens: o christe si deus es: me nūc libera. ⁊ protinus luce clarascente liberatus ⁊ conuersus est. Ecclesiam igitur edificari fecit ⁊ ad constantinū vt sacerdotes mitteret scripsit: qō et fecit. Cumq3 columna quedam ecclesie: humana virtute eleuari non posset: predicta captiua oratione impetrauit: vt eleuaretur cunctis admirantibus. Ex hac ergo hystoria patet: ꝙ sanctitas vite plus facit ad conuersionem: q̄ sciencie ingeniositas. Unde ysaie. xl. super montem excelsum ascende tu qui euangelisas sion. Ille enim super montem ascendit: qui in sanctis operibus viuit. Ille autem euangelisat: qui diuinum verbum predicat Unde ezechielis primo: speculatorem dedi te: qui in alto conspicis.

Capitulum decimum de scholasticis.

Licet omnia scire bonum sit: diuini tamē veritati potissime intendendo ū est. qr nec fallit: nec fallere potest. Legimus enim gen̄. xvj. qualiter abraham ancillam domine subiecit. sic omnes humane scientie diuino scrutinio debēt ancillari. Unde Augustinus libro secundo de doctrina christiana sic inquit: homo quicquid extra sacrā scripturam didicerit: si noxium est: ibi damnatur. si vtile est: ibi inuenitur. Unde idem epistola tertia nulle littere cō parande sunt duobus preceptis domini: in quibus omnis ars. Ibi enim physica. quia deus est causa omnium naturarum. Ibi ethica: quia non nisi diligendo deum: vita bona famatur Ibi logica: quia deus est lumen animne. Ibi salus reipu. quia nisi dominus custodierit ciuitatem: frustra vigilat qui custodit eam. Ideo ipsa sacra sapientia prouerbiorum octauo inquit. audite: quoniam de rebus magnis locutura sum: ⁊ aperientur labia mea: vt recte predicem veritatem meditabitur guttur meum. Hec enim dat intellectum paruulis Unde sapientie septimo. optaui inquit scilicet sapientiam: ⁊ datus est mihi sensus. inuocaui: ⁊ datus est mihi spiritus sapientie. In hac autem sapientia teste hugo. in didascali. parte. v. in proprio ingenio non est confidendum. quia precius oratione: q̄ studio acquiritur.

Unde Mathei vndecimo abscondisti hec a sapientibus ⁊ prudentibus: ⁊ reuelasti ea paruulis. Unde cassianus in collationibus patrum: cupiens inquit ad noticiam scripturarum pertingere nequaquam debet suos labores commentariis impendere: sed omnē industriam mentis: ⁊ intentionem coris: erga emendationem viciorum detinere: quibus expulsis: scripturarum sacramenta contempletur: sicut ab oculo purificato colores concernuntur Narrat etiam cassianus libro de instī. scripturarum: ꝙ cum explanationē cuiusdam questionis inquireret septem diebus et noctibus in oratione pstitit: quousq3 ꝺo reuelāte cognouit Huiusmodi igitur sapientie studiū bo

nis operibus potissime exerceatur. Unde bugo vbi supra: bene inquit scripturam studet: qui ea q̄ audit: opere cōplet. Unde libro nono hystorie tri/partite de quodam abbate legitur: q̄ cum audisset versum illum psal. dixi custodiam vias meas ꝛ ceteras. tunc amplius noluit audire dicens sibi sufficere: si qō audierat posset adimplere. ¶ Unde anno vite sue. xlix. interrogatus si predictum versum didicisset: ꝛ compleuisset: respondit q̄ vix complere potuerat. non ergo in magnis difficultatibus: sed in bonis operibus sacre scripture studium versatur. Unde ecclesiastici. lxxxij. pie agentibus dedit deus sapientiam. ¶ Quis enim tam stultus: vt eum dicat sapientem: cuius vita mala est: dissoluta ꝛ enormis? ¶ Omnis enim dissolutio ex insipiente radice manat. Ille igitur sapiens putandus est: qui sua opera sapienter dirigens: ea facit: que sapientem facere decet. Nam iste est fructus vere philosophie scilicet bene loqui secundum suum statum ꝛ consequenter bene viuere. vt dicit Apuleius li. de deo socratis. ¶ Unde aristippus philosophus cuidam tyranno interroganti quid studium philosophie proficeret: sibi respondit: vt inquit cum omnibus hominibus secure ꝛ intrepide sciam fabulari. ¶ Nam apostoli populum dei sic conuerterunt. quia vnumquemq; secundum suum statuz docuerunt: nunc dominis: nunc seruis: nunc patribus: nunc filijs: nunc vxoribus veritatem suadentes. Unde ad ephe. quinto. viri diligite vxores vestras. Et idem. vj. filij obedite parentibus. serui obedite dominis. ¶ Prima petri. ij. serui subditi estote. Et ibidem. xiij. mulieres subdite sint viris suis. Et ꝑma ioban. ij. scribo vobis patres: scribo vobis adolescentes: scribo vobis infantes. Insuper gentiles conformiter fecerunt. Unde pompeius li. viij. ꝛ policraticus li. vij. ca. iiij. pariter narrant: qualiter pitagoras audiens vrbem crotoniox esse dissolutam: venit vt doceret. itaq; alio affatu viros: alio quoq; matronas hortabatur vnicuiq; veritatem predicans ¶ Itaq; scōm statuum diuersitatem leges ꝛ mores descripsit. Ratione igitur potiori diuini verbi predicator animo valido veritatem debet detegere. ¶ Sed plurimi in suis abditis: proximis detrahunt. quorum peccata corrigere vbi fas est negligunt ¶ Ubi loquuntur: vbi tacendum. Nam ecclesiastici. xxxij. vbi non est auditus: non effundas sermonem. Congruit ergo loquendi tempus ꝛ locum explorare. Unde primo saturnalium legitur: q̄ socrates orator grecus in conuiuio existens rogatus fuit vt de fonte sue eloquentie aliquid proponeret. qui renuit dicens nihil inquit tā gratum philosophie: sicut locis: ꝛ temporibus aptare sermones. Unde ecclesiastici. xj. prudentie statera ponderabunt̄. quia sc̄z loquendum est iuxta exigentiam locorum ꝛ personarum. ¶ Ualerius enim li. vj. c. vi. narrat de xenocrate: q̄ cū gratis eloquūs mores astruerz: vidit q̄ndā supueniēte cuius crimina grandia erant: ꝛ ideo materiam de qua loquebatur pretermisit vt peccata illius detestari posset.

Joco ecclesiastici.xxvij. dicitur. cum viro irreligioso de sanctitate tracta & cum iniusto: de iusticia. Unde Seneca epistola.cj. dicit. q talis debet esse philosophus: vt ad ipsum veniens semper aliquid ferat: & in aliquo melioret. Potius igitur in verbo predicatis profectus debeat haberi. Quoniam sicut dicitur ad corinthcos primo sermo meus: & predicatio mea non est in persuasibilibus humane scie verbis: sed in diuinis eloquijs

Finit liber octauus.

Incipit nonus qui est de statu principum: & nobilium: & habet viginti quatuor capitula. Cuius primum est de clemētia principum.

Clementiam habere debēt principes maxime exemplo antiquorum. Narrat enim Valerio libro octauo capitulo primo de seruio galba qui propter homicidium morti codemnatus erat. & cum proximus morti esset: iudici dixit: meam inquit non recuso mortem: sed meos deflco paruulos quos tibi recommendo. Misericordiam ergo obtinuit pietatis causa. Itaq; innocentia veniam non impetrauit: vbi pietas puerulorum indulgeri fecit.

Narrat etiam de quodam qui libidinis causa condemnatus erat: sed veniam impetrauit: eo q suam impudicitiam sponte declarauit. Beati igitur misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur Mathei quinto.

Narrat etiam Augustinus. viij. de ci. capitulo decimo de quodam cuius nomen ares qui morti condemnatus erat & homicidij reus habebatur: iudicantibus tamen. xij. dis absolutus est a sententia sex illorum. xij. deorum: qui venerabantur apud atbenienses. quibus lex erat: q si voces iudicum crāt equales: tunc absolutio iusticie preponebatur. Si igitur gentiles deum non cognoscentes: indulgere prestuerunt: merito & pocius christiani iudices hoc facere debent: vt scilicet pocius indulgentiam q rigorem exercent. Uerumtamen iudices prelatiq; plures: fauore vel ira seducti: causas subditorum non discutiunt: sz cum rigore siue temeritatis subditos affligunt. Unde narrat Augustinus vj. confessio. ca. xj. de allippio collega suo: quomodo apud cartaginem fuit deprehensus de furto: licet sine causa. accidit tamen diligenti discussione facta: q immunis inuentus est et innocens: puero quodaz reuelante qui furtum commiserat repertus est. Et concludit idem Augustinus non arbitror enim aliam ob causam deum hoc permisisse: nisi vt vir ille scilicet alippius qui tantus futurus erat inciperz discere q non de facili iudicandus est homo Unde de seipso narrat. q assistendo iudicio: preetulit equitatem cuicum q potestati: iuxta preceptum domini exodi. xxiij. nec iudicio plurimorum

acquiescēs:scilicet vt a vero deuies. Et ibidem. non declinabis in iuditio pauperis. Unde leui.ix.non iniuste iudicabis. Et subditur. noli facere iniquum aliquod in iuditio: sed omnia in regula:pondere ⁊ mensura. Ideo iniunxit beatus Ambrosius theodosio imperatori:vt ante.xxx.diem nullum condemnaret morti. quia non ex libito:nec ad libitum procedendum ē. Nam et domino genesis.xviij.dictus est:qualiter clamor sodomorum venit coram eo:non tamen statim condemnauit:sed ait: descendam ⁊ videbo et cetera. quia scilicet cum magna deliberatione iudicandum est: ⁊ non cum ira:vel furore. Sapientie duodecīo .⁊ tu cum tranquillitate iudicas.

Ira quidem viri iustitiam dei non operatur Jacobi primo. Unde Seneca libro p̄mo de ira narrat de quodam iudice tyranno:qualiter tres milites innocentes propter iram suam condēnauit. Primum enim condemnauit: quia redierat sine suo cōmilitone seu socio:imponens ei:q̄ illum interfecerat. precepit ergo cuidam militi vt eum duceret ad locum supplicij. Cum q̄ tamen eum ducerz:venit commilito seu socius eius: qui ad supplicium ducebatur. ⁊ tunc ad iudicem redijt vt ille excusaretur. quod videns iudex:iratus est:primoq̄ militi dixit te iubeo interfici. quia semel condemnatus es. secundo autem dixit: quia causa damnationis tui commilitonis fuisti:similiter te iubeo interfici. tertio dixit ⁊ te iubeo occidi: qui iussus occidere:precepto non paruisti. Ideo ysidorus tertio de sūmo bono capitulo. xxv. Judex inquit iracundus examen iudicij intueri non valet quia caligine furoris excecatus non videt. Unde Augustinus epistola.xxxv. ante finem concludit dicens non debet inquit iudex vendere iustum iuditium: aut detristari verum iuditium: licet vendat aduocatus iustum patrocinium: ⁊ iurisperitus verum consilium. Illi enim inter vtram q̄ partē examinis adhibentur. Isti vero ex vna parte consistunt. Nihil ergo turpius: nil sordidius: q̄ iudiciū vendere: vt ponit Augustinus septimo confessionum. Nam iudicium si fiat ad precium: sordibus computatur vt ait Policraticus quinto libro capitulo secundo. quia cum iudex sit famulus iustitie: si igitur iustitiam vēdit: suam dominam precio exponit.

Verumtamen illud iosue tertio verificatur: puellam inquit vendiderunt vino vt biberent scilicet iustitiam. q̄ qui emit non letetur: vt dicitur eze. chie. primo. quia venditor ⁊ emptor peccant. Tales enim figurantur numeri. xxij. in balaath: qui corrupit balaam muneribus ⁊ excecauit. Unde petronius sic ait: quid faciunt leges: vbi sola pecunia regnat: aut vbi paupertas nullo iure vincere potest.

Jam igitur iudicium nihil est nisi publica merces. Quapropter Tullius libro tertio officiorum dixit: q̄ a maioribus hoc accepimus: vt contra iustitiam nil agamus. Maiores enim predecessores vocantur. Unde A. gellius libro quinto de ymagine iustitie vultumq̄ seuerum depinxit: vbaq̄ veneranda colorauit.

Et sequitur: forma virginali :aspectu vehementi:sine formidine eam intro nisauit:quia scilicet iudices formida/re non debent:quin iustitiam agant.

Nam Ualerius libro sexto capitulo tertio.de cambise narrat qualiter fuit per eum iudex quidam excoriatus:eo q̄ nullam iustitiaz fecerat:z super eiꝯ pellem filium eius tanq̄z iudicem sedere iussit.Facienda est ergo iustitia: admixta tamen decenti pietate:sicut io/seph fecisse legitur.

Capitulum secundū de bonis principibus.

Principes sunt constituti : vt populum foueant et ꝓtegant.Unde moyses orabat:vt deus prouideret hominem super multitudinem populi: qui posset exire et intrare ante eos:vt dicitur numeri.xxxvij.Olim enim non geneaologia:sed merita eos sublimabant:quia bonis z non tantum generosis principatus debetur.Nam quintus cum ꝓprijs manibus coleret terram:factus fuit consul.itaq; ab aratro vocatus ē ad dominium: z cum suo consilio victoria adepta fuisset:ad pristinam paupertatem reuersus est:vt narrat Augustinus quinto de ciuitate dei. viij.

Non igitur dominandi ambitio sed succurrendi:atq; regēdi auiditas principibus adherere debet. Unde valerius libro quarto capitulo quarto. de Attilio narrat:qualiter ab aratro vocatus est ad imperium romani populi suscipiendum. z ideo de tempore illo dicit:q̄ patrie rem vnusquisq; nō suam augere properabat: pauperq; in diuite imperio:q̄ diues in paupere conuersari malebat. Unde solinus libro quinto capitulo quarto. loquendo de populo cuiusdam insule:populus inquit elegit spectatum moribus z inueteratum clementia.Nam de regibus israbel dictum est:reges israbel clementes sunt.Nunquid ioseph clemens extitit? Nunquid tamen qui dominantur:tyranni sunt : z sue fortitudini dominia qui obtinent:z nō deo ascribunt. Nihilominus omnis potestas a domino deo est:vt dicitur ad romanos tredecimo.Et iohan.xix.dicitur:non haberes in me potestatem: nisi tibi datum esset desuper. Sed nunc verificatur illud ozee octauo ipsi regnauerunt z non ex me.principes extiterunt:scilicet mali quorum tamē dominia diuine ordinationi non sunt imputanda:sed subditorum prauitati. Juxta illud Job.xxxiij. ipse enim regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.Et Ozee.xiij dabo tibi reges in furore meo. Si ergo nunc populus peccat:non mirum si princeps impius regnat. Nam principes impij sunt:qui cum fouere debent tantummodo rapiunt :muneribusq; iustitiam peruertunt.z qui positi sunt in defensam populi:ipsi offensam inferunt.Cuius oppositum romanos nobiles fecisse legimus:vt narrat pompeius libro.xviij. ꝓ cum Tineas romam fuisset missus a pyrrho vt pacē confirmaret: grādia munera secū ōtulit:q; suscipe volentē neminē inuenit.vñ romani iudices ostia claudebāt:ne cū mūeribꝰ ꝗs itrare posset

Similia etiam narrat Valerius. li. iiij ca. iij. ⁊ libro octauo ca. v. de pyrrho qualiter partem agri de cosensu omnium sibi oblatam refutauit dicens: virtutis gloriam magnitudine prede/minui. Sed quid dicemus. Nam teste Seneca epistola. xviij. reges par/tos nō poterat quis salutare sine munere. Et tamen ecclesiastici. xx. dicitur quoniam encenia ⁊ dona excecāt oculos iudicū. Joco prophetā inquit: qui munera super innocentem non acce/pit semper habitabit in tabernaculo tuo. Unde Gregorius moralium nono. tres sunt inquit acceptationes munerum ad quas ex fraude festinatur. Nam accipi solet a corde gratia: ab ore gloria: a manu pecunia. a quibus iustus debet excutere manus.

Et idem in registro libro secundo encenia inquit vestre sanctitatis accipere nolui: quia incongruum est a paupertibus quicq̄ accipere. Unde salustius narrat qualiter roma in cupidi/tatem versa est: ⁊ ideo ipsam cito perituram nunciauit. De qua iuuenalis: omnia inquit rome cum precio fiunt. Attendant igitur principes vt nō propriaz commoditatem: sed reipublice vtilitatem intendant. quia teste augustino super Matheum decimo gētiles olim ob amorem reipublice: filijs proprijs non pepercerunt.

Capitulum tertium de misericordia: et pietate principum.

Um principibus sit commissum vniuersi regimen expedit vt membrorum defectibus cō pati discant. alias enim respublica diuturna esse non potest. Unde Ouidi⁹ libro de tristibus. Si quotiēs peccāt homines sua fulmina mittat: Jupiter ex alto cito inermis erit. que verba sonant principem debere misereri.

vnde ⁊ veteres clementes extiterunt

Narrat enim valeriꝰ libro quinto capitulo p̄mo. ꝙ marcus marcellus hostes suos syracusanos cepit: iter quos fuit vnus qui erat ditissimus: quem intuens marcus ⁊ considerans suum infortunium: a lachrimis abstinere nō potuit. Narrat etiam qualiter cesar aspiciens caput pompei inimici sui: lachrymas dedit. vnde Seneca magnarum virium est offensam negligere.

Et Boetius maximum genus vindicte est posse vlciscī. nam sufficit posse

Item valerius vbi supra narrat qualiter cesar audita morte cathonis emuli sui doluit: ⁊ patrimonium suis liberis incolume reseruauit: ipsosq̄ fouit ⁊ protexit. Hoc etiaz recitat Augustinus quinto de ciuitate dei capitulo nono. Unde virgilius in sexto libro Enei. tu regere imperio populos ro/mane memento: parcere subiectis et debellare superbos. Et alibi. sit piger ad penas princeps: ad premia velox

Unde solinus de cesare dixit: ꝙ clementia potius q̄ armis vicit.

Item Valerius libro quinto de Alexandro narrat: qualiter videns in suo exercitu militem antiquum frigoris tempestate afflictum: sibi compassus propriis manibus eum accepit: de sua sede sublimi descendens: et in sua sede cum posuit.

Et ioco iacobus in sua canonica act. iudicium fiet sine misericordia illis q̄ non faciunt misericordiam. Unde veteres clementes extiterunt: quia sicut narrat valerius libro quinto capitulo p̄mo. marcus marcellꝰ clementissimꝰ fuit. Nam cuꝫ multos syracusanos captiuos haberet: ipsosqꝫ afflictos videret: flere cepit pre nimia cordis tristicia quā habebat de eorum infortunio. Insuper virgilius libro sexto eneidos narrat: q̄ eneas pitissimus fuit: sic dicens. tu regere imperio populos romane memento: hec tibi artes erūt pacisqꝫ imponere morem. parcere subiectis ⁊ debellare superbos. Item in hystoria troianorum legitur: q̄ tytus tante clementie erat q̄ omnibus prodesse cupiebat: nulliqꝫ nocere studebat. Item valerius libro quinto capitulo p̄mo recitat: q̄ pompeius regem armenie cum cepisset q tamen contra romanos multa mala gesserat: ac etiā mitridatem romanis infestissimū suis viribus protexerat ipsum regem armenie nihilominus benigne suscepit: ⁊ diadema qđ de capite suo abiecerat ei imposuit: atqꝫ in pristinam fortunā restituit: iudicans eque pulchrum esse reges facere sicut vincere. Quapropter Seneca p̄mo de clementia capitulo quinto dicebat: nullam rem magis q̄ clementiam principes habere decet. Unde libro eodem capitulo quinto. narrat de quodam qui diebus cūctis vite sue semper studuerat: qualiter de hostibus suis vindictam habere posset. cumqꝫ tamen contigisset semel q̄ hostem vincere non poterat: a sua vxore consilium pecijt quid factus esset. Ipsa autem respōdit: q̄ more medicorum facere deberet. Nam medici experti dum vident q̄ vna medela non proficit: aliam contrariaꝫ tribuunt. Sic pariter ipsa dicebat viro suo: q̄ deceret vt temptaret si clemencia sibi proficere posset: ex quo vindictam exercere non poterat. nichil inquit cum crudelitate hucusqꝫ p̄fecisti: nunc igitur tempta quomodo cedat tibi clementia. Dictis igitur dictis: vir ille gauisus fuit: ⁊ leto animo inimico suo pepercit: quem exinde amicum suum fidelissimum inuenit.

Patet ergo q̄ vtilior est clementia crudelitate. Nam inimicum vincere si laudabile est: laudabilius tamen est sine inimico viuere: maximūqꝫ est inimico indulgere. Ioco concludit ipse.

Seneca libro prealegato capitulo. x. q̄ licet apes aculeum habeant: rex tamen aculeo caret. Clementia igitur virtus est que principi debetur. Ioco cristus luce sexto dixit. estote misericordes sicut et pater vester celestis misericors est. Tradit enim Policratus libro. v. capitulo. vj. q̄ plato suis discipulis sepius dicebat: cum inquit potestas seuit in subiectos: idem est ac si pupillum tutor persequatur. Sicut ergo tutor erga pupillum esse debet clemēs: sic viri cuiusdam potestatis debent p̄timo⁊ fauere iuri. Naturale enim est vt animal qđ est potentius etiam sit clementius. Nam catulus ab himulo nil patitur. leo etiam homini prostrato indulget. Unde vegetius libro. iiij. ca. iiij. narrat: q̄ phi lipp⁹ mulierecule cuidā paupcule intīm mīc⁹ fuit q̄ lz ipa vbis cū offēdisset

nihilominus de facultatibus suis se
cretissimis eam recreauit. Quamob/
rem multum rationabiliter Seneca. j
de clementia .iiij. capitulo ad clemen
tiam hortatur dicens. libet vt clemés
sit q vult deos sibi esse clemétes vt ta
lis sit vnusquisq3: quales vult sibi es
se deos.

¶ Capitulum quartum quomodo
principes debent colere deum: et ec/
clesiam.

Sicut narratur in hystoria
triptita li.j. constantinus
factus christianus cultum
diuinum intantū dilexit: q taberna/
culum adinstar ecclesie factum secum
deferri iubebat. Cui sacerdotes: t mi
nistri ecclesie assistebant: pcibusq3 in
tendebant: romanorum qnoq3 diuer
se cohortes eius exemplo similiter fe
cerunt. varium tamen diem secundu3
diuersas opiniones elegerunt. Unde
sacerdotes t dyaconi: diem domini/
cam coluerunt. Alij vero feriam sex/
tam pretulerunt: quia in ea dominus
passus est. Unde apud romanos feri
a sexta prius celebrabatur ucc ratio/
nabili causa hoc caruit. quia sicut nar
ratur vbi supra: constantinus in vir/
tute crucis multas victorias obtinuit
Nam cum preliaturus esset quasi in
sōno constitutus: vidit signum crucis
in celo angelosq3 dicentes: o constan
tine: in hoc vinces. t extunc signum
crucis iussit preferri ante se tanq3 vex
illum signum victoriale. hoc etiam ha
betur li. ix. ecclesiastice hystorie capi/
tulo. xix. vbi dicitur q in dextera sua
gerebat signum crucis ex auro factu3
non mirum ergo si romani feriam sex
tam ante diem dominicam diu co/
luerunt. Quia tamen in resurrectione
consummatio facta fuit nostre redēp
tionis: ideo ecclesia diem dominicam
colendam ordinauit. Nec tamen illi co
lunt qui iocis insistūt seu qui ocio tor
pent: sed illi tantum qui bonis operi
bus: orationibusq3 insistunt. ¶ Posco
igitur vt attendamus quanto studio
predecessores nostri: dies celebres co
luerunt. Narratur enim3 in hystoria tri
partita li.xx. q theodosius apud thes
salonicā ciuitatē fere septem3 milia ho
minum iussit occidi: eo q indignatus e
rat quia suos quosdam iudices lapi/
dauerant. hoc tamen pacto ad medio
lanum regrediens: ecclesiam ingredi
voluit. cui occurrens deforis beatus
ambrosius: ipsum ingredi non pmi/
sit dicens: non licere tante necis acto
rem ad sacra limina ingredi. Unde sic
cum alloquebatur. o impator atten/
de quia dominus vnus est rex omni
um et creator. quibus igitur oculis a
spicies domini templum aut quibus
pedibus calcabis sāctum illius pavi/
mentum: qualiter manus extendes: ō
quibus sanguis iustus adhuc stillat?
Quomodo his manibus sāctum do
mini corpus suscipies. Unde subdit.
forte enim recognitionem peccati pro
hibet potestas imperij. decet tamen
vt ratio vincat potestatem. ¶ Rece
de igitur tuamq3 non queras auge/
re iniquitatem. ¶ His igitur sermo/
nibus obediens flendo ad regalia re
meauit. cumq3 tamen octo mensibus
ecclesie ingressu privat⁹ fuisset: diesq3

natiuitatis saluatoris propinqua esset tunc theodosius lachrimis: et gemitibus feruentissime lugebat: dolens q̄ tante dei cultui assistere non valebat sed cum tantas lachrimas vidisset rufinus sue milicie princeps: causam tanti gemitus inquisiuit. cui theodosius tu inquit rufine luges: ꝛ ego lamentor. Nam meis seruis templa aperta sunt: me autem exorante ingredi prohibetur. Rufinus autem apud Ambrosiuꝫ se exhibuit intercessorem. sed nil obtinuit. Theodosius aũt lachrymis et precibus sibi veniam dari meruit. ꝛ in cunctis tanq̄ filius ecclesie sponte obediuit. ex hac igitur hystoria discat fidelis: quantum fuit in theodosio cultus diuini desiderium: quãtum diem celebrem venerari petiuit. quante obediẽtie extiterit. et ioco dominus sibi benedixit et in dei virtute inimicos suos superauit. vt narratur vbi supra capitulo. xxvj. Decet igitur principes deum et ecclesiam colere.

Nam veteres cum omni genere muscorum deos suos colebant. qui tamẽ dij inualidi nulliusq̄ potestatis erant potius igitur deum ver̄ tenemur venerari. Narrat enim Ualerius libro. iij. ca. iij. q̄ alexandro sacrificante astabat ei vnus turribulariꝰ in cuius brachio carbo ardens delapsus est: quo ꝛ si ita vrebatur: vt adusti corporis eius odor ad circumstantium nares peueniret: tamen et dolorem silentio p̄ssit ꝛ brachiũ immobile tenuit: ne sacrificium alexandri aut concusso turibulo impediretur: aut edito gemitu: regias aspergeret aures. Ecce quanꝰ zelus ad diuinum cultum. Attendamꝰ insuper qualiter dauid licet occupare tur. xij. regnis: nihilominus tamen septies in die laudes deo refundebat.

Unde dicit in psalmo: septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitie tue. Item refert cassianꝰ de beato antonio: qualiter tota nocte orabat et cũ sol oriretur mane: dicebat. o sol cur me impedis ab huiꝰ vere luminis claritate: nam tota nocte in contemplatione steterat. Item de beato eusebio legitur: qualiter a vesperis sabbati vsq̄ ad solis ortum diei dominice immobiliter manibus extensis permanebat. Ex quibus omnibus concluditur: q̄ diuino cultui insistendum est: maxime cum beneficia suscepimus.

Unde Grego. in omelia. cũ inquit augentur dona: rationes etiam crescunt donorum. tanto igitur humilior: ꝛ ad seruiendum deo promptior quisq̄ debet eẽ ex munere: q̃nto se obligatiorẽ esse conspicit in reddenda ratione.

Capitulum quintum de moribꝰ principum.

Nobiles sic nuncupari non merentur: nisi bonis ꝛ honestis moribus floreant. q̄ teste cassiodo. epistola nona. decet quemq̄ bonorem quẽ gerit nomine: moribus exhibere. Unde Tullius philippica prima: vos nobiles quidem spectare decet: non pecuniam: neq̄ opes violentas: sed caritatem ciuium: ꝛ gloriam concupisci. quia teste cassiodoro epistola tertia. cõuentus sapientum dignitas est imperantium. Erubescant igitur temporis huius no

q̄

biles:quibꝫ mos eſt ex ſua nobilitate peccandi ſuſcipere audaciam. vanam qꝫ iactantiam ex ſuis parentibus prȯ mulgant.eo tamen pacto quo parẽ/tes eorum ſua virtute nobilitatem in ceperunt: eo pacto iſti ſua vicioſitate nobilitatem terminauerunt. Expedit enim teſte ſidonio in ſuo epiſtolari li/bro quinto nobilem eſſe ſine ſuperbi a:ſine inuidia potentem: ſine ſuperſti tione religioſum:ſine iactancia littera tum. Nunc autem filij nobiles ſe pu/tant:qui faſtum ſuis inceſſibus mon ſtrant habent enim calceos acutos: vt ingreſſibus ambulare diſcant fe/runt dextrocherſa:armillas:ꝛ ornamenta: ꝛ veſtium varietatem atqꝫ di uerſitatem excogitant. Non ſunt ta/mẽ arguendi ex honeſtate: ſed ex põ poſa vanitate. Cur enim dominia ob tinent:niſi vt regant.Sed regere quo modo poterunt:ſi ſeipſos regere ne/queant.Dicit enim ſocrates ꝙ qui mꝛ tarum rerum poteſtatem habet:pri/mum purgare conſcientiam debet.

Stultum eſt enim vt imperare quis velit alijs : cum ipſe ſibi impare non poſſit.Et ſubdit. age ſic alienum : vt tuum non obliuiſcaris negociuꝫ.nul liqꝫ imponas:quod ipſe pati non poſ ſis.hoc exhibe:qõ tibi optaueris exhiberi.ſi bene egeris ipſe tibi perſo/ne auctoritatem dabit. Quomodo igi tur dicuntur iſti principes: quorum potius ſuperbia ⁊ paciencia regnat. nec curant leges obſeruare: quibus alios aſtringunt.impune enim necant: ſtu/prant:rapiunt:adulterantur:ꝛ ſimilia facientes anathematiſant. Unde ca/tho ait.patere legem quam tuipſe tu leris.Si enim attendit princeps qua lis eius vocatio fuerit: peccare vere bitur:cum ſit datus populo:non tan/tum in dominum: ſed etiam in exem/plum.Nam teſte Seneca: principem peccare non decet cum poſſit.Pretor qꝫ non ſolum manus et linguam: ſed etiam oculos continere debet. Unde Halterus alexandreidos libro.vj.ma ieſtas regia magni ponderis eſſe ſolet Et Ouidius quarto triſtiuꝫ:o qui nominibus generoſis flores exuperas ac morum nobilitate genus. Aduertant igitur principes:ꝛ nobilitatem mori/bus exornent:vt etiam potius virtu tibus ⁊ pompis intendant.Nam ſu/perbia reges plurimos ſeduxit: ꝛ forſan adhuc captiuat. Plures namqꝫ ſunt qui tanto tumore ſuperbiunt: ꝙ ſuis ſubditis loqui dedignantur.tur/peqꝫ putant populariby exhibere col loquium.Narrat tamen Ualerius li/bro quarto.ꝙ publius valerius con/ſul romanus adeo maieſtatem popu li romani veneratus eſt:vt merito pu blicola cognominatus ſit. Et eutropi us refert:ꝙ cum vulpiy ab amicis re darguceretur: eo ꝙ nimis cõis eſſet : rñdit egregie dicẽs:talẽ impatorẽ de bere cẽ priuatis: qualẽ ſibi imperato rem priuatus optaſſet. Quia igitur quilibet imperatorem optat ſibi propicium: ideo debet ipſe ſubditus propicius:ꝛ communis eſſe.

Capitulum ſextum:de vitijs principum.

Princeps est oculus plebis qui contagiosus si fuerit: mox inficit. Unde statius in thebaidos: regna porro cum scelere omnibus exilijs sunt grauiora.

Unde quintilianus causa tercia . hec est inquit superiorum conditio: vt quo quio faciunt: precipere videantur. Et boetius tertio de consolatione imperante nequicia: virtus non solum premio caret: verum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur. Et Ouidius sexto de fastis: sic agitur censura: & sic exempla parantur: cum iudex alios qō monet ipse facit. Et libro secūdo sine titulo. qō occuit reges: cur mihi turpe putem. Et iuuena. iij. libro. omne animi vicium tanto conspectiꝰ in se crimen habet: quanto maior qui peccat habetur. Unde in prouer. sapientis dicitur. qꝫ inferior horresci qc quid peccat superior. Et claudianus in maiori: in commune iubes si quid: censesqꝫ tenendum. Prius iussa subi: tunc obseruantior equi: Fit populus nec ferre negat: cum viderit ipsum: Actorem parem sibi componitur oribis Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus. Humanos edicta valent quam vita regentis. Mobile mutatur semper cum principe vulgus. His igitur testimonijs clare apparet periculosissima in principibus scelera fore. Eorum enim exemplo populus delinquit. Unde cassiodorus epistola rertia dicit. sub iudice bono populum corrigi. Porro inquit facilis recti persuasor est innocens iudex: sub cuius predicabili conuersatione pudet mores probabiles non habere. Sed prothdolor sicut planeta planetarum scilicet sol eclipsatur: sic in principibus lumen honestatis rarissime cernitur. Unde Seneca in agamennone non intrat regnum lumen aut fides: sed precio vincitur. Et Ouidius libro secundo sine titulo: curia pauperibus clausa est: dat census honores. Inde grauis iudex: inde seuerus eques.

Idem de fastis sexto regia res scelus est. Et idem in epistolis dicit. Imperat heu populis timide non imperat ire. Possidet & vicijs regna minora suis. quibus verbis innuitur: regna dilictis esse subiecta. Et quāctꝫ in principe omne vicium sit graue: quedam tamen alijs grauiora sunt. quia teste Tul. libro secundo de offi. nullum vicium est deterius auaricia. presertim in principibus: & rempublicam gubernantibus. Habere enim questui rem publicam non solum turpe: sed etiam sceleratum & nefarium est. Rursus in principe auiditas festinataqꝫ precepcio nocet. vnde suetonius libro. ij. de xij. cesaribus augustum redarguit: eo qꝫ nil melius festinatione arbitratus est. vnde Salustius in iugurthino: animi cupiditas commune nobilitatis malum est. Ceterum turpis amor principi minime congruit. vnde fulgentiꝰ libro secūdo. mitologiarum: cuius omnibus libidinis amor turpis sit: nunctꝫ tamen deterior cꝫ in honorato.

Nam iupiter in cignum conuersus: cū leda concubuit: que peperit ouum vnde tres nati sunt: scilicet castor: pollux & helena. Nomine enim iouis princi pes intelligūtur: & leda a ledendo dicitur. immundiciamqꝫ designat.

Omnis igitur principat⁹ libidine maculatur. Unde ferunt poete in huius rei testimonium: cignum esse plenum conuicijs. ipso quoqʒ clamante: aues tacent. helena etiam discordie femina rium fuit. Et castor malum exemplus nuncupatur. Pollux vero a prodēdo dicitur. Itaqʒ omnis mali libido occasio est. Rursus principi summe impacientia nocet. Unde statius in in thebaidos ꝓmo: gētiles animo subijt fragor inuidia atqʒ parens odij metus.

Sed nec ob hoc hijs vicijs prelibatis vt communiter principes sceleran tur. Nam auaricia libidine impacien tiaqʒ molestantur. vnde petronius. venalis populus: venalis curia ꝓmum.

Iam quoqʒ maiestas auro corrupta iacebit. vnde autem hec procedant vicia: inquiramus. Timendum est enim ne prauorum societas ad prauitatem eos inclinet. Aliqui etenim satellites peccatisqʒ pleni principes sectantur: vt placendo ditentur. In hoc autem placere studeant: ꝙ crimina suadent.

Hij comparantur animalibus querentibus non hominem: sed predam.

Iuxta illud Senece de reme. fortuitorum: mel muscę sequuntur cadauera lupi: frumenta formicę. Ista turba p̄ dam sequitur: non hominem. Nempe familiares regum ipsos sepius euertunt. Iuxta illud boecij secūdo de cōsolatione. regum familiares regiaʒ potestatem sepius prosternunt. Unde varro in suis sen. amici inquit diuitum palee sunt.

Capitulum septimum de pacientia: et clementia principum.

Quanto quis in gradu est sublimior: tanto ad miseri cordiam: ⁊ clementiam existere debet promptior. Unde Seneca libro primo de clementia ad nero / nem: nullum inquit ex omnibus magis q̄ clementia: regem aut principem decet. Apes enim aculeum habent. ſ rex apum aculeo caret. Saluum regʒ clementia in aperto monstrabit. Unde ⁊ inexpugnabile munimentum est amor ciuium. Quid inquit pulchrius est: q̄ viuere cunctis optantibus pacem. Uerecundiam etiam peccandi facit ipsa clementia regentis. Nec minꝰ principi turpia sunt multa supplicia: q̄ medico multa vulnera. Remissus qʒ imperanti: melius paretur. Natura enim contumax est: ⁊ facilius ducitur q̄ artatur. Attendat igitur princeps vt clemens suis ciuibus sit. nec recusset misereri ipse: quia venia indigere potest. Nam teste Tullio libro ꝓmo de offi. nihil est laudabilius: nihilqʒ dignius placabilitate ⁊ clementia. quę tamen ita probanda est: vt adhibeatur reipubli. sera seueritas: sine qua ciuitas administrari non potest. Et idē Tullius philippi. ij. presidium inquit caritate ⁊ beniuolentia ciuium oportet esse septum: non armis. Discant igitur milites reges: ⁊ principes misereri: ⁊ iracundie veneno non intumescant. Ipsi nempe mestos debent consolari. Periculum ergo est: si eorum iracundia alios prouocet. Nam si tur bationis occasionem habeant: posco vt differant. Iuxta illud Galteri alexan. libro primo vindictam differ: do / nec pertranseat ira, nec meminisse ve /

lis odij post verbera. Nam teste Ouidio tertio tristium. quanto quis melior tanto placabilis ire. Et faciles motus mens generosa capit. Itaq3 ignobilitatis signum est sepe irasci. Et de difficili recte iudicat ipse cuius mentem ira possidet. Unde Tullius libro p̄mo de officijs. nunc̄ inquit qui iratus ad puniendum accedit: mediocritatem illam tenebit: que est inter nimium: t parum. Ioco Seneca in troade. quo inquit plura possis: plura patienter feras. Et libro primo de clementia idem Seneca: rex Iesus animū in potestate habeat: longeq3 sit exorabilior in suis iniurijs: q̄ in alienis. Nam quemadmodum magni animi non est qui de alieno liberalis est: sed qui q̄ alteri donat sibi detrahit: ita clementem eum non facit alieni doloris tollerantia: sed proximorum stimulorum pacientia. Magniq3 animi est iniurias in summa potentia pati. nec quic̄q3 gloriosiꝰ est: principe impune leso. Unde galterus in alexā. libro. instabile est regnum: q̄ non clementia firmat. Animaduertant que so domini: t principes homines ip̄os esse: nec etiam principatus: propriam naturam abstulit: cuius est misereri t fratri proximo indulgere. Unde teren. in adel. vt homo es: ita mores geras. Naz teste claudiano in maiori: sis pius in primis nam cum vincamur in omni: Sola deos equat clementia nobis. Pax maiora docet peragit tranquilla potestas: q̄ violenta nequit. Et subdit. nunc̄q3 libertas gratior exstat: c̄q3 sub rege pio. Unde quintus cutius libro sexto. regum: ducum q3 clementia: non in ipsorum numero est que communia sunt sed ingeniositatem: mentisq3 valitudinem insinuat. Dijs igitur testimonijs clare deducitur clementiā principi maxime conuenire que talis sit: vt nec iusticie deroget: nec fauore gignatur: sed clemētie superbia detrahit que quorundaz principum corda sic detinet: vt misereri: t clementiam exhibere nolint. sed offensi: mox interimere omnes cupiunt sibi similes in natura homines t proximos virtutibus forsan eis celebriores. Huius autem superbie atq3 impietatis nutrix est ambitio: qua multi solia sibi non debita vsurpare presumpserunt. eodemq3 pacto quo superbia eos intronisauit: impie pariter regnare facit. Uerumtamen principatus non debet ambitione obtineri: aut superbia p̄ossideri. Unde Galterus in alexan. libro octauo. tutius est non ascendere: c̄q3 post ascensum regredi. Ueteres enim sapientes principatum potius recusarunt: c̄q3 ambierunt. Unde refert Seneca tertio de beneficijs. q3 cum antigonus hostem sui patris superasset: nihilominus prelium belli ad patrem transtulit. Et subdit. hoc est regnum: nolle regnare cum possis. Unde valerius libro quarto capitulo primo. refert fabium officium consulatus pro filio suo recusasse: multis tamen deprecantibus. Et libro sexto capitulo quarto refert de manilio consimilem hystoriam qui consulatum recusando inquit: nam si me gerere cum cogeris: nec ego mores vestros ferre potero: nec vos imperium meum ppeti

poteritis. Non sic tamen hijs tempo ribus homines principatum recusant sed auidissime querunt. eiusq3 occasio ne superbiunt: ꝛ superbe regnant. at/ q3 sine clementia principant̃.

Capitulum octauum: de ludis principum.

PRincipes subditoꝝ3 sunt exemplar. Joco si ludoꝝ3 vanitatibus intendant: si ludoꝝm ineptoꝝm enormitates ad inuenire studeant: ipsoꝝm poꝛro fa/ miliares atq3 subditi consimilibus oc cupationibus faciliter occupabuntur. ꝛ se putabunt viuere sane: quando ea facient que suos dominos facere viderunt. Quis taxilloꝝm aut aleaꝝ ludos ita magnificauit? Principes et domini inconsulti hoc fecerunt. Nec tamen reprobandum est si quis bone sto solatio spiritum suum recreet: sed reprobatissima illoꝝm est vita: qbus mos est totum vite sue tẽpus ludis ꝛ stultiloquijs exhibere. Hij nocturnas vigilias amant: ꝛ ludoꝝm vanitati fe re vsq3 ad fatigationem intollerabi/ lem intendunt sed cum die lucescente surgere debeant vt populum regant: ꝛ foueant: ipsi somno tunc sunt deditι ꝛ tandem ex vite dissolutione in ma/ leficijs coꝛpoꝛis ꝛ anime grauissime decidunt. Rursus hij cuꝝ refectionem sumpserint: non de militari exercicio contendunt: nec viroꝝm illustriuꝝ ac ta commemoꝛant in exemplũ: sed fer uẽtissimo ineptissimoq3 desiderio tax illoꝝm alearumq3 foꝛtunijs se com/ mittunt. quoꝝm occasione: periuria execrationes ꝛ foꝛsan blasphemias ex primunt irascuntur tristantur. Itaq3 mens que ex iocis recreari deberet: ludis talibus ineptissimis inquietaꝝ.

Joco Seneca in pꝛouer. dicebat. alea toꝛ q̃nto in arte doctioꝛ: tãto ẽ nequi oꝛ. Unde fertur: ꝙ themistocles dice bat. non decet magistratus ludis va/ care: sed a quibuscumq3 leuitatibus debent animum arcere ne respu. lude re videatur: aut ne relicta grauitate perire possit. Unde Sene. epistola qn ta quid mihi lusoꝛia ista componis: nõ est iocandi locus. Nunquid refert au gustinus octauo de ciuitate dei capi/ tulo sedecimo. quomodo cuidam ro/ mano in somno dictuꝝ3 fuit: vt ludi ꝓ biberentur. Et in summa de casibus libꝛo primo dicitur: ꝙ ludentes ad a leas vel taxillos peccant. non solum ludentes: sed etiam concomitantes: qꝛ ibi sunt desideria lucrandi: volũtaꝝ spoliandi: mendacia: periuria: blasphe mie: ꝛ huiusmodi. quoniam alea men daciorum: ꝛ periurioꝝm mater est: vt dicit policratus li. j. Unñ de chilo legi mus: ꝙ cum missus fuisset ad choꝛin theos vt fedus cum eis contraheret inuenit duces ꝛ senioꝛes cum aleis lu dentes. Joco absq3 verbo reuersus est dicens: cum taxillatoꝛibus nolle cõ trahere societatem. Nempe reges et principes ludis leuibus insistere non licet. quia sicut narrat policratus vbi supra: rex parthoꝝm dedit talos au/ reos regi demetrio in signum obꝓo brij: eo ꝙ nimis leuis erat in moꝛibus ꝛ iocis. Ut igitur grauioꝛ efficeretur: talos aureos sibi contulit. Unde cri/

fostomus super matheum omelia sexta dicit. q deus non dat ludere: sed diabolus. Si inquit luserimus ante certamen: tunc in certamine deficiemus. ¶Nec tamen ludi honesti per hoc reprobantur. quia teste Seneca libro de tranquillitate: philosophi sapientes ludis quandoq; vacarunt. sicut socrates. qui cum pueulis ludere non erubescebat. Et catho laxabat animū curis publicis fatigatum. Et concludit ibidem: q assiduus labor frangit vires. Et dat exemplum de agris: qui melius fructificant: si quietem interposi tam habeant. Unde sicut somnus est necessarius: si tamen fuerit cotinuus mors est: sic ludus honestus mentem disponit. si tamen fuerit assiduus: sensum cbetat. Unde cassianus libro sexto collationum narrat de sancto iohanne: qualiter cum puice demulcebat seu letabatur. qđ cum videret iuuenis quidam mirabatur virum tam sanctum ⁊ senem hoc facere. Cui sanctus ait: quid inquid portas in manu tua? qui respondit arcum fero. Cui iohannes: cur arcum semper tensum nō habes? Cui iuuenis. vt inquit assidua curuatio vires eius non minuat. sic inquit iohannes modica laxatio scilicet temperata letitia homines meliorat ⁊ vires fortificat.

¶Capitulum nonum de dominio principum: quomodo debet esse virtuosum.

¶Non debent putare principes eorum imperia diuinis iussionibus preferenda. ¶Nam a deo acceperunt dominium qđ habent: ⁊ ineptissime dominātur. nec merentur principart: nisi quantum v̄tutibus prepolient. peruersorum tam̄ principum malicia tempore nostro p̄ sidentium ita viget: vt dominari potius credantur peccandi licentia q̄ v̄tutum preexcellentia. Dū enim principes peruersi id solum habent dignitatis: qđ fallax hominum opinio dedit: vt tangit Boe. iij. de consolatione capitulo quarto. Attendant igitur principes quoniam terre dominant̄ corporibusq; mortalibus. Cur igitur superbiunt? cur momentanea luce tumescunt. Refert enim Hiero. epistola. cxix. Et valerius libro vltimo ad finem: qualiter rex xerxes p totius asie armata iuuentute: q intra centum annos esset obitura ꝓfundere lachrymas fuerit coactus. ¶Et subdit ibidem valeriꝰ. q suam conditionem scz mortalitatez in aliena specie deplorare visus sit. Si enim aduerterent principes quanta est mundi principatibus annexa calumnia: nunq̄ aut raro principari appeterent. Unde egesippus li. iij. narrat de vespasiano: q̄ liter cum esset in obsidione hierosolimitana: audita fuerunt noua q̄ nero erat occisus: ⁊ ideo vespasianū milites in imperatorem elegerunt: scz vespasianus oīo renuebat. verus milites omnino instabāt. itaq; minis mortis ip̄z infestabant. Ille autem indignum se reputabat. sed milites suadebant vt imperium acciperet: quia potius

erat cura q̄ bonor. Unde valerius li. nono capitulo. ij. narrat qualiter rex q dam diadema sibi traditum diu con / spexit anteq̄ capiti imponeret: dicens q diadema magis faciebat hominem nobilem q̄ felicem: qō sc̄z si quis pe nitus cognosceret q̄ multis sollicitu dinibus: ꝛ periculis ꝛ miseriis esset re fertum: nec humi quidem tollere vel let. Mirum igitur q bec mūdana iu re primogeniture p etamus: ꝛ celestia omnino negligimus. Nempe veteres principatum non querebant. Unde narrat vale. li. v. ca. vj. de quodam: q cum exiret portam ciuitatis subito ve luti cornua eruperunt capiti eius. Re / sponsumq̄ est cum regem fore: si in vrbem reuertisset: sed reuerti noluit. quinimo ne illud accideret ipe sibi vo luntarium: ac perpetuum exilium in / dixit. In cuius rei memoria in predic ta porta ipius effigies inclusa: ꝛ posi / ta fuit. Ceterum valerius li. iiij. ca. j. narrat de quodam antiocho qui cuz perdidisset asiam regionem: ꝛ quasdā vicinas gentes: gracias egit populo ro mano: quia modico regno vte ctur. Nunquid etiam iohan. vj. legitur qua liter christus fugit in montem: quan do cognouit q populi veniebant: vt eum raperent: ꝛ regem facerent. Su / per quo crisostomus omelia. xj. chri / stus inquit fugit erudiens nos fuge re mundanas dignitates: atqz contē nere ea que sunt: scilicet temporalia ō riere: ꝛ futura adamare. Moderns tamen temporibus omnes ad digni / tates currunt: non tamen sapientiam aut virtutes querunt. quibus loqui / tur Bernardus secundo ad eugenium

simea inquit in tecto est sicut rex fatu us in solio. Unde sicut turpitudo si / mee magis patescit quanto plus asce dit: sic homo indignus tanto fedior apparet: quanto in gradu celsior. Quā obrem Augustinus nono de ciuitate dei capitulo tredecimo. narrat quali / ter coniuncte erant edes virtutis: ꝛ ho noris: que pro diis: ꝛ deabus reputa bantur. ad designandum q vir bono ratus per dignitatem: vel per potesta tem debet esse virtuosus. ꝛ ideo ille e des scilicet domus erant coniuncte.

Nec tamen reprobanda est potestas seu hominum dignitas: quoniā om / nis potestas a domino deo est vt dici tur roma. xiij. Sed reprobandi sunt il li: qui sine meritis dignitates assumūt aut in dignitatibus cum fuerint: se ꝛ alios peruerse regunt: ꝛ de modica gloria quam habent ne priuentur ti / mentes in nullis confidunt. Nam tul. li. iij. de offi. narrat de dionysio tyran no qualiter barbitonsores timebat ne ipsum interficerent: barbam ei9 si ra derent. ideo pilos barbe comburebat

Narrat insuper de alexandro fergeo: qui de vxore timebat. vnde anteq̄ cu biculum ingrederetur: explorari facie bat an eius vxor gladium: vel aliud instrumentum haberet. finaliter tam̄ ab ea interfectus fuit. Insuper vale. libro vltimo ante finez narrat de mas sinissa rege: qui cum dormiret: custo / diam sui corporis non hominibus: sz canibus commisit. Bec enim omnia contingunt: quia impij ad dignitates eleuantur: ꝛ vite huius exiguam glo / riam superne felicitati anteponunt. Animaduertanz autem illud ecclesia /

stici decimo omnis potentatus breuis vita. Unde iob. xxiiij. Elevati sunt ad modicum: & non subsistēt. Nam vita hominis est vapor ad modicum parēs Jacobi quarto. Et ysaie quarto omnis caro fenum: & omnis gloria eius quasi flos feni. Rursus in principibus non solum superbiam: sed etiam gulā cerno redarguendam. Ubi autem gula regnat: nulla honestas: sed dissolutio castrimargie semper comes est.

Itaq; nobilibus maxime pertinere dinoscitur sobrietas: ex quo nobilium statui precipue congruit honestas. Portassis tamen qui se nobiles dicunt: suam vocationem diuertunt. Qui enim sunt cohortes curialibus? qui tamen de nobilitate se iactāt. Potationes etenim serotinas habent. & mane suis sēsibus nōdum excitatis: pocula petunt Hec autem non est nobilium: sed ignobilium vita. non ad vitam: sed ad mortem via. Talibus autem comessatoribus quorum occupatio in cibis et potibus est: loquitur ysai. ca. v. dicēs ve qui potentes estis ad bibendum vinum. Unde Seneca epistola. xxxvij. narrat de quodam potente: qui maiorem partem noctis in conuiuio exigebat: & fere die tota dormiebat O quanta vite indiscretio: corpus suis comessationibus distemperant: & inquinant: & nimam perdere non formidant. Unde ysaie quinto ve qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam Et subditur. cythara & timpanum: & tibia: & vinuz in conuiuijs vestris: & opus domini non respicitis. Hoc siquidem vitium habent maxime curiarum sectatores: qui iugiter p termissa salute cibis & potibus vacāt

Unde policratus in prologo narrat q̄liter ysocrates philosophus ea contemnebat: que aulici ambiunt. scilicet que curiales petunt. Quamobrem valerius libro nono capitulo primo ventrem inquit distentum cibo: sequitur voluptas genitalium. Idem ponit Gregorius epistola. xxxvij. Insuper Seneca comessatoribus ad clinam. sic loquitur: o miserabiles quorum palatum non nisi ad preciosas escas excitatur. non enim viuit: qui libidini & somno viuit. Unde virgilius eneidos libro p̄mo didonem redarguit: eo q̄ in conuiuijs tempus detinebat. Ideo dicebat: Infelix dido longumq; bibebat amorem. Et ibidem dicitur postquam prima quies epulis mensesq; remote: cratheras magnos statuunt & vina coronant. Fit strepitus tectis voces q; per ampla volutant & cetera. Ex quibus colliguntur comessatorum enormitates: in quibus suum paradisum sperant.

Capitulum decimum de tyrannis & principum.

Principes & domini constituti sunt: non vt dissipent plebem: sed vt foueant. nō vt bona subiectis auferāt: sz potius vt q̄ habēt benigne conseruent. Sed prothdolor dīna q̄plurima in tyrannia versata sunt. multiq; principes pauperes subditos opprimunt. et vt ipsos pretextu iuris confundere videantur: prauissimas leges excogitāt quib⁹ p̄ ꝓphām ysaie decimo dicitur.

¶ Ue qui condunt leges iniquas: ⁊ scri
bentes iniustitiam scripserunt: vt op/
primerent in iudicio pauperem. Unde
psal. sedet in insidijs cum diuitibus in
occultis: vt interficiat innocentem.
¶ Hij enim sunt similes castori de quo
narrat Solinus libro. iij. ca. xxxv. q̄
cum hominem inuaserit: ipsum non d̄
serit quousq3 ossa eius confregerit.
sic tales pauperes esse in pace non p/
mittunt: quousq3 taliter eneruauerūt
eos. Unde Michee. iij. pelles eorum
desuper excoriauerunt: ⁊ ossa eorum
confregerunt: ⁊ conciderunt. Hij ta/
men inexcusabiles sunt: quia diuites
sunt: ⁊ tamen aliena rapiunt. Quibus
Ambrosius p̄mo de offi. loquitur. di
ues inquit eras. qua ergo causa aliena
rapiebas? egestas non compulit. ideo
te feci diuitem: vt excusationem non
haberes. te feci potentem: vt non in/
ferres: sed repelleres violentiam.
¶ Eripite igitur egenum ⁊ pauperem d̄
manu peccatoris liberate. Nam teste
¶ Sene. epistola. lxxv. ea ista faciunt: q̄
creature irrationales abhorrēt. Quo
niam teste Aristo. libro sexto de ani/
malibus non est modus auium vnius
speciei q̄ vna comedat aliam. isti ta/
men suos fratres deuorant ¶ Unde
¶ Michee nono. qui comederunt car/
nem populi mei. Nempe attendere de
berent: qm̄ pauperes exaudiuit do/
minus. qui tamen pauperes contra e
os clamant: ⁊ iusticiam a deo petunt
¶ Unde ecclesiastici triceſimoquin/
to lachryme vidue ad maxillas d̄scen
dunt: et ascendunt vsq3 ad celum. et
deus exaudito⁹ non delectabitur in il
lis: scilicet principibus tyrannis. quo/
niam propter multitudinem calumnia
rum clamabunt: vt dicitur iob. xxxv.
¶ Ue igitur illi qui congregat auaricia̅
malam domine sue: quia lapis de pa/
riete clamabit contra eum: vt dicitur
Abacbut p̄mo. ¶ Narrat enim petrus
damianus de quodam qui proximus
morti erat: ⁊ a sanctis andrea: ⁊ Ore/
gorio male affligebatur quia sex num
mos a paupercula vidua acceperat.
¶ Unde ecclesiastici. xxxiiij. qui offert
sacrificium ex substantia pauperum:
quasi qui victimat filium in conspec/
tu patris ¶ Legimus enim de tiberio
in chronicis breuibus: q̄ cum sibi sua
deretur vt sua tributa augmentari iu
beret: respondit. boni inquit pastoris
non est pecus deglutire. Unde ysaie.
xxxiij. Ue qui predaris. nonne et ipse
predaberis? Hij em̄ crudeliores sūt
lupis. quia de lupabus in hystorijs ro
manorum legitur: quomodo nutrie/
runt romulum infantem expositum
bestijs. Isti vero pauperes subditos
tanq̄ lupi rapaces lacerant. Unde cri
sostomus omelia. xxxiij. quid inquit
ouis in medio luporum? quid colum
ba in medio accipitrum? Impius em̄
iudex siue dominus: vt leo rugiens:
⁊ vrsus esuriens princips impius su
per populum pauperem: prouer. xxvi
ij. Nam sunt sicut oues in medio lu/
porum.

¶ Capitulum vndecimum: de iu/
sticia principum.

Exemplo athenienſius qui iuſticiam proprie commo/ditati pretulerunt: in prin/cipibus iuſticia reſtocre debet. Unde narrat Ualerius libro ſexto capitulo quinto. ꝙ cum ſaluberrimo conſilio themiſtocles migrare athenienſes in claſſem coegiſſet: xerxeqꝫ ꝛ populis eius grecia pulſis: ruinã patrie in pri/ſtinum habitum reformaret: ꝛ opes clanoeſtinis mollitionibus ad princi patum grecia capeſcendum nutriret: in contione dixit: habere ſe rem deli beratione ſua promiſſaꝫ. quã ſi fortu na ad effectum onci paſſa eſſet: nihil maius aut potentius athenienſi popu lo futurum: ſed eam vulgari nõ opor tere: poſtulauitqꝫ vt aliqs ſibi cui illã tacite exponeret daretur. datꝙ eſt ari ſtides. is poſtꝙ cognouit claſſem il/lam lacedemoniorum que tota apud githcum ſubducta erat velle incende re: vt conſumpta dominatio maris ip ſis cederet proceſſit ad ciues: ꝛ retulit themiſtoclem vt vtile conſilium ita minime iuſtum animo voluere. e ve/ſtigio vniuerſa concio qõ equum non videretur non expedire: quidam pro clamauit. ac protinus themiſtoclem in cepto iuſſit deſiſtere. ℞patet igitur ꝙ veteres olim plus iuſticiam ꝙꝫ pro/priam comoditatem amauerunt. Nar rat inſuper valerius vbi ſupra de tarũ de tyrio ꝙ ad euitandum ſeditiones: leges ſtatuit: contionem ſeu conſiliuꝫ ciuitatis nullus cum gladio intraret ipſe tamen tarundens ex longinquo rure veniens: oblitꝙeſt deponere gla dium quo precinctus erat: ꝛ ita contio nem intrauit. Cum igitur monitus fu iſſet de fractione legis: idem inquite go illam ſanciam. ac protinus ferro qõ habebat diſtricto incubuit: ma/lens mori: qꝫ iuſticiam ſeu legem per eum violari. Joco catho inquit: pate/re legem quã tuipſe tuleris. Et licet ĩ hoc imitari non debeat ꝙ ſeipſum in terfecit: in hoc tamen amorem iuſticie quã gerebat oſtendit. Ueterũ igitur exemplo viri boni: ꝛ precipue boni ꝑn cipes iuſticiam affectuoſiſſime dilige re debent: vt tanꝙꝫ dies vera equita/te luceant. Cur enim antiquitus conſu les romani pauperrimi fuerunt: niſi quia maluerunt cum paupertate iu/ſticie fauere ꝙꝫ iuſticie õtrahẽdo quo uiſmodo ditari. Dorum enim pauper tatem narrat Auguſtinus libro quin/to de ciuitate dei capitulo. xviij.

Unde lucius valerius defunctus in ſuo conſulatu vſqꝫ adeo pauper exti tit: vt nũmis a populo collatis: eius ſepultura curaretur. Narrat inſup ve gecius. iiij. de re militari: ꝙ cum qui/dã regul⁹ de hoſtib⁹ victori habuiſſꝫ ꝛ ad magnos vocaret̃ honores: ipe tñ in ſolita pauptate voluit ꝑmanere. In ſup aug. vbi ſupra de quintio narrat ꝙ cum quatuor iugera poſſideret: et ea ſuis manibus coleret: ab aratro ſu ſit abductꝙ: vt dictator fieret: maior vtiqꝫ honore ꝙꝫ cõſul. victiſqꝫ hoſti/b⁹ ingentẽ gloriã cõſecutꝙ in eaꝺ pau ptate mãſit. Et poſt pauca ſubdit. ꝙ rẽpu. cũ haberẽt opulẽtiſſimã: atqꝫ di tiſſimã: ſic ipi in ſuis domib⁹ erãt pau pes: vt qõ coꝛ g iã bis cõſul fuiſſet: ex ſenatu paupũ hoim pelleret̃: nota cõne cenſoria ꝙ decem pondo argen ti in vaſis habere comparatus eſt.

Ita ioem ipſi pauperes erant: quoꝝ triumphis publicum ditabatur erarium. quia ſicut dicitur deutro. xx. dominus aduerſatur erga omnem iniuſticiam. Ceterum narrat vale. li. v. ca. ꝓmo. Et auguſti. v. de ciui. dei vbi ſupra quomodo brutus pro tribunali ſedens: filiis ſuis non pepercit. vnde quia tarquinium exulem reiqꝝ publice diſſipatorem reducere volebant eos reprehenſos virgis fecit cedi: ⁊ ſecuri percuti. Unde virgi. in. vj. eneidos. Natoſqꝝ pater noua bella mouẽtes. Ad penam pulchra pro libertate vocauit. Et belinandus hyſtoriographus narrat de helio: qꝝ cum ſenex eſſet: ⁊ imperatoris officium exercere non poſſet: oblatum fuit ſibi vt ꝓprium filium imperatorem conſtituere. ipſe autem reſpondit: ſufficere debet inquit vt egoipſe regnauerim: cũ non morerer. quia non ſanguini ſed meritis: principatus debetur. Ideo eccleſiaſtes. lxx. dicitur: noli querere fieri iudex: niſi valeas vtute prerumpere iniquitates. Ex hiis ergo patet qꝝ licet homo communiter vincatur patrie: aut ſanguinis amore: aut etiam laudis cupidine: vt inquit augu. libro octauo capitulo quindecimo. nihilominus tamen veteres omnia poſt poſuerunt iuſticie. quoniaꝝ ancilla ſcꝝ omnis fauor: ⁊ vtilitas poſtponenda eſt iuri. quoniam impij iudices in corruptione ſua peribunt ꝓcipientes mercedem iniuſticie: vt dicitur prima petri ſecundo.

Capitulum duodecimum quomodo victoria a deo eſt.

Non in multitudine exercitus victoria eſt belli: ſed de celo fortitudo eſt: vt dicitur ꝓmo Mach. iij. Unde moyſes manus in celum leuabat. ⁊ ita vincebat. vt dicitur exodi. xvij. Nam ſicut in archa homines ſaluabantur: eo qꝝ ipſa erat ſuper aquas: ſic etiam ſi mẽs contemplatiua fuerit ad celeſtia tendens: ⁊ aquis id eſt vanitatibus ſi ꝓfuerit: ſaluari poterit. Unde deute. xx. appropinquante bello ſtabit ſacerdos ante aciem. ⁊ ſic loquitur: nolite metuere: quia dominus noſter in medio eſt veſtri. Sic etiaꝝ theodoſiũ feciſſe legimus. Quia ſicut legitur in hyſtoria romana: cum ſe videſſet a ſuis hoſtibus circumſeptum: orationibus vacare cepit: ⁊ ſigno crucis antepoſitõ: victor effici meruit. Sed quid dicemus de hiis qui in propria virtute confidunt: ⁊ archam id eſt paradiſum ingredi non curãt: quinimo ecclesiam viroſqꝝ eccleſiaſticos infeſtãt perſequuntur et laniant. Tales enim in momento peribunt: quia dux eorum dyabolus ipſorum interitum qrit. Narratur enim in hyſtoriis preallegatis romanorum qꝝ quidam dictꝰ maſcelizech romanus quidam prepotens eccleſiam dei violauit: ⁊ in ea exiſtentes crudeliter extraxit: ideo turpi excidio interiit. Attendamus igitur hyſtoriam de attila quam ibidem legimus. de quo fertur: qꝝ cum ytalia diſſiparet: ad eum acceſſit vir ſanctus Leo papa dicens vt inceptam crudelitatem dimitteret. ſed papa morituo: interrogatus fuit: cur ipſe ſic preſto Leoni pape obediuiſſet.

Qui respondit: ꝙ papa sibi loquente senem reuerendum viderat gladium in manu tenentem terrore cuius in tã tum expauit: ꝙ nõ obedire ausus nõ fuit. itaq; ecclesia non debet a pugnatoribus interimi. Unde narrat paulus diaconus libro duodecimo suaꝝ hystoriarum. Et orosius libro septimo de ormesta mundi ꝙ cum roma/ni a gothis captiuarentur: illi soli euasseruut: qui in nomine christi ecclesiaꝫ ingressi fuerunt. Unde gothi roma/nos capere poterant. sed ob reuerentiam nominis christi: in ecclesia manentes liberos dimittebant. Quam obrem Augustinus ꝑmo de ciui. ro/manoꝝ ingratitudinẽꝫ increpabat. eo ꝙ dicebant nomẽ christi eis obfuisse ꝛ tamen vbi eorum ydola succurrere eis non valebant: ipsi in nomine christi liberati fuerunt. Ex qua hystoria inferunt aliqui: ꝙ ab illo tempore citra: principes temporales libertatem in ecclesia malefactoribus concesserũt quoniam laus eius in ecclesia sanctorum: inquit ꝓpheta.

Capitulum triceſimum de hu/militate principum.

Superbia semper postulat casum. Nullius igitur principatus stabilis vbi superbia regnat. Unde gen̄. xj. dicitur. ꝙ homines propter suam superbiaꝫ turrim erexerunt: ex quo ipsi qui vnius idiomatis erant diuisi fuerunt. Attendamus enim quoniam superbia diui/sit angelos: superbia deprẽssit neronẽ omnisq; seditio a superbia exordium cepit. Ideo seneca ad lucillũ sic monebat. Cunctis esto benignus. omnes tibi pares facias. inferiores superbiendo ne contemnas. superiores debite viuendo non metuas. Unde libro de nugis philosophorum legitur de cesare: ꝙ suis militibus nunq; dicebat ite sed semper venite. quia scilicet nõ volebat solum sibi seruiri: sed etiam seruire ꝓmtus erat. De quo ibidem le/gitur: ꝙ cum quidam veteranus quadam die condemnaretur coram iudicibus: rogauit cesarem vt descenderet ꝛ iuuaret eum. cui cesar dedit bonum aduocatum in sui adiutorium. Cui veteranus ait: ego inquit te periclitante n bello asiatico non quesiui aduocatum. Sed ego pro teipso pugnaui vide inquit vulnera que pro te suscepi tunc cesar vulnera videns erubuit: ꝛ mox ad verbum eius descẽdit timẽs ne superbus: aut ingratus videretur Uñ dicebat: ille se militem nescit a/mare: qui non laborat vt militibus carus sit. Insuper sene. li. iiij. de ira narrat de humilitate antigoni regis: ꝙ quadã nocte audiens suos milites si/bi cõtradicentes: eo ꝙ ratione ipsius onera maxima deferebãt: ipse igit̃ antigonus clãdestine descendit: ꝛ ipis nescientib9 qs esset: eos iuuabat in portãdis onerib9: ipisq; tanõ dixit. nunc inquit maledixistis antigono: cui9 vitio in has miserias icidistis. Nũc ergo bñ optare ei: quia eius laborib9 interuenientib9 penam grandem euasistis Ecce igitur quanta principum humi/litas. Sed nunc posco quid dicemus: nisi q; oñs fastũ ꝛ supbiã que rũt: ꝛ principes in suo sceptro gloriãt

uces in solio: ⁊ imperatores in vya / demate gloriantur. Sed reuera vir / quantumcumqz nobilis existat: atten dere debz illud Iob dicentis: spiritus meus attenuabitur: dies mei breuia / buntur: ⁊ solum mihi supersit sepul / chrum. Unde Ihesus filius syrach di cebat: omnis inquit potentatus bre / uis vita. Et golorius philosophus de Alexandro loquens sic dicebat. O q̄z friuola gaudia mundi: q̄z rerum fugi tiuus honor. Nam cui non sufficerat orbis: modica fossa sufficit terre. Hoc enim non attendunt huius temporis principes. sed in suis fastis assidue / leuantur: similes alexandro. De quo narrat Ualerius libro octauo capitu lo. xv. q̄ quia audiuit ab anaxarcho comite suo: ex auctoritate democriti preceptoris: referri innumerabiles es se mundos: quasi non contentus vni mundo dominari. dixit: heu me mise rum: qui nec vno quidem adhuc sum potitus. De quo alexandro egregius versificator sic ait: vir bone quid cu / ras: res viles: res perituras. Nil pro / futuras damno quandoqz futuras. Nemo diu mansit in turbine: sed cito transit. Est breuis: atqz leuis in mun / do gloria que uis. Qui fuit hic imus: statuetur in ordine primus. ¶ Unde q̄ Intinus narrat. q̄ vir quidam can9 Alexandro dicebat: vide inquit ne ca das cum peruenerís ad culmē: ad qō peruenire contendis. ¶ Merito igitur sapientie quinto dicitur: quid nobis profuit superbia: aut diuiciarum iac / tancia: quid contulit? transierunt om nia sicut vmbra. ¶ Et io. xxxj. dicitur: statue tibi speculum: pone tibi amari tudines: dirige cor tuum in viam rec / tam scilicet humilitatis et gratie. O q̄z inuocta est illa persona: que de se p̄ sumit: ⁊ de vita fragili atqz incerta e leuatur. Unde innocencius papa su / perbos sic alloquitur: cur inquit sup bis vermis: ⁊ cinis? cur diuicias pau / peribus dispergendas accumulas: ¶ Cum prophā dicat: dormierunt som / num suum ⁊ nihil inuenerunt omnes viri diuiciarum in manibus suis. Ui / te igitur breuitas ⁊ possessionum in / stabilitas: hominem sapientem: ⁊ hu milem reddunt. Posco cōmemorem9 hysto. Ualerij libro septimo capitu lo secundo narrantis de quodam re ge: cui cum diadema traderetur reten tum diu considerauit: priusq̄z suo ca / piti imponeret: dicens q̄ diadema magis facit hominem nobilem q̄z fe licem. quia si quis cogitet quantis sol licitudinibus: ⁊ periculis diadema ple num sit: nunq̄z illud etiam si humi ia ceret: tollere vellet. ¶ Itaqz ratione principatus non eleuabatur ille: sed humiliabatur. ¶ Unde Seneca altio ri inquit rei te non imponas: quia sta tus talis timendus est atqz regenti / bus pesus instat periculum: q̄z subdi tis. quia princeps omnes timet: ceteri vero vnum principem timent. Et con cludit: si vere inquit igitur prudens e ris: vbiqz idem eris: vt non extolla / ris laudatus nec turberis iniuriatus.

¶ Capitulum decimumquartum de castitate principum.

Princeps incontinens subditorum maculat vitam: suo prauo exemplo. Unde timendum: ne luxuriosus princeps subditorum filias: ⁊ coniuges violet ¶ Magna igitur securitas est in domino: si castus princeps extiterit. Nempe viri veteres: ⁊ celebres castitate florentes laudis premiuz bucusqz meruerunt. Queso enim vt scipionis castitatem commemoremus. Narrat enim vegecius de re militari tertio capitulo decimo. q̄ scipioni affricano: virgo pulcherrima: ⁊ nobilis adducta fuit. quam licet naturaliter affectaret: nichilominus diligentissime custodiuit. ⁊ cum captiua esset: eam redemit: suoqz sponso qui nondum eaz cognouerat: virginem tradidit: cuius nomen allicius. ⁊ pro dote nupciali munera grandia prebuit. Simile etiaz de Alexandro legimus. Insuper de octauiano legimus in policra. libro tertio capitulo decimo quomodo virgo cleophatra ad eum accessit: eiusqz oculos ratione pulchritudinis sollicitauit. Uerumtamen eius pulchritudo pudicicie non obfuit ¶ Unde poeta. ¶ Vultus adest precibus facieszq intacta perorat. Ceterum vegecius libro tertio capitulo tertio. narrat quomodo hannibal vigilijs: ⁊ abstinencijs corpus suum macerabat per quaz abstinentiam libido extinguebatur. Legimus insuper abstinuisse cesarem iulium prout narrat policratus libro. v. capitulo sexto. Et ioco ecclesiastici. x. dicitur. Ue terre cuius rex puer est: ⁊ cuius principes mane comedunt. Beata autem terra cuius rex est nobilis: ⁊ cuius principes vescuntur in tempore suo scilicet ad reficiendum: ⁊ non ad luxuriandum. ¶ Attendamus quomodo amor mulieris eneruauit potẽciam sampsonis: infatuauit sapienciaz Salomonis: sanctimoniam dauid fedauit: prout ait hieronymus epistola. xxxiij. Et subdit. nec salomone sapiẽtior: nec dauid sanctior: nec sampsone fortior: ⁊ tamen vtriqz a muliere decepti sunt. Nullum enim imperiuz durabile nec principatus stabilis: quando regnat in principe libido luxurie. ¶ Unde policratus libro sexto capitulo duodecimo. dicit q̄ imperium romanum exhaustum est nerone imperante: cuius gula omnia deuorauit: ⁊ maculauit libido exhausit auaricia superbia cum luxuria exinaniuit. Insuper egesippus libro primo. loquens de antonio ipsi augusto dicebat: ille inquit scilicet antonius non victus est virtutibus tuis: sed magis est victus moribus suis. Uicit enim cum cleopatra vxor: cum qua maluit vinci: q̄z sine ea vincere ¶ Nunquid etiam Ualerius narrat libro nono capitulo primo qualiter vrbs volcinensium erat optime legibus regulata: sed p luxuriam prolapsa est: ⁊ ioco ante concluvit: q̄d fedig: q̄d damnosius est sez luxuria per quam virt⁹ atteritur: victorie relanguescunt: ⁊ cepta gloria in infamiã conuertitur: animiqz et corpis vires expugnantur: adeo vt nescias ab hostibus ne: an ab illa capi perniciosius habendum sit.

¶ Capitulum decimumquintum: de moribus principum.

PRincipum maxime est mo
rales esse: sicut dicit Augu
stinus de ciui. dei libro. ij.
ca. xxj. Et narrat versum ennij poete
dicentis. Moribus antiquis res stat
romana virisq; . Nam q̄diu romani
morales fuerunt: tamdiu orbi prefue
runt: Unde idem Augustinus quito
de ciuitate dei ca. xij. verba catbonis
narrans dicit. nolite inquit estimare
maiores nostros armis rempu. aug /
mentasse. Nam si ita esset: multo pul
cherrimam nos eam baberemus.

Quippe sociorum: atq; ciuium: prete
rea armorum ꝛ equorum maior co /
pia nobis q̄ illis est. Sed alia fuere
que illos viros magnos fecerunt: q̄
nobis nulla sunt. domi industria. fo /
ris iustum imperium. animus in con
sulendo liber: neq; libidini: neq; delí
cto obnoxius. pro bijs nos babemus
luxuriam: atq; auariciam. publice ege
statem: priuatim opulentiam. lauda /
mus diuicias: sequimur inerciam. in /
ter bonos ꝛ malos discrimen nullus
omnia virtutis premia ambitio possi
det. Hec augu. Ex quibus concludit:
q; virtutes morales. R. p. manutenue
runt: atq; exemplum colligitur: q; vi
ta spiritualis in huiusmõi moribus cõ
sistit atq; roboratur. Unde Augu. li.
p̃mo ca. xxxij. loquens de scipione ait
q; non censebat ille scilicet scipio R.
p. esse felicem stantibus menibus: ru
entibus moribus. Et eodem li. ca. ij.
romani inquit ceciderunt non muro
rum casu: sed morum defectu. neq; ig
nibus eorum tecta ardebant: sed cor
da cupiditatibus inardescebant atq;
presidendi pocius: q̄ corrigendi vo /
luntas romanos contriuit. Et quia
homo q̄si ciuitas est: cuius value sunt
sensus: ciuesq; vires sunt anime: qui /
bus imperat voluntas: debet ergo tã
q̄ ciuitas moribus ornari. Quia sicut
ait Seneca epistola. xl. mos est men /
tis habitus: ex quo singulorum ope /
rum assiduitas manat. Item pollicra
ticus libro quinto capitulo tertio di /
cit: q; a virtutibus fiunt mores: et a
moribus virtutes acquiruntur. Sed
quia multi vicia: prauos mores non
credunt propter assiduitatem: vt ait
Seneca libro de vita beata: ideo abs
q; pudore homines criminibus serui
unt: virtutesq; acquirere non curant.
Et concludit ibidem Seneca: q; ali /
ter est agendum in via morum: ꝛ ali /
ter pedum. quia in moribus non est
tuta via quã sepius mlta sequunt. s;
in via pedum frequenter contrarium
est. Et si mores congruunt sapienti:
maxime tamen principi. Sed queso
inquiramus vnde principum corrum
puntur mores: estimo enim q; fastus
ꝛ superbia hoc faciunt. Nam si prin /
ceps humilis existeret: moribus flore
ret. sed superbia tollit sensum: corrum
pitq; mores. Utinam attenderent p̃n
cipes verba darij loquentis alexan /
dro. Unde fertur in bystorijs alexã
dri. Unde fertur in bystorijs alexan
dri: qualiter darius vulneratus: ꝛ in
lecto positus: alexandro dicebat. fili
alexander vt plenius tua sapientia no
uit: totus mundus in corruptione po
situs est. sic enim diuina prouidentia
a principio ordinauit: vt nibil esset
constans tutum vel firmum: sed to
tum voluit variationi cẽ subiectum.

Cum autem quis ad tanti dominij as
cendit culmē:vt iam non hominem
sed deum se estimet mox ad ima ruit
et dum eius casum se meruisse cog/
nouit:et deorum benignitatem in uo
caverit:ne laqueum desperationis in
currat:subito mia subleuatur.Et sub
ditur. consideta inquit fili quid fui
beri:et quid sum hodie. Heri namq3
rex regum et dominus dominantiu3
vocabar: et nunc absq3 potestate lu
geo.quia vna supstitiõe seductus:dis
volui assimilari.Considerãda est etiã
ipsius nabuchodonosor historia: qui
cum eleuaretur:corruit:sensum perdi
dit:et tanq̃ animal brutum cum fe/
ris vixit.Humiliatus tamen postmo
dum restitutus fuit. Ideo prophcta
dicebat:quoniam iniquitatẽ meã ego
cognosco. Absit ergo supbire ꝓpter
bona que in mũdo sunt.in quibus nul
la securitas est.Unde Bernard9:nus
q̃ inquit est securitas:neq3 in celo ne
q3 in terra:neq3 in paradiso. Namq3
de celo cecidit angelus de sede male
statis. Adam cecidit de paradiso vo
luptatis.et de mundo cecidit iudas ō
schola sctitatis.Humiliemur ergo cõ
sidcrantes diei finalis terrorem. Un
de Grego.Tunc inquit erit superius
iudex iratus: inferius chaos horren
dum.a dextris peccata accusantia.a si
nistris infinita demonia ad suplicia
trahẽtia.Interius erit cõscientia vrẽs
et exterius mundus ardens.Quid igi
tur faciet peccator? Nam latere impo
sibile erit:et patere horribile.Ecce q̃s
ta humilitatis occasio.De quodam re
ge legimus in legendis sanctor:ꝙ cũ
vidisset duos christi pauperes de cur
ru descendit: vt ipsos honoraret.qđ
videns frater eius ipsum increpauit
dicens: ꝙ non decebat regem sic hu
milari coram pauperibus.quo audito
rex iussit suis preconibus vt ipsum ci
tarent cum familia:7 liberis.quod vi
dens ille qui regem reprehenderat:cũ
habitu humilitatis coram rege accef
sit cum liberis:et familia.quẽ cum vi
disset rex ait.O inquit stulte preco/
nem fratris timuisti: et licet non pec
caveris:tamen te humiliasti ad ver/
bum preconis fratris tui vterini. Nũ
quid igitur potius preconcs iesu chri
sti pauperes formidare:et reuereri ō
bemus: cum de ipsis in euangelio di
cat veritas:qui vos honorat:me ho/
norat:et qui vos spernit:me spernit.
Et iterum quod vni ex minimis istis
feceritis:mihi fecistis.Humilis ergo
mens nostra existat.nullium spernat:
sed futuri iudicij terrorem concernat
Unde Hiero. Sive comedã:sive bi/
bam:semper illa vox resonare mihi
videtur in auribus meis:surgite mor
tui venite ad iudicium.Quia tamẽ do
mini et principes fastum et superbiã
amant:ideo in auribus suis si resona
ret vox sophonie ꝓphete:humiliarẽ
tur.Dicit enim sophonias ca.j.loquẽ
do in persona dñi:in illa inquit die vi
sitabo super principes:et super filios
regis:7 sup oñs qui arrogãter ingre
diuntur sup limen: et cõpleuerũt do
mũ dñi dei sui iniquitate:et dolo. Et
sequitur:desperierũt oñs inuoluti ar
gento:et qui dicunt in cordibus suis.
nõ faciet bñ dñs.7c. Et segtur:forti
tudo eor in direptõez erit:et domus
eor in desertũ.edificabũt domos:et

non habitabunt in eis plantabunt vi
neas:et non bibent vina earum.Et se
quitur:conturbabo boies:et ambula
bunt vt ceci:quia dño peccauerunt:et
effundetur sanguis eorũ sicut humus
et corpora eorũ sicut stercora.sed ar/
gentum et aurum eorum non poterit
eos liberare in die ire dñi. Utinam
principes talibus verbis corrigeren/
tur:moribusq; suis rempu.dirigerent
exemplo Titi:de quo legitur:q; tam
modeste.R.p.rexit:vt ô sola clemen
tia argui posset:Unde mores princi/
pũ pulcherrime suadet Sene.de.iiij.
virtutibz ca.iij. Impone inquit concu
piscentie frenũ:ede citra saturitatem
bibe citra ebrietatem: obserua ne in
cõuiuio:aut in aliqua cõmunitate hoi
dãnaꝝ vtocaris:quos imitaberis.nec
delicijs tibi presentibz inherebis.nec
absentes desiderabis.Et sequitur:odi
bilem quoq; boiem facit risus super
bus:et elatus:ac etiam maglignus et
furtiuus .Si igitur risus iocos exigit
hos cum dignitate sapientie gere.sit
tuus incessus sine tumultu: et quies
sine desidia.adulationes euita. non a
cerba:sed blanda verba timebis.esto
vitiorum tuorũ fugax. aliorum vero
non sis curiosus scrutator. docentiũ
esto facilis auditor.requirẽti facile re
sponde.superiores recte viuendo nõ
timeas.seuior esto iudicio ꝙ sermone
vita ꝙ vultu clementior.esto fame bo
ne:neq; tue zizaniator: neq; aliene in
uidus.ad iram tardus.ad misericor/
diam ꝑnus.in aduersis firmus.in ꝑ
speris cautus.que nosti:sine arrogan
tia postulanti cõmunica et que nesci
sine occultatõe ignorãtie tibi postula

impartiri. Hec enim omnia licet non
eodem ordine documenta sunt Se/
nece vbi supra . Quibus modesta et
morũ honestas suadetur.que princi/
pibus maxime pertinere dinoscitur.
Nam Isodo.ix.ethimo.ca.iij.dicit:q;
rex dicitur a regendo.nec est rex qui
non regit. In principibz igitur nõ am
bitio:sed de subditis cura esse debet
Unde Gre.xi.moraliũ.Principes vo
cantur:qui malis cogitationibus prin
cipantur. Et ibidem.xxvi.illi enim pri
cipes sunt qui elationis gloriam decli
nant:qui liuores mitigant:furores ex
tingunt.qui temptationibz non con/
sentiunt:sed regendo preesse nouerũt
Unde Horatius in carmine lirico: si
cut narrat Aug.v.de ci.ca.viij.dicens
latius regnes:auidoz domando spiri
tum: Et Claudia.alloquẽdo theodo/
sium dicebat.licet inquit late domi
neris:si tamen praua cupis:si duceris
ira:seruicij iugũ patieris.si autem tol
lis:et leges interius feras:tunc omia
sura tenebis. Insuper de Ualerio im
peratore octuagenario legimus:q; cũ
adhuc virgo esset ⁊ sue felicitatis pre
mia recoli audiret ait:de vna tantum
modo victoria glorior. Et requisitus
q; fuisset illa:respondit.quia inquit in
imicorum.domũ. scilicet carnẽ meam
domaui:et superaui. Hoc enim narrat
Uale.in quodã suo quo tractatu. Illi
ergo reges sunt:qui se regere nouerũt
Uñ Grego.moraliũ.iiij.illi inquit reg
nant:qui corpora sua regere sciunt:q
desideria temperant:et cogitationes
legibus regulant . Et ideo. Ue terre
cuius rex est puer:ecclesiastes.xi. Nũc
tamen principes seipsos regere non

curat:et regna regere se iactant:z qui suos inimicos se vincere dicunt mo dica temptatione vincuntur. Unde Sene epi.xvj. Multi inquit hostem vincunt:sed vincuntur cupiditate. et cum agere videantur:ipsi tamen agũ tur. Idem epistο.c.de Alexandro lo quens ita dicebat:O inquit victor tot regum:atqz philosophoꝝ:ira atqz tri sticia succubuit.et omnia preter se in sua potestate bẽbat. Sibi tamen im perare maximum imperiũ est. Idem epistο.xxxviij.Si vis omĩa tibi subij cere:subijce te rõni.Multos enim re ges:si te rexerit ratio.ab ipsa enĩ dis ces quid et quemadmodum aggre di debeas. Idem epi.cxvi.Animus in quit noster modo est rex:modo tyrã nus. Nam rex est: cum honesta petit: atqz corpis salutem querit.sed tũc ty rannizat:quãdo turpia iubet. et iura contẽnit. Uñ Aug.iij.de ci.ca.iij. Cõ cludit:ꝙ qui peccat:etiã si regnet:ser uus est.nec vnius bois est: sed quod est grauius:tot dñorum quot vitiorũ Nam melior est qui dñatur aimo suo expugnatione vrbium.vt scribitur ꝓ uer.xvi. De bono igitur rege dici po test illud ꝓuer.xx.rex qui sedet in so lio iudicij dissipat oẽ malũ ituitu suo

Capitulum decimũsextum:de li beralitate principum.

Dicitur prouer.xix.diui tie erogate:addunt pluri mos amicos. Et Policra tus li.iij.ca.xiiij.narrat:qualiter Ti tus rõe liberalitatis factus fuit ama bilis atqz sui patris auaritiam tãta li beralitate curauit: vt tota eius con placentia in largiendo foret. et tanto animo munera dare affectabat:ꝙ vl tra posse dona ꝓmittebat.Et cum re darqueretur:dicebat.nemo iquit a fa cie principis debet recedere tristis.

Unde cum quodam die nihil contulis set:dicebat:o amici mei diẽ hũc per didi. Nullum eniz vitiũ deterius ava ritia:signãter in prĩcipibz:vt ait Tul. j.de offi.ca.xxiij. Nempe largitas fa cit principes famosos:z claros vt po nit ibidem Tul.ca.xviij. Et Boc.j. de conso.ca.v.dicit:ꝙ claros largitas facit. Moraliter ergo auferenda est auaritia de cordibꝰ:vt celestis glorie claritudinem mereamur. Nam sicut li beralitas ĩ seculo reddit boies famo sos:sic largitio in christi noie facta fa cit rapere celos. Reprobãde sunt tñ plurium principum largitiones stulte

Unde Sene li.j.de benefi.ca.xi. Re spiciende sũt facultates quas presta mus:atqz persone quibus damus. Et reprobat largitatẽ Alexandri qui de dit vrbem cuidam elemosinam petẽti et cum ille diceret:ꝙ sibi talis elemo sina nõ conueniebat:Alexander respõ dit: nõ curo ingt quid te accipere de ceat:sz qd me dare cõgruat. Hec vox inquit Seneca regia videtur:et aimo sa:sed est stultissima.quia decet consi derare quid:cui:qñ z quare largimur

Idem Sene.ibidem de nimia cupidi tate redarguit antigonũ.cui cum qui dam peteret talẽtuz:respõdit ꝙ plus petebat ꝙ decebat habere.ille igitur videns se repulsuz petijt denariũ.cui Antigonus.nõ decet inquit regẽ tam modicam rem dare. Itaqz ꝓ cauillatõ

nem nihil se daturū conclusit. Si igt tur Alexandri reprehenditur indige/ sta liberalitas:potius Antigoni dete standa est cupiditas. Nempe Tul.j.ō offi.ca.xviij.Dicit q̄ largitas debz ex ercerī cum intentione ordinata nō ad iactantiam et pompā:sed ad ꝓfectuz suscipiendum. Nam fatuam largitio nem sequūtur rapine itaqz nō sua:sed aliena distribuūt. Unde Ambro.li.j. de offi.nō est inquit largitas:si quid largiaris vni:et alteri extorqueas. Et subditur pfecta largitas est:necessita tibus singulorum occulte subuenire: vt libalez laudet os paupis:z ñ labia ꝓpa.nesciat sinistra tua q̄ faciat dx tra tua Math.vi. Et Tu.j.de offi.ca. xiiij ea inqt libertate vtamur:que ꝓ sit amicis:noceat nemini. nihil enim li berale est quod nō est iustū. Insuper Sene.li.j.de clementia ca.xiij. Non ē inquit liberalis qui de alieno est libe ralis . Leterū nō sufficit de suo dare ꝓprio:sed oportet hilariter et libere dare. Uñ sene.j.de benefi.ca.vi. Bñ ficium aspere datum:vocat panē la/. pidosum quē esurienti capere est ne/ cessarium:tamē acerbū. Uale.li.v.c. j. Narrat de legatis carthaginensiuz: qui cum venissent romam ed redimē dum suos captiuos:senatus protinus his nulla pecunia accepta:reddidit iu uenes numero duū milium:et septin gentorum quadraginta triū: explctis simos rerum. Unde tm̄ hostiū exerci tum dimissum:tantā pecuniam cōtēp tam tot punicis iniurijs veniaz datā ipsos legatos obstupuisse arbitrandū est:ac secum dixisse.o munificentiaz gētis romane:deoꝝ benignitati equā dā. O etiam nostrā legationem supra vota felicem. Nam quod beneficium nūq̄ dedissemus accepimus. Uide p libertatem romani famaz:atqz domi nia sibi cōquestarunt.sic pariter pau peribus christi bona errogantes:celo rum regnum sibi acquirūt. Itaqz libe ralitas decens est in principe maxīe nihilqz turpi? in ipso:q̄ auaritia. Uñ innoc.papa sic dicebat: quid inqt ꝓ sunt tibi o frater diuitie?quid glorie quid leticie:cum nō liberent hoiem a morte:nō defendūt a verme:non erī/ piunt a febre?Ecce qui iam gloriosus sedebat in aula:mō iacet despectus in tumba.z qui vescebatur delicijs in ce naculo:modo cōsumitur a vermibus in sepulchro. Et subditur:timeant igi tur diuites illud Jacobi. Agite nūc di uites penitentiā:plorate vlulantes in miserijs:que aduenient vobis cū di/ cetur:diuitie vestre putrefacte sunt: z vestimēta vestra a tinea cōesta sūt Aurum et argentū vestrum vastauit erugo.et in nouissimis diebus thesau risatis vob ira dñi.et in luxurijs enu tritis corda vra.pauperes igitur chri sti:fame pericrunt quos non subue/ niendo occidistis.et ecce sanguis cox clamat ante deuz de terra:et dicit:vi dica dñe sanguinez nostruz. Dec inno cencius. Nec tamē pena cōminata:ab auaritia animū debz reuocare: quim mo secūdū dictamē rationis bonor d bet preferri vtilitati. Unde Uale.li. vi.ca.iiij. Narrat:qualiter Dario iam vno et altero prelio virtutem alexan dri experto:atqz ideo ei partez regni Thaurotenus monte:et filiam in ma trimoniū cum decies centūmilibꝫ ta

lentum pollicẽte:cum ꝓparmenio Alexandro dixisset:se si alexander esset: vsurum ea cõditione.cui alexander respondit:et ego vterer: si permenio esem. Ex qua historia colligitur ꝙ Alexander potius honorem:ꝙ cupiditatem amabat:Nempe auaritia in principe signanter pessima est. Joco apostolus dicebat:nec auaritia nominetur in vobis:que est idolorum seruitus. Et eccle.xv.dicitur:ꝙ diuitie cõgregate in malum oñi sui pereunt. in afflictione pessima. Joco Latho. Dilge denarium:sed parce dilige formaz quia sez pecunia non ad cupiditatẽ sz ad necessitatem acquirenda est.

¶ Capitulum decimũseptimuz de pacientia principum.

PAtientia et si omnes:principem tamen maxime decz exemplo apli.ij.corinth.iiij ¶ In oibus inquit tribulatiõez patimur sed non angustiamur. aperimur: sed non destituimur. persecutionem patimur:sed non derelinquimur.Fratres igitur confortamini in dño:et in potẽtia virtutis eius:scribitur ad ephe.vi ¶ Attendamus enim ꝙta fuit in antiqs animi patientia:atqz constantia. Narrat enim ꝓplicra.de Lesare augusto li.ij.ca.xiiij.ꝙ mire patiẽtie fuit.Unde dicebat:ꝙ vir habere debz in auribus diligentiam:in lingua taciturnitatem:et in animo quietem. Hec enim didici a iuuentute mea.Unde Grego. xx.mora.Dicit:ꝙ princeps refrenare debet impatientiam ex consideratiõe paritatis sue:cum illis quibus preest. ¶ Unde Sene.li.j.de clemẽ.dicit ꝙ princeps cauere debet impatientiam:que deformat hominem exteriorẽ et confundit interiorem.Quapropter idem ¶ Sene.de ira li.j.Nihil inquit eque ꝓfuit iratis:sicut intueri suam deformitatem. Nam ira faciez turbat:ora pulcherrima deformat: toruos vultus ex tranquillissimis reddit.omnisqz decor reliquit iratos. Et ideo dixit sixtus: ꝙ iratis profuit aspexisse speculum: vt imago repercussa ostẽdat homini suam deformitatem.quoniam ira virũ iusticiam non operatur: Jacobi .j.Decet igitur in tribulationibz cõstanter permanere:vt sit fortitudo:et decorẽ dumentum eius.atqz verificetur illõ eccle.xlvj.Usqz in senectam permanet illi virtus. Etenim li.de vita Lesaris legitur:ꝙ Lesar patientissimus fuit:atqz de sibi dictis iniurijs vindicta non egit: sed dissimulauit. atqz cum suos aduersarios subiectos habebat :sepius pepercit. Nam vir nobilis audiens improperia: debet cogitare eorum stulticiam: seu ignorantiaz vt ponit Sene.li.iij.de ira.Ubi narrat:ꝙ cũ chimargies historiarũ scriptor.quedam contra Lesarem scripsisset:monuit Lesar vt sermone moderatiori vteretur .quod facere renuebat.nec tamen Lesar se vindicauit.sz solum domum suam sibi interdixit. Et ideo concludit Sene.non qui offendit:fecit quod voluit:tanqz inimicus.sed qui prudens erat:allene stulticie remisit.Insuper Seneca de mira patientia Antigoni narrat ibidem ꝙ cum multa improperia audiret decebat:ꝙ militem decebat non solum

certare baculo: sed etiam animo viriliter. Ergo agite et cōfortetur cor vestrum: omnes qui speratis in domino Juxta propbetam. Quid enim ꝓdest ira suum animuz affligere? qui enim spiens est: pati discit: nec de leui mouetur.

¶ Capitulum decimumoctauum de legibus.

Sine legibus politia regi ri nescit. Unde romani suis legibus suam policiam sublimauerunt: vt ponit Pollicratus li. vj. capi. xij. Et Tulius in sua prima rethorica libro primo ait: ꝙ omnes leges ad comodū reipublice referende sūt. et sicut medicina corpori prodest sic reipu. leges. Insuper Ambrosius i suo exameron: omelia. v. dicit: ꝙ rei publice ē vsus esse cōmunes: atqz obseruari deuotiōe communi: quasi plures partes reuereri quorum consilio respublica gubernetur. Nec tamen leges sunt: quibus mala imperantur. quoniam lex est recti preceptio: prauiqz depulsio: vt ait Tul. li. de natura deorum. Uel lex est ius scriptum: aserens honestum: prohibensqz contrarium: vt ait Gratianus. Nam lex ē interpres equitatis: rerūqz diuinaruz et humanarum compos vt ait Crisippus. Ea propter veteres legibus policias regulari sicut Solon et Ligurgus. sed crescentibus vitijs leges perierunt. vt ait Sene. episto. xciiij. Uñ Aug. j. de ci. ca. xvj. Et A. gellius li. ij. ca. xj. Narrat: ꝙ apud athenienses leges Solonis in asseribus ligneis inesse erant: vt sempiterne manerent.

¶ Nam leges sunt sicut capistrum vel frenum equo. vt ait Criso. super Jo. omel. xxxvj. Nunc tamen vnusquisqz volūtatem pro lege capit. Abusio tamen maxima est: populus sine lege: q licet legem se habere profiteatur: diuinam tamen censuram non imitatur quia teste August. iiij. de ci. dei ca. vj.

¶ Omnis lex est inanis: nisi ipsius censura diuine legis imaginem gerat.

¶ Quapropter diuina sapientia prouer. viij. ait. per me inquit reges regnant: et legū conditores iusta decernūt. Si dcium ergo ciuitas lege diuina regu letur: quia tunc ciuitas est dei: quādo rex est veritas: lex est caritas: et modus est eternitas: inquit Augu. epi. v.

¶ Sed ciuitas tunc est diaboli: quando rex est mendacitas: lex est impietas: et modꝙ est instabilitas. Huius enim ciuitatis ciues sunt impij homines q lege diuina relicta: vtilitatē propriam equitati preferunt. Sed lex diuina ꝫ sit vna omnibus: tamē sufficit ꝙ multiplex est in fructu: et virtute. vñ Job xi. multiplex lex eius. Ipsam tamen plures non sufficere putant: aut ipsiꝰ obseruantiam spernunt: sicut athenienses qui cum equissima iura ꝫ iniquissima ingenia haberent: maluerūt suis moribꝫ q̄ꝫ legibus vti: vt ait Ualerius li. v. capi. iij. Tales enim sunt sicut tele arancarum: que animalia infirmiora detinent. sed validiora abire permittunt. quia tales condunt leges quas iubent obseruari. sed ipsi obseruare nolunt: ꝙut ait Uale. li. vij. ca. iij quia eorum leges solum pauperes oppримūt: et diuites in suis malicijs nō

punſunt. Juxta illud prouer. xvij. Qui iuſtificat impium: et condemnat iuſtū abbomīabilis eſt vterqz apud deum

¶ Legibus igitur ipſius chriſti regule/mur: in preſenti vita dum viuimus.

¶ Capitulum decimumnonum de conſilio principum.

PRincipes abſqz conſilio plebem faciliter diſſipabē Nulla enim policia abſqz conſilio proſperari poteſt. Unde Tulius primo de offi. capi. xxij. Modica inquit ſunt arma foris: niſi conſilium interius fuerit. Et ibidem concludit: qꝫ ciuitati athenienſium plus profuit conſilium Solonis: cꝫ victoria themiſtodis. Inſuper Sene. li. de tranquilli tate animi circa principium dicit: qꝫ ille ſolus reipublice non prodeſt: qui ō pace tantūmodo: vel de bello curat: ſed qui iuuentutem exhortatur: atqz bonis preceptis virtutem inſtituit: atqz ruentes ad pecuniam ſeu luxuriaz ītrahit. Et Tul. de ſenectute: cōſules comparat illis qui regunt nauem. Sana igitur et matura imitanda ſunt cōſilia: que in ſenibus reperiūtur vt frequenter. Unde Roboam dereliquit conſilium ſenum: et iuuenum adheſit conſilio: et ideo regnum amiſit: vt dicitur. ij. regum. xij. Nam in antiquis ē ſapientia: vt dicitur Job. xj. Narrat enim Uale. li. vj. capi. ij. de marco caſtritio. g. Cn. carboni ſibi minanti: et dicenti multos ſe habere gladios: reſpondit et ego annos quaſi dicat: ideo te nō timeo. Inſuper Aug. epi. xxxviij Ad dioſcorum narrat de Demoſthene philoſopho: qliter habitu ſimplex erat. accidit tamen vt rogaretur quatenus vellet canere cum lira: ſicut olī facere mos erat. qui recuſauit dicens ſe neſcire. Cui mulier quedam ait: qd igitur noſti? reſpondit: rem inquit publicam noui ex parua facere magnaz

¶ Non igitur leuia ſed matura queranda ſunt conſilia. Quoniaz teſte Tul primo rhetorice ca. xxiij. prudentis eſt bene conſiliari. Et commentator dicit qꝫ bona conſiliatio eſt habitus conjecturatiuus ſecundum ratiocinationez operabilium. Et bonus conſiliator dī ille: cui talis habitus ineſt cuiuſmodi eſt homo iuſtus: et ſapiens. Unde. vj. ethic. dicitur: qꝫ homo naturaliter ē conſiliatiuus. nō tamen quicūqz homo: ſed qui ſapiens eſt: ille conſulere nouit. A ſapiente igitur perquire cōſilium: vt dicitur Thobie. iiij. et non ab inſipientibus: vt dicitur eccle. viij. Cum fatuis conſilium non habeas: vt dicitur ibidem. Unde prouer. xxiij Aſtutus omnia agit cum conſilio. Et Seneca in tractatu de de virtutibus ſic ait: ſi prudens eſſe cupis: futura proſpice. et que poſſunt contingere animo intende. Nihil tibi ſubitum ſit: ſz totum ante perſpicias. qui enim prudens eſt: nō dicit: non putaui hoc fieri. Non enim dubitat: ſz expectat: nō ſuſpicatur: ſed cauet.

¶ Capitulum vicesimū de militibz.

MIlitibz eo pacto virtutes competunt: quo milites interpretari volūt Miles eſt vir ē; quaſi ex mille electo. Sz qualis

electio erit: nisi virtutibus floreat ipse: qui tot homines precellit. Milí tibꝫ igitur virtutes cõpetunt corporis et mentis vt corpus in bello valeat: et mens bona prouidentia dirigatur

¶ Et q̃q̃ omnem virtutem habere militem decor essꝫ: quasdam tamen sibi precongruere legimus. Decet enim militem fore strẽnuum ac ꝑmptũ ad licitos: et honestos labores. Juxta illud Quintili. cã. vj. Labori inquit oportet insistere: vbi effectus ꝑmittitur. quia naturalis est fauor pro laborantibus: vt inquit idem Quintili. li. iiij. ō oratoria institutõe. Unde Sene. ad lucil. Generosos animos labor nutrit. nec est viri timere sudorem. Naꝫ mollities est fugere laboriosa: vt inquit

¶ Aristo. iij. ethic. Erubescant ergo milites temporis huius: in quibus non strennuitas: sed mollicies est. et loco galee: pileum castoreum accipiunt ꝑ lancea bacculum sceptro similes. pro armis vestes rubricatas et politas: et omnem militie labores plurimi ad voluptatem transtulerunt. Uerumtamẽ teste Virgilio in georgicis li. j. Labor omnia vincit. Et Mathey in Thobia

¶ Est carnis cultura labor: caro nuda labore: Fit sterilis spinis: obsita messis inops. Uereantur igitur milites ocio si: ad labores tardi. Nam teste Uale. li. viij. ca. viij. Ocium industrie maxime videtur contrarium. Itaqꝫ milites exercitio frequenter debent habilitari: vt laboribus subesse non ita timeãt. Nam teste Gaufrido in poetria. Ars tritos: vsus ꝑmptos: imitatio redit Artifices aptos: tria concurrẽtia summos. Et Ouidi. iiij. tristium. Ingenium mẽ longa rubigine lesum

¶ Torpet: et est multo q̃ fuit ante minus. Fertilis assiduo si non renouetur aratro. Nil nisi cum spinis gramẽ habebit ager. Tontulit ingenium pacientia longa malorum. Que verba innuunt: exercicio indigere volentem fieri virtuosum: eum precipue cuius vocatio militia est. ¶ Unde magister

¶ Seilo: Discere ne cesses: aderũt post semina messes. Post lachrymas risus post exilium paradisus. Fle si solari: ieiuna si saciari. Da si ditari: serui si vis dominari. Unde Tul. in tuscu. q̃stio. li. j. Grecorꝫ inquit prouerbium est: quã quisqꝫ nouit artem: in hac se exerceat. Erubescant igitur nobiles: pigri: et puffillanimes: quibus mos nõ prelia: sed edia sequi. non irruunt contra hostes: sed proximis emulantur.

¶ Castra vi non capiunt: sed feminas et puellas violare non metuunt. vitam non exponunt pro republice defensione: sed potius breuiant dies ex gulosa comessatione: non petunt naues vt trauseant flumina: sed nauium vice odorifera poscunt balnea. non se vento exhibent aut pruine: sed vmbram domiciliorum sectantur. His et enim modis exercicium militie preter mittunt.

¶ Capitulum vicesimumprimum. de fidelitate militum.

Militantibus congruit vt sint fideles. In hoc enim militia fundata est: vt nulla fraude vituperetur. ¶ Unde in pro

ner.sapientum dicitur: ꝙ etiam hosti congruit tenere fidem. Qui enim fidem perdidit: nihil potest vltra perdere. Et Quintili. causa. viij. Non habet inquit causam loquendi: cui credi non potest: aut cui ablata est omnium verborum fides: omnisq3 sermonis auctoritas. Abscedant igitur hi qui se dicunt nobiles: et tamen fraudibus et infidelitatibus sua prelia exercent. quod promittunt: minime tenent. Uerumtamen Tulius primo ō offi. Fundamentum primum iusticie: est fides. Et Sene. ad lucillū epistō. lxxxviij. Fides ē sanctissimum humani pectoris bonum: nulla necessitate ad fallēdū cogitur nullo p̄mio corrūpitur. Unde refert Ualerius li. iij. ca. viij. ꝙ cum Fabius captiuos ab hannibale interposita pactione nūmorum recepisset: et illi a senatu non prestarentur: misso in vrbem filio: fundum quem vnicum possidebat: vendidit eiusq3 precium hannibali protinus numerauit. Unde Ualerius li. viij. Bone fidei venditorem nec cōmodorum spem augere: nec incōmodorum cogñitionem obseruare oportet. Et libro ix. capitu. p̄mo. Occultum et insidiosum malum est perfidia: cuius efficacissime vires sunt mentiri et fallere.

Fructus in aliquo commisso scelere consistit. nefariisq3 vinculis circūdat et tantum incōmodi affert humano generi: q̄tum salutis bona fides prestat. Nihilominus teste Salu. in iug. paucis carior fides: q̄ pecunia. Omnes etenim fideles esse honestum est illos tamen precipue quorum status militaris: quorumq3 vocatio est rem publi. defensare. Nempe tales si fidelitate careant: nimirum si eorum hostes fidelitatem eis non teneant. Itaq3 fidei peruitio: vtranq3 partem pugnantium fugabit. vnam vi. alias proditione. et sic absq3 fidelitate nulla fides defensa: sed vndiq3 gignetur offensa. Audiui etenim sepius quosdam genus hominum fidelitate carere. Mirum est igitur cur oposita militare: fidelitatem in eis expectant. Infinitis nempe proditionibus fraudati sunt ab eis: in quibus confidere nō cessant. Unde Tulius in rhetorica p̄ma. Summa inquit clemētia est in eorum fide spem habere: quorum perfidia totiens deceptus sis. Heu heu miserum nusq̄ tuta fides inquit Uirgili. iiij. Eneidos. Et Lucanus: nulla fides regni sociis. Et subdit: nullis credite. Et Ouidi. libro de ponto. Et cū fortuna: statq3 caditq3 fides. Quia scilicet multi extra manus hostium positi: promissa obseruare contemnunt. Nihilominus nulla grauior infamia: nullum peius infortunium: q̄ infidelitatis habere nomen. Nec sapiens miles tantum odit hostes fideles q̄tum cōmilitones infideles. Unde Ouidius primo de arte amandi: Reddite depositū: pietas sua federa seruet. Et Lucanus libro octauo. Ardua quippe fides: robustos exigit animos. Tanq̄ diceret: ꝙ robustus animus fidelis est. sed fragilitatis: et nimis iuuentutis est frangere fidem.

De qua arator libro secundo. Hec est vera fides: quam lex cōicat amoris.

Medijsqz tenebris apparet radiata fides. Fit laurea iustis ex precio qõ terror agit. Mensuraqz virtꝰ crescit in aduersis. Que verba nil aliud so/nant nisi ꝙ nulla ex causa frangenda est fides. Sed fidelitas in aduersita te probatur: et crescit. Et sicut milites fideliter obseruare debent quod pro mittunt: ita attẽdere debent ne capti uis aliquid vt petant: quod infidelita tis occasionez exibere possit. Atten/dant etiam ne mala occasione quosqz inuadant. Nam genus infidelitatis ẽ nõ solum a promisso recedere: sz etiã friuole alijs insidiari: aut proximos prelijs emulari. Hesito enim: an titu/lo prauo pugnantes in hostibz fideli/tatem reperire mereantur: aut vtrum promissa obseruare teneantur. Sic ei hesito: vt quia quicquid arbitrer fi/delitatem semper bonaz esse: atqz lau dabilem quicquid nõ vitiosum ꝓmit titur: iur̃ tenetur. Nihiloinus tamẽ iu sto dei iudicio fit: vt ꝙ inique ꝛ absqz rõe preliantur: in promissis decipian/tur. Itaqz estimo istos hoc merri. Dif ficile est tamen vt credant alios in ꝓ missis nõ teneri: vbi promissum vicio caret vt prefertur. Esto etiam ꝙ con scientia hos non obliget: tamen hoc vult militia vt fidelitatem in omibus obseruare nomientur. Attendant igi tur milites: vt iuridice prelia suscipi/ant Uñ Oui. de arte. Judice me fraus est concessa repellere fraudem. Arma qz in armatos sumere iura sinũt. Et ll. sine titulo. Sepe soporatos inuade re proficit hostes. scz iuridice. Et ibi dem li. ij. Pugna reluctanti cessat in hoste manus. Et. iij. tristium. Pugna suũ finem cum facet hostis habet. At tendat autem miles ne de se nimis cõ fidat: etiam ius si habeat. qua teste Lathone: Uictorem a victo supari se pe videmus. Et Claudianus in maio ri. Sepius incaute nocuit victoria tur be. Sit etiam miles animosus in iure suo. Juxta illud Ouidij in eplis. Nõ faciunt molles ad fera tela manus.

Paruum certamen prelia magna mo uet. Milites igitur iuri suo loco fa/ueant: fideliterqz prelientur alienoqz iuri minime derogent: vt infidelitas non oriatur. Que enĩ tibi militie glo ria: si propriaz patriã muadis? si ex ira vel superbia preliari concitaris? aut si proprio opere vincaris? aut si maius damnum ex casu ꝙ cõmodum ex vi ctoria sperare videaris? Nomĩe enim commodi nõ solum facultates: sz etiã famam et honorez intelligi puto. Nẽ pe aliqui predictis ex causis prelia susceperunt: quorum opus iure laude qz caret. quia teste Tulio in antoniũ omnino nulla causa iusta est cuiꝙ cõ tra popriam patriam pugnare. Et idem Tul. pro marcello: iracundia in quit et superbia consilio inimica ẽ. cu ius occasione prelia fieri non debent

Kursus in prouer. sapientum dicitur: ꝙ bis punitur: qui proprijs armis pe rit. Diu ergo preparandum est bellũ: vt vincas celerius. Ceterum Sueto nius libro. xx. de. xij cesaribus. Augu stus inquit prelium suscipiendum omĩ no negabat: nisi maior emolumenti spes ꝙ damni metus ostenderetur.

His itaqz allegationibus clare patet pugnã iustaz ratione tm̃mõ assumi õ beꝛ. Itaqz fidelitas ñ solũ ĩ ꝓmisso: sz

etiã in aggressum circonspicienda est
Militia autem dedecus patitur: nisi
fideliter exerceat. et in milite nil pul
chrius est q̃ fides eius: non solum er
ga homines sed etiam maxime atten
dere habet: vt sua militia deo subser
uiat. Nullus enim miles tantum prin
cipi q̃tum deo tenetur. Attendãt igi
tur milites dominis suis fideles: deo
tamen non neglecto debere existere.
Unde Policratus li. vj. ca. v. dicit: q̃
duo sũt precipue in milite: scilicet ele
ctio et sacramentum. vt scilicet fedus
promissum teneat. Et Uegetius lo/
quens de re militari dicit: q̃ tota rei
publice salus in hoc consistit: vt tiro
nes sc̃z milites non tantum corpori/
bus: sed etiam animis prestantissimi
compareant atq̃ iuramenta suis prin
cipibus facta obseruent. Ueruz tamẽ
est q̃ milites principi temporali potiꝰ
q̃ deo fidem seruant. Unde probdo
lor illa solennis consuetudo inolcuit
qua fiebat: vt quilibz miles ipsa die
qua miles fiebat ingrederetur eccle/
siam: atqz gladio super altare posito
et oblato: solenniter iurabat: se pro
deffensione fidei certare: et deo per/
petuo famulari. Unde Uege. li. iiij. c.
j. Narrat quomodo milites deo iura
re debent: suoqz principi per deum:
sc̃z de fidelitate seruanda. Narrat eti
am Tul. j. de offi. ca. xi. Quomodo põ
pilio imperator filiũ Catbonis in suo
exercitu admittere noluit: nisi prio cũ
sacramento fidelitatem sibi iuraret.
Hec autem omnia dicta sunt: quia fi
deles scilicet christi milites: vsqz ad
mortem certare debent: vt scilicet ec
clesia protegatur: et legis christiane
veritas promulgetur. Unde Policra
tus li. vj. ca. vij. Huius inquit milicie
est: ordinate tueri ecclesiam et perfi/
diam impugnare: sacerdotium vene/
rari: pauperem defensare: iniurias pla
care: et si opus est animam ponere. ut
scilicet de illis verificetur illud ꝑphe
te: gladij ancipites in manibus eorum
Nunc tamen hominum malicia fidez
christianam non fouet: sed potius de
primit. Uerũtamen legimus apud an
tiquos hunc morem fuisse: quia scili/
cet milites spolia hostium dis conse
crabant. Ualerius li. ij. capitulo prio.
De Julio cesare narrat: q̃ probibuit
spoliari templa. et ideo per biennium
remansit inuictus: donec presumpsit
insurgere contra deos: atqz inuadere
templum appolinis. Idem etiam nar
rat Policratus vbi supra. Item egi
sippus narrat: quomodo pompeius
non permisit spoliari templa. Et ideo
sibi pepercit Alexander. Ex bis
igitur patet: q̃ militia ecclesiam de/
bet defensare. Moderni tamẽ mili/
tes coram mulieribus de bellis nar/
rant et coram simplicibus de victoria
illustrium milituz se iactant. nec tamẽ
babent bellandi vsum: vel artem. ga
lasciui potius q̃ militie intendunt.
Uerumtamen lasciuia milites ener/
uat: vt docet Seneca epistola liij. Un
de ibidem ait: q̃ indurandus est ani
mus militis: et a blãdimẽtis voluptа
tum procul astrahendus. Nempe bã
nibalem induratum nisibus et labo/
ribus campanie fomenta eneruaue/
runt. armis inquit vicit. fuit tamen
vicijs victus. Attendendum
est igitur: quomodo Gedeon cum

frecentis viris qui aquã nõ biberũt: ſz curuatiſ geibz diutiſſime penã ſu/ ſtuleſt: victoriã obtinuit. ſic eĩ milites nõ in voluptatibus: ſz in laboribz ex ercere debent militiã: vt tanꝯ aĩalia diuiſa ſint: in perpetuũ ſignũ fœderis

Capitulum viceſimũ ſecundum de bellis.

Bellum illicita occaſione ſuſceptum: malo iuridice debet fine terminari: Unde Aug. v. de ci. ca. xxiij. concludit: ꝙ bellum nũqꝯ debet fieri ſine magna ne/ ceſſitate: et ſine iuſta cauſa. Nã iudich v. legitur: ꝙ alchior alloquendo olofernem poſtꝯ plurima dei beneficia recitauit: concludit dicẽs: nunc igitur dñe perquire ſi ẽ aliqua iniquitas eorum in conſpectu dei. et aſcendamus ad illos. qm̃ tradens tradet illos deo eox tibi. ſi aũt non eſt offenſa populi vnius coram deo ſuo: tũc nõ poterimꝰ reſiſtere ei: quaſi diceret: ꝙ nõ eſt bellãdũ: niſi cũ iuſta cã ſi aũt iuſta cã fuit nõ eſt timendũ. Unde nume. xiij. Nolite timere: deus vobiſcũ ẽ. Et leuiti. xxvi. Si in preceptis eius ambulaueritis ꝛc̃. Et ſequitur: perſequimini inimicos veſtros: et corruent coram vobis

Nec tamẽ ſufficit: vt bellã di cã iuſta fuerit: ſed etiã vt iuſti ſint qui prelian tur. Uñ Joſue. vij. legitur: ꝙ propter peccatum ipſius Achor: multi de populo fuerunt occiſi. Principes igitur ſunt informãdi tpe belli. vt dicitur ec cle. iij

Sz nunc proh dolor videmus aut prelia ſine iuſta cauſa fieri: aut ab iniuſtis perſonis bella compleri: atqz moderno dominia in tyrãniã mutata ſũt. nec dominantur vt foueant: ſz vt ſpoliare ſtudeant. Attendam9 enĩ illud Job. xv. Numerus annorũ incertus eſt tyrannidis eius. quia ſcz dñiũ tyrannorũ breue eſt: et caſum de iure poſtulat. Quinimo ſignum maximus peroitionis eſt dominij: quando princeps ad tyranniaz inclinatur: aut ſuos officiales tyranniſare permittit. Ideo eccle. x. dicitur. Regnũ a gente in gentem tranſferetur: ꝓpter iniuſtitias: et contumelias: et diuerſos dolos: vt patuit de Saule. j. re. xij. Quapropter ꝙ cunqz tyrannus eſt: de peroitõe dñij ſui formidare habet

Ille autem eſt tyranus: qui eſt rex iniuſtus: vt ponit Aug. ij. de ci. dei ca. xx. Et Ariſto. viij. ethico. ponens differẽtiam inter regẽ et tyrannũ dicit: ꝙ tyrannus eſt qui comodum proprium intendit. Rex autem dicitur qui ſubditorum querit vtilitatem. Unde in prouer. xxviij. Leo rugiens: et vrſus eſuriẽs princeps impius ſuper populum pauperẽ. dux indigens prudentia: multos oprimit per calũniam. De quibus iſa. j. dr̃. principes tui infideles: ſocij: furũ. oẽs diligũt munera. Unde Seneca li. iij. de naturalibus queſtio. ca. j. potius inquit decet deorum opera celebrare: qꝫ philippi: aut Alexandri latrocinia. nec precipuũ eſt in rebus humanis claſſibus marie tranſire ſeu emulorum iniurias ſubegiſſe. Nulla inquit maior eſt victoria qꝫ vitia domuiſſe. quia inumerabiles ſunt qui vrbes et populos habuerũt in ſua poteſtate. ſed pauciſſimi peccatis caruerunt. Nunc tamen principes vitia domar̃ nõ curãt: ſed oĩ tyrannia

preĩtenta: subditoꝝ vtilitatem: atqꝫ virtutum acquisitionem pretermit/ tunt: nec bella interciplunt vt iusticiã foueãt: sꝫ potius vt suis pompis: et ia etantijs satiffacere queant. Tales enĩ non reges sed tyranni sunt. quia non aduersarios: sꝫ subditos inuadere pe tunt. De quibus Policratus li. viij. c. j. dicit ꝙ tyranni sũt: qui non legibus sed ꝓprio arbitrio imperant. Reges aũt sunt: qui proprium arbitrium le/ gibus submittunt. Et idem policratꝰ li. iij. Concludit: ꝙ tyrannũ occidere iustuꝫ: et equuꝫ est. Uñ Tul. iij. de of fi. ca. vij. Nulla est inquit nobis socie tas cum tyrannis: sed potius summa distinctio. Neqꝫ enĩ contra naturam ẽ tyrannum spoliare si possis: sed etiaꝫ necare est honestum. Et enim mẽbra amputanda suut: si sanguine: et spiri/ tu careant: ne ceteris membris noce/ ant. Illa igitur infirma boĩnum feri tas: et inhumanitas: a cõmunitate se gregãda est. ne subditam plebem con taminare posset.

Capitulum vicesimumtertium: de regimine militum.

Militia prosperari nequit: vbi nulla virtus: vbi sen sus nõ habitat. Unde ro manĩ teste Policrato li. vi. ca. vij. pre ualuerũt aduersus multitudiem gal/ lorum: proceritatem germanorum: vi res hyspanorum: dolos afrorũ: et hoc per fidelitatem et sapientiaꝫ. Sic etiã per fidem: atqꝫ veritatis studiuꝫ: que cũqꝫ peccatorum contagia subiuga/ re poterimus. Unde ꝯtum ex narra tionibus colligitur: milites olim po/ tius ingenio et sapientia preualuerũt ꝙꝫ viribus corporis. sic pariter in via morum potius est incedendumꝫ secun dum sapientiam christiane legis: ꝙꝫ se cundum vires corporis. Nam sicut in geñ legitur: esau in viribus corporis erat fortior Jacob: et tamen ab ipso scilicet Jacob esau subplantatus fuit Non igitur in viribus propriis confi dendum: sed in sapientia legis medi tandum est: vt scilicet non nobis sed scripture sacre consilijs acquiescam9 in qua thesauri sapientie: absconditi sunt, Unde Pompeius li. ix. Narrat ꝙ Alexander a patre suo exiguã mi litiam accepit. verumtamen docta: et in prelijs assueta erat. et ideo ipa me diante innumerabiles hostes sumpsit sic etiam dum nascimur modicam mi litiam et modicas virtutes accipimuꝫ si tñ in fide ĩstruamur: et in bois ope ribꝫ exercitemur: cõtra hostes ꝑuale bimus. Uñ Uege li. iiij. ca. j. Narrat ꝙ assita licꝫ nauiũ vsu nõ indigeret ne tñ milites torpeꝛẽt: iussit nauesꝫ edi ficari: et milites ibidem exercitari. sic nũqꝫ ociosi esse debemus: ne carnis ꝺ sideria succũbere nos faciant. Plures tñ nõ exercitiũ bonoꝝ sꝫ maloꝝ fre quentant. Nihilomin9 tñ narrat Ue ge. vbi supra: qlĩ Catho suis militibꝫ precepit: vt rapinas non facerent sub pena abscisionis dextre manus. quia inquit militem predari nõ licet. Insu per libro de vita Cesaris exemplum satis cõforme legiť. Nõ debem9 igiť in prauis: sꝫ in boĩs et licitis opibꝫ ex ercitari: atqꝫ nõ de ꝓprio sensu sꝫ ꝺ cõsilio sacre scriptuř cõfiꝺř tenemur.

Unde narrat Uale.li.ij.ca.ij.q̄ disci plina militaris romano imperio mul tarum vrbium d̃nationem:atq; reg/ norum:et gentium regimẽ largita est Simus igitur sapientes: quoniã vita hominis militia sup terram.Dicit enĩ Policratus li.vj.ca.viij.q̄ militũ vo catio est:vt non p̄mittant.ℜ.p.egere aut perire.Non sũt ergo milites:qui p̄priam animam in peccatis d̃nari p̄ mittunt.Unde egisippus li.v.allegat dictũ Titi dicentis q̄ in exercitu nõ solum requiritur virtus corporis:sed etiam mentis. nec contra hostem for titudo:sed discipline norma:ne sęv mi les sit crudelis:vel impius:aut prede potius q̄ victorie sit intentus. Unde Luce.iij.militibꝫ dicitur:cõtenti esto te stipendijs vestris.Et ẽ verbũ bea ti Johãnis baptiste.plures aũt huius temporis viri se iactant nobiles:inde qꝫ supbiunt:et alios contẽnunt: cete rosqꝫ rusticos nuncupant: et tamen ipsi qui talia frequenter dicunt vilissi mis operibus suam nobilitatem ostẽ dunt.et cum alijs iniuriant̃:se igno/ biles attestantur.Utinam attenderẽt illud Job.xxxj.Nunquid nõ in vtero fecit me:qui et illum.Super quo gre gorius.j.moraliũ.ca.xxj.Omnes inqt homines natura fecit equales.De nobili bus inquit p̄pheta ozee.ix.gloria eo rum ab vtero:et partu.Et Boe.iij.ō conso.ca vi.O inquit q̄ inane et q̄ i utile quis videat.Et declarat ibidem qualiter nobilitas nõ est nisi laus pa rentũ.Nec debet aliquis gloriari de laude aliena.Unde Hiero.epi.cxij.nõ est inquit gloriandũ de nobilitate car nis.quia nec virtutes:nec vitia paren tum imponenda sũt filijs: nisi supple fuerint imitatorꝫ parentum.Et Cri/ sosto.super Math.omelia.v.nobili/ tas inqt seu bonitas parẽtũ:nõ valet nisi fuerimus nosipsi boni.Et omelia xlix. Concludit: q̄ non valet habe/ re Job in patrem sine operibus Job Et omelia.xix.sic ait:nihil inquit pro dest malis bonitas parentum:et nihil obest bonis malitia . Etenim illi non sũt nobiles:quia a splendore parentũ recesserunt:sordibus et nequitijs va cantes:vt declarat Uale.li.iij.ca.v.

¶ Quamobrem de tali nobilitate Juue nalis dicebat:omne animi vitium tan to conspectius in se crimẽ habet:q̄to qui peccat maior habetur.Naꝫ ille no bilis est:qui virtutibus claret: vt ait Sene.epi.xlv.Naꝫ talis nobilitas do num nature est:nec debet exinde quis gloriari quĩmmo debet quisqꝫ tanto esse buĩlior ex munere: quãto se obli gatiorem esse conspicit in reddenda ratione: vt inquit Grego.li.j.omelia ix.Et ap̄lus corinth.iij.Quid inquit habes quod non accepisti:si autęꝫ ac cepisti:quid gloriaris quasi non acce/ peris. Joco Hieremie.ix.dicitur.non glorietur sapiens in sapientia sua:nec fortis in fortitudine sua.Ea enim que natura dedit:nec laudem: nec vitupe rium faciunt.sed ea solũmodo:que li bere cõtrahuntur et fiũt. Ideo ap̄lus primo ad corin.xi.dicebat:gloria enim nostra hec est:testimonium conscien tie nostre. quasi dicat:q̄ non ex natu ralibus debemus gloriari: sed ex mo ribus:seu proprijs operibus.

Finit liber nonus.

Incipit decimus: in quo tractatur de diuersis statibus viuentiū sub principe. ⁊ habz. xvij. ca. Cuius primum est de diuitibus et eorum statu.

Qui sectantur auaritiaz virtutibz vt plurimū non intendunt. Sz qd prosunt diuitie: si virtutes non habeantur? Narrat enim Ualeri. li. iij. qd Scipio omnia temporalia postponens: virtutes pretulit. Unde cum ipse apud se natum romanorū accusaretur: ipse respondit: cum ego inquit africam vob subegissez: nil aliud exinde nisi cognomen portaui: quia scilicet fuit dictus Scipio africanusceo qd africaz romanis subiecerat. Et ideo statim subdit locupletior inquit sum inuidia: qz pecunia. quia scilicet homīes inuidebāt plus virtutibz qz pecuniis suis. quia etiaz virtutes querebat potius: qz diuitias. Sicut enim dicitur prouer. xv. Cōturbat domum suā: qui sectatur auaritiam. Et ꝓuer. xxviij. Qui odit auaritiam: longi fient dies eius. Narrat enim Uale. li. v. qd consules romani intm̄ pauperes erant: qd dum morerentur: liberis suis nihil relinquebant. Unde senatus romanoz eoruz liberis prouidere consueuit. Insuper li. ij. de nugis phōrum de Artagogle rege legitur: qd aurum tanqz fictilia spreuit Unde dicebat: qd prestantius est fulgere moribus qz rebus. Ipse ei vt ibidem dicitur: rex cecilie fuit: et hoc per fortunā: quia pater suus figulus fuerat: et ideo vasis fictilibus semper vtebatur. Unde dicebat: non debeo propter fortunam meam negare naturam meam. Ceterum Uale. li. v. ca. ij. de. Q. tubone narrat: qd licet ditissimus esset fictilibus semper vtebatur dicens: qd maior est thesaurus continentie qz pecunie. Unde cuz sibi munera presentarētur ipse respōdit: deferte inquit thesaurum vestrū et meum relinquite. Ipse enim nouerat illud prime ad coz. v. Quoniā auari regnum dei non possidebūt. Insuper Uale. li. iiij. ca. ij. de. M. curio narrat: qd fuit abstinentie norma: et spectaculum fortitudinis romanoruz. Ipse enim in humili disco comedebat atqz in domo exigua morabatur. De foris igitur samnitū legati venerant sperantes propter sui inopiam muneribus cum posse corrumpere: magnū pondus auri publice missum sibi offerentes: sed non preualuerunt. Unde respondisse fertur: malo inquit locupletibus imperare: qz locupler fieri Munera inquit vestra refertote: et mementote me nec acie vinci: nec pecunia corrumpi posse. Attendebat enī illud apli. ad ephe. v. Scitote intelligentes quoniam omnis auarus non habet hereditatem in regno dei. quoniam auaritia est idolorum seruitus Nunc tamen illud ysaie vi. verificatur. omnes inquit in viam suam declinauerunt: vnusquisqz ad auaritiaz suam. Et tanqz desperantes semetipsos tradiderūt in auaritiaz. ad ephe. iiij Attendamus igit̄ facultatū abūdātiaz amicam esse auaritie: pacisqz inimicam

Nam Abrahamꝫ et Loth fuerunt diuiſi: quia ſubſtantia eorum erat multa. Unde Aug. ſermõe. lv. Difficile inquit eſt habere diuitias: et nõ amare ipſas. ideo periculoſe ſunt ſuis poſſeſſoribus. Quamobrem chriſtus ſuis diſcipulis mat. xviij. dicebat. Si vis eſſe perfectus: vade et vende omnia que habes: et da pauperibus. quoniã facilius eſt camelum per foramen acus tranſire: q̃ diuitem intrare in regnum celorum. Unde ſap. v. quid vobis ꝓfuit ſuperbia? quid diuitiarum iactantia? Et ſequitur tranſierunt omnia tanq̃ vmbra. Ideo Sene. ſic dicebat. Non eſt inquit homo eſtimãdus vel reputãdus ex his que fortuna dedit. Unde Abacbuc ij. ve ei qui multiplicat non ſua. Uſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum. Et Hieron. epiſtola. xcvij. Omis inquit diues iniquus: aut iniqui heres eſt. Et prima ad thi. v. Qui amat diuitias: fructum non capiet ex eis. Quapropter Gre go. xviij. morali. diu inquit cum rebus noſtris durare non poſſumus. quia illas aut moriendo deſerimus: aut ille nos viuentes quaſi percundo deſerẽt quoniã diues cum dormierit: nihil ſecum affert vt dicitur Job. xxvij. Unde luce: vi. Ue vobis diuitibus: qui habetis hic conſolatões veſtras. Unde Aug. de verbis domini: ſermone xij. ſic dicebat. quid prodeſt plena bonis arca: inanis conſciẽtia? bona vis habere: et bonus non vis eſſe. Erubeſcere debes de bonis tuis: ſi dom⁹ plena eſt bonis: et te habet malũ. Nã teſte Seneca epiſtola ſeptima munera fortune ſunt inſidie. Et epiſto. xl. Segetem nimia vbertas ſtrauit. rami onere franguntur. ad maturitatem non peruenit nimia fecunditas. Unde Grego. regiſtro. iij. Omnia inquit in hoc mũdo mutabilitatis ordo corrumpit. Non igitur in proſperis eleuari: nec in aduerſis turbari debemus: ſed aduerſitatis memoriam: tanq̃ humilitatis anchorã in mẽte teneamꝰ. Quoniã ſicut dicitur prouerbi. j. Proſperitas ſtultorum ꝑdet eos Unde Aug. epiſto. lxxxi. Mundus ẽ periculoſior blandus: q̃ moleſtus. qz ſcilicet in abundantia temporalium timendum eſt: ne cupiditas ſeducat. qz ſicut dicit Gre. moꝛ. xviij. Proſperitas greſſus obliquat: vt vix ad bona redire poſſint. Quamobrem Aug. epiſto. l. concludit: q̃ nihil eſt infelicius felicitate peccantium. quia ſcilicet felicitate peãlis nutritur iniquitas: et mala voluntas velut hoſtis interior roboratur. Et ſubdit. ſi inquit deus permittit pollere iniquos in proſperitate: tunc indignatur grauius: ſi delicta impunita dimittantur. Quapropter Seneca li. de prouidentia ait: q̃ nihil eſt infelicius eo: cui nunq̃ accidit aliquid aduerſi. Et ponit ibi exemplum de regulo: qui ſecundum quantitatẽ tormentorum maiorem gloriam habuit. Unde Gre. moꝛ. vj. Quaſi inqt per amena prata ad carcerem venit: qui per preſentis vite proſpera ad interitum currit. Ioco Job. xviij. Precipitabat eum conſilium ſuum; ſcilicz mundane proſperitatis. Unde Seneca epiſtola. xxxvij. Res inquieta felicitas: que animum exagitat: mouet ac rebrũ: et de vno genere ad aliud trꝛ

tat.quosdam per superbiam: alios p luxuriam:istos inflat: alios mollit.

¶Quamobrem Vale.li.vij.capi.ij.nar rat dictum Solonis dicentis: nemi/ nem dum viueret beatum dici debe re:q̄ ad vltimum vsq; fati diem:an/ cipiti fortune subiecti essem9. Ibidē etiam narrat qualiter Anaxagoras cui dam querenti quis beatus esset: re/ spōdit:nemo inquit beatus est ex his quos tu felices existimas. sed cum in illo numero reperies: qui a te ex mi seris cōstare creditur.nō erit ille diui tijs: et honoribus abundans: sed vt exigui ruris:aut non ambitiose deotri ne fidelis nec pertinax cultor in secef su:c̄ in fronte beatior.quasi dicat q̄ bona temporalia nullum faciūt bea/ tum. ¶Attendendum est enim q̄ mul ti diuites fuerunt: qui postmodū cor ruerunt:sicut de pluribus narrat Va lerius ll.vj.ca.vlt̄.Sicut de Crasso:q locupletissimus fuit:et postmodū ad tantam inopiam deuenit vt bona ei9 a creditoribus:quia solidum prestare non poterat vendebantur. Ibidē etiā narrat de Q.cepio:qui preture splen dore et triumphi claritate:consulatus decore maximi pontificis sacerdotio vt senatus patronus dicitur assecut9 in publicis vinculis spiritum deposu it.corpusq; eius funesti carnificis ma nibus laceratum: in scalis gemonijs iacens:magno cum horrore totius fo ri romani conspectum est.De tempo/ ralibus igitur non est curandū se glo riando. ¶Unde Aug.de verbis do/ mini sermone.xiij.Magne inquit vir tutis est:cum felicitate temporali lu/ ctari:ne alliciat: ne corruptiōe subuer tat. ¶Unde aplus ad phīlip.iiij. Jn omnibus institutus sum.scio humilia ri:et abundare.Super quo Grego.su per Ezech.li.ij.omelia.vij.Magna in quit est ars:et mire scientie disciplina atq; toto cordis nisu discenda: scilicz scire sustinere prospera:et aduersa.

¶Idem Seneca de ꝓuidentia. Fugite inquit delitias fugite eneruantem fe licitatem: qua animi madescunt. et si excesserit:pericolosissima est.atq; mē tes ad imaginationes vanas euocat. ¶Cur igitur confidunt homines in vir tute sua:et in multitudine diuitiarum suarum gloriantur:

¶Capitulum secundum:de pau/ peribus et eorum statu.

¶Paupertas de se mala non est:sed pauperes quando q; mali.Et quod optimus est celum: scilicet paupertate potius emitur: c̄ diuitijs. ¶Unde Jacobi.j. dicitur: nonne deus elegit pauperes in hoc mundo? Nam desiderium pau perum exaudit dominus:inquit pro/ pheta.Narrat enim Grego.circa finē sui dialogi:qualiter ipse ꝓhibuit: ne fratres sui accederent ad quendaz re ligiosum in morte.prohibuit etiam ne ipsum sepelirent:ideo q̄ ipso viuente habuit tres aureos:quos iussit proijci super eum in detestationem sue cupi ditatis. O c̄ta diffidentia si credas egere aut perire dum eterno regi fa/ mularis. Nonne qui omēs habet the sauros:te ditare potest? ipse signāter qui liberalissimus:qui potentissimus qui omīa nouit quibz indigere potes

Unde Mathei.v. Beati pauperes spiritu: qui scilicet veraz in spiritu habent humilitatem: atqz sufficientiam Unde Grego. in dialogo li. primo ca. xxiij. Parum prodest paupertas: nisi affuerit humilitas: quoniam paupere superbum odit deus. Et alibi dicitur quoniam pauper est: non qui minus habet: sed qui plus cupit. Ex quo patet: q vera paupertas spiritum humilem: et saciatum reddit. Si igitur sa/ciari omnes appetimus: cur verā paupertatem abdicamus? Narrāt enim naturales: q ceruus licet siciat: tamen non bibit: quousqz plenitudinez aque inueniat: ex qua possit satiari. Cur igitur de torrente huius caducitatis potamus? Cur in temporalium acquisi/tione sollicitamur? Expectemus illaz plenitudinem glorie celestis: in qua satiari valeamus. quoniam omnes huius seculi fontes et flumina non nisi amaritudo sunt. Unde apli Math. xviij. Dicebant: ecce nos relinquimus omnia et secuti sumus te. quoniam apud te est fons vite: et in lumine tuo videbimus lumen. Nunquid experi/mur: q omis auarus sitit? Et hoc nō inmerito: quia auaritia calor est qui sitire facit: quā di infernales semināt ipsi qui ignibus atrocissimis vruntur Nam vt predixi: omnis auaritia idolorum seruitus est. Consideremus ei illud quod Ualerius narrat: libro. iiij capi. iij. de fabritio: qui refutauit aurum: et argentum sibi missum. Item diogenes omnia spreuit. Teste etiam Seneca li. de prouidentia: Democri/tus diuitias proiecit tanq̄ onerosas. Libro etiam de tranquilitate animi narrat: de quodam qui cum omia sua perdidisset: gaudens etiam dicebat: iubet inquit fortuna expeditius phāri. Unde libro. ij. de vitis patrum le/gitur: q thesaurus monachi est vo/luntaria paupertas. Et de quodam ibi legitur: q vendidit euuangelium vt pauperibus succurreret dicēs: verbum inquit vendidi: quod iubet om/nia vendi: et dari pauperibus. Dis ergo verbis patet paupertatem merito esse tollerandā: mundiqz diuitias contemnendas fore. Unde narrat Hie/ro. episto. xxxv. q crates thebanus homo quondam ditissimus cum ad philosophandum athenas pergeret: magnum pondus auri abiecit: q non putauit se simul diuitias: et virtutes posse possidere. Insuper idem Hie/ro. episto. xvi. de quodam philoloso/pho recitat: q multarum possessionū precium in pellagus proiecit dicens abite in profundum maris. malo enim vos submergere: q̄z ego submergar a vobis. Ecce igitur qualiter sapien/tes hi mundanam dulcedinem tanq̄z amaritudinez spreuerunt. quinimo in hoc solum putabant ditari: cum in diuitijs cor nō apposuerāt. Nam de Fabricio narrat Ualeri. li. iiij. ca. ij. q locupletem: et diuitem faciebat ipsū nō multa possessio: sed modicum desiderium. solas enim virtutes diuitias putauit. Insuper de zenone philosopho narrat. A. gellius: q omnia temporalia contempsit: quia cum fortunaz suā bonam semel perdidisset dicebat: O inquit felix fortuna: que me iubet le/ctius philosophari. Hoc idem narrat Seneca li. de tranquilitate animi. Et

Tul.li.ij.de tuscu.questio.Ecce patet quomodo felix est leta paupertas. Qui autem volunt diuites fieri:incidunt in laqueum diaboli:et desideria multa iuxta apostolum.Attendamus enim illud isa.xlij.Elegi te in camino paupertatis.quia scilicet in mūdo ad paupertatem voluntariam vocati sumus:vt scilicet nil cupiamus vt habeamus:sed solum habeamus vt viuamus.Unō Crisō.super Math.omel. liij.Paupertas inquit est caminꝰ qui calidior est igne.Sicut enim eger nō debet grauari de medicamento:nec q purguandus est purgamento:sic pauper de paupertate nō grauatur.Joco Thob.iiij.ca.dicebat:fili mi paperē vitam gerimus:sed multa bona habebimus si timuerimus deum.Unde Sene.epistō.ij. Honesta inquit res ē leta paupertas:nec est paupertas nisi leta sit Nam qui cum paupertate bene conuenit:diues est:nec pauper est qui parum habet: sed qui plus cupit Et Grego.sup ezech.li.ij.omelia.vj. Ille inquit pauper est qui appetit qō non habet. qui tamen non habet nec habere petit:diues est. Joco sapien. prouer.xiij.dicebat:est quasi diues cū nihil habet.quasi dicat:q diues esse potest qui nihil appetit:licet etiam nihil habeat. Quamobrem Grego.vbi supra:paupertas inquit est inopia mētis nec consistit in qualitate possessoris.Lamentandum est tamen nunc q quilibet studet esse filius procuratoris:scilicet huius mundi.omnes enim auaritie studeant: et tamen diuitie conseruate sunt in malum domini sui:at q3 pereunt in afflictione sua:vt dicitur ecclesiasti.v.Quoniam Aug.libro confessionum recitat:q transiens per vicum vidit quendam pauperem hilarem et letum et ingenuit:suisq3 locis dixit: omnibus inquit conatibus laboramus vt ad securam leticiam peruenire possimus:in hoc tamen puer iste nos precessit.Et subdit Aug. Ille letabatur:ego eram anxius.securus ille:ego trepidus. Unde poeta:o vere tuta facultas pauperis angusti q3 laris.o munera nondum intellecta dei.Unde Mathei.v.dicitur. Beati pauperes spiritu.Et isa.xlix.Paupꝰ suorū miserebitur.Ut igitur heredes simus:non mundo sed christo nascamur vt simꝰ filij et heredes.nec quaramus diuitias terre:sz gratie et glorie dei.quoniā sicut dicitur isa.xxxiij. diuitie salutis sapientia:scientia timor domini:ipse est thesaurus eius.Joco Grego.moralium.xxij. Minus inquit inops est qui vestem nō habet:q̄ qui humilitatez.et ideo odibilis deo pauper superbus ecclesiastici.xxxv.Katō nabilr igitur concludit Aug.v.de ci. dei.ca.xviij.q ipse deus est opulētia mentium:et sua plenitudine hominꝰ facit felices.Eius igitur diuitie sūt appetende.quoniam gloria et diuitie in domo eius:iuxta prophetam. Heu si attenderemus q̄ta mala diuitiarū occasione fiunt: q̄tusq3 dolor ipsarum gignitur occasione:paupertatē opibꝰ preponeremus. Nunquid Absalon p capillos suspēsus est.vt dicitur.ij.re. xviij.Sic enim diuitiarum amatores in ipsis suspenduntur: et pereunt. Et enim attendere deberent verba apostoli ad philip.iij.dicētis:omia propt

christum detrimentum feci:et arbi/
tror vt stercora vt christum lucrifaci
am.quoniam non proderunt diuitie i
die vltionis vt dicitur prouer.xi.Un
de Horatius in suis epistolis epistо.
xij.sic dicebat. Si rectus fueris:non
est vt copia maior:A ioue donari pos
sit tibi.tolle querelas.Pauper enim
non est:cui rerum suppetit vsus.si vē
tri:si lateribus: pedibusqz tuis nil di
uitie maius regales addere possunt
Item Seneca libro de remedijs for
tune sic dicebat: paupertas inquit mi
hi grauis est:et respondet:sed tu pau
pertati:quia non in paupertate vitiuz
sed in paupere. Illa quidem hilaris et
tuta.Unde iuuenalis. Cantabit vacu
us coram latrone viator.Quamobrē
Aug.li.de verbis apostoli sermone.
xxviij. sic paupertatem suadet:Non
inquit displiceat tibi paupertas tua:
quia nihil ea ditius inuenire potes.vis
cognoscere q̄z locuples sit:celuz emit
Uide igitur quibus thesauris confer
ri possit:quod paupertati videmus in
dultum. Nempe vt ad regnum celo/
rum peruenirет:diues possessione sua
obtinere non potuit. Hec ille. Unde
isa.xxix.Pauperes homines in san/
cto israbel exultabunt. Et prophetа
sic dicebat:tibi derelictus est pauper
orphano tu eris adiutor.Et luce prīo
dicitur:qz diuites dimisit inanes.Nā
vere sunt inanes:eorumqz spes vana
est:eo qz preconfidentia diuitiaruz sa
lutis eterne gloriam adipisci preter/
mittunt: atqz se putant a deo haberi
odio:si eorum facultates ab eis tol/
lantur:quibus tamen seducūtur. Fin
git enim Seneca in suis declamatio/
nibus:qz ciuitas olim erat in qua lex
fuit posita:vt nullus alienum cape/
ret:aut damnificaret.qz si quis face/
ret:atrocissimis puniendus erat ver/
beribus. Contingit igitur vt vir qui
dam desperatus laqueo se suspendit
quod videns alius:sibi compatiens:
laqueum gladio scidit:ne ille morere
tur .Ille autem qui se suspenderat:co
ram iudice veniens querelaz fecit:cur
ille laqueum sibi damnificasset.O q̄z
ta insania de laqueo fracto conqueri
tur:et de vita recuperata:et obserua
ta non letatur.Sic enī plures in suis
diuitijs se suspendunt:et mortez eter
nam propter ipsas incurrūt.et si deo
eorum facultates minuat: ipsi tunc cō
queruntur:et deum eis odiosum arbi
trantur.Ecce q̄z stultia.Nam de ter
rena substantia querelam faciunt :et
vite eterne felicitatem quā ꝓpter di
uitias perdebant:non plangunt. Ea
propter beatus Jacobus in sua epi.
ca.ij dicebat: nonne deus elegit pau
peres in hoc mundo:vt nos faceret
diuites in fide:et coheredes regni qō
promisit deus diligentibus se.

Capitulū tertiū de mercatoribz

Ercantia fideliter fieri de
bet.nec pretextu venditio
nis aut emptionis fraus i
proximum debet excogitari: nec vsu
ra tractari.Unde Exodi.xxij.nec vsu
ris opprimes eum scilicet proximum
Et Leuitici.xxvi.Pecuniam tuam nō
dabis ad vsuram.Et Luce.vj.Mu/
tuum dantes:nihil inde sperantes.
Ideo propheta dicit:qui pecuniā suā

non dedit ad vsuram. Unde Ambro
sius. iij. de offici. Cur inquit ad frau
dem conuertis nature industriaz?
cur affectas inopiam proximi? cur op
tari facis pauperibus sterilitatem? et
cur exploras quando tempus sterile
erit? Hanc vocas industriam que est
fraudis astutia: et quod vocas reme
dium: latrocinio coniunctum est. Nũ
quid iudeis prohibitum fuit ne fra/
tribus suis acomodarent ad vsuram
deutro. xvj. Unde Aug. epistо. xxxvj.
Quid dicam de vsuris: nisi quia cru/
delior est qui substantiam subtrahit
diuiti: q̃ qui fenore trucidat paupere
Item Crisosto. super math. omel. v.
Nihil inquit vsura turpius: nihil tam
crudelius. Nam vsurarius lucrum su
um aduersitatem alterius facit. Insu
per Tul. li. j. de tusculanis questioni/
bus Catboni querenti quid expedit
faciendũ in re familiari: respondit: be
ne pascere: bene vescire: bene arare et
cetera. Sed cum quereret an liceret
fenerari: scilicet ad vsuraz concedere
respondit: quid est inquit hominem
occidere: quasi dicat: q̃ fenerari idem
est q̃ hominem occidere. Commemo
remus enim historiaz que habetur in
historia tripartita libro primo de spe
ridiano episcopo: qui pauperibus mu
tuabat triticum. volebat tamen vt tẽ
pore prosperitatis quod acceperãt re
stituerent: vt alijs pauperibus subue
niretur. accidit tamen q̃ quidam mu
tuo semper accipiebat: et nunc̃ repor
tabat: sed cum semel ad episco pum ve
nisset vt triticuz acciperet: dixit ei epis
copus: vade et accipe. ille autem abijt
sed cũ in horreo nihil inuenisset epis
copo retulit. cui episcopus: mirum in
quit q̃ tu solus horreum vacuum in
ueneris. Et tunc ille confessus est de
lictum: totumq̃ restituit. Non igitur
indebite acquirenda est proximorum
substantia. potiori ratione frater fra/
trem vendere non debet. quoniã qui
vendiderit fratrem suum: sui sanguis
immemor est. Attendant igitur mer
catores: vt fideliter in sua vocatione
procedant. Unde prouer. xx. Abho/
minatio est apud deum pondus ini/
quum: et statera dolosa. Unde Mi/
chee. vi. Adhuc ignis in domo impij
thesauriq̃ iniquitatis et mensura mi
noris plena. Et subditur: nũquid iu
stificabo stateram impiam et ponde/
ra dolosa. in quibus diuites eius re/
pleti sunt iniquitate: et habitatores in
ea loquebantur mendatiuz: et lingua
eorum fraudulentia in ore eorũ? Qua
propter dominus leui. xix. precipiebat
fidelitatem mercantiarum dicens: sta
tera iusta: et equa sint pondera et iu
stus modius equusq̃ sextarius. In/
quirit tamen Tul. libro. iij. de offi. ca.
xij. An liceat venditori rei quã ven/
dit vitia promulgare. Unde narrat ibi
dem disputationem Diogenis: et an/
tipatris sui discipuli. Nam diogenes
sic dicebat: quid stultius q̃ vendito
rẽ vitia rei quã vendit narrare: seu
tanq̃ preco dicere: domum pestilen/
tem vendo? Incontrarium tamen an
tipater sic dicebat: nisi vitia narret im
probe facit: et proximum decipit. con
cludit ergo Tulius q̃ non boni viri
sed fallacis est vitia rei celare vendẽ

do. Nam diogenem defendit vtilitas sed antipatrem prefert honestas. Unde narrat ibi exemplum de pithio: qui cum intellexisset. L. cannius vellet ortum suum emere: fecit piscatores ante suum ortum venire cum naviculis et tubis: et pisces alibi captos efferri ac si ibidem capti essent. quod videns cannius: carius emit ortum. sed incrastinum piscatores nullos reperit. quinimmo audiuit nunq̄ pisces ibi captos solitum fuisse. et ita deceptus ē. Et ideo ecclesia. xxxi. dicit̄: cuz negociatore: et cum emptore tracta: dirigendo eos.

¶ Capitulum quartum de seruis et laboratoribus.

¶ Legimus primo regum quomodo Joab licet victor esset: noluit tamē capere vrbem: vt victoria non sibi: sed domino suo ascriberetur. ¶ Sic etenim apud gentiles suis dominis serui fideles fuerunt sicut narrat Valerius libro. vj. capitulo. viij. Idem etiam habetur libro de vita Cesaris: q̄ scilicet quidam seruus Cesaris ab Antonio fuit captus: qui Cesaris inimicus erat vt tamen seruus ille Cesarem abnegaret: nunc seruitia: vel beneficia: nūc supplicia exhibebat. sed nihilominus seruus constanter dicebat: iube inqt me iugulari: quia nec salutis beneficio: nec mortis supplicio: Cesaris miles esse desinam: aut tuus esse incipiam. Gratia cuius cōstantie dictus seruus apud Antonium incolumitatem impetrauit. Ibidem narratur de quodam alio: qui potius voluit mori q̄ a suo domino separari. ¶ Unde Scipio salutem ei presentabat: dum vellet pompeio famulari. Seruus autem respondit: gratias inquit tibi ago quia grande seruitium offers. nulla tamen ratione deseram dominum meum. Milites igitur christiani: christū nulla ex causa debent deserere: et alteri scilicet mundo: vel mammone famulari. ¶ Unde apostolus ro. viij. dicebat: quis separabit nos a caritate christi? quasi dicat nullus. ¶ Insuper Valerius libro. vi. capitulo. viij. Narrat de seruo panoptonis: qui cum vidisset aliquos esse deputatos vt dominum suum occiderent: ipse cum domino suo vestem: et anulum commutauit: et loco panopionis īterfici voluit. Conforme etiā ibidem habetur exemplum de seruo antonij qui miranda supplicia pro domino suo tollerare voluit. Item Sene. de benefi. capitulo. xiiij. Narrat similem historiam preallegate historie secundum Valerium. ¶ Narrat insuper de quodam seruo: qui domino suo incarcerato venenū petenti: obedire cupiens: locove neni medicamē obtulit. et exinde suo domino veniam impetrauit. Ceterū ¶ pompeius libro. iiij. Narrat: q̄ Anaxillaus filios suos reliquit puos sub tutela serui sui spectate fidei. quem tā tum dilexit: vt eius amor quasi filialem precelleret amorem. ¶ Ideo propheta nos amonet dicens: seruite do

mino in timore:et exultate ei cum tre
more.quoniam seruus qui scit volun
tatem domini sui: et non facit plagis
vapulabit multis:vt habetur Luce.
xij. Nunc tamen seruorum viget in
fidelitas:qui nec deo nec hominibus
fideliter famulantur. Nam qui pecca
tis seruiunt:deo famulatum non im/
pendunt. Tales enim sunt similes ser
uo de quo narrat Pompeius li.xviij.
Narrat enim q cum aliqui serui vi/
ctores fuissent:ordinauerunt inter se
vt inter dominos suos ille rex esset:
qui primo solis splendorem mane vi/
deret. qua ordinatione facta: seruus
cuiusdaz qui strato dicebatur:suo do
mino suasit: vt versus occidentem in
tueretur.itaqz dies magna exstitit et
fulgorem ille non videbat. Huius ta
men fraudis cognitione habita:stra/
to fuit rex factus. Sic enim multi
suos dominos seducunt:et per adula
tiones impediunt:ne videant orien/
tem: scilicet ne veritatem agnoscant
et suadent intuitū occidentis: scilicet
opera tenebrarum. Non sic igitur:sed
in christum famulandum est. Unde
Math.xxij.dicitur. Reddite que sūt
Cesaris Cesari:et que sunt dei deo.q:
quecunqz seruicia humana in christi
nomine compleri debent: atqz ipsorū
occasione diuina opera non debent
pretermitti. Unde Valerius libro.iij
capitulo.iij. Narrat quomodo seruus
quidam barbarus subito interfecit A
strubalem:eo q dominum suum in/
terfecerat. Et cum ratione homicidij
vehementer cruciaretur:nihilominus
leticiam quam ex vindicta ceperat:in
ore constantissime retinuit. Sic etiam
pro offensa nomis christi certare de
bemus:atqz blaphemantes:seu emu
lantes suo nomini sanis correctioni/
bus:et consilijs inuadere debemus.
Unde ecclesia.x. In cogitatione tua
regi non detrahas. Idem apostolus
ad ephese.vi. Serui obedite domi/
nis carnalibus cum timore: et tremo
re:in simplicitate cordis. Sed fortas/
sis plurimi se putant infelices:eo q a
liorum sunt serui:alij quoqz qui do/
minantur eis famulantes despiciunt
Utinam vtriusqz conditiones homi/
nes attendant. quoniam nec famula
ri dedecus est:nec dominari fastus es
se debet.

Capitulum quintum de peregri
natione.

Quia presens ē:quasi quod
dam peregrinagium. ob
hoc status peregrinorum
est laudabilis:dummodo recta inten
tione peregri.ari discant. Quaso igi/
tur vt veterum peregrinationes com
memoremus. Attendamus enim quo
niam sicut dicitur gen̄.xij. Abraham
terram propriam:atqz cognationem
dimisit: et ad mandatum domini ad
alienam terram profectus est. qua p
pter benedictionem dei promeruit.
Sic enim vir christianus relinquere
debet domum propriam scilicet pro/
priam voluntatem:et quosqz amicos
et parētes vt dominico precepto obe
diat. Nam christus dicit: qui nō odit
patrem et matrem:adhuc autem et a

nimam suaz:non potest meus esse dis cipulus. Sed que est terra ad quam proficisci debemus: nisi celestis glo/ria? In cuius spe tanq̄ fideles pere/grini viuere debemus.quoniam teste apostolo. Non habemus hic ciuitatez manentem: sed futuram inquirimus.

¶ Sed quid est q̄ Abraham altare do mino edificauit:nisi q̄ fideles pere/grinj in hac mortali vita diuino cul/tui insistere debent? quoniam laus ei⁹ in ecclesia sanctorum ait prophcta.

¶ Sed nunquid Abraham suam vxorē voluit sororez vocari? Sic debent pec catores. Nostra siquidem vxor caro nostra est:cui deus animam nostram desponsauit.sz dum peregrinamur in egipto:scilicet in hoc mortali mundo nostram carnē tanq̄ vxorem amare non debemus:sed potius amore quo dam naturali:et non carnali ipsam di ligere tenemur.quoniam teste aposto lo ro.viij.Si spiritu carnis inquina/menta mortificaueritis:viuetis. Sed quid est pharao:nisi diabolus:qui no stram carnē sub iugo tenere cupit: et ad peccatum ducere intendit? si tamē vir id est spiritus iustus fuerit sicut erat Abraham: tunc deus pharaonez scilicet diabolum concutit:et ab eius seruitute animam eripit. quoniam nō vidi iustum derelictum:nec semē eius querens panem. teste propheta. Ex his igitur patet qualiter sit peregri/nandum: non in carne sed in spiritu. nō hic manendo:sz ad celestia cor ri gendo. Experimur enim q̄ planta val de crescit si in terra aliena plantata fuerit:nec potest in propria terra sci/licet vbi seminata est:seu primo plan tata sit: germinare sicut in aliena ter ra. Joco christus dicebat. Neme pro pheta in patria acceptus est. Ut igit̄ in virtutibus et gratijs ꝓficiamus: mundi huius caducitate spreta:ad reg num celeste toto mentis affectu pere grinemur. ¶ Attendam9 igitur quo niam peregrinus domum quietam nō habet: sed ad terminum quietis ten dit. q̄tum ambulat semper medita/tur:et cum hospite semper rationem proponit. sic enim congruit: vt cum deo sepe computemus. nunc delicta fatendo: nunc beneficiorum impen/dendo laudes:et gratiarum actiones et q̄tum ambulamus: scilicet q̄tum proficimus: sed q̄tum melioramur: frequenter meditari debemus. Nam sicut narrat Seneca libro.iij.de ira capitulo primo. Philosophus quidaz dictus sextinius omni die computa/bat sua merita:atqz demerita: vt sci ret de quanto melior: aut deterior ef fet. Plurimi tamen sine consideratio ne vie pergrinātur:quia sue vite qua litatem non considerāt. Alij vero tar de ambulantes:terminuz attingere ne queunt:quia scilicet temporalibus oc cupantur: et in via salutis ambulare negligunt.et si ambulare inceperint: videlicet si bonum aliquod facere dis posuerint:cito fatigantur: cito attedi antur.quia scilicet impotentes: vel p nimiam iuuentutem:scilicet ignoran/tiam:vel per nimiam senectutem sci/licet peccatorum:aut propter nimiam corporis grauitatem:scilicet diuitiarū facultatem. ¶ Inquiramus enim cur angeli mouentes celos nō fatigantur ¶ Huius enim ratio est: quia sunt im/

mortales:atq; pure spirituales. Ut igitur in bonis operibus non fatige/
mur:nõ carni sed spiritui subiciamur Commemoremus philosophi plato/
nis peregrinationem. De quo fertur in libro qui dicitur suda q; ad italiaz profectus fuit:vt pythagoricorũ philosophoz doctrinam audiret. Et eo dem narrat Policratus li.iiij.capi.v. q; in egyptum pegrinatus fuit:vt a/strologie vacaret.ibiq; vt a pluribꝰ creditur didicit oracula ꝓphetarum. Exinde tamen in italiam redijt: et pitagoreum tarentinũ secutus est.quĩmo vsq; ad indos et medos profe/ctus fuisset:nisi bella calesica ꝓhibuissent. Insup de Pitagora philosopho narrat Polic.li.vij.capi.iiij.q; pro scientijs acquirendis in pluribus regionibus profectus est. Unde pro motibus syderum cognoscendis:iuit prio in egyptum:deinde in babiloniam:t deinde regressus est ad regiones cretarum et lacedemonum vt minois et ligurgi leges inclitas percipere vale/ret. Ex quibz patet qualiẽ ꝓ scientia etiã hũana acquirẽda phi ꝓfecti sũt. Nunquit igitur magis decet pro celesti gloria adipiscenda peregrinari: christo dicente mathei.xxv. Uenite benedicti patris mei percipite regnuz ꝛc̃: In hoc enim mundo gloriari non debemus. Nã vita presens transito/ria est: et tanq; peregrinagium continuis subiacet motibus. Tanq; igitur peregrini in hac vita viuere debem9 nostram felicitatem in hac mortali vita non constituendo. Nam filij Abrahe quadringentis annis peregrini fuerunt:et postmodum terram promis/sionis obtinuerunt. Quid est enim pegrinari spiritualiter:nisi affectu ab/dicare quecunq; terrena sunt et mente celestia desiderare. Unde math. xvj.Qui vult venire post me:abne/get semetipsum et cetera.Super quo verbo Grego.libro.vij.super euangelium omelia.xxi.Tunc inquit nosipos abnegamus:cum vitamus quod per vetustatez fuimus.et ad hoc nitimur vt per merita renouemur. Et ponit exempla de oleribus:que transponuntur vt proficiãt:et eradicantur ut crescant.q.dicat:q; spiritualiter peregrinandum est:vt in meritis proficia/mus.Tunc enim bene peregrinamur quãdo in nulla re terrena affectuz ponimus. Multi tamẽ pergrinantur:sz exinde non meliorantur:quia suum onus secuz deportant.nunc enim expi mur:q; pegrinꝰ onerat⁹ nimis affligitur. Sic enim illi peregrini onerati sũt qui p mundũ discurrũt:ad suas tamẽ possessiões bẽt affectũ.et quocunq; vadũt:secũ desideriũ cupiditatis portãt. Joco socrates cuidaz interrogãti cur sue pegriatões ñ ꝓdessent:rñdit dicẽs:cur igt miraris pegriatões tibi nõ ꝓdesse lz eĩ hincide trãfferaris:id tñ te opprimit:qđ te de patria expulit Quid enĩ ꝓdest t̃rax nouitas:aut fuga?qđ iuuat si cũ fugeris:onus tecũ defers?quasi dicat:q; parũ ꝓdest pegrinari:nisi a mũdanis affectibz mẽs pegrini sit exonerata.nec sufficit pauperem esse:sz mł cupere oportet. Nõ prodest instabiliter per orbem pro/gredi:sed ponous oportet excutere. Multi eĩ p mũdũ discurrũt:ãt q; locum nõ inueniũt:in quo suoꝝ vicioꝝ

plenſtudinem exercere poſſint:aut ga iactantiam de ſuis itineribus ſperant ¶Nec tamen de peregrinatione corpo rali hoc tantummodo verum eſt: ſed etiam de ſpirituali.quia multi peregri nari ſcilicet in ſuis meritis ſe profice re fingunt: dant elemoſinas: aliſq; munera largiter impendunt.eccleſias edificant.quia tamē laudem vel com modum ex inde ſperant temporalem ſoco ſecum onus deferunt: et peregri nationis conſummationem non attin gunt ¶Talibꝫ loquitur Gregorius.omelia. predicta vidimus inquit quoſdam ha bitum:non animum mutaſſe:ita vt re ligioſam veſtem ſumerent: et preteri ta vitia non calcarent:ſed potius re / manent cum ire ſtimulis:cum horro / re militie:et ad proximi leſionem fer ueſcunt:atqꝫ de bonis operibus oſtē ſis ſuperbire:huiuſqꝫ mūdi lucra que rere ſtudent:et de ſolo exteriori ha / bitu ſanctitatis fiduciam habere cu / rant.¶Si igitur cum ſuo onere pergūt et ſoco de facili fatigantur. Sed illi onus deponūt:qui pronitates ad ma lum mortificant et euellunt.Quod fa ciebat diogenes philoſophꝰ.De quo dicitur in collationibus patrum qꝫ cū quidam cum intuens diceret ei iniu / rias: tunc diſcipuli eius in eum vole bant irruere.ſed Diogenes prohibuit dicens: quieſcite o ſodales: hic enim mihi dixit.quoniam mei oculi corrup tione pleni ſunt.¶Reuera talis ſum:ſi licet corruptus q̄tum ex natura eſt:ſz me contineo.Ex qua quidem reſpon ſione patet qualiter diogenes ab om ni libidine animum ſpoliabat.et ſoco virtutibus et ſcientia tanq̄ peregri / nus exornatus floruit.

¶Capitulum ſextum quomodo ſe nes debēt eſſe venerabiles ⁊ virtuoſi

Senectus eſt etas venera / bilis. Loco moribus ho / neſtis ornari debet. Unde ¶Policratus li.iiij.capi.viij. Narrat lu cium dixiſſe:qꝫ ſenes tanq̄ medici in ter homines commorari debent:nūc conſilia prebendo: nunc triſtes conſo lando:nunc dolentibus compaciendo Unde Uarro in ſuis ſenten.Tam ve ro ridēda eſt in ſene puerilitas:q̄ ſtu penda in puero morum optimorum conſtantia.Unde Seneca ad lucillum epiſto.iiij. Hoc inquit peius eſt ſi ha bemus auctoritatem ſenum: et vitia puerorum.Et epiſtola.xiij. Quid tur pius:q̄ ſenem viuere inſipienter. Et epiſtola.xxxvij. Numera annos tuos et pudebit eadem velle que volueras puer. Uerumtamen ſepius videmus ſenes vitijs inuolutos. Unde Sima chus in ſuo epiſtolari:Scio ſenes ad capeſcendum labores ſenes fieri:ſed eorum vitia cum tempore creſcūt. Et ¶Marcialis cocus.Heu mei male com putantur anni qꝫ ſe quattuor tempo / ra vitia vident. His itaqꝫ verbis cla re pateſcit:turpe eſſe ſenes non mori geratos. in quibus omnia vitia tur / pia ſunt:illa tamē ſunt fediora in qui bus frequentius delirant.cuiuſmodi ſunt auaritia et luxuria .Uñ Seneca

libro de moribus.monstro simillis est auaritia senilis. Quid enim stultius q̄ vita deficiente viaticum augere? Rursus de luxuria senum Tulius primo de offi. Luxuria inquit cū omni etati sit turpis:in senibus maxime fedissima est.Et Seneca libro.ij.declamationum.Adolescens luxuriosus peccat.senex luxuriosus insanit.Et tibullus libro primo.senibus loquens ait. quid tibi nunc prodest molles colluisse capillos? Et manibus canas fingere velle comas? Et subdit.Tollere nunc cura est albos stipare capillos Et facie dempta pellem conficere noua. Itaq; stultorum quorundam senum sollicitudo stulta est renouari:et iuuenes apparere. Sed teste Ouidio primo de fastis.nequitia est que te nō sinit esse senem.quia malitia quosdaz senes sit excecat: quod suam senectutem fateri recusant:et plus iuuenibꝰ saltem affectu libidini vacant. O vtinam senes delicta relinquerēt:ex quo ab eis deserunt. Et si peccatis seruierint:sufficiat ipsis vt residuum temporis deo exhibeant: et quod natura respuit:id vitium odio habeant. Tulius libro de senectute.O preclarum munus etatis senilis.aufert enim vitium carnis autoritatem prebet. Unde in senatu senū sīa principatū tenebat plurimaq; senectus honorum stipendia prebet.Dat enim loquendi audaciam:vt refert Ualerius libro vj. capitulo secundo. Nam cum Passellius iurisperitus multa loqueretur:ad morum correctionem ab amicis redargutus est.qui respondit:duo sunt inquit que loquendi prebent licentiam scilicet senectus et orbitas. Nam senex considerat q̄ parum est viuitur:et cecus mundi gloriam non timet perdere: cū nec qō timere ōbeat vidcat. Rursus senectus vehementiā libidinis tollit. Unde Fulgen.libro mitologiarum: Igniculus iuuentutis algescit in senio.Et si senes huiusmodi algorez in seipsis non sentiant:hoc ideo est:quia in iuuentute libidini vacauerunt:quā exuere nō possunt. Iō Seneca epistola.xli.ad lucillum.Ante senectutem inquit curaui vt bene viuerem:in illa vt bene moriar. Nempe hi felices sunt:quibus collatum est in bona viuere senectute. Plurimi tamen se putāt infelices:eo q̄ sint senes:molesteq; ferunt senectutis antietates:que tamen sunt remedia peccatorum.sed in crimina ipsa commutant. Unde Horatius in poetria multa senem circunueniunt incommoda vel quia carere timet rebus:vel quia dolet iuuenum delectationibꝰ vti nō posse.O infelicissima senectꝰ:que doles peccare non posse. Uides enim ꝓximaz mortem:et in spe sceleratissima languescit. Nam teste Tulio libro de senectute. Nemo tam senex est qui se per annum viuere posse non putet. Unde in prouerbijs sapientum dicitur heu q̄ multa penitenda incurrunt homines viuendo diu. Quamobrem secundus philosophus de senectute loquens:sic inquit:quid est senectus:est optatum malum mors venientiū:incolumis languor:mors spirans. Q̄z dicunt senes ad plura vitia

se proclíuos. Quod si ita sit ideo est: quia intemperate víuunt: et frigidaz senectutem cibis indigestíbilibz onerãt. z ex inde natura fastidiata in mala plurima decidit. Quamobrem sex sobrietatem vitam regularem habet. Unde Tulíus libro de senectute loquens more senum ait. vtendum est enim exercitationibus modicis: et tantum cibi ac potus accipiendum: ut vires reficiantur: non opprimantur. Nam exercitatio et temperantia etiam in senectute vires conseruant. Sz intemperati senes si fuerint: feliciori occasione corpus dissoluunt. ¶ Attendant igitur senes suum finem propinquum eis. et ob hoc se corrigant: vt docet faciendum Seneca de naturalibus questionibus. ¶ Nil enim peccata vitare melius suadet: qꝫ vicinitatis mortis contemplatio. Quemadmodum enim vir crescit in annis: ita debet in virtutibus crescere. et cum beato Paulo euacuare ea que sunt paruuli. prime ad cor. xiij. Unde Seneca epistola decima sic dicebat: gratias ago senectuti mee: quia quicquid nolle debeo: hoc velle non possum.

¶ Senectus igitur non solum virtutes postulat immo etiam homini quasi in vite radicem virtutũ. s. hũilẽ generat ¶ Unde Ambro. in suo exameron li. primo de bona senectute loquens ait: senectus in bonis moribz dulcior: in cõsilijs vtilior: ad constantiam subeunde mortis paratior: ad reprimẽdas libidines fortior. ¶ Sed moderna senectus ideo seducitur: quia nemo qꝫtumcũqz fractus sit in viribus: decrepitiqz senectutis: se putat esse breuiter moriturum. immo quisqz qꝫtumcũqz senex: adhuc putat per annum víuiturum: vt inquit Hiero. in quadam epistola. De tali igitur senectute loquitur Hugo li. ij. de claustro anime dicens: inter abusiones huiꝰ seculi hec sola maior é: senis obstinatio: qui morti propinquus: mortis non abhorret aduentum: et qui quasi ad ostium mũdi huius positus foris spectat: nec tamen vite presentis attẽdit egressum: nec future considerat ingressum. audit nũcios mortis: et credere nõ vult eis. ¶ Tres enim sunt nuncij mortis: casus: infirmitas: senectus. Casus: dubia nunciat: infirmitas grauia. senectus autem certa. Casus nunciat mortem latentem: infirmitas apparentez senectus presentem. Ex incertitudine mortis habetur timor: ex grauitate infirmitatis dolor: ex certitudine senectutis non obstinatio: sed afflictio et humilitas sequi valent. ¶ Unde Valerius libro. viij. capitulo. xiiij. Senes fioruisse virtutibus narrat. ¶ Naz de gorgia leontino recitat: qui cum centesimum et septimum ageret annum: interrogatus fuit cur tãdiu víuere vellet: qui respondit: nihil habeo qꝫ senectutem meam accusem. ¶ Non enim gloriandum est seni de senectute etatis: nisi assit senectus sapientie et virtutis: prout ait Seneca epistola. xcv. ¶ Quia non vt diu víuamus curandũ sed vt bene víuamus optandum. ¶ Quid tamen sepius contingat experimur: víros plures quanto senio/res tanto de vita curiosiores.

Attendamus igitur Ciprianum libro de.xij.abusionibus sic dicentem: quid inquit stolidiq fieri potest q̄ si senex ad aliam vitam festinare contendat: quando totum corpus ad interitum properat: dū oculi caligant: aures surdescunt: capilli defluunt: facies palescit: dentes in numero minuuntur: cutis arescit: flatus tabescit: pectus suffocatur: tussis viget: genua tremunt: talos et pedes tumor inflat? His igitur omnibus senex agrauatur stolidq si mentaliter senex fieri negligat. Et subdit quid inquit superest: nisi quia dum vite huius defectus apparent cogitare congruit: quomodo vite future aditus comprehendatur.

Capitulum septimum: de sapientia senum.

Uri senes experientia: et intellectu: atq; sapientia debent florere. In hoc enim homo maxime deo similis est: quando sapientia: atq; intellectu fulgescit Dicit enim Auicenna libro naturaliū parte.v.q intellectus post.lxxx.annos roboratur. Et Tul.li.de senectute dicit: q memoria. industria: atq; ingenium vigent in senibus. quod ē intelligendū de senibus non decrepitis Studiosissime igitur senes querer̄ sapientiam debent. Unde Sene. epistola.x. de seipso loquens dicebat: gratias ago senectuti: eo q lectulo me affixit. Et sequitur: in libellis mihi plurimus sermo est: ac si diceret: q studium summe sibi placebat. Unde Tul. li. de senectu. Arma inquit senectutis sunt artes et scientie: exercitationesq; virtutum. quia nihil iocundius senectute stipata studijs virtutum. Uigēt inquit senes consilio: et auctoritate.

Nempe si sapientia veritatis amica ē senibus autem veritatem dicere licet

Senes igitur sapientiam amare debent. Narrat enim Ualerius li.vj.capi.ij.q cum senex quidam interrogaretur quibus liberius conueniebat veritatem dicere: ipse autem respondit q senibus: et pauperibus. Nam senex videns q parum victurus sit: veritatem dicere non formidat. Pauper autem similiter non timet: quia non habet quod perdat. Dicit enim Seneca epistola.lxj.q nil aliud spectat senectus: nisi ductum ad mortem. Quapropter idem episto.xiiij. concludit: nil inquit turpius: q̄ senex insipiens quia scilicet mori minime formidat.

Nec tamen molesta debet haberi senectus: quinimmo est etas iocundissima. Nunquid enim dulce est cupiditates fatigasse: aut reliquisse: inquit Seneca episto.xij. Numera ergo annos tuos: r pudebit eadez velle q̄ volueras. Moriantur ante te vitia: inquit Seneca epistola.xxiij. Desine igitur eadem velle senex: que voluisti puer opusq; tuum sit malis imponere finez inquit Seneca epistola.lxij. Quid enim stultius: q̄ vita deficiente augere cibum viatieum inquit Seneca libro de moribus? Et subdit. honestior est inquit qui ad senectutem quietem retulit: q̄ qui in ocio inuenit. et tunc laborar̄ icipiat. vñ Cato. Fac tibi succurrāt iuuenis q̄ feceris ipe. Quāobr̄

Seneca libro de naturalibꝫ queſtio. circa finem.ſic inquit. Ex quo igitur nō reſtat ſeni ſpes devita:et impoſſibile ē ſibi diuturna dilatio mortis:reſtat igitur vt ſtudeat bene mori cum ſanctis patribus.et vt bene moriatur nil vtilius q̄ ſi bene viuat.Unde eccleſi.xxv.que in iuuentute tua nō cōgregaſti:quomodo inuenies in ſenectute tua?quaſi dicat nunq̄. Quapropter deutro.xxxiij.dicitur: ſicut enim dies iuuētutis tue:ſic et ſenectus tua Et eccleſiaſtici.xxv.q̄ ſpecioſa inquit veterana ſapientia.Et ſequitur:corona ſenum multa ſapientia. Tradit enī Seneca epiſtola.lxxxix.q̄ ſenes non ſolum docere:quinimmo et diſcere ō bent.Et concludit:q̄ nulli etati magis q̄ ſenectuti diſcere conuenit. Ubi enim maior corporis egritudo: vbiq; nauis magis egra:ibi rector ſapiētior exigitur.Senes enim vt dicitur li.ſaturnalium: fragiliores atq; ad infirmitates procliuiores ſunt ceteris etatibus. Maiori igitur indigent ſapientia regi. Rurſus quia neceſſe eſt prīcipem ſapientem eſſe: ſapientia autez in ſe maxīa eſt:decet igitur ſenes prīcipari. Unde Plato in thimeo dicit: q̄ non decet rem antiquam a poſtgenitis regi.Quapropter Ligurgus rex in ſuis legibus ordinauit iuuenes ſenioribus debere famulari: vt tradit Pompeius. cuius ratio colligi poteſt ex.xxviij.ca.libri ſecundi rhetoricorū Ariſtotelis:vbi Ariſto.multiplici laude ſenes commendat dicens q̄ in ſenibus eſt continentia:quia frigidi ſūt nec exceſſibus infeſtantur.Sunt iuſuper miſericordes: quia humanam fragilitatem ratione ſenectutis maxime experiuntur. faciliter enim miſeretur quiꝫ moleſtias in proprio corpere gerit. Item in ſuis eloquijs non ſūt pertinaces. Nam quia ſeipſos alioſq; deceptos viderunt:ideo cum ambiguitate quicquid dicunt aſſerunt quod faciendum Achedemici philoſophi tradiderunt: vt ponit Policra.li.v.capi. iij.Si igitur libido regna conſumpſit ſi curioſitas Salomonem depreſſit: deturpauit impietaſq; Neronem:ſi pertinacia cum manicheis arrianos concuſſit:non igitur iuuenes debent prīcipari.Unde propheta ſuper ſenes intellexi:quia mandata tua queſiui.

Capitulum octauum: de iuuenibus et eorum ſtatu.

Iuuenes talem vitam ducere impoſterum petunt: qualem ducere in exordio ceperunt.ipſis igitur maxime expedit moribus intendere bonis:et virtutes adipiſci: bonis vſibus et diſciplinis. Unde Seneca libro de moribus dicit:educatio et diſciplina mores facit et id ſapit quiſq;:quod didicit.Unde Quintilianus libro primo. Parentes alios corrigit:qui ſuos filios non inſtruunt. Utinam inquit liberorum noſtrorum mores non ipſi perdere/mus.Infantiam enim ſtatim delicijs ſoluimus.molliſq; educatio:quā īdulgentiam vocamus:mentis et corporis vires frangit. Idem Quintilianus li. ij.Ingenia inquit puerorū nimia emēdationis ſeueritate deficiunt.qꝫ ſicut ex defectu correptionis neq̄q̄ fiunt:

ſic ex nimia ſeueritate obſtinantur et deſperant. et dum omnia timēt: nihil conātur. Modeſte igitur eruiendi ſunt. Nam teſte Ouidio de arte amā di. in puero eſt etas mollis: et apta regi: ingenium celeſte ſuis velocius annis ſurgit. Et idem Ouidius in epiſtolis. Et teneros leuant iuga primia iuuencos. Frenaq3 vix patitur de grege captus equus. Sic male vixq3 ſubit primos mores rude pectus. quia de difficili doctrina3 ſuſcipiunt homines rudes: et annoſi. Joco congruit ī etate puerili doceri. Unde Hora. in epiſtolis. Quo ſemel imbuta eſt recens ſeruabit odorem Teſta diu. tractari mollius etas imbecilis ſolet. quibus verbis aperte concluditur: etatē iuuenilem diſciplinis aptiſſimam fore. Sed proh dolor teſte Sene. in declamationibus li. primo. Torpent ingenia deſidioſe iuuentutis. nec labore regulantur cantandi: ſaltādiq3 obſcena ſtudia. effeminatoſ tenent. capillos frangere: et ad muliebres blandicias voces extenuare: mollicie corporis cum feminis certare: et immundiſſimis rebus ſe excolere noſtrorum adoleſcentiu3 mos eſt. molles eneruiq3 nati in vitio manent. expugnatores ſunt aliene pudicicie: negligentiq3 ſue. Huiuſmodi ſunt etiam huius temporis iuuenes frequenter talibus qui ſordidantur: in quibus nullus eſt pudor: ſed inuerecunde turpitudies ſuas faciunt. Uerumtamen teſte Seneca ad lucillum epiſto. v. Uerecundia bonum in adoleſcente ſignum eſt

Sed vnde tanta diſſolutio iuuenum procedit? Parentum nanq3: atq3 rectorum ſuorum exempla turpia impios faciunt illos. Porro enim difficile eſt iuuenem immodeſtum et iniquu3 eſſe: ſi cum bonis et honeſtis nutriatur viris. Unde Tuli. ij. de offici. Prima inquit adoleſcentis commēdatio proficiſcitur a modeſtia et diſciplina parentum ſuorum: et de facili in bonum deflectitur: ſi cum bonis et honeſtis aſſiduus fuerit. Uerumtamen ipſi adoleſcentes bonos viros vt cō muniter fugiunt: quia redargui recuſant: ſed eos qui regere habent verberibus aut minis domare ipſos tentent: dum tamen modus in omnibus teneatur. Uirgilius in. iij. Geor.

Jam vitulos hortare viamq3 inſiſte domandi. Dum faciles animi iuuenū dum mobilis etas. tunc enim maxime ſunt dociles: quando ſunt tenere etatis. Sed libido et laſciuia ipſos infeſtat. et quā deberent deo exibere iuuentutem veneri in ſuam perditionē offerunt. Juxta illud Ouidij. ij. de faſtis: cum iuuenilibus annis luxuriantur. Et idem Ouidius primo ſine titulo. Militat omnis amans: et habet ſua caſtra cupido. Que bello eſt habilis veneri quoq3 conuenit etas. Et Claudianus in minori. Tenerus eſt lubrica moribus etas. O vtinam iuuenes animaduerterent ſuam perditionem luxuriam fore: qua totus homo deſtituitur. et ſi libidini quis iuuenis hereat turpi vita polutaq3 infamis fiet. Sed reuera teſte Seneca in troade. Juuenile vitium eſt regere nō poſſe impetum. hoc enim ideo dicitur vitium iuuenile: quia carnis impetibus vt plurimu3 ſolent iuuenes obtēperare

Si enīz iuuenis es: si anxiaris carīs molestia: aut mores si ignoras consilia prudentum quere. cum quibz verare: vt dirigaris. ¶ Unde Sidonius in suo epistolari li. iij. Plurimum inquit laudis est si iuuenes moribus se applicant. et quotiens de negociorum meritis ambigunt: ad peritorum consilia recurrunt. Hoc tamē facere negligunt: sed in spe vite diuturne dessioes fiunt. et sue pulchritudinis occasione abusus ꝯplurimos peragunt. Sciant tamen quoniam eorum pulchritudo vanitas est. Unde scōs philosophus: quid est pulchritudo? flos marcidus: carnalis felicitas: humana concupiscentia. Et Sene. in spolito. res est forma fugax. Idem epistola. lxxx. ad lucillū. Cogito inquit mecum: ꝯ imbecilles sunt hi quorum lacertos humeroſqz miramur. Et Petronius: ratam facit mixturaz cum sapiētia forma. quia scilicet pulchritudo nihil facit ad sapientiam. Ideo fertur Aristo. dixisse: ꝙ si linceis oculis homines viderentur vt melius viderent et corpus penetrarent: tunc circrūspectis visceribus etiam pulcherrimum corpus turpissimum videretur. Ideo Boetius. iij. de conso. Te inquit pulcherrimū videri nō natura tua: sz spectantium oculorum facit infirmitas. Cur igitur iuuenes in sua pulchritudine gloriantur? cur inde superbi fiunt: quia non ipsi pulchri: sed eorum pellis forsitan venusta est. Unde Ouidius. xij metham. Forma bonaz fragile est: quecunqz accidit ad annos ¶ Fit minor: et spacio carpitur ipsa suo Nec viole semper: nec lilia candida florent. Idem. iij. tristium: Ista decēs facies longis vitiabitur annis: Ruga qz in antiqua fronte senilis erit. Cum qz aliquis dicet: fuit hec formosa debilis. Et speculum mendax esse quererere tuum. vnde scalplurius in buccolicis. non hic semper eris: perdunt et gramina flores. Perdit spina rosas: nec semper lilia candent. Donum forma breue est. Quibus attentis de sua pulchritudine superbire sapiens non habet. Nec iuuenes in suo decore: aut vigore gloriari debent. et in vite diuturnitate spaz nō debēt. Unī Tul. li. de senectute. Frustra igitur sperat vł promittit adolescens se diu victurum Quid enim stultius: ꝯ incerta ꝑ certis habere? Facilius enim in morbos adolescentes incidunt: grauius egrotant: tristius curantur. et in hoc melioris conditionis est senex: quia quod sperat adolescens: ipse senex iam consecutus est. Ille enim vult diu viuere sed iste diu vixit. Absit igitur vt quis iuuenis gloriętur in his muneribus: que caduca sunt: sed viuat cum timore dei. prudentes imitetur. parentibꝰ obediat. et in moribus bonis viuere assuescat. in quibus perseuerare honestum est. ¶ Nam iuuenes cum senuerint: eam volunt ducere vitam quam in iuuētute consueuerunt. Ipsis igitur congruit a primeua etate capere eos mores: quos imposterum tenere ipsis libeat. Unde ecclesiasti. xi. Letare iuuenis in adolescentia tua: et in bonis sit cor tuum in diebus iuuentutis tue. Nam in his delectari est nobis naturale: in quibꝰ ab infantia delectari incepimus: vt patet. y. ethico.

Ideo eccleſi.xxv.dicitur: que in iuuẽ tute tua inquit non congregaſti.quaſi dicat:q̄ nõ inuenies. Ideo ſapiens ꝑ uer.v.dicebat:ne des alienis tuuz ho norem:et annos tuos ne des crudeli ne forte impleantur extranei viribus tuis. Cuius contrarium plures faciũt iuuenes.qui tantũ ſuis dñis tempora libus famulari ſtudent:et ꝓpriã ſa/ lutẽ deſerunt:et ſuis obſequijs dños impingant:ſuamq̄z animam damnãt.

Iuuenes igitur mores acquirant: qui bus inſiſtere in ſenectute deſiderant qui et ſi ſani ſunt:bene opentur: nec ad diem extremum differant. Unde Brego.in ſuo paſtorali li.ij.ca.xiij. A monendi ſunt inquit incolumes vt ſa lutem corporis exerceant ad ſalutem mentis:ne accepte incolumitatis gra tiam ad abuſum inclinent:ne etiam de terſores fiant:aut ne oportunitatez ſa lutis ꝑmerende deſpiciant. Nempe ſi peccatis nulla debeť pena:adhuc plu rima vitia ꝓpter corporis ſanitatez ſunt vitanda. Uñ Sene.epiſto.xcix. Multos inquit morbos multa fercu la ferunt.et medicina quondam pau carum herbarum ſcientia fuit:ſz poſt modum mille inuente ſunt condiure vt auiditas caſtrimargie exercitari poſſet. Nam deſiderantibz alimenta: egritudines contingunt: nunc pallor: nunc neruorum vino madẽtium tre/ mor:nunc oculorum:nunc auriũ enor mitas:et innumerabilia fetorum one ra crapula gignit.quoniam ꝑpter cra pulaz multi obierũt.et qui abſtinens eſt adꝺiciet vitam.

Capituluz nonũ quomodo con iuges debent conuiuere in amicitia.

Apoſtolo dicit ad ephe.v. viri diligite vxores veſtras ſicut chriſtus eccleſiaz. Nẽ pe veteres in coniugio etiam vſqz ad mortem ſe amauerunt. Unde Uale. li.iiij.ca.vj. Narrat q̄.C.grachus cor nelliam ſuam vxorem in tantum di/ lexit q̄ pro ipſa a morte liberãda mo ri voluit:atqz ſeipſum interitu ſerpẽ tis occidi ſuſtinuit:quia ſibi aruſpex: ſeu diuinator dixerat vxorem ſuam a morte aliter liberare non poſſe. Item narrat ibidem:q̄.Q.plantius audita morte vxoris:doloris impotens pe/ ctus ſuum gladio percuſſit. Narrat etiam ibidem q̄.M.plantius cũ vxor ſua oreſtilla deceſſiſſet:funerata ea ꝛ in rogum impoſita inter officium vn gendi:et oſculandi diſtricto ferro in/ cubuit quem amici ſicut erat togatuz et calciatum corpori coniugis iunxe/ runt ac deinde ſubiectis facibus vi/ rumq̄z cremauerunt. Ecce quanta vi rorum dilectio Sed nunquit femine viros ſic amauerunt? Narrat eniz ibi dem Ualerius:q̄ cum Julia filia Ce ſaris vidiſſet veſtem ſui coniugis ſcz Pompei magni cruore conſperſam: ipſa territa metu:ne ſibi violentia fa cta fuiſſet:partum quem in vtero cõ ceptum hẽbat:prenimio dolore emit tere fuit coacta. Narrat inſuper ibidẽ Ualerius q̄ Porcia filia Catbonis cum vidiſſet virum ſuuz ſcilicet Bru tum interemptum:ferrum poſtulabat vt ſeipſam interficeret.et quia nõ da bať:ideo carbones ardentes ore hau rire nõ dubitauit:et nouo genere mor

tis consumpta est. Ibidem etiam de uxore Mitridati regis legitur q̄ virum suum in tantū amauit: q̄ seipsaz in habitū virilem trafformauit: tonsisq̄z capillis suum decorē ex toto aspre uit: vt suis coniugis periculis intereē posset. Unde cum Mitridatus a pō peio fuisset deuictus ipseq̄z fugeret: eius uxor semper insecuta fuit: suiq̄z viri persecutionem alleuiās: per omnia consolata fuit. Si igitur gentiles in coniugio tantam amicicia seruauerunt: nunquit fidelibus est oportunū vt amicicia in eis comperiatur? Nam prosperitatis amicicia mater est. Fedus enim coniugij et amore inchoatur: et amore manutenetur: non quidem amore voluptatis: sed gratifice societatis sub spe obtinende prolis. Unde Hugo li.j.de sacramentis parte.v.ca.vij.inquit: bonuz coniugij est vt spes prolis deuote expectetur: amanter suscipiatur: religiose nutriatur. Et ibidem ca.iij. Institutio inquit coniugij ante peccatum fuit ad officium vt natura multiplicaretur: sz post peccatum est ad officium et remediū ad officium: vt proles habeatur. et ad remedium vt vitium euitetur. Merito igitur apostolus primo ad corinth. vij. dicebat: qui habēt uxores: sint tāq̄ non habentes: quia scilicet non libido sed proles querenda est. Unde Hiero. contra Jouinianum. Uir inqt ideo debet amare uxorem: vt non feratur ad voluptatis impetuz: quia nihil fedius est: q̄ uxorem diligere sicut adulteram. Et narrat ibidem de quodam qui uxorem suam tantum diligebat: q̄ eius presentia carere non poterat. Et ideo dicit Hiero. Origo a moris honesta: sed magnitudo differmis. quasi diceret: q̄ coniugium honestuz est: sed talis amor vilis est. Cō memoremus enim veterum castitatē Narrat enim vegetius li.ij.de continentia Alexandri: q̄ cum fuisset ei oblata virgo pulcherrima: cuidam tamē principi desponsata: illam non aspexit sed cum donis ad virum suum remisit: et exinde omnes principes sibi reconciliauit. Simile etiam narrat Ualerius de Scipione li.iiij.ca.iij. vt dictum est. Insuper idem Ualerius narrat de Xenocrate philosopho: q̄ cuz apud athenienses esset pulcherrima puella nobiliuz vsui deputata: sibi nobiles iuuenes promiserunt preciuz argenti dare: si posset corrumpere continentiam Xenocratis. At illa promisit et si non posset: precium duplicatum restituere consensit. Nocte igitur ad Xenocratez accessit: quem mutare nō potuit. Mane igitur nunciauit: et nobilibus potentibus ꝓmissum respondit: non inquit de statua pignus posueram: sed de homine. quasi diceret q̄ Xenocrates ratione sue immobilitatis erat quasi statua.

Capitulum decimum de fidelitate coniugum.

Este Hugone de sacramētis libro primo parte.v. ca.vij. Quilibet corū sz coniugum debet tenere fidem alteri firmiter. vir enim non habet potestatem sui corporis: sed mulier: et econtra: vt etiā habetur.j.ad corinth.vij.

Unde Ambro. in suo exameron nolite querere viri alienū thorum. nolite insidiari aliene copule: quia graue peccatum est adulteriū. Nam deus Euā fecit de costa Ade: atq3 iussit ambos esse in vno corpore: et in vno spiritu viuere. Cur igitur vnum corpus separas? cur vnum spiritu3 diuidis? Adulterium si quidem nature vitium est. Nam bos et equus suos compares diligunt. Tradit enim Alexan. nequā li. de naturis rerum: q̄ ciconia abhorret adulterium. Unde si femella altera ciconie iuncta fuerit: tunc suus cōparconuocatis multis alijs ciconijs: ciconiam adulteram interimit. Et narrat ibidem exemplum quomodo miles quidam ciconiam adulterante3 viderat: sed ad suum comparem redies se lauabat. miles tamen impediuit ne post adulterium se lauare posset. ita q3 multis aduenientibus ciconijs ipo vidente: ciconia adulterata interempta fuit. Ecce ergo patet q̄ natura fidelitatem coniugij postulat. Nempe quondam inter coniuges maxima fidelitas viguit. Narrat enim Vale. li. vj. capi. vij. q̄ cum sulpicia a matre sua Julia diligētissime custodiretur: ne virum suum lentulum proscriptu3 a triumuiris in siciliam prosequertur ipsa tamē simulata veste cum duabz ancillis: et totidem seruis clandesti/ ne fugiens: ad suum virum peruenit nec recusauit seipsam proscribere: vt ei fides sua in coniuge proscripto cōstaret. Narrat insuper ibidez: q̄ turia Q. lucresium virum suum triūuiris proscriptum inter cameram et tectum cubiculi abditum vna conscia ancillula ab imminenti exitio non sine magno periculo suo tutum prestitit. singulari q3 fide id egit: vt cum ceteri proscripti in alienis et hostilibus regionibus per summos corporis et animi cruciatus vix euaderent: ille in cubiculo: et coniugis sinu salutem retineret. Itez narrat Solinus li. x. ca. vi. Et etiam Tul. li. v. de tuscula. questionibus. q̄ in india licet plures mulieres virum habeant vnum: est tamen tanta fidelitas ipsarum ad virum: q̄ viro mor/ tuo coraz iudicibus accedunt: atq3 cō tendunt que ipsarum cum viro spelī Illaq3 felicioꝛem esse se putat: que cū viro spelīri meretur. Alie vero cum nota infamie viuūt. et pre tristicia frequenter decedunt. Si igitur vni viro plures femine sunt tam fideles: nun/ quid igitur per amplius in religione christiana vna debet esse vni fidelis et econuerso.

Capitulū vndecimū quomodo coniugia legitime sunt contrahenda.

Quoniam vt ait magister sententiarū li. iiij. di. xxvij. Matrimonium est legitima cōiunctio maris et femine: vnionem christi: et ecclesie repꝛesentās. qꝛ scilicet in christo omnia matrimonia firmari debent. Unde Vale. li. vij. capitulo. ij. Narrat quomodo themisto des quēdam virum filiam vnicaz habentem consulebat qualiter eam deponsare deberet: scilicet vtrū aut pauperi aut locupleti: seu virtuoso. Unde dicebat: malo inquit virum pecunia q̄ pecuniaz viro indigentem. quasi di

t. ij.

ceret:ꝙ preferende sunt virtutes vi/
tijs.sed nunc matrimonia omnia fe
re corrupta sunt et per auaritiam per
uertuntur.et ideo posuit legez Ligur
gus rex:ꝙ virgines sine dote despon
sarentur:sicut narrat Pompeio li.iij.
¶ Quedam enim matrimonia per con
cupiscentiaz contaminantur.cuius op
positum de Jsaac legimus.qui vxorē
incognitam de remotis partibus ad/
ductam accepit:vt habetur gen̄.xxv.
¶ Sic enim non per concupiscentiam
vxor assumenda est:vt honorabile sit
cōiugium et thorus immaculatus ab
hebre.xiij. ¶ Sed aliqui fornicationi
bus et adulterijs vacantes:matrimo
nia dissuadent contra quos loquitur
August.ij.de ciui.dei capi.xvij.dicēs
ꝙ matrimonium fit inter homines:
vt honesta concordia inter eos habe
atur.Unde omelia.viij.dicit August.
ꝙ deus nuptijs interfuit:prescięs he
rericos futuros matrimonia prohi/
bentes. Sed quid dicemus:ꝙ multi
sapientes vxorem ducere dissuaserūt
Unō Ualerius vbi supra narrat:qua
liter Socrates cuidam adolescentu/
lo querenti vtrum vxorem duceret:
respondit:quodcūqz enim feceris no
ueris te penitentiam acturum. Nam
continere carni penosum est et vxo/
rem ducere: sollicitudo est perpetua
¶ Item Theofrastus libro suo de nup
cijs matrimonium dissuadet ¶ Unde
querit an sapiens debeat vxorem du
cere:Et concludit ꝙ non.quia impe/
dit studia philosphie.et sumptus exi
git:variaqz onera.Et vxori si domuz
regendam commiseris:seruus eris.si
autem tuo arbitrio aliquid reseruaue
ris fidem sibi habere non putabit.et
sic iurgia queret:z venena diffundet
¶ Et subdit:si pulchra:cito adamabit:
et difficulter custoditur.si autez feda
molestuz est possidere quod nemo ha
bere dignatur. Ex quibus omnibus
matrimoniū dissuadet dicens:ꝙ mul
te sunt molestie nuptiarum.Ceterum
narrat Hiero.contra Jouiniaum quo
modo Cicero rogatus fuit ab Jrcio
vt vxorem suam duceret: ille autem
respondit se non posse vxori et phi/
losophie operam dare. His autez nō
obstantibus: matrimonia licite sunt
contrahenda licet castitas sit pre ho/
noranda.et licet viris studiosis: et vi
ris ecclesiasticis matrimonia non cō
petant prout predicte narrationes cō
cludunt:nichilominus alijs secular/
ter viuentibus licite matrimonia con
gruunt. Unde primo corinth.vij.Vir
go cogitat que dei sunt que autez nup
ta est:cogitat que sunt mundi.Aduer
tendum tamen ꝙ in ducendo vxorez
atqz manutenendo:multa exigitur pa
cientia:atqz cautela. Narrat enim Hie
ro.vbi supra:ꝙ Socrates vxores du
as habebat: que cum crebro inter se
iurgarentur: et ille eas irridere esset
solitus:ꝙ propter se fedissimuz ho/
minem:simis naribus:recalua fronte
pilosis humeris et repandis cruribꝫ
disceptarent: nouissime verterunt in
eum impetum.Cumqz autem resiste
ret:aquam immūdam super ipsum ꝓ
fecerunt.qui terso capite respōdit:sci
ebam inquit post hec tonitrua futura
erat pluuia. Item per pacientiam vxo
res superauit. ¶ Nempe in vxoribus
plures sunt importunitates.qua ꝓpt̄

prudentia in talibus magna exigitur Narrat enim Hieronimus vbi supra q̄ Marcus catho licet vxorem humill loco natam accepisset:ipsa tamē violenta:importuna et superba erat et concludit:non putet igitur aliquis si pauperem duxerit:sibi de concordia satis prouidisse. Item ibidem narrat:qualiter ꝓbilippus rex macedonum vxorem habuit:que ipsum in cubiculum introeuntem exclusit.qui exclusus iniuriam tollerauit:atq; versu tragedico seipsum consolari studuit Item Gorgias librū de concordia edidit.quem grecis litigantibz recitauit sed cum recitaret: quidam eius inimicus dictus Melancius respondit:tu inquit vnius regni concordiam precipis:et in tua domo tres personas cō cordare non vales.quia vxor eius eo q̄ castus erat:sibi iniuriabatur: et ancille quia pulchrior erat inimicabatur et exinde forsan orta est consuetudo: q̄ scilicet ꝑ quiete habenda: vxores nolunt ancillas eis pulchriores tenere. Ex his omnibus concludit Hiero. q̄ importunitates sunt maxime matrimonij. Unde ibidem recitat: q̄ licet Epicurus voluptatis amator esset cuidam tamen interroganti an vxorem duceret:respondit:q̄ sapienti nō congruit coniugium:quia multa incōmoda mixta sunt in nuptijs . Et subdit. graue inquit est viro sapienti venire in dubium:vtrum bonaz vel malam vxorem ducturus sit. quia sicut scribit Herodotus:mulier cum veste deponit verecundiam .Unde Hiero. ibidem narrat: quomodo Melancio vxorem licet castam repudiauit. et cū arguceretur ab amicis pedem a lecto tanq̄ lesus esset deposuit dicens:lectus inq̄ quem cernis nouus et elegans est.sed nemo scit preter me vbi me premit: quasi diceret:q̄ sic est de vxore. Licet igitur commendāda sint legitima matrimonia:caute tamē sūt contrahenda.

Capitulus duodecimū de parentibus erga filios.

Sicut dicitur octauo ethi. pater filio causa est essendi:causa nutriendi: et causa disciplīne. Unde ecclesiastici.vij.si filij tibi sunt:erudi illos. Et prouer. xxiij. Nolite substrahere a puero disciplinam. Ideo apostolus ad hebre. xij.Quis inquit filius quem non corripit pater? Nempe veteres suos filios eruderunt. Unde ꝓlicratus li. vj.capi.iiij. Narrat qualiter Octouianus imperator filios suos ad gradus militarem:et cursum et saltum fecit exercitari:suasq; filias in lanificio fecit instrui:vt si fortuna suos filios:ac liberos suppeditaret: saltem suis laboribus viuere possent. Insuper Tulius primo de tuscu.questio. Narrat qualiter Ligurgus suis laboribus iuuenes erudiuit:venādo currendo:esuriendo:sitiendo:algendo:estuando. Nam qui bene instruuntur in tenera etate:quando prouecti sunt:de facili ad bona inclinantur:vt ponit Sene. li.iij.de ira. Idem etiam libro de prouidentia dat exempla dicens:quomodo nautis corpora in mari sunt dura. similiter agricole habent manus ducti.iij.

ras:et milites agilia membra:et hu/
iusmodi que omnia contingunt vsu:
et exercitio acquiruntur:et signanter
si iuuenes imbuantur. Ideo apostо/
lus ad ephe.vj.dicebat:educate illos
scz filios in disciplina:et correptione
dñi. Nunquit Brutus proprios filios
fecit cedi:eo q tarquino dñatione re
sistere pretendebant:vt narrat Vale.
li.v.capi.viij. Nũquit Lassius et mãl
lius torquato aliisqz plures filios cor
rexerunt. Cur igitur patres filiorũ cri
mina supportant? Narrat enim Au/
gust.v.de ciui.dei capi.xviij. Quali/
ter Aulus filium suum mortis suppli
cio cõdemnauit:eo q cum catilina imi
co suo amicitiam contraxit. Ho
rum tamen feritas non est approban
da.quia licet filios corripere bonum
sit: exterminare tamen sepius non li
cet.quia tunc paternalis disciplina ꝓ
dest:quando clementia adest. Unde
Vale.li.v.capi.ix. Narrat de quodaz
cui suus filius insidiabatur. qui cum
hoc percepisset:filium suum in deser
tum duxit:sibiqz gladium tradidit et
caput amputandum obtulit.quod cũ
vidisset filius gladium abiecit dicẽs:
tu pater viue:sed tantuz queso ne me
us erga te amor eo sit tibi vilior:q a
penitentia oritur. Ecce qualiter patris
dulcedo filium conuertit. Eodem li.
capi.vij. Narrat:Anthiochus filiꝰ se
leuci regis incidit in amorem gauis
simum sue nouerce:in tantum q mor
ti proximus erat. Cum igitur medici
perpendissent causam morbi:patri re
tulerunt:quod audiens pater:propri
am coniugem filio concessit dicens:
in filio magnum pudorem fuisse: eo
q vsqz ad mortem amorem dissimu/
lauerat. Seueritas ergo parentum er
ga filios quandoqz bona non est:sed
correctio cum clementia semper vti/
lis est. Nunc tamen parentes filios
corrigere pretermittunt.et ideo quan
do sperant ex eorum operibus letari
tunc desolantur. Attendant enī qua
liter Heli a deo punitus fuit:eo q fi
lios suos corrigere pretermiserat:vt
dicitur.j.regum.iij. Unde Grego.in
dialogo li.iiij.capi.xvij. Narrat de pu
ero qui consueuerat deum blasphe/
mare: patre permittente. et ideo in si
nu patris a demone percussus est:et ĩ
teremptus. Insuper Boetius libro ꝺ
disciplina scholarium narrat de filio
Lucretij qui fuit absqz disciplina nu
tritus . Unde in alcis et meretricijs
operibus totam vitam suam occupa/
uit.et a patre sepius de morte redẽp
tus fuit. nihilominus tandem morti
condemnatus est.nec a patre propter
pecuniam redimi potuit.cum lacrimis
igitur a patre osculum petijt.et cũ pa
ter accessisset:nasum illius morsu a/
cutissimo secuit dicẽs: quare meis pri
mis erroribus non obuisisti: sed inca
stigatus quasi:magistri mei documen
tis nõ obediui? quasi dicat: quare me
non castigasti. Unde Tul j.de offi.
dicit:q optima hereditas a patre tra
ditur quando virtutum et bonorum
morum exemplum exibetur. Sic igi/
tur aquila valde diligit filios suos:et
in locis altissimis facit eis nidum: ne
coluber violet fetuz:aut veneno que
at nocere. sic pater suos filios a con/
sortio peccatorum debet separare:ne
ipsorum exemplo polluantur. Hoc enī

exemplum tangit Hierony. super isa. ca. vlt. Sicut igitur in nidis aquilarū reperitur lapis preciosus qui dicitur berices: vt ponit solinus li. viij. ca. vi. Sic in vita filiorum virtutes reperiū tur: dummodo nidus eorum ab istis inferioribus separetur. Tunc enim se paratur nidus: quando in iuuentute mala prauaq3 consortia vitare filius docetur.

Capitulum tredecimum: de filijs erga parentes.

Exodi. xx. dicitur: honora patrem tuum: et matrem tuam. quod est mandatuz primum in promissione: vt bene sit tibi. Unde apostolus ad ephe. v. Filij obedite parentibus vestris. Quia teste Boetio li. de consolatione. Si mē ti humane inserta est boni veriq3 cupiditas: tanto magis insertum est parentes suos filios honorare: quia scili cet filij debent honorare parentes. Ualerius enim libro. v. ca. iiij. narrat: de quadam filia que matrem suā in carcere nutriuit lacte mamillarum suarum. Item de alia narrat ibidez que patrem suum in custodia traditū atq3 in vltima etate constitutum: tanq3 infantem alimonia sui pectoris nutriuit. Insuper Solinus libro primo circa finem narrat: de filia que inuenta est nutriens ab yberibus patrem et in memoriaz tanti preconij locus ille consecratus et reseruatus est. Posco igitur cū Seneca iij. de beneficijs ca. xvi. vt filij parentes honorent. Inquiramus tamen an liberi possint dare maiora beneficia parētibus q3 acceperint. Et videtur q3 non. quia teste Aristo. Magistris et parentibus nō possumus reddere equiualens. Hoc quidem etiam concludit Seneca vbi supra. Unde ibidem narrat exemplum de Scipione qui patrem suum in prelio seruauit. Et ca. xxiij. ponit exemplum de Enea qui patrem suum sessimum: per medium inimicorum: atq3 ignium detulit. Narrat etiam de quibusdam iuuenibus qui per vrbes vagarunt ad liberandos parentes. Merito igitur dicitur ecclesia. iij. Qui honorat patrem suum: vita viuet longiori. Et ibidem: qui honorificat matrem suam: et qui honorat patrem suum: iocundabitur in filijs: et in die orationis sue exaudietur. Narratur in historia Barlaam et Josphat q3 quidā paterfamilias de vxore sua adultera tres habere filios videbatur: sueq3 vxori improperabat adulterium dicens: q3 illorum trium filiorum3 vnus tantummodo suus erat. sz qui esset: declarare nolebat. Cumq3 mortuus fuisset: filium suum legitimum successorem bonorum suorum dimisit ipsum tamen non nominauit. ad iudicium ergo vocati sunt vt videretur quis ille essz. iudex igitur protulit sententiam: vt qui fortius percuteret in corpore patris mortui cum sagitta: ille obtineret hereditatem. duo ergo illorum cum sagitta corpus patris valuissime penetrauerunt. sed accedens tertius percutere noluit. sed cum lachrymis corpus patris veneratq3 fuit et ideo verus esse filius declaratus ē Unde Vale. li. v. capi. iiij. dicit. q3 dili

gere parentes pⁱma lex nature eſt.
Unde petrus rauēna:tolle iquit a ſo
le radium:et non lucet:riuum a fon/
te:et areſcit.ramum ab arbore: et de
ſiccatur.membrū a corpore:et putref
cit:ſic ſepara filiū a deuotiōe pater
na:et iam non eſt filius:ſed eſt col/
lega illorum de quibꝫ dicitur:vos ex
patre diabolo eſtis.Nūquid Ambro.
in ſuo exameron narrat: qualiter ci/
coniē parentes ſuos nudatos tegunt
illos fouent:et alimento paſcunt et in
leuatu ſubleuant. Et concludit Am/
bro. non eſt inquit graue quod pieta
te plenum eſt. nec eſt oneroſum: qđ
[illegible] debito. Joco non re/
cuſant aues patrem pascere:et tamen
ad hoc lex ſcripta non aſtringit eas:
nec hoc accipiunt ex precepto:ſed gra
tie naturalis officio.Hec ille. Uñ Au
guſt.xxij.đ ci.ca.viij.Narrat qualiter
filij a matre maledicti membrorū tre
morem incurrerunt:et in eccleſia bea
ti ſtephani ſanati fuerunt.Commemo
randum eſt enim qualiter ſaluator no
ſter parentibus obediuit.Juxta illud
Luce,ij.erat autem ſubditus illis. O
q̄ mirabile:q̄ deus ſubditus eſt hoī
bus:qui tamen angelis dominatur.ſed
non mirum:quoniam teſte apoſto.ad
philip.ij.Humiliauit ſemetipſum:factꝰ
obediens vſqꝫ ad mortem. Attenda
mus igitur qualiter rechabite a domi
no laudati fuerūt:quia patri ſuo obe
dierunt:ſcz ipſi Jonadab filio rechab
a quo rechabite dicti ſunt.Unđ Jere.
xxxv.Nūquid nō recipietis diſciplinā
vt obedietis verbis meis prevalue/
runt ſermones ionadab filij rechab:
qui precepit filijs ſuis vt non biberēt
vinum:et non biberunt vſqꝫ ad diez
hanc.quia obediuerunt precepto pⁱris
ſui.Ego autem locutus ſum ad vos ⁊
non obediſtis mihi:dicit dominꝰ. Fi
lios igitur decet parentibus obedire

Capitulum.xiiij. de obedientia filiorum erga parentes.

Parentibus poſt deum ma
xime obedire tenemur. q⁹
exo.xx.dicit̄: honora pa/
trem et matrem ⁊c̄. Et eccle.iij.Qui
honorat patrem ſuum:vita viuet lon
giori.Et ad epbe.v. Filij obedite pa
rentibus veſtris. Idem habetur ad
colocen.iij. Nempe deſiderāda eſt pa
tris benedictio:et timenda eſt matris
maledictio.Unde narrat Auguſt.xxij
de ci.ca.viij.q⁹ fuerūt.x. fratres quo
rum ſeptem erant maſculi:et tres fe
mine.ꝓpter maledictionez matris:pu
niti fuerunt tremore membrorum hor
ribili quorum duo ſcz vnus fratrum
et vna ſororum ſanati fuerunt in ec/
cleſia beati ſtephani.Timenda eſt igi
tur parentum maledictio. Nempe te
ſte Uale.li.v.ca.iiij.Prima lex nature
eſt parētes diligere.Uñ narrat ibidē
de quadaꝫ filia que matrē in carcere
condemnatā ꝓ capitali crimīe:ſuo la
cte nutriuit.nā qui carcerē cuſtodie/
bat:filiam matre adire permittebat
preuidebat tñ ne cibum ſibi portaret
Cūqꝫ tñ cuſtos miraret̄ quō abſqꝫ ci
bo mater incarcerata tamdiu viueret
vice quadam filiam exploravit et vi/
dit qualiter ſuo matri lac exibebat.
Retulit igitur iudicibꝫ.qui audientes
tantam filie pietatem ſue matri penā

remiſerũt. Unde Uale. vbi ſupra narrat de filio creſi: qui mutus erat. cum tamen vnus ex numero perſarum patrem ſuum interficere vellet: lugebat ille eo q̃ dicere non poterat q̃ pater ſuus rex erat: ne ipſum interficerent. Accidit igitur vt qui mutus fuerat: loqui promereretur ratione pietatis quã erga patrez habuerat. Prima inquit Uale. et optima rerum natura pietatis eſt magiſtra. Unde ibidẽ narrat: qualiter populi ſcithariũ cum dario in eorum regionem totis viribꝰ regni ſui impetum faceret: ipſi paulatim cedentes ad vltimas aſie ſolitudines peruenerãt. et interrogati dein de a dario per legatos quem finez fugiendi aut quod initium pugnandi facturi eſſent: reſponderũt ſe nec vrbes vllas: nec agros cultos pro quibus dimicarent habere. Ceteruz cum ad monumenta parentum ſuorum veniſſent darium ſcituruz quemadmodũ ſcithe preliari ſolerent. quo quidem vno tazpio dictu: immanis: et barbara gens ab omni ſeueritatis diſcrimine redemit. Narrat inſuper de coriolano: qui exulatus a romanis ad volſcos romanorum inimicos iuit. quorum imperiũ acquiſiuit. z romanis infeſtiſſimꝰ fuit cum quibus federari nullis precibus valuit. quod vidẽs eius mater que rome manebat: acceſſit cum filijs. quaz ſupplicantem exaudiuit: atqz caſtra q̃ poſſidebat matri petenti exhibuit dicens: expugnaſti et viciſti iram meaz patria: precibus huius admotis: cuiꝰ vtero te q̃uis merito mihi inuiſam dono continuoqz agrum romanuz boſtilibus armis liberauit. Ex his igitur narrationibus patet qualiter filij parentes tueri tenentur. Ad qõ propoſitum Sene. iij. de benefi. ca. xvi. querit: an liberi ſuis parentibus ad condignũ que ſuſceperũt beneficia: bene reddere poſſint. et declarãs hanc queſtionem: concludere videtur: q̃ non ẽ poſſibile. Unde ponit exempla de ſcipione: de enea. de quibus in precedenti ca. Etenim natura vnuzquẽqz obligat: vt parentes tueatur. Nam vt ponit Ambro. in ſuo exameron omelia v. Liconie ſunt huius conditionis ꝛc̃. ſicut prefertur in alio capitulo.

Capitulum decimum quintum de mulieribus.

Omiꝰ naturaliter in muliere verecũdiaz poſuit: ut ipſa ad peccatum prouocare formidet: viroqz famuletur condita eſt. non quidem vt ſibi inſidietur. ipſe tamen ſui ſtatus neglecto more: fictis blandimentis: adulationibus: et nutibus virorum excidium procurant. et ſcandalum ignominioſum iugiter gignere ſollicitantur. Unde Hieronymus. epi. xviij. loquitur: illi oculos xp̃ianos ſcandaliſant: qui ſpurciſſimo vnguento faciem vngunt: oculoſqz depingũt quorum facies nimio candore deformes ſunt: et tanq̃ idola mentiuntur. Ipſas enim nec annorũ numerus: nec alia vetuſtas docere poteſt: q̃ vetule ſint. et capillos cum perviderint: alienis capillis verticem ornãt: ac preteritam iuuentutem in rugis anilibus polluunt. Erubeſcat igitur mulier chriſtiana: ſi naturam cogat in decorem:

si carnis curaz facit in concupiscentiis
O ignis iuuenum fomenta libidinuz
impudiceqz mentis excidium est orna
tus iste. Nec est velamē christi: sed an
tichristi vt ideꝝ hiero. epistola. xciiij.
Unde Ambro. in suo exameron vlti/
ma omelia: noli delere picturam dei:
et assumere picturaz meretricis. Illa
pictura vitij est: non decoris. fraudis
nō simplicitatis. fallit: decipit: vt ne/
qz illi placeas: cui placere desideras:
tuoqz displices actori: dum videt op⁹
suum deletum. Nam artifex indigna
tur si opus suum deleatur. Graue igi
tur crim[illegible] est: vt putes qz melius de
[illegible] s. Unde Guil. pa
risiensis li. de vniuers[illegible] arrat de qua
daz muliere que dum insisteret pecti
nationi: atqz curiositati ca[illegible]orum: a
lia quedam mulier sibi ap[illegible]ruit di/
cens: qz maximuz cruciatū tollerabat
quia huiusmodi curiositati dum viue
ret insistebat. Non igitur in talibus:
sed in virtutibus crescere debent: vt
[illegible]omine perpetuo hereditari possint
[illegible]bent esse caste sobrie: et tacturne
Unde Uale. li. ij. ca. j. Narrat: qz muli
eribus olim vsus vini ignotus fuit: ne
in aliud dedecus laberentur. Unde ec
clesiastici. xxvj. Mulier ebriosa: ira
magna: et cōtumelia: z turpitudo eiz
non tegetur. Nunc tamen illud Sene.
episto. xcix. verificatur dicentis mulie
res non minus viris potant: quīm/
mo oleo et mero viros prouocant: sui
qz sexus beneficium suis veneficijs
prodiderunt. et quod feminarum est:
exuerunt: moribusqz virilibus impli/
cate sunt. Quāobrem Uale. li. ij. ca. j.
dicit: qz ab excessibus cauere debent

quia ventrem plenum sequitur vo/
luptas. Ioco teste hiero. epi. xxxvij.
Uiri antiquitus cauebant ne vinum
biberent. Unde Uale. li. vi. capi. iij.
Narrat: qz regnatus metellus vxo/
rem fuste percussam interemit: eo qz
vinum bibisset, nec tamen exinde re/
prehensus fuit: quia iustum oīs esti
mabant illam debere violenter mori
que sobrietatem debitam violauerat
Unde August. ix. confess. Narrat quo
modo decrepita quedam mulier suaz
filiam adhuc puellam regebat cū ma
ximo moderamine vt sobrietatis im
posterum consuetudo sibi maneret.
Et ibidem quomodo cum mater sua
quadam vice a moderamine solito re
cessisset: eius ancilla eam redarguit:
et eam meribibulam vocauit. quo au
dito stimulo percussa suam feditatez
respexit: et exinde abstinuit. Animad
uertant igitur mulieres: vt sobrieta/
te floreant et exinde pudicicia: que ip
sis congruit: polleant. Unde ecclesia.
xxvj. Sicut sol oriens in mundo in al
tissimis dei est principium: sic mulie/
ris bone species in ornamentis do/
mus sue. quoniam gratia super gra/
tiam mulier sancta: z pudorata: vt ibi
dem dicitur. Attendamus enim q̄sto
affectu veteres castitatem amauerunt
Nam gradus maximus abusionis ē:
femina sine pudicicia. Unde sicut pru
dentia custodit virum: sic pudicicia fe
minam. Narrat enim Ualerius li. vj.
capi. pr̄o. de pluribus mulieribz que
maluerunt perdere vitam: q̄z pudici/
ciam. Unde greca quedaz femina hip
po nomine: cum hostium classe esset
excepta: in mare se vt morte pudicici

am tueretur:abiecit. Et ideo apō gre
cos laudibus et sepulchro extolli me
ruit. ¶Narrat insuper de quodam qui
filiam suam interfecit: eo q̄ appius
claudius violenter ad stuprum ipsaz
inducere volebat. Malebat enim pu
dice filie esse interēptor:q̄ pater cor
rupte. Unde Ambro.de virginitate
ca.iij. Narrat de pelagia:que cum eēt
apud anthiochum etatis.xv.annorū
et predonibus circūseptam se vide
ret:matre absente suisq̄ sociabus in
aquaz se proiecit:mallens moriq̄ vio
lari. Et licet non deceat pro pudicicia
seipsum interimere:nihilominus lau
dandi sunt veteres in hoc:q̄ pudici
ciam tantum amauerunt. Tradit enim
Augusti li.j.de ciui.dei capi.xvi.q̄ pu
dicicia est virtus mentis:que non po
test inuite auferri. Si ergo corpꝰ vio
lenter contaminetur:nihilominus pu
dicicia manet dummodo mēs integra
fuerit. ¶Pro pudicicia igitur predicte
mulieres seipsas interficere non debe
bant:nisi forte inspirate hoc fecerint
prout tangit Augusti.vbi supra capi.
xxv. Unde sic ait de feminis que in flu
mine se precipitauerunt.aut ꝫ fecerūt
humanitus decepte et sic errauerunt
aut diuinitus inspirate:et sic obedie
runt. quicquid sit tamen:in hoc com
mendabiles fuerunt:q̄ pudiciciam di
lexerunt. ¶Animaduertendum etiam
q̄to zelo pagani pudiciciam seruaue
runt. Narrat enim Solinus libro vij.
capi.xv.q̄ in india quedam est regio
in qua nulla libido inuenitur.atqz pe
stulentiam esse ignorant homines. ita
qz nulla sunt coniugia.nulliqz homi
nes ibi nascuntur.et tamen ibidez plu
rimi homines commorantur. nullus
tamē ibi admittitur:nisi castitatis me
ritum prosequatur.et castitatem si qs
non seruauerit:a predicta regione sub
mouetur.atqz perpetuo exilio datur.
Insuper Ualerius libro vj.ca. primo
¶Narrat quō primenius tristi exemplo
filie sue precepit:q̄ non solum virgi
nitatem illibataz:sed etiam oscula sin
cera ad virum perferre debet. Lete
rum Hierony.contra Iouinianum re
citat:qualiter Hullius vxorem tante
continentie duxit vt omnibus conti
nentibus esset exemplum [illegible] it ig
tur q̄ is iam sen[illegible]t[illegible]nti
re in quodaz [illegible]rgio audiuit expro
ri sibi q̄ os fetidum haberet:quo au
dito ad [illegible]em accessit ipsam redar
guens:cui [illegible]noi hoc non intimasset.q̄
respondit.feciſſem inquit nisi putas
sem omnibus viris sic os olere. Ec
ce quanta pudicicia mulieris:que nū
q̄ alterius viri flatum sensit.

¶Capitulum decimumsextum de virginibus.

Virginitas nomen honora
bile est:status mundus vi
ta quoqz virginea: ange
los imitatur. Unde virginitatis exē
plum ab antiquis suscepimus.quoni
am plures secundum carnem viuere
in tantum contempserunt:q̄ malue
runt mori: q̄ obedire carni. ¶Un
de in libello qui intitulatur de vir

ginibꝫ legitur: ꝙ apud romanos virgines que ſecꝫ carnẽ viuere cõtẽpſerãt: maxie reputatõis apꝫ eos extiterãt. Unde ibidem narratur de quibuſdaꝫ filiabus: quarum mater dicta fuit cedaſa: que cum abſente patre duos iuuenes pretereuntes iure hoſpilitatis ſuſcepiſſet: ipſi quoqꝫ iuuenes honorẽ filiarum non indulſerunt: ſed dictis filiabus virginibus nocte violentiam intulerunt: quamobrem predicte virgines mutuis mucronibꝫ ſeu gladiis ſe conciderunt. Narratur inſuper ꝙ Thebana virgo quã hoſtis macedo[illegible] liçtulꝫ diſſimulauit vi[illegible]: ſil[illegible]te [illegible]latorem. nihilominus tandem ſuum v[illegible]latorem iugulauit. et mox gladio ſeipſam interfecit. nolens perdita virgi[illegible]te ducere vitam. Quid exempla iſta deſignãt niſi ꝙ carni non eſt aſſentiendum? quĩ Immo melius foret a preſenti vita migrare: cũ in deſideriis carnalibus vitam ducere. Ideo apoſtolus ad ro. dicebat: qui in carne ſunt deo pla[illegible] non poſſunt. Et Hala. v. Spiritu ambulate: et deſideria carnis non perficietis. Unde Auguſt. viuentes in carne preter carnem angelos vocat libro ſuo de ſancta virginitate dicens. Sicut familiam angelorum deus habet in celis: ſic etiam familiam virginum voluit habere in terris. Illi enim angeli ſunt: qui non ſecundum carnẽ viuunt. Ideo Hieronimus ad cuſtochium dicit. Statim vt dei filius ingreſſus eſt ſuper terram: nouam familiam ſibi elegit. vt qui ab angelis adorabatur in celis: haberet etiam angelos ſcilicet virgines in terris. Quapter Auguſt. de doctrina chriſtiana libro iiij. dicit: ꝙ virgines ſunt illuſtrior portio gregis chriſti. Iſti enim virgines dici poſſunt qui non ſecundum carnem viuunt: ſed qui carnem ſpiritui ſubiiciunt. Unde. ij. corinth. x. In carne ambulantes: non ſecundum carnem militamus. Quid enim prodeſt viro ſeu femine: ſi ſua voluptate eam puritatem tollat: per quam reginam celorum imitatur ſcilicet mariam? Laudabilis ẽ igitur virginitas ſed nec ſufficit ipſa: niſi bonis operibus illuſtretur. Nam in euangelio virgines quinq; fatue leguntur. et ideo ex ſua virginitate introitum ad ianuam celeſtem meruiſſe non creduntur. Pulchrum ẽ ergo ſi virgo ſis. ſed multopulchrius ſi cum virginitate operibus floreas ſacris: nunc orationi: nunc meditationi mentem ſedule exponendo. Nam teſte Heron. ad euſtochium. Uirgo debet eſſe orationibus ſacris virtuoſiq; laboribꝫ occupata. Et epi. lxxxvij. ad Demetrium ſic dicebat. Debet inquit virgo eſſe quieta: honeſtaq; ſocietate commitata: non vaga diſcurrẽs per patrias. exemplo marie: quam inuenit angelus in cubiculo. Sit autem ſermo virginis prudens modeſtus: et rarus. non eloquentia: ſed pudore precioſus. ſit humilis geſtu: quia per humilitatem placuit deo virgo maria.

Nam virginitas ſine hac minus laudanda eſt. quia teſte Ambro. libro de virginitate. Uirginitas ſupergreditur nature humane conditionem per quam homines angelis aſſimilantur. Unde apoſtolus. j. corinth. vij. Uirgo cogitat que domini ſunt: vt ſit ſancta

corpore et spiritu. Hieron. alloquēs matrem de institutione filie: epistola lxxxix. dicebat. reddat inquit tibi quotidie pensum de scripturarum floribus et post assuescat ad orationes: et psalmos. nocte consurgere: mane canere hymnos. Et sequitur discat lanam facere. tenere colum. rotare filum et tenere fusum. et similia. Nam virginitas in talibus conseruatur. Nam vt idem dicit ad Eustochium: virginitas thesaurus est irrecuperabilis. Caueas igitur ne de te dicat deus: virgo cecidit et non est qui suscitet. et cum omnia deus possit suscitare: tamen virginem non potest. Si igitur ad thesaurum recuperabilem custodiendū solliciti sūt homines: potius de virginitate seruāda solliciti esse debēt. Non igitur discurrant. quoniam teste Grego. omelia xij. Depredari desiderat: qui thesaurum in via publice portat. Solitarie ergo maneant: quoniam sicut dicitur ¶ Job. xxxiiij. Per noctem adulteri oculos: quasi fur obseruat caliginem.

¶ Nempe olim virgines sollicitam sue virginitatis custodiam habuerunt.

¶ Unā Ambro. li. ij. de virginitate narrat: de quadam virgine que fuit anthiochie. cuius pulchritudo appetebatur Unde violenter ad lupanar introducta fuit. que cum ibi fuisset: flebat et orabat dicens. domine qui dedisti virginibus leones domare: nunc da mihi vt mentes hominum domare possim ne violetur exiguum templum tuum. ne etiam patiaris incestum. Cū igitur orationem compleuisset ecce miles introiuit. Ne inquit timeas quoniam superueni saluare animam tuam. mutemus [illegible]st vestimēta: vt tua ve[illegible]me [illegible]at verum militem. Unde sic factum est: vt virgo vestem militis accepit: et sic euasit. et miles loco eius cum veste muliebri ibi remansit. Cum igitur alius ingrederetur: et [illegible]o puelle virum inuenisset: alijs nunciauit. et loco virginis miles condemnatus fuit ad mortem. quod cum audisset puella: festinanter cucurrit ad locum supplicij: que pro ipso morti cō tendebat. et econuerso miles pro ea. ¶ Itaq; ambo contenderunt. et martyrij palmam susceperūt. Insuper Ambro. libro. iij. ¶ Narrat: qual[illegible]ate[illegible]zotic[illegible]s: cum es[illegible]ia: debat suaz fa[illegible]m martirio redari ne temptationis occasio existeret. Cete/rum de [illegible]Brigida legitur: q cuz pater eius[illegible]z nobili vellet eā desponsare: ipsa orauit vt aliqua deformitas sibi contingeret: ratione cuius coniugium vitaret. ipsaq; orante: vnus eius oculus crepuit. quod vi[illegible] pater: permisit ipsam velari et ad cultum deputari. et oculus eius tus est ¶ Insuper de pluribus alijs similiter legimus que licet viros secum haberent: nihilominus virginitatem obseruauerunt. Unde in libro qui dicitur paradisus legitur de quadā virgine que dicebatur Juliana: que videns originem metuentem seditiones paganorum fugientem per biennium ipsum suscepit et eclauit. necessariaq; ministrauit. Narrat insuper Hieron. epistola. xlv. de quadam virgine que a beato Martino noluit videri cum tamen ipsam desideraret visitare: tanq; moribus: et caritate precelsam.

¶ Unde ipsa beato [illegible] nestrulam dixit: Oratoque pro n. o[illegible]a viro nunq̄ sum visitata. ¶ Gratias itaq; egit sanctus Martinꝰ [illegible]q; benedixit. Narrat insup Hie[illegible]ro. [illegible]isto.lxxxix.qualiter cuiusdaz virginis patrinus cepit habitum virginis:vt virginis mentem permutare posset.volebat enim q̄ nuberet: sed eadem nocte apparuit angelus minas inferens dicens.Quomodo ingt ausus es viri imperium preferre christo? Nam virgines christi sponse sūt Namq; virginitas deo dedicata est. [illegible]a.xliij.Virgines sunt et se [illegible]ur [illegible]unq; ierit. Super quo Augustꝰ.li.de [illegible]no virginali Gaudia inquit virginum sunt de christo:in christo:cum christ [illegible] christū post christum.Et idē [illegible]it.epistola. cxviij.Beatius est inquit carne imitari vitam angelorum:q̄ ex carne augere numerum mortalium. Nam vberi [illegible]elicitas:mente grandescere:q̄ [illegible]re grauescere orationibusq; celū [illegible]ire:q̄ in visceribus fetum enutrire. ¶ Unde Grego.dialogo.li.iiij. devirgib;.narrat:qualiter deo placuerunt. Nam de tharsilla narrat:qualiter duas sorores habebat.que cum visitarent ipsam ait Recedite inquit q; sponsus meus scilicet iesus venit. Ibidem etiam narrat de quadam puella que dicebatur Musa.cui beata virgo cum puero apparuit:querés ab ea an sibi seruire vellet.que respondit: q; sic.tunc beata virgo sibi precepit: vt omnes mores pueriles dimitteret. que sic fecit.et ad tantam maturitatez deuoluta est: vt virginum exemplar efficeretur. Ex his igitur patet quantis laudibus olim virginitas floruit. ¶ Nam deutro.xxij.precepitur virgo corrupta lapidari:nisi pro violētia clamasset. Insuper apd saxones lex fuit olim:vt virgo sponte defloratа viua sepeliretur.et violator super ipsaz suspendi debebat. ¶ Item apud barbaros lex fuit: vt virgo fornicaria seu sponte grauidata:de monte altissimo precipitaretur eiusq; violator capite truncaretur. Insuper in prologo historie romanorum legitur de quadā que cum genuisset filios:secūdū legē viua fuit sepulta. Ex quibus omnibꝰ satis patet q̄to studio virgines se custodire debeant.nunc tamen blandis eis:nunc muneribus seducūtur. Unde Ambro.li.primo de virginita. Narrat de quadam virgine pythagorea. que tante fuit constantie:vt tormentis non posset vinci. Unde cum interrogaretur a quodam tyrāno:de quodam secreto reuelando:linguam suaz morsu abscidit:vt respōdēdi causam nō haberet. Ipsa tamen que vinci nō potuit tormentis: postmodum victa fuit muneribus. et que prius preualebat animo:postmodum erubuit tumescente vtero.

¶ Capitulum decimumseptimum de viduis.

¶ Jovialis status simplex et modestus esse debet.et virum bonum si habuerit: caueat ne mutet fortunam. si autem prauum consimilem inuenire timeat. Plurimas autem oppositе conditiōis

viduas vidimus.quia et si virum pes simum habuerint mox post mortem illius ad aliū currunt. si vo bonū ha buerint:illius facillime obliuiscuntur et alium studiosissime sollicitantur.

¶ Ueterum enim exempla vtinam ani maduerterent. Unde Piero.contra Jouinianum li.prio. Narrat de mar cia catbonis:que cum lugeret virum matrone ab ea petiuerunt: quem die haberet luctus vltimū:respondit quē et vite. De alio ergo viro non cogita bat. Jbidem etiam narrat de animia. quaz cum propinquus moneret vt al teri nuberet: dicens q̄ sua etas nup tui conueniebat. ipsa tamē respondit hoc inquit nequaq̄ faciam.quia si bo num virum inuenero vt ante habui: nolo timer ne poā. si vo malū qd ne cesse ē post bonū:pessimuz sustinere

¶ Narrat insuper de marcella maiore: que interrogata a matre sua gaude ret ne se nupsisse? respōdit:ita valde vt amplius nolim. Narrat etenim de valeria massellarum sorore:q̄ amisso seruto viro:nulli voluit nubere.et cū interrogaretur cur hoc faceret ait:si bi semper maritum seruium viuere.

¶ Attendant autem vidue:quontaz an na fuit vidua ab adolescentia sua.et non recedebat de templo diebus ne qz noctibus ¶ Nunquid etiam vidua Sarreptana pro salute filiorum fa mez tollerauit:nec virum quesiuit:ut patet .iij.regum.xvij. Nunquit cele bris vidua fuit Judich? His igitur at tentis dicit Hieronimus vbi supra lo quendo vidue: quid angustiarum ha bent nuptie didicisti. et quasi cum ca nibus vsqz ad nauseam saturata es

sibi rursuz ingredi qd

[illegible] bznta seu aues:in eadem r[illegible]a non incidunt [illegible] petis? E subdit.imitare po ctam mat[illegible]m iesu christi. Uidu que non potest continere vel nō maritum potius accipiat q̄z diabolu. Itaqz Hieronymus detestatnr secu da matrimonia:nisi magna inuentus fuerit.Et ideo apostolus.j.thimo.v.

¶ Uolo inquit adolescentulas et iu res nubere. Leterum Hiero.epistola xcvj. Narrat de quodam viro:qui se pelierat.xx.vxores:et postmodum ac cepit mulierem que habui to[illegible]amqz erg copulati: to[illegible]oman[illegible] stanter [illegible]abe[illegible] videre quis eorum vi ceret.[illegible]s tamen vicit et totius vrbis p[illegible]fluente coronatus ē et palmam in manibus tenebat cla mans:o mea vxor nube nunc cum fe retro. Et ideo Hieronym[illegible]nas a loquēdo dicit.obsecro inqui ficiat q̄ perdidisti primum nitatis gradum.et per tertium coniugium veniſti ad secun[illegible]fa licet vidualitatem. ¶ Unde licet coniu gium precedat vidualitatem tempore non tamen castitate. Item Hiero.epi stola.xcv. Laucas inquit ne iuxta te ambulet procurator vel histrio non iuuenis nitidus:sed habeto tecum vi duarum et virginum choros.tuiqz se xus solacia quere.sit in maibz tuis di uina lectio.et i ore deuota oō vt ado lescētie cogitatōes hūioi clipeo repel lāt. Uñ ardētes diaboli sagitte ieiunī orum:et vigiliarum frigore restringē de sunt ¶ Leterum animaduertamus

narrationem Ambro[illegible]
[illegible] omelia.v.qu[illegible]
[illegible]perit comparen[illegible]erare co
[illegible]n recusat. Discat ergo mu
[illegible] inquit Ambrosiꝰ [illegible]te sit dig
[illegible]s vidualitatis gradus:que etiam
[illegible]n alibus predicatur. Melius est ta[illegible]
nen nubere: q̄ vri[illegible]o est fornicari.
Ideo Hieron[illegible] epist.xxv. Tolle qd̄
pejus est.et suscipe quod perse bonus
[illegible]n est:scilicet nubere.et loquitur vi
due.

[illegible]bi Magni sophologium

Epigramma ad hujus operis
conspectorem.

Iste clarorum. co[illegible]tendunt
dogmata patrum:
[illegible]ectos atq; bonos: vt faciant
[illegible]omines.
At quom non leuiter possit per
urrere quisquam:
[illegible]uctores cunctos:multa negle
cta manent.
Omnia doctorum quo ergo do
cumenta legantur:
Hunc Jacobus magni:condi/
dit ecce librum.
Tu quoq; si bonus esse velis:
sapiensq; videri:
Quod manibus tractas:disce
sophologium.
Quicquid enim veterum teti/
git preceptio digna:
Mille voluminibus:clau
ditur hoc opere.

Finit Liber Capitulor
[illegible] S. Libror.

continentissimę cuiꝰ
ne ille epistole prouocare.t
Senecę ad Paulum, inqi
potentissimus = Optare se
Christianos: Hic ante bieni
martirio, à Neronę interfe

ΜΕΓΙΣΤΟΣ: Maximus, amplissimus

Sequitur tabula capitu/
lorum Sophologij:

Et primo capitula primi Libri. f.° 3

Capitulum primum quomodo sapien
tia facit felices. 3.
Secundum quomodo veteres sapi/
entiam amauerunt.
Tertium quomodo quondam femi/
ne artes inuenerunt.
Quartum. de studio sapientie a iuuen
tute.
Quintum quomodo sapientia est ne/
cessaria regibus.
Sextum quomodo sapiens omia pos
sidet: et fatuus nihil
Septimum de dispositione ad sapi/
entiam: et de quiete contemplantium
Octauum quomodo sapientia omnia
vincit.
Nonum quomodo est iugiter studen
dum. legere
Decimum quomodo non sufficit au-
dire: sed legere oportet. audire oportet
Undecimum de habitudine et modo
docendi.
Duodecimum de vera philosophia:
eiusq; descriptione et vsu.
Tredecimum de dignitate et vtilitate
sapientie.
Quattuordecimum de famosis illu/
stribusq; philosophis: qui sapientiaz
amauerunt.
Decimumquintum de studijs ac se/
ctis philosophorum.
Decimumsextum quomodo magice
artes sunt inutiles: ac improbande.

Primun
atq; litte
Secund
Tertiun
Quartu
Quintu
do poeti
Sextun
Septim
et eius v
Octauu
Nonum
Decimu
Undecí
ribus ci
Duodec
uentoru
Tredec
uitatis.
Decimu
cipis.
Decimu
nis et h
Decimu
gimine
Decimu
trissami

Primun
liter ap

COMPLOS·ACAD· LAN·BIBLIOT·